186

Biblioteca Universitaria Granada
Nº 3
12-24

24-6-16-

R. 3007

Del Collegio de la Compañia de Jesus de Granada

RITVVM ECCLESIASTICORVM SIVE SACRARVM CERIMONIARVM .S.S. ROMANÆ ECCLESIÆ. LIBRI TRES NON ANTE IMPRESSI.

✠

Habes optime lector Rituum Ecclesiasticorum siue Sacrarum Cerimoniarum Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ libros tres. Opus cum non ante formis excusum, Tum uero argumento suo & iucundum tibi, & utile. Nam quę ratio creandi Pōtificis, quæ Reliquorum Antistitum, qui modus admittendi Imperatoris cum urbem inuisit, quę Diuorum nostrorum apotheoses, exin qui pietatis ordo, dum diuinis Pontifex operatur a Kal. Ianuariis ad anni finem, postremo ueluti coronis, ac fastigium operis, summa quędam ad institutam rem pertinens explicatio personarum ac officiorum, Quæ operanti Pontifici adsunt, his libris continentur. Est & in fronte operis Reuerendissimi, & Doctissimi Corcyrensis Archiepiscopi Christophori Marcelli ad Sanctissimum. D.N. Leonem. X. Epistola cum indice.

Diris Pontificiis interdictum, ne non prædictum dicas manceps librarie, ne quis infra quinquennium pręter nos excudat. Quare caueas, ne lucri cupiditas trāsuersum te actum, & grauiore pęna uiuentem afficiat: & mortuum barathro æternum addicat.

2 400 40 Gasta MADE IN SPAIN

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA DE GRANADA

186

Nº 3
12-62

24-6-16-

R. 5907

M del Collegio de la Compañia de Jesus de Granada

RITVVM ECCLESIASTICORVM SIVE SACRARVM CERIMONIARVM .S.S. ROMANÆ ECCLESIÆ. LIBRI TRES NON ANTE IMPRESSI.

✠

Habes optime lector Rituum Ecclesiasticorum siue Sacrarum Cerimoniarum Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ libros tres. Opus cum non ante formis excusum, Tum uero argumento suo & iucundum tibi, & utile. Nam quę ratio creandi Pōtificis, quæ Reliquorum Antistitum, qui modus admittendi Imperatoris cum urbem inuisit, quę Diuorum nostrorum apotheoses, exin qui pietatis ordo, dum diuinis Pontifex operatur a Kal. Ianuariis ad anni finem, postremo ueluti coronis, ac fastigium operis, summa quędam ad institutam rem pertinens explicatio personarum ac officiorum, Quæ operanti Pontifici adsunt, his libris continentur. Est & in fronte operis Reuerendissimi, & Doctissimi Corcyrensis Archiepiscopi Christophori Marcelli ad Sanctissimum. D.N. Leonem. X. Epistola cum indice.

Diris Pontificiis interdictum, ne non prædictum dicas manceps librarie, ne quis infra quinquennium pręter nos excudat. Quare caueas, ne lucri cupiditas trāsuersum te actum, & grauiore pęna uiuentem afficiat: & mortuum barathro æternum addicat.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA DE GRANADA

LEO PAPA.X.

VNiuersis & singulis, ad quos hę nostrę litterę peruenerint. Salutem & Apostolicā Bene. Cum dilecti filii Antonius & Siluanus Capelli Ciues Veneti, Librum Rituum Ecclesiasticorum edere in manus hominum Statuerint, ac propterea in eo imprimendo non paruos sumptus fecerint, & labores subierint: uereanturq;, ne qui fructus ex illo percipi possent, ii intercipiantur ab aliis, qui nihil impenderint ea in re laboris, Nos adducti eorum precibus inhibemus, mandamusq; omnibus & singulis, ne per Spatium quinq; Annorum iam nunc incipiendorum Librū ipsum imprimere, aut imprimi facere, impressumue uenundare, aut uendendum tradere ullis in locis audeant, Antonio & Siluano non permittentibus. Qui contra inhibitionem, mandatumq; hoc nostrum fecerit, admiserit, cuiuscumq; nationis & dignitatis sit, is uniuersę Dei Ecclesiæ expers excōmunicatusq; esto. Datum Romę apud Sanctum Petrum Sub annulo piscatoris. Die. xvij. Decębris. M.D.xvj. Pont. nostri Anno. iiij.

Bembus

EXEMPLVM SENATVS CONSVLTI VENETI, quo cauetur, ne quis infra decēniū opus hoc imprimat, Impressumue alibi huc importet sub mulctis ut in eo.

Die. vij. Iunii. M.D.xvj. In Rogatis.

VAdit pars, Quod cum Nobiles Viri Antonius & Siluanus Capelli a Bancho Imprimi facere intendant quoddam opus Cerimoniarum Ecclesiasticarum cautum auctoritate huius Senatus, & statutum sit, Quod per decennium nemo ipsum opus Imprimi facere possit, tam in hac Ciuitate nostra Venetiarum, q̄ in aliquo alio loco Dominio nostro subiecto, aut alibi Impressum uendere, tam latino q̄ materno sermone prętereq̄ Impressum cura, & impensis ipsorum nobilium Antonii, & Siluani Capello sub pęna amittēdi ipsa Volumina, & Aureorum decem pro quolibet Volumine qui reperirētur, cuius pęnę tertia pars sit eorum iudicum, seu officialiū, quibus primū denūciatum fuerit, Alia tertia pars detur Hospitali pietatis, & alia sit Accusatoris, seu Inuentoris.

Laurentius Quartus.

TABVLA

CAPITA LIBRI PRIMI

SECTIO PRIMA

De loco conclauis primum deligendo. char. i.
Ordo eligendi pontificis, & ratio char. ii.
Exhortatio ut reuideātur maiorū decreta sup electione char. iiii.
Quę seruāda ne electio possit impugnari. char. vi.
De indumētis electi, & prima ueneratiōe a cardinalibus char. viii.

SECTIO SECVNDA

De ordinatione, & cōsecratione summi Pontificis char. viii.
Quomodo consecretur in Episcopum char. x.
Cōsecratio, Bēdictio, & Corōatio simul Romāi Pōtificis char. xii.

SECTIO TERTIA

De cōuiuio solēni Pōtificis cū Cardinalibus, & plātis char. xviii.

SECTIO QVARTA

Quę mutantur, si coronatio Pontificis fiat extra urbem char. xviii.

SECTIO QVINTA

De aduētu & coronatiōe electi in Impatorē Romanorū char. xxi.
Quod ueniente Impatore mittantur Legati Apostolici char. xxi.
De urbis ingressu Imperatoris char. xxii.
Processio pontificis, & Cęsaris per urbem char. xxvi.
De coronatione Imperatoris absente Papa char. xxvii.
De coronatione Imperatricis sine Imperatore char. xxviii.
De triplici Imperatorum corona char. xxx.

SECTIO SEXTA

De Canonizatione unius Sancti char. xxx.
De his, quę fiunt in die canonizationis char. xxxi.
Forma protestationis char. xxxii.

SECTIO SEPTIMA

De pluribus benedictionibus
Ordo ſeruãdus in creatione noui ducis a Paulo.ii.iſtitutus char. xxxii.
Ordo benedicendi nouum militem char. xxxii.
Quæ ſeruantur in Duce minoris potẽtię char. xxxiiii.
Ordo ſeruandus in benedictiõe, & inueſtitura noui almæ urbis prefecti a Sixto quarto inſtitutus. char. xxxiiii.
De benedictione Roſæ, quę fit Dominica Lętare Hieruſalẽ, & eius traditione. char. xxxv.
De enſe in nocte natiuitatis Dñi dando, & bñdicendo. char. xxxvi.
De benedictione, & traditione uexilli bellici. char. xxxvii.
De conſecratione Agnus Dei char. xxxvii.

SECTIO OCTAVA

De creatione nouorum Cardinalium char. xxxix.
De primo conſiſtorio an ſint creandi, & quot char. xxxix.
De ſecundo conſiſtorio, & forma pronũtiandi cardinales char. xxxix.
Infirmorum uota exquirenda per duos cardinales char. xxxix.
Quod nouiter creati non ſunt publice uiſitandi anteq̃ capellum acceperint, & uiſitauerint char. xxxix.
De conſiſtorio publico, in quo publicantur cardinales noui, & datur galerus prẽſentibus char. xxxix.
De receptione nouorum Cardinalium ad oſculum pacis, & traditione galeri char. xl.
De noui cardinalis deductione char. xli.
De modo uiſitandi char. xli.
De modo, & forma claudendi, & aperiendi os nouis Cardinalibus char. xli.
Forma aperiendi os char. xlii.
De dandis titulis & ãnulis nouis cardinalibus char. xlii.
Quod noui cardinales non utuntur titulis, anteq̃ habeant titulum char. xlii.
Diſpenſatio, q̃ retineant beneficia char. xlii.
Galerus regulariter non mittitur abſentibus char. xlii.
Quę ſeruantur, cũ mittitur galerus extra curiam char. xlii.
De creatiõe epiſcopi cardinalis, & q̃ cardinalis, de quo aliquid tractatur exit conſiſtorio char. xliii.
De electione Legati Apoſtolici de latere char. xliiii.
De ordinatione cardinalium ad ſacros ordines char. xliiii.
Quod apud altare Sancti Petri ſolus Papa conſecratur char. xliiii.
De nouo cardinali ueniente ad curiam ſine galero char. xliiii.

De reditu nouĩ cardinalis cum galero, ſiue legati char. xlv.
De nouo cardinali, uel legato redeunte uacante ſede char. xlv.

SECTIO NONA

De loco, & ordine conſiſtorii char. xlv.
De habitu, & locis in publico conſiſtorio char. xlvi.
De conſiſtorio ſecreto char. xlvi.

SECTIO DECIMA

De prouiſione Eccleſiarum char. xlvi.
Pronuntiandi Abbatis forma char. xlvii.
De habitu, & prima uiſitatione prelatorum, & iuramẽto char. xlvii.
Qui appellantur electi char. xlvii.
De pallio, & quomodo traditur chãr. xlvii.

SECTIO VNDECIMA

De publicationibus ſolennibus
De publicatione pacis char. xlix.
In publicatione federis initi contra hoſtes Eccleſię, aut infideles char. xlix.
In publicatione federis initi pro defenſione Eccleſię, & conſeruatione pacis char. l.

SECTIO DVODECIMA

Ordo quomodo Papa equitat in pontificalibus chãr. l.
Ordo cum papa equitat ad aliquam Eccleſiã religionis gr̃a, ſiue ad alium locum & non in pontificalibus char. li.
Q ñ Cardinales debẽt p̃cedere pontificẽ, & qñ ſequi char. li.
De itineratione papę quando ad alias urbes, ſiue ad alia loca uult ſe tranſferre char. li.
Ordo intrandi aliquam urbem in pontificalibus char. lii.
Quid agendum ſi cũ papa adeſſet unus Diaconus tãtum cũ uno Epiſcopo, uel preſbytero cardinali char. liii.

SECTIO TERTIADECIMA

De receptione principum, & primo de receptione Impera-

toris uenientis ad urbem peregrinationis gratia char. liii.
De receptione Regis uenientis ad urbem char. liiii.
De receptione Reginę char. lvi.
De receptione primogeniti Regis : : char. lvi.
De receptione Principis non ita clari char. lvii.
De principe electore prælato char. lvii.
De receptione oratorum ,siue Legatorum Regum ,& Prin
cipum ,seu Rerum publicarum char. lvii.

SECTIO QVARTADECIMA

De concilio generali : char. lviii.
De loco ,& sedilibus concilii char. lix.
Qui habent uocem deliberatiuam in conciliis char. lix.
De diuersis officialibus concilii char. lx.
Ordo sedendi in conciliis : : char. lx.
Ordo rerum gerendarum in conciliis char. lx.
De Constatiensi ,& Basilieñ. conciliis char. lxi.
De generali congregatione in conciliis : char. lxi.
De publica sessione ,& sacris precibus char. lxi.

SECTIO QVINTADECIMA

De morte ,& exequiis Reuerendissimorum Cardinaliū char. lxii.
De ęgrotatione ,morte ,& exequiis Romani pontificis char. lxvi.
De significatiōe mortis eius p collegiū ,& de stilo scribēdi char. lxvii.
De bullis plumbatorum p uicecancellarium frangendis char. lxvii.
Officium missę Apostolica sede uacante char. lxyii.

CAPITA SECVNDI LIBRI

SECTIO PRIMA

De prima Dominica aduentus Domini. char. lxix.
Ordo seruandus quando cantatur missa ordinaria corā Pa
pa per prelatum char. lxix.
De prima Dominica aduentus Papa absente char. lxxii.
De missa papali in dominicis aduentus char. lxxiii.
De secunda Dominica aduentus char. lxxiii.
De tertia Dominica aduentus char. lxxiii.
De quarta Dominica aduentus : : char. lxxiii.

De uigilia Natiuitatis Christi char. lxxiii.
De uesperis uigilię natiuitatis Christi pōtifice in crastinum
celebraturo char. lxxiii.
De publica compositiōe ,siue collatione potus in aula a pri
scis uocitatus char. lxxv.
De matutinis natiuitatis Christi Papa præsente char. lxxvi.
De ordine cantantium lectiones : char. lxxviii.
De laudibus ,& missa in Aurora char. lxxviii.
De missa maiori Papa personaliter celebrante char. lxxviii.
De traditione ensis ,& pilei ,cuius benedictionem require su
pra in prima parte char. lxxix.
De uesperis in uigilia natiuitatis Christi Papa in crastinum
non celebraturo char. lxxxv.
De missa in die Natiuitatis Christi Papa prędente non cele=
brante char. lxxxv.
De uesperis uigiliæ natiuitatis Christi Papa absente cha. lxxxvi.
De prima missa natiuitatis Christi Papa absente cha. lxxxvii.
Si Papa in nocte natiuitatis Christi personaliter celebrat cha. lxxxvii.
De laudibus ,& secunda missa Papa absente cha. lxxxvii.
De tertia missa in die natiuitatis Christi Papa absente cha. lxxxvii.
De die Sancti Stephani cha. lxxxviii.
De festo Sancti Ioannis Euangelistę : : cha. lxxxviii.
De uigilia Circuncisionis ,& eius festo cha. lxxxviii.
De uigilia Epiphaniæ Domini : cha. lxxxviii.
De festo purificationis Beatę Marię uirginis cha. lxxxviii.
Ordo distribuendi candelas char. xc.
De die cinerum char. xci.
De officio diei cinerum Papa absente : : char. xcii.
Si Papa in die cinerum celebrabit char. xcii.
De prima Dominica quadragesimæ : char. xciii.
De secunda Dominica quadragesimę char. xciii.
De tertia Dominica quadragesimę char. xciii.
De quarta Dominica quadragesimæ ,quæ dicitur Letare ,si=
ue de Rosa char. xciii.
De quinta Dominica quadragesimæ char. xciii.
De sexta Dominica quadragesimę in palmis Papa pñte char. xciii.
De officio Dominicę palmarum Papa celebrante char. xcv.
De officio Dominicę palmarum Papa absente char. xcv.
De matutinis tenebrarum quartæ Ferię maioris hebdoma=
dę Papa prędente char. xcvi.

De matutinis tenebrarum quartæ ferię maioris hebdomadę Papa absente char. xcvii.
De quinta feria maioris hebdomadę, quæ cęna Domini dicitur Papa pręsente char. xcvii.
De processibus, qui fiunt per papam char. xcviii.
De mandato faciendo : : char. xcviii.
De officio in cęna Domini Papa celebrante char. xcix.
De officio diei Iouis Sanctę Papa absente char. c.
De lotione pedum tredecim pauperum Papa absente char. c.
Quando Papa processibus tantum interesse uolet, & publicam indulgentiam populo dare char. c.
De sexta Feria maioris hebdomadę Papa præsente char c.
De matutinis tenebrarū quintę, & sexte ferię maioris hebdomadæ char. ciii.
De indulgentia danda populo : : char. ciii.
De officio diei ueneris Papa celebrante char. ciii.
Quod Papa hac die non sedet in sede in camera char. cv.
De officio Veneris Sancti papa absente char. cv.
De sabbato Sancto Papa præsente : : char. cvi.
De habitu Papę char. cvii.
De sabbato Sancto Papa absente : : char. cvii.
De sabbato Sancto Papa celebrante char. cvii.

SECTIO SECVNDA

De festo Resurrectionis Domini Papa celebrante. char. cix.
De communione Imperatoris, aut Regis char. cx.
De festo paschatis Papa non celebrante char. cx.
De secunda Feria post pascha : : char. cx.
De tertia Feria post pascha char. cx.
De sabbato in albis, cum dantur Agnus Dei char. cx.
De eodem die quando non fit Agnus Dei char. cxi.
De festo annũtiationis Beatę Mariæ uirginis, & uesperis palibus in quadragesima char. cxi.
De festo Sancti Marci : : char. cxii.
De uigilia, & festo ascensionis Domini char. cxii.
De uigilia penteçostes, & mutatione capparum char. cxii.
De die pentecostes char cxii.
De uigilia, & festo Sanctæ Trinitatis : : char. cxii.
De uigilia corporis Christi char. cxii.
De festo corporis Christi Papa pręsentę char. cxiii.

De supplicatione huius diei Papa absente char. cxiiii.
De uigilia, & festo Sancti Ioannis Baptistę char. cxiiii.
De uigilia, & festo Apostolorum Petri, & Pauli char. cxiiii.
De festo uisitationis Beatæ Marię uirginis char. cxiiii.
De uigilia, & festo assumptionis Beatæ Mariæ uirginis char. cxiiii.
De uigilia, & festo natiuitatis Beatę Mariæ uirginis char. cxiiii.
De uigilia omnium sanctorũ, & mutatiõe capparum char. cxiiii.
De festo omnium Sanctorum char. cxiiii.
In uesperis, & matutinis defunctorum Papa pręsente char. cxiiii.
De uesperis, & matutinis mortuorum Papa absente char. cxv.
De commemoratione animarum Papa præsente char. cxvi.
Quando Pontifex nollet absoluere char. cxvi.
De cõmemoratiõe oĩum fideliũ defunctorũ Papa absente char. cxvii.
De uigilia, & festo dedicationis Basilicę Saluatoris char. cxvii.
De uigilia, & festo dedicatiõis Basilicę prĩcipis Apl̃orum char. cxvii.
De anniuersario pontificis proxime defuncti char. cxvii.
De Anniuersario Assumptionis summi pontificis char. cxviii.
De Anniuersario coronationis summi pontificis char. cxviii.
De Anniuersario generali oĩum summorum pontificum, & cardinalium Sanctę Romanę Ecclesiæ defunctorum char. cxviii.
De missa, quę pro animabus Imperatoris, Cardinalium, & Regum nouiter defunctorum in capella dici consueuit char. cxviii.

CAPITA TERTII LIBRI

SECTIO PRIMA

De Reuerentiis, & primo de reuerentia altaris char. cxx.
Quod Pontifex Romanus nemini reuerentiam facit char. cxx.
De Reuerentiis, quę Romano pontifici exhibentur char. cxx.
De solenni reuerentia cardinaliũ qũo, & quãdo fiat char. cxx.
De Reuerentia cardinalium ordinaria erga pontificem char. cxxi.
De Reuerentia cardinalium inter se char. cxxi.
Quando assurgunt cardinales, & prelati in capella char. cxxi.
De Reuerentia cardinalis, qñ uenit officio iam inchoato char. cxxi.
De Reuerentia erga cardinales char. cxxi.
De Reuerentiis, quę fiunt cardinali diuina celebranti char. cxxi.
De bulla pro celebrando super altare Sancti Petri char. cxxi.
De Reuerentiis, quæ priuatim fiunt cardinalibus char. cxxii.
De Reuerentia Episcoporum erga cardinales char. cxxii.
De Reuerentia, quæ fit Episcopo celebranti char. cxxii.

TABVLA

SECTIO SECVNDA

De ordine ſedendi in capella. char. cxxii.
De illis qui ſtant char. cxxiiii.
De ſeruientibus armorum char. cxxiiii.
De clericis cerimoniarum char. cxxiiii.
De Cardinali aſſiſtenti Pontifici in diuinis char. cxxiiii.
Quando Epiſcopus Cardinalis aſſiſtit Papę celebranti ;& de diebus ſupplicationum char. cxxv.
Q ñ p̄ſbyter Cardinalis aſſiſtit Papę celebranti char. cxxv.
De aſſiſtentia in ueſperis cum paramentis char. cxxv.
De aſſiſtentia in miſſa cum paramentis. char. cxxv.
De aſſiſtentia Cardinalis ſine paramẽtis in ueſperis. char. cxxvi.
De aſſiſtentia in miſſa ſine paramentis char. cxxvii.
Q ũo cardinalis aſſiſtens ſeruit in ſua aſſiſtentia char. cxxvii.
Quod Papæ debent oſculari manus, cum aliquid traditur, ſiue ab eo accipitur char. cxxvii.
De aſſiſtẽtia diaconorum Cardinalium, & quomodo Papa paratur in camera ordinarie ch. cxxviii.
De officio Cardinalis diaconi euãgelium lecturi ch. cxxviii.
De ſupplẽdis uicibus Cardinaliũ i aſſiſtẽtia Papę deficiẽtiũ char. cxxxi.
De officio aſſiſtentiũ nõ Cardinalium. S.D.N. Papę char. cxxxi.
De officio Sacriſtæ char. cxxxii.
De officio protonotariorum cha. cxxxiii.
De ſeruitio Subdiaconi Apoſtolici cha. cxxxiii.
De auditoribus cha. cxxxiii.
De Magiſtro ſacri palatii cha. cxxxiiii.
De Clericis camerę cha. cxxxiiii.
De Acoluthis cha. cxxxiiii.
De cubiculariis ſecretis cha. cxxxiiii.
De Secretariis, & aduocatis cha. cxxxiiii.

SECTIO TERTIA

De habitu oĩum tã celebrante Pontifice, q̃ non celebrãte cha. cxxxiiii.
Vbi, & quando capiunt paramenta cha. cxxxiiii.
De auditore, & correctore char. cxxxv.
De habitu Papę char. cxxxv.
De habitu Cardinalium char. cxxxv.
De habitu prælatorum char. cxxxv.
De habitu Cardinalium & prælatorum Religioſorum char. cxxxv.

TABVLA

De habitu ſermonem habituri. char. cxxxv.
De circulis Cardinalium, qui fiunt ante Papam. char. cxxxvi.

SECTIO QVARTA

De hñtibus ſermonẽ in capella papæ, & primo de Papa. char. cxxxvi.
De Cardinalibus. char. cxxxvi.

SECTIO QVINTA

De quibuſdã extraordinariis, & regulis generalibus, & primo de auditore, & correctore. cha. cxxxvii.
De incenſatione altaris, & aliorum ordinarie. cha. cxxxvii.
De ordine dandi pacem inter miſſarum ſolennia. cha. cxxxviii.
Quando Papa lauat manus ante miſſarum ſolennia, & actibus publicis. char. cxxxix.
De luminaribus in capella papæ, & ſacris imaginibus ſuper altare. char. cxl.
De miniſtris celebrantium. char. cxl.
De Euangelio, & Epiſtola græce legendis. char. cxl.
De genu flexionibus in capella. char. cxl.
De mitris, & Tiara cum triplici corona, quibus Papa utit̃. char. cxl.
De proceſſibus generalibus. char. cxli
Quibus diebus uocantur Cardinales ad capellam Papę, & quibus fit ſermo, uel non fit ſermo. & quando fiunt Veſperę, aut ſupplicatio. char. cxli
Dies in quibus noſtro tẽpore Papa, aut cardinales celebrãt. char. cxlii.
Quibus diebus Pontifices Romani conſueuerunt a conſiſtorio ſecreto ceſſare. char. cxlii.

SANCTISSIMO.D.NOSTRO DOMINO LEONI.X.PONT. MAXIMO CHRIST.MAR.ELECTVS ARCHIEPISCOPVS CORCIREN. FOELICITATEM.

Etustissimam Sacrarum Cerimoniarum Obseruationem Beatiſ.Pater, & una cum ipsa Religione ortam esse conu spicuum est. Velut.n.hæc mortalibus semper optima, ac summopere necessaria extitit, utpote:qua Deos immortales suspicerent,admirarentur, & colerent, ita sine debito Cerimoniarum ornatu inculta est,informis, ac omni pulchritudine uacua.Placet recognitio Principi.Beneuolẽtia placet.At multo magis gratum obsequium, si & gestuum ueneratione, & compositione uerborum, & munerum blandimentis afficiatur. Sedet in sublimi solio Rex omniũ optimus,circunstant Diuinę mentes,quę certatim se illi gratas reddunt, diuersis agitationibus Cœli mouentur. Coeunt partim, partim dissentiunt Elementa.Quod suum est agunt alia,& pro temporis uarietate mutantur.Summa deniq; consensione,disparibus tamen officiis sibi ipsi cõsonat,suoq; principio obseqtur uniuersum.Quare mortales quoq;, quos cum Diis mercaturam quandam exercere Plato commemorat,Et pręcipue nos,qui supremi illius splendoris facti sumus diuina uoluntate participes candidissimę Pietati,purissimisq; Sacrificiis delectum cerimoniarum iniunximus.Quem pia hæc editio tuo dicata nomini continet,Quę post tot annos sub tanto Principe in lucem prodiisse lętatur.Vbi nõ Delphica Oracula,neq; Thamiræ,aut Orphei Hymnos,quibus se adeo iactauit Græcia, non Sybillinos affatus,aut uanam Hebręorum superstitionem,nõ mutabilem Caldeorum ignem, neq; Ægyptiorum Serapim, aut Persarum solem inuenies:Sed Diuini Numinis deductionem, preces castissimas Cœlestis Patriæ speciem,Sacratissimos ritus,Archana pręfigurata misteria. Quid.n.aliud Pontificum electio,Conciliorum norma, Diuorum adscriptio,Cardinalium allectio,Põtificalis pompa, admissio principum,aliiq; sacrorũ usus, q̃ in unum totius uniuersi Principẽ summum consensum,Dei prouidentiam, potestatem,splẽdorem,Imperium, liberalitatẽ ostendunt:Nobis certe hoc in Diogenis fano cõstitutis melius,q̃ per has Cerimonias,Quibus adeo celebratur Roma,tuaq; authoritas colitur,Diuina omnia illucere non possent.Hanc itaq; lucubrationem accipe Sacratissime Pontifex, Quæ tantis auspiciis sub tuo Augustissimo Principatu in uulgari promeruit. Hanc inquam accipe,letoq; animo amplectere,q; tam pro suiipsius Dignitate, q̃ pro tui Amplitudine gratissima quidem omnibus futura sit,Et plurimum iocunditatis perpetuis temporibus Allatura.

SACRARVM CERIMONIARVM ROMANAE ECCLESIAE LIBER PRIMVS.

DE LOCO CONCLAVIS PRIMVM DELIGENDO SECTIO PRIMA.

SACRAS Apostolicę Sedis,Romaniq; Põtificis Cerimonias,ritus, & obseruationes quibus Summi Põtifices uti consueuerunt,collecturi congruũ arbitramur ab ipsa Romani Antistis electione inchoare, Si prius locũ, in quo electio ipsa celebrãda est, describserimus. Et quamuis Romani Pontificis electio,ubicunq; Pontifex decesserit, ex Gregorii decimi,Clementis quinti decretis, & institutis celebrari debeat,tamen quia frequenter Romæ:ubi plerunq; agit: & auditores causarum Pontifice absente relinqui consueuere,& in palatio apostolico apud Sãctum Petrum haberi solet,ut pote in peculiari,& propria sede.locum conclauis.(Ita enim hodie appellãt, ubi patres pro electione includuntur) in ipso Apostolico Palatio designabimus. Is locus continet aulas superiores duas, siue tres.& Sacella duo.& ita Vndiq; firmis repagulis, muroq; clauditur, ut ostia nulla.fenestrę nullę nisi altissimę.exitus nullus.Introitus tantum unus superst.

SACRARVM CERIMONIARVM DESCRIPTIO ROMANI CONCLAVIS

Dum igitur Pontifici defuncto iusta peraguntur, Camerarius Sāctę Romanæ Ecclesiæ, & qui camerę pręsunt, curam instruendi, ornandiq; conclauis diligenter gerant: ad quem ascensum, aditumq; unum tantum dimittant, qua ad Sāctum Petrum per ianuam in principio primę aulę meridiem uersus descēditur. In ipsa prima aula, quę Regia appellatur, eo q; ibi publica consistoria p Regibus, Regiisq; legatis suscipiēdis celebrari solent. fenestrę porteq; oēs muro, calceq; firmētur, pręter illas, quibus ad sacella & ad secūdam aulam itur. Porta prima in prīcipio aulę ferreis uectibus & serris quatuor muniatur. In medio porticulum habeat, quo esculenta, & poculenta clausis patribus ministrentur. in angulo ad sinistrā intrāti camerula aperiatur pro latrinis: quę nullum exitum, nullamq; habeant fenestram. in ea sedulo ardeant lampades, ibiq; cerimoniarū ministri dormiant. In sacello, siue capella minori ad dextram, quę diuo Nicolao dicata est, conueniant patres ad diuina peragēda, & ad electionem celebrandam. in maiori capella ad sinistrā parentur cellulę p patribus tot, quot sunt numero Cardinales electioni interfuturi. in capite huius capellę ad sinistrā intrāti camerę sunt, in quibus sacrista palatii Apostolici habitat. harū prima pars quę latrinas habet, pro cōclaui reseruetur, cętera oia muro claudātur ita, ut tenebrosa fiat pars illa. Et ideo ut de prima camerula diximus, lampadibus accensis cōtinue illustret. Cellulę in ipsa capella maiori hinc inde cōstituātur nō muro, aut materia distinctę. sed cortinis lineis, aut laneis tenuioribus separatę. Erigūtur nāq; ipsę cellulę tignis quaternis a supiore parte, a quibus cortinę depēdent, firmāturq; ipsa tigna aliis lignis trāsuersis ita, ut locus nō maculetur, & inter cellulā & cellulā spatiū dimittitur palmi uel circa. famuli Cardinaliū, ut primū distributio cellularū facta est, illas ornare properēt, quę per lras alphabeti signātur. Inde nō ordine sed sorte patribus distribuātur pridie, quā ingrediātur cōclaue: ut cortinis lectis & opportuna suppellectili in tpe possint ornari. locus ipse cōclauis ita undiq; claudēdus, ac muniēdus est, ut aditū nullū nisi unum tm̄ (ut diximus) habeat, nemoq; inclusos alloqui uidere, seu quippiam ad eos clam mittere queat. Sed aduertēdū est maxime ne supra aut infra: siue a lateribus habitātionū conclauis ire, stare, habitare ue quispiam possit, ne uoce, signo, sono, aut aliquo alio ingenio perscrutari quę intus fiunt, ualeat. Interea patres crebro cōueniant uel in sacristia ecclesię, ubi exequię defuncti Pontificis celebrātur: finita missa, uel in domo Domini Camerarii (si ea est idonea. & si is est ex numero Cardinalium). Nam & extra collegiū potest esse Camerarius. Administratio enim temporalium: & urbis, ac Romanæ curiæ gubernatio, uacante sede ad sacrum Collegium, & præcipue ad ipsum Camerarium spectat, &

ideo apud nullum alium Cardinalem, sed apud eum tātum, aut apud aliquam ędem sacram (si magis id libet) conuenire solent. Inter alia ibi constituunt quadruplices custodes futuri conclauis. Primę portę palatii custodia alicui magno prelato, uel nobili potenti, ut primum obiit Pontifex, cōmittitur, qui armata cohorte die noctuq; palatium, patresq; tueatur. cui ducenti, siue trecenti pedites assignantur. Secunda custodia est in prima porta, qua ad locum cōclauis ascenditur. Et hęc demandatur conseruatoribus, & capitibus Regionum urbis: qui adiunctis sibi aliquibus nobilibus ciuibus portam ipsam custodiant. Tertia custodia in secūda porta aliquanto superius demandari solet oratoribus laicis, siue nō prelatis Regū, aut principum, aut etiam aliquibus magnis, & potētibus p ceribus numero ad id idoneo. Quarta autem custodia, quę est in ipso aditu unico conclauis cōmitti consueuit Prelatis dignioribus Romanę curię sex aut octo, siue sint oratores, siue nō, & si cōmode fieri potest, & alioquin idonei censeantur curandum, ut ex diuersis nationibus eligātur, ut omnium studiis tractetur, quod ad omnes pertinet. Sed hęc omnia quoad custodiarum distinctionem, & custodum numerū, & qualitatē in arbitrio sunt Sacri Senatus, qui p tēporis & loci cōmoditate, & cōditiōe opportune prouidere cōsueuit. Custodes primę portę palatii cū armatis, ut primum obiit Pōtifex, locum seruant. alii uero cum patres intrāt cōclaue. Et hęc quidem porta quatuor, ut diximus, ferris munitur, extra una, supra porticulum duabus, infra porticulum ipsum etiam una. Et similiter interiore parte idem porticulum una: custodes ipsius loci claues duas portę, & clauem porticuli retinent clerici cerimoniarum: aliam portę clauē & clauem porticuli interioris: ita ut neq; porta, neq; porticulum aperirī possit sine cōsensu illorū, qui sunt intus, & qui sunt extra. Aulę siue duę sint siue tres, reseruātur p deambulatiōe patrū. Et in una ex eis remotiori scilicet aliquādo simul cōuenire ad ea statuenda, quę sunt pręter electionem Pontificis. Quāq; secundum sacrorum canonum cōstitutionē fas non sit patribus aliud tractare in conclaui, nisi de prouidēdo manifesto, & urgēti periculo terris Ecclesię & de substituēdo p tēpore penitētiario sūmo, & Camerario. S.R. Ecclesię, si iterea uacarēt, nō ē tū incōueniens & a maioribus nostris frequētatum est tractare aliqua, quę & si ipsum actum electiōis precise nō respiciant, tū laudabile regimē futuri Pōtificis concernunt, & ipsius Pōtificis religiosam administrationē honestiori quōdā uiculo tēperant. Cęterum si aliquando cōtingeret, ut alibi celebrāda esset Pōtificis electio: hinc esset sumēdum exēplum, & curandum in primis, ut locus ipse idoneus, & tutus, & fideli militum manu munitus sit: deinde ut aditus ad conclaue triplici custodia firmari possit, tum aulam quandam ita capacem habeat, ut in ea cellulę omnes pro Cardinalibus commode cōstituantur: Inde ut sacellum cōtineat pro re diuina, & electione celebrā

da, idoneum:demum aulas aliquas pro deambulatiõe,& latrinas ad par
tem:& ita claudendum est ipsum conclaue,ut nemo incluſos uidere, ne
mo eos Alloqui,aut ad eos quippiam latenter transmittere,iacereue ul
lo modo queat .In eum locum ſupellex opportuna conuehenda eſt pro
Cardinalibus & eorum famulis,eſculenta & poculẽta nulla,prẽter aquã
& confectiones,& quę ad medicinam pertinent. Quę uero ad cibum &
potum attinent,portantur ueſpere & mane ſingulis diebus.Deſcripta ſũ
marie loci in quo electio celebrari debet cõuenienti forma,ad ipſam ele
ctionem deueniendum eſt:cuius modum & originem altius aliquantulũ
repetere non incongruit.

¶Ordo eligendi Pontificis & ratio. Cap.II.

Vs itaq; eligendi ſummi Pontificis a Chriſto domino deriuatũ
i eſt. Ipſe.n. Chriſtus primum denominatiõe ſucceſſorem inſtitu
it dicens Petro:paſce oues meas:Et ea ratione Petrus Clemen
tem ẽt nominauit:quod tñ ita crediẽ,ſi a Senatu eccleſię Ro. admittere
tur.Senatus autem Romanę eccleſię a Petro diuina inſpiratione inſtitu
tus eſt:cum quo omnia ardua eccleſię negocia explicaret. Ad quẽue re
ferret,uidelicet collegium.xxiiii.Senatorũ ex preſbyteris & diaconibus
Romanę urbis inſtar.xxiiii.ſeniorũ quos agnus dei Chriſtus Saluator i
Apocalypſi Ioannis aſtantes habere perhibetur.Hos enim Petrus loco
aſſiſtẽtium apoſtolorũ poſt eorum per orbẽ diuiſionẽ elegerat & deſigna
rat,ac conſiliarios Romanę eccleſię coadiutoreſq;,atq; Romani Põtifi
cis electores inſtituit.cognoſcẽtes igitur hmõi denominationis formã
grauiter in futurum eccleſię poſſe nocere.Senatores nõ Clemẽtem acce
perunt,ſed Linum elegerunt:& illum poſt Petrum pontificatui Roma
no preeſſe uoluerunt:quis deinde Clemẽs decedẽtibus Lino,& Cleto ab
ipſo Senatu electus fuerit.Hic autem mos poſt Petrum longo tempore
fuit obſeruatus:ut uidelicet Senatores Romanę Eccleſię ſummum Põti
ficem eligerẽt:Ipſi autẽ Senatores,preſbyteri ſcilicet & diacones urbis
temporibus Syluestri primi Papę ſunt appellati.S.R.E.Cardinales:prĩ
cipes uidelicet in Eccleſia:qui poſtea tempore Innocẽtii Papę.iiii. quod
ille in cõcilio Lugduñ.cauit pro inſigni ariſtocratię & maieſtatis in Ec
cleſia pileum rubrũ ſuſcepere Interea uero oriẽtibus,(ut aſſolet in rebus
humanis) ſcandalis & ſciſſuris inter eoſdem Senatores reliquus clerus
Romanus & populus ad preſentiam ſolummodo exhibendam in electio
ne Pontificis:& eius corroborationem adiunctus eſt,inde(ut plerumq;
fit)inducta uiolentia aut aliter quomodocunq;,alii etiam a Senatori
bus ipſis ad ipſum actum & ius electionis actiue tantum cœperunt in
teruenire: licet paſſiue priſcis illis temporibus ſolis ipſis Senatoribus
i. preſbyteris & diaconibus. S.R.E.ius electionis in ſummum pon
tificem conueniret prout patet ex concilio Stephani Papę: & habeturĩ

decretis.lxxix.di.oportebat cum duobus ſequẽtibus capitibus. Vnde ſa
tis liquet a Petro de preſbyteris & diaconibus.S.R.E.in ſummos ponti
fices eligẽdis,qui ſemper fuerunt ſenatores eccleſię:& hodie & Stephani
tpibus cardinales nominati.Procedente aũt tpe ad ſedandas maiores cõ
tentiones & tumultus,qui ob eam rem ſępe oriebantur,Romani impato
res manus ita appoſuerunt:ut nemo in pontificem canonice electus di
ceretur,niſi principis decreto eſſet cõfirmatus.Liberata poſt hęc tẽpora
Italia:ac Romana eccl'ia a longobardorum duriſſimo iugo erepta:Ha
drianus primus,ut.lxiii.di.c.Hadrianus,ſiue Leo.iii.ut alii uolũt,Roma
num imperiũ ex Græcis in Germanos trãſtulit:Carolumq; magnũ Au
guſtum declarauit:cui electionẽ Romani pontificis,& ius ordinãdę Ro
manę eccleſię cõceſſit.Nec multo poſt Leo octauus imperiũ Othoni ale
manorũ regi ex ſaxonũ ꝓſapia primo cõfirmauit.lxiii.di.in ſynodo. Sed
poſtea pientiſſimi Imperatores:quĩ experiẽtia didiciſſent aliis forſan nõ
ita piis principibus ſuccedẽtibus hmõi auctoritatẽ Romanę eccleſię &
reipublicę chriſtianę pernitioſam fore:pſertim qm̃ Romanus pontifex
a Chriſto inſtitutus eſt:ut impatorẽ,& oẽs oues paſceret, purgaret,atq;
ſpũaliter iudicaret,illa ſe poteſtate abdicarũt:iuſq; integrum ad ſenatum
eccleſię & Romanũ clerum:& populum rediit.Ludouico pſertim Impe
ratore ſtatuente atq; uolẽte.lxiii.di.Ego ludouicus.ex quo ꝓ uera Roma
ni pontificis ſuprema monarchia ſatius oſtendẽda ad id res deducta eſt,
ut Gregorius quintus Othone.iii. cõſentiente imperatore de cætero a
nõnullis principibus ſpũalibus,& ſecularibus fore eligendos ſanxerit:&
ſic ad ſummũ pontificem dei uices gerẽtem in terris tanq̃ ad eum, ꝓ quẽ
reges regnãt,ſupremum chriſtianę monarchię principem Romani im
perii moderationẽ pertinere ſignificauerit. Verum cũ uariis, cõtrariiſq;
uulgi ſeditionibus,atq; ſtudiis,& aliqñ principũ uiolentia in electione põ
tificis creberrimi tumultus,cõtẽtiones, rixę,atq; ẽt cruentiſſimę pugnę
cõmitterent:ſępeq; altero per uim deiecto alter cathedrã occuparet:res
Romanę eccl'ię in maximã perniciem deuenerat.Nã paruo annorum in
teruallo decẽ diuerſorum meritorũ uiri Petri ſedem tenuerunt.Bñdictus
nonus,Syluester tertius,Gregorius ſextus,Clemens ſecundus,Damaſus
itẽ ſecũdus,Leo nonus,Victor ẽt ſecũdus,Stephanus nonus, Bñdictus
decimus:cuius ſucceſſor Nicolaus ſecũdus põtifex maximę prudẽtię &
ſanctitatis,ut tãtis malis obuiaret anno ſalutis.Quinquageſimo primo
ſupra annũ Milleſimũ in cõcilio Lateraneñ ſacrã legẽ dedit de electione
Romani põtificis ꝑ ſacrum ſenatũ ſacro ſanctę romanę eccl'ię cardina
liũ peragendã eſſe:quã deinde in cõcilio ſeneñ.Alexãder tertius,& in Lug
duneñ.Gregorius decimus,ac Vieneñ. Clemẽs quĩtus cõfirmauerũt:cu
iuſquidẽ legis obſeruãtia aplĩcã ſedẽ ex maxima calamitate liberauit.De
inde ut ſchiſmata tollerẽtur Alexãder tertius in cõclio gñali ſtatuit ut il

le demũ canonice electus censeretur, in quẽ duę collegii partes consensis sent. sed uetuit Symachus cuipiã licere Põtifice adhuc supstite uerbo scripto: uel ꝓmissionibus iuramẽto: aut aliquo alio mõ agere de successore: transgressores dignitate & eõione priuans accusantesq; & conscios impunitate, ac prẽmio afficiendos censens. Nicolaus insuper prẽfatus uoluit. Romani Pontificis electionem cum deliberatione prędecessoris fieri debere. Post hęc autem ne diutinę uacationis incommodis Romana Eccleſia premeretur, neue patres uariis ambientium studiis corrumpi possent Gregorius prẽlibatus eius nominis decimus in concilio Lugdunẽ statuit Romano Pontifice uita functo Cardinales põtes decem tantũ dies absentes expectare debere, moxq; cum illis qui adessent locum cõclauis in urbe, in qua Pontifex cum sua cura residebat, simul ingredi: cũ uno tantum ministro: uel si patens necessitas fuerit cum duobus. Conclaue ipsum nullo pariete aut uelamine separandum: in cõi habitandum, ita claudendum: ut nullus postq̃ cõuenerit, egredi queat: Neminem ad colloquium admittẽdum: nisi forte re urgente: & uniuerso collegio approbatum & a nemine nuncios, siue literas accipiendas, fenestram siue porticulum unum tantum dimittendum, quo subministrari possint, quę ad uitam pertinent. Si uero postq̃ patres intrauerint, intra tres dies electionem non pfecerint: per quinq; sequentes dies tam in prandio q̃ in cena uno tantum ferculo contentos esse oportere. quibus elapsis, si adhuc concordes non fuerint: panis tm̃ uinum & aqua illis administrentur quoad Põtificem rite eligant. Interim uero nihil de camera Apostolica a patribus ꝓcipiẽdũ nihil aliud omnino agenduu, nisi cõi consensu aliquid pro patrimonio ecclesię necessario sit prouidendum. Siquis ex patribus ob aduersam ualitudinem egressus est, aut de nouo aduenies ingredi uoluerit re adhuc integra admittendum ea conditione: ut eo utatur quo alii patres tunc utũtur. Si extra locum suę curię Pontifex decesserit: cõueniãt cardinales in ciuitate illius territorii ubi decessit in palatio epali, uel alio condecenti loco, & omnia seruẽt quę superius sunt dicta. Statuit & alia pleraq; Gregorius: quę ad dños cõclauis & patrum tutelam ac securitatem pertinẽt hortatur patres ad electionem rite faciendam pro dei honore & publica utilitate, & pactiones iuramenta obligationesq; omnes pro ea re factas dãnat atq; irritat. Hoc Gregorii decretũ Clemens confirmans declarat illudq; per sanctæ romanæ ecclię cardinales uacãte sede nullo modo imutari posse: nec licere cardinalibus quicq̃ potestatis, aut iurisditionis pontificalis tunc exercere, nisi officio camerarii & maioris pœnitentiarii si forte per id tẽpus uacarẽt pro tempore prouidere. Pro territorio aũt diocesim intelligi uoluit hac additione, qđ si audiẽtia cãrum & lfarum aplicarum in aliquo certo loco Põtifice moriẽte remanserit: electionẽ ibi nõ autem ubi papa decesserit, esse celebrandam nisi prius per papam statu-

tum fuisset de curia transferenda. Item si electione non completa patres de cõclaui simul, uel successiue exierint, cõpellendos esse a dñis, seu magistratibus locorum rursus ad conclaue redire: & opus perficere. Demum absoluit omnes cardinales ad effectum electionis ab omnibus cẽsuris, & pęnis. Extat & decretum Clementis sexti circa annũ salutis quadragesimum supra Mille & trecentos editum: per quod superiora statuta limitãtur. Quod quia ultimum est & in sacrorum canonum codicibus non adhuc descriptum de uerbo ad uerbum duximus inserendum.

Clemens &c. ad perpetuam rei memoriam. Licet in cõstitutione a fere. Gregorio papa. x. prędecessore nostro super electione Romani pontificis edita in concilio Lugdineñ. inter cętera caueatur expresse, qđ si eũdem põtificem in ciuitate, qua cum sua curia residebat, diem claudere cõtingat extremum, cardinales in palatio, in quo idem pontifex habitat, omnes conueniant, & in eo singuli singulis, nisi illi, quibus ex patenti necessitate duo permittuntur, sint contenti seruientibus clericis, uel laicis, prout elegerint: unum cõclaue nullo intermedio pariete: uel alio uelamine habitent in communi. Et qđ diebus certis non facta prouisione de pastore decursis: panis, uinum, & aqua tantũmodo eisdem Cardinalibus donec subsequatur prouisio administretur: Quia tamen sicut frequenti multorum assertione & in cardinalatu constituti percepimus: nõnulli ex cardinalibus ipsis in obseruatione constitutionis ipsius grauati nimium extiterunt: multiq; ex ipsis duos in dicto conclaui habuerunt seruitores nõ absq; scrupulo conscientiæ ꝓpter ambiguitatem dictorum uerborum, uidelicet ex patenti necessitate duo permittantur in dicta constitutione ut prẽmittitur contentorum: Nos prouidere super his cupientes: ex his & aliis certis causis rationabilibus, quæ ad id nostrum animum induxerunt rigorem constitutionis ipsius, & ad fratrum nostrorum supplicationem in hoc prouidimus temperandum. Statuentes qđ cardinales postq̃ conclaue huiusmodi: seu clausuram pro dicta electione celebranda intrauerint singuli duos seruientes tantum clericos: uel laicos prout duxerint eligẽdos, ac insuper singulis diebus prẽter panem uinum: & aquam in prandio, & in cena unum dumtaxat ferculum carnium unius speciei tãtummodo, aut piscium, seu ouorum cum uno potagio de carnibus, uel piscibus principaliter non confecto & deceñ salsamentis habere ualeant ultra carnes salitas: & herbas crudas: ac caseum, fructus, siue electuaria. Ex quibus tamen nullum specialiter ferculum conficiatur, nisi ad condimentum fieret uel saporem. nullus uero eorũ de alterius ferculo uesci possit, liceat etiam eis ex decẽtia honestatis habere in clausura huiusmodi, cũ in lectis quiescendi causa: uel dormiendi esse uoluerint, intermedia seu uelamina simplicium tantummodo cortinarũ. & fe. me. Clementis papę quinti ꝑdecessoris nostri, & aliis cõstitutiõibus aplicis cõtrariis: quibus

propter hoc in aliis derogari nolumus non obstãtibus quibuscunq;.Nulli ergo &c.Datum Auinioni.VIII.idus Decembris, anno.X.

Exhortatio ut reuideantur maiorum decreta super electione.

HAEC pauca ex decretis sanctorum patrum libauimus ꝓ ingenii nostri imbecillitate.Sed hortamur Reuerẽdissimos.D.Cardinales ut cum electionis negocium iminebit secundum Hostiensis in sua lectura consilium:diligenter reuideant pontificum & conciliorum statuta de electione Romani Pontificis edita & doctorum super ea re interpretatiões. Et quoniam res ẽ maxime ardua, indigetq; magna discussione, fiet fortassis super hac re specialis tractatus.Exequiis igit̃ defuncti pontificis per nouem dies completis, & conclaui opportuno pręparato:decima die patres cõueniunt in basilica Sancti Petri, uel alibi pro temporis, & loci opportunitate:ubi per unum ex eis missa de spiritu sancto celebratur, & in fine per aliquem prelatum seu aliũ doctum uirũ habeatur sermo, in quo moneantur patres ut sepositis omnibus priuatis affectibus deum tãtum pręoculis habẽtes Sanctę Romanę & uniuersali ecclesię de pastore idoneo prouidere curent. Estq; admodum conueniens ut decreta summorũ pontificum pro electione huiusmodi statuta ab ipso oratore summatim repetantur:& reducãtur ad memoriam dominorum cardinalium.Re diuina peracta si placet patribus tunc intrare cõclaue, clericus cerimoniarum capiat crucem papalem, & procedat:quẽ Cardinales sequantur, Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Crucem pręcedunt familiares cardinalium laici, & immediate cantores cantantes hymnum Veni creator spiritus, Et in conclaui apud altare prior cardinalium dicit orationem.Deus qui corda fidelium.post cardinales sequuntur prelati, & alii curiales clerici. Cardinales erunt cum suis cappis obscuris.Si uero uolũt differre introitum ad uesperam, conueniant de hora, & uadant domum ad prãdiũ, ubi hora cõgrua fuerit anteq̃ discedant, si prius hoc non fecerint:qd̃ facere conuenit:si post missam sunt ingressuri conclaue, conuocent familiam suam unusquisq; moneant hortentur omnes primum ad orandum clemẽtissimum deum, ut patribus inspiret ea circa electionem futuri põtificis agere: quę sue placita sunt uoluntati & saluti sanctę Romanę ecclesię, atq; uniuersę reipublicę christianę profutura. Tum ut domum die noctuq; bene custodiant.magistro domus obediant:pacifice & quiete inter se uiuant, & per urbem non multum uagentur.Noctu autem domi se omnino continea nt:Deinde hora prescripta in nomine domini uadant ad basilicam sancti Petri, si Romę & in palatio apostolico fit cõclaue. Sin alibi ad ecclesiam conclaui proximam:& ualde honestum immo necessariũ uidetur, ut anteq̃ conclaue ingrediãtur, patres omnes deo se reconcilient, confiteantur peccata sua, & qui non sunt celebraturi communicent, ut sint capaces gratiæ spiritus sancti in tanta re peragenda admodum necessarię. Postq̃ uero omnes conuenerint, ascendant simul ad conclaue.Et quum ad altare conclauis conuenerint, prior episcoporum cardinalium omnibus aliis astantibus, & presente ac rogato aliquo notario exigat corporale iuramentũ tactis sacris euãgeliis a custodibus cõclauis, & a secũdis, ac tertiis custodibusq; fideles & diligẽtes erũt ad custodiẽdũ palatiũ & cõclaue.Reuerẽ.D.Cardinaliũ, neq; ꝑmittẽt Reuerẽdissimos D.Cardinales ullo modo grauari ultra constitutiones sanctorum Patrũ de electione Romani Pontificis statuẽtes, & maxime Clemẽtis papę sexti, quas quantum ad eos pertinet, omni studio & integritate seruabũt, & ab aliis pro uiribus facient obseruari.Quarti uero custodes ideſt portæ ultimę introitus conclauis pręter hęc iurabunt, qd̃ non permittent aliquem appropinquare ad portam cõclauis, aut loqui, siue literas dare aliquomodo illis, qui sunt intus, nisi de expresso consensu totius collegii, & scripta, quę ad collegium pertinerent.Item qd̃ perscrutabuntur cibaria & uasa, quę intromittẽtur omni solertia & fide introspiciendo epulas, & fercula, ne forsan laterẽt aliquę literę, uinum & aquã in uasis uitreis portari facient, & constitutiones pręfatas integre obseruabunt. Tum exclusis omnibus aliis prior episcoporum cardinalium ipsos cardinales uerbis conuenientibus hortabitur, ut uelint cogitare magnitudinem rei, de qua sunt tractaturi: qua nihil inter eos excellentius esse potest. Electuri enim sunt Iesu Christi uicarium, Petri successorem, pastorẽ dominici gregis:aulę cęlestis clauigerum, & omnium christianorum principem debere illos memoria repetere formam, atq; rationem a sanctis patribus traditas in electione seruanda:quas sine grauissima dei offensa & proprię salutis discrimine pręterm ittere non possunt. Proinde dimissis omnibus animi affectibus:solum honorem dei:salutem rei publicę christianæ: & Romanę ecclesię commodum ante oculos habeant, & talem eligere curent:qui ecclesię dei pręesse, & ꝑdesse ualeat, & sciat.His peractis Reuerendissimi.D.Cardinales ad cellulas quisq; suas diuertũt: & camerarius, aliiq; officiales camerę apostolicę omnes extra conclaue abire iubent:ꝑter eos, quos remanere oportet:ut infra dicemus. Tum omnibus prędictis expulsis porta conclauis cum suo porticulo omnibus ferris claudatur intus & extra: assignenturq; claues duæ clericis cerimoniarum interioribus, & tres prelatis custodibus exterioribus. Deinde accensis funalibus aliqui iussu patrum ad hoc deputati latebras angulosq; omnes conclauis diligenter scrutantur, ne quis extra ordinem inter clausos remanere possit, in conclaui ordinarie si remanent omnes Reuerẽdissimi D.Cardinales, & unusquisq; illorũ pro suo seruitio retinet duos seruientes tãtũ, siquis aũt aduersa ualitudine premeretur conceditur sibi tertius minister ex consuetudine non ex constitutione. Præterea sacrista sacri palatii solus & duo clerici cerimoniarum. Seruitores Dñorum Cardinaliũ

quiſq; hero ſuo famulatur. Sacriſta diuina celebrat in communi coram patribus, & ueſtes, ac paramenta futuri pontificis ſeruat, prꝑaratq;. clerici cerimoniarum celebranti ſubminiſtrant. ſubſellia pro dominis cardinalibus, ubi & quomõ illis placet ꝑparant, & in cõi omnibus patribus ſeruiunt: conſueuitq; aliis ſuperioribus temporibus inſtrumentum de electione pontificis confici. Cum prandii, ſeu cenę tempore cibaria afferuntur, familię cardinalium cornutas (ita enim coffinos appellant, quibus illa portantur) uſq; ad ſecundam cuſtodiam deducũt. Tum prꝑfectus familię illius cardinalis cum duobus, qui cornutam portãt, uſq; ad ultimã cuſtodiam accedunt. prꝑlati cuſtodes cornutam aperiunt, fercula & omnia: quę intus ſunt diligenter perſcrutantur, nequid literarum inſit. Tũ aperto extrinſecus porticulo intrinſecus aperiri per clericum cerimoniarum, uocariq; ſeruientes illius cardinalis, cuius cornuta eſt aduecta, iubẽt: illiq; cornutam cum cibis aſſignant & uinũ quod eſt in uitreis phialis allatum. Seruitores, qui extra aſtant ad portã conclauis non accedũt: & qui intus ſunt, a prꝑlatis cuſtodibus cornutas recipiunt, & qui primũ uenerint, primum expediuntur. ante portam intus aliquantulum remote ſuſpẽditur cortina quędam, ne per porticulum cum aperitur, uideri poſſint, qui ſint intus. Et hoc ſemper ſeruatur cum cibaria portantur.

Primis tribus diebus miniſtrantibus patribus cibi libere pro eorum uolũtate, illis elapſis panis: uinum: & aqua cum uno ferculo tantum carnium: piſcium: uel ouorũ unius ſpeciei cum ſalſamẽtis ſapore: caſeo: herbis crudis: & fructibus. Neq; ſecundum conſtitutionem Clementis licet alicui ex patribus de ferculo alterius ueſci. Dum patres comedũt, aut aliquid aliud in cellulis agũt, cortinę anteriores & collaterales apertę ſemper eſſe debent, niſi cum in lecto interdiu ſiue noctu quieſcunt. Cum autem collegialiter a patribus eſt aliquid agendum, utuntur croceis obſcuris: & ſubtus paruo caputio ſupra rochettum. Eſt aũt crocea genus chlamidis longę ad terram uſq;: a parte anteriori aperta a ſummo ad imum circa collare rugoſa, in formam capparum prꝑlatorum, ſi demas cucullum. quando autem ſunt in cellis, aut per aulas deambulant, poſſunt eſſe in rochettis ſiue cum paruis mãtellis deſuper ut magis placet. Caueãt diligẽter patres, ne cum horas canonicas ſoli: uel cum alio legũt, ſeu quippiam aliud in cella agunt, moleſtiam aut impedimentum inferant. Et in primis ne conuenticula noctu agitent, neue ambiendo per cellulas, ſiue ꝑ aulas immoderate diſcurrant. Idq; multo magis curent ſeruientes, maxime: ne dum patres quieſcunt, ſurſum & deorſum diſcurrẽdo ſtrepitum faciant. Noctu locis oportunis ardeant lampades, & aſſiduo in locis tenebroſis apud latrinas. Conſueuerunt noſtris temporibus patres anteq; ad electionem deueniant, ſtatuere quędam communi conſenſu a futuro põtifice confirmanda, quę poſtea ſinguli ſubſcribũt, iuramẽto q; aſtringũt

ſe obſeruaturos ſi ad Pontificatum aſſumantur. hęc ubi perfecerũt de electione agere incipiunt.

Quę ſeruanda ne electio poſſit impugnari.

Sed aduertendum eſt per Reuerẽdiſſimos. D. Cardinales, ut in electione ſeruent ſanctorum patrum canonicas conſtitutiões. Nicolai ſecũdi ſed Alexandri tertii. Gregorii decimi. Clemẽtis quinti, & ſexti, & aliorũ ſiquę ſunt, ne impugnari poſſit electio. Sciãtq; tam epiſcopos, q̃ prꝑſbyteros, ſeu diacones cardinales ęqualem in eligendo poteſtatem habere, neq; fieri relatiõem meriti ad meritum: neq; zeli ad zelum: ſed numeri ad numerum. Ita ut ille: qui a duabus partibus cardinalium cuiuſcunq; ordinis ſit rite electus ſit: pro uero & indubitato pontifice habeatur, & cardinales nouos, ut primum creati, & publicati fuerint, eandem habere poteſtatem in electione niſi os fuerit eis clauſum a Pontifice & non apertum ante mortem, quia tunc non haberent poteſtatem. ſinautem nõ fuiſſet eis os clauſum integra permaneat poteſtas. Poſt mortem Innocentii vi. in electiõe ſucceſſoris, in qua fuit electus Vrbanus quintus extra collegium, tunc abbas Sancti Germani Altiſiodorẽſis de Rocha: abbas Cluniacenſis aſſumptus in Cardinalem per Innocentium primo uenit ad curiam in die obitus dicti Innocentii: & q̃uis inſtallatus non eſſet in conſiſtorio nec haberet titulum, fuit admiſſus per alios cardinales ad conclaue electionis, ut alii Cardinales ãtiqui: & ita duo ex cardinalibus antiquis ex cõmiſſione collegii cauſa cognita indicarunt eſſe faciendum, quia ſola aſſumptio ad cardinalatum habet ius eligendi, & alia cardinalibus conueniẽtia, & propterea Papa in tempore clauſit os nouis, quod prius erat apertum. Et quãuis Romanus Pontifex canonice inſtitutus nullo humano iudicio iudicari poſſit, niſi fiat hęreticus, ſi tamen contra formam iſtarum conſtitutionum papatum ſibi uſurpauerit, tam ipſe q̃ ei adherentes ſunt excõmunicati, & ſimiliter electus per ſeditionem, impreſſionem, uel quodlibet aliud ingenium uidelicet per callidita tem, & fraudem. Conſuetudo fuit apud ſuperiores, ut duę miſſę ſingulis diebus in conclaui dicerentur, una de die currenti altera propria que ſede uacante dicitur, & ſcripta in fine huius uoluminis, una per ſacriſtam, altera per aliquem ex capellanis cardinalium, niſi ipſi cardinales perſonaliter uelint celebrare. Cum igitur de electione agere uolunt audita miſſa domini cardinales ſoli in capella illa remanent, ſedentq; ſuper ſcabella, ſiue ſcamna illis parata: ſup altare reſtat calix uacuus & patena, ante altare menſa parua rubeo panno coperta ponitur, & ſuper eam pugillares, & papirus: Inter concauum & altare iuxta menſam ponuntur ſcabella tria. In quorum medio Epiſcoporum, a dextris prꝑſbyterorum, & a ſiniſtris diaconorum cardinalium priores ſedent. Sacriſta uero, familiares cardinalium, & omnes alii, qui in conclaui reperiũtur, in capella ma-

iori ubi cellulę ſunt claudũtur, ſoli clerici cerimoniarum ſolẽt extra portam capellę paruę, ubi patres clauſi de electiõe tractãt, expectare, prẽſto uẽturi ſi a patribus pro aliqua re uocarẽtur. Cum omnes ordine ſuo cõſederint prior Epiſcoporum in loco prędicto ſedẽs cõmodis uerbis hortatur patres ad prouidẽdum ſanctę Romanę Eccleſię de uiro idoneo, & ſufficiẽti, & qui tãtum onus utiliter ferre queat, Deĩde proponit eis perquã uiam ad electionem procedere placeat, per uiam compromiſſi, ſiue per uiam ſcrutinii: quod ſi forte aliquis patrum diceret in hãc ſentẽtiam. Reuerẽdiſſimi domini perſpecta ſingulari uirtute, probitate &c. Reuerendſſimi. D. N. ego iudicarem ſine alio proceſſu ipſum eligẽdum ad ſumũ Põtificatum, & ex nũc ego eligo ipſum in ſummum Põtificẽ ſanctę Romanę Eccleſię, ſi alii uel ſaltim duę partes iſtius ſentẽtiam ſequerẽtur, & uiua uoce ſimili modo illum talem eligerẽt, ille eſſet canonice electus, & uerus papa, Et uocatur per uiam ſpiritus ſancti talis electio ſine cedulis aut compromiſſo: Sępeq; apud maiores noſtros fuit celebrata hęc uia. Si dominis cardinalibus placuerit procedere per uiam compromiſſi, oportet quod omnes cõcordẽt ad compromittendum, alter nõ tenet: ni ſi forte duę partes tãdiu in ſentẽtia permanerẽt, quoad compromiſſarii electum nominarẽt, illumq; compromittẽtes comprobarẽt. tũcq; ut electus a duabus partibus eſſet canonice electus, forma autem talis cõpromiſſi eſt huiuſmodi.

IN NOMINE DOMINI AMEN. anno eiuſdẽ &c. die &c. Nos Epiſcopi, preſbyteri, & diaconi ſanctę Romãę eccleſię cardinales omnes & ſinguli in conſiſtorio exiſtentes uidelicet. T. oſtieñ. D. portueñ. & ſigillatim omnes alii nominẽtur cardinales de electione tractantes ſũmi Põtificis: elegimus, & eligimus per uiam procedere compromiſſi, & unanimiter, & cõcorditer nemine diſcrepãte elegimus compromiſſarios Reuerẽdiſſimos patres Dominos. T. epiſcopum &c. A. tit. ſancti. N. preſbyterum &. L. ſancti Hadriani diaconum cardinales quibus damus plenariam facultatem, & poteſtatem prouidẽdi ſanctę Romanę eccleſię de paſtore ſub hac forma uidelicet quod duo ex ipſis poſſint eligere tertiũ de ſeipſis, & omnes tres concorditer de collegio, uel de extra poſſint Romanę & uniuerſali Eccleſię puidere. Et uolumus quod dicta poteſtas duret uſq; ad conſumptionem cãdelę inibi ex cõſenſu ſingulorum accẽſę, & promittimus nos illum pro Romano põtifice habituros, quem dicti compromiſſarii in forma prędicta duxerint eligẽdum &c. cõpromiſſarii uero ad partem in aliquo loco ſeparato ſe retrahãt, & primum inter ſe proteſtentur, quod per quãcunq; prolationem uerborum nõ intelligunt dare conſenſum ſuum, niſi in ſcriptis illum expreſſe ponãt, ut inter ſe poſſint uti uerbis humanis & reuerentialibus ſine prędiudicio. Alius modus eſt, & magis tritus procedẽdi per uiam ſcrutinii: qui ſi magis placet, prĩmo deliberandum eſt, an poſt ſcrutinium eadem die ſit attẽtanda uia per acceſſum. deinde omnibus in locis ſuis in capella cõſedentibus prior Epiſcoporum cũ cedula ſua in manu, accedit ad altare, & genuflexus aliquãtulum orat, tum ſurgit, & cedulam prędictam, quam primo oſculatur, in calice reponit, Priore Diaconorum a ſiniſtra parte altaris, ubi epiſtola legitur ſtante, & patenam manu ſua eleuante: has cedulas, quę uota eorum continent, ſcribere ſolent Reuerẽdiſſimi Domini ad partem, quomodo eis placet in hanc formam. Ego. A. Epiſcopus oſtieñ &c. Cardinalis &c. eligo in ſummum Pontificem. Reuerendiſſimum Dominum meum. D. S. titu. Sancti Marci Preſbyterum Cardinalem, & eodẽ modo quiſq; nominare poteſt duos, aut plures de collegio in eadem cedula, & aliquem extra collegium a tergo ipſius cedulæ. Cedulam ipſam bene plicatam ſigillo ſuo annulari ſignat: & ut diximus facta prius oratione illam deoſculatam quiſq; in calicem ponit. Vt autem prior Epiſcoporum cędulam in calice poſuit, accedit ad dextrum cornu altaris, & ibi cum priore diaconorum patenam eleuat, dum patres uotorum cedulas calici imponunt. Qui ordine ſuo omnes ſigillatim Epiſcopi Preſbyteri & Diaconi, eodẽ modo, ut de priore Epiſcoporum diximus cedulas in calicem mittunt, cedulis in calice depoſitis ſedent patres, & quiſq; ante ſe ſcabellũ habet cũ papyro & pugillaribus in papyro ſcripta ſunt per ordinem patrum omnium preſentium nomina cum aliqua diſtantia ita ut unum tantũ nomẽ in quolibet uerſu contineatur, in hunc formę modum.

Reuerendiſſimus Dñs Nicenus habet.

Reuerẽdiſſimus Dominus Rothomageñ. hẽt. Et ſic de ſingulis. Et ſcribuntur nomina, quibus communiter appellantur propter breuitatem & nõ nomina titulorum. Tum prior Epiſcoporum calicem de altari ſimul cum Diaconorum Priore ſumens illud ſuper menſam prędictam imponit: deinde & ipſe et Diaconus. ſedent a dęxtris Priore Preſbyterorum ſedente: ut prędiximus, Prior deinde Epiſcoporum ſedens calicem manu dextra capiens: ac ſiniſtra patenam firmam retinẽs: calicem ipſum ſuper patenam immittit. Ita tamen ut nihil effundat, & iterum calicem erigens ſuper menſam, ut prius erat, illum cõſtituit, tum ſiniſtra aliquãtulum patenam eleuans dextra cedulam unam, quę ſorte ad manus uenit palam digitis duobus extrahit: illamq; primo priori preſbyterorum oſtendens: legẽdam porrigit Diaconorum priori: qui eam mox aperit & uoce qua ab omnibus exaudiri poſſit diſtincte legit. Ego. N. Cardinalis Papieñ. eligo in ſummum Pontificem Reuerendiſſimum Dominum meum. D. B. titu. ſanctę Sabinę preſbyterum cardinalem &c. ut ibi ſcriptum inuenit. Cardinales omnes tam ipſi tres priores q̃ alii ſuper nomina in cedula nominatorum: eligentium nomina ſcribunt in papyris ſuis uel ſignũ aliquod faciunt, omnibus cedulis perlectis & uotis eligentium deſcriptis. Tres

priores uota computant,& alta uoce habẽtes plures uoces Diaconus no minat dicendo.Reuerendiſſimus.D.A.habet uoces decem, & Reuerendiſſimus.V.habet uoces octo.Et Reuerẽdiſſimus.D.habet uoces ſeptẽ. Deinde ſi non poteſt attemptari uia per acceſſum, & uoces non ſufficiũt: Re ifecta patres diſcedunt,neq; per totum diem aliud agi poteſt circa ac tum electionis, quia non fit bis in die ſcrutinium .Sequenti die iterũ ſum mo mane in capella cõueniunt & Re diuina peracta ſcrutinium,ut die p̃terita faciunt,cedulas in calicem mittunt,quæ a prioribus extrahuntut, leguntur,& computantur ut ſupra.Deinde ſi duæ partes in cedulis nõ cõueniunt procedunt ad electionem per uiam acceſſus.Nam hoc pacto celerius ad finem electionis peruenitur ad illos accedẽdo quo in cedula nõ nominauerit,& poteſt fieri acceſſus ad unum,uel plures ſicut & nomina tio in cedulis.ſed ex honeſtate & decore iuniores debent aliquãtulum expectare,qđ antiquiores acceſſum incipiant.Illis uero diutius ſuperſedentibus quilibet poteſt incipere,ſurgit qui uult incipere & dicit.Ego accedo ad Reuerendiſſimum Dominum meum talem,& ſtatim omnes ſignãt ſuper nomen electi nomen accedentis,& ſimili modo & alii,qui uolũt accedunt,& ſignantur.ſi non concurrunt duę partes nihil factum eſt, & ſequenti die ad ſcrutinium reuertuntur.Si autem uoces ſufficiunt:qui ultimo ex neceſſariis uocibus accedit ſolet dicere.Et ego accedo ad Reuerẽdiſſimum Dominum meum talem,& facio eum Papam.Et notãdum.qđ ſi acceſſus fieret ad plures imperceptibiliter & inconfuſe ita,ut duo haberent duas partes:nemini ius acquiritur & pro infecto habetur. Legimus ſuperioribus temporibus cũ duę partes in electione concordabant:priorem diaconorum conſueuiſſe induere electum mantum Papale dicendo. Ego inueſtio te de Papatu,ut p̃eſis urbi,& orbi .Sed hodie non ſeruatur. Conuenientibus duabus partibus in unum quempiam ille uerus,& indubitatus eſt Pontifex,tamen conſueuerunt & alii accedere, & rurſus prior Epiſcoporum omnibus ſedẽtibus nomine totius collegii illum talem elĩgit in Romanum Pontificem,& eius aſſenſum requirit.Quo habito omnes ſurgunt primo ad congratulandum,deinde eum exuunt crocea,& caputio paruo,& ſic cum ſuo rochetto faciunt illum ſedere ſuper ornata ſede,quam locant ante menſam,ubi priores ſedebant.Imponunt illi annulum piſcatoris,& exquirunt quo nomine uelit nũcupari:& tunc ſolet ſubſcribere conſtitutiones ante electionem firmatas ,& iuratas , & ſignare aliquas Supplicationes.

Interim uero prior Diaconorum aperta ſacrarii feneſtrella,qua populus expectans uideri poteſt,crucem profert alta uoce clamitans. Annuncio uobis gaudium magnum :Papam habemus.Reuerendiſſimus Dominus Cardinalis malfecteñ. electus eſt in ſummum Pontificem,& elegit ſibi nomen Innocentius octauus.

De indumentis electi,& prima uenerationc a Cardinalibus.

His peractis ducitur electus ĩ ſacrariũ,& a Diaconis Cardinalibus exuĩtur ueſtimentis cõmunibus,quę ex antiqua conſuetudine cedunt clericis cerimoniarum , induiturq; Papali habitu,toga ſcilicet lanea albi coloris:caligis rubeis,Sandaliis rubeis aurea cruce ornatis , cingulo rubeo cum aureis fibulis,birreto etiam rubeo,& demum mundo :nitidoq; rocheto.deinde imponunt ei amictum , albam longam,cingulũ, & ſtolam ornatam cum perlis pẽdentem a collo,ſi eſt preſbyter, aut Epiſcopus.Si autem eſſet diaconus,ſtola ſit ſuper humerum ſiniſtrum in formã diaconi,ſi ſit ſubdiaconus,uel infra nõ ponatur ei ſtola,& ita indutũ educunt, ac ſuper prędictam ſedẽ rurſus ſedere iubent:ibiq; ſupplicationes cõplures ſignat.demũ dñi Cardinales depoſitis croceis,& paruis caputiis cappas ſuas reaſſumũt:Imponũt nouo Põtifici pluuiale rubeum precioſum: & mitram auro,& gẽmis ornatam:illumq; ſedere faciũt ſuper altare cui Cardinales oẽs reuerẽtiã exhibẽt p̃ ordinẽ pedes mãus,& os deoſculãtes.

Dum hęc aguntur,portę conclauis oẽs aperiuntur.repagula,muriq; oſtiorum,& feneſtrarum deiiciuntur.pulſantur campanę,& ſigna letitię omnis generis eduntur.Pontifex nouus p̃cedente cruce,& Cardinalibus ad Eccleſiam Sancti Petri deſcendit:& proſtratus ante altare ſine mitra aliquãdiu orat:agitq; gratias Deo ,& beatis Apoſtolis.Tũ ſurgẽs a Cardinalibus ſuper altare ad ſedẽdum conſtituitur cum mitra,& prior Epiſcoporum genuflexus incipit.Te deum laudamus,quem hymnum cãtores proſequuntur.Interim Cardinales pedes electi,manus,& os deoſculãtur ſeruato ordine:quod & alii,qui adſunt,p̃lati & nobiles faciũt. finito hymno idẽ prior Epiſcoporũ ſtans a cornu ſiniſtro altaris , ubi Epiſtola legitur,dicit ſuper electũ.Pater noſter.deinde & nos &c . Sed libera &c. Saluum fac Dñe ſeruũ tuũ electũ noſtrũ.℟.deus meus ſperãtẽ in te. Verſ. mitte ei dñe auxilium de ſancto. ℟.& de Syon tuere eũ Verſ. Dñe exaudĩ orationẽ meã.℟.& clamor meus &c. Verſ.Dñs uobiſcũ.℟.& cũ ſpũ tuo. Oremus Omnipotẽs ſempiterne deus miſerere famulo tuo. N.electo in ſũmũ Põtificẽ,& dirige eũ ſecundũ tuã clemẽtiã ĩ uiã ſalutis ęternę :ut te donãte tibi placita cupiat,& tota uirtute p̃ficiat p̃ Chriſtũ dñm noſtrũ Amẽ.His ſeruatis deſcẽdit electus de altari,& uerſus ad populũ ſoleñiter benedicit dicẽs.Sit nomẽ dñi benedictum.Tum eodẽ ordine reuertitur ad camerã Papalẽ,& ibi quieſcit,& dñi Cardinales reuertũtur ad p̃pria.

Quod ſi electus eẽt aliquis extra collegiũ,& tñ ĩ urbe,uel loco uicino anteq̃ patres exeãt e cõclaui uocetur noĩe collegii ab aliquibus p̃latis,& ĩtroductus in cõclaui:a priore Eorum intimetur ei electio,& requiratur eius cõſenſus.quo habito:oĩa fiant,quę de electo p̃ſente ſuperius dicta ſunt.Si autẽ nõ cõſentiret iterum ad nouam electionem faciẽdã p̃cedãt. Si aũt canonice electus eẽt abſens:ita qđ per aliquos dies eius p̃ſentia

haberi nō posset:patres publicata eius electione,& destinata ad electum idonea legatione,conclaui exeant:legati cum mādatis,& autēticis documentis nominato electionem insinuent,& cōsensum exquirant acceptantem summum Pontificem salutent,& habitu Pontificali exornent, referantq; patribus,deinde reliqua peragūtur,ut nouo electo,& collegio uidebitur.Si autem acceptare noluerit,iterum dñi Cardinales in conclaue reuertātur ad nouam electionem peragendam .Ante coronationem suā electus Romanus Pontifex consistoria tenere nō consueuit, neq; prouisiones aliquas Ecclesiarum facere,Si tamen aliquo impedimento coronationem diutius differre oporteret,& urgeret necessitas,Ecclesiis recte posset prouidere,& omnia que essent p utilitate Reipublicę peragere.& hoc tempore Bulla plumbea literarum suarum ab una tantum parte imprimetur,ubi sunt capita Apostolorum :ab alia autem ubi literę sui nominis imprimi solent,nihil erit.In principio si prius erat Episcopus consecratus,scriberetur Innocētius Episcopus seruus &c.ut alias .Si autem non esset consecratus Episcopus:scriberetur Innocētius electus seruus seruorum Dei .In fine autem literarum ante datam adduntur hęc uerba.Nec mireris quod bulla exprimens nomen nostrum non est appensa pūtibus.Nam hii,qui fuerunt hactenus electi in Romanos Pōtifices ante suę consecrationis,& benedictionis solemnia in suis bullandis literis modum huiusmodi obseruare consueuerunt.In data autem dicitur loco Pontificatus nostri:susceptia nobis Apostolatus officii anno primo.

De ordinatione,& consecratione summi Pontificis. Sectio.II.

Æterum si electus in Romanum Pontificem non esset in sacris ordinibus constitutus,ut de Petro Moroneo anachoreta,& de quibusdam aliis patrum nostrorum memoria accidit,statuta per eum die ante diem coronationis per aliquem Episcopum Cardinalem, uel alium,si magis placet,ordinetur, & ad omnes ordines etiam presbyteratum poterit in eadem die simul,uel interpellatis diebus promoueri,ut placuerit.In promotione autem hęc seruabūtur.Conuenient in loco,ubi ordinatio fieri debet,electus Pontifex cum duobus diaconis,& aliquibus presbyteris Cardinalibus, subdiacono & accoluthis apostolicis:& omnes conuenientibus sibi, & tēpori paramētis ornētur.Deinde Episcopus consecrator cum suis ministris paretur, paretur etiam ante altare,credencia pro consecratore, & credencia pro Pontifice electo cum rebus opportunis ad ordinationem, electus ordinandus ad subdiaconatum in sede sua in loco conueniēti constituta,primo lauet manus,tum supra rochetum paretur amictu,ita tñ ut possit imponi supra caput cum tempus erit:alba,& cingulo deide pluuiale: quod post

post collum remittit:ut totum retro dependeat:tum mitram accipiat tēpori opportunam.Cum omnia parata erunt,electus accedit ad altare,p cumbet ad orationem sine mitra: & surgens faciet confessionem cum ordinatore,deinde reuertetur ad sedem suam & leget introitum &c̄.ut alias. & ordinator procedet in missa more consueto usq; ad collectam ante epistolam exclusiue.Tunc electus super faldistorium procumbet sine mitra. ordinator autem in scabello ad eius sinistram cum mitra:& alii omnes in locis suis sine mitra:& fiet litania per subdiaconum.& cum peruentū fuerit ad locum consuetum,surget ordinator:& benedicet electum tertio dicēs.Vt hunc electum &c̄.ut in ordinario.deinde iterum procumbet,& finietur litania.Tum electus sumpta mitra reuertitur ad sedem suam,& ordinator accedet ad eum:& sedenti cum mitra ipse stans cum mitra dat electo calicem uacuum cum patena:& mox urceolos cum uino,& aqua,bacale,& manutergium:Quæ omnia electus tanget ambabus manibus ordinatore dicente.Vide huiusmodi ministerium &c̄.deinde successiue etiā cum mitra ordinator dicit.Oremus Deum patrem,& dominum nostrū. &c̄.Tum depositā mitra dicit.Oremus,flectamus genua, leuate.Et interim etiam electus surgit sine mitra,& ordinator p̄sequitur .Domine sancte pater omnipotens ęterne deus &c̄.qua finita oratione electus sedet sine mitra & ordinator accepta mitra imponit amictum super caput electi dicēs.Accipe amictum &c̄.qui mox reasumit mitram,& ordinator imponit illi manipulum in brachio sinistro dicēs .Accipe manipulum &c̄.tum surgit electus.extrahitur sibi mitra & pluuiale,& ordinator induit eū tunicella dicens .Induat te Dominus uestę &c̄.sedet.Deinde electus cum mitra & ordinator tradit illi librum epistolarum dicens. Accipe librum epistolarū &c̄. Finita ordinatione Subdiaconatus.si electus nō uult ulterius procedere,reassumit pluuiale & finitur missa more consueto . Si uero placuerit ad Diaconatum procedere,ordinator,apud altare in suo faldistorio prosequitur collectam diei cum oratione pro ordinando sub eodem p Dñm & dicetur epistola suo ordine.Qua finita,si electus ante electionem erat subdiaconus,paretur in principio sicut diximus,addito manipulo, & finita epistola p̄cumbat in faldistorio,& fiet litania,ut diximus.Si aūt tunc ordinatus est,finita ep'la surgat & deponat tunicellā & iterum sedeat cum mitra & plluuiali a collo,ordinator autem ad eū accedit & stans cū mitra dimissis aliis rebus dicit,Oremus dilectissimi Deum patrem oīpotentem &c̄.& cū peruenerit ad Per oīa secula in p̄fatōe deponit mitrā, & prosequitur præfationē usq; ad eum locū,ubi dicitur,& quæ sunt agenda cōcedere.tūc electo sine mitra sedenti imponet ipse solus dextrā manū super caput dicens.Accipe spiritum sanctū ad robur &c̄.Deinde p̄sequit̄ præfationem usq; in finem,tūc depositō pluuiali,& mitra ab assistētibus

electo ſtanti ordinator cum mitra ponit illi ſtolam ſuper humerum ſiniſtrum dicẽs. Accipe ſtolam cãdidam &c̃.deinde induit eum dalmatica dicens. Induat te Dominus &c̃.& mox tradit illi ſedenti euãgeliorum librũ dicens. Accipe poteſtatem &c̃.Quo facto electo ſine mitra ſurgente ordinator depoſita mitra uerſus ad altare dicit.oremus,& miniſtri.flectamus genua .&c̃.Et ipſe proſequitur uerſus ad electum.Exaudi Domine. &c̃.& Domine ſancte pater &c.His completis ſi nõluerit ad ulteriora procedere miſſa ſuo ordine finitur.Si autem ad preſbyteratum tunc erit promouẽdus:ordinator reuertetur ad ſuum faldiſtorium ,& leget graduale,& alleluia ſiue tractum:& poſtea procedet ad ordinem ſacerdotalem,ut ſequitur:Q d̃ ſi electus erat prius Diaconus parabũtur omnia , ut ſupra.& ipſi addetur ſtola ſuper leuam in formam Diaconi.

Electus Pontifex in ordine Diaconatus exiſtens cum ad preſbyteratũ uoluerit ordinari : parabitur ut ſupra diximus , & in miſſa procedetur uſq; ad Alleluia ,ſiue tractum excluſiue,ut prędictum eſt.& tũc Pontifex electus paratus amictu albo,cingulo,manipulo , ſtola in modum Diaconi, & pluuiali a collo retro pendente , procumbit ſuper faldiſtorium ad letaniam ſi non eſt facta.& illa ut prędmiſſum eſt in ſubdiaconatu finita,reuertitur ad ſedem ſuam .ordinator uero cum mitra ad electum ſedentem accedens manus ambas ſuper caput electi detectum imponit nihil dicẽs.Et idem faciunt omnes Epiſcopi,ſiue preſbyteri Cardinales preſentes,accedentes tamen cũ reuerentia,& detectis capitibus. deinde ordinator ſtans cum mitra extenta manu ſuper electum ſtantem dicit,Oremus dilectiſſimi Deum patrem omnipotẽtem &c̃.ut in ordinario.Deinde depoſita mitra oremus,miniſtri.flectamus gẽua,leuate,& rurſum.Exaudi nos quęſumus domine. Et in fine expanſis manibus dicit præfationem per omnia ſecula ſeculorum.Et uſq; in finem,deinde deponitur pluuiale electi,& ordinator accedens cum mitra reflectit orarium electo ante pectus in modum crucis dicens.Accipe iugum domini &c̃. & mox imponit illi caſulam ad ſcapulas a parte anteriori pendẽtem dicens.Accipe ueſtem ſacerdotalem &c̃.poſt hęc dpoſita mitra ordinator ſuper electum dicit . Deus ſanctificationum omnium auctor.& finita oratione genuflexus ad altare incipit hymnum. Veni creator ſpiritus. & ſimiliter electus genuflexus & dicto primo uerſu ſurgit & alii proſequuntur,ipſe uero ordinator accedit cũ mitra ad electum ſedentem ẽt cũ mitra,& inungit ei ambas manus de oleo ſancto cathecuminũ producens cũ pollice ſuo intincto duas lineas a pollice dextrę manus electi ad ĩdicem ſiniſtrũ;& a pollice ſiniſtro ad indicẽ dextrũ,& mox palmas,& reliqua intus perungit dicẽs.Cõſecrare, & ſacrificare &c̃.manus electi ita perũctę una ſup alterã imponũtur.Tũc ordinator deterſo aliquantulũ digito cũ mica panis tradit in manus electi calicem cum uino,& aqua,& patenam cum hoſtia :quæ omnia electus tangit ordinatore dicente. Accipe poteſtatem offerre ſa.&c̃.Quibus peractis electus a ſua ſede,& ordinator in ſuo faldiſtorio lauabunt manus cũ mica panis & aqua.Deine legatur Euangelium more ſolito,& liber offeretur oſculãdus electo.tum ordinator dicit.Dominus uobiſcum & offertorium. & mox accedet ad electum ſedẽtem cum mitra: & ipſe ſine mitra accipiat de eius manibus offertorium intorticia accenſa panem & uinũ, ut eſt moris:& per ſingula oſculatur manum electi offerentis:poſt hęc reuertitur ordinatus ad faldiſtorium,& iterum tam ipſe q̃ electus lauãt manus:& ſtatim intrant ad altare.Electus accedit ad cornu altaris :ubi dicetur Epiſtola & preſbytero Cardinale miniſtrãte & ſeruiẽte de libro ſtans ſine mitra,uoce ſubmiſſa omnia dicit cum ordinatore.& cum ipſo concelebrat ſignando:& etiam uerba conſecrationis cum ipſo proferendo ,nõ tamen mouet ſe loco ſuo uſq; ad communionem:& pceditur in miſſa in omnibus,ut conſuetum eſt:& pro ſecreta de die dicitur ſecreta pro ordinato ſub eodem per dominum.poſtq̃ ordinator ſumpſerit ſacrã Euchariſtiam & partem ſanguinis Chriſti cum particula corporis,quę erat intus,cõmunicet electo ſtanti ĩ ipſo cornu de corpore & ſanguine Criſti,& poſtea ambo purificentur cum uino:ut eis placuerit . his peractis electus reuertitur ad ſedem ſuam cum mitra,& ordinator cum mitra lauat manus,deinde accedens ad electum.ſtans ſine mitra dicit ſuper electum ſtantem ſine mitra.Reſpon.Iam non dicam uos ſeruos &c̃.Quo finito ordinator imponit ambas manus ſuper eius caput dicens . Accipe Spiritum Sanctum,quorum remiſeris &c̃.& mox explicat caſulam,quę in ſcapulis erat electi dicens. Stola innocentię induat te Dominus . Quibus finitis imponitur mitra electo.Et tam ordinator q̃ alii Cardinales & prælati aſſiſtentes recipiuntur ad oſculum manus ,pedis,& oris electi,poſt hęc ordinator redibit ad altare & perficiet miſſam cum oratione pro ordinato & dicto Ite miſſa eſt,uel benedicamus Domino , Electus crucem ante ſe habens ſtans ſine mitra in medio altaris benedicet omnibus dicendo . Sit nomen domini benedictum &c̃.& mox ordinator accedens uerſus electum tertio genuflexus cum diſtantia cõuenienti ter dicet . Ad multos annos.& ſolus recipietur ad oſculum oris , & ſic expleta ordinatione exuet ſe ueſtibus ſacris cum orationibus conſuetis.

Et hic modus de benedictione:& ad multos annos ſeruatur etiam ſi ordines acciperet in pluribus diebus ſigillatim.Si electus nullũ haberet ordinem,hęc ordinatio condecenter fieri poterit die ſabbati p̃cedente diẽ dñicum conſecrationis ep̃alis . Quod ſi forte electus in Papã eſſet merus laicus(nã & laicus eligi poteſt dũmodo ſit xp̃ianus,& catholicus)accipiet primam tonſuram & minores ordines,ut alii inferiores,niſi q d̃ erit indutus cum rocherto & manto poſt collum & mitra . Et in ſuo faldiſtorio

ꝛeeipiet inſtrumenta ordinum, & habitum, & non dicuntur monitiões, ſiue exhortationes, ſed a ſubſtantialibus incipitur.

Epiſcopalis conſecratio electi in Romanum Pontificem, ſi prius nõ erat Epiſcopus, fieri debet ſecundum maiorum noſtrorum conſtitutiões eadem die, qua benedicitur, & coronatur. Sed quoniam noſtris temporibus breuitatis ſtudio alio die facta eſt: ut in perſona fe. re. Sixti Papæ quarti, qui cũ fuit electus, preſbyter tantum erat, primo ponemus ordinem ipſius conſecrationis Epiſcopalis ſine benedictiõe, & coronatione: deinde cõſecrationem cum benedictione & coronatione.

Quomodo conſecretur in Epiſcopum. .C.

Si igitur electo placet conſecrari ante ſolemnia coronationis & priuatim hoc poterit fieri, quando ei placebit, ſed conuenientius die dominico, uel feſtiuo. & fiet hoc modo. Die ſtatuto & in loco ipſi electo commodo tam conſecrator, q̃ electus parabuntur omnibus paramentis Pontificalibus cum pſalmis .q̃ dilecta. & aliis orationibus conſuetis. Electus chirothecas & annulum tantum nõ accipiet: alia autem omnia. Aſſiſtũt ad minus duo uel tres Diaconi, & unus preſbyter Cardinalis, & cum ipſo cõſecratore, ſi eſt Epiſcopus Cardinalis: ut decet duo alii Epiſcopi Cardinales: aliqui Subdiacõi & acoluthi Apoſtolici & prelati domeſtici omnes cum paramentis ſibi conuenientibus. De prælatis tamen paratis pręter Cardinales non eſt neceſſarium, ſed fiet ex ſententia Pontificis. parentur duę credentiæ, una pro electo & altera pro conſecrante, & unum altare tantum. Pro electo paretur ſedes ornata in loco competenti, & faldiſtorium ante altare, pro conſecrante faldiſtorium conſuetum in cornu epiſtolę, pro aliis ſcabella conſueta. In credentiis parẽtur opportuna ad conſecrationem, & ad celebrationem miſſæ candelabraq; cum luminaribus opportunis in altari, & credentia. Paratis omnibus rebus, electus accedat ad altare, & depoſita mitra procumbat ſuper faldiſtorium. Orabit & ſurget, & remoto faldiſtorio faciet confeſſionem cum conſecratore a ſiniſtra ſibi aſſiſtente. finita confeſſione electus cum mitra reuertetur ad ſedem ſuam. Conſecrator accedet ad altare obſculabitur, incenſabit ſi placuerit more ſolito, & reuerſus ad ſuum faldiſtorium leget Introitum, & Kyrieeleiſon, & alia uſq; ad Alleluia, ſiue ultimũ uerſum tractus excluſiue, & cum oratione dici dicitur Oratio pro electo ut ſupra. Idem faciet electus in ſua ſede cum ſuis aſſiſtentibus uerſus ad altare.

His dictis electus procumbet cũ mitra in faldiſtorio ante altare conſecrator ab eius ſiniſtris ſuper aliquo ſcabello, alii aũt in ſuis ſcabellis, & per unum ex ſubdiaconis fit litania, nam examinatio antiqua ſanctorum patrum, & alia pręcedentia omittuntur. Cum uentum erit ad locum, ubi dicitur, Vt hunc electum. ſurgit conſecrator nõ tamen cũ baculo, & uerſus ad electum tertio dicit ſignans, ut hũc electum &c̃. Et alii omnes Epiſcopi Cardinales cum ſuis libris procumbentes tamen erecta aliquantulum facie idem faciant. finita litania ſurgũt omnes: & electus reuertitur ad ſedem ſuam, & ſedet cum mitra. Conſecrator uenit ante eum, & aliis p̃ termiſſis ſtans cũ mitra ſimul eum adiuuantibus Epiſcopis Cardinalibus imponit librum Euãgeliorum ſupra ceruicem electi ſine mitra ſedẽtis: nam tunc mitra ei abſtrahitur, quam duo Diaconi retinent uſq; in finem: & conſecrator atq; aſſiſtentes Epiſcopi ponunt ambas manus ſuper caput electi dicentes. Accipe Spiritum Sanctum. quod tamen conſecrator alte dicit. alii ſubmiſſe, ut alia omnia. ſi aderũt alii Epiſcopi parati poterunt & ipſi manus imponere, & omnia. legere ut Cardinales aſſiſtẽtes. deinde ſurgit electus, & Diaconi aſſiſtentes retinent librum ſuper illius ſpatulis: cõſecrator autem ſine mitra dicit ſuper eum orationem. Propiciare Domine ſupplicationibus noſtris, & inclinato ſuper hunc famulum tuum cornu gratiæ ſacerdotalis benedictionis tuæ in eum infunde uirtutem per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum: qui uiuit & regnat i unitate ſpiritus ſancti deus. Deide uoce mediocri extẽſis manibus ante pectus dicat hanc præfationem. Per omnia ſecula ſeculorum. Reſpon. Amen. Dominus uobiſcum. Reſpon. & cum ſpiritu tuo. Surſum corda. Reſpon. habemus ad dominum. Gratias agamus domino deo noſtro. Reſpon. Dignum & iuſtum eſt. Vere dignum, & iuſtum eſt, æquum, & ſalutare Nos tibi ſemper, & ubiq; gratias agere. Domine ſancte, pater omnipotens, eterne deus, honor omnium dignitatum. que glorię tuę ſacris famulantur ordinibus. Deus qui per Moyſen famulum tuum ſecreti familiaris affatu inter cętera cęleſtis documenta cultitię, de habitu quoq; indumenti ſacerdotalis inſtituens, electum Aaron myſtico amictu ueſtiri inter ſacra iuſſiſti, ut intelligentię ſenſum de exemplis priorum caperet ſecutura poſteritas, ne eruditio doctrinæ tuæ ulli deeſſet ætati. Cum & apud ueteres reuerentiam ipſam ſanctificationum ſpecies obtineret: & apud nos certiora eſſent experimenta rerum, q̃ ænigmata figurarum. illius nanq; Sacerdotii anterioris habitus noſtræmentis ornatus eſt: & Pontificalem gloriam iam non nobis honor commendat ueſtium, ſed ſplendor animarum. Quia & illa, quæ tunc carnalibus blandiebantur obtutibus, ea potius, quæ in ipſis erant intelligenda, poſcebant, & idcirco huic famulo tuo. N. quem Apoſtolicæ ſedis præſulem, & primatem omnium, qui in orbe terrarum ſunt ſacerdotum, & uniuerſalis Eccleſiæ doctorem dediſti, atq; ad ſumum ſacerdotii miniſterium elegiſti: hanc quæſumus Domine gratiam largiaris, ut quicquid illa uelamina in fulgore auri, in nitore gẽmarum, & in multimodi operis uarietate ſignabant: hoc in eius moribus, actibuſq; clareſcat. cõple in ſacerdote tuo miniſterii tui ſũmã: & ornamẽtis totius gl̃ificatiõis inſtructũ cę

lestis unguenti rore sanctifica. Tunc cōsecrator genuflexus & sine mitra uersus ad altare incipit hymnum. Veni creator spiritus, & tam electus q̄ alii genuflectunt eodem modo, finito primo uersu surgūt omnes: & chorus prosequitur hymnum. Interim caput electi sedentis in sua sede circūligatur panniculo lineo subtili per Diaconum: ne oleum fluat super capillos, ita ut panniculi extremitates retro super ceruicem pendeant. Deinde consecrator accedens ad electum cum mitra & intincto pollice Dextræ manus in Sacro Chrismate stans ungit caput electi sedentis formās primum signum Crucis, quo coronam totam amplectatur. Deide ungat reliquum coronę dicendo. Vngatur & consecretur caput tuum cęlesti benedictione in ordine pōtificali. In nomine patris ✠ & filii ✠ & spiritus sancti. ✠ Amen. Pax tibi: & cum spiritu tuo, & absterso aliquantulum pollice cum mica panis deposita mitra prosequatur prefationem incipiens. Hoc Domine copiose in caput eius ifluat. hoc in oris subiecta Decurrat. hoc in totius corporis extrema descendat, ut tui spiritus uirtus & interiora eius impleat, & exteriora eius circumtegat: abundet in eo cōstantia fidei, puritas dilectiōis, sinceritas pacis. sint speciosi mūere tuo pedes eius ad euangelizandam pacem, ad euangelizanda bona tua. Da ei Domine ministerium recōciliationis in uerbo, & in factis in uirtute signorum & prodigiorum. sit sermo eius ut prędicatio nō in persuasibilibus humanę sapientię uerbis, sed in ostensione spiritus, & uirtutis. Da ei domine claues regni cęlorum, ut utatur: non ut glorietur potestate: quam tribuis in ędificationem, non in destructionem. quodcunq; ligauerit super terram, sit ligatum & in cęlis. & quodcunq; soluerit in terris, sit solutum & in cęlis. quorum detinuerit peccata: detēta sint. & quorum dimiserit, tu dimittas. Qui maledixerit ei, sit ille maledictus. & qui benedixerit, benedictionibus repleatur. sit fidelis seruus & prudens, quem constituas tu domine super familiam tuam: ut det illi cibum in tempore opportuno, & exhibeat omnem hominem perfectum. sit solicitudine non piger, sit spiritu feruens. oderit superbiam. humilitatem ac ueritatem diligat: neq; eam unq̄ deserat: aut laudibus: aut timore superatus. non ponat lucem tenebras, nec tenebras lucem. non dicat malum bonum, neq; bonum malum. sit sapientibus & insipientibus debitor: ut fructum de profectu omnium consequatur, tribuas ei Domine cathedram Pontificalem ad regendam ecclesiam tuam, & plebem tuæ sortis intra mundi limites uniuersi. sis ei auctoritas. sis ei potestas. sis ei securitas. multiplica super eum bene ✠ dictionem & gratiam tuam, ut ad exorandam semper misericordiam tuam: tuo munere idoneus, & tua gratia possit esse deuotus: per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum: qui tecum uiuit & regnat in unitate Spiritus Sancti Deus per omnia secula seculorum. Resp. Amen. Post hęc consecrator inchoat schola prosequente Antiphonam. Vnguentū

in capite quod descendit in barbam, barbam Aaron, quod descendit in oram uestimenti eius mandauit Dominus benedictionem in seculum. Ecce q̄ bonum, & quam iocundum habitare fratres in unum. sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron. quod descendit in oram uestimenti eius, sicut ros hermon, qui descendit in montem syon. Quoniam illic mādauit Dominus benedictionem, & uitam usq; in seculum. Gloria patri & filio. Sicut erat &c̄. Deinde repetatur Antiphona. Vnguentum in capite. Interim imponitur mappula ad collum electi sedentis, supra quam imponit postea manus, & cōsecrator inungit illi manus cum sacro chrismate, ut fit aliis Episcopis dicēs. Vnguantur manus istę de loco sanctificato, & chrismate sanctificatiōis, sicut unxit Samuel Dauid Regem & Prophetam, ita unguantur & cōfirmentur In nomine Dei Patris ✠ & Filii ✠ & Spiritus Sancti ✠ faciētes imaginē Sanctę Crucis Saluatoris nostri, quę nos a morte redemit, & ad regna cælorum perduxit. Exaudi nos pie pater omnipotēs ęterne deus, ut quod te rogamus, exoremus per Christum Dominum nostrum amē. Oremus. Deus pater Domini nostri Iesu Christi, qui te ad Pōtificatus sublimari uoluit dignitatem, ipse, qui per Samuelem Dauid in Regem, & Prophetam inunxit: te nostro ministerio chrismate & mysticę delibutionis liquore pfundat, & spiritualis bene ✠ dictionis ubertate fęcundet: ut quicquid benedixeris, benedicatur. & quicquid sanctificaueris, sanctificetur, & consecratæ manus istæ per eūdem Christum Dominum nostrum.

Electus manus inunctas simul iunctas in mappula pendēti a collo reponit: baculus non datur: sed mox consecrator deposita mitra benedicit ānulum precioſum imponendo electo dicens. Creator & cōseruator humani generis Dator gratiæ spiritualis, largitor æternę salutis tu Domine emitte tuam bene ✠ dictionem super hunc ānulum: ut quicunq; hoc sacro sancto fidei signo insignitus incesserit in uirtute cęlestis defensionis ad ęternam sibi proficiat salutem. per Christum Dominum nostrū amē. Electus etiam surgit dum dicitur oratio. ānulum ipsum interea tenet manu dextra aliquis acoluthus ante consecratorem genuflexus. consecrator dicta oratiōe aspergit annulum aqua benedicta: & illum imponit in digito annulari dextrę manus electi sedentis dicens. Accipe annulum fidei scilicet signaculum quatenus sponsam Dei, Sanctam uidelicet ecclesiam intemerata fide ornatus illibate custodias. Amen. Et dum imponit, osculatur manum electi: deinde adiuuātibus Episcopis assistētibus librū Euangeliorum ab eius spatulis remouens dat ad manus electi sedentis dicēs. Accipe euangelium, & uade prędica populo tibi cōmisso. potens est enim deus augere tibi gratiam suam. Qui uiuit & regnat cum Deo patre in unitate Spūs Sancti deus per oīa secula seculorū, Amē. His peractis cōsecrator redit ad suū faldistorium: & lauat manus. electo autem sedenti

in sua sede Diaconus Cardinalis tergit caput cum medulla panis diligẽter, & cum panno mundo. deinde cum pectine mũdat, & componit capillos, & imponit illi mitram, & tunc electus lauat manus cum mica panis, & bene mundat. Quibus finitis tam consecrator, q̃ alii omnes Cardinales presentes osculãtur pedes, manum, & os domini electi: alii autem prelati parati pedem, & manum, alii inferiores pedem tantum. Et mox consecrator psequitur missam usq; ad lectum offertorium. Et idem facit electus Pontifex in sua sede stans: dicto offertorio consecrator accedit ad electum sine mitra: & de eius manu accipit offertorium. In torticia panes & uini uasa duo, & ad unumquodq; istorum osculatur manum electi: cum reuertitur ad suum faldistoriũ: & lauat manus tam ipse q̃ electus, & intrat ad altare & similiter. D. electus accedit ad altare, & ponit se ad cornu epistole: presbytero Cardinale ministrante librum. & ibi sine mitra simul cũ consecratore celebrabit signãdo, & omnia dicendo submissa uoce ut cõsecrator, non tamẽ se loco mouebit usq; ad communionem: quam sumet sub utraq; specie stans in ipso cornu ali quantulum procedens inclinatus finita missa non imponũtur chirothecę, neq; mitra. quã habet cum illis benedictionibus consuetis neq; intronizatur electus, sed stans in medio altaris sine mitra habens ante se crucem populum benedicit dicens. Sit nomẽ Domini benedictum. Et resumpta mitra uadit ad sedem suam & sedet. & tunc consecrator accedit uersus dominum electum & tertio genu flectens dicet. Ad multos annos. ut dictum ẽ in presbytero. Et omnes deinde exuunt se sacris uestibus cum orationibus consuetis.

Consecratio, benedictio, & coronatio simul Romani Pontificis.

Q d' si electus in Romanum Põtificem uoluerit eadẽ die consecrari Episcopus benedici, & coronari. Et a superioribus Pontificibus plerũq; seruatum est, ita procedendum erit. Sed eadem seruantur etiam i electo, qui prius erat Episcopus benedicendo: & coronando usq; ad sequens capitulum: ubi incipit. cantores. Primo ordinabũtur omnia ad huiusmodi solẽnitatem opportuna infrascripta etiam seruantur in coronatione: & consecratione episcopali conuenienti tempore, quæ ex lectiõe huius ordinationis facile colligi poterunt: & tandem constituto die Dominico Põtifex e cubili summo mane ad cameram paramenti, quam Papagalli appellant, egreditur. ibi a Diaconis Cardinalibus, Subdiaconis, Acoluthis & aliis officialibus consuetis paratur amictu albo, & longo cingulo, stola, pluuiali rubeo: & Mitra pretiosa. Cardinales alii circunsistunt, & omnes Prælati & Officiales cum suis Cappis laneis. Sic electus Pontifex paratus cruce præcedente progreditur ad Sanctum Petrum ordine alias consueto: Diaconis Cardinalibus hinc, & inde fimbrias pluuialis sustinentibus. Caudam autem pluuialis portabit nobilior laicus, qui erit in curia, etiam si esset Imperator, uel Rex. supra eum octo

nobiles siue oratores portant umbellum hastilibus octo sustẽtatam, quã hodie baldachinum appellant, ante eum duo seruientes armorũ portant faldistorium cum magno cussino. forerius tapetum, & paruum scabellũ, & cussinum.

Cum Papa electus peruenerit ad portam ultimam palatii, quę est i capite porticus Ecclesię Sancti Petri in palatio apud portam, extenditur tapetum. ponitur faldistorium, & super illud cussinum magnum, & ad pedes paruum scabellum: & sedens ibi electus recipit ad osculum pedis canonicos, & capitulum basilicę Sancti Petri. deinde surgens intrat Ecclesiam per portam, quę est in medio: & progressus usq; ad secundum circulum porphyreticum detracta mitra orat uersus ad altare supra faldistorium a supradictis ibi paratum. & tunc supra scabellum paruum ponitur paruus cussinus, facta oratione surgit. reassumit mitram: & pergit ad capellam Sancti Gregorii, & sedens in sede sibi parata recipit omnes Cardinales, & alios prelatos cum suis cappis ad reuerentiam. Cardinales ad manus sub auri phrygio: prelatos ad pedis osculum. tunc surgens sine mitra astante cruce populo benedicit dicens. Sit nomẽ domini &c. Sub diaconus dicturus Epistolam deposita cruce post benedictionem capit omnia sua paramenta: & simul cum eo acoluthi exuũt cappas, & induũt sup pellicia. super rochetũ ad partem se retrahentes: sedet deinde electus aliquantulum cum mitra: & iterum surgens sine mitra uersus ad altare sub silentio dicit: Pater noster &c. Tum alte incipit pro tertia. Deus in adiutorium &c. & sic stat quousq; incipiatur psalmus Legem pone: inde sedet cum mitra, & assistentibus Episcopis cum libro: ac iuuantibus hinc inde diaconis, ut moris est incipit psalmum. Quã dilecta. interim subdiaconus Apostolicus lecturus Epistolam, ut diximus paratus omnibus suis paramentis ex altari subministrãte sacrista accipit sandalia, quę reuerenter portantur ad electum sequentibus illum acoluthis cum super pelliciis, & ea simul cum cubiculario camerę imponit pedibus suę sanctitatis acoluthis circum circa fimbrias pluuialis eleuantibus supra illorũ capita. Impositis sandaliis Diaconus lecturus Euangelium cum duobus aliis diaconis qui assistent Papę, capiunt paramenta sua, ille amictum album, cingulum, stolam, dalmaticam, manipulum uero postea capiet i altari. Alii uero duo capiẽt amictum, & dalmaticas tantum, Induti reuerẽter simul ad electum accedent qui finitis psalmis, cum dicitur capitulum pro tertia surgit cum mitra: & finitis uersiculis deposita mitra, & astantibus duobus ceroferariis dicit. Dominus uobiscum. & orationem p tertia: librum prior Episcoporum Cardinalium: qui ei assistere debet sustinet supra caput: Episcopi uero assistentes iuuant: & tenent cãdelam accẽsam, dicto Dominus uobiscum post orationem liber remouetur ceroferarii discedunt. & dicto a cãtoribus Benedicamus domino Papa sedet cũ

mitra, & lauat manus Episcopo Cardinali adiuuante, & reliqua, ut alias lotis manibus Episcopus Cardinalis redit ad locum suum: & Papa deponit mitram, pluuiale, & stolam: & diacono lecturo Euãgelium ante se stãte induitur consuetis paramentis, quę per acoluthos hoc ordine portantur ex altari: & ipsi Diacono porriguntur. duo Diaconi assistẽtes, & post eos duo subdiaconi adiuuãt uestiẽtem. Primum portatur cingulum cum succinctorio. Crux pastoralis, dein stola, tũicella, dalmatica, chirotheca, planeta, mitra auri phrygiata: ãnulus autem non datur si non est cõsecratus Episcopus, quem: si esset consecratus: Cardinalis Episcopus assistens imponeret.

In consecrationibus utuntur hodiernis: ẽporibus albis paramentis: quãuis antiqui secundum temporis exigentiam colore uterentur. Sed conueniens est, ut utamur secundum quod exigit missa, quę celebratur. In processione autem erunt omnino albi coloris. Cum electus Papa incipit parari Cardinales, & omnes prelati, atq; officiales parantur. Episcopi Cardinales, Patriarchę, Archiepiscopi, Episcopi, Abbates pluuialibus, & albis mitris. presbyteri Cardinales planetis, & mitris similibus. Diaconi Cardinales dalmaticis & mitris albis: subdiaconi omnes tunicellis. Auditores & clerici camerę superpelliciis supra rocheta. Secretarii & aduocati super uestes cõmunes habeant pluuiale cum apertura super humerũ dextrum, & Almucia super sinistrum. alii, ut alias.

Consecratio Romani Pontificis secundum antiquas patrum constitutiones spectare solebat ad Episcopum Hostiẽsem qui etiam pallio in ea consecratione utebatur. assistebant ei Portuen. & Albanensis Episcopi, & hi tres in benedictione Pontificis quando alias esset consecratus, tres speciales orationes super eum dicebãt. Idem agebãt in coronatione Romani Imperatoris: Sed (ut arbitror) ad tollẽdas cõtentiones iam pridem introductum est, ut prior Episcoporum Cardinalium, cum duobus ex senioribus Episcopis id minus obire debeant & in Pontifice: & in Cęsare: Sicq; nostris temporibus seruari uidemus, ut non habeatur ratio Ecclesiarum, sed prioritatis Episcopalis, Consecratio nostris temporibus nõ accidit nisi in Sixto quarto, quę tunc fuit facta secrete &, per dominum Rothomagen. qui erat Episcopus Hostiẽsis, & nõ prior, sed nõ publicũ. Prior igitur Episcoporũ Cardinalium, siue alius: quisquis ille sit: qui electum Pontificem est consecraturus: procedat ad altare maius Sancti Petri: ibiq; ad partem capiat sandalia: & paramẽta omnia Pontificalia ac si celebraturus esset cum psalmis: & orationibus cõsuetis: ibiq; expectet Põtificem. Interim Pontifici assistet sub prior Episcopum Cardinalium.

Paratis omnibus ordinibus Põtifex incẽsum mittet in turibulo, & prior Diaconorum cum ferula processionẽ ad altare maius ordinabit hoc modo: familiares Papę, minores nobiles, cubicularii. Nobiles maiores & barones, Conseruatores & oratores laici, & nõ prelati. Secretarii & aduocati mixtim, ita ut duo antiquiores ex utroq; ordine sint in digniori loco, Acoluthi, clerici, camerę Auditores, acoluthus turiferarius, acoluthi ceroferarii: qui septem numero esse deberent, Subdiaconus cum cruce Papali, & aliis subdiaconis. Subdiaconi duo latinis: & græcus cum libris Euangeliorũ, Diaconus Græcus, Et nota quod pro Epistola & Euãgelio in Lingua græca solebãt uocari in hac celebritate monachi ex monasterio Cryptę ferratę. Deinde abbates forenses, Episcopi, Archiepiscopi, oratores, prelati, Abbates urbis, qui in hoc die sunt priuilegiati Episcopi assistentes Papę. Patriarche, Diaconi, presbyteri, & Episcopi Cardinales. Diaconi duo assistentes: & inter eos medius Diaconus lecturus Euangelium: demum ipse Pontifex qui si pedibus suis incedet: Ipsi Diaconi assistentes fimbrias pluuialis portabunt: & maior principes caudã: octo nobiles, seu oratores baldachinum supra eius caput ferent. Deinde sequetur auditor, qui mitram ministrat medius inter duos cubiculares secretos, & inter eos est secretarius Papę si nõ est prelatus, Deinde protonotarii & curiales clerici non parati, ante Pontificem ĩmediate minister cerimoniarum precedit cum duabus arundinibus super alteram stuppã, super alteram uero cãdelam ardẽtem portãs. Et cum Pontifex capellam Sancti Gregorii exierit, Cerimoniarius ad eum cõuersus ignem stuppę mittit, & genuflexus alta uoce dicit. Pater Sancte sic trãsit gloria mũdi. quod tertio facit distincto equali spacio, anteq̃ perueniãt ad portam capellę. procedunt deinde omnes per nauim ipsius capelle Sancti Gregorii, ubi sepulchra sunt Romanorum Põtificum. & cum illam exierint, flectunt ad dextram: & per portam, quę est ante altare ingrediuntur capellã, & ascendunt etiam ad dextram anteq̃ Papa cãcellos capellę ĩtret: tres ultimi presbyteri Cardinales ueniunt ei obuiam: & osculãtur os & pectus. Põtificis a seniori incipiẽtes: deinde ante Diaconos assistẽtes procedũt. Cum autem peruẽtum fuerit ad altare Pontifex deposita mitra facit orationem super faldistorium, deinde surgens remoto faldistorio facit confessionem more solito: stans hoc ordine, a Pontificis dextra stat Episcopus Cardinalis. Consecrator uel assistens si nõ est cõsecrator, & post eum Diaconus Cardinalis assistens. a sinistris stat Diaconus Cardinalis lecturus Euãgelium, & post eum Diaconus Cardinalis assistens: post quem genuflexus manet subdiaconus latinus cum libro Euãgeliorum, & manipulo Põtificis. quem illi imponit dicto Indulgentiam &c. Interim cantores cãtant Introitum missę, & kyrieeleison. Et hęc quidem supradicta circa descensum ex palatio ad Ecclesiam, & quę in capella Sancti Gregorii & usq; ad factam confessionem superius dicta sunt, prętereq̃ de parando consecrãte. seruãtur etiã quãdo electus Episcopus non est consecrãdus, sed benedicendus, & coronãdus tãtum. Nunc de ipsa cõsecratiõe subiũgemus.

Hoc totum Caput prętermittitur, ſi Papa erat prius Epiſcopus conſecratus.in eo nāq; Cōſecratio Epiſcopalis continetur.

Cantores,ut finierint Kyrieeleiſon,quieſcent.Electus procumbet ſuper faldiſtorium ante altare,ad eius dextram conſecrator,& ad ſiniſtram Diaconus Euāgelii ſuper ſcabella,Diaconi aſſiſtētes poſt Pōtificem duo Epiſcopi Cardinales ſeniores hinc inde ſuper ſcabella,alii omnes,ut cōmodum erit genuflexi procumbēt omnes cum mitris in capite:& Diaconus Euāgelii ĩcipiet ſine mitra litaniam:& omnes reſpōdent replicando. Cum peruētum fuerit ad locum ubi dicitur. Vt hūc electum.& etiam tertio dicitur ab eodem Diacono,& tā cōſecrator q̄ omnes alii in Epiſcopali dignitate cōſtituti prętentes,& parati erecto capite:& extenſa dextra, nō tamē mouentes ſe de locis ſuis benedicunt cōſecrandum tertio, ut in ordinario.Finita litania omnes ſurgunt:& cōſecrator ſtat ad infimū gradum ſedis Papalis uertēs faciem ad altare,medius iter duos ſeniores Epiſcopos Cardinales:qui etiam ſtolam habere debēt,& librum.Electus Pōtifex ante eum ſtabit medius inter aſſiſtētes Diaconos uertens faciē ſuam ad faciem cōſecrantis.Epiſcopi,Archiepiſcopi,Patriarchę, qui aderūt parati cum ſuis libris omnes accedēt:& circulum facient :& omnia cum cōſecratore dicēt uoce tamē ſubmiſſa depoſitis mitris,& omnibus ſtantibus.Epiſcopus Cardinalis a ſiniſtris ſuper Pōtificem dicit hāc orationē. Oremus adeſto ſupplicationibus noſtris omnipotēs Deus : ut quod humilitatis noſtrę gerēdum eſt miniſterio:tuę uirtutis compleatur effectu. Deinde Epiſcopus conſecrator dicit orationem cum nota oremus.Propiciare quęſumus domine ſupplicationibus noſtris:& ĩclinato ſuper hūc famulum tuum cornu ſacerdotalis gratię benedictionis tuę infunde in eum uirtutem.per dominum noſtrum &c.qua finita uſq; in unitate Spirītus Sancti deus,ponit librum Euāgeliorum apertum inter ceruicē,& ſpatulas electi:quem Diaconi Cardinales retinent uſq; ad finem:& tam cōſecrator,q̄ alii duo Epiſcopi Cardinales ponunt primo manus ſuper eius caput nihil dicentes,& ſimiliter faciunt omnes prętentes parati in Epiſcopatus ordine cōſtituti.Cōſecrator autem extēſis manibus dicit prętationem conſuetam.Per omnia ſecula ſeculorum &c.Honor omnium dignitatum,ut ſupra notauimus.quum electus Papa conſecratur alio die, q̄ iſto.Et ungit electi caput,deinde manus. Tum imponit ei annulū,& demum dat ei librum Euāgeliorum,& tādem ambo lauantur,& mundātur: ut diximus,plene in eodem loco.Pontifex ſedet in faldiſtorio ſibi parato in plano inter ſedem eminētem, & altare dum lāuat cōſecrator in alio loco ſibi cōmodo,& lotus deponit paramēta Pōtificalia, & cum pluuiali, ac mitra aſſiſtit Pōtifici,ut prius.His finitis nō dicuntur illę tres orationes ,quę dici ſolent :quando electus nō cōſecratur ;quia erat Epiſcopus. Sed mox mundatis manibus, & capite ducitur ante altare., & de manu

prioris diaconorum accipit palliū de corpore,& altari Beati Petri ſumptum,ut inferius dicemus.Et quidem omnia ab eo loco ubi incipit.Cantores,ut finierint kyrieeleiſon,quieſcāt.

Si electus Pōtifex iam Epiſcopus eſt tantum benedicendus, & coronandus hac die,hoc modo proceditur.

Seruatis omnibus,quę ſupra diximus, uſq; ad cātatum introitum,& kyrieeleiſon.Papa facta cōfeſſione accipit ĩmediate mitram : & ſedet in ſedē,ſiue faldiſtorio ſibi parato inter ſedem eminētem & altare:& tres primi Epiſcopi accedūt ad Pōtificem:& faciem ante illius faciem tenētes ſine mitra,illorum iunior ſuper Pōtificem ſtantem ſine mitra ipſe in medio duorum ſtans primam dicit orationem uidelicet.Deus qui adeſſe nō dedignaris:ubicunq; deuota mente inuocaris:adeſto quęſumus inuocationibus noſtris,& huic famulo tuo.N.quem ad culmen apoſtolicum inditium tuę plebis elegiſti:ubertatem ſuperne benedictiōis infunde,ut ſentiat ſe tuo munere ad hunc apicem peruenīſſe.Secundam dicit ĩmediate ſecūdus Eps Cardinalis ſtans & ipſe in medio:uidelicet.Supplicatōibus noſtris omnipotēs Deus effectum cōſuetę pietatis impēde:& gratia Spiritus Sancti famulum tuum.N.perfunde:ut qui in capite Eccleſiarū noſtrę ſeruitutis miniſterio cōſtituitur:tuę uirtutis ſoliditate roboretur .Et tertiam antiquior,Id eſt prior Epiſcoporum Cardinalium in eodem loco ſtās.uidelicet.Deus qui Apoſtolum tuum Petrum inter cęteros apoſtolos primatum tenere uoluiſti:eiq; uniuerſę Chriſtianitatis molem ſuper humeros impoſuiſti:reſpice quęſumus propicius hūc famulū tuum. N.quem de humili Cathedra uiolēter ſublimatum in thronum eiuſdem Apoſtolorum principis ſublimamus:ut ſicut profectibus tante dignitatis augetur:ita uirtutum meritis cumuletur:quatenus Eccleſiaſticę uniuerſitatis onus te adiuuante digne ferat.Et a te qui es beatitudo tuorum uicem meritam recipiat.per Chriſtum dominum noſtrum.Amen.

Dictis orationibus Papa etiam ſine mitra accedit ad altare, & prior Diaconorum ſecundo adiuuante capit pallium de altari:& imponit Pōtifici,& dicit.Accipe pallium:ſanctam plenitudinem Pontificalis officii ad honorem omnipotentis Dei:glorioſiſſimę Virginis Marię eius Matris:beatorum Apoſtolorū Petri & Pauli,& Sanctę Romanę Eccleſię. Et firmat cum ſpinulis.

Accepto pallio Pontifex accedit ad altare ſine mitra :illud oſculatur primum:& deinde librum Euangeliorū:quem ſubdiaconus a ſiniſtra parte offert.imponit incenſum in turibulo Diacono Euangelii offerente naviculam,ĩcenſat altare more ſolito,& accepta mitra a cornu altaris ſtās: a Diacono ĩcenſatur.& in os recipit Diaconus tūc oſculum,ut alias, ſed aſcendit ad Cathedram eminentem,& ſedens recipit ad reuerentiā Cardinales & prętatos omnes paratos.Cardinales ad oſculū pedis, manus,

& oris alios paratos, ad oſculum pedis & manus. finita reuerentia ſurgit Papa ſine mitra: & legit introitum & Kyrieeleiſon ſuſtinente librum Cardinali Epiſcopo: cum aliis aſſiſtentibus. Deinde in uoce dicit. Gloria in excelſis deo. Pax uobis: & oratiões opportunas, uidelicet de die, & de Spiritu Sancto, & ultimo dicit ſecrete orationem pro ſe: quę habetur in conſecratione Epiſcoporum.

Dictis orationibus ſedet Pontifex, & prior Diaconorum cum ferula deſcendit ad cõfeſſionem beati Petri cum ſubdiaconis, auditoribus, ſcriniaribus (id eſt) ſecretariis, & aduocatis: quibus in duas acies diſtributis: ita ut in qualibet acie ſint ex omnium ordine faciunt laudes Pontifici ſtãtes capitibus detectis, Papa & omnibus aliis ſedentibus in locis ſuis. Prior Diaconorũ incipit ſolus alta uoce quaſi legendo. Exaudi Chriſte. ſubdiaconi, auditores, ſcriniarii, & aduocati reſpõdent: Domino noſtro Innocẽtio a Deo decreto ſummo Põtifici, & uniuerſali Papæ uita. Et ſic tertio dicitur per priorem, & totiens per illos reſpondetur. Subſequẽter idẽ prior Diaconorum dicet. Saluator mundi. Et illi reſpondebũt. Tu illum adiuua, & ſic ter dicetur & ter reſpondebitur. Deinde idẽ prior dicit. Sancta Maria. & illi reſpõdebunt: Tu illum adiuua, & bis dicetur & bis reſpõdebitur. Inde prior idem ſubiunget. Sancte Michael. & illi reſpondebũt: Tu illum adiuua. Et tunc deinceps ſemel dicetur, & ſemel reſpondebitur. ſequitur prior.

Sancte Michael.
Sancte Gabriel.
Sancte Raphael. Tu illum adiuua.
Sancte Ioannes Baptiſta.
Sancte Petre.
Sancte Paule.
Sancte Stephane.
Sancte Leo.
Sancte Gregori.
Sancte Benedicte.
Sancte Baſili. Tu illum adiuua.
Sancte Sabba.
Sancta Agnes.
Sancta Cecilia.
Sancta Lucia.

Finitis Laudibus dicitur Epiſtola latine, & deinde Grẽce, & procedi tur in miſſa, ut alias, uſq; ad finem, Datur benedictio: Sed non publicantur tunc indulgentię. Sacris miſſarum ſolemniis rite peractis procedi=tur ad coronationem. Pontifex reaſſumptis chirothecis, & annulis cum omnibus paramentis ſuis: in quibus celebrauerat, & cum Cardinalibus,

prẽlatis, & officialibus omnibus, ut in miſſa paratis: procedit ad ſuggeſtum ſupra gradus baſilicę Apoſtolorũ principis ex materia cõſtructum, & ornatum, ibiq; in ſede eminenti ſibi parata ſedet: & cum omnes prẽlati cõuenerint: & populus ex baſilica in Aream exierit: Diaconus a ſiniſtris deponit mitram conſuetam e capite Põtificis: & Diaconus a dextris Tiaram, quod Regnum appellant, & triplici corona ornatum Põtificis capiti imponit populo acclamante Kyrieeleiſon. Et Diaconus a dextris latine, a ſiniſtris uero uulgariter publicant plenarias indulgentias. tum paratur proceſſio ad Lateranum.

Sed quoniam plerũq; anteq̃ hęc completa ſint, hora eſt ſatis tarda, & longa ad Lateranum reſtat uia, multaq; ibi adhuc ſunt peragenda: cõſueuerunt aliquando Põtifices, & patres ſuſtentationis gratia aliquantulum cibi ſumere. paratur refectio in atrio domus Archipreſbyteri baſilicę p Põtifice & Cardinalibus. pro aliis prẽlatis in uicinis domibus canonicorum. Coronato Põtifice ueniunt ad refectionem, & interim parãtur, quę ad proceſſionem ſunt opportuna. ſumpta refectione Pontifex & omnes deſcẽdunt ad equitandum, & hoc ordine proceditur ad Lateranũ. Primi incedent ualiſarii Cardinalium ſuo ordine: & deide eorum familię & omnes laici mixtim, ut eis placuerit. Tum per ordinem iſti ſequentur: tõſor, & ſartor Papę cum ualiſiis rubeis, in quibus ſunt ueſtes, quę pertinẽt ad ſanctiſſimum dominum noſtrum. familiares & ſcutiferi Pape, nobiles curię minores, & nepotes affineſq; dñorum Cardinalium, ſcala Papę pãno rubeo cooperta, quam portat equus albus ductus per unum ex parafrenariis purpurea ueſte indutum. Qui, poſtq̃ Papa aſcendit equum cum iſta ſcala: uadit in ordine ſuo, Dextra equi habenas, ſiniſtra rubrum ferẽs baculum. hunc ſequũtur Duodecim curſores Papę etiam rubris ueſtibus induti equeſtres portantes duodecim uexilla rubra bini & bini, Inde trẽdecim uexilliferi capitum regionũ urbis cum ſuis uexillis cherubin aliquãto maioribus aliis uexillis, etiam ueſtibus rubris. & equeſtres omnes uexilliferi. Tum uexillifer populi Romani cum uexillo, & inſigniis populi Romani. Deinde uexillum album cum cruce nigra quod portat procurator ordinis beatę Mariæ Theutonicorum, uexillum cum armis Papę quod aliquis magnus nobilis portat, & demum uexillum ordinis Hieroſolimitani rubrum cum alba cruce: quod procurator eius portat. Iſti quinq; uexilliferi habebunt equos cataphractos, ſiue bardatos, & coopertos tela fericea uſq; ad talos equorum cum inſignibus ſuis: ipſi autem erũt armati, ac ſi prẽlium eſſent ingreſſuri dempta galea cum lacernis ex tela etiam fericea cum inſigni, & ſinguli uexilliferi habebunt quatuor pedites cum lacernis bocaſinis cum inſignibus dominorum. hunc ordinem uexillorũ inueni ſeruatum. Sed mihi non placet: neq; uidetur debitus ordo, nã non honoramus ſignum, nec ſigni figuram: ſed ſignati dignitatem. unde po=

nimus uexillum ciuitatis, in qua est Pontifex: in principio, ut minus dignum. deinde uexillum ordinis beatę Marię Theutonicorum in quo est Crux nigra in albo. Tum uexillum Papę, inde uexillum Ecclesię, & bene hactenus. demum in loco honorabiliori uexillum ordinis militaris Hierosolimitani cum alba cruce in rubro. quod mihi uidetur prę ter omnem conuenientiam. nam signum crucis albę in rubro nō est signum uniuersitatis Christianorum: sed illius tātū ordinis militaris, sicut & nigra in albo alterius ordinis est signū. Vniuersitatis autem christianę signū ē crux rubra in albo: ergo uexillum ordinis Hierosolimitani non est prę ferēdū signo Papę, aut signo Ecclesię. locus igitur suus eēt post uexillū ordinis Theutonicorum, & nō post omnes. Si autem adesset uexillum cruciatę crux rubra in albo, quia est uniuersale omnium christianorum: illud iure optimo ponendum esset in loco digniori. Post uexilla procedunt duodecim equi albi sine sessoribus phaleris aureis in stratis carmasinis ornati: quos duodecim parafrenarii ducunt rubra uestę iduti, & baculum rubrū in sinistra portantes. hos sequuntur quatuor nobiles: pilea quatuor carmasina supra baculos quosdam deferētes, qui scutiferi honorarii uocantur Cubicularii deinde sequūtur equitātes in suo habitu. oratores laici, & non prę lati simul cum baronibus & maioribus nobilibus. Tum subdiaconus apostolicus cum cruce Papali, & suis collegis parati: ut in missa & apud crucē duo magistri ostiarii cum suis uirgis, post hos duodecim familiares Papę rubra uestę induti portantes duodecim intorticia accensa ante sacramētum corporis Christi pedites: inde duo familiares sacristę equestres etiam rubro induti portantes laternas argēteas cum lumine ante sacramētum. Et post eos ducitur per familiarem sacristę rubro etiā indutum, & baculum in sinistra habētem equus albus mansuetus, ornatus: ut illi duodecim, portans sacramētum habēs ad collum tintinabulum bene Tinniēs. Et supra portatur baldachinum cum insignibus Papę & sacramento: per ciues Romanos qui iter se mutātur terdecies, ut una quęq; regio habeat suam partē. post sacramētum equitat imediate sacrista: qui ut cęteri prę lati, habet equum totum coopertum bocasino, & ipse & omnes alii parati sunt: ut in missa cum paramentis, & mitris. Sacrista in manu gestat album baculum. Sequuntur deinde duo prę fecti nauales, & i eorum absentia duo nobiles iduti: ut aduocati & secretarii prę ter Almuciā. Et post eos ipsi secretarii, & aduocati cum Almuciis. Cantores deide equitant cum superpeliciis. Tum acoluthi, clerici camerę, & auditores cū superpeliciis supra rochetum. Subdiaconus Grę cus, & latinus: & Diaconus Grę cus: ut in missa.

Sequūtur de hinc prę lati cum equis coopertis & ipsi cum mitra, & pluuiali. Abbates forenses, Episcopi, Archiepiscopi, Abbates urbis, Episcopi assistētes Papę, Patriarchę, Diaconi cum dalmaticis, presbyteri cum

planetis, Episcopi Cardinales cum pluuialibus. procedunt duo Diaconi assistentes Papæ: & inter eos medius prior Diaconorum, si ipse dixit Euangelium, prior Diaconorum ferulam in manu portare debet & totam processionem ordinare, & illa ordinata equitare in loco suo. Procedit tā dem summus Pontifex super equum album faleratum coopertum a parte posteriori stragiola cramesina sub baldachino. quod octo magni nobiles, siue oratores portant. cū Papa per scalam, quā superius diximus, ascendit equū: maior princeps qui præsens adest, etiam si Rex esset, aut Imperator stapham equi papalis tenet, & deinde ducit equum per frenum aliquātulum. Si Imperator: aut Rex soli essent id est non esset alius Rex: soli equum ducerent cum dextra manu. Sin uero esset alius Rex: dignior a dextra, alius a sinistra frenum tenerent. Si non sint reges Digniores ducant equum. Et postq̄ Imperator, Rex, siue alius magnus princeps aliquantulum equum duxerit: substituantur alii duo magni nobiles eorum loco & mutentur. Si uero Pontifex non equo, sed sella ueheretur quatuor maiores principes, etiam si inter eos Imperator, aut quiuis maximus princeps adesset in honorem Saluatoris Iesu Christi: sellam ipsam cum Pontifice humeris suis portare aliquantulum debent. Sed aderunt etiam quatuor ualidi Pontificis familiares: qui pondus sustinent, Ita ut principes ipsi in signum piæ religionis, ac reuerentiæ magis, q̄ ad onus subeundum manus apposuisse uideantur: qui etiam mutabuntur pro hominum, & itineris dispositione. Similiter & octo nobiles, qui Baldachinum super caput Pontificis ferunt: mutabuntur post aliquod spacium, & equos suos ascendentes in ordine suo equitabunt: eorum loco nobiles ciues Romani usq; ad Lateranum Baldachinum portabunt: mutabuntur q; per uices sicut de Baldachino sacramenti diximus, Ante Pontificem cōseruatores, capita regionum, & alii magistratus, ac nobiles urbis pedi tis prę ibūt, & prætoriani milites cū eis accincti ensibus circiter centū, & Baculum in manibus portantes ad custodiam corporis Pontificis. Circa Pontificem, aliquando ante, aliquando post equitabit marescallus, siue soldanus curiæ, cum duobus sacculis pecuniarum ante sellam, & ipsas pecunias proiiciet super populum ad pressuram dimouendam, ut infra dicemus. primum iactum pecuniarum faciet: cum Pontifex incipiet se mouere, alium apud pontem Hadriani, tum in Area apud montem Iordanum. Inde in Area parionis, deinde alium apud sanctum Marcum, postea apud Sanctum Adrianum, & demum ubicunq; magnam pressuram apud pontificem uiderit, & ut facilius possit pertransire, ad partem transuersam iaciat pecunias. Post pontificem, immediate sequuntur duo cubicularii secreti, medium tenentes Auditorem rotæ decanum: qui seruit de mitra. Et deinde duo medici cum

ſecretario principali in medio ; ſi ille non eſt prælatus. Subſequitur deinde umbella rubri coloris: quam unus ſeruiens armorum ; præter galeam totus armatus eques portat. Poſtremo equitant Vicecamerarius ; ſi non eſt paratus ; & omnes prelati non parati ; protonotarii; auditor cõtradictorum ; ſi non ſit paratus ; & ſimiliter corrector literarum : qui ſi ſint parati; equitant in loco promotionis ; & omnes togati ; uicecamerarius baculum in manu portat. & pertinet ad eum curare ; ut ordo a priore Diaconorum datus ſeruetur in proceſſione. Et ſecundum antiquas conſuetudines ; camerarius Papæ non portat ferulam ; ſi eſt Cardinalis : ſed eius uicarius ; & uicecamerarius. Quia non ad Cardinalem : ſed ad camerarium id pertinet. Hoc igitur ordine ad Lateranum procedunt. Cum Pontifex peruenerit ad montem Iordanum: Iudei illi obuiam ueniunt ; genuflexi legem Pontifici offerunt : lingua hebraica legem laudantes ; & hortantes Pontificem ; ut illam ueneretur. pontifex uero illis auditis ; in hanc ſententiam reſpondet. Sanctam legem uiri Hebrei; & laudamus; & ueneramur ; utpote quæ ab omnipotẽti Deo per manus Moyſi patribus ueſtris tradita eſt : obſeruãtiam uero ueſtram ; & uanam interpretationem Damnamus; atq; improbamus : quia Saluatorem quem adhuc fruſtra expectatis Apoſtolica fides iam pridem adueniſſe docet: & prędicat Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum : qui cum patre ; & Spiritu Sãcto uiuit; & regnat Deus. per omnia ſecula ſeculorum : Sed quoniam nonnunq; accidit ; ut Iudei ; populi multitudine opprimantur ; ſolent aliquando impetrare pro eorum ſecuritate ; ut hoc faciant ſuperante murali arcis ſancti Angeli in angulo ad uiam ; qua itur ad palatium.

Cum pontifex ad Eccleſiam Lateranenſem peruenerit ; deſcendit in porticum Eccleſiæ ; & a Canonicis illius Eccleſiæ honorifice paratis ; excipitur cum cruce. Deſcendit Pontifex ex equo : prior canonicorum Lateranenſium offert crucem oſculandam pontifici ; quam Diaconus Cardinalis accipit ; & ad os Pontifici : cui prius Tiaram extraxit : ponit. oſculata Cruce Pontifici ponitur mitra ; & reguum datur in manibus auditoris : ipſe uero Pontifex a priore ; & canonicis prædictis ducitur ad marmoream ſedem ; ante portam principalem a ſiniſtra ſtantem: quæ Stercoraria appellatur ; & ibi eum ſedere faciunt ; qui ita tamen ſedet ; ut magis iacere. uideatur ; ad quem mox accedentes Cardinales eleuant eum honorifice dicentes : Suſcitat de puluere egenum ; & de ſtercore erigit pauperem : ut ſedeat cum principibus ; & ſolium gloriæ teneat. Surgens Pontifex ; accipit de gremio camerarii ſibi aſſiſtentis : quantum pugno poteſt complecti pecuniarum. Vbi tamen nihil prorſus ſit argenti ; aut auri ; & ſpargit inter populum dicens.

Argentum & aurum non eſt mihi : quod autem habeo hoc tibi do. pons ligneus recta linea a porta Eccleſiæ principali ad altare maius excitatur cum pluteis hincinde pectoribus tenus altitudo circiter quinq; pedum ; latitudo ſex. aut ſeptem qui altero ponti coniungitur ſimili modo conſtructo a porta ; qua aſcenditur per Eccleſiam ad Sancta Sanctorum uenienti ; quod fit ut Pontifex a populi multitudine non opprimatur ; circa altare a gradibus ; & ſupra omnia circumcirca tabulis clauſa eſſe debent ; ut per pontem tantum capellam intrent. Precedentibus igitur canonicis & cantantibus. Te Deum laudamus: Pontifex cum Cardinalibus intrat Eccleſiam ; & ante altare maius ſupra faldiſtorium procumbẽs ſine mitra aliquantulum orat. Deinde ſurgens benedicit populo dicens. ſit nomen Domini benedictum &c̃. Inde cum mitra aſcendens ad ſedem eminentem ſedens recipit ad oſculum pedis Canonicos Lateranenſes. Deinde Pontifex ; per ipſum pontem aſcendit ad palatium Lateranum per portam ; que eſt in Eccleſia. Et cum peruentũ fuerit in prima aula ; que aula concilii appellatur : ſedet Pontifex in ſede ſibi parata apud tabulam lapideam in capite aulæ ; que dicitur menſura Chriſti : Et hinc inde apud eum ſtant Domini cardinales. Prior uero preſbyterorum Cardinalium ſtans ante Papam cõuenienti interuallo cum Subdiaconis ; auditoribus ; Aduocatis ; & Scriniariis facit laudes Domino noſtro ; ut fecerat prior Diaconorum in Sancto Petro ; Incipiens Exaudi chriſte &c̃. Prior preſbyterorum prędictus: & alii qui faciunt laudes ſtant detecto capite. Pontifex uero ſedet cum mitra ; alii cardinales ſtant cum mitra. Hoc tamen fieri ſolebat in introitu ipſius portę in primo plano anteq; ad aulam prędictam ueniatur. commode tamen in hunc locum tranſlatus eſt hic actus propter illius loci anguſtiam. Finitis laudibus ; Papa procedit ad capellam Sancti Silueſtri. ibi ante portam capellæ ſunt duę ſedes porphyreticæ perforatę: & ibi ſedet Pontifex ſuper primam ; Ad quem prior Eccleſiæ Lateranenſis accedit ; & genuflexus dat Pontifici ferulam in manu in ſignum correctionis ; & regiminis ; & claues ipſius baſilicæ: ac palatii Lateranenſis: inſignum poteſtatis claudendi ; & apperiendi ; ligandi atq; ſoluẽdi. Surgit deinde Papa cum ferula & clauibus & ſedet in altera ſede porphyretica ad aliam partem & ibi reſtituit eidem priori ferulam ; & claues ; & ab eodem præcingitur ſuper planetam ſedens cum cingulo quodam ſericeo rubro ; cum burſa etiam ſericea & rubra: in qua ſunt duodecim lapides precioſi cum muſco. Tum pontifex pręcinctus ; & ſedens e gremio camerarii capit denarios argenteos omnifariam quotquot poteſt manu continere ; & ſuper populum ſpargens dicit. Diſperſit ; dedit pauperibus ; iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi. Et hoc tertio facit. In iſtis duabus ſedibus Pontifex ſedet: ut in prima ſtercoraria.

Ducitur deinde Pontifex ad ſancta ſanctorum ; ubi ſuper faldiſtorium

ſi ne mitra genuflexus orat. Inde ſurgens cum mitra reuertitur ad capellam Sancti Silueſtri, in quam intrans ſedet ſuper ſedem ibi paratam, tum deponit mitram, chirothecas, Pallium, planetam, & aſſumit pluuiale, & mitram ſimplicem, & ſedens dat preſbyterium hoc modo Cardinalibus duos aureos, & duos groſſos argenteos. Veniunt Cardinales: & profunde caput inclinant ante Pontificem, porriguntq; & mitram apertam, in qua Pontifex immittit pecuniam: illi accepta pecunia manum Pontificis oſculãtur. pecunias capit Põtifex e gremio camerarii. Alii prælati genuflectunt ante Pontificem & accipiunt in mitra unum aureum, & unũ groſſum: & oſculantur dextrum genu Papæ. alii uero prælati & officiales accipiunt in manu tantundem, & oſculantur pedem. Dato preſbyterio Pontifex cum Cardinalibus aſcendit ad palatium Lateranenſ: & ſi nõ facit ſolenne conuiuium deponit paramenta ſua: intrat camerã: quieſcit. & prandet: ſeu cenat. Cardinales ducũtur ad cameras ſibi ordinatas. quieſcunt. recreantur: & expectant Pontificem: ſi uult redire ad Sanctum Petrum eodem die. Sinautem reuertuntur domum.

De conuiuio ſolenni Pontificis cum Cardinalibus, & prælatis. Sectio. III.

Ed quoniam maiores noſtri conſueuerunt in die coronationis, & feria quinta in cena Domini ſolenne conuiuiũ celebrare iiſdem ferme cerimoniis, aliquid etiam de ſolenni papali conuiuio hoc loco dicemus. Maxime cum etiam noſtra ętate factum ſit A Pio ſecundo: & Paulo item ſecundo ſummis pontificibus.

Parabitur igitur aula conuiuii: aulęis: & pannis ſericeis, aureiſq; pro temporis, & loci conditione. In capite aulę erit ſuggeſtus ad quem triplici gradu aſcendetur longus pro latitudine aulę. in medio ſurget quadratus thalamus palmi altitudine: ſuper quo mẽſa paratur Pontificis. apud parietem erit ſedes Papalis, ad quam paruo: & deide magno ſcabello aſcendetur: ornabiturq; ſedes cum panno aureo pendente ſupra caput, mẽſa erit alta ad iuſtam proportionem ſedentis a ſiniſtra ſuper ſuggeſtum. parabitur alia menſa pro credentia Papæ cum uaſis aureis: & argenteis uino, & aqua, & aliis conſuetis. Credentiam appellant mẽſam, ſupra quam uaſa argentea, ſiue aurea ad conuiuium opportuna præparantur. Et ſimiliter in diuinis, ſupra quam ad ſacrificandum neceſſaria cõtinentur. Dicitur & credentia actus ipſe præguſtationis cibariorum, & aliarum rerum. Hæc exponere uolumus, quoniam crebro de credentia mentionem facturi ſumus. Antiqui cerimoniarum codices dreſſatorium dixerunt, A dextra parte aulæ, infra ſuggeſtum parabuntur menſæ pro Epiſcopis, & preſbyteris Cardinalibus, & paulo inferius, pro aliis prę

latis. Et pro Cardinalibus erunt aliquanto altiores. & ſedilia habebunt gradum unum, ſuper quem tenebunt pedes Cardinales. a ſiniſtra e regione menſæ Cardinalium parabitur menſa pro Diaconis Cardinalibus eiuſdem altitudinis & cum gradu. Et inferius aliæ menſæ pro oratoribus, nobilibus, & officialibus. in fine aulæ: uel in aula præcedẽte, ſi erit commoda, parabitur magna credentia cum pluribus gradibus ad magnificentiam, & alia ſuper longam menſam cum uaſis, quibus in communis utentur.

Si huic conuiuio intereſſet Imperator, paratur pro eo ſedes ad dextram Pontificis & menſa ſuper plano ſuggeſtus ſuper quam ſolus comedet Imperator. Sedes habebit ſcabellum paruum uiride & erit ornata pãno aureo, non tamen habebit pendentem ſupra caput, ſimiliter parabitur pro eo credentia iuxta credentiam Papæ a ſiniſtris, & ibi erunt familiares Imperatoris pro ſuo ſeruitio. Si uero adeſſet Rex aliquis paratur credentia pro eo paulo remotior ab ea. Sedes uero nulla paratur: quia ſedet in mẽſa poſt primum Epiſcopum Cardinalẽ. Imperator ſiue Rex habebunt tot ſeruitores: quot eis opportunum uidebitur. Cardinalibus uero ſingulis ſufficiunt quaterni miniſtri, quorum unus uinum propinet, alter carnes concidat: alter de cultello fercula inferat. quartus præguſtet uinum, & aquam, & alia ſubminiſtret. Pontifici ſeruire ſolent nobiliores, qui ſunt in curia laici, etiam ſi ſint fratres, aut filii Regum præſertim in illorum præſentia. Pontifex igitur cum paramentis Pontificalibus ſi celebrauit illa die uſq; ad Dalmaticam incluſiue: & cum ſandalis indutus, ſupra Dalmatiam manto rubro aperto a parte anteriori, & mitram habens in capite ſupra fauonem medius inter Diaconos ducitur ad menſam. Cardinales & prælati omnes habent ſuper pelliceum ſuper rochetũ, ſiue ſupra ueſtes ſui ordinis, ſi ſint religioſi, & mitram albam in capite. ſupra ſuper pelliceum. Cardinales & prælati ſeculares habent mantellum ſine cauda apertum a parte ante, & coloris uiolacei ſiue obſcuri. Religioſi uero coloris ſui ordinis ſed eodem modo apertos. Cęteri omnes in ſuo habitu quotidiano. Aderunt familiares Pontificis & alii ſeruitores in copia. Aderunt etiam ſeruientes armorum bene ornati cum ſuis baculis argenteis, qui præire debent ante portantes fercula, & remouere multitudinem a uia.

Magiſter ſacri hoſpitii, & magiſter domus prouideant in tempore de modo & ordine ferculorũ, De ſeruitoribus, qui prius, & qui poſterius, & qđ quælibet mẽſa habeat præfectos ſuos. Quę uero prius, quę deinceps, & per quos ferenda, & ſic de aliis rebus opportuuis. Pontifex remota prius menſa, ad partem: ſedeat in ſede cum mitra & mantum poſt collum apertum, ut nihil ante pectus dependeat, Cardinales, Principes, & prælati & alii conuiuæ ſtent ante menſas paratas. Nobilior laicus etiam

Imperator, aut Rex aquam ad lauandas Pontificis manus, primo ferat hoc ordine. Magiſter ſacri hoſpitii cum clerico cerimoniarum, quem ad eſſe oportet in ordinandis his rebus omnibus: cum ſeruientibus armorũ. Et ſi Imperator, aut Rex aquam fere debet cum aliquibus etiam principibus ſociatis: Imperatorem aut Regem ad credentiam ducit. Si eſt nobilis inferior: ſolus erit, & in credentia aquam prius a miniſtris probatam accipit in peluibus fertq; conſuetis cerimoniis ad Pontificem, præeunte uno ex auditoribus cum mantili ad tergendum manus. Prior Epiſcoporum Cardinalium, & duo Diaconi aſſiſtentes: depoſitis in manibus ſeruitorum mantellis: & mitris ſic in rochetto ſeruiunt Papæ dum lauat, Epiſcopus aquam cum portante infundendo: & Diaconi mantile, quod ab auditore acceperant hinc inde tenendo. Dum Papa lauat manus: prælati & laici omnes genuflectunt, Cardinales & prælati ſtant capite detecto. Cum Papa lauerit reaptetur menſa ante eum, & tres Cardinales qui illi ſeruierant capiunt ſuos mantellos: & mitras, & uadunt ad loca ſua, & Imperator apud ſedem ſuam primo ſtans lauetur ſuis cerimoniis, deinde Domini Cardinales lauentur ſtantes ante menſas cum mitris in capite, poſt eos lauentur prælati ſtantes ſine mitris, & ſeculares (ſi qui ſunt) detectis capitibus. Stabunt ante menſas lauantes eo ordine, quo ſedere debent in menſa, Prior Epiſcoporum in capite ad Dextram: ſi aderit Rex aliquis, erit in ſecundo loco, ſi plures Reges, mixti erunt cũ primis cardinalibus, primo Cardinalis: deinde rex ſucceſſiue. Si erũt mixtim pricipes, aut Filii, uel fratres regũ. Si nõ ſeruiũt Papæ debẽt ſedere iter Diaconos Cardinales, uel poſt eos pro eorũ dignitate, & conditione. primogenitus autem regis, quia Rex futurus putatur: poſt primum preſbyterum Cardinalem erit. Sed nullo modo inter Epiſcopos. Et hoc tam in conuiuiis, quam aliis publicis actibus: q̃uis noſtro tempore aliquorum ſiue ambitione, ſiue ignorantia aliquando ſit ſeruatum contrarium.

Conſueuerunt antiqui ponere Patriarchas quattuor Eccleſiarũ principalium inter Epiſcopos Cardinales mixtim, noſtro tempore (credo propter declinationem, ſiue potius extinctionem illarum: cum ſint quodammodo titulares): ponuntur immediate poſt Cardinales, Deinde aſſiſtentes Papæ, tum oratores prælati, inde Archiepiſcopi, Epiſcopi, Protonotarii, Abbates, Subdiaconi, Auditores, Clerici camerę, & acoluthi. Ad ſiniſtram uero erunt & cum eis Principes, quos prius diximus (ſi aderunt) poſt eos autem ſi præſentes erunt alii principes inferiores illi tamen, qui ſolent præcedere oratores Regum. Deinde erunt oratores laici, & non prælati, & cum eis ſenator, & tres conſeruatores urbis. De aliis autem laicis, qui ſunt extraordinarii, nihil ponimus, nam admitti ſolent ad uoluntatem Pontificis, & non ordinarie.

Aduertat tamen magiſter domus, ut prius cum clerico cerimoniarum ponat in ſcriptis nomina, & ordinem ſuitatorum ad conuiuium: & maxime laicorum. & ſi quę ſunt contentiones de pręſidentia: componãtur prius. qđ ſi ibi orirentur: ſi nolunt componi: ambo contendentes honeſte iubeantur exire: Si tamen eſſet colorata contentionis cauſa, & non temeraria, quia tunc ſolus temerarius eiiciendus eſſet.

Quod autem de Imperatore Dicimus, ītelligimus de Imperatore Romanorum non autem Græcorum. nam ille ut Rex tractatur. Poterunt lauari poſt primos plures eodem tempore. Poſtq̃ omnes lauerunt, Pontifex benedicit menſam ſtans ſine mitra: & tunc Diaconi aſſiſtunt. finita benedictione ſedet, Imponitur mitra: & Diaconi uadunt ad loca ſua. & ſedentibus omnibus ordine, quo ſteterant: portantur fercula. Primum ferculum portabit nobilior princeps, ſiue Imperator, ſiue Rex ſit. Secundum alius dignior poſt eum, & ſic ſucceſſiue, & ſi erunt ex illis qui debeant ſedere in menſa: portato ferculo ſedeant in loco ſuo. Et notandum qđ Imperator, Rex, ſeu maximus princeps capit ferculum quod portare debet ad Pontificem extra portam aulæ conuiuii ab aliquo familiari Pontificis illuc apportatũ. alii iſeriores pro ferculo ad coquinam uadunt. magiſter ſacri hoſpitii, & magiſter domus baculos ī manibus tenentes, & in habitu ſibi condecenti deducunt portantes fercula, quę quidem fercula ad Pontificem, & Imperatorem tãtum cooperta portari debent, aliis autem: etiam regibus detecta, & ſimiliter uinum. poſſunt tamen portari. & debent maximis principibus uſq; ad aulam conuiuii, & deinde anteq̃ appareant in conſpectu Papę detegi. Item in præſentia Pontificis nulli omnino fit publice pręguſtatio niſi ipſi Pontifici, & Imperatori tantum. ꝑ Rege autem, aut maximo principe poterit fieri a ſuis ſi uoluerint in credentia, uel ubi capiunt fercula. Pro Pontifice & Imperatore fiet ibi unde capiuntur a dantibus, & in menſa a portante, & de omnibus rebus. Cum primum conuiuium incipietur in loco cõuenienti ponatur pulpitum. & Subdiaconus, ſiue capellanus Papę aliquid de ſacra ſcriptura legat uſq; in finẽ cõuiuii. Interim cũ ſilẽtio, & ſine ſtrepitu oĩa adminiſtrent q̃ diligẽtiſſime. Cũ Põtifex biberit cõſueuerunt oẽs aſtãtes ꝑter Eꝑos, & ſupioris dignitatis uiros genuflectere, q; ſeruari nr̃is tpibus uidimus: q̃uis ī nullo cerimoniarum libro id legerimus. Epulis abunde ſubminiſtratis fit ſecũda lotio manuum: & tunc ſecundus nobilis laicus portat aquam conſuetis cerimoniis, prior Epiſcoporum Cardinaliũ, & duo Diaconi dimiſſis mantellis, & mitris, ut ſupra, ſeruiunt. deinde reuertuntur ad loca ſua. lauantur & alii ordine ſuo, quo ſupra, ſedentes tamen. & dum Cardinales lauant unus ſeruit alteri de mantili illud explicando, & tenendo. dum alĩus lauat & ſic ſucceſſiue. Ponuntur deinde uinum & cõfectiones, ſiue ſpecies, ut habent antiqui codices. & demũ finito cõuiuio lector dicit. Tu

aũt Dñe miserere nobis. nisi sit in cena Dñi: quia tũc non profertur. Tu autem. Surgit Pontifex sine mitra assistunt ei Diaconi: & redduntur gratiæ, ut in ordinario. Omnibus completis reducitur Pontifex ad camerã suam. & alii ad propria diuertuntur.

Si autem solemne conuiuium huiusmodi fiet in die, quo Pontifex sacra publice non celebrauerit. Omnia, ut prędicta sunt, seruabũtur nisi de sacris uestibus. Papa indutus amictu, alba longa, cingulo, stola preciosa & manto rubro cum paruo caputio subtus. siue si calores erunt: sine manto cum caputio tantum ducetur ad mensam. Cardinales & prelati erunt in mantellis consuetis sine superpelliciis, & sine mitris. alia omnia ut supra. Aduertendum tamen qđ nunq̃ in conuiuio Pontificis admittuntur mulieres, etiam si Imperatrix Regina, uel Pontificis consanguinea esset.

Quę mutantur, si coronatio Pontificis fiat extra urbem. Sectio. IIII.

¶ Væ supradiximus de consecratione, benedictione, & coronatione Romani Pontificis omnia seruabũtur, etiam si extra urbem Romanam fient pręter infrascripta. Cum papa ad ecclesiam uenerit, ubi ea fieri debent, canonici & capellani illius Ecclesię illi obuiam exibunt processionaliter. Sed non recipientur ad osculum pedis, ut canonici Sancti Petri. Intrabit Pontifex in ecclesiam & in medio genuflexus orabit uersus altare maius. Deinde ibit ad capellam ubi paramenta capere debet conuenienti spacio ab altari maiore distante. ut commode processio possit inde explicari. alia omnia usq; ad actum coronationis fient, ut dictum ẽ, sed ipsa coronatio fiet supra gradus uel loco commodiori, & magis in conspectu populi. nam ibi parandus erit suggestus, ubi maius erit spacium ad capiendam multitudinem. Põtifex ornatus poterit equitare cum solemni processione, ut ad Lateranum cõsueuit: ad aliquam aliam Ecclesiam, & in uia fient iactus pecuniarum, & iudei obuiabunt cum lege & respondebitur, & fiet, utĩ uia ad Lateranum. Et cum peruenerit ad dictum locum descendet, & super sedem in loco honesto sibi introitu Ecclesiæ preparatam sedebit, & tunc extrahetur sibi regnum, & imponetur sibi mitra. & astantibus sibi hinc inde Diaconis, & deinde in ordine aliis Cardinalibus a priore presbyterorum Cardinalium cum subdiaconis & aliis officialibus cõsuetis fient laudes. Exaudi Christe, ut dictum ẽ superius. tum Põtifex ascendit ad altare maius precedẽte clero illius Ecclesię, & cantãte. Te deum laudamus, procũbet super faldistorio ante altare maius ad orationẽ sine mitra, & finito Te deum: factaq; oratõe ascẽdet ad altare, & benedicet populo, deinde assumpta mitra ascẽdet ad sedẽ eminẽtem, & dat presbyterum Cardinalibus, & prelatis. & finitis omnibus uadit ad locum, ubi ordinatum est cõuiuium, uel ad cameram suam, si

priuatim prandet, Et omnia seruãtur: ut in urbe, quę seruari possunt.

De aduentu, & coronatione electi in Imperatorem Romanorum. Sectio. V. Cap. I.

¶ Electus Rex futurus Romanorum Imperator primum consuet uit electionem suam per suos solemnes oratores Summo Pontifici intimare, & decretum electionis ostendere, deuotionem ac fidelẽ reuerentiam exhibere, fauorem & gratiam Apostolicę sedis implorare, offerre se ad quęcunq; fidelitatis iuramẽta Romanę Ecclesię prestãda: & demum unctionem, consecrationem: & Imperii Diadema humiliter postulare. Põtifices uero cõsueuerunt uiso decreto, & examinata electione in sacro Senatu, habitoq; sufficiẽti informatiõe tam super forma electionis, q̃ super idoneitate, & habilitate personę electi per cõmissãrios a se constitutos ad instãtiam dicti electi ipsum electum in spiritualem filium suum, & Ecclesię Romanę suscipere: illiq; fauorem & gratiam concedere, & ipsius regis electi persona idonea reputata: eum nominare, denũciare, assumere, & declarare Regem Romanorum: ac etiam habilẽ, & sufficientem declarare ad suscipiẽdam Imperialis celsitudinis dignitatẽ: decernere cõsecrationẽ, & coronationẽ per manus suas eẽ impẽdendas, & suplere omnes defectus &c. hoc seruatum legimus i Karolo quarto a Clemente sexto. & antea in Henrico septimo a Clemente quinto. & in Alberto eius predecessore. & Rodolfo patre a Bonifacio octauo. & a pluribus aliis. & in Venceslao Karoli quarti filio, quem pater adhuc uiuẽs in Romanorum regem ab electoribus designari procurauerat: cuius rei approbationẽ: cum Gregorius undecimus, ad quem delata erat, morte preuentus decernere no posset: Vrbanus sextus eius successor legitime cõfecit.

Quod ueniente Imperatore mittãtur legati Apostolici. Cap. II.

¶ Electus igitur Romanorum Imperator cum statuerit urbem petere ad Imperiale Diadema de manu summi Põtificis suscipiẽdũ primum cõuenit per nuncios suos cũ Romano antistite de modo & tempore intrãdi, ut Põtifex rebus opportunis consulere possit, deinde cum Pontifex nouerit cęsarem iam Italiam intrasse mittit illi obuiam duos legatos de latere, qui illum conueniant anteq̃ terras Romanę Ecclesię ingrediatur. Et post gratulationes salutationem, & benedictionem nomine Pontificis: honesto modo exigunt ab illo Iuramentum solitum prestari ab electis Imperatoribus anteq̃ intrant agrum Romanę Ecclesię in forma, qua in decretis cauetur uidelicet. Sanctissimo Dño nostro. Dño. N. diuina prouidẽtia Papę. Ego. B. Rex Romanorum promitto & iuro per Patrem & Filium & Spiritum Sanctum, & per lignum uiuificę Crucis & per has reliquias sanctor̃, q̃ si pmittente Dño Romã uenero Sanctam Romanam Ecclesiam & sanctitatem suam, rectorem ipsius

exaltabo ſecundum meum poſſe, & uitam, membrum nũq̃ neq; ipſum honorem quem habet mea uoluntate, meo conſilio, meo conſenſu, aut mea exhortatione perdet, & in Roma nullum placitum, aut ordinationem faciam de omnibus, quę ad ſanctitatem ſuam, aut ad Romanos pertinent ſine ueſtro cõſilio. Et quicquid de terra ſancti Petri ad noſtram poteſtatẽ peruenerit ſuę ſanctitati reddam. & cuicũq; Italicum regimen cõmiſero: iurare faciam illum, ut adiutor ſuę ſanctitatis ſit ad defendendam terram ſancti Petri ſecundum ſuum poſſe, Sic me Deus adiuuet, & hęc Sancta Dei Euangelia. Aliquando oratores electi quando ueniunt ad intimãdum electionem: & ad petendum approbationem nomine electi Regis ſolent pręſtare ſupradictum iuramẽtum ſi habent ad hoc ſpeciale mãdatum. Hoc iuramẽtum Federicus tertius Imperator, qui adhuc regnat, dũ Senis eſſet in manibus legatorum Apoſtolicorum Anno ſalutis quinquageſimo primo ſupra mille & quadringentos pręſtitit, & ante eum plures alii pręſtiterunt. Dehinc ut primum Eccleſię territorium ingreſſus ẽ Cæſar conſueuit cum ſua familia expenſis Pontificis ali. q̃diu & Romę & in agro Romano fuerit Nicolaus quintus q̃uis Federico prędicto cum familiaribus quingentis tantum expenſas promiſerit: longe tamen plures ęre ſuo aluit. Vt Sutrium uenit Cęſar uel locum urbis uicinum: ita ut prius die poſt applicare ad urbẽ poſſit: legati Apoſtolici illum cum aliquibus pręlatis a Pontifice miſſis, qui neceſſaria curent, dimittunt & Romam peruenium. Sequẽti die electus Imperator Romam uerſus capit iter, cui honoris gratia obuiam mittuntur a Pontifice pręlati, barones, & curiales hoc ordine, ut in Federici aduentu ſeruatum eſt. Primi ad ſextum lapidem Columnẽſes, pceres cum ſuis amicis, & clientelis, & mox Vrſini atq; alii barones urbis, tum Pontificis copię, quę aſſunt cum illarum pręfecto, Inde uicecamerarius cum pręfecto urbis, Senatore, conſeruatoribus, officialibus, & aliis nobilibus ciuibus Romanis, deinde ordines curię cum regente Cancellarię ſine aliquo alio pręlato, Demum alii pręlati domeſtici Pontificis cum omni eius familia. & tandem Sacrum Cardinalium collegium ad radices montis iuxta domum leproſorum Cęſarem expectabunt. Hi omnes diſtinctis ĩteruallis Imperatori electo obuiabũt. Oratores uero principum ſi qui in urbe erunt pro ſuo libito obuiam procedent. Cardinales, ut Cæſarem conuenient, cõgratulationibus, & oblationibus factis nomine Põtificis, & collegii, illum habentes medium inter duos primos Epiſcopos Cardinales deducent uſq; ad tentorium, ſiue alium locum ſibi deputatum extra urbem, nam Cæſar non conſueuit ea die, qua appulit: urbem intrare, ſed pernoctare ſaltẽ una nocte extra mœnia in campis. Cardinales & alii omnes poſtq̃ Cæſar ad locum Deputatum peruenerit: in Vrbem reuertuntur. Conſueuerunt etiam electi Imperatores hac die anteq̃ ponticulum, qui primus ante ingreſſum urbis poſt

deſcenſum montem occurrit, pertranſeant, pręſtare iuramentum Romanis in hanc formã. Ego Karolus Rex Romanorum futurus Imperator iuro me ſeruaturum Romanis bonas conſuetudines ſuas: Sic Deus me adiuuet.

De urbis ingreſſu Imperatoris. Cap. III.

Oſtera die Cæſar per portam, quę ẽ ſub arce Sancti Angeli hoc ordine quaſi triumphans ingreditur. primi duo equites uexilla duo Cæſaris portant, alterum Sancti Georgii, quod ad Sueuorum pertinet cuſtodiam, Aquilę alterum. hos ſequuntur Cæſaris cohortes armatę, tum nobiles proceres, & togati eius. Inde oratores regum, & principum, qui adſunt. Tum ſi quis adeſt Rex: aut maximus princeps: ut fuit cum Federico Rex Vngarię, & Bohemię Ladiſlaus. Et tunc ſequitur pręfectus urbis, & Senator. Et ad prefectum quidem pertinebat nudum enſem ante Cæſarem ferre. Federico tamen mareſcallus ſuus non prefectus gladium pertulit. Inter iſtos autẽ, & Cæſarem nemo equitare debet, niſi mareſcallus, ſi prefectus non prefert enſem. incedit deinde Cæſar ſolus equitans. & poſt eum prelati cõſiliarii proceres inermes: & alii togati ſui. Deinde modico interuallo Imperatricis familia: ſi uxor uirum ſequitur ſuccedere debet, ante illã nobiles & prelati. & poſt Matronę, Virgines, & pediſequę, circa illam uero ſolã equitantẽ pedites multi. ultimo incedunt Eccleſiaſticę copię pompã claudentes. Portã ipſam qua ſub arce ingrediuntur noſtri codices falſo Collinam appellãt. Collina autẽ porta non eſt in nouis Leonis Papę ſuburbiis: ſed in antiqua Roma: Quirinalis primum dicta. deinde Collina (ut ſcripſit Varro) a pluribus montibus, qui in Quirinali monte continebantur. hodie Salaria nuncupatur, quia inde uia ſalaria itur. In porta igitur, quę ſub arce eſt (nõ Collina) clerus urbis ſacris ueſtibus ornatus cũ crucibus. & ſanctorũ reliquiis, prędente Vicario urbis, & aliis Eccleſiarum prælatis infulatis Cæſarem expectant, adueniẽti cruces deoſculãdas offerunt, & eum incenſant: ac cantantes. Ecce mitto Angelum meum &c. procedunt uſq; ad gradus baſilicę principis Apoſtolorum. Ciues autem digniores baldachinũ ſupra Cęſaris caput portant, Cõſeruatores freno equum ducunt. Cũ uero eſt ĩmagna Area ante gradus, prefectus & Senator id gerunt. Et deſcendente ex equo Cęſare prefectus ſtapham tenet, deinde ante eũ precedit. Inter equitandum autẽ Cæſaris Camerarius pecuniam ſpargere cõſueuit, ut diximus in coronatione Papę de ſoldano. In plano ſupra gradus baſilicę ante primũ porticum ad dextram aſcendẽtibus erigitur ſuggeſtus ornatus cum throno Pontificali, & ſedilibus Cardinalium prelatorum: & aliorũ officialium, ut ſupra deſcripſimus in coronatione Põtificis. ſupra quem ſuggeſtum Põtifex pluuiali, & mitra preciofis indutus aſcendit cum ordinibus curię paulo antea, q̃ Cęſar appareat, Electus Imperator cum ſuis

omnibus ſeruato ordine:ut equum deſcendit per gradus aſcendit ſuggeſtum. Et ut primum Pontificem uidet, detecto capite illum genu terram tangens ueneratur. Et iterum cum appropinquat ad gradus ſedis:genu flectit, demũ ad Põtificis pedes peruenit:illos in reuerẽtia Saluatoris de uote oſculatur, Põtifex hilari uultu Cęſarẽ aſpiciens ad oſculũ manus, & oris recipit. Tum Cęſar iterũ genuflexus auri maſſam ad pedes Põtificis offert, habetq; uerba ad Pontificẽ gratias agens pro honore ſuſcepto, ꝓ ut ei uidebitur, Põtifex benigne illi reſpondens illũ ſubleuat, & ſummę caritatis declaratione amplectitur. Et ſtante ibi ad dextrã Pontificis Cæſare, Pontifex recipit Imperatricẽ ad oſculũ pedis, & manus. Regẽ uero ſiquis, adeſt ad oſculũ pedis manus, & oris, alios autẽ prelatos, proceres & nobiles Cæſaris ad oſculũ pedis tantũ. His finitis ſurgit Põtifex & manu ſiniſtra Cæſarem capiẽs e ſuggeſtu deſcendit, & pariter ad ſecundum uſq; Eccleſię porticũ cũ eo progreditur. Deinde Põtifex palatiũ aſcendit ad camerã ſuã reuerſurus, & Cæſar duobus aut quatuor Cardinalibus ſociatus tẽplũ ingreditur: Apoſtolorũ ſacras reliquias ueneraturus cũ ſuis omnibus. Inde ad loca cuiq; deſtinata diuertuntur. Cæſar ipſe in palatio Apoſtolico recipi conſueuit: Auguſta uero in aliquo loco uicino: Cæſar poſtera die: opportuno tẽpore ad Põtificẽ accedet. Et cum ſua ſanctitate de incũbentibus ad ſolẽnitatẽ pertractabit. Statuent de die coronationis. Et ſi qua erunt prius peragenda deliberabunt: ut Federici tẽpore factum eſt, qui ante diẽ Imperialis coronationis inter miſſarũ ſolẽnia benedictionẽ Imperialẽ cum ſponſa ſua Heleonora Regis portugallię filia ſuſcepit. Et Corona regni Langobardici: ſiue Italici quam ſuperiores Imperatores Modętię ſuſcipere cõſueuerunt. Cũ Federicus peſtis timore illuc accedere nõ potuiſſet: Pontificis Nicolai manibus coronatus eſt in baſilica Petri apud altare maius, quę corona ferrea: (licet aurea ſit) nuncupatur.

Cerimonias in coronandis Regibus ſeruãdas in libro Põtificali, quẽ nuper emẽdauimus plene conſcripſimus. Proinde eo diligentem lectorem relegamus.

Et notandũ quod Cæſar anteq; coronetur Imperiali Diademate ſedet poſt primũ Epiſcopũ Cardinalẽ. Et ſi quis Rex adeſt, ſedet tunc poſt primum preſbyterum Cardinalẽ. Cum uero Cæſar erit coronatus: tunc ſedebit in ſede ſibi parata inter Papã: & primũ Epiſcopum Cardinalem. & tunc Rex erit poſt primũ Epiſcopũ Cardinalẽ. Adueniẽte die ſtatuta Imperialis coronationis, quę eõuenientiſſima ẽ in Dominica Lętare in medio quadrageſimę (ut Durantes in rationali diuinorum ſcripſit). Et ita a Nicolao Quinto in coronatione Federici ſeruatũ eſt. Eccleſia Sancti Petri: & capella maior erunt decenter ornatę, ut in maximis ſolẽnitatibus, cum Pontifex eſt celebraturus diuina ſolent ornari, & prẽter cõſueta eriganẽ duo ſuggeſtus hinc, & inde extra cancellos capellę, alter pro Imperatore electo ad ſiniſtram ueniẽtibus, alter a dextra ꝓ Imperatrice. & ornetur tapetis, aulęis, ſedibus, ſcabellis, & aliis opportũis Eccleſia tota, & maxime capella. D. Gregorii. D. Mauritii, & quę. D. Marię ĩ turribus appellata extra Eccleſiã in prima porticu ſub turri campanaria ẽ, bene mũdentur: ornẽturq;. Imperatrix uero, anteq; Pontifex deſcẽdat ad Eccleſiã: cum ſuis ornata prẽueniens ſuggeſtum ſibi paratum cõſcendit. Summo igitur mane Põtifex cũ Cardinalibus, prẽlatis, & aliis officialibus paratis colore tẽpori: & miſſę cõgruis: ueluti ad ſupplicationẽ: & ſub baldachino deſcẽdat ad Eccleſiam, & præmittat duos Diaconos Cardinales cum ſuis cappis laneis ad Cæſarẽ, qui eum cõgruo tẽpore ad eccleſiã deducant. Põtifex facta reuerẽtia ante altare accedet ad ſedẽ, ubi conſueuit accipere paramẽta, & ibi recipiet ad reuerentiam omnes prẽlatos paratos. incipiet tertiam, & accipiet ſandalia: ut alias, & dicta oratione induitur omnibus paramẽtis Põtificalibus. Interim Cardinales qui ſunt cum Cæſare: ut primum cognouerunt Põtificẽ intraſſe Eccleſiam: & ipſi cum Cæſare: & omni ſua comitiua ad Eccleſiã deſcẽdant. & egreſſi primã palatii portam: per primas Eccleſię portas, quę ſuper gradus baſilicæ patent, ingrediantur porticum ad capellã, quę uocatur beatę Marię inter turres ibi a canonicis, & collegio Eccleſię occurrenti recipitur. Quo deductus Cæſar ad altare dictę capellę ĩ manibus primi Cardinalis prẽſentis, & nomine Pontificis recipientis beato Petro, ſũmo Pontifici, & ſuis ſucceſſoribus ſolitum iuramẽtum prẽſtabit ĩ forma ſubſcripta uidelicet. Ego. N. Rex Romanorum adiuuante Dño futurus Imperator promitto ſpõdeo, & polliceor, atq; iuro Deo, & beato Petro me de cętero protectorem: atq; defenſorem fore ſummi Pontificis: & Sanctę Romanę Eccleſię in omnibus neceſſitatibus: & utilitatibus eius cuſtodiẽdo, & conſeruãdo poſſeſſiones, honores, & iura, ac ius, quãtum diuino fultus adiutorio ſciro ſecundum ſcire: & poſſe meum recta, & pura fide, Sic me Deus adiuuet, & hęc Sancta Dei Euangelia. Tum indutus ſuperpellicio & almucia recipitur a canonicis Sancti Petri in canonicum, & in fratrem, quos omnes ſtans ante altare dictę capellę recipit ad oſculum pacis. Inde prẽcedente clero, & cantante reſpõſum, Petre amas me? tu ſcis Dñe quia amo te. Paſce oues meas. Verſ. Simon Ioannis amas me plus his? tu ſcis domine, quia amo te. Paſce &c. Alii Cæſaris proceres ſuo ordine deueniunt ad portam Principalem ipſius baſilicę, quę argentea nominatur: & ex quinq; media eſt. Interim duo Epiſcopi Cardinales poſt priorem antiquiores facta reuerentia Pontifici cum ſuis mitris: & pluuialibus ueniunt ad prędictam portam, dum Cęſar adhuc eſt in dicta capella inter turres. Et ante eum iunior Epiſcopus Cardinalis ſtans ſine mitra ſupra Cæſarem genuflexum orantem dicit hanc orationem. Oremus. Deus in cuius manu

corda sunt regum, inclina ad preces humilitatis nostrę aures misericordię tuę: & huic famulo tuo regi ueram appone sapientiã, ut hausti de tuo fonte consiliis, & tibi placeat, & super omnia pręcellat. per Christũ Dominum nostrum amen. finita prima oratione intrant Ecclesiam Cæsare incedente semper inter duos Diacones Cardinales prędictos. Et īmediate prędecedẽtibus duobus Episcopis Cardinalibus prędictis, & flectẽtes ad sinistram perueniunt ad capellam Sancti Gregorii: ubi Imperator sedẽs deposita Almutia primo induit sandalia, deinde stans tunicellam, & demum Imperiale paludamentum, & mox inde procedens ad medium Ecclesię: ubi rota est porphyretica, uenit: & ibi ab alio Episcopo Cardinali sibi assistẽte dicitur super eum alia oratio uidelicet. Deus inenarrabilis: auctor mundi, conditor generis humani, gubernator Imperii, confirmator regni: qui ex utero fidelis amici tui Patriarchæ nostri Abrahæ prędeligisti regem seculis prędesturum. tu prędesentem regẽ hũc cum exercitu suo per interdessionem Sanctorum uberi benedictione ęternitatis circunda, ut semper maneant lęti: & triumphãtes in pace uictores. per Christũ Dñm nostrum. Amẽ. Procedunt deinde ad confessionem beati Petri sub altare: ubi procumbit super faldistoriũ Imperator, & duo Episcopi Cardinales ascendunt capellam: & uadunt ad sedes suas, prior autem Diaconorum, ac prior presbyterorum parati descẽdunt ad eum, atq; hinc inde genuflectunt, & Diaconus ipse facit litaniam procumbens ad sinistram, omnibus alta uoce replicantibus, & flexis genibus permanentibus. finita litania surgit prior presbyterorum, & super Cæsarem adhuc procumbẽtem dicit. Pater noster, & ne nos. Saluum fac seruum tuũ. ℣. deus meus sperãtẽ in te. Ver. Esto ei Domine turris fortitudinis. ℣. A facie inimici. Ver. Nihil ꝓficiat inimicus in eo. ℣. & filius iniquitatis non apponat nocere ei. Ver. Domine exaudi orationẽ meam. ℣. & clamor meus ad te ueniat. Ver. Dominus Vobiscum. ℣. & cũ spiritu tuo. Oremus. Prętende quesumus Domine famulo tuo dextram cęlestis auxilii, ut te toto corde perquirat, & quę digne postulat, assequatur. Actiones nostras quesumus Domine aspirando prędeueni, & adiuuando prosequere, ut cuncta nostra oratio: & operatio a te semper incipiat, & per te cępta finiatur. per Christum Dominum nostrum Amen. Et cum Diacono his finitis reuertitur ad locum suum inter alios Cardinales. Dum ultimę orationes dicuntur per p̃sbyterum Cardinalem: prior Episcoporum Cardinalium: cum pluuiali stola: & mitra descendit ad Imperatorem, & simul cum duobus Diaconis finitis orationibus, ducit illũ ad altare Sancti Mauricii, ubi stãs cum mitra inungit brachiũ dextrum Cæsaris, & scapulas cũ oleo exorcizato in modũ crucis, & deposita mitra dicit. Oremus Deus omnipotẽs, cuius est omnis potestas, & dignitas: te supplici oratione: atq; humilima prece deposcimus, ut huic famulo tuo. N. ꝓsperum Imperatorię maiestatis cõce-

das effectum, ut in tua protectione constituto: ad regẽdum Ecclesiã tuam sanctam: nihil ei prędesentia officiant, futura nihil obsistant: sed inspirante Sancti Spiritus dono: populum sibi subditum ęquo iusticię libramine regere ualeat, & in omnibus operibus suis te semper timeat, tibiq; iugiter placere contendat.

Deus Dei filius Iesus Christus Dominus noster, qui a Patre Deo partici
pationis unctus est prę participibus suis: ipse per prędesentẽ sacri Vnguenti infusionẽ Spiritus Paracliti super caput tuum infundat benedictionem, eandemq; usq; ad iteriora cordis tui penetrare faciat, quatenus hoc uisibili, & tractabili dono inuisibilia percipere, & temporali regno iustis moderatiõibus ęternaliter cõregnare ei merearis, qui sine peccato Rex regum uiuit cum Deo Patre in unitate Spiritus Sancti Deus per omnia secula seculorum Amẽ. Interea adducitur Imperatrix si adest, & similiter perungitur in eisdem locis. deinde dicitur per Eundẽ Cardinalem Episcopum oratio super eam cum mitra, quia ad eam nõ ad Deum oratio dirigitur. Spiritus Sancti gratia nostrę humilitatis officio copiosa in te descẽdat, ut sicut manibus nostris licet idignis oleo materiali oblinita pinguescis exterius: ita eius inuisibili unctione delibuta impinguari merearis interius, eiusq; Spirituali unctione perfectissime semper imbuta: & illicita declinare tota mẽte, atq; spernere discas: & ualeas. & utilia animæ tuæ iugiter optare: atq; operari queas: & opereris auxiliãte dño nostro Iesu Christo: qui cũ Patre, & Spiritu Sãcto uiuit & regnat deus &c. Et hęc quidem fiunt ad altare beati Mauricii: nam ad altare beati Petri nemo iungitur, nemo ordinatur, nisi Romanus Pontifex solus. His completis Imperatrix ad suum suggestum reuertitur. Et Cæsar cum Episcopo Cardinali: & Diaconis ad Pontificem. Diaconi acceptis suis Dalmaticis, & mitris in manibus uadunt ad reuerẽtiam Papę: qui descendẽs de sede sua procedit ad altare supplicabũdus more solito: & recipit ad osculum oris, & pectoris tres presbyteros Cardinales assistẽtes: genuflexo super suum faldistorium permanẽte facta confessione Pontifex accedit ad altare, osculatur: & incẽsat: ut alias, deinde recipit ad osculum oris, & pectoris primo Cæsarẽ, deinde tres suos Diaconos Cardinales: & mox ad eminẽtem sedẽ ascendit, & Cæsar ad suum suggestum cum suis principalibus: & ministris deducitur. Cum Põtifex decessit a latere: ministri Cæsaris afferunt gladiũ cum sua uagina, & cingulo: coronam, sceptrum, & pomum dan
da suo tẽpore Imperatori, & Imperatrici, quę per sacristam: & clericũ ce
rimoniarum locantur super altare. Interim uero, dum Pontifex facit cõfessionem, incipit chorus Introitum & Kyriel. Pontifex uero in sede emineti stans sine mitra legit Introitum, & procedit in missa: ut alias usq; ad dictam Epistolam, & graduale. Sed post orationẽ diei dicit pro ipso Imperatore hanc orationẽ. Oremus Deus regnorum omnium, & christia-

ni maxime protector Imperii:da ſeruo tuo.N.Imperatori noſtro triumphum uir tutis tuę ſcienter recolere:ut qui tua conſtitutione fit prīceps: tuo ſemper munere ſit potens.Pro ſecreta.Suſcipe Dñe hoſtias Eccleſię tuę pro ſalute famuli tui.N.ſupplicantis:& protectione fidelium populorum antiqua brachii tui operare miracula,ut ſuperatis inimicis ſecura ti bi ſeruiat chriſtiana libertate per Dñm noſtrū Ieſum Chriſtū filiū tuum &c.Poſt cōmunionē.Deus qui ad prędicandū ęterni regni Euangelium Romanum Imperium prępareſti prętēde famulo tuo Imperatori noſtro N.arma cęleſtia,ut pax Eccleſię nulla turbetur tempeſtate bellorum per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum &c.

Dum cantatur graduale Cæſar deſcendēs e ſuggeſtu uenit ad pedes Sanctiſſimi Dñi noſtri deducentibus eum duobus Diaconibus Cardinalibus paratis .& unus ex clericis camerę ex altari accipit gladium cū ſua uagina:& illū ad priorē Diaconorū ſtantē ante Pontificē ad dextram portat, quē Pōtifex uagina extractum de manu ipſius Diaconi accipiēs:Imperatori ante ſe genuflexo in dextra manu tradit,ipſe cum mitra ſedens: ac dicens.Accipe gladium de ſuper beati Petri Apoſtoli corpore ſumptū per manus noſtras licet indignas,uice tñ:& auctoritate Dei omnipotētis:& beatorū Apoſtolorum cōſecratus Imperialiter tibi conceſſum, noſtręq; benedictionis officio in defenſionē Sanctę Matris Eccleſię diuinitus ad uindictam malefactorū:laudē uero bonorū.Et memor eſto de quo pſalmiſta prophetauit dicēs.Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potētiſſime,ut in hoc uim equitatis exerceas,per eundē molem iniquitatis potētiſſime deſtruas,& Sanctam Dei Eccleſiā: eiuſq; fideles propugnes, atq; protegas:neq; minus ſub fide falſos,quā chriſtianā nominis hoſtes exteras:atq; diſpergas.uiduas,atq; pupillos clemēter adiuues:atq; defendas, Deſolata reſtaures,reſtaurata cōſerues.ulciſcaris iniuſta,cōſerues benedi ſpoſita:quatenus hoc agēdo uirtutū triūphator glorioſus,Iuſtitię cultor egregius:cum mundi Saluatore,cuius typum geris in nomine eius ſine fine regnare merearis.Qui cum Patre,& Spiritu Sancto uiuit &c.

Finita oratione Diaconus accipit gladiū: & reponit illū in uagina, quā habebat in manu:& ſimul cū Pōtifice accingit illo Cæſarem dicente Pōtifice.Accingere gladio tuo ſuper femur tuū potētiſſime.Et attēde, quia Sancti nō in gladio:ſed per fidē uicerunt regna.Accinctus gladio Imperator:& miles beati Petri effectus:ſurgēs euaginat gladiū,ter illū uibrat, deinde reponit in uagina,& iterū genuflectit,cui Pōtifex pomum de altari:& ſceptrum,ut de gladio diximus,ad eum portata in manu dextra pomum,& in ſiniſtra ſceptrū ponit dicēs.Accipe uirgā uirtutis:atq; ueritatis,qua intelligas te obnoxium mulcere pios,terrere reprobos, errantes uiam docere,lapſis manū porrigere,diſperdere ſuperbos,& releuare humiles. Et aperiat tibi oſtium Ieſus Chriſtus dñs noſter qui de ſemetipſo ait ego

ait:ego ſum oſtium:per me ſiquis introierit,ſaluabitur.qui eſt clauis Dauid & ſceptrum domus Iſrael,qui aperit & nemo claudit.claudit & nemo aperit.Sitq; tibi auctor qui eduxit uinctum de domo carceris ſedentē in tenebris,& umbra mortis', & in omnibus ſequi merearis eum,de quo Dauid propheta cecinit. Sedes tua Deus in ſeculū ſeculi:uirga directionis: uirga regni tui.Et imitando ipſum diligas iuſticiā,& odio habeas iniquitatem:quia propterea unxit te Deus Deus tuus ad exēplū illius,quem ante ſecula unxerat oleo exultationis prę participibus ſuis Ieſum Chriſtum dñm noſtrū:qui cū eo uiuit,& regnat Deus &c.Demū Imperialē coronā cū ſua Tiara allatā ſibi ex altari(ut de aliis diximus) impōit ſuper eius caput dicēs.Accipe ſignū glorię:& Diadema regni coronā Imperii.In nomine ✠ Patris, & ✠ Filii,& ✠ Spiritus Sancti:ut ſpreto antiquo hoſte, ſpretiſq; cōtagiis uitiorū omniū ſic iuſticiā,miſericordiā,& iudicium diligas,& ita iuſte,pie, & miſericorditer uiuas:ut ab ipſo dño noſtro Ieſu Chriſto in cōſortio ſanctorum ęterni regni coronā percipias, qui cū Patre:&c.Et mox Imperator oſculatur pedes Pōtificis:& ſurgēs diſcingit gladio,eūq; armigero ſuo tradit.Et ipſe cū corona,ſceptro, & pomo precedens,ab illis duobus Diaconibus ducitur ad ſedē Imperialē, paratā ſibi a dextra Pōtificis inter Pōtificē,& priorē Epiſcoporum Cardinaliū: quę ſedes altior erit ſedibus Cardinalium,& humilior Papali ſede.habebitq; aureum pānum poſt tergū,& paruū ſcabellū ad pedes, & ibi ſedebit quouſq; Imperatrix coronetur.Imperatrix uero ducetur ab eiſdē ad Pōtificē,qui ſurgens ſine mitra ſuper eam genuflexam dicit hanc orationem. Deus,qui ſolus habes īmortalitatē,lucēq; habitas inacceſſibilē,cuius ſapientia in ſua diſpōne nō fallitur,qui facis cuncta,quę futura ſunt,& uocas ea,quę nō ſunt:ſicut ea,quę ſunt.qui ſuperbos equo moderamine de principatu deiicis,atq; humiles dignāter in ſublime prouehis:ineffabilē miſericordiā tuā ſupplices exoramus:ut ſicut Heſter reginā iſraheliticę cā ſalutis de captiuitatis ſuę cōpede ſolutā:ad regis Aſſueri thalamum,regniq; ſui cōſortiū trāſire feciſti:ita hāc famulā tuā.N. humilitatis noſtrę bene ✠ dictione chriſtianę plebis ſalutis gratia ad dignam,ſublimēq; Imperatoris noſtri copulam,& Imperii ſui participatum trāſire cōcedas, & ut in Imperialis fędere cōiugii ſemper permanēs pudica proximā uirginitati palmā continere queat,tibiq; Deo uero,& uiuo in omnibus,& ſup omnia iugiter placere deſideret,& te inſpirāte:quę tibi placita ſunt,toto corde perficiat per Chriſtum Dñm noſtrū Amen.Deinde ſedēs cum mitra accipit coronam Imperialē de manu prioris Diaconorū Cardinaliū ex altari allatā,& īponit ſuper illius caput dicēs.Officio noſtrę īdignitatis.N.Imperatrix ſoléniter benedicta Accipe coronā Imperialis excellētię:quę licet ab indignis,Epiſcopalibus tamē manibus capiti tuo imponitur:ut ſicut auro, & gēmis redimita enites,ita & iterius auro ſapien

tiæ uirtutumq; gẽmis te omnipotens decorari cõcedat: quatenus poſt oc caſum huius ſeculi cũ prudẽtibus uirginibus ſpõſo perenni Dño nr̃o Ieſu Chriſto, digne, & laudabiliter occurrẽs regni cæleſtis aulæ ingredi mereaꝛris ianuã Eodẽ Dño noſtro Ieſu Chriſto auxiliante. qui cũ patre &c̃. Et coronata ſtatim oſculatur pedes Pontificis, & ſurgẽs inducitur tam ipſa, q̃ Cæſar ſimul ad ſuos ſuggeſtus: ubi i ſedibus ſibi paratis Locãtur, & ſedẽtibus Imperatore: & Auguſta in ſedibus cũ Imperialibus ornamẽtis: prior Subdiaconorũ apoſtolicorum, cum aliis ſubdiaconis, & cum capellanis aulæ imperialis deſcendit ad confeſſionẽ beati Petri, alta uoce ſimul cum ipſis facit laudes Imperatori dicẽs. Exaudi Chriſte: ſcriniarii uero urbis cũ cappis ſericeis ſtantes ſuperius apud chorum rñdent. Dño Federico i uictiſſimo Romãorum Imperatori: & ſemper Auguſto ſalus, & uictoria Qua laude tertio repetita: prior Diaconorũ cũ ſuis tribus uicibus dicat: Saluator mundi: & ſcriniarii uiciſſim reſpondeant. Tu illum adiua, Et deinde iſte cum ſuis duabus uicibus dicat. Sancta Maria: Et illi uiciſſim reſpondeant, Tu illum adiua, & ſic deinceps.

Sancte Michael.
Sancte Gabriel.
Sancte Raphael.
Sancte Ioannes Baptiſta.
Sancte Petre.
Sancte Paule.
Sanctæ Andrea.
Sancte Stephane.
Sancte Laurenti.
Sancte Vincenti.
Sancte Silueſter.
Sancte Leo
Sancte Gregori.
Sancte Benedicte.
Sancte Baſili. Sãcte Saba.
Sancta Agnes.
Sancta Cecilia. Sancta Lucia.

℣. Tu illum adiua.

Poſt hęc omnibus ad locum ſuũ reuertentibus cantatur Alla, uel tractus, & deinde, Euãgelium, Credo, & Offertoriũ. Deide Imperator & corona: & manto depoſitis, ſine ſceptro aut pomo deſcẽdit. Et ad Põtificis pedes aurũ offert q̃tum ſibi placet. Et ſimilr poſt eũ facit Imperatrix, quæ deinde nõ reuertitur ad ſuggeſtum, ſed pcũbit ſuper faldiſtoriũ, a dextra parte altaris ſibi paratum in loco, ubi nõ impediat credẽtiam, & ibi expectat uſq; ad cõionem. Imperator uero Pontificem ad altare deſcendẽtem ſequitur, & illi in locũ ſubdiaconi calicẽ, & patenam cum oſtiis offert, deinde aquam infundendã in uino, Et retrahens ſe ad partem dextrã ſtat uſquequo Pontifex ad ſedem eminẽtem cõicaturus reuertatur, quẽ Imperator ſequitur. Et ab eius manibus: ipſe primo, deinde Auguſta ſacrã corporis Chriſti cõionẽ ſumãt. poſtq̃ Pontifex cũ Diacono, & ſubdiacono cõicauerint. Nã Subdiaconus poſtq̃ cũ Diacono cõicauit de corpore: & ſanguine Chriſti accipit de manu Diaconi apud altare cũ circulis: & cerimoniis conſuetis duas hoſtias cõſecratas pro Impatore, & Auguſta: & eas ad Põtificẽ portat. Et pcepto ſacramento Impator quidẽ Pontificis faciẽ oſculatur, Auguſta uero manũ, & deſcẽdentes ad altare de manu Diaconi uinũ purificationis ſumitur, & deſcẽdãt ambo ad ſuos ſuggeſtus, ibiq; reſumant Imperialia ſigna. Poterit tñ Pontifex ſi ei uidebitur, ſup Imperatorem ante ſe genuflexũ: imediate poſtq̃ illum cũ Auguſta cõicauerit ſcriptas orationes dicere. uidelicet. Reſpice q̃s omnipotẽs Deus ſerenis obtutibus hunc glorioſum famulũ tuum. N. ut ſicut bñdixiſti Abraham, Yſaac: & Iacob: ſic illi largiaris bñdictionẽ ſpũalis gratiæ, eumq; plenitudine tuæ potentiæ irrigare: atq; pfundere digneris, ut tribuas ei de rore cęli: & de pinguedine terræ abundantiã frumẽti, uini, & olei, & omniũ frugum opulentiã. Et ex largitate diuini muneris longęua tẽpora, ut illo regnante ſit ſanitas corporis, imperii pax inuiolata ſit i regno: & dignitas glorioſa regalis palatii maximo ſplẽdore regię poteſtatis, oculis omniũ fulgeat, luceq; clariſſima coruſcare: atq; ſplendeſcere quaſi ſplẽdidiſſimi fulgoris maximo pfuſa lumine uideatur, Tribue ei omnipotens Deus, ut ſit fortiſſimus ptector: & cõſolator eccleſiarũ: atq; cœnobiorũ ſanctorũ maxime pietatis, regalis munificentiæ, atq; ut ſit fortiſſimus triũphator hoſtium ad opprimẽdas rebelles, & paganas nationes, ſitq; ſuis inimicis facie terribilis, maxima fortitudine, Regalis potentię, optimatibus quoq; ac pręcelſis proceribus, & fidelibus ſui regni ſit munificus, amabilis, & pius, & ab omnibus timeatur: & diligatur. Et poſt glorioſa tempora: atq; felicia uitæ pręſentis gaudia: in perpetua beatitudine habitare mereatur Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum &c̃.

Benedic q̃s. Dñe hũc Principem noſtrum. N. quẽ ad ſalutem populi nobis a te credimus eſſe conceſſum: fac annis eſſe multiplicem ſalubri corporis robore uigentem ad ſenectutẽ optatam puenire felicem. Sit nobis fiducia obtinere gratiam populo, quã Aaron in tabernaculo, Heliſeus in fluuio, Ezechias in lecto. Zacharias uetulus impetrauit i templo. Sit illi regendi auctoritas: qualẽ Ioſue ſuſcepit in caſtris, & Dauid ſumpſit in pliis, Petrus accepit in claue. Paulus eſt uſus in dogmate: Et ita paſtoris officium pficiat in Chriſti ouile: ſicut Yſaac pfecit in fruge, & Iacob eſt dilatatus in grege. Quod ipſe præſtare dignetur: qui cum patre &c̃.

Deus pater ęternę glorię ſit adiutor tuus, & protector & omnipotens bñdicat tibi preces tuas in cunctis exaudiat, & uitam tuã in longitudi

nem dierum impleat: thronũ regni iugiter firmet, & gentẽ, populumq; tu um in ęternum conſeruet: & inimicos tuos confuſione induat: & ſuper te ſanctificatio Chriſti floreat: ut qui tibi tribuit ī terris Imperiũ: ipſe in cæ lis cõferat pręmiũ: qui uiuit & regnat in ſecula ſeculorũ Amen.

Poſt cõionem, Pontifex deſcendit ad altare: & pſequitur miſſam more cõ ſueto, Et in fine dat bñdictionem ſolennẽ dicens. Sit nomen Dñi &c̃. Et publicantur immediate indulgentiæ per unũ ex Diaconis aſſiſtentibus, ſi ue plenaria, ſiue ut Pontifici placuerit. Tum Cardinales: & prelati dẽpo nunt paramẽta, & accipiunt laneas cappas, Pontifex uero dimiſſis miſ ſalibus indumentis accipit pluuiale, & mitram p̃cioſam, Et cũ Impatore deſcẽdit ad gradus baſilicę ſub eodẽ baldachino. Si ẽ Dñica lętare Hie ruſalem, Põtifex ſiniſtra portat roſam aureã, dextra bñdicit aſſiſtẽtibus, atq; hinc inde eleuãtibus fimbrias diaconibus. hãc aũt auream roſam Põ tifex anteq̃ ad eccleſiam deſcendat in camera papagalli bñdicit cum bal ſamo: & muſcho, quod in ſingulis annis fit in tali die, prout iferius in ſuo loco plene ſcribemus. Si uero eſſet alius dies dextra, ſicut ſiniſtra tenebit Dextram Impatoris. Diaconus a ſiniſtris. retro erit inter Papam: & Impe ratorem, & cum dexteritate eleuabit. fimbriam eleuabit a dextris. Caudã uero portabit maior priceps. Et ſi erit Rex, principes uel rex: & prelati: qui uenerunt cum Cæſare, dum miſſarum & coronationis ſolennia fiũt, ſemper Cæſarem ſequuntur. Et cum ipſo in ſuo ſuggeſtu conſtituũt ſemp. Et ſimiliter, qui cum Auguſta, eam ſemper comitantur, aſſiſtuntq;. Quæ finita miſſa dimiſſis Põtifice, & Imperatore in Eccleſia ad domum ſuam cum ſuis reuertitur.

Proceſſio Pontificis, & Cæſaris per urbem. Cap.

Cæſar uero cum corona in capite Sceptro, & pomo in manibus ad la tus Põtificis incedens: niſi illius manu ducatur: quia tunc pomũ, uel ſcep trum tm̃ in ſiniſtra retineret cũ ad finem graduũ peruenerit traditis ſcep tro: & pomo uni ex ſuis preuenit ad equũ Pontificis, & in honorem ſalua toris noſtri Ieſu Chriſti, cuius uices pontifex in terris gerit, tenet ſtaphã quoad Pontifex equum aſcenderit. Et deinde accepto equi freno per ali quos paſſus ducit equum Pontificis. Pontifex: dum Imperator hæc utili tatis officia uult exhibere: debet aliquantulum modeſte recuſare. & tandẽ cum aliquibus bonis uerbis honorem nõ in perſonam ſuam: ſed illius cu ius locum tenet, recipiendo permittit illum aliquantulum progredi, tum firmat ſe, & nullo pacto permittit Cæſarem ulterius ire, qui mox conſcẽ ſo equo ſuo accedit ad ſiniſtrum latus Pontificis. Et ſub eodem baldachi no equitat, Et hoc ordine procedunt. primum prędecant familiæ Cardi nalium cum ſuis ualiſiis. Et ſimul mixtæ familiæ prelatorum, prīcipum, & omnium curialium tam Cęſaris, q̃ Pontificis. Deinde duo cum ualiſiis pontificis. Inde familiares domeſtici Imperatoris. Et poſt eos familiares

Papę, tum nobiles, barones, & comites minores utriuſq;, equus cum ſca la Papæ, tum uexilla rubea, quæ duodecim curſores portant. Deinde ue xillum populi Romani, uexilla Imperii, uexillum Papæ, uexillum Eccle ſiæ, uexillum crucis, cum uexilliferis armatis, & ornatis, ut in coronatiõe Papæ. hos ſequuntur duodecim equi albi phalerati, ſine ſeſſoribus. Dein de quatuor nobiles portantes pilea ex cramiſino quatuor Papę cum bacu lis, Quibus ſuccedunt aduocati, & ſecretarii mixtim ſecundum priorita tem officii prędecedentes cum ſuis caputiis circa collum, quos tamen prę cedunt ſecretarii Imperatoris. Tum ſequuntur cubicularii etiam cum ſu is capuciis, inde acoluthi Clerici camerę apoſtolicę, & poſt eos ſtatim au ditores cum rochetis, & cappis. Deide ſubdiaconi cum Cruce papali, cũ galero indici coloris, & cum aliis ſubdiaconis cum cappis ut alii, tũ duo portantes laternas cũ lumine ante ſacramentum equitãtes, deinde equus albus phaleratus cum tintinabulo portans ſacramentum, & ſupra ſacra mentum baldachinum per ciues Romanos portatur, & circa duodecim intorticia, quæ portantur per duodecim familiares Papę, ſiue per duode cim beneficiatos Sancti Petri cum ſuperpelliciis: Et melius, ut uidi ſerua ri per Dñm Papam ſecundum. Poſt ſacramentum equitat ſacriſta cum fe rula alba. Inde: Siqui ſunt maximi Domini, principes, aut Duces. princi pes electores immediate ante Cardinales procedunt. Et ſi quis adeſſet fra ter, aut filius Imperatoris iret medius inter iuniores Diacones Cardina les, Rex erit a ſiniſtris ſenioris Epi Cardinalis. Et ſi plures adeſſent Re ges, locarentur cum aliis Epis Cardinalibus. ſequũtur duo Diaconi Car dinales aſſiſtentes Pontifici. Et ſi cum Cæſare eſſent duo principes electo res, qui prędferrent gladium: & pomum Cęſaris, iſti deberent ire immedia te ante Cęſarem, ſicut Diaconi ante Pontificem, & quãdo uia eſſet arcta, irent ante ipſos Diacones aſſiſtentes. Si uero nõ ſint principes electores, qui portant illa uidelicet gladium pomum, ſeu ſceptrum, nam alterum iſtorum duorum portabit Imperator, illi duo uadant ſimul cum ſub diacono, qui portabit Crucem, Et illum in medio habeant. ſequitur Pon tifex ſub Baldachino, Et Imperator cum ſua corona: & imperiali habitu a ſiniſtris. poſt Pontificem ſequuntur duo cubicularii ſecreti cum ſeruien te, & mitra. Et duo medici cum ſecretario, ſi nõ ſit prędatus. Et poſt Impe ratorem duo camerarii ſint cum uno ſecretario. Inde equitabit ſeruiẽs ar morum cum uno ſecretario cum umbella. deinde prælati aſſiſtẽtes Papę. Et ſi quis Archiep̃s princeps elector Imperatoris adeſſet, iret ante aſſiſtẽ tes Papę. poſt quos ibunt prędati, aſſiſtentes, ſiue conſiliarii Imperatoris cum cappis: & galeris, ut alii prælati, alioquin nõ irent inter cappatos. Sequuntur deinde prędati, oratores: Archiep̃i, Ep̃i, prothonotarii, & ab bates cappati: & pileati: & demũ alii curiales togati, tã Papę, q̃ Cæſaris Hoc ordine recta uia per campum florum, & iudęorum plateam deueni

ent ad Ecclesiam Sanctæ Mariæ in cosmedim. Et ibi Pōtifex, si rosam habet illam eques Imperatori equiti dono dat. Et ad dextram cōuersus per transtiberim cum suis omnibus ad palatium reuertitur. Cæsar autem uia, qua sibi melius placet rosam manu gestans ad pontem Adrianum redit, ubi uiros complures, & de se optime meritos equestri dignitate insignire solet.

Quo facto: ad Lateranum cum suis progreditur. Canonici: & capitulum Ecclesiæ supplicabundi Cæsari in porta principali occurrentes illū honorifice suscipiunt. & postq̄ crucem, & reliquias osculatus fuerit, Incēsant: & præcedentes, atq; cantantes. Te Deum laudamus. ad altare maius deducunt, ubi procumbens super faldistorium orat detecto capite, deinde surgens osculatur altare, Tum resumpta corona recipitur in canonicum, & in fratrem Ecclesię Lateranensis: & Canonicos omnes recipit ad osculum pacis. quibus finitis ascēdit ad palatium Lateranen̄. & cum suis celebrat solenne conuiuiū suis moribus: & cerimoniis. Deinde, si placet, recurrit ad palatium Apostolicum ad cameras suās.

De coronatione Imperatoris absente Papa.

Si quando autem accideret, qd̄ propter absentiam summi Pontificis ab urbe Cęsar non posset ab ipso Pontifice coronari: consueuit Pōtifex mittere ad urbem aliquem Ep̄m Cardinalem, qui simul cum legato Apostolico: qui urbi prędest Imperatorem electum coronet. Si autem legatus esset iste Episcopus Cardinalis: non esset necessarium mittere alium Episcopum, sed quemcunq; uellet alium presbyterum Cardinalem. Et tunc procedetur hoc modo.

Electus Imperator ad urbem ueniēs pro corona Imperiali habebit obuiā barones, nobiles, officiales, ciuesq; urbis, & officiales curię Romāæ. & remanebit extra mœnia illa nocte, ut supra dictum est. Sequenti die intrabit per portam sub arce sancti Angeli: quę, ut diximus non est Collina cum suis principibus ordine prędicto. Et in porta recipiet̄ a Vicario Pōtificis cum prælatis: & clero urbis in modum supplicantiū paratis. Et deducetur ut supra ad gradus basilicę sancti petri, ibiq; noo super suggestū, sed ante primas portas recipietur ad osculum tantum, per Ep̄m Cardinalem coronatorem: & legatum: qui ibi aderunt cum aliis prælatis curię parati cum pluuialibus & mitris. aderunt ēt cum Cardinalibus officiales curię, Subdiaconi, Auditores, Acoluthi, & siqui sunt alii: & ēt barones alii q̄ nobiles. Sanctę Romanę Ecclesię. Et electus statim post osculum offerat aurū duobus Cardinalibus: quod offerre debet Pontifici, & dicat hęc uerba. Si sanctissimus pater Dñs noster. N. summus Pontifex prœsens hic esset offerrem illi autum istud prœsens, sed per eius absentiam offero ipsum uobis dñis Ep̄o, & Legato Cardinalibus recipientibus illud uice, & nomine dicti Domini nostri Papæ.

Quo facto intrabunt porticum. & si tunc erit procedendum ad solennitatem coronationis. quod cōmode: & decenter fieri potest. ibi supra altare Sanctæ Mariæ in turribus præstabit iuramentum fidelitatis in manibus Cardinalium. Et, similiter si aliud iuramentum esset innouandum: seu cōfirmandum, tunc immediate innouabit, Deinde recipietur in canonicum Ecclesiæ Sancti Petri. ut superius dictum est. intrabit deide Ecclesiā: & ibi ante portam argenteam Ep̄s Cardinalis dicet super eum primā orationem. Deinde ducitur ad capellā Sancti Gregorii ad capiēda sua ornamenta, & Ep̄s Cardinalis uadit ad altare maius, & ibi sup faldistorium capit sandalia: & paramenta oīa Pontificalia. Et nota qd̄ debet habere exp̄s facultatem a Pontifice sup altare Beati Petri celebrandi, ut moris est. Cęsar indutus Imperialibus indumētis uenit ad medium Ecclesiæ. Et ibi super eum legatus apostolicus dicet secundam orationem. ueniet deinde ad confessionem Beati Petri. & procūbet in faldistorio. Et Diaconus qui seruit in missa facit super eum litaniam: orationem aūt cum uersiculis: & Pater noster dicet Legatus apostolicus. Deinde ducetur ad altare Sancti Mauricii, & ibi inungetur a Cardinali celebrante tam ipse: q̄ Augusta (si adest) cum orationibus opportunis. Reuertentur Deinde ad altare. Et facta confessione Imperator ad suggestum sine osculo pacis, ad faldistoriū suum reuertitur. Et proceditur in missa usq; ad Graduale. Dum cantatur Graduale, Imperator descendit ad altare, & celebrans Cardinalis ante altare stans cum mitra gladium sumit de altari, & illum nudum Imperatori tradit dicens. Accipe gladium &c̄. Et idem dicit legatus submissa tamen uoce, det eidem mox pomum: & sceptrum cum sua oratione Ecclesiæ mō mitras aūt: & coronas imperiales ambo imponēt Cęsari: & Augustę. Sed legatus alta uoce profert uerba. Accipe signum &c̄. Et celebrans dicet eadem uoce submissa. Coronati Augustus: & Augusta reuertunt̄ ad suos suggestus sine osculo pacis, Et ad offertorium ueniunt cum coronis: & habitu Imperiali. Et oblato auro reuertūtur ad suggestus. neq; ministrabit Imperator calicem: & ampullam. sed tempore congruo ueniet ad cōmunionem sine manto: & coronis. Post cōmunionem Imperatori nō dabitur osculum pacis a celebrante, sed reuertetur ad suum suggestum. Imperator finita missa ipse cum suis: & cum legato si placebit ibit Lateranum, & ibi proficiet suas solennitates. Cerimonię omnes, quæ pertinēt ad personam Pōtificis, dimittantur, ut oscula pedum, manuum, & oris. Quin etiam nec in missa illi deseruiet Imperator, quod Pōtifici prœstitisset præsenti: nec stapham illi, dum equum inscendit, tenet, nec equum ducit.

Hęc fere omnia seruata fuerunt cum Carolus quartus coronatus fuit Romæ per Dominum Petrum Ep̄m Hostiensem. quem ex Auinione Innocentius sextus nūcium Apostolicum ad hoc miserat, & per Dominum Egidiū de Albornozio tituli Sancti Clementis presbyterum Cardinalē

ac Legatum Apoſtolicum in Italia Anno ſalutis. Milleſimo trecẽteſimo quinquageſimo ſexto. Noñ. Aprilis, ut ex literis ipſius Karoli, quę adhuc extant, & Regiſtratę ſunt in archiuiis Eccleſiæ, publice patet. Voluit tamen idem Pontifex, qđ Cardinales predicti publice proteſtarentur Domino Imperatori, qđ propter omiſſionem reuerentiarum obſequiorum, & multarum cerimoniarum, quæ pertinent ad perſonam Romani Pontificis: non eſſet aliquomodo derogatum priuilegiis, & honorificentiis Romanę ſedis, & ſuorum ſucceſſorum. Et de hac proteſtatione & conſenſu Imperatoris exigerent quadruplices literas Regalibus, & Imperialibus ſigillis munitas, ſicut & factum eſt.

De coronatione Imperatricis ſine Imperatore.

Imperatrix ſi uenerit Romam, pro corona Imperiali ſuſcipienda ſine Imperatore, uel quod non potuit uenire cum Imperatore, uel poſt eius coronationem ei eſt coniuncta: hoc ordine coronabitur. Die qua urbem intrabit procedent ei obuiam nobiles, & officiales urbis, & ordines curiæ, ut de Cæſare dictum eſt. Sacer Senatus ante portam urbis eã expectabit: & media inter duos Cardinales Diacones introducetur. In fine autem: & ſub Baldachino clerus cum proceſſione in porta illi occurret. ducetur ad Pontificem: qui eam in publico conſiſtorio in prima aula ad pedis, & manus oſculum recipiet. ut alii Reges recipi conſueuerunt, non tamen ſedebit inter Cardinales, ſed poſt oſculum pedis, & manus diſcedet ad ſuum hoſpitium. Deinde parabitur in Eccleſia Sancti Petri ſuggeſtus extra cancellos pro Imperatrice, & dicta die Pontifex procedet ad Eccleſiam ſupplicatione præeunte ſub Baldachino, & paramentis tempori congruis, aſcendit ad altare. orat. ſedet. Pontifex autem ſtat, ubi ſolet capere paramenta: cui fit reuerentia a prelatis. Incipitur Tertia, & accipiet ſandalia, & procedet uſq; ad finem Tertiæ, & capit omnia Pontificalia indumenta. Interim duo Iuniores, Diaconi Cardinales cum ſuis cappis laneis ducunt Auguſtam ad Eccleſiam. Et prior Epiſcopus Cardinalis cum Pluuiali, Stola, & Mitra accedens in tempore expectat eam in porta Eccleſiæ principali. & ibi ſuper eam genuflectẽtem depoſita mitra legit hanc orationem.

Omnipotens ſempiterne Deus: Fons, & origo totius bonitatis: qui feminei ſexus fragilitatem nequaquam reprobando auertis: ſed dignanter comprobando potius eligis, & quod infirma mundi: quęcunq; ut fortia confunderes eligenda decreuiſti. Quicq; etiam gloriæ, uirtutiſq; tuæ triumphum in manu feminæ Iudaicæ olim plebis de hoſte ſæuiſſimo aſſignare uoluiſti, Reſpice quæſumus ad preces humilitatis noſtrę: ut ſupra hanc famulam tuam. N. quam ſupplici de-

uotione Imperatricem eligimus: benedictionum tuarum dona multiplices, eamq; dextera tuę potentię ſemper, & ubiq; circunda: & ut dono tui numinis undiq; firmiter adiuta: ut uiſibilis, ſeu inuiſibilis hoſtis nequitias triumphaliter expugnare ualeat, & una cum ſacra Rebeca, Lia, atq; Rachele: beatis, reuerendiſq; Feminis, fructu uteri ſui fecundari, ſeu gratulari mereatur ad decorem totius Imperii, ſtatumq; Sanctę Eccleſię regendum, necnon protegendum: per Chriſtum Dominum noſtrum: qui ex intemeratę Beatę Mariæ Virginis aluo naſci: uiſitare, & renouare dignatus eſt mundum. Qui tecum uiuit, & gloriatur Deus in unitate Spiritus Sancti, per immortalia ſecula ſeculorum. Amen.

Ducitur deinde ad confeſſionem beati Petri, & procumbit ſupra faldiſtorium ſibi in eo loco paratum. Et a ſubdiacono Apoſtolico fit litania, & ea finita prior preſbyterorum cum ſuis paramentis ad confeſſionem deſcendens ſtans ſine mitra dicit ſuper eam. Pater noſter. Et deinde. Et ne nos inducas intentationem. Reſpõ. Sed libera nos a malo. uerſ. Saluam fac ancillam tuam Domine. ℟. Deus meus ſperãtẽ in te, uerſ. Eſto ei quęſumus Dñe turris fortitudinis. ℟. a facie inimici. uerſ. nihil proficiat inimicus in ea. ℟. & Filius iniquitatis non apponat nocere ei uerſ. Domine exaudi orationem meam. ℟. & clamor meus ad te ueniat. Dñs uobiſcum. ℟. & cum ſpiritu tuo. Oremus.

Prętende quęſumus Domine famulę tuę dexteram cæleſtis auxilii: ut te toto corde perquirat, & quæ digne poſtulat, conſequi mereatur. Actiones noſtras quęſumus Domine aſpirando pręueni, & adiuuando proſequere: ut cuncta noſtra operatio: & oratio a te ſemper incipiat, & per te cępta finiatur, per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Finitis orationibus reuertitur preſbyter ad locum ſuum, & prior Epiſcoporum Cardinalium procedit ad altare Sancti Mauricii: quem Auguſta media inter Diaconos ſequitur. Et ibi apud altare Epiſcopus ipſe inungit illam ſtantem de oleo exorcizato: brachium dextrum, & ſcapulas ſtãs cum mitra dicens.

Spiritus Sancti gratia noſtrę humilitatis officio copioſa in te deſcendat, ut ſicut manibus noſtris licet indignis oleo materiali oblinita pinguęſcis exterius: ita eius inuiſibili unguine delibuta impinguari mereaberis interius, eiuſq; Spirituali unctione perfectiſſime ſemper imbuta: & illicita declinare tota mente, & ſpernere diſcas, & ualeas, & utilia animę tuę iugiter optare, atq; operari queas: & opereris auxiliante Domino noſtro Ieſu Chriſto. Qui tecum uiuit, & regnat in unitate &c. Reducitur deinde ad ſuggeſtum ſuum Imperatrix, & Cardinales reuertuntur ad Pontificem, & Diaconi quidem depoſitis cappis capiunt paramenta ſibi conuenientia, & faciunt reuerentiam Pontifici. Deinde

Pōtifex ꝓcedit ad altare per ſupplicationē, occurrūt tres p̄ſbyteri cātantes Introitus a cātoribus, & ꝓcedit̄ miſſa uſq; ad Graduale. Imperatrix a Diaconis illis quāuis paratis ducit̄ ante Pōtificē: qui ſurgens depoſita mitra ſuper eā ante ſe genuflexā dicit hāc orationē. Deus qui ſolus habes īmortalitatē, lucēq; habitas inacceſſibilē, cuius prudētia in ſua diſpōne nō fallitur. qui feciſti ea: quę futura ſūt: & uocas ea, quę nō ſunt. qui ſuper bos ęquo moderamine de principatu eiicis, atq; humiles dignāter in ſublīme ꝓuehis: ineffabilē miſericordiā tuā ſupplices exoramus: ut ſicut Heſter Reginā Iſraheliticę cā ſalutis de captiuitatis ſuę cōpede ſolutam ad Regis Aſſueri thalamū, regniq; ſui cōfortiū trāſire feciſti: ita hāc famulā tuā. N. humilitatis noſtrę benedictiōe chriſtianę plebis ſalutis gratia: ad dignā: ſublimēq; Imperatoris noſtri copulā, & Imperii ſui participatum trāſire cōcedas, & ut Imperialis fędere cōiugii ſemper permanēs, pudicitię ꝓximā Virginitati palmā cōtinere queat. Tibiq; Deo uiuo: ac uero i oībus, & ſuper oīa iugiter placere deſideret, & te inſpirante, quę tibi placita ſunt, toto corde perficiat per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Deinde ſedens cum mitra imponit illi Tiaram cum Corona Imperiali allatam ſibi ex altari: ut diximus de Imperatore, & dicit. Officio noſtrę indignitatis in Imperatricem ſolenniter benedictam Accipe Coronā Imperialis excellentię, quę licet ab indignis: Epiſcopalibus tamē manibus capiti tuo impon̄itur. unde ſicut auro, & gēmis redimita enites, ita & ĭterius auro ſapientię, uirtutumq; gēmis decorari concedat. quatenus poſt occaſum huius ſeculi cum prudentibus Virginibus ſponſo perēni Domino Ieſu Chriſto digne, & laudabiliter occurrens regni cęleſtis aulę ingredī merearis Ianuam, eodem Domino noſtro auxiliāte: qui cum Patre, & Spiritu Sancto uiuit &c.

Coronata Imperatrix mox oſculatur pedē Pōtificis cū corona, & ſurgēs reducitur a Diaconis ad ſuggeſtū, & cū cantatur deinde offertoriū, reuertatur ad Pontificem, & illi offerat aurū quātū placet: deinde ſi uult cōmunicare de ſacramento altaris (ut cōgruum eſt) procumbat ſuper faldiſtorium ad partem conuenientē ſitū, ut ſuperius diximus, & oret quouſq; ſit tēpus, ſine Corona tū, & cum Pōtifex in ſede ſua eminēti cōmunicauerit: ducatur Imperatrix ſine Corona ad eius pedes, & cōmunicet, oſculeturq; manū Pōtificis, & deſcēdēs ad altare: purificet cū uino. cōmunicabit̄ Imperatrix poſt Diaconū, & ſubdiaconū, & a Diacono accipiet uinū purificationis. Deinde aſſumpta Corona reducetur ad ſuum ſuggeſtum.

Et nota quod Imperatrix deducetur ſemper eundo, & redeundo abilibus duobus Diaconis: ſiue paratis: ſiue non paratis, & illam ſociabunt ſui prę̄lati, & proceres, atq; matronę, & alię mulieres. Finita miſſa Imperatrix deducitur ad ſuum Hoſpitium, Pontifex cum ſuis prælatis non paratis reuertitur ad cameram ſuam: nam Cardinales, & præ-

lati dimittant in Eccleſia paramenta, & capiant cappas laneas.

De Triplici Imperatorum Corona. C.

c Tquoniā uulgari opinione fertur Romanoꝝ Imperatorem tribus coronis ornari oportere uariorꝝ metallorꝝ, Argentea Aquisgranī i Germania, Ferea Modætię i Lōbardia, & aurea Romę. ſup qua re clariſſimus Iuriſcōſultorꝝ ſui tēporis Baldus opuſculū edidit: myſticas metallorꝝ ſignificationes ſolertiſſime ĭterpretādo, nō uidebitur forte abſurdū aliquid de ea re ꝓ ucritate oſtēdēda diſſerere. Et ut omittamus priſcos illos Romanorꝝ Imperatores: qui toti fere orbi Imperabant ante Aurelianū: ut Eutropio placet, nulla corona niſi Laurea, aut ex alia aliqua felici arbore uſos fuiſſe, nihilq; grauius odiſſe populū Romanū: q̄ Regiū nomē. hoc uero affirmamus ātę Carolū Magnū in cuius perſonā Imperiū trāſlatū eſt a Grecis in latinos, neminē Imperii Romani coronā ex manu Romani Pōtificis Romę ſuſcepiſſe. Et ut ſępe Apio ſecundo audiuimus reꝝ Germanicarꝝ peritiſſimo, cui a manu ſeruiuimus: & ĭ hiſtoria eius Auſtriali legimus, Cæſar nullā omnino Coronā accipit niſi aurea: & alias quidē Coronas pro uariis regnis. Romę uero, & a Romano Pontifice Romani Imperii Coronam ſuſcipit. Otho friſnigen̄ Epiſcopus, & Federici primi Patruus uir Doctus, & eloquēs hiſtoriā ſcripſit ſuorum tēporū, in ea tradit Federicū ipſum coronis quinq; aureis decoratū fuiſſe. prima de Regno Francorꝝ apud Aquiſgranū. ſecūda Ratiſpone de regno Germanię. tertia Papię de Regno Langobardico. Quartā Romę ſuſcepit pro Romano Imperio ab Hadriano quarto ſūmo Pōtifice, quintā uero Modętię pro regno Italico illā ſuſcepiſſe teſtatur. Quę quidē Corona ideo appellat̄ ferrea: qđ laminā quādā habeat ferreā ĭ ſūmitate: alioquin aurea, & p̄cioſiſſima. Sed differt forma Coronę Imperialis ab aliis: nā ea ſub ſe Tiarā quādā habet in modū fere Epiſcopalis mitrę humiliorē tū magis apertā, & minus acutā: eſtq; eius apertura a frōte nō ab aure, & ſemicirculū habet per ipſam aperturā aureū, ĭ cuius ſūmitate Crux paruula eminet, eā Tiaram alię Coronę nō habeāt, & quoniā hāc Imperialē coronā bis: aut ter in Germania uidimus dū Cæſar regalia quibuſdā principibus cōcederet: ideo illā exprimere conati ſumus. Legimus, & in aliis hiſtoriis quoſdam Imperatores Arelate ēt Coronam ſuſcepiſſe de regno Arelatenſi, & alibi alias ꝓ aliis regnis. Nam & Carolus quartus Auinionem uenit ad Vrbanum quintum Anno ſalutis Milleſimo tricenteſimo Sexageſimo quinto multo ante iuſſu Innocentii ſexti Romę Imperator Coronatus. Qui rebus: quarum gratia ad Pontificem uenerat abſolutis: Arelate profectus eſt. Sciant ergo qui de tribus Coronis fabulantur, & Romanorum Imperatorem unam tantum pro Romano Imperio Coronam ſuſcipere, & eam quidem Romę, & a Romano Pontifice. alias autē alibi pro aliis, & diuerſis regnis.

DE CANONIZATIONE VNIVS SANCTI SECTIO.VI.

Et primo de inquisitione,& cõmissione causę.

Postq̃ increbrescente fama de excellentia uitę, opinione sanctitatis,& miraculorũ corruscatiõe sũmus Põtifex sepę fuerit per Reges Prĩcipes:seu populos certior factus,rogatusq;:ut aliquẽ uita iã functum ascribẽdũ in Sanctor̃ catalogo,& uenerandũ:ut Sanctũ decernat,re cum fratribus mature tractata:si pcedẽdum ad inquisitionẽ cẽsuerit.Cõmittat aliquibus p̃latis ĩillis partibus:ubi uitã duxit,& mortuus iacet ille,de quo agitur:ut se diligẽter informẽt,& solerter inquirãt de fama,opinione,& deuotione populor̃ circa illũ talẽ,quã inquisitionẽ in genere,& sine testiũ iuridica examinatione facere debent,& quę inuenerunt suis literis ad sũmũ Põtificẽ fideliter referre.Põtifex ĩterea cõmissarior̃ relatione:pponit oĩa sacro collegio,& cũ eis deliberat an satis digna uideãtur,quę relata sunt ad ulterius ĩquirẽdũ, qđ si placuerit:cõmittatur iisdẽ,uel aliis prelatis:ut diligẽtissime ĩquirãt de ueritate rei, testes examinent,& oĩa perscrutẽtur:quę ad ueritatẽ eliciẽdã sunt opportuna. Et debẽt his cõmissariis articuli,& interrogatoria mitti sub bulla Apostolica:cũ quibus examinare debẽt testes de excellẽtia,& sanctimonia uitę,de puritate fidei,de patratione miraculor̃:& illis mãdare:ut depositiones testiũ,& oĩa fideliter per literas suis sigillis signatas ad curiã transmittãt.Quibus receptis Põtifex cõmittat illa examinãda aliquibus Auditoribus sacri palatii:qui uideant,& ordinent processum,& uideant an inquisitio,& probatio est legitima,& sufficienter facta.

Deinde si retulerũt rẽ bene eẽ paratã.Iterũ de cõsilio fratrũ cõmittat tribus Cardinalibus Episcopo p̃sbytero,& Diacono :qui diligẽter examinẽt inquisitionẽ,pbationes,& depositiones testiũ,& cõsiderẽt solertissime oĩa cõsideranda.Et cũ placuerit sanctissimo Dño nostro, referãt in secreto cõsistorio.Et primo de excellẽtia uitę,& fidei puritate:quę si iudicabũtur collegio bene pbata,& digna sanctificatione:tũc pcedẽt ad narrationem,& probationem miraculorum,& de cõsensu Cardinalium fini et Sũmus Pontifex uitam,& miracula,quę ita erunt sufficienter esse probata.Deide deliberabũt an quę probata sunt,uideant talia propter quę merito sit decernẽda canonizatio.Tunc ex consilio fratrum diffinit Põtifex canonizationem esse faciendam.Fit post hęc publicum cõsistoriũ: in quo Pontifex cum pluuiali rubeo,& mitra preciosis resĩdet,& aduocatus causę longa oratiõe proponit uitam,gesta,& miracula canonizãdi: & demũ supplicat noĩe Principũ,& populor̃:qui de ea re scripserunt bonę memorię talem ascribendum eẽ a sua sanctitate in Catalogum Sanctorum Christi:utq; a cunctis fidelibus pro Sancto ueneretur decernendum,Põtifex audito aduocato:laudat eius facundiã:dicit libenter se audiuisse tã mirãda illius uiri pręconia,uelle tñ super hac re maturius cũ fratribus suis deliberare,hortari,atq; monere oẽs:ut diuinam clementiã implorẽt,quatenus dignet inspirare in mẽte sua,& fratrũ suorũ Sanctę Romanę Ecclesię Cardinaliũ,atq; omniũ prelator̃:quor̃ cõsilio in tãto negotio sit usurus:ea quę suę placitura sunt diuinitati, neq; permittat errare Ecclesiã suam Sanctã.prelatos uero monet:ut super his cogitare debeant:ut cum requisiti fuerint,mature possint respondere:his dictis finitur consistorium.In hmõi cõsistorio:ut apud antiquos codices legimus: solebant sex:aut octo prelati successiue orare narrãtes merita canonizandi,& supplicantes pro canonizatione,aduocatus autẽ in principio tantũmodo petebat a Põtifice:ut prelati audirẽtur:& supplicabat:ut canonizatio decerneretur.Post hęc cũ placuerit Sãctissimo Dño nostro uocẽtur oẽs prelati curię in secreto cõsistorio cum Pontifice, & sacro collegio,& ibi proponat breuiter Sanctitas sua ad quid uocati sint, deinde si placet:per aduocatum faciat summatim repeti uitam,& miracula canonizandi,& quę sunt probationes in genere tantum,post hęc narret quanta cum diligentia,& fide inquisitio,& processus super hac re factus sit de multiplici,& canonica attestatione,de instanti Principum, & populorum postulatione.Et demum conscientiam illorum onerando exquirat sigillatim a quolibet suam in ea re sententiam.& cum omnes finierint,agit gratias de bono consilio,& hortatur eos orẽt Deum:ne sinat se errare in tanto negocio,& sic omnes recedunt.In hoc consistorio debent esse Patriarchę,Archiepiscopi,Episcopi,Abbates,ad quos tantum pertinet dicere sententiam suam.poterunt interesse aliqui protonotarii ordinarii: ut sint rogati de his,quę gerantur.Aderunt etiam auditores rotę,& maxime cõmissarii causę,ut si quid esset declarandum:possint:ut bene informati gentes aliorum declarare.Summus Pontifex erit cum mitra, & pluuiali,procurator fiscalis aderit,& faciet rogatos protonotarios de consilio,& cõsensu prelatorũ. Deliberatur deinde dies canonizatiõis:& interim in Ecclesia construitur suggestus ligneus tantę amplitudinis : ut super illũ instituatur:apteturq; capella cum altari:credentiis,throno Pontifical,isedibus Cardinalium assistentiũ Papę oratorũ, prelatorum . choro pro cãtoribus,& locis omnium ordinum Romanę curię ad instar capellę palatii Apostolici a cancellis,& supra quoad formam sediliũ, & capacitatem.In eo suggestu erunt duę sedes Papales una eminens ad sinistram partem,& alia erit amouibilis,ascendetur ad suggestum per põtem cum duplici ostiolo a capite,& in imo.ornabitur suggestus in extremitatibus circumcirca cum herbis,& floribus,& intus cũ pãnis,& tapetis opportunis ornabit Ecclesia,& suspẽdẽtur per totũ ĩsignia Põtificis,Ecclesię,& imago canonizãdi,atq; ẽt ĩsignia ,pcurãtiũ canonizationẽ,fiet bal

dachinū nouū cū īsignibus Pōtificis, procuratorū canonizatiōis, & imagine ſancti: qđ debet ſuſpēdi ſupra altare. ubi Pōtifex celebrat, fiet ēt uexillū magnū cū imagine ſancti, qđ portabit ante religioſos: ſiue illos: qui procurāt canonizationē. & ponitur ſuper oſtiū ſupra ſuggeſtu. Cū Pontifex uenit ad Eccleſiā ponātur circū circa ſup deambulatoriū ītorticia numero octuaginta: uel circa ſex libraꝝ pro qualibet: quę ardeant dū fit officiū. Paretur cera diſtribuēda, imprimis pro Pōtifice duę cerę albę duodecim libraꝝ pro qualibet, pro Cardinalibus quatuor librę. Itē ꝑ eleuationē Sacraměti duodecim ītorticia librarū. vi. pro quolibet, pro altari ſeptē cerei, & duo pro credētia duarū libraꝝ. Itē pro offertorio duo magni cerei duodecim librarū: quos offert primus Cardinalis. Itē tres cerei ſex libraꝝ: quos offerēt tres oratores: ſeu deputati cum tribus Cardinalibus. Et oēs cerei ſupradicti erunt albi preter octuaginta intorticia Eccleſię. Itē ordinētur cerei de cera cōmuni ꝑ prelatis, oratoribus, & magnis nobilibus duaꝝ libraꝝ, pro officialibus, & cantoribus unius librę, ꝑ clero, & aliis: ut placuerit, Intimetur etiam clero urbis: ut ſummo mane cōueniant ſupplicātes in porticu Eccleſię ſancti Petri.

De his, quę fiunt in die canonizationis. Cap. II

Tatuta igit die canonizationis Pōtifex paratus pluuiali rubeo, & mitra pciosis cū Cardinalibus ꝑlatis, & officialibus paratis ꝓceſſionaliter deſcēdit ad Eccleſiā ſub baldachino. In camera paraměti. diſtribuūtur cerei: & ab omnibus portātur accēſi. Cū uero Pōtifex peruenerit ad porticū ſancti Petri excipit ibi a clero urbis in modū ſupplicātiū parato, intrat Eccleſiā Pōtifex: & aſcendit ſuggeſtū cū ꝑlatis & aliis officialibus. clerus uero ſuggeſtū circūſtat. Pōtifex oratione facta ante altare aſcēdit eminētē ſedē, & accipit Cardinales, & ꝑlatos paratos ad reuerētiā. qua facta deſcēdit, & ſuper aliā ſedē ſibi ante altare paratā ſedet uerſus renes ad altare ubi facit Sermonē referēs, quę geſta ſūt: & uitā: ac miracula ſancti ſūmarie, & i genere, Demū hortat oēs: ut ſecū pariter Dño pias ꝑces fūdāt orātes ne ꝑmittat errare Eccleſiā ſuā i hoc negocio. ſurgit deinde Pōtifex, remouet ſedes, & ꝓcūbit ſup faldiſtoriū cū mitra. Cantat litania a cātoribus, & nulla fit mētio de canonizādo, oībus in terrā genuflexis orātibus. finita litania Diaconus a dextris ſurgit: & uerſus ad populū alta uoce dicit. Orate. iteꝝ gēuflectit, & oēs ꝓlixius orāt. tum Diaconus a ſiniſtris ſurgēs eodē mo dicit. Leuate, & oēs ſurgūt. Tūc Pōtifex ſtās ſine mitra īcipit i uoce: Veni creator Spūs, & tā ipe ꝙ alii oēs genuflectūt ad primū uerſum, cātores ꝓſequūtur hymnū: & Pōtifex cū mitra aſcendit ad ſedē eminentem, & mitra depoſita expectat finem hymni: quo completo duo cantores dicunt uerſum. Emitte Spiritum tuum & creabuntur, & alii reſpondent. Et renouabis faciem terrę, & Pontifex. Oremus. Deus, qui corda fidelium Sancti Spiritus illuſtra-

tione docuiſti da nobis in eodē Spiritu recta ſapere, & de eius ſemper cōſolatiōe gaudere per Dīm noſtrū Ieſum Chriſtū Filiū tuū: Qui tecū &c. Tunc procurator cauſę inſtāter petit a Pōtifice nomine procuratorio, & noīe principū, &c. pronūciari, & declarari beatū. N. in Sāctorū catalogū aſcribēdū, & ut ſanctū uenerādū a Chriſti fidelibus. Pōtifex anteꝙ pronūciet, cōſueuit ꝓteſtari in hāc formā, quod inuenimus ſeruatū a multis Pōtificibus. Sunt tñ aliqui clariſſimi uiri: qui dicūt hoc introductū ex quadā cauſa, quę nūc ceſſat, quia Papa tūc quodāmodo cogebatur ad canonizandū quēdā cōtra ſuā opinionē: & propterea proteſtabatur, nūc autē nō uideri cōgruā illam proteſtationē. Sed de hoc ſtatuat ſūmus Pontifex: & ſacer ſenatus. Forma proteſtationis.

Nteꝙ ad pronūciationē ueniamus ꝓteſtamur publice apud uos
a oēs hic ꝑſentes: qđ per hūc actū canonizationis nō intēdimus aliquid facere: quod ſit cōtra fidē: aut Eccleſiā catholicā: ſiue honorē Dei. Deinde alta uoce ſedēs tñ cū mitra pronūciat in hūc modum. Ad honorē Sāctę: & Indiuiduę Trinitatis, & exaltationē fidei catholicę ac chriſtianę religionis augmētū: auctoritate eiuſdem Dei omnipotētis Patris & Filii, & Spiritus Sancti, & beatorū Apoſtoloꝝ Petri, & Pauli, & noſtra, de fratrū noſtrorū cōſilio decernimus, & diffinimus bonę memorię. N. ſanctū eſſe: & Sanctorū catalogo aſcribēdū, ipſumq; catalogo huiuſmodi aſcribimus. Statuētes: ut ab uniuerſali Eccleſia anno quolibet ī die tali Feſtū ipſius, & officium ſicut pro uno cōfeſſore (ſi ſit cōfeſſor) uel Martyre (ſi ſit Martyr) deuote: & ſolēniter celebretur. Et ſi dño Papę placuerit, poterit addere iſta uerba. inſuper eadem auctoritate omnibus uere pęnitētibus, & cōfeſſis: qui ānis ſingulis ad ſepulturā eiuſdē in die tali deuoti acceſſerint, unū annū, & quadragīta dies, accedētibus uero ānis ſingulis in octauas dicti Feſti ad ſepulturā quadraginta de iniūctis ſibi pęnitentiis miſericorditer relaxamus.

Quibus finitis procurator fiſcalis rogat protonotarios &c. de proteſtatione facta ꝑ Papā, & ꝓcurator cauſę ſimpliciter rogat de ſolēni ꝓnūciatiōe canonizatiōis: & petit iſtrm. Et a Papa decerni bullas ſup his oportunas, & mox ſurget Pontifex ſine mitra, & incipit. Te Deū laudamus: & chorus ꝓſequitur. Diaconus a Dextris ī fine dicit. Ora ꝓ nobis beate. N. Et Pōtifex deīde dicit orationē de cōmuni: Sāćto canonizato: cōueniētē (ſi nō habet ꝓpria) & cōcludit. ꝑ Chriſtū dīm noſtrū. Finita oratiōe Diaconus a dextris ſtās ante Pōtificē dicit alte, Cōfiteor Deo oīpotēti &c. & poſt Apl̄os noīat ſanctū. N. & Papa ſine mitra cruce ſua ꝑſente dicit. ꝑcibus & meritis, &c. & in fine dat īdulgētias: ut ſibi placet. Legimus Bonifaciū nonū Pontificē cū canonizauit beatam Brigidam dediſſe plenariam indulgentiam uiſitantibus Eccleſias beati Petri: & Sancti Laurētii in panisperna. ubi iacebat corpus illius ſanctę.

His finitis, Pontifex incipit tertiam, & accipit sandalia, uel si magis placet, dimissa tertia accipit paramenta omnia pontificalia, & cantat missam solitis suis cerimoniis, uel de sancto. uel si aliqua solennitas esset, cantat de die cum cōmemoratione de sancto. & si non posset: aliquis Cardinalis celebret pro eo. Dum cantatur Credo, tres Cardinales commissarii descendunt ad portam inferiorem suggestus: & ordinant offertoriū, & debito tempore anteq̄ Papa lauet manus in sede eminenti. ueniunt ordinate. Et primus Id est Episcopus Cardinalis offert duos magnos cereos & cum eo primus orator offert cereum suum, & canistellum deauratum cum duabus turturibus, Tum presbyter Cardinalis offert duos magnos panes cum mappulis, & secundus orator cereum suum, & canistellū argentatum cum duabus columbis albis: ultimo Diaconus Cardinalis offert duo uasa uini, & tertius orator suum cereum, & canistellum diuersorum colorum cum uariis auiculis. Cardinales osculantur genu: alii pedē summi Pontificis. proceditur deinde in missa, ut alias.

DE PLVRIBVS BENEDICTIONIBVS SECTIO SEPTIMA

Ordo seruandus in creatione noui Ducis a Paulo secundo institutus.

c REANDVS in Ducem, per summum Pontificem uenit ad cameram Pontificis indutus manto aureo, panno contexto, aperto a dextro humero ad terram usq̄, & sequitur Pōtificem ad Ecclesiam descendentem: portabitq̄ caudam pluuialis. facta oratione ante altare Pontifex statim faciet confessionem cū celebrante, deinde ascendet ad sedem eminētem: & recipit Cardinales ad reuerentiam, non tamen imponit incensum, nec cantores incipiēt Introitum. & interim creandus Dux sedet ad pedes Pōtificis super primum gradum, & celebrans osculato altari accedet ad suum faldistorium & ibi expectabit. Finita reuerentia: creandus Dux accedit ad pedes genuflexus sanctissimi Domini nostri, & fit miles Sancti petri, ēt si prius erat miles.

Ordo benedicendi nouum militem.

Pontifex primo stans sine mitra benedicit ensem: quem unus ex acolythis nudum tenet in manu: dicens. uers. Adiutorium nostrum in nomine Domini. ℟. Qui fecit celum & terram. uers. Domine exaudi orationē meam. ℟. Et clamor meus ad teueniat. uers. Dominus uobiscum. ℟. Et cū spiritu tuo. Oremus. Exaudi queſumus Domine preces nostras, & hunc ensem, quo hic famulus tuus circuncingi desiderat: maiestatis tuæ dextra dignare bene✠dicere, quatenus ei possit defensor Ecclesiarum, Viduarū, Orphanorum, omniumq̄ Deo seruientium, contra sæuitiam paganorū, aliisq̄

aliisq̄ sibi insidiantibus sit terror: & formido prestans ei: quæ persecutionis, & in defensionis sint effectum. Per Christum Dñm nostrum. Amen.

Benedic Domine sancte Pater omnipotens ęterne Deus, per Inuocationem sancti tui nominis: & per aduentum Christi filii tui Domini nostri: & per donum Spiritus Sancti paracleti hunc ensem, ut hic famulus tuus: qui hodierna die eo tua concedente pietate pręcingitur. inuisibiles inimicos sub pedibus conculcet, uictoriaq̄ per omnia potitus maneat semper illesus Per Christum Dominum nostrum. Amen. Deinde aspergit aquam benedictam. Tum stans sine mitra dicit. Benedictus Dominus Deus meus: qui docet mānus meas ad prelium, & digitos meos ad bellum: misericordia mea, & refugium meum: susceptor meus & liberator meus. protector meus, & in ipso speraui: qui subdit populū sub me. Gloria patri, & filio &c̄. ℟. Sicut erat in principio &c̄. uers. Saluum fac seruum tuum domine. ℟. Deus meus sperantem in te. uers. Esto ei Domine turris fortitudinis ℟. a facie inimici. uers. Dñe exaudi orationē meam. ℟. Et clamor meus ad te ueniat. uers. Dñs uobiscum. ℟. Et cum spiritu tuo. Oremus.

Domine sancte Pater omnipotens ęterne Deus: qui cuncta solus ordinas, & recte disponis: qui ad coercendam maliciam reproborum: & tuendam iusticiam: usum gladii in terris hominibus tua salubri dispositiōe permisisti, & militarem ordinem ad populi protectiōem instituui uoluisti, quiq̄ per beatum Ioannem Baptistam militibus ad se in deserto uenientibus ut neminem concuterent: sed propriis stipendiis contenti essent: dici fecisti: clementiam tuam Domine suppliciter exoramus: ut sicut Dauid puero tuo Goliam superandi largitus es facultatem, & Iudam machabeum de feritate gentium nomen tuum non inuocātium triumphare fecisti: ita & huic famulo tuo: qui nouiter iugo militię colla supponit: pietate cęlesti uires, & audaciam, ac fidei, & iusticiæ defensionem tribuas: & prestes ei fidei, spei, & charitatis augmentum, & tui timorē pariter, & amorem, humilitatem, perseuerantiam, obedientiam, & patientiam bonam, & cuncta in eo recte disponas: ut neminē cum gladio isto, uel alio iniuste lędat, & omnia cum eo iusta, & recta defendat. & sicut ipse de minori statu ad nouum militiæ promouetur honorem: ita ueterem hominem deponens cū actibus suis nouum induat hominem, ut recte retineat, & recte colat. perfidorum consortia uitet, & suam in proximum caritatem extendat, prępposito suo in omnibus obediat, & suum in ciuitate iustum officiū exequatur Per Christum Dominum nostrum. Amen.

Deinde sedens cum mitra Pontifex imponit nudum gladium in eius manu dicens. Accipe gladium istum in nomine patris, ✠ & filii, ✠ & spiritus sancti. ✠ & utaris eo ad defensionem tuam, & Sanctę Ecclesiæ Dei, & ad confusionem inimicorum Crucis Christi, & fidei Christianæ: & quātum humana fragilitas tibi permiserit: cum eo neminem iniuste lędas.

Quod ipſe præſtare dignetur: qui cum Patre, & ſpiritu Sancto uiuit, & regnat in ſecula ſeculorum. Amen. Et repoſito gladio in uagina per eundem militem: accingitur eodem gladio per duos nobiliores milites præſentes: Pontifice dicente. Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſime. in nomine patris Domini noſtri Ieſu Chriſti. Et attẽde qđ ſancti, non in gladio: ſed per fidem uicerunt regna. Nouus igitur miles enſe accinctus illum de uagina ter uibrat nudum uiriliter, & eo ſuper ſiniſtrum brachium terſo: mox in uaginam recondit. Deinde Pontifex inſigniens illum charactere militari dat ſibi oſculum pacis dicens: Pax tibi. Tum accipiens illius enſem nudum ter militem percutit plane ſuper ſpatulas dicens. Eſto miles pacificus, ſtrennuus, fidelis, & Deo deuotus. & mox dat ſibi leniter alapam dicens. Exciteris a ſũmo malitię: & uigila in fide Chriſti: & fama laudabili. Tunc nobiles aſſiſtentes. imponunt ſibi calcaria, & cantores: ſiue Põtifex (ſi magis placet) dicit Antiphonam. Speciosus forma præ filiis hominum, accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſime. Deinde dicit Põtifex. uer. Dominus uobiſcum. ℟. & cum ſpiritu tuo. Oremus. Omnipoteus ſempiterne Deus ſuper hunc famulum tũum. N. qui hoc eminenti mucrone circumcingi deſiderat. gratiam tuæ benedi✠ctionis infunde, & eum dextrę tuæ uirtute fretum: fac contra cuncta aduerſantia cęleſtibus armari preſidiis. quo nullis in hoc ſeculo tempeſtatibus bellorum turbetur Per Chriſtum Dñm noſtrum. Amen.

Finita oratione nouus miles oſculatur pedem Papæ, tum ſurgit deponit enſem, & calcaria, & redit ad ſedendum ubi prius. Cantores incipiunt Introitum, Incenſatur altare, & procedit in miſſa uſq; ad cantatum Graduale: quod dum cantatur futurus Dux ducitur ante Pontificem: ubi genuflexus præſtabit iuramentũ. Ego. N. annuente Domino futurus Dux promitto, ſpondeo, polliceor, atq; iuro coram Deo, & Beato Petro Apoſtolorum principe me de cætero reuerentiam: & obedientiam ſeruaturũ (ẽt ſi alias obligatus ſum) Sacroſãctę & Apoſtolicę Eccleſię, & uobis domino meo domino. N. Diuina prouidentia ſummo Pontifici, & ſucceſſoribus ueſtris canonice intrãtibus, nec deficiam in omnibus neceſſitatibus ueſtris, & utilitatibus Iuxta uires meas, & quantum potero diuino auxilio fultus pura, & bona fide cuſtodiendo etiam & conſeruãdo omnes poſſeſſiões, terras, loca, honores, iuriſdictiones, & iura ueſtra, & Sãctę Romanę Eccleſiæ in omnibus, & per omnia, & propter honorem, & prędemiñetiam Ducalem: quam hodie a uobis recepturus ſum etiam promitto in recognitione tantę ſuſceptę gratię pro me, & ſucceſſoribus meis perpetuo dare uobis: & ſucceſſoribus ueſtris ſingulis ãnis in die feſtiuitatis beatorum Apoſtolorum Petri, & Pauli unum palafrenum album bene: & decenter ornatum. Sic me Deus adiuuet, & hęc ſancta dei Euangelia. Prędicto iuramento Pontifex deſcendit ad faldiſtorium, & procũbit ſuper illud

ante altare cum mitra. Dux futurus proſternit ſe ad ſiniſtrã Papę aliquantulum retro ſupra ſcabellũ uiride. Subdiaconus uero apoſtolicus facit Litaniã cęteris cum choro rñdentibus Kyrieeleiſon &c̃. ubi aũt dixerit, ut obſequium ſeruitutis: & replicatum fuerit: ſurgit Pontifex, & ſignans ſup ducem alte dicit. Vt hunc famulũ tuum in Ducẽ eligere digneris te rogamus audi nos. Et iterum ut hũc famulum tuum bñdicere digneris: te rogamus audi nos. Et tertio, ut hunc famulũ tuũ ad Ducale faſtigium pducere digneris: te rogamus audi nos, & ſemper chorus rñdent replicando. Recumbit deinde iterum Pontifex: & Subdiaconus: atq; alii faciunt Litaniam. Qua finita Papa reuertitur ad ſedem eminẽtem, & futuro Duce pmanente proſtrato Papa depoſita mitra ſtans dicit ſuper eũ Pater noſter. Deinde & ne nos inducas &c̃. uer. Saluũ fac ſeruũ tuum. ℟. Deus meus ſperantem in te. uer. eſto ei Dñe turris fortitudinis. ℟. A facie inimici. uer. nihil proficiat inimicus in eo. ℟. Et filius iniquitatis nõ apponat nocere ei. uerſ. Dñe exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te ueniat. uerſ. Dñs uobiſcum. ℟. Et cum ſpũ tuo. Oremus. Prætende quęſumus famulo tuo. N. Duci dextram cęleſtis auxilii, ut te toto corde perquirat, & quæ digne poſtulat, conſequi mereatur. Actiones noſtras ꝙs dñe aſpirando præueni, & adiuuando proſequere: ut cũcta noſtra oratio, & operatio a te ſemper incipiat: & per te cepta finiatur. per Chriſtum Dñm noſtrum. Amen. Sedebit deinde Pontifex cũ mitra, & Dux futurus ducetur ad eius pedes. & tunc Pontifex accipiens ducale Biretum imponit eius capiti ante ſe genuflexi dicens. Accipe inſigne Ducalis pręeminẽtiæ, quod per nos capiti tuo imponitur. in nomine Patris ✠. & Filii ✠. & Spũs Sancti ✠. Amen. Et intelligas te amodo ad defenſionem fidei, Sacroſanctę Eccleſię, uiduarum, pupillorũ, & quarũcunq; aliarum miſerabilium perſonarum fore debitorem, ueliſq; deinceps utilis eſſe executor: perſpicuuſq; dñator coram dño, & inter glorioſos athletas uirtutum merito ornatus appareas. quã gratiam tibi concedere dignetur Dñs noſter Ieſus Chriſtus. Qui cũ patre & ſpũ ſancto uiuit, & regnat in ſecula ſeculorũ. Amen. Poſt hęc imediate dat ſibi ſceptrum in manu dextra dicens. Accipe uirgam directionis: & iuſticiæ, in noīe patris ✠. & Filii ✠. & Spũs Sancti ✠. Amen. per quã ualeas unicuiq; ſecundum merita ſua tribuere ſiue boni fuerint, ſiue mali, ſemper Deũ ante oculos hñs non declinans a dextris: uel a ſiniſtris, ſed cum omnī bonitate: & charitate bonos foueas, malos coerceas: ut oẽs intelligãt: & ſciant te iuſticiã dilexiſſe, & iniquitatẽ odio habuiſſe. quã gratiam tibi cõcedere dignetur, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Et mox cũ bireto, & ſceptro oſculatur pedem Potificis: qui deinde ſurgens ſine mitra dicet ſuper nouũ Ducem adhuc genuflectentem cum ſuo habitu hãnc orationem. Deus pater æternæ gloriæ ſit adiutor tuus: & protector tuus, & omnipotens benedicat tibi, preces tuas in cũctis exaudiat

& uitam tuam longitudine dierum adimpleat: ſtatum dominii tui iugiter firmet: & gentem, populumq; tuum in eternum conſeruet, & inimicos tuos confuſione induat, & ſuper te ſanctificatio Chriſti floreat: ut qui tibi tribuit ī terris dñium: ipſe in Cęlis conferat præmiū. Qui uiuit: & regnat per omnia ſecula ſeculorum. Amē. Surgit deinde nouus Dux: & ſociatus per duos iuniores Diaconos Cardinales ducitur in locū ſuum ad ſedēdū. id eſt inter duos ultimos Diaconos Cardinales. Q d' recipiatur ad oſculum a Cardinalibus nō uidetur cōuenire, cū non ſit ex ordine illorum: neq; par. His finitis proceditur in miſſa uſq; ad offertorium. Et tunc nouus Dux depoſito bireto accedet ad pedes Pontificis: & offeret aurū quātum uoluerit: & recipietur ad oſculū pedis, manus, & oris, & mox reuertet' ad locū ſuū. & finita miſſa d'cedet inter ipſos iuniores Diaconos Cardiales.

Quæ ſeruantur in Duce minoris potentię.

Et hæc quidē ſeruantur ut ſupradictum eſt, ſi Dux eſt magnæ nobilitatis & potētię, ut fuit tēpore Dñi Pauli Papæ ſecūdi Borſus ferrariæ. Si uero eſſet mediocris potentiæ, ut fuit tempore Dñi Sixti Papæ quarti Federicus Dux Vrbini: oīa ſeruarentur: niſi qd' nō duceretur a Cardinalibus: ſed a duobus aſſiſtentibus Papæ principalibus: & ſederet ultimus poſt oēs Cardinales. Q d' ſi adhuc eſſet inferior: tūc oīa alia ſeruarētur niſi qd' nō daretur ei ſceptrū, neq; ſederet in bancho Cardinalium: ſed ad pedes Papæ in ſupremo gradu, & eundo incederet ante Crucem poſt oratores: & alios principes.

Ordo ſeruandus in benedictione, & inueſtitura noui almæ urbis pręfecti a Sixto quarto inſtitutus. Cap. III.

Imprimis præparentur hora cōpetenti ueſtes pręfecturę uidelicet tunicella ſerica ornata fimbriis auratis: & mantum ēt aureo limbo circūtextum: apertum a parte dextra: & infula ad ſimilitudinē bireti ducalis. & oīa portentur ad eccleſiā, ubi eſt celebrandū. Pontifex aūt ꝓcedit ad eccleſiā, ut conſueuit cum pluuiali, & mitra preciosis. orat ante altare. facit cōfeſſionem cum celebrante. aſcendit ſedem eminentem, & Cardinales exhibent conſuetam reuerentiam. deinde duo ex proceribus Romanis pręſentant nouum præfectum in ſuis ueſtibus ſummo Pontifici: qui genuflectit ſuper infimum gradum ſolii Pontificalis. & Pontifex ſurgens ſine mitra dicit ſuper eum orationes: quę in nouo milite creando dicūtur: & alia omnia facit: quæ ad creationem noui militis pertinent. Si autem antea eſſet miles: illis dimiſſis procedit ad benedictionem in hunc modum. ſurgit ſine mitra & dicit. uer. Adiutorium noſtrum in nomine Dñi. ℟. qui fecit cęlum & terram. uer. Dñs uobiſcum. ℟. Et cum ſpū tuo. Oremus.

Deus in nomine tuo congregatis famulis tuis te medium eſſe Chriſti corona ualente da gratiam huic famulo tuo præfecto noſtro: quam abra

ham in holocauſto. Moyſes ī eremo, Samuel meruit crinitus in templo concede Domine concordiam: quam inſpiraſti Patriarchis. prædicaſti populis. tradidiſti apoſtolis. mandaſti uictoribus: benedic q̄s Dñe hunc præfectum noſtrum, quem ad ſalutem populi nobis a te credimus eſſe conceſſum. fac eum eſſe annis multiplicem: ingenti, atq; ſalubri corporis robore uigentem, & ad ſenectutem optatam, atq; demum ad finē puenire felicē. Sit nobis fiducia eā obtinere gratiā pro populo: q̄ Aaron in tabernaculo. Eliſeus in fluuio. Ezechias in lecto. Zacharias uetulus impetrauit in templo. ſit illi regendi uirtus: atq; auctoritas: qualem Ioſue ſuſcepit in caſtris Gedeon ſumpſit in pręliis, Petrus accepit in clauę. Paulus eſt uſus in dogmate, & ita paſtoris cura proficiat in ouile, ſicut Iſaac profecit in fruge: & Iacob eſt dilatatus in grege. Quod ipſe præſtare dignetur: qui cum patre: & ſpiritu ſancto uiuit: & regnat Deus per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

Benedicat deinde ueſtes: quæ per aliquem acoluthum ad dextram Pontificis tenentur. Pōtifex uero ſtans ſine mitra Dicat uerſ. Adiutorium noſtrum in noīe Dñi. ℟. Qui fecit cęlum & terram. uerſ. Dñs uobiſcū. ℟. Et cū ſpū tuo. Oremus. Deus omnium bonorū uirtutum dator, omnium bonorum largus infuſor: ſupplices te rogamus, ut manibus noſtris opem tuæ benedictionis infundas: tunicellam, mantum, & regnū preparatū uirtute ſancti ſpūs bñdicere ✠ & ſanctificare ✠ digneris ✠ & omnibus eis utentibus gratiam. His dictis ſedet Pōtifex cum mitra, & ſine alia ueſtium bñdictione, qm̄ ſecularium principum ueſtes non benedicuntur. exuitur pręfectus ueſte cōi ab illis proceribus, & adducitur ad pedes Pontificis cum ſtricta ueſte. Qui illi primo imponit tunicellam: & deinde mātum cum aptura ſuper humerum dextrum dicēs. Induat te Dñs ueſtimento ſalutis: & indumento lęticiæ circundet te in noīe patris, & filii, & ſpūs ſancti. Amē. Imponit deinde ei genuflexo infulam: ſiue biretum pręfecturę dicens. Accipe inſigne pręfecturæ pręeminētię quod per nos capiti tuo imponitur in nomine patris, & filii, & ſpūs ſancti. Et ītelligas te amodo ad defenſionem fidei: & Sacroſanctę Eccleſię fore debitorē, quod ut opere perficere ualeas ille tibi cōcedere dignet': qui eſt bñdictus in ſecula ſeculorū. Amē.

Surgit demū Pontifex: & ſine mitra dicit ſuper pręfectum genuflexū, hanc oratiōem. Oremus. Deus pater ęternę glorię ſit adiutor tuus: & ꝓtector: & omnipotens benedicat tibi, preces tuas in cunctis exaudiat, & uitam tuam longitudine dierum adimpleat, inimicos tuos confuſione induat, & ſuper te ſanctificatio Chriſti floreat, & qui tibi in terris contulit pręfecturam: ipſe tibi in cælis conferat æternam gloriam. Qui uiuit, & regnat in unitate ſpiritus ſancti Deus per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

His finitis cantores incipiunt Introitum, Imponitur incenſum a Pontifice: & incēſatur altare: & reliqua ut alias. Nouus pręfectus cum ſuo ha

bitu ſedet ad pedes Pontificis in ſupremo gradu.

De benedictione roſę, quę fit dominica Lętare Hieruſalem, & eius traditione.

Conſueuerunt Romani Pontifices in Dominica quarta quadrageſimę: in qua cantatur in Eccleſia Lętare Hieruſalem: Roſam auream benedicere, & illam poſt miſſarum ſolennia alicui magno principi, ſi preſens eſt in curia, dare. Si minus eſſet in curia princeps tanto mũere dignus mittitur extra ad aliquem Regem: uel principẽ: ut placuerit ſanctiſſimo Domino noſtro cum conſilio ſacri collegii, nam cõſueuit ſuminus Pontifex ante: uel poſt miſſam cõuocare Cardinales ad circulum in camera ſua, uel ubi ſibi placet: & cum eis deliberare cui dãda: uel mittẽda ſit roſa. Pro eius igitur bñdictione iuxta lectum paramẽti, ubi ſanctiſſimus Dñs noſter accipit ſua paramenta: paratur paruũ altare, & ſuper illud duo candelabra, & Pontifex indutus amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali, & mitra accedit ad ipſum altare, & depoſita mitra dicit: Adiutorium noſtrum in nomine Dñi. ℟. Qui fecit cęlum, & terram. uer. Dñs uobiſcũ. ℟. Et cũ ſpiritu tuo. Oremus. Deus cuius uerbo & potentia facta ſunt omnia, & cuius nutu uniuerſa diriguntur: qui es lęticia, & gaudium oĩum fidelium: maieſtatem tuam ſuppliciter exoramus, ut hanc roſam odore, uiſuq; gratiſſimã, quã hodierna die in ſignũ ſpiritualis lęticię in manibus geſtamus: bene✠dicere, & ſancti✠ficare tua pietate digneris, ut plebs tibi dicata ex iugo babylonicę captiuitatis educta: per unigeniti filii tui gratiã: qui eſt gloria, & exultatio plebis Iſrael illius Hieruſalem: quę ſurſum ẽ mater noſtra ſinceris cordibus gaudiũ repñtet, & quia ad honorem noĩs tui Eccleſia tua hoc ſigno hodie exultat, & gaudet: tu ei Dñe uerũ, & perfectum gaudium largiaris, & deuotionem eius accipiens peccata dimittas, fide repleas, indulgentia foueas, miſericordia ꝓtegas, aduerſa deſtruas, proſpera cũcta concedas: quatenus per fructum boni operis in odorem unguẽtorum illius floris tranſeat: qui de radice Ieſſe productus, flos campi, & lilium cõuallium myſtice prędicatur: cum quo i ſuperna gloria cum ſanctis omnibus ſine fine lętetur. Qui tecũ uiuit, & regnat i unitate ſpiritus ſancti Deus per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

Finita oratione inungit cũ balſamo roſam aurea: quę eſt in ipſo ramuſculo: & ſup imponit muſcum tritum: quę ꝑ ſacriſtam ei miniſtrantur, & imponit incẽſum in turibulo more conſueto, & demum aſpergit roſam aqua bñdicta: & adolet incẽſo. Interim clericus camerę Apoſtolicę ſuſtinet roſam, quã deinde dat ad manus Diaconi Cardinalis a dextris: & ille ad manus Pontificis: qui manu ſiniſtra roſam geſtans, & dextra bñdicẽs progreditur ad capellam, & Diaconi Cardinales hinc inde eleuant fimbrias pluuialis. cũ peruenit ad faldiſtorium, dat roſam Diacono ꝑdicto: qui eã clerico camerę tradit, & ille eam ſup altare ponit. finita miſſa Pon

tifex facta oratiõe ante altare: recipit roſam, ut ſupra: & eam defert ad ea meram ſuam: Et ſi ille, cui eã dare uelit, ẽ præſens, uocatur ad eius pedes: & genuflexo dat ei roſam dicens. Accipe roſam de manibus noſtris: qui licet immeriti locum Dei i terris tenemus: per quam deſignatur gaudium utriuſq; Hieruſalem triumphantis ſcilicet, & militantis Eccleſię: ꝑ quam omnibus Chriſti fidelibus mãifeſtat' flos ipſe ſpecioſiſſimus, Qui eſt gaudium, & corona ſanctorum omnium, Suſcipe hãc tu dilectiſſime fili, qui ſecũdum ſeculum nobilis, potens, ac multa uirtute pręditus es, ut amplius omni uirtute in Chriſto Domino nobiliteris tanq̃ roſa plantata ſuper riuos aquarum multarum. quam gratiam ex ſua uberanti clementia tibi concedere dignetur, qui eſt trinus, & unus in ſecula ſeculorum. Amẽ. In nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti amen. Hoc aliquando in capella factum fuit finita miſſa anteq̃ Papa deſcenderet de ſede ſua, ſed conuenientius eſt: ut Papa reuertatur ad cameram cum roſa, & ita apud maiores factitatum reperio. Ille cui roſa data eſt: poſtq̃ manum, & pedem Pontificis oſculatus eſt: eiq; pro tempore gratias agit: cum Papa in Camera ueſtes ſacras depoſuerit, ipſe roſam manu geſtans aſſociatur uſq; ad Domum ſuæ habitationis a collegio Cardinalium, medius inter duos antiquiores diaconus poſt omnes alios Cardinales, circa illum ſunt pedites curſores Romanæ curiæ cum ſuis baculis: qui ſolẽt illa die ſtrenas ab eo, qui roſam habuit, accipere.

De enſe in nocte natiuitatis dñi dando, & benedicendo. Cap.

In nocte natiuitatis Domini noſtri Ieſu chriſti conſueuerũt Romani Pontifices enſem benedictum cum quodam capello Ducali ornatum candidis margaritis in formam columbæ alicui magno principi, ſi præſens ẽ, dare: uel ſi non ſit preſens: ad aliquem regem: uel alium principem per aliquem ex ſuis tranſmittere. Sed q̃uis enſis benedictus uocatur non tamen reperi eius benedictionem. Sixtus Papa quartus aliqua uerba ordinauit: cum enſis datur: dicenda: quę ſubiiciam. Benedictio autem poterit fieri hoc modo ſi placebit. Pontifex indutus alba, cingulo, amictu, & ſtola: antequam ſumat cappam purpuream: qua in hac nocte uti ſolet: benedicit enſem, quem Clericus camerę in manu tenet: dicens. uerſ. Adiutorium noſtrum in nomine domini. ℟. Qui fecit cęlum & terram. uerſ. Dominus uobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Benedicere digneris quæſumus domine Ieſu chriſte hunc enſem in defenſionem ſancte Romanæ eccleſiæ, & chriſtianæ Reipublice ordinatum noſtræ bene✠dictiõis officio ad uindictam malefactorum: laudem uero bonorum: ut per eum qui te in ſpirante illo accigetur: uim æquitatis exerceas: molemq; iniquitatis potenter euertas, & ſanctam eccleſiam, eiuſq; fideles: quos ut precioſo ſanguine tuo redimeres hodie in terris deſcenderes: & carnem noſtram ſumere dignatus es: ab omni periculo protegas: atq; defendas. & famulũ

tuum:qui hodie gladio in tuo noie armatus erit:pietatis tuæ firma custodia munias, illesumq; custodias. Qui uiuis, & regnas cū Deo patre in unitate spūs sancti Deus p oīa secula seculorū. Amē. Aspergit deinde gladiū & capellū aqua bñdicta, & incenso adolet. deinde cappam. & p̄cedēte clerico cameræ cum ense bñdicto īmediate ante crucem: Pontifex descēdit ad capellam. & cætera seruantur, ut in officio noctis natiuitatis Dñi dicetur. Cum uero Pontifex dat ensem prædictū alicui præsenti: dicit hec uerba, quę ut diximus Sixtus quartus instituit. Solent Romani Pontifices in pręclara natalis Domini celebritate Christianissimo: clarissimoq; alicui principi ornatum ensem dare, aut destinare, quæ res profecto non caret mysterio. unigenitus namq; Dei filius, ut humanam naturam suo reconciliaret auctori: eam assumere dignatus est, ut iuentor mortis Diabolus per ipsam, qua uicerat, uinceretur. quę quidem uictoria per ensem congrue designatur. fuerunt insuper infideles Arriani: qui nō ueriti sunt Dei filium puram creaturam affirmare: cum tamen hodierni Euāgelii scriptura testetur Deum omnia fecisse per Verbum, largitur igitur p̄senti die maximus Pontifex ensem Dei infinitam potētiam signātem in Christo Deo uero: patriq; ęquali: & uero homini residentem. per quem facta sunt omnia: Iuxta Dauiticum illud. Tui sunt cęli, & tua ē terra: orbem terrę & plenitudinem eius tu fundasti, aquilonem, & mare tu creasti. sedes deniq; Dei apostolica, uidelicet sedes a Christo suum sumpsit stabilimentum, extititq; pręparata Dei iusto iudicio præmio atq; iusticia: quibus Saluator noster uerus Iesus Deus, & homo profligauit sedis ipsius aduersarios: hereticos, uidelicet & tyrannos, iuxta id quoq; propheticum. Iusticia, & iudicium pręparatio sedis tuę. Figurat deniq; Pontificalis hic gladius potestatem summam temporalem a Christo Pontifici eius in terris Vicario collatam: iuxta illud: Data est mihi omnis potestas in cęlo, & in terra. & alibi. Dominabitur a mari, usq; ad mare, & a flumine. usq; ad terminos orbis terrarum: quam & declarat cappa illa sericea, quam Pontifices gestare solent in nocte natiuitatis Domini. Nos ergo uolentes, ut ęquum est approbatas Sanctorum Patrum consuetudines obseruare, statuimus, & Principem Catholicum Sanctęq; sedis a Deo utrunq; gladium habentis filium deuotissimum, hoc nostro pręclaro munere insignire, necnon & hoc pileo in signum muniminis, & defensionis aduersus inimicos fidei, et Sanctæ Romanę Ecclesię protegere. firmetur igitur manus tua contra hostes sanctę sedis: ac Christi nominis, & exaltetur dextra tua, eos ueluti ipsius assiduus, intrepidusq; propugnator de terra delēdo, & armetur caput tuum spiritus sancti per columbam figurati protectione aduersus eos: in quos Dei iusticia atq; iudiciū pro Romana Sancta Ecclesia, & apostolica sede pręparatur. Quod tibi pręstare dignetur idem Dei filius: qui cū patre & spū sancto uiuit, & regnat Deus per infinita secula

seculorum. Amen. Princeps: qui ense donatus est: ut primum illum de manu Pōtificis accepit pedem: & manum eius osculatur, & pro tempore gratias agit, deinde discedens deducitur ad domum habitationis suæ a familiaribus: & domesticis prælatis Papę: & ab amicis, oratoribus, & nobilibus: qui uoluerint illum honorare. Seruientes armorum pręcedunt illum: qui ensem cum pileo ante pricipem pręfert, & in hoc actu ipsi debēt habere pręcipuam strenam sicut cursores in rosa.

De benedictione, & traditione Vexilli bellici. Cap.

Pōtifex cōsueuit Vexilla Ecclesię, & armoꝝ suorū benedicere, & Capitaneo: seu Vexillifero Sanctę Romanę Ecclesię dare: finem misse sedēs in sede sua uexillum unum, siue plura tenent brachiis plicata sine hastis aliqui clerici camerę ante Sanctissimum Dominum nostrum: qui deposita mitra surgit: & dicit uers. Adiutorium nostrum in nomine Domini. ℟. Qui fecit cęlum, & terrā. uers. Dominus uobiscum. ℟. & cum Spiritu tuo Oremus. Omnipotens sempiterne Deus: qui es cūctorum benedictio, & triumphantium fortitudo: respice propicius ad preces humilitatis nostrę: & hoc uexillum quod bellico usui pręparatum est: cęlesti benedictione Sanctifica, ut contra aduersarias: & rebelles nationes sit ualidum, tuoq; munimine circumseptum: sitq; inimicis christiani populi terribile. ac intercedentibus Sanctis tuis solidamentum, & uictorię certa fiducia. Tu enim es Deus: qui conteris bella, & cælestis pręsidii sperantibus in te pręstas auxilium. per Christum Dominum nostrum. Finita benedictione aspergit uexilla cum aqua benedicta: & adolet incenso, quę mox hastis infiguntur: & erecta simul cum hastis dantur per summum Pontificem sedentem cum mitra Capitaneo genuflexo ad eius pedes cum his uerbis dicens. Accipe Vexillum cęlesti benedictione Sāctificatum, sitq; inimicis populi christiani terribile: & det tibi Dominus gratiam: ut ad ipsius nomen: & honorem cum illo hostium cuneos potenter penetres incolumis, & securus. Capitaneus accepto Vexillo osculat pedes Sanctissimi Domini nostri: & surgens recedit cum suis.

De Cōsecratione Agnus Dei. Cap.

Agnus Dei soliti sunt benedici a sūmo Pontifice primo Anno sui Pōtificatus, & deinde septimo quoq; Anno: dum uiuit. Sed antiquitus cera alba pro illis formandis per magistrum cerę palatii Apostolici: & per illos: qui uolebant pro se Agnus dei, cera ponebatur super altare beati Petri: quam subdiaconus Apostolicus de altari accipiebat, & in aliqua camera capaci: & idonea in palatio ipse cum aliis subdiaconis: & acoluthis Papę manibus propriis formabāt Agnus Dei cū magna deuotione reuerētia, & mūdicia. habebāt aliquos seruitores: qui necessaria ministrabāt. Et oīa fiebant impensis camerę, cerā albā mollificabant cū oleo Sancto: & oleo chrismatis quod superfuerat de Anno p̄terito. Deide cū facta erat

tota quantitas:pręsentabantur capsę plenę Agnus Dei,& benedicebant per Papam.Hodie autem sacrista cum suis capellanis,& clericis capellæ format ipsos Agnus Dei. Cerã ipsam sumit uel ex cereo benedicto ĩ Sabbato Sancto Anni pręteriti: uel aliunde expensis Papę. Non miscentur oleo Sancto,aut sacro chrismate:sed puri, & mundi pręsentantur in capsis Sanctissimo Domino nostro in camera sua. Pontifex aliquo die post pascha ante sabbatum in albis dicta,siue audita missa ĩ sua priuata capella:indutus amictu,alba,cingulo,stola:& mitra simplici benedicit aquam benedictione cõmuni :sicut fit in Dominicis diebus a sacerdotibus:in aliquo magno uase ibi pręparato. Et si magis placet:potest illa aqua prius benedici ab aliquo Episcopo domestico Papę.Deinde Pontifex accedẽs ad uas prędictum,deposita mitra stans dicit uersum. Adiutorium nostrũ i nomine Domini .℟.Qui fecit cęlum,& terram.uer℣.Dominus uobiscũ ℟.& cum Spiritu tuo.Oremus Domine Deus pater omnipotens statutor elementorum omnium:& conseruator humani generis:datorq; gratię Spiritualis:& largitor salutis ęternę qui aquas ex paradisi fonte manantes totam terram irrigare iussisti, super quas unigenitus tuus siccis pedibus ambulauit,& in eis baptizari dignatus est,quę una cum suo sanguine de latere sacratissimo perfluxerunt, & baptizare in ipsis pręcepit discipulis omnes gentes, adesto benignus, & clemens .& nobis tua hęc magnalia recolentibus gratia tuę benedictionis aduenia t: ut ea,quæ in hoc aquarum uasculo ad gloriam tui nominis pręparato infundere decreuimus:& imergere:bene✠dicas, & benedicta Sancti✠fices:quatenus ipsorum ueneratione:& honore nobis famulis tuis crimina diluantur.abstergantur maculę peccatorum.impetrentur uenię.gratię conferantur.& tandem una cum Sanctis:& electis tuis uitam percipere mereamur ęternam Per eundem Christum Dominum nostrum.Amen.

Resumit deinde mitrã Pontifex:& infundit balsamum ex ampulla in aquam in modum Crucis dicens.Cõsecrare:& sanctificare digneris Domine aquas istas per istam unctionem balsami, & nostram benedictionẽ. In nomine Patris✠& Filii✠& Spiritus Sancti✠Amen. Et ter signat. Deinde ex alia ampulla in eandem aquam Sanctum chrisma:& in modũ Crucis dicens.Consecrare:& Sanctificare digneris Domine aquas istas per istam unctionem Sancti chrismatis: & nostram benedictionem. In nomine Patris✠& Filii✠& Spiritus Sancti✠Amen. Benedicta aqua uertit se ad capsas ubi sunt Agnus Dei, & sine mitra stans dicit Dominus uobiscum.℟.& cum Spiritu tuo.Oremus Deus omnium sanctificationũ Dominator Dñs,cuius pietas sine fine sentiẽ, qui Abraam Patrẽ fidei nostræ p̃cepto tuo filiũ Ysaac imolare disponẽtẽ ĩ figurã redẽptionis nostrę p arietẽ uepribus ĩhęrẽtẽ eius sacrificiũ ꝓsumare uoluisti,quin q; Moisi famulo tuo legifero iuge holocaustũ p̃cepisti i agnis imaculatis

offerri:te suppliciter deprecamur,ut nostrę uocis exoratus officio: has cereas formas innocentissimi agni imagine figuratas benedi✠cere:& p inuocationem tui Sancti nominis Sanctificare digneris,ut per eius tactũ,& uisum fideles inuitentur ad laudes,fragor grandinum,procella turbinum,impetus tempestatum,uentorum rabies,infesta tonitrua temperẽtur:fugiant:atq; tremiscant maligni Spiritus ante Sanctę Crucis uexillũ:quod in illis exsculptũ est:cui flectitur omne genu:& omnis lingua cõfitetur,quia deuicta morte per Crucis patibulũ Iesus Christus regnat in gloria Dei Patris,ipse enim tanq̃ ouis ad occisionẽ ductus in morte tibi Patri Sanctum sui corporis obtulit sacrificium:ut ouem perditã diabolica fraude seductam reduceret,& reductam suis humeris ad cælestis Patrię gregẽ reportaret: Qui tecũ uiuit,& regnat in unitate Spiritus Sãcti Deus per omnia secula seculorum Amen. Deinde dicit aliam orationem. Omnipotens sempiterne Deus,qui legalium hostiarum:& cerimoniarũ es institutor:& quę pro restauratione humani generis fieri instituisti: ut plasmatio tua,quę suggestione diabolica decepta tuę maiestatis imperiũ contemnendo indignationem tuam incurrit:& his hostiis:atq; sacrificiis obediendo placari uoluisti,sicut in sacrificio agni primitiarum institutisti Abel,& in oblatione Melchisedech sacerdotis tui:atq; in imolatione hostiarum agnorum,arietum,& taurorum pinguium,Abrahę,Moisi,& Aaron famulis tuis:quę omnia illis in figuram contingebant,quia cum tua sancta benedictione Sancta erant:atq; salutifera humiliter offerentibus.Et sicut ille Agnus de cuius sanguine postes,& superlimina domus immolatus,populum tuum a persecutione Aegyptiaca media nocte liberauit,& quẽadmodum ille Agnus Innocens tua uoluntate immolatus in ara Crucis Iesus Christus Filius protoplastum nostrum de diabolica potestate eripuit:sic isti agni imaculati uirtutem illam accipiãt: quos consecrandos offerimus in cõspectu diuinę maiestatis tuę. Tu eos bene✠dicere: Sanctifi✠care,& Cõse✠crare digneris,ut tua larga benedictiõe sanctificati eandẽ uirtutẽ accipiant contra oẽs diabolicas uersutias,& fraudes maligni Spiritus:ut illos deuote super se ferẽtibus nulla tempestas eisdem pręualeat,nulla aduersitas dominetur,nulla aura pestilẽs, neq; aeris corruptio,nullusq; morbus caducus,nulla maris procella,& tempestas, nullum icendiũ,neq; ulla iniquitas dominetur eis,neq; pręualeat. homo partus cũ matre i columis cõseruet̃ p intercessionẽ unigeniti Filii tui Dñi nostri Iesu Christi:qui tecũ uiuit,& regnat i unitate Spũs Sãcti Deus,&c.

Oremus tuam clementiam omnipotẽs Deus:qui cũcta ex nihilo creasti,& post Adę lapsum Noe:& Filiis eius benedixisti:qui iusti coram maiestate tua comparuerunt, atq; tua miseratione ab a quis diluuii salui facti sunt: sic ita istos Agnus Benedi✠cere: Sanctifi✠care:& conse✠crare digneris:quatenus eos deuote deferentes ob reuerentiam

& honorem nominis tui liberentur ab omni inundatione aquarum: & ab omni fluctuatione diabolicę tempestatis, & a morte subitanea per uirtutem passionis Iesu Christi Filii tui benedicti: qui tecum uiuit: & regnat in unitate Spiritus Sancti Deus per omnia secula seculorum. Amen.

His finitis accingitur linteo Pōtifex, & sumpta mitra sedet apud uas aquę, & cubicularii ad eū portāt Agnus Dei in peluibus argenteis: quos Pontifex īmergit in aquā, & prelati astantes eos extrahunt: & in peluibus portāt super mēsas cum mappis mūdis pręparatas: ut siccentur. Et omnibus baptizatis per Pontificem: uel per eius prelatos: surgens Pōtifex stās sine mitra dicit super eos has orationes. Oremus. O alme Spiritus qui aquas fecundas, & cuncta uiuificas: & in aquarū substantia maxima quęq; sacramēta cōstituisti, quę a te Sanctificāte amaritudine dimissa indulcedinē sunt cōuersę: & tuo flatu Sanctificatę, atq; Imperāte lauacri susceptiōe Sāctę Trinitatis nomine Inuocato oīa peccata diluunt: quęsumus Domine hi agni sacra & perēni unda balsamoq; sacri chrismatis perfusi tu illa benedi✠cere, Sanctifi✠care: & cōse✠crare digneris, quatenus a te benedicti uirtutem accipiant contra oīa diabolica tentamēta, & omnes portantes tuti esse possint inter aduersa: & prospera: ut tua consolatione accepta nullum periculum timeant, nullamq; formident umbram, nulla ſeuitia diabolica: aut uersutia humana eis noceat: sed fortitudine tuę uirtutis roborati tua cōsolatione gloriētur, qui uere Paracletus dicteris: & in Trinitate pfecta uiuis: & regnas per omnia secula seculoꝝ Amē. Domine Iesu Christe Fili Dei uiui: qui uere es Agnus Innocens sacerdos: & hostia, qui prophetica uoce uitis: & lapis angularis predicaris, qui mūdi peccata abstulisti, qui occisus nos redemisti Domine Deus in sanguine tuo: atq; postes pectoris, & frontis nostrę tuo cruore liniuisti: ne diabolica nocturna uersutia, & meridiani īcursus, & populus ſeuiens, & super domos nostras transiens uires in nos exercerent. Tu uere es Agnus immolatus pro nostra reconciliatione, & iugis uoluisti a tuis fidelibus in tui memoriam immolari, & in Agnum paschalem sūmi sub speciebus panis, & uini in sacramento in salutem: & remedium animarum nostrarum: ut mari, & pręsenti seculo transacto ad resurrectionis: & ęternitatis gloriam uenire possimus. Rogamus ergo clementiam tuam: ut hos agnos immaculatos benedi✠cere: Sanctifi✠care: & cōse✠crare Digneris: quos de cera uirginea in tuum honorem formauimus per opera Crucis: & sacra unda, balsamoq; & sacro chrismate liquori confecti in sanctificationem tuę conceptionis: quę absq; contagione, ac propagine humana sola diuina uirtute suscepisti, sic eos deferentes tuearis, protegas: & defendas ab omni periculo incendii, fulguris, procellę, & tempestatis: & ab omni aduersitate custodi per mysterium passionis tuę: & sic eos liberare digneris ab omnibus periculis, & in puerperio laboran-

tes: sicut matrem tuam ab omni periculo liberasti, & Susannam de falso crimine, & beatam Teclam Virginem: & Martyrem tuam ab incendiis: & Petrum a uinculis absolutum illęsum abire fecisti, ita nos ab hoc seculo illęsos abire facias: ut tecum sine fine uiuere ualeamus Qui uiuis: & regnas in unitate Spiritus Sancti Deus per oīa secula seculorum Amen.

His finitis reponuntur Agnus Dei in suis capsis: & deinde Sabbato in albis post Agnus Dei in missa dantur: ut in cerimonia illius diei plenius dicemus.

Legimus Vrbanum quintum Pontificem maximum misisse ad Imperatorem Græcorum tres Agnus Dei cum uersibus infrascriptis.

Balsamus: & munda cera cum chrismatis unda
Conficiunt Agnum: quod munus do tibi magnum
Fonte uelut natum per mystica sanctificatum.
Fulgura de sursum depellit, omne malignum
Peccatum frangit: ut Christi sanguis: & angit
Pręgnans seruatur, simul & partus liberatur.
Dona defert dignis, uirtutem destruet ignis
Portatus mūde de fluctibus eripit undę.

DE CREATIONE NOVORVM CARDINALIVM SECTIO. VIII.

q Vāuis Romanus Pōtifex de plenitudine potestatis quādo uoluerit, & quos utiles Reipublicę christianę putauerit: possit in Sanctę Romanę Ecclesię Cardinales assumere, tñ consueuit Cardinaliū creationē celebrare in quatuor tēporibus ad imitationē Sāctoꝝ Patrū, qui illis diebus ordinatiōes fāciebāt clericoꝝ Romanę Ecclesię: sicut & hodie faciūt aliaꝝ ciuitatū Epi, aliqñ tñ ēt nostris temporibus extra tēpora creati sunt Cardinales. Sixtus enim Papa quartus Anno salutis Millesimo quadringētesimo septuagesimo tertio: & sui Pōtificatus secūdo, septima die Maii creauit octo Cardinales. Seruatū tñ usq; ad tēpora: ut Pōtifex nō creet nouos Cardinales: nisi de cōsensu maioris partis sacri collegii.

De primo cōsistorio an sint creādi, & quot.

Cum igitur Pontifex uoluerit nouos Cardinales creare quarta feria quatuor temporum in consistorio secreto proponit fratribus suis Sāctę Romanę Ecclesię Cardinalibus causas: quę mentē suę sanctitatis mouēt ad nouos Cardinales faciendū, deinde exquirit sigillatim eoꝝ sentētiam, an uideatur eis expedire noua Cardinalium creatio. Exponunt uota sua omnes per ordinem libere, & ut ab omnibus intelligantur seruato ordine Dignitatis: & prioritatis uidelicet: primū Epi deinde presbyteri, ultimo Diaconi. Et quāuis antiquis temporibus in consiliis: & uotis dandis

preterq̃ in electiõe Põtificis ordine prępostero, iter Diaconos Prior Diaconoꝝ eẽt ultimus, & Iunior primus: tñ hodie res ad debitũ ordinẽ redacta ẽ, & Prior ẽ primus, & Iunior ultimus. Si maior pars collegii in sentẽtiã Põtificis uenit: tũc agitur de numero promouẽdoꝝ, in quo si eadẽ die cõueniunt: dimittitur senatus, & indicitur ad sextã feriã aliud cõsistoriũ, & Pontifex monet Cardinales: ut cogitent de personis promouendoꝝ.

De secundo consistorio, & forma pronunciandi Cardinales.

Sexta feria iterum cõueniunt Patres ad secretũ cõsistorium. proponit Põtifex nomina illorum: qui sibi uidentur idonei ad talem dignitatem, & causas: cur ad id moueatur exponit, siue sint merita personarũ, siue principum iustę preces: rogãtur Patres sentẽtiã: & in quibus maior pars collegii cõsentit: illi tantũ Sanctę Romanę Ecclesię Cardinales a Põtifice p nunciantur in hãc formã. Auctoritate Dei Patris omnipotentis: Sanctoꝝ Apostoloꝝ Petri & Pauli: & nostra. N. Episcopũ firmanum absolui mus a uinculo: quo tenebatur: Ecclesię sue firmaneñ. & ipsum assumimus in Sãctę Romanę Ecclesię pbyteꝝ Cardinalẽ. &. B. ptonotariũ Seneñ. assumimus in Sanctę Romanę Ecclesię Diaconũ Cardinalẽ, & sic de singulis. Si uero aliquis non erat prius Episcopus nõ dicit absoluimus a uinculo: quo tenebatur Ecclesię &c. Sed simpliciter dicit assumimus.

Infirmorum uota exquirenda per duos Cardinales.

Et aduertẽdũ, qd̃ siqui antiqui Cardinales sunt in curia: qui infirmitate detẽti nõ possint uenire ad cõsistoriũ, cõsueuit Põtifex duos alios Cardinales ad domũ infirmi mittere: qui ab illo exquirãt uotũ suũ. primo die & secũdo an sint noui creãdi, & de numero: & postea de personis, qui oia fideliter referãt Sanctissimo Dño nostro in secreto cõsistorio coram aliis Cardinalibus. Creatis nouis Cardinalibus ipsa sexta feria Pontifex, siue Cardinales antiqui solẽt per suos nũcios id significare nouiter creatis.

Quod nouiter creati non sunt publice uisitandi anteq̃ capellum acceperint, & uisitauerint. Cap. II.

Sed nõ debẽt prius uisitari publice noui ab antiquis, q̃ galerũ acceperint a Põtifice, & alios ipsi uisitauerint, possunt tñ ab aliquibus amicis uisitari clã: & noctu: & nõ cũ ostẽtatione. Vidimus tñ Sixti p̃fati tẽpore solitã Cardinaliũ grauitatẽ nõ fuisse seruatã, qui nõ modo publice uisitarũt aliquos nouos creatos: ut primũ e consistorio sunt egressi: sed nonnullos: qui erãt in palatio oẽs simul collegialiter deduxerũt ad domũ suã cũ cappa Cardinalari: & galero nigro: quod tamẽ fuit a multis damnatum.

De consistorio publico, in quo publicãtur Cardinales noui, & datur galerus pręsentibus. Cap. III.

Sabbato sequẽti fit publicum consistorium noui Cardinales ueniunt sũmo mane ad palatiũ in habitu: quo antea utebantur, & expectant in aliqua camera sibi pręparata, & hoc antequã Cardinales antiqui ueniant.

Deinde congregatis omnibus Pontifex cum pluuiali, & mitra precioſis pręcedente cruce, & Cardinalibus exit ad publicum conſiſtorium, aſcendit cathedram ſuam: & recipit Cardinales antiquos ad reuerentiam more ſolito, deinde conſedentibus omnibus. Pontifex uerbis conuenientibus exponit cauſas, quę mouerunt ſuam Sanctitatem, & ſacrum collegiũ ad nouos Cardinales creandos, deinde deſcendens ad particularia nominat perſonas ad Cardinalatum aſſumptas: unũquemq; laudãs pro meritis: & qualitate ſua. Verbi gratia. Aſſumpſimus dilectos filios Egregium ſacrę Theologię profeſſorem. N. tũc Epiſcopum Vlyſſiponenſem &c. uirum utiq; probum, modeſtum, & multa doctrina prudẽtem, &. B. tũc Epiſcopum Vrbinatem Iuris utriuſq; peritiſſimum uirum, integerrimum, & uitę laudabilis in Sanctę Romanę Eccleſię preſbyteros Cardinales. ſimili modo aſſumpſimus dilectos filios. N. de Fuxo tunc Apoſtolicę ſedis ptonotarium uirum, & maiorum ſuorum gloria: & ſua uirtute clariſſimum: & demum Ioannem noſtrum ſecũdum carnem nepotem cuius merito dies aſcendet: in ſanctę Romanę Eccleſię Diaconos Cardinales.

His dictis, prout res & tempus exigere uidebitur: Iubebit ſummus Pontifex nouos Cardinales uocari, Diaconi Cardinales antiqui tot numero, ſi adſunt, ut duo antiqui unum nouum ducant: ad eos proficiſcuntur: & illos ad conſpectum Pontificis adducunt duo. antiquiores Diaconi medium habent primo nominatum ex nouis, quod ſi antiqui Diaconi nõ ſuffi cerent: erit unus tantum antiquus cum uno nouo, ita tamen quod antiquus ſit a ſiniſtris, & ſi etiam non ſufficiant antiqui: unus ducat duos: aut tres nouos. Si autem nullus adeſſet Diaconus antiquus: aut unus tantum Iuniores preſbyteri Cardinales, antiqui unus uel duo debent ſupplere: ita ut nõ minus duobus ſint antiqui Cardinales qui nouos ducant. primum tamen locum obtinebit Diaconus Cardinalis: ut prior illius ordinis. Cũ peruenerint in conſpectum Põtificis detecto capite ſe profunde ĩclinãt, prout ductor eis oſtendet. cum uenerint ad introitum conſiſtorii, firmẽt ſe poſt ſcamnum: ubi ſedent ultimi preſbyteri Cardinales ante Pontificis faciem, & capite detecto perſiſtent per ordinem ſuę pronunciationis: ita ut primo nominatus ſtet primus uerſus parietem, & alii ſucceſſiue ſequãtur. Pontifex in hanc ferme ſententiam eos alloquitur.

Maxima dilectiſſimi Filii, & excellentiſſima dignitate donati eſtis ad collegium Apoſtolicum uocati conſiliarii noſtri: & coniudices orbis terrarum eritis inter cauſam: & cauſam. inter ſanguinem: & ſanguinem. iterca thronum ſedebitis. uos Senatores urbis, & regũ ſimiles eritis ueri mũdi Cardines: ſuper quos militantis Hoſtiũ Eccleſię uoluendum: ac regẽdũ eſt. cõgitate animo quos uiros, quę ingenia, quam integritatẽ hęc dignitas requirat, humilitatem: non ſuperbiam. liberalitatem: non auariciam

abſtinentiam, nō ebrietatē. cōtinentiam, nō libidinem. ſcientiam nō ignorātiam. uirtutes oēs: nullū uitium hic honor expoſcit, ſi fuiſtis hactenus uigilantes nunc uigiletis oportet aduerſus malignū hoſtē: qui nūq̄ dormit cogitans: quē deuoret. Si liberales fuiſtis, nūc opes in rebus honeſtis profundite, & maxime in alēdis pauperibus Chriſti: ſi cibi, potuſq; abſtinētes: nunc p̄cipue luxuriam fugite, abſit auaricia, faceſſat crudelitas. exulet arrogātia. ſint libri ſacri ſemper in manibus ueſtris, dies nocteſq; aut diſcite aliquid: aut alios docete. opera perficite per quę lux ueſtra corā hominibus luceat, & deniq; tales eſtote: quales eſſe debere Cardinales diiudicaſtis anteq̄ hoc culmē aſcēderetis. His uerbis uſus eſt Pius ſecundus Pontifex maximus cum primos ſuos Cardinales creauit. poterit Pōtifex pro ſua eloquētia, & doctrina mutare: & addere prout ſibi expediēs uidebitur. nos pro introductione, & formula quadam hęc poſuimus. facile erit deinde inuētis addere: & pro qualitate tēporis: & p̄ſonarū uariare.

De receptione nouorum Cardinalium ad oſculum pacis. Et traditione Galeri. Cap. IIII.

Dum Pōtifex nouos Cardinales alloquitur: Diaconi: qui illos deduxerunt in ſcamno ſuo ſedēt, & ut Pontifex dicēdi finē fecit ſurgunt, & rurſus nouos ordine, quo uenerant ad Pōtificē ducūt. procedit antiquus: & nouo geſtus, reuerētiaſq; oſtendit. Cum peruenerint ad Pōtificē: noui pedē, deinde manum illius oſculantur, & Pōtifex eos alleuās ad oſculū oris recipit. inde a Diaconis ad alios antiquos Cardinales deducunt, & a primo uſq; ad ultimum ſtantibus recipiuntur ad oſculū pacis, Diaconi deductores ſuo loco, & ipſi ſtātes in ſuis ſcamnis nouos ad oſculū ſuſcipiūt: qui demū exoſculatis omnibus antiquis: a miniſtro cerimoniarū deducūtur ad ſubſellia preſbyterorum: ſeu Diaconorum, & ſedēt ſecundū ordinē factę pronūciationis: & gradus. Vbi conſederint poteſt proponi aliqua breuis cā per aduocatos, ſi placuerit Sanctiſſimo noſtro, & ea finita ſurgēt oēs Cardinales, & cantoribus cantantibus. Te Deum laudamus procedent ad capellam minorē palatii Apoſtolici: ſi fiet apud Sanctum Petrum, ſi alibi aliquam capellam cōmodam: ſiue altare in proximo p̄parātū. p̄cedēt Epiſcopi, deinde preſbyteri & Diaconi, & noui erunt medii inter ultimos. duo Diaconi ex ſenioribus remanebunt apud Papā. Cū peruenerint ad altare: proſternūt ſe noui omnes ſuper tapetis ante altare in terra tenētes caput ſuper brachia ſua. Et finito hymno prior Epiſcoporū ſtans in cornu altaris ubi Epiſtola legitur, & ex libro ſuper altare parato dicit uerſiculos: & orationes infraſcriptas. Pater noſter. ſecrete proſequitur: & deinde alte. Et ne nos inducas in tētationem. ℟. ſed libera nos a malo. uerſ. Saluos fac ſeruos tuos. ℟. Deus meus ſperantes in te. uerſ. Mitte eis Dñe auxiliū de Sancto. ℟. Et de ſyon tuere eos. uerſ. Domine exaudi

exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te ueniat. uerſ. Dominus uobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Omnipotens ſempiterne Deus miſerere famulis tuis, & dirige eos ſecundum miſericordiam tuam in uiā ſalutis ęternę, ut te donante tibi placita cupiāt: & quę tibi placita ſunt tota mente perficiant. Actiones noſtras q̄s Dñe aſpirando p̄ueni, & adiuuando proſequere, ut cuncta noſtra oratio: & operatio a te ſemper incipiat, & per te cepta finiatur. Per Chriſtum Dōm noſtrum. Amen.

Reuertuntur Cardinales omnes ad ſanctiſſimum Dominum noſtrum ordine quo uenerant, & ſtantibus antiquis Cardinalibus in circulo ante Pontificem: prior nominatus ex nouis genuflectit ante Pontificem: cui Pōtifex imponit galerū rubrum ſuper caput eius dicēs. Ad laudem omnipotentis Dei, & ſanctę ſedis Apoſtolicę ornamentum accipe galerum rubrum iſigne ſingulare dignitatis Cardinalatus: per quod deſignatur q̄d uſq; ad mortem, & ſanguinis effuſionem incluſiue pro exaltatione ſanctę fidei. pace, & quiete populi Chriſtiani. augmēto, & ſtatu Sacroſāctę Romanę Eccleſię te intrepidum exhibere debeas. in nomine Patris ✠ & Filii &c̄. Et ſic uniquiq; ſigillatim galerū imponit ſecundum ordinationem: ſi ue pronunciationem, & quiſq; ex deputatis a Pōtifice qui primo tenebāt galerum, cum Pontifex ipſum impoſuit capiti Cardinalis: finita oratione reſumit dictum galerum, & ipſum portat quouſq; Cardinalis nouus equitat.

De noui Cardinalis deductione. Cap. V.

Cardinales acceptis galeris deducuntur ab antiquis equitantes ordine: quo ad altare ducti ſunt: prior ex nouis erit medius iter duos antiquiores Diaconos: qui equitant ultimi, Secundus erit medius inter duos alios Diaconos illis prioribus ſuccedentes, & ſic de aliis. Ita q̄d caput Diaconorum incipiatur ab ultimis. & ita deducuntur noui ab antiquis Cardinalibus uſq; ad domos ſuarum habitationum. Et primo uadunt non per ordinem promotionis: ſed ut magis commodum erit incipiēdo a uiciniori: & quemlibet dimittunt domi ſuæ. quando perueniunt ad domum nouī Cardinalis: antiqui firmant ſe ante oſtium: antiquiores prope ipſum oſtium, & alii Epiſcopi, & preſbyteri ſucceſſiue, Diaconi autem ab alia parte, & nouus ſolus deducente clerico cerimoniarum equitat ad primū Cardinalem, & detecto capite agit ei gratias pro impenſo honore, & ſocietate breuiſſimis uerbis, & deinde ſigillatim cuiq; exātiquis, reuertitur poſt hęc ante oſtium ſuum, & uerſus ad Cardinales ſemper detecto capite cuiq; diſcedenti inclinat caput. & cum omnes Cardinales, & prelati deceſſerint: intrat domum ſuam. Idem fit cum omnibus aliis, tam preſbyteris, quam Diaconis.

De modo uiſitandi. Cap. VI.

Poſtq̄ noui Cardinales acceperunt galerum a Sanctiſſimo Domino

nostro sequenti die, si possunt, uisitāt summum Pontificem. Deinde alios Dominos ātiquos, non per ordinem, sed ut eis cōmodum erit, & finita uisitatione omnium: ipsi debent ab antiquis uisitari in domibus suis. Quādo ipsi uisitant alios debent honorari a uisitatis: & poni ad manum dextram eundo: & cum intrant ostia primo intrare debent, tamen facere modestam reuerentiam, & renitentiam de non accipiendo dextram: & nō intrando prius: sed tamen tandem debent obedire. & similiter quando alii ueniunt ad uisitandum eos in domo sua, etiam si sint post eum pronunciati: aut inferioris ordinis, debent eos ponere ad dextram, & prēmittere intrando, & cum ueniunt: exire eis obuiam usq; ad fines scalarum, si potest: & cum recedunt sociare eos quousq; ascendant equum seu mulam. & hoc non debent dimittere, etiam si sępius a uisitante rogentur, ut remaneant. Quod seruatur & in nouis, & antiquis cum se mutuo uisitant. semper uisitatus honorat uisitantem.

De modo & forma claudendi, & aperiendi os nouis Cardinalibus.

In primo consistorio Pontifex nouis Cardinalibus claudit os inhibet q;: ne quid loqui prēsumant in consistoriis, aut cōsiliis quousq; de cōsilio fratrum duxerit eis os aperire.

In secundo consistorio: aut tertio consueuit eisdem Pōtifex aperire os in hunc modum. Postq̄ omnes tam antiqui q̄ noui consederint. Pontifex iubet exire nouos Cardinales: qui exeuntes expectant extra consistorium in loco condecenti. & summus Pōtifex proponit antiquis Cardinalibus. an illis uideatur qd̄ nouis sit aperiendum os: & illis figillatim consentientibus: uocantur intus noui Cardinales, & sedent in locis suis. Tunc Pontifex nouos Cardinales stantes uerbis paterna caritate plenis istruit, quo modo se i omnibus cum grauitate, modestia, humanitate, & prudētia gerere debeant. qd̄ in consistoriis cum reuerentia: & modestia loquantur, & cum ipso Pontifice, & cum omnibus aliis Cardinalibus & in consultatione, aut collocutione respondeant, & mentem suam exponant nō per modum contradicendi: seu impugnandi aliorum dicta: sed cum omnium reuerentia, & modestia sententiam suam explicent ea prudentia: quam Dominus eis subministrare dignabit. Alios Cardinales & domi, & foris honorent, uenerentur, & colant: prelatos omnes pro eorum dignitate reuereant, & benigne tractent, & deniq; humanos, beniuolos, & affabiles quātumcunq; dignitati liceat, in omnes se prębeant. In cōsiliis, seu uotis explicandis solum Deum prę oculis habeant, honorem sanctę sedis apostolicę, & iusticiam tantummodo in animo suo gerentes: & semota omnium priuata affectiōe amoris, odii, aut alterius cuiuscunq; perturbationis pura, & sincera mente sententiam suam dicāt. domum, atq; familiam suam cum omni honestate & modestia gubernent. non sint in ea lusores, rixatores, ganeones, & uiri infames. sed studiosi, modesti, docti, & honesti, fami

lię namq; uitia plerūq; dominis impingi solent, unde illud. Qualis Rex talis & populus. incumbant: cum uacant a publicis negociis: bonarum artium studiis, dicant officium diuinum, & missam quotidie audiant. & ita ut non lateat domesticos, ut diuinum illud adimpleant. Luceat lumen uestrum coram hominibus, ut uideant opera uestra bona: & glorificent patrem uestrum: qui in Cęlis est. nam in his: quę pertinent ad religionem oportet habere testimonium etiam ab his: qui foris sunt: nisi enim alii uiderint Cardinalem diuinum officium frequentātem, & missam quotidie audientem: & re, & exemplo plurimum offendunt. in mensa semper aliquid audiant de sacra scriptura. uenationibus, choreis, ludis inhonestis minime indulgeant. non exeant in publicum crebrius, non cursitent per urbem, neq; ad palatium sine causa ueniant: & super omnia caueant, ne turpis lucri cupidi esse censeantur. Hęc, & alia pleraq; in hunc modum poterit Sāctissimus Dominus noster nouis Cardinalibus dicere, prout suę sanctitati uidebitur expedire.

Forma aperiendi os. Cap. VII.

Deinde aperit eis os dicens. Aperimus uobis os tam in collationibus, q̄ in consiliis: atq; in electione summi Pontificis, & in omnibus actibus, tam in consistorio q̄ extra: qui ad Cardinales spectant, & quos soliti sunt exercere. in nomine patris ✠ & filii ✠ & spiritus sancti. Amen.

De dandis titulis, & annulis nouis Cardinalibus.

Deinde accedentes noui Cardinales unus post alium ad Pōtificem primus genuflectit ante Pontificem: qui accipiens annulum precioſum ad hoc pręparatum immittet in digito annulari dextrę manus Cardinalis, dans ei annulum, & titulum dicens. Ad honorem Dei omnipotentis, sanctorum apostolorum Petri, & Pauli & sancti. N. committimus tibi Ecclesiam Sancti. N. cum clero, & populo, & capellis suis secundum formā: qua committi consueuit Cardinalibus: qui eandem Ecclesiam in titulum habuerunt. in Diaconis autem idem seruatur, nisi qd̄ non dicit tituli, nec addūtur capellę.

Q d̄ noui Cardinales nō utuntur titulis anteq̄ habeant titulum. Cap. VIII.

Et notādum qd̄ noui Cardinales etiam si antea erant prælati non debent portare annulos anteq̄ habeāt annulum a summo Pōtifice. Cum autem acceperint ānulum: & titulū: osculētur pedem, & Pōtificis manum. & sanctitas sua eos eleuet ad osculum oris: & reuertūtur ad sedes suas.

Datis annulis, & titulis Cardinalibus præsentibus cōsueuit etiam Pōtifex ad cōtētiones tollēdas etiam dare titulos Cardinalibus absentibus: si qui sint nouiter creati. Et hęc omnia de ore aperiēdo annulis, & titulis dādis possunt etiam fieri extra cōsistorium ordinarium, uidelicet in circulis, & cōgregatiōibus: quādo Cardinales uocātur pro aliqua causa. Et ta-

men ſupradicta ſeruantur ſicut in conſiſtorio.

Diſpenſatio qđ retineant beneficia. Cap.IX.

Et quoniam in aſſumptione ad Cardinalatum cenſentur omnia beneficia promoti, uacare conſueuit Pontifex per literas apoſtolicas ad partē diſpenſare cum promoto: ut omnia beneficia, quę obtinebat, retineat: & decernere illa non uacare.

Galerus regulariter non mittitur abſentibus. Cap.X.

Et notandum qđ ſicut apud omnes cerimoniarum libros inuenimus, regulariter Pontifices non conſueuerunt mittere galerum rubrum nouis Cardinalibus extra curiam, niſi eſſent in aliqua legatione pro aliqua re magni momenti nomen ſedis apoſtolicę, quia tunc mittetur, ut ſint maioris auctoritatis, & reuerentię. & tunc ſeruantur infraſcriptæ ceremoniæ.

Quę ſeruantur cum mittitur galerus extra curiam. Cap.XI.

Summus Pōtifex cū galerum rubrum alicui extra curiā deſtinat, cō mittit alicui prelato in illis partibus primario per ſuas literas: ut publice galerum rubrum apoſtolicę ſedis nomine nouo Cardinali imponat recepto ab eo prius fidelitatis iuramento. Nam ab abſentibus exigitur iuramentum. de preſentibus autem aliquando fuit factum, aliquando non. Formam iuramenti, & literas apoſtolicas dabit illi, per quem mittet galerum. Qui igitur illum nomine Pontificis ad nouum Cardinalem deferet: cum ingreditur urbem ſiue oppidum: ubi nouus Cardinalis inhabitat, deducētur a nobilibus & amicis Cardinalis, & ipſum galerum portabit palam ut uideri poſſit, ſiue ſuper unum baculum, ſicut portantur ante Papā ſiue alias quomodo ſibi placuerit. Die dominico uel feſto conuenient ad domum noui Cardinalis Epiſcopus cui committitur aſſignatio & Pontificis nuncius qui galerum portauit: & ſimul omnes cum nouo Cardinali ibunt ad eccleſiam nuncio apoſtolico ante Cardinalem galerum portante, & tunc Cardinalis habebit cappam Cardinalarem, & galerum nigrum ſtatui ſuo priſtino congruentem. In eccleſia poſtq̄ fecerint orationem ante altare, audient miſſam ſolennem ſiue ſimplicem, prout domino Cardinali placebit. Finita miſſa Epiſcopus cōmiſſarius induet ſuper rochetum, ſiue ſuperpellicium: ſtolam pluuiale, & mitram precioſam, & ſedebit ſupra cathedram ſibi paratam ante altare uertens faciem ad populum. Nuncius autē, qui galerum portauit, deponet illum ſuper altare: & ſi ad hoc erit idoneus, & paratus ſtans in loco conueniēti: ut ab omnibus audiatur facit breuem ſermonem de dignitate Cardinalari: de meritis, & uirtutibus noui Cardinalis, & de meritis principis, qui pro eo ſupplicauit. Finito ſermone uel dimiſſo accedet ad Epiſcopum commiſſarium. & illi preſentabit literas apoſtolicas: quas Epiſcopus reuerēter ſuſcipiet, & per unum ex ſuis publice legi faciet. Deinde conuertens ſe ad circūſtātes nar

rabit qualiter ſummus Pontifex uolēs Sanctæ Romanę: & uniuerſali Eccleſiæ de nouis Cardinalibus prouidere. in quatuor temporibus proxime præteritis aſſumpſit ad Cardinalatus dignitatem octo Reuerendiſſimos patres omnium uirtutum genere excellentes. inter quos uoluit annumerari Reuerendiſſimum in Chriſto patrem, tunc Epiſcopum Tornacenſem cum ſuis preclaris meritis: tum maximis precibus, & interceſſione ſereniſſimi Regis, ſeu principis &c̄. & hic, præſerti ſi nuncius Apoſtolicus id non fecerit, laudet perſonam Cardinalis, perſonam intercedētis, & ipſam dignitatem. Demum exponat commiſſionem ſibi factam, & concludat ſe eſſe paratiſſimum ad exequenda Apoſtolica mādata.

Nouus Cardinalis his dictis accedat ad altare, & genuflexus ante Epiſcopum iuret: ut in forma ad Ep̄m trāſmiſſa cōtinetur. Quo facto ſurgit Epiſcopus, & retrahēs ſe ad cornu Epiſtolę depoſita mitra, & libro ſuper altare ſibi parato dicit uerſiculos, & orationes infraſcriptas ſuper Cardinalem genuflexum in eodem loco, ubi iurauit: permanētem. Pater noſter: deinde proſequitur ſecrete. tum alte dicit. Et ne nos inducas in tentationem. ℟. Sed libera nos a malo. uerſ. Saluum fac ſeruum tuum Domine. ℟. Deus meus ſperantem in te. uerſ. Mitte ei Domine auxilium de ſancto. ℟. Et de ſyon tuere eum. uerſ. Dn̄e exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te ueniat. uerſ. Dn̄s uobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Oro. Omnipotens ſempiterne Deus miſerere famulo tuo. N. & dirige eum ſecundum clementiam tuam in uiam ſalutis æternę: ut te donante tibi placita cupiat, & tota uirtute perficiat. Oratio. Actiōes noſtras q̄s Dn̄e aſpirando preueni, et adiuuando proſequere: ut cūcta noſtra oratio, & operatio a te ſemper ſcipiat, & per te cepta finiatur Per Chriſtum Dn̄m noſtrū. Amen. Sedet deinde Ep̄s cōmiſſarius cum mitra, & accipiens galerum rubrum de manu nūcii Apoſtolici ipſum ſuper caput noui Cardinalis ante ſe genuflexi biretū, & cappam in capite tenētis imponit dicens. Ad laudem, & gloriam oīpotētis Dei accipe rubrū galerum magnæ Cardinalatus dignitatis inſigne, quod per manus noſtras apoſtolicę ſedis noīe capiti tuo imponitur in noīe patris ✠ & filii ✠ & ſpūs ſancti ✠ Amen. Et ſicut idem Paracletus ſuper capita Diſcipulorum Chriſti in figura ignis deſcēdit eorum corda dei timore inflāmans: ita & tu qui illorum typum cum aliis Sanctę Romanę Eccleſię Cardinalibus in terris geſturus es: caritate feruens, zelo domus Dei ardeas, & ſcias te pro exaltatione, & tuitione catholicę fidei: pro pace, & quiete Chriſtiani populi, p defenſiōe eccleſiaſticę libertatis. honore, ſtatu, cōmodoq; Sāctę Romāę Eccleſiæ uſq; ad effuſiōem ſanguinis, & ipſius corporis mortē perpetuo fore obligatum: quod, ut prēſtare ualeas, ipſe cōcedere dignetur: qui cum patre, & ſpū ſancto uiuit, & regnat in ſeculorū amē. Et mox dat illi oſculum pacis dicēs. Pax tibi. & ille rñdet: & cum ſpū tuo. Extrahitur deinde galerus, & tradi-

nuncio apostolico.Episcopus uero commissarius surgẽs detracta mitra genuflectit & incipit. Te deũ laudamus, chorus prosequit. & Episcopus post primum uersum surgit stans sine mitra usq; in finem:nouus Cardinalis perseuerat semper genuflexus usq; in finem.finito hymno Episcopus dicit.Dominus uobiscum.℟.Et cum spiritu tuo.Oremus Omnipotẽs sempiterne deus dirige actus nostros in beneplacito tuo, ut in nomine dilecti filii tui mereamur bonis operibus abundare. Et in fine.Dominus uobiscum: & cãtores dicunt Bnedicamus domino.alii respondẽt:Deo gratias.his finitis Episcopus reasumpta mitra stans in medio altaris benedicat soléniter dicẽs Sit nomen domini &c. deinde exuit se sacris uestibus, & assumpta chlamide deducit nouum cardinalem domum suam. qui si locus est idoneus ascẽdit equũ:& cũ galero rubro reuertit ad ꝓprios lares.

De creatione Episcopi Cardinalis, & qd Cardinalis, de quo aliquid tractatur exit consistorio Cp.

Vacante titulo Episcopi cardinalis consueuerunt romani Pontifices regulariter ad episcopatum promouere antiquiorem presbyterum cardinalem(si tamen ante suam promotionem ad cardinalatum erat consecratus Episcopus)unde si prior presbyterorum non erat ante suam promotionem Episcopus, præmittitur secundus uel tertius si prius erant consecrati. quod seruatum legimus a Ioanne uigesimo secundo, & Clemẽte sexto & aliis.Sed non nunq̃ præponuntur iuniores presbyteri propter legationem, ut fecit Ioannes uigesimus secundus prædictus:qui promouit ad episcopatum Hostiensem Dominũ Bertrandum de Pogeto :qui erat in legatione, & nouissimus cardinalis. Legimus etiam apud antiquos nõnullos ex diaconatu ad episcopatum promotos fuisse.ut Gregorius undecimus:qui cardinalem Lemonicẽsem promouit ad episcopatũ prenestiñ. diaconum existentem, & etiam ipsi nostris temporibus idem uidimus, Pius secundus Ioannem caruaial cardinalẽ sancti Angeli ex diacono episcopum Portuensem creauit propter eius pręclara erga sedem Apostolicã merita, fuerat enim bis in legatione cõtra turcos cũ maximo labore, & uitæ suæ discrimine.Et Sixtus quartus Rodericum boriam sancti Nicolai in carcere diaconũ Cardinalem : ac sanctæ Romanæ Ecclesiæ uicecancellarium ad epatum primum: Albanẽsem deinde Portuẽsem promouit.Licet igitur uidere, qd Põtifex pro suo arbitrio cũ cõsilio fratrũ de psonis presbyterorum, siue diaconorum cõsueuit titulis episcopalibus cardinalium prouidere.Igitur uacante ecclesia episcopali cardinalari Pontifex in secreto consistorio proponit personas, ut sibi uidetur benemeritas: q̃uis ordinarie antiquiores presbyteros proponere debeat, si præsens est ille, de quo agitur, debet exire consistorio. Et cũ Pontifex habebit uota fratrum, promouet illum talem ad episcopatum per uerbum prouidemus:ut sit in aliis episcopis:nõ per assumimus : ut in cardinalibus, deinde reuoca

tus ad consistoriũ prouisus per Pontificem intimatur sibi, qualiter de consensu fratrũ prouiderit ecclesiæ Episcopali &c.de sua persona tũc nouus Episcopus agit gratias genuflexus Sanctissimo Domino nostro : & osculatur pedem, & manũ eius, & datur sibi anulus preciosus & nouis cardinalibus, & eleuatus recipitur ad faciẽ Pontificis.Inde per ordinẽ recipitur ad osculũ ab oĩbus aliis cardinalibus, & sedet post ultimum cp̃m Cardinalẽ.Tum finito cõsistorio deducitur a toto collegio domũ propriam medius inter duos antiquiores diaconos in ultimo loco equitãtes . Cum peruenerit ad Domũ suã agit gratias dñis Cardinalibus singulariter singulis:ut de nouis Cardinalibus diximus, uisitat, & uisitatur.Et aduerte qd ex laudabili, & debita obseruantia quotiẽscunq; in secreto cõsistorio agitur de aliqua re spãliter tangente personã alicuius Cardinalis pręsentis, ille talis debet exire consistorio:& expectare in camera ad partẽ quoad finito suo negocio reuocetur.

De electione Legati Apostolici de Latere. Cap.

Pontifex in secreto cõsistorio primum proponit causas:propter quas sibi uideatur necessaria Legatorũ creatio:& exquirit uota an sint creandi legati & quot, postq̃ conuenerint, nominant personas.quæ nominatæ exeunt consistorio, & cum Patres cõcordauerit de personis, reuocantur intro.Pontifex omnibus consedentibus exponit qualiter confisus de prudentia uirtute &c.illius:de cõsilio fratrum designauerit illũ Legatũ Apostolicum ad tales partes, iniungitq; ei onus legationis.ille, ut primũ Pontifex ad eũ conuertit orationẽ, assurgit:& ut Pontifex finiuit, detecto capite agit gratias sãctissimo Domino nostro, & Sacro senatui de bona eorum opinione erga suã insufficientiã, & uerbis modestissimis excusat se:& rogat, ut id onus melioribus, & peritioribus cõmitatur, & tandẽ instante Pontifice offert se paratũ ad obedientiã, agitq; iterũ gratias: & accedens ad eius pedes :& genuflexus osculatur pedẽ & manũ : & recipit ad osculũ oris.Et similiter deinde ab omnibus Cardinalibus, & deducitur domum: ut de Episcopo Cardinali supra diximus.Deinde parat se ad iter: & interi omnes Cardinales uisitat anteq̃ discedit.Adueniente die profectionis fit secretũ consistoriũ:& in fine exiens a latere Pontificis deducitur ab omnibus Cardinalibns ordine prædicto usq; extra portã ciuitatis.Et ibi postq̃ egit gratias:& osculatus est oẽs Cardinales proficiscitur in pace.Alii autem reuertuntur domũ suã·Cardinalis legatus postq̃ exiuit territoriũ ciuitatis ubi Pontifex residet, incipit benedicere, capit mantũ rubrũ, & pręfertur ante eũ Crux.& dum est in legatione nõ participat de emolumẽtis camerę apostolicæ:siue annatarũ.Consueuerunt summi Pontifices semp quando pronũciabãt nouos Cardinales, siue Epos cardinales:siue Legatos apostolicos siue nouos electos ad ecclesias catedrales:siue trãslatos habere pluuiale, & mitram cõsistorialem, & tũc Cardinales oẽs faciebãt re-

uerentiam ut in ecclesia. Et nota qđ Papæ nunquam fit reuerentia a Cardinalibus: quando nō habet pluuiale & mitram. hodie ut audio raro Pontifex ista facit cū pluuiali, & mitra. Et reuerētia nūq̄ fit ī cōsistorio secreto.

De ordinatione Cardinalium ad sacros ordines. Cap.

Assumpti ad dignitatē Cardinalatus minores ordines, & subdiaconatum accipiunt ab aliquo Epo Cardinali de cōmissione Pontificis. Diaconatū uero, & presbyteratū de manu summi Pontificis in loco: ubi sue sanctitati placuerit. Aderunt presentes duo Diaconi Pontifici assistentes: & unus Diaconus ministrans in Missa, si erit solemnis, & unus presbyter Cardinalis parati: qui Pontifici ministrabunt. Et seruabuntur oia: quæ in ordinatiōe alioꝝ seruanť. Senior Diaconorū dicet. Postulat scta ecclesia &c. & respondet. Ordinati post ordinationē osculantur pedē Sāctissimi Domini nostri, & manū genuflexi, & recipiuntur ad osculū oris. Ad offertoriū offerent cereos panes & uinū: ut faciunt Epi. Et in fine cū mitra simplici in capite dicēt. Ad multos annos ut in Episcopis.

Quod apud altare sancti Petri solus Papa consecratur. Cap.

Et nota qđ secundū institutionē Gregorii primi, huiusmodi consecrationes non debent fieri apud altare sancti Petri: quia ibi solus Romanus Pontifex cōsecratur. Quando Papa aliquos uult ordinare publice in sancto Petro consueuit actus ordinationis, & consecrationis facere in capella sancti Andreæ, uel alia, & reliquū missæ finire ad altare sancti Petri. Et aduerte qđ Cardinales si Papa celebraret publice, anteq̄ illi essēt ordinati, in suo ordine non essent cum paramentis: sed cum suis cappis laneis, & sederent ultimi post paratos in suo ordine.

De nouo Cardinali ueniente ad curiam sine galero.

Nouus Cardinalis die: quo perueniet ad urbē: in qua est Pontifex: quiescit in aliquo loco circa portam urbis intra uel extra secundū cōmoditatē locorum: ut Romę apud sanctā Mariam de populo uenientes per Tusciā: siue per uiā flaminiā: uel apud lateranum uenientes per Appiā siue latinā: illo die non uadunt ei obuiā aliqui Cardinales neq̄ eorū familiæ: & cū est per unū miliare prope ciuitatē dimisso pallio itinerario induit cappam cardinalarē, & galerum nigrū secundum suā pristinam dignitatē & illa nocte: ubi quiescit: sūmo mane ornetur ibi aliquis locus honestus, & capax in quo Cardinales cōgregentur expectantes aduentū aliorū. Et nouus ponat aliquos ex suis: qui aduertant quando Cardinales aduenīūt, & sibi renuncient, ut in tempore possit eis occurrere: cū uero Cardinales uenerint unus uel plures, nouus cū sua cappa occurrat eis in introitu loci: & reuerenter, atq̄ benigne eos excipiat: & ponat oēs ad dexteram suā: & eos honoret tāq̄ si esset in domo sua: ducatq̄ illos in locū præparatū: ubi debent alios expectare: & ipse sedeat semper ultimus. Et sic unicuiq̄ ueniēti obuiā ibit: & deducet ad alios. Cum uero oēs conuenerint, descēdant ad

equitandum: & ipse cum suo galero nigro equitabit medius inter duos antiquiores Diaconos in ultimis. Qui anteq̄ ueniāt ad palatiū, illi duo antiquiores Diaconi dimisso nouo Cardinali in medio aliorū duorum post eos seniores perueniūt ad Pontificem: & illum induunt amictu, alba, cingulo, stola, pluuiali rubro, & mitra preciosis. Cū uero alii Cardinales perueniūt ad palatiū, & nouū Cardinalē dimittunt in aliqua capella, siue camera ad hoc parata cū duobus iunioribus Diaconis Cardinalibus, & ipi uadūt ad summū Pontificē, qui paratus, ut diximus, p̄cedēte cruce exit ad publicū cōsistoriū. sedēt oēs in locis suis, & fit reuerētia a Cardinalibus p̄sentibus. deinde aduocatus cōsistorialis ꝓponit aliquā cām. Interim tempore cōgruo duo antiquiores Diaconi uadūt ad locū: ubi expectat nouus Cardinalis. & illi duo, qui erāt: ueniūt ad cōsistoriū. & facta ex more reuerētia Pōtifici sedēt in locis suis. Post paululū uenit nouus Cardinalis medius inter duos Diaconos, & cū uenerit in cōspectu Pōtificis ꝓfunde caput inclinet ante Pōtificē simul cū suis ductoribus: quoꝝ gestus animaduertit, & imitať. Deinde p̄cedentē priorē Diaconū sequať, & iterum ante gradū primū sedis Pōtificalis simul cū deductoribus Pōtificē ueneret, & ascēdens gradus genuflectat ad pedes Pōtificis, osculeť pedē & manū, & a Pōtifice subleueť, & ad osculū oris recipiať. tum a supradictis diaconis ducitť ad osculū oīum Cardinaliū p̄sentium p ordinē, & in fine ipsos Diaconos stātes in locis suis osculeť. Et mox a ministro cerimoniarū ducitur ad locū: qui ei cōpetit secūdum ordinē ꝓnūciationis sue, cū fuit assūptus in Cardinalē & reliquis sedētibus sedet & ipse: aduocatus aūt ꝓsequitť suam cām. finita cā surgūt oēs Cardinales, & ordinate uadūt ad paruā capellā: seu ad altare ad hoc paratū p̄cedentibus cantoribus cātantibus. Te Deū laudamus. duo uero ātiquiores diaconi uadūt ad assistētiā sūmi Pōtificis, ducitť nouus Cardinalis ad altare, ubi ꝓstratus orat. dicuntur uersiculi, & oēs p primū Cardinalē, reducitť ad pedes sanctissimi Dñi nostri, accipit galerū de manu Pōtificis, & deducitť ab aliis Cardinalibus domū suā. Et omnia fiunt, sicut diximus qñ datur galerus præsentibus. uisitat, & uisitatur, Demum in primo consistorio imponitur ei silentiū, & in secundo aut tertio aperitur sibi os. & fit mentio, ut de aliis supradictum est.

De reditu noui Cardinalis cum galero, siue legati.

Si aūt nouus Cardinalis habuit galerū, siue ē legatus Aplicus aliquis, ille qui uenit, recipitur apud portā, deducitť ad palatiū: & deinde ad consistoriū ad pedes Papę, ut de nouo Cardinali sine galero diximus: recipitur ad osculū pedis, manus, & oris a Pōtifice. & ab oībus Cardinalibus ad osculum pacis, & tandē ponitur ad sedēdū in ordine suo. secūdū ꝓnūciationē de ipso factam, si est nouus. siue in loco antiquo, si est legatus. & nō ducitur ad altare neq̄ aliquid cātatur, sed finito cōsistorio deducitur domum suā ab omnibus, uisitat & uisitatur. ut de aliis dictū est superius.

De nouo Cardinali, uel Legato redeunte uacante ſede. Cap.

Si uero nouus Cardinalis, uel Legatus redierit ad curiam ſede uacante nullus Cardinalis uadit ſibi obuiam. quia tunc collegium tenet quodam modo locum Pontificis, ſed cum ſuis priuatis amicis ſe recipit domũ habitationis ſuæ ſine aliis cerimoniis.

SECTIO NONA.

DE LOCO ET ORDINE CONSISTORII Cap.I.

Q Via publicum conſiſtorium frequenter nominauimus: & in poſterum nominatori ſumus: operę precium uidetur ordiné & modum ipſius conſiſtorii explicare. In palatio Apoſtolico apud Sanctum Petrum tres aulę ſunt põtificales: quas in cõclaui contineri ſuperius diximus. prima omnium maxima pro conſiſtorio publico ornari ſolet: qñ Reges, aut Regii Legati ſunt excipiẽdi. canonizationũ etiã cauſæ in ea parantur, in tertia aula excipiũtur legationes aliorum principum, & rerum publicarum: cum ad uenerandum ſummũ Pontificem ueniunt, publicantur noui Cardinales. excipiuntur Legati Apoſtolici qñ reuerttũur ex ſuis legatiõibus. excipiunt Cardinales noui uenientes ad Romanã curiã, & agitãtur cauſæ q̃ publicũ conſiſtoriũ requirunt. In capite aulę erigitur ſolium põtificale: ad quod tribus amplis gradibus aſcenditur, forma ſolii erit ferme quadrata: latitudinis in ſũmo plano palmorum duodecim uel circa, in medio ſedes erit parieti hærens cũ magno & paruo ſcabello, planum totũ cũ magno ſcabello coopertũ erit panno coccineo, ſedes uero aureo erit ornata panno & pariete: & ſupra caput pendebit aureus pãnus, a dextra infra ſoliũ per uiginti palmos uel circa ſedilia Eporum Cardinalium, & p̃ſbyterorũ erunt remota a pariete p duos palmos, habebunt reclinatorium, ſiue poſtergale altum uſq; ad ſpatulas & gradũ altitudinis ſex aut octo digitorũ: ſuper quẽ pedes teneant, primũ ſedile erit longitudinis trium cannarũ uel circa ſecundum menſurã Romanę curiæ: huic cõiunctum erit ſecundum ſedile duarũ cannarum longitudinis in tranſuerſum aulę: ita ut ibi ſedentes in faciem Põtificis reſpiciant. a ſiniſtra Pontificis erit ſedile Diaconorũ Cardinalium e regione Eporum Cardinalium, inter quod & ſedile: quod in trãſuerſum porrigitur erit ſpaciũ decem palmorũ, aut duodecim, ut ſit quodãmodo oſtium ad ingreſſum conſiſtorii, longitudo ſedilis Diaconorũ erit duarũ cannarum cũ dimidia uel circa, hęc ſedilia erunt pari formiter ornata aulęis, & tapetis, & eiuſdẽ altitudinis, & latitudinis, ita ut in nullo differant gradus ſolii Põtificalis: & totum ſpacium quod ſedilibus circũplectitur pannis uiridibus ſternitur.

De habitu, & locis in publico conſiſtorio. Cap.II.

Pontifex ad publicum conſiſtorium ut, ad capellam procedit paratus amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali rubro, & mitra precioſis, cruce cum cardinalibus præcedente. ſedet in ſua ſede Pontifex, cardinales facta ex more reuerentia omnes in ſuis ſedibus ſedent. diaconi non aſſiſtũt. poſtq̃ fecerint reuerentiã, Archiepiſcopi, Epiſcopi, protonotarii, & omnes p̃lati ſedent ſuper tres gradus ſolii pontificalis. & cum eis in ultimo ſubdiaconi, auditores, clerici cameræ, & acoluthi omnes cũ ſuis cappis laneis. curiales togati ſedent ſuper terram inter ſedilia cardinalium. cubicularii & ſecretarii cum caputiis ad collum in terra inter p̃latos, & curiales togatos. Si nepotes Põtificis, aut aliqui magni principes adſunt. Vnus uel duo nõ tamen tales, quos ſedere deceat in ſedili Cardinalium, hi ſtant iuxta Pontificem hinc inde. oratores Regum, & principum, & magni nobiles ſtant ad dexterã Põtificis inter gradus ſolii & parietes, familiares Papę & nobiles ſtant a ſiniſtra inter gradus, & parietes. Aduocati conſiſtoriales ſtant retro uel poſt ſedilia preſbyterorum & Diaconorum Cardinalium. Procuratores Regum, Principum, Religionum ſimul cum procuratore fiſcali ſtant poſt ſedile Epiſcoporum Cardinalium inter murum & ſedile. fiſcalis tamen tenet primum locum. Spacium autem inter ſedilia p̃ſbyterorum, & Diaconorum Cardinalium ſeruientes armorum obſeruant: tanq̃ oſtium & aditum conſiſtorii, & illac qui ingreſſuri ſunt ad Pontificem: ingrediuntur. Magiſter ſacri hoſpitii: quę dignitas hoc tempore eſt in nobili comitum domo illic ſtat ante ſeruientes armoruu in fine ſedilis preſbyterorum, & in capite ſedilis Diaconorum ſtare debent clerici cerimoniarum: ut p̃ſto ſint ad exequendum: quę Pontifex mãdauerit, & ordinandum quę ſunt agenda: Cum autem conſiſtorium tenebitur p̃ cauſis iudicialibus tantum, quod fieri conſueuit a Pontificibus: interdum cũ ob alias cauſas non tenetur, aduocatus proponens ſtat poſt ſedile preſbyterorum Cardinalium contra Pontificis faciem: & cauſam ſuam exponit & in fine cedulã ſuę ſupplicationis inter ſedentes in terram curiales p̃roiicit. qui illam ad manus uicecancellarii tranſmittũt. Siquis eſt ex aliis aduocatis: qui contradicere uelit: & pro aduerſario reſpõdere: finita altercatione Pontifex reſpondet per uerbum placet ſimpliciter: uel cum limitatione ut ſibi uidetur. Et uicecancellarius manu propria ſignat ſupplicationẽ, ſecundum Pontificis reſponſum, & idem in libro quem penes ſe habet ſcribit. Nam quidam ex ſuis apud pedes ſuos ſedens, librum & pugillares ſeruat. Expeditis autem cauſis ſurgunt omnes, & duo ſeniores Diaconi accedunt ad aſſiſtentiam Põtificis, qui reuertitur ad cameram eo ordine: quo uenerat.

De conſiſtorio ſecreto. Cap.III.

Secretum conſiſtorium celebratur in aula aliqua palatii Apoſtolici

remotiori:hodie cameram Papagalli appellant.ſedes Pōtificalis parieti hęret i medio:ſurgit a ſolo ſine thalamo ;aut gradibus. ſcabellum habet magnū.ſup quod Pontifex tenet pedes;& aliud paruū per quod ad maius aſcenditur.Scabella pro pedibus Cardinalium ante Pontificem locantur in forma quadrata a dextra;& a fronte ſedent Epiſcopi;& preſbyteri ſuo ordine unus poſt alium.prior Epiſcoporum primus poſt Pontificem ;deinde alii.a ſiniſtra uero prior Diaconorum primum iuxta Papam obtinet locum ; alii deīde ſequuntur ultimus preſbyterorum proximus eſt ultimo Diaconorum. Inter quos nemo Cardinalium ſedet.Pontificis ſedes aureo panno eſt ornata; ſcabella Cardinalium nuda ſunt: ſed picta rubeo colore cum armis Papę; locus inter ſedem Papę;& ſcabella Cardinalium tapetis ſterni conſueuit; ultimus Diaconorum tintinabulum;ſeu campanellam retinet:ut ſignum faciat cuſtodibus conſiſtorii.ſi Pontifex aut patres ab eis aliquid uelint.In angulis ante faciē Pontificis ſcabella duo hinc;& inde remouentur quoad omnes conuenerint: ut inde tanq̄ per oſtia intrent Cardinales ad ſedendum:cum omnes congregati ſunt: illa duo ſcabella reſtituūtur in locum ſuum.Pontifex ſi eſt pronūciaturus Cardinales;ſiue prelatos : cōſueuit exire paludatus; & mitratus:in aliis negociis cū ſuo rocheto;& paruo cappucio.q̄uis hodie raro niſi i principio Pontificatus exeat cum pluuiali;& mitra. alii omnes p̄ter Cardinales excluduntur cum tractare incipiunt conſiſtorialia : duo ſecreti cubicularii pro foribus conſiſtorii excubant cum ſuis cappuciis ſuper collum inuerſis:ut preſto ſint;ſi ſignum fiat.Pontifex negocia incumbentia in ſenatu proponit;deinde per ordinem ſententias rogat (uotum enim ſuum ſententias appellant)quiſq; ſurgens ſentētiam ſuam dicit; deinde Pontifex ſecundum maioris partis ſententiam decernit.

SECTIO DECIMA.

DE PROVISIONE ECCLESIARVM. Cap.I.

CVM autem prouiſiones Eccleſiarum Pōtificalium ; ſiue monaſteriorum occurrunt:Pontifex cōmittit uiuæ uocis oraculo alicui ex Cardinalibus:ut de opportunis legitime ſe informent;& deinde in ſecreto conſiſtorio referat: Cardinalis cōmiſſarius Primo diligenter inquirit de eſſentia;qualitate;& regiōe Eccleſię uacantis:tum de ueritate;& modo uacationis;demum de qualitate;& ſufficientia prouidendi;ſeu confirmandi.Nam quædā prouincię hñt priuilegiū a ſede Aplica eligēdi ſibi p̄latos:cū illoꝝ Eccleſię;ſiue mōaſteria uacāt;& tūc ultra p̄dicta diligēter īquiret an electio fuerit cānonica ; & canonice fcā;p̄uidēdus āt ab ip̄o Pōtifice nominat̄ ſiue motu p̄prio;ſiue ad petitionem principū;aut aliorꝝ;& aliquādo plures nominantur ;& de pluribus exquiritur.examinātur ſuper præmiſſis teſtes medio iuramento.recognoſcuntur publica documēta;& aliæ ſcripturæ;& cōficit̄ p̄ceſſus ordinarius:cum placuerit ſūmo Pōtifici:Cardinalis cōmiſſarius in ſecreto cōſiſtorio refert publice oīa;quæ in proceſſu cōtinētur ſūmarie;& ſimpliciter;ac dilucide.proceſſum ipſum ī ſcriptis perſcribam ſuū redactū ſecū habens.Pontifex relatione audita:exquirit primo uotū comiſſarii proponentis;deinde patrum ſententias;& ſi ſuę Sanctitati uidetur expedire; pronunciat in hanc formam remoto e capite Bireto dicens uidelicet.

Auctoritate omnipotētis Dei;& beatorū Apoſtolorꝝ Petri ;& Pauli ; ac noſtra ;p̄uidemus Eccleſię Pientiñ.de perſona dilecti filii Auguſtini Patricii clerici Senēſis præficiētes eū illi Eccleſię in Epiſcopū;& paſtorem; curā;& adminiſtrationē illius Eccleſię in ſpūalibus ; & tēporalibus eidē plenarie cōmittēdo.In noīe Patris:& Filii:& Spūs Sancti.Amē.Et ſic dicēs facit manu ſignū Sanctę Crucis. Si uero electio erit confirmāda : non dicit prouidemus:ſed electionem de perſona dilecti filii Alberti electi Argentiñ. ad Eccleſiam Argentinam canonice factam cōfirmamus; & approbamus preficientes eum illi Eccleſię in Epiſcopum &c.

Pronunciandi Abbatis forma. Cap.II.

Auctoritate &c.prouidemus Monaſterio Sancti Galgani ordinis Ciſtercienſis Senenſis diœceſ.de perſona electi filii.A.eiuſdē monaſterii monachi profeſſi in ſacerdotio;& legitima ætate conſtituti : preficientes eū illi Monaſterio in Abbatem;curam;regimē ;& adminiſtrationem ipſius monaſterii in Spiritualibus;& temporalibus eidem plenarie cōmittēdo. In nomine Patris:& Filii:& Spiritus Sancti.Amen.

Interdum autem cum Eccleſia uacat in curia Romana:& perſona p̄uidenda eſt familiaris;ſiue ualde nota Pontifici:Pontifex ſine aliquo proceſſu;ſiue cōmiſſione proponit perſonam;& de conſenſu fratrum pronūciat;& prouidet:ut ſuperius eſt dictum.

De habitu:& prima uiſitatione Prelatorꝝ;& iuramēto. Cap.III.

Pronūciatus in Ep̄m mox accipit rochetum;& tōdet caput faciēs ſibi magnā coronā;& ut primū poterit indutus magna cappa; & ſociatis ab amicis equitat cū Galero nigro Ep̄ali:primū ad palatiū Apoſtolicū ; & agit gratias ſūmo Pōtifici de ſua p̄motione;deīde ad oēs Cardinales:quibus ēt agit gratias;qđ p̄motionē ſuā benigne iuuerint;& ī ea gratioſe cōſenſerint.Et q̄n promotus intrat ad Pontificem; ſeu Cardinales:ſolent ēt admitti prelati;& nobiles curiales:qui eum deducunt : ut poſſint audire proponentem;& reſpondentem.ſolent promoti agere gratias pro dignitate ſibi cōmiſſa:merita ſua extenuando;& dignitatis auctoritatem amplificando;Eccleſiam ſibi cōmiſſam cōmendando;& ſe offerēdo. Pōtifex pro qualitate perſonę reſpondet allegando merita promoti uel interceſ-

ſorum eius, & monet: ut Eccleſię, ad quam promotus ē: honori, & utilita
ti totis uiribus incumbat. Cardinales plerumq; ſolent reſpondere: quod
ipſis non ſunt agendę gratię: ſed ſummo Pōtifici, qui perſonam ſuam ad
illam dignitatem promouere uoluit. ad alia uero reſpondent ſecundū me
rita: & ſecundum propoſita: laudando, monendo, & hortando: ut expedi
re iudicauerint. Promoti clerici ſeculares ſtatim: ut diximus utuntur
rocheto: & capello ab extra panno nigro, ab intus ſerico uiridi coperto
cum cordulis: & mappulis uiridibus. Promoti uero ex religione utun
tur priori habitu ſine rocheto (niſi ſint canonici regulares, qui illo utun
tur in ſua religione). & utūtur galero ab extra: & ab intus nigri coloris, ſi
cut protonotarii: & Abbates preſentes ante expeditionem literarū Apo
ſtolicarum preſtant iuramentum fidelitatis ſummo Pontifici in mani-
bus prioris Diaconorum Cardinalium genuflexi in forma: quam cleri-
cus cerimoniarum exhibet: qui de iuramento eſt rogatus, & facit inde in
ſtrumentum, & refert in Cancellaria, qualiter talis prelatus iurauit, neq;
in Cancellaria expediuntur literę ſine tali relatione: & male, & cum grau
preiudicio Apoſtolicę ſedis: & ideo prouidendum. Ad abſentes mittitur
forma iuramenti cum aliis literis.

Qui appellantur electi. Cap. IIII.

Promoti ad Eccleſias: ſiue monaſteria ante ſuam conſecrationem: ſiue
benedictionem: quam infra tres menſes ſumere debent: non appellantur
Epiſcopi: ſiue Abbates: ſed electi. & q̄uis utantur Epiſcopali: ſiue abbatia
li habitu: non tamen poſſunt uti paramentis: & mitris ſine ſpeciali indul
to Pontificis. Conſueuerunt tamen Pontifices in curia committere
miniſtris cerimoniarum: ut prelatis huiuſmodi concedant, quod poſſint
in capella Sanctiſſimi Domini noſtri cum aliis pluuiali: & mitra uti i pu
blicis actibus.

De pallio: & quomodo traditur. Cap. V.

Promoti ad metropoliticas: ſeu parochiales Eccleſias etiam ſi ſint cō
ſecrati Epiſcopi: appellantur Archiepiſcopi. Neq; Patriarchę niſi pri-
mum acceperint pallium de corpore beati Petri ſumptum: ſed electi ad il
las Eccleſias, & tranſlati de una Eccleſia metropolitana ad aliam non
poſſunt uti pallio: quod acceperant in prima ſua Eccleſia, & minus pal-
lio prędeceſſoris defuncti: ſeu tranſlati: ſed oportet, quod de nouo peta-
tur pallium, & obtineatur, & interim non poſſunt neq; conſecrare, ſyno
dum celebrare, & alia pleraq; Pontificalia exercere. Debent autem petere
pallium per ſe: uel procuratorem intra tempus ſex menſiū. Sunt & quidā
Epiſcopi, qui ex indulto Apoſtolico pallio utuntur: ut Luceñ. i Thuſcia,
Papieñ. in Lōbardia. Bambergeñ. i Germania. Et ſi qui alii: quo uti debēt
infra ſuas Eccleſias diebus: & modo in priuilegiis a ſede Apoſtolica illis
conceſſis. Cura conficiendorum: & cōſeruādorum palliorū ad ſubdia

conos Apoſtolicos pertinet: qui ex lana munda: & alba illa hoc pacto cō
ficiūt. Sanctimoniales monaſterii Sancte Agnetis: uel religioſi: qui ſunt i
illa Eccleſia: offerūt quotannis Agnos duos albos ſuper altare illius Ec-
cleſię in die feſtiuitatis Sanctę Agnetis dum in miſſa ſoleni cātaē Agnus
Dei, qui agni recipiuntur a duobus canonicis Eccleſię Lateranēſis, & ab
eis poſtea cōſignantē ſubdiaconis Apoſtolicis: qui Agnos ipſos in paſcua
mittunt, quoad ueniat tempus tōdendi ipſos agnos opportunum. ex his
agnis lana tondetur, quę mixta cum alia lana alba, & pariter mūda redu
citur in filum: ex quo pallia hmōi cōtexuntur Latitudine digitorū trium
redacta in orbem ita: ut humeros preſulum ambiāt, a pectore: & renibus
particulam pendentem habet pallium longitudinis palmi: & ſemis: & in
eius extremitatibus laminas plumbeas tenues ad parē latitudinem i fine
orbiculatas, nigro ſerico tectas, inſutas ſupra pēdentes particulas ante,
& poſt, & ſuper humeros utroſq; ſic confecta pallia per ſubdiaconos por
tant ad baſilicam Principis Apoſtolorum, & per canonicos baſilicę po-
nuntur ſuper corpora Petri, & Pauli Apoſtolorum ſub altari maiore: ubi
factis ex more uigiliis illa per noctem dimittunt, deinde reſtituunt ſub-
diaconis: qui in loco honeſto ea cōſeruāt. Vſus autem pallii huiuſmodi
inquātum potuimus explorare antiquiſſimus eſt, & a Lino Pōtifice Petri
Apoſtoli imediato ſucceſſore habuit originem, ita enim ſcriptū legimus
a Maximo Epo i Homilia de ueſte ſacerdotali. In lege gratię antiquum ē
illud noſtrum ephoth (id eſt pallium) quod noſtri Patriarchę arbitrantur
a Lino poſt Petrum ſecundo Romano Pōtifice iſtitutum: & in ſingulare
poteſtatis priuilegiū noſtris Deo plenis preſulibus datū. Et Euſebius Cęſa
rienſis in ſermone de Epiphania ſcribit Nihil antiquius ueſte illa ſacer-
dotali preſulis noſtri, quę illi ueſti de ueteri teſtamento ſucceſſit byſſo,
auroq; contextę: qua in ſignum pleniſſimę poteſtatis primus Linus ami-
ctus eſt: cui & typum dedit, & nomen: ut a ueteribus accepimus ſcripto-
ribus, quam appellauit & pallium. Cum autem aliquis prelatus indi-
get pallio: illud primo per quempiam ex aduocatis conſiſtorialibus pro
curatorem ab eo ad hoc ſpecialiter conſtitutum a ſummo Pontifice in
conſiſtorio inſtanter, inſtantius: & inſtantiſſime petitur. Pontifex exclu-
ſo aduocato exquirit patrum ſententias: an dandum ſit pallium, deinde
cōmittit Priori Diaconorum: ut pallium prelato: uel eius procuratori aſ
ſignet, expediuntur ſuper ea re literę Apoſtolicę in forma conſueta, & pri
or Diaconorum Cardinalium imponit locum: & diem. ubi: & in quo pal
lium conſignare debeat. Id plerumq; fieri ſolet in domo ipſius Cardina-
lis in ſua capella: iterdū autē in Eccleſia Sancti Petri: & ſuper maius alta
re, & ualde cōdecēter maxime pro maximis Eccleſiis, & ultramōtanis, &
ita uidi ſeruari a Reuerēdiſſimo Dño Cardinali Seneñ. priore Diacono
rū. Statuta die p̄latus, ſi ē preſens, uel eius procurator i abſentia cū ſpāli mā

dato uenit ad locum ordinatum. adſunt Dñs Prior Diaconorum Cardi nalium, & ſubdiaconus Apoſtolicus cum ipſo pallio: qui pallium expli- cat ſuper medium altaris. prelatus, ſi eſt preſens, indutus ſuper rochetum : ſiue ſuperpellicium planeta genuflexus in gradu altaris ante priorē Dia conorum ſtantem in cornu dextro altaris: ubi legitur Euangelium: petit ſibi dari: & cōſignari pallium his uerbis. Ego. N. electus Eccleſię. N. inſtā ter, iſtātius, & inſtātiſſime peto mihi tradi: & aſſignari pallium de corpo re beati Petri ſumptum: in quo eſt plenitudo Pōtificalis officii. Tunc dñs prior Diaconorum accipiens pallium de altari imponit illud ſuper hu- mero prelati genuflexi dicens. Ad honorem omnipotentis Dei: & beatę Marię ſemper uirginis, atq; beatorum Apoſtolorum Petri, & Pauli: nec nō Eccleſię. N. tibi cōmiſſę: tradimus tibi pallium de corpore beati Petri ſumptum: in quo eſt plenitudo Pontificalis officii cum Patriarchalis: uel Archiepiſcopalis nominis appellatione: ut utaris eo infra Eccleſiam tuā certis diebus: qui exprimuntur in priuilegiis ab Apoſtolica ſede cōceſſis In nomine Patris: & Filii: & Spiritus Sancti. Amē. Et illud cum ſub- diacono aptat: nō tamē infigit ſpinulas, & recipit illum ad oſculū pacis: Demum clericus cerimoniarum extrahit illi pallium, & aduocatis teſti- bus rogat ſe de illo actu. plicat pallium, & illud portat ad dictum prela- tum: uel illud reſeruat in loco ſacro quoad prelatus recedat, & tūc dat il- li pallium cum publico inſtrumēto. Vidi etiam cum eſſem magiſter ce rimoniarum. Sixtum Papam quartum manibus propriis dediſſe palliū Patriarchę Conſtātinopolitano Domino Hieronymo Lando Veneto : tunc Archiepiſcopo Cretēſi: quod tamē (ut arbitror) nō puto multū cō- decens eſſe, cum traditio pallii proprie ad Diaconum ſpectet: & ipſi Ro mano Pōtifici in ſua coronatione: & cōſecratione nemo imponat palliū niſi prior Diaconorum. Si autem pallium tradendum ſit procuratori in abſentia prelati: procurator indutus ſuperpellicio genuflectat: ut dē lato diximus: & petit pallium, & iurat in hanc formam. Ego. N. procu rator: & procuratorio nomine: & pro parte reuerendi in Chriſto Patris: & Dñi dñi. N. electi Eccleſię. N. inſtanter, inſtantius, & inſtantiſſime peto mihi tradi, & aſſignari pallium de corpore beati Petri ſumptum : in quo eſt plenitudo Pontificalis officii, & promitto illud reuerenter portare ei- dem Reuerēdo Patri Dño. N. nec pernoctabo in aliquo loco niſi una no cte tātum, niſi prepeditus fuero legitime, & tunc in cathedrali ipſius, & ſi nō fuerit cathedralis, in collegiata: & ſi nō fuerit collegiata, in parochia li Eccleſia remittam, & honorifice reponam, ſic me Deus adiuuet, & hęc Sancta Dei Euangelia. Diaconus autem Cardinalis accipiēs pallium de altari imponit illud ſuper humeros procuratoris dicēs. Ad honorem omnipotentis Dei, & beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli: & Dñi no- ſtri Papę: ac Sanctę Romanę Eccleſię aſſigno tibi palliū de corpore bea

ti Petri ſumptum: in quo eſt plenitudo officii cum Archiepiſcopalis no- minis appellatione: nomen & pro parte Reuerendi in Chriſto patris do mini. N. & Eccleſię. N. ad quam electus eſt ut eo utatur infra eccleſiā ſuam certis diebus: qui exprimūtur in priuilegiis ab Aplica ſede conceſſis. Et in fine procurator oſculatur illi manum, & rogat clericum cerimoniarū, & petit inſtrumentum. clericus extrahit illi pallium: plicat, & reportat & conſeruat in loco ſacro quouſq; procurator ſit diſceſſurus, & tunc dat il li pallium & inſtrumentum in publica forma.

Qui pallium ſunt accepturi, poſtq̄ fuit petitum in conſiſtorio & con- ceſſum: componunt primum cum ſubdiaconis. nam illi ut diximus tenēt pallia. Qui accipiunt ſecundū ualorem, & taxam Eccleſię aliquādo plus: aliquando minus pro cētenario. Et quia uidi uarios uſus, & nihil firmi ſta tutum legi: de quota nihil dicam, clerici cerimoniarum & ipſi ratiōe offi cii ſui & inſtrumenti mercedem ſuam exigunt etiam ad proportionem ta xę & ualoris Eccleſiarum : non tamen tantum, quantum ſubdiaconi. So lent etiam: qui pallium accipiunt Diacono Cardinali duo bireta, & toti- dem ſuis camerariis dono dare. antiquitus dabant: ut legi: uinum album, & ſpecies. portabant etiam duas faculas cereas quæ ardeant ſuper altare, dum pallium traditur: & ſericum ad induēdum pallium: cum quo illud ad Eccleſiam ſuam deferunt.

SECTIO VNDECIMA.

DE PVBLICATIONIBVS SOLENNIBVS.

DE PVBLICATIONE PACIS. Cap. I.

In publicatione pacis lectis capitulis Pontifex ſurgit ſine mi- tra. incipit. Te Deū laudamus, & cātores proſequūtur, & in fine chorus cantat Antiphonā. Da pacē Dñe in diebus nſris quia nō eſt alius qui pugnet pro nobis niſi tu Deus noſter : & Pōtifex dicit hos uerſiculos choro rñdēte. Fiat pax in uirtute tua. ℟. Et abū dantia in turribus tuis. uerſ. Nō nobis Dñe non nobis. ℟. Sed nomini tuo da gloriam. uerſ. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te ueniat. uerſ. Dñs uobiſcum. ℟. Et cum ſpū tuo. Oremus.

Deus a quo ſancta deſideria, recta conſilia, iuſta ſunt opera, da ſeruis tuis illam quam mundus dare non poteſt pacem, ut & corda noſtra mandatis tuis dedita, & hoſtium ſublata formidine, tēpora ſint tua protectione trā quilla per Chriſtum Dñm noſtrum. Amen.

In publicatione federis initi contra hoſtes Eccleſię aut infideles.

Lectis capitulis Pontifex ſurgat & incipiat. Te Deum laudamus ſine

mitra.chorus prosequitur hymnum usq; ad finem.Pontifex pronunciat Pater noster.Et deinde.Et ne nos iducas in tẽtationem.℟.Sed libera nos a malo amen.uers.Christus uincit.Cristus regnat.Christus imperat.℟.In ęternum:& in seculum seculi.uers.Respice Domine in faciem Christi tui. ℟.Exaudi preces Ecclesiæ sanctæ tuæ.uers. Miserere nostri miserere nostri. Respon.Respice nos & ostende nobis lucem miserationum tuarum. .uers.Adiuua nos Deus salutaris noster.respõ.Et propter gloriam nominis tui libera nos.uers.Propicius esto peccatis nostris propter nomen tuum.℟.Ne forte dicant in gentibus ubi est Deus eorum ? uers.Saluos fac nos domine Deus noster.℟.Vt liberati de tribulatione confiteamur nomini sancto tuo.uers.Concede Domine populo tuo ut sit ei cor unum:& Anima una.℟.In obseruatione mandatorum tuorum.uers.Alleua manus tuas super gentes alienas.℟.Vt uideant potentiam tuam & agnoscãt te. uers.Innoua signa & immuta miracula.℟.Glorifica manum et brachium sanctum tuum.uers.Hostium nostrorum elide superbiam.℟.Et eorum cõ tumaciam dexteræ tuę uirtute prosterne.uers.Vltio sanguinis seruorum tuorum, qui effusus est.℟.Intrent in conspectu tuo & gemitus compeditorum.uers. Effunde iram tuam in gentes:quæ te non nouerunt.℟.Et in regna:quæ nomen tuum non inuocauerunt uers. Ecce inimici tui Domine sonuerunt.℟.Et qui oderunt te extulerunt caput.uers.Auerte a nobis Domine indignationem tuam. ℟.Et procul sit a nobis furor tuus.uers. Da mercedem Dñe sustinẽtibus te.℟. Vt prophetæ tui fideles iueniãtur.uers. Sanctus deus, Sanctus fortis, Sãctus immortalis.℟.Miserere nostri.uers. Mitte nobis auxilium de sancto.℟.Et de syon tuere nos.uers. Domine exaudi orationem meam.℟.Et clamor meus ad te ueniat.uers.Dominus uobiscum.℟.Et cum spiritu tuo. Oremus Omnipotens sempiterne Deus qui preciosissimo sanguine dilectissimi filii tui humanum genus redimere:ac per beatos Apostolos eius iacentem in tenebris mundum ad Euãgelii lucem erigere dignatus es quæsumus:ut aduersus impias Turcorum gentes cũctasq; barbaras natões uiuificæ Crucis inimicas fideles christianorum principes, ac populi ita potẽter arma accipiant, ut pro tui nominis gloria militantes , uirtutis tuæ brachio subleuati , ad ecclesiam tuam uirtutis signa reportẽt.Omnipotẽs sempiterne Deus, in cuius manu sunt omnes potestates, & omnium iura regnorũ:respice in auxilium Christianorum catholicorum:ut gentes paganorum, & hęreticorum, quæ in sua feritate confidunt dexteræ tuę potentia cõterantur . Per.C.D.N.Amen.

Si uero hostes sunt christiani dicantur istæ orationes. Oremus. Protector noster aspice Deus:& ab inimicorum nos defende periculis:ut omni perturbatione semota liberis tibi mẽtibus seruiamus.Deus refugium nostrum, & uirtus adesto pręsens ecclesię tuæ precibus Auctor ipe pietatis, & præsta, ut ab omni exuamur bellorum nequitia , & in tuæ protectionis securitate lætemur.Per Christum Dominum nostrum.Amen.

In publicatione federis initi pro defensione
Ecclesię, & conseruatione pacis.

Lectis de more capitulis surgit Pontifex sine mitra, & dicit . Te Deũ laudamus.Chorus prosequit:quo finito pronũciat Pontifex . Pater noster.&c.Et ne nos inducas in tẽtationẽ.℟.Sed libera nos a malo.uers.Saluos fac seruos tuos Dñe.℟.Deus meus sperantes in te.uers.Diffipa gẽtes: quę bella uolunt.℟.Vt liberẽtur dilecti tui.& confiteantur noi tuo. uers. Concede Dñe populo tuo :ut sit ei cor unũ, & anima una.℟.in obseruatione mandatorum tuorũ.uers. Mitte nobis Dñe auxiliũ de sancto. ℟. Et de syon tuere nos.uers.Dñe exaudi orationẽ meã.℟.Et clamor meus ad te ueniat.uers.Dñs uobiscum.℟.Et cum spiritu tuo.Oremus.Ecclesiæ tuę quę sumus Dñe preces placatus admitte, & destructis aduersitatibus & erroribus uniuersis secura tibi seruiat libertate.Per Christũ Dominũ nm amẽ. Deus auctor pacis & amator charitatis, quem nosse:uiuere, cui seruire, regnare est, protege ab oibus impugnatiõibus :supplices tuos.ut qui i defẽsione tua confidimus nullius hostilitatis arma timeamus Per Christum Dominum nostrum.Amen.

SECTIO DVODECIMA

Ordo quomodo Papa equitat in pontificalibus Cap.I.

S IRomanus Pontifex Romę :uel alibi morã trahens uelit de loco ad locum in solenni pompa(id est pontificalibus)equitare.hic ordo seruetur.Primi equitabũt Valisarii dominorũ Cardinalium cum familiis ipsorum dominorum Cardinaliũ , & aliorum prelatorum, mixim incedentibus.ut eis placuerit.Qui tamen lõgis uestibus utuntur.clerici Pontificẽ nõ præcedunt cum istis, sed sequũt. Tum p ordinẽ isti sequũtur, Tõsor, & Sartor Papæ cũ ualisiis rubris:i quibus sũt uestes Pontificis, familiares & Scutiferi Papæ, Nobiles & Barones minores cũ attinẽtibus Cardinalium, Scala Papæ pãno rubro coperta , quam Equus albus phaleratus portat.equũ aliquis ex parafrenariis Papæ freno ducit:scala ipsa lignea :quę gradus tres cõtinet , equo Põtificis apponit per quam equũ suũ ascendit si equitat, deinde reponitur super et ad locum suũ reducitur, post scalã equitãt Duodecim cursores Papæ, cũ duodecim Vexillis rubris, inde uexilliferi uiri Nobiles cũ uexillis ciuitatis, Papæ, Ecclesię, & sanctæ Crucis, ornati ut in coronatione Põtificis diximus.& ordine ibi declarato.Si plura erunt uexilla pro dignitate illorũ disponẽtur, digniora erunt ultima.Deinde equi duodeci albi phalerati, freno ducent sine sessoribus:tũ quatuor nobiles portãtes quatuor pileos ex cra

meſino ſupra baculos quoſdam ad menſuram triũ uel quatuor palmorũ. hi ſcutiferi honoris uocanť. Inducũt poſt hos procuratores Regum, & Pricipũ, Procurator fiſcalis, aduocati, & ſecretarii mixti: ut alias dictũ ẽ. & poſt cubicularii cũ caputiis ſupra collũ & circa pectus inuerſis, ſecretarii & aduocati, cubicularii autẽ circa pectus tm̃. hos ſequũť accoluthi, clerici camerę, & auditores Rotę cũ rochettis, & cappis. inde ꝓceres, & barones maiores, & oratores regũ, & pricipũ ſimul cũ cõſeruatoribus urbis. inter oẽs Senator prẽcipuũ locũ habebit, cedetq; tantum Oratori Cęſaris, deinde ſi quis aderit magnus Princeps aut p̃fectus urbis: ſiue aliquis inſignis: qui tm̃ non ſedeat in ſcãno Cardinaliũ. ſubdiaconi Apoſtolici poſtea equitabũt cũ rochettis & cappis, & ille qui fert Crucẽ papalẽ pileũ in capite geſtabit ab extra nigro panno abintus ſerico cum cordulis, & mappulis cærulei coloris. ante crucẽ duo magiſtri oſtiarii cum ſuis uirgis ſericeis. Immediate incedent poſt Crucẽ duodeci pedites clerici: uel laici, accenſa funalia deferent, & iuxta eos equitabunt duo clerici capellæ, laternas duas argenteas p̃ferẽtes, in quibus cãdelę perpetuo lucẽt, ducit poſt hos equus albus phaleratus mãſuetus, & pulcher cum tintinabulo ad collũ beneſonãte: qui capſulã uehit cũ ſacratiſſimo Chriſti corpore, ſupra qđ ciues nobiles portabũt baldachinũ, funalia cõdecẽter deferent ꝑ clericos cũ ſuperpelliciis. Sic tẽpore Pauli ſecũdi aliquãdo fieri uidimus. nã tũc beneficiati ſancti Perti ea portarunt. Poſt ſacramentũ ſacriſta aplici palatii, cũ ſuo habitu & baculo in manu equitabit, & poſt eũ ſi quis adierit princeps: qui in ſcãno Cardinaliũ ſedeat. Nã inter Sacramentũ & Papã: & quãdo ſacramentũ non adeſt inter Crucẽ, & Papam nemo oío ĩcedere debet niſi Cardinales: & qui cũ eis ſedẽt. ꝓcedunt deinde Dñi Cardinales, diaconi, p̃ſbyteri, Ep̃i, duo tantũ antiquiores Diaconi Põtifici ſemp aſſiſtunt, & ante eũ immediate incedũt: ſenior ferulã manu geſtat ex officio: ut prior diaconorũ, & ad quẽ ſpectat ordinare proceſſiones, & ita oẽs libri antiqui cerimoniarũ cõtinent, & ſeruatũ uidi tẽpore Pii ſecũdi: cũ Proſper columẽ erat prior diaconorũ. & tẽpore Pauli, cũ Rodericus Boria, qui nũc eſt Eps portuẽſis erat prior, camerarius autẽ ſi eſt Cardinalis, nõ debet portare ferulã, ſed eius uice camerarius: quia nõ ut Cardinalis, ſed ut camerarius portat ille: qui poteſt eſſe nõ Cardinalis ſecundũ obſeruatões ſupioꝝ tpum. Nro tm̃ tpe & Latinus urſinus, & qui nũc emeritatũ tenet Raphael Setĩ Georgii Cardinales ferulã portare, & proceſſionẽ ordinare cõſueuerũt. Cardinale Senẽſi priore diaconorũ id nõ mõ ad ęquo aío ferẽte, ſed libentiſſime pmittẽte. ꝓcedet deinde Pontifex cũ pluuiali, & mitra p̃cioſa: ſiue cũ regno id ẽ tiara triplici corona ornata uectus equo albo, ſiue ſella ſub baldachino: equũ freno ducẽt primũ maiores pricipes: deinde alii inferiores: ſellã humeris etiã a pricipio pricipes & alii ut in ꝓceſſione coronationis diximus portabunt: poſt põtificẽ cu-

bicularii duo ſecreti, & iter eos Decanus rotæ, q̃ ſeruit de mitra cũ habitibus ſuis ſequunť. inde duo medici cũ ſecretario Papę, ſi non eſt prelatus, conſueuit intet hos equitare Elemoſinarius Papæ. et aliquãdo cũ uidet p̃ſurã circa Pontificẽ ſpargere pecunias. deinde ſeruiens armorũ firmatus oibus armis præter galeam equitat portans umbellã crocei, rubeiq; coloris: aliorũ autẽ ſeruiẽtiũ armorũ cũ ſuis argẽteis baculis pars equitat ante Crucẽ: alii uero diſcurrũt per pompã ſurſum & deorſũ: inſtantes, et curãtes. ut põpa ſuo ordine ꝓcedat. parafrenarii cũ ſuis martellis. curſores cũ uirgis, & bacculis argenteis coreaceis uẽto ſiue ſtuppa plenis turbã ſe mouẽtes: & cuſtodes corpis cũ baculis ligneis Põtificẽ pedites circũſtãt poſt umbellã ſequũtur prelati cũ ſuis cappis amplis, & pileis. primũ Patriachę ſi qui aſſũt: tunc aſſiſtẽtes Papę Oratores: prelati: Archiepi: Epi: protonotarii: Abbates: poſtremo curiales togati mixtim: ut placet pompam claudunt.

Ordo cum Papa equitat ad aliquam eccleſiam religionis gratia, ſiue ad alium locum: & non in pontificalibus. Cap. II.

Valiſarii: & familiares Cardinaliũ: & prelatorũ: in breuibus p̃cedunt, ualiſarii Papæ Scutiferi Papæ, cum minoribus nobilibus: & attinẽtibus Cardinaliũ: aliqui equi albi phalerati ſine ſeſſoribus cũ magiſtro ſtabuli: poſt eos procuratores Regũ: & principũ: & fiſcalis: duo forerii cũ puluinaribus aureis: & tapeto: ut ſuper his genuflectat Pontifex in oſone: & hoc ſi uadit ad aliquã eccleſiã ad orãdum: aliter forerii nõ uadunt in ordine. Secretarii: & aduocati mixti. cubicularii: & oẽs cum ſuis capuciis ſup humerũ ſiniſtrum: acoluthi: clerici camerę cum oratoribus nõ p̃latis: & ſenatore. ſubdiaconi cũ Cruce, & magiſtris oſtiariis: poſt crucẽ ſecundũ antiquũ & debitum morẽ ipſe Põtifex debet procedere equo uel ſella uectus ſi nõ habet ſtolã: & mitrã, & tunc habebit ſtolã ſupra rochetũ longã ſuccinctã: & deſup capuciũ puum rubri coloris ſecundũ debitum ordinẽ: q̃a ſupra rochetum ſemp Papa utiť colore rubro: ꝑterq̃ a ſabbato ſctõ ad octauã paſchę. hodie tm̃ quia factitauit Sixtus quartus: utiť plerunq; albo caputio cõtra maioꝝ normã: et deinde ſi ẽ frigus, uel tẽpus pluuioſum mãtum rubrũ aptum a parte anteriori: & pileũ in capite purpureũ cum aureo lymbo in extremitatibus. Deinde ſequi debẽt Cardinales: Ep̃i: preſbyteri: diaconi. Sed tẽpore Sixti & poſt crucẽ, q̃uis icõgrue Cardinales p̃cedebãt diaconi: preſbyteri: Ep̃i: Et duo ãtiquiores diacõi aſſiſtũt: cuſtodes corporis armati ante crucem inſtructa acie incedunt: poſt Põtificẽ mox ſequuntur duo ſecreti cubicularii cum ſecretario, ſi nõ eſt prelatus, & duo medici. Decanus rotę nõ adeſt: quia Põtifex nõ habet mitrã. Cardinales cũ ſequunť: primo erũt Ep̃i tum p̃ſbyteri: demum diaconi oẽs quia nõ aſſiſttũ: põtifici cũ nõ habet mitrã. ſequunť deide aſſiſteñ. p̃lati: oratores p̃lati: Archiep̃i: Ep̃i: ꝓtonotarii: abbates: & alii curiales togati mixti.

Quando Cardinales debent pręcedere Pontificem, & quando sequi. Cap.III.

Sed considerādum est utrū in hac profectione condecentius Dñi Cardinales p̄cedant an sequantur Pontificem. bonę memorię Dñs Frāciscus Cardinalis mantuanus meo iudicio huius nouę consuetudinis auctor dicere solebat: Cardinales semper debere p̄cedere Pontificem: qñ Pontifex habet stolam, sed cū uenia dictum sit, hæc non est bona rō, quia & ita semper uidi seruari a Pio secundo: cui p quatuor annos ad minus in suo Pontificatu deseruiui: quem etiam per agros & nemora peragrantem cum stola semper conspeximus. Et Paulus cum per urbem uehebatur etiam lectica clausus nunq̄ erat sine stola. & in matutinis certe maioris hebdomadæ Pontifex exit ad capellā cum stola & manto, & quia sine mitra Cardinales sequuntur: non aūt p̄cedunt. Ego aūt arbitror Cardinalē Mantuanū: quia ut secundus Diaconus assistebat Pontifici: fauisse huic opinioni neq̄ abesset a latere Pontificis. Cęterū ut in processionibus qñ prælatus est indutus sericis uestibus, canonici sui pręcedūt, qñ aūt profanis, & quotidianis subsequunt̄, ita & Cardinales Pontificem mitratum p̄cedūt: sine mitra sequunt̄. Neq; unq̄ Pontifici sine mitra existenti fit a Cardinalibus reuerentia publica, & assistentia a Diaconis. De his tamē statuet summus Pontifex, prout sibi placebit. Nos ne antiquæ, & congruę cerimoniæ omnino pereant, hæc pauca diximus.

De itineratione Papę quando ad alias urbes siue alia loca uult se transferre. Cap.IIII.

Pontifex cum ad alia loca uult transmigrare primū re cum sacro collegio cōicata, deleget aliquos ex Dñis cardialibus: qui itineris sui sint comites & ad minus tres: ex quibus duo sint Diaconi. alius Ep̄s siue presbyter, & si non adessent tot Diaconi poterit unus esse presbyter pro illo Diacono. Alii cardinales pręire uel sequi poterunt, uel remanere si breui Papa est rediturus, prout eis uidebitur. Sed honestum est qd' aliqui p̄cedant: si papa est ingressurus aliquam ciuitatem insignē ne uideatur ita solus, & ut honorēt ingressū, p̄mittēt̄ cōmissarii qui curēt hospitia p̄ pōtifice & sua familia, pro cardinalibus & aliis pōtificē deducentibus. & isti habebunt noia omniū in uolumine siue in rotulo: ut sciant pro quibus debeant p̄uidere. pontifex cū suo caputio & stola ad collum mantello rubro, & galero ex cramasino equitabit, siue portabitur in sella. Et anteq̄ discedat e camera sua dicet has oratiōes: In uiam pacis salutis & p̄speritatis dirigat Dñs gressus nostros & angelus suus bonus cōmitetur nos ad dirigendos pedes nostros in uiā pacis: ut cū salute & gaudio eamus, & reuertamur ad propria. postea dicitur totus psalmus. Benedictus Dñs Deus israhel, cum gloria patri, Et sicut erat. postea reincipitur tota antiphona. In uiam pacis &c. Deinde sequitur Kyrie eleison, Xp̄e eleison Kyrie eleison. pater nos

ster. Et ne nos inducas in tētationem, Sed libera nos a malo. uers. Esto nobis Domie turris fortitudinis. ℟. A facie inimici. uers. Nihil proficiat inimicus in nobis. ℟. Et filius iniquitatis non apponat nocere nobis. uers. Vtinam dirigantur uię nostrę. ℟. Ad custodiendas iustificationes tuas in uiam pacis. uers. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te ueniat. uers. Dñs uobiscum. ℟. Et cum spiritu tuo. Oremus.
Actiones nostras quęsumus Dñe aspirando præueni, & adiuuando prosequere: ut cūcta nostra oratio, & operatio a te semper incipiat: & per te cepta finiatur. Omnipotēs sempiterne Deus dirige actus nostros in beneplacito tuo: ut in nomine dilecti filii tui mereamur bonis operibus abūdare. Deus qui filios israhel per maris mediū sicco uestigio ire fecisti, quiq; tribus Magis iter ad te stella duce monstrasti: tribue nobis q̄s iter prosperum, tempusq; tranquillum: ut Angelo sancto tuo comite ad eum, quo p̄gimus locum: ac demum ad æternę felicitatis portum feliciter peruenire mereamur per Christum Dominum nostrum. Amen.
Deinde ingredietur iter suum. Ante Pontificem semper pręferetur Crux per subdiaconum Apostolicum, & post Crucem portabitur corpus Christi super equum album cum campanella. ante equum pręibit clericus capellæ cum laterna cum lumine, & post sacrista cum ferula, Et isti semper erunt inter Papam, & Crucem.

Ordo intrandi aliquam urbem in ponrificalibus. Cap.V.

Cum autem Pontifex uoluerit intrare aliquam insignem urbem: firmabit se in aliqua Ecclesia, uel domo extra portam ciuitatis, & ibi capiet pluuiale, & mitram, & interim omnia parabuntur: quæ portantur in pompa: quando Pontifex equitat in Pontificalibus. scilicet uexilla parua & magna: & cū illis uexilla ciuitatis: in quam intrat, equi phalerati, pilei quatuor, equus cum scala, umbella & reliqua. baldachinum pro sacramento, & pro Papa ciues inuenient. Erit etiam paratus clerus urbis illius cum crucibus, & reliquiis sanctorum extra portam ciuitatis, & pueri etiam obuiabunt pedites cū ramis oliuarum, uel aliarum arborum, & cum armis Papæ clamātes. Viuat Papa. Pōtifex cum sua curia equitabit eo ordine: quo superius diximus cum equitat in Pontificalibus, hoc addito qd' sarcinæ Pontificis pręcedent omnes equos, Et clerus paratus cum sua processione ibit immediate ante Crucem Papæ. Si autem aliqui cardinales exeuntes de ciuitate obuiabunt Pontifici: postq̄ habuerit mitram & pluuiale, aduertat ille: qui ducit equum cum scala papæ: & statim præcedat. & deponat scalā ad dextrā ptē Papæ. Cardinales autem descendant ex equis suis remote, & accedant reuerenter ad papam: Et primo osculentur ei pedem, & manum. deinde per scalam ascendant: & osculentur faciem. postea ascē

dant ſuos equos:& uadãt in ſuo ordine.Hoc ſeruatum legimus apud maiores noſtros.Et quia uidetur in ſe habere grauitatem & maieſtatem, q̃q̃ in uſu non uiderimus, placuit his addere. Cum Pontifex erit prope portam ciuitatis:prẽlatus illius accedet ad Põtificem debitis reuerentiis, & offert illi Crucem oſculandam, quam Pontifex reuerenter cum mitra tamen oſculabitur. nõ enim commode poterit ei abſtrahi & imponi mitra equeſtri ab equeſtribus.Si tamen placuerit & mitram deponere, non erit inconueniẽs.Deinde prælatus incipiet Antiphonam. Ecce ſacerdos magnus &c̃,Et aliam,Dum eſſet ſummus Põtifex.Et ibit cum clero ad locũ ſuum ante Crucem in porta. Princeps ciuitatis etiam ſi eſſet Rex:ducet equum Pontificis freno,uel ſi Pontifex uehitur ſella ſubit ſellam cum ſuis proceribus dignioribus per aliquot paſſus.deinde iubente Pontifice alii ſuccedunt ei,& ille aſcendit equum & equitat in ſuo ordine. Si uero ciuitas non ſit ſub principe ſed libera:tunc ſummi magiſtratus ducunt equũ freno:uel ſubeunt ſellam a principio,& mox mutantur:& alii nobiles ciues ſuccedunt.ſed poſt magiſtratus uadunt circa Pontificem pedites, alii autem portant baldachinum ſupra Pontificem,alii ſupra ſacramentum. Cum Pontifex peruenerit ad portam Eccleſiæ principalis prẽlatus offert ei aſperſorium cum aqua benedicta,& Pontifex aſpergit ſeipſum & circũſtantes,Deinde imponit incenſum in thuribulo: & per prẽlatum incenſatur.Si autem pontifex deſcenderit ex equo anteq̃ intret Eccleſiã,& ſi Diaconi Cardinales erunt prope ipſum:antiquior de manu prælati accipiet aſperſorium:& porriget Pontifici,& miniſtrabit nauicellam cum Pontifex ponet incenſum:& clerus cantabit. Te Deum laudamus.Cum peruẽtum fuerit ad altare genuflectet Pontifex ad orandum ante altare ſuper faldiſtorium quouſq; fuerit finitum. Te Deum laudamus. Et prẽlatus Eccleſię dicet ſuper eum uerſiculos & orationes:prout diximus in noſtro põtificali in receptione pontificis.Quibus dictis pontifex ſurgit aſcẽdit ad altare:& ſolenniter benedicit populo dicens.ſit nomen Domini benedictum &c.& mox unus de Diaconis pronunciat indulgentias prout pontifici placebit.Inde eodem ordine Pontifex deducitur ad ſuũ hoſpitium & alii diuertunt ad ſua.In exitu autem ciuitatis:ſi Papa uoluerit proficiſci in habitu pontificali cum pluuiali & mitra:ſeruabitur idem ordo ut in introitu prẽterq̃ de proceſſione cleri, de uexillis, de umbella, de baldachinis.quę non aderunt.Et pontifex extra portam intrabit aliquam Eccleſiam,& deponit mitram & pluuiale:& induet mãtum rubrum & galerum ex crameſino,& procedet ut ſuperius dictum eſt itinerando cum ſuis tribus Cardinalibus.Q d̃ ſi Pontifex noluerit uti pontificalibus. tunc poterit equitare per ciuitatem ordine:quo diximus ſuperius cum equitat nõ in pontificalibus ad aliquam eccleſiam religionis gratia:niſi quod ſacra

mentum corporis Chriſti ſemper aderit,& forerii cum puluinaribus nõ aderunt.extra ciuitatem eum ſibi uidebitur dimittet Cardinales:& alios: qui honoris cauſa ſuam Sanctitatem deduxerint,& retinebit eos:qui ſecum ſunt profecturi.

Quid agendum:ſi cum Papa adeſſet unus Diaconus tantum cum uno Epiſcopo,uel preſbytero Cardinali. Cap.VI.

Et quia in huiuſmodi itinerationibus ſępe accidit:quod apud Pontifi cẽ ſunt pauci Cardinales,ſi hoc uel aliquo tempore accideret,quod in aliqua ſolẽnitate dum Pontifex exit ad Eccleſiã in Pontificalibus non eſſet preſens niſi unus Diaconus,& unus Eps tantum, Cardinalis Epiſcopus iret a dextris:& Diaconus a ſiniſtris Papę,& ſic ſederẽt in aſſiſtẽtia Papę, Diaconus tamen ſemper imponeret:& extraheret mitram adiuuante Epiſcopo.Si uero adeſſet aliquis preſbyter Cardinalis cũ uno Diacono:tũc Diaconus iret,& ſederet a dextris ſemper:& ſimiliter imponeret,& extraheret mitram Pontifici.In incẽſatione autem,& pace preſbyter Cardinalis (ſi adeſt) id faciet q̃uis ſit aſſiſtens:ſi non ſit alius preſbyter, ſi non aderit,faciet unus Epiſcopus Cardinalis.& ſi non aderit Epiſcopus:faciet Diaconus tam in miſſis q̃ in ueſperis,tam parato Pontifice in Pontificalibus q̃ non parato.Et ſi nullus aderit Cardinalis:dignior prẽlatus incẽſabit:& dabit pacem Pontifici.

SECTIO TERTIADECIMA.

DE RECEPTIONE PRINCIPVM ET PRIMO DE RECEPTIONE IMPERATORIS VENIENTIS AD VRBEM PEREGRINATIONIS GRATIA. Cap.I.

f RIDERICVS Tertius Anno ſalutis ſexageſimo octauo ſupra Milleſimũ quadrigenteſimũ Romam uenit religionis peregrinationis gratia: eumq; Paulus ſecundus Pontifex maximus ſummis honoribus excepit.Quæ igitur in ſuo aduẽtu mature,& prudẽter ordinata ſũt,atq; ſeruata qm̃ oĩbus iterfui:ex officio hic ãnotabo:& ut poſteri his uti (ſi uoluerint) facile poſſint adnectã.

Vt primũ igit̃ Põtifici nũciatũ ẽ Cæſarẽ in Italiã aduẽtaſſe:Romam uia Flaminia petiturum,iuſſit prouinciarum Eccleſię Romanę p̃fectos: per quas iter facturus erat Cæſar:ut uenienti honoris cauſa obuiam irẽt Pontificis nomine ad fines prouinciæ, illumq; cum omni ſuo comitatu publicis ſumptibus magnifice exciperent, & honores ei omnes impenderent,iuberentq; per ciuitates omnes, qua eſſet tranſiturus: clerum in porta obuiam exire cum crucibus, & deducere ad Eccleſiam

cũ Antiphonis uerſiculis,& orationibus:ut in Pontificali habetur.Dein de:ut Eccleſię agrum Cæſarem intraſſe cognouit.Nobiles quoſdã ex or dine equeſtri prẽmiſit, qui Cæſari obuiam eant, gratulantes Pontificis nomine proſperum eius aduentum,ei omnia Pontificis officia pollicen tes.poſt hos ſunt miſſi duo ſacri palatii cauſarum auditores: qui Spoleti, & duo deinde Archiepiſcopi cum duobus Epiſcopis ex aſſiſtentibus Pa pę:qui Marini Cæſari ſe exhibuerunt.deſignauit prẽterea Pontifex duos Apoſtolicę ſedis legatos:Guillelmũ Eꝑm Hoſtienſem Rothomageñ.& Franciſcum Sancti Euſtachii Diaconum Senẽſem:Sanctę Romanæ Ec cleſię Cardinales,datis mandatis:ut duorum dierum itinere Cæſari ob uiam irent.Sed legati cum primum obuiam fiunt Imperatori,deſcẽdunt ex equis cum ex propinquo eum manifeſte uideant,& ſuę maieſtati reuerẽ tiam faciunt:ſiue deſcenderit:ſiue in equo manſerit:conſueuit tamẽ & ip ſe deſcendentibus legatis deſcendere.Die autem quo urbem intrauit:hoc ordine exceptus eſt.Primi obuiam iere ad tertium lapidem Vicecamera rius,prẽfectus,Senator,conſeruatores,& cancellarii urbis: omnes cum habitu ſuæ dignitatis,& cum his capita Regionum, & alii magiſtratus urbani cum ciuibus nobilioribus.quos non multo interuallo ordines cu rię,& cancellarię officiales Duce Epiſcopo Vrbinate correctore, & ab breuiatore literarum Apoſtolicarum ſecuti ſunt. Tertio loco prẽlati do meſtici Pontificis cum aulicis proceribus,& nobilibus multis ad ſecun dum lapidem proceſſere.ſacer deinde Cardinalinm ſenatus extra portam ad quingentos paſſus Cæſarem expectabit:cui aduenienti ſuo,& Pontifi cis nomine felicem aduentum gratulatus eſt:uerba faciente priore Epi ſcoporum Cardinalium.Clerus urbis in ipſa porta cum crucibus,& reli quiis:ut Cæſarem exciperet:iuſſus erat.Hoc igitur ordie q̃is propter ſe rum introitum omnino ſeruari non potuerit:urbẽ ingreſſus eſt.Primo p cedebãt mixtę Cardinaliũ familię cũ militibus Cæſaris, tum familiares Pontificis laici cum familiaribus Imperatoris,Inde nobiles: & barones tum cõſeruatores cum officialibus urbis.Deinde oratores Principum,& regum nõ prẽlati.poſtremo Senator,& prẽfectus urbis cum ſuis ornamẽ tis, armiger Cæſaris cum enſe nudo inter illos,& Cæſarem ſolus equita bat.Sequebatur Cæſar ſub baldachino medius inter duos ſeniores Eꝑos Cardinales:cui in porta Vicarius Papę:qui clero urbis prẽeſt:paratus in Pontificalibus:crucem ex oſculandam porrigere debet. Et clerus cãtat. Ecce mitto Angelũ meũ.Et clerus ſupplicabũdus p̃cedit imediate ante p̃ fectum:& Senatorẽ.Imperatorem ſequuntur Cardinales per ordinẽ Eꝑi p̃ſbyteri:& Diacõi.officiales,& nobiliores ciues ducũt equũ Cæſaris fre no:& baldachinũ portãt.poſt Cardinales ſequebant p̃lati Cęſaris cũ p̃la tis oratoribus,& demũ alii Archiep̃i,Eꝑi,p̃tonotarii,Abbates,& alii cu riales togati.Ex itinere duo p̃ſbyteri; & duo diacõi cardinales diuertẽtes

ad Pontificem prẽuenerunt:qui cũ illis:& nõnullis aliis prẽlatis,atq; aũ licis ſuis cum pluuiali,& mitra deſcẽdit ad Eccleſiã Sãcti Petri: ubi in ca pella maiori i ſede ſua eminẽti ſedẽs Cæſarem expectabat.Cæſar ordine, quo diximus ad gradus Baſilicę peruenit.ubi equo deſcẽdẽs a Cardinali bus,& aliis ad confeſſionem beati Petri deductus ẽ:ubi paratum erat fal diſtorium, ſuper quod procumbens aliquantulum orauit.Interim Cardi nales omnes ad Pontificem aſcendentes in locis ſuis ſederunt, & illi duo preſbyteri:& Diaconi:qui prẽuenerãt:Cæſarẽ apud faldiſtorium orantẽ expectãtes illum finita oratione ad Pontificẽ deduxerunt, qui ut Ponti ficem uidit genu terram tangens illum ueneratus eſt,& accedens propius idem fecit. aſcendens deinde ad ſolium:in terrã pronus Pontificis pedes oſculatus eſt,deide manum.Põtifex benigne illum ſuſcipiẽs, atq; a terra eleuans ad oſculum oris recepit,& aſſurgens eum modeſte amplexatus ẽ, moxq; iuſſit eum ſedere in ſede pro eo honorifice præparata inter ſolium Pontificis,& ſedilia Eꝑorum Cardinalium.tum excepit prẽlatos, & pro ceres Cæſaris ad pedis oſculũ.deide a duobus Diaconis Cardinalibus de ductus Cęſar ad altare maius:ibi ſuper paratum ſibi faldiſtorium diutius genuflexus orauit.Interim chorus cãtauit Antiphonã. Elegit eum dñs: & excelſum fecit illum prę Regibus terrę. uerſ. Glorificauit illũ in cõſpe ctu regum.℟.& non confundetur.ſurgẽs deide Pontifex ſine mitra dixit Pater noſter.Et ne nos inducas in tentationem.℟. ſed libera nos a malo. uerſ.Deus iudiciũ tuũ Regi da.℟.& iuſticiã tuã filio regis. uerſ. Saluum fac Dñe ſeruum tuum Fridericum Imperatorẽ noſtrũ.℟.Deus meus ſpe rantem in te.uerſ.mitte ei Dñe auxilium de Sancto.℟.& de ſyon tuere eũ. uerſ.nihil proficiat inimicus in eo.℟.& Filius iniquitatis nõ apponat no cere ei.uerſ.fiat pax in uirtute tua.℟.& abundantia in turribus tuis.uerſ. Domine exaudi orationem meam.℟.& clamor meus ad te ueniat.uerſ. Dominus Vobiſcum.℟.& cum ſpiritu tuo. Oremus.

Deus qui beato Petro Apoſtolo tuo collatis clauibus regni cęleſtis:ani mas ligandi,atq; ſoluendi Pontificium tradidiſti.Intercẽſſionis eius au xilio famulus hic tuus Fridericus Imperator noſter a nexibus peccato rum ſuorum liberetur.

Prętende quęſumus famulo tuo.N.Imperatori noſtro dextrã ſalutis auxi lii:ut te toto corde ꝑquirat,& quę digne & humiliter poſtulat,aſſequi me reatur.Omnipotẽs ſempiterne Deus chriſtiani Imperii ꝓtector,& cõſer uator da ſeruo tuo.N.Imperatori noſtro uirtutis inuictę triũphũ: ut ad noſtrã,& Eccleſię tuę Sanctę,atq; fideliũ omnium unitatẽ,& pacẽ ſubdi tas illi facias uniuerſas barbaras nationes.per Chriſtũ Dñm nr̃m. Amẽ. Poſt hęc Põtifex de ſolio deſcendit, & Cæſarẽ iterum amplexatus manu ſiniſtra illum tenens pariter palatiũ Apoſtolicum aſcenderunt, qui i ſacel lum Sancti Nicolai ingreſſi aliquantulum conſederunt,& familiariter

confabulati ſunt. Deinde Pontifex Cæſarem ad cubiculū illi paratum dimiſit: iuſſitq; Cardinales complures illum deducere, ipſe uero cum ſuis paliam facelli portam ad cameram ſuam profectus eſt.

Dū Cæſar Romę fuit, ſæpe noctu uno, uel altero famulo ſociatus clā & indicto tpe ad Pontificis cubiculum acceſſit. cui Pontifex obuiam exiuit: cum primum id potuit reſcire, & diſcedentem ipſe deduxit uſq; ad ſecū dam, & tertiam aulam: & aliqñ ipſe Pontifex inexpectatus ad Cęſaris cubiculum cū paucis uenit: illumq; quātum potuit honorauit cū ſumma tñ grauitate, & maieſtate & in Eccliā, & in uia. In eccleſia orāte Pontifice ſuper faldiſtorio ſibi parato ante altare: ut fit: Imperator ſup aliud faldiſtorium orabat a ſiniſtris poſitum cooptum purpureo ornamento cum puluinari ēt purpureo, & paruo ſcabello uiridi ēt purpureo. ſedes Cęſaris cū ſuo reclinatorio, ſiue poſtergali ſita erat inter ſedē Pontificis, & ſedilia cardinalium in formam ſedis Pōtificalis, ſed nō tātæ altitudinis neq; latitudinis cooperta erat panno ſericeo uiridis coloris: & ſcabellum paruū habebat uiride, ſup quod pedes tenebat Impator. altitudo ipſius ſedis ita erat inſtituta in capella Aplica: ut non altior eſſet locus: ubi ſederet Imperator: q̄ ubi Pontifex teneret pedes, et item ſcabellum Cęaris ęquale erat ſedibus Cardinalium. Cum incenſabatur Pontifex per Cardinalē aſſiſtētem: mox incēſabatur Impator per primum ex plātis aſſiſtentibus pontifici. cum Pōtifex pacē accipiebat ab aſſiſtente Cardinali. primo dabat pacem Impatori, poſtea Diaconis aſſiſtentibus, Inter eundum ſemp manu ſiniſtra illius dextrā tenebat: uolebatq; ut ęquali ſemp gradu incederet q̄uis modeſte ſemp Cęſar reluctaretur. In diſceſſu mandauit pontifex qđ itidem ut in introitu honoraretur. ſed ille ſummo mane cum paucis e ſuis conſenſo equo ante receſſit, q̄ Cardinales conſueuiſſent, pauci admodum eius feſtinationem ſunt aſſecuti. Dōauit Pontifex Cæſarem pluribus muneribus. primum ueſte aurea, & equo albo phalerato cum aliquibus iocalibus cū Reliquiis ſanctorum admodum precioſis: quorum precium ſupra duum millium aureorum ferebatur.

De receptione Regis uenientis ad urbem. Cap. II.

Cum pontifici: nunciatū erit regē quēpiā Romā uētur, mādet rectori prouincię: qua ille erit primum trāſiturus: ut ueniēti Regi ad fines agri eccleſiæ obuiā uadat: illum pontificis noīe benigne ſuſcipiat, honoret, & per totā ſuā prouinciā deducat, alatq; cum oi ſua familia publicis ſumptibus. cum ciuitates & inſignia oppida intrabit: occurat ei clerus cum ſup plicatione, & baldachino cātātes hymnos: añas: uerſiculos: & oſones ut in libro pōtificali habet: & mittat q̄primum numerum equitum: qui ſunt cum rege: & qualitatem comitum eius ad pontificē: mittantur deinde ad tres diętas duo plati, qui occurrāt Regi pontificis noīe: & deinde quatuor alii ad duas: demum per quindecim aut ſexdecim milliaria mittantur

duo ex p̄ſbyteris ſiue Diaconis Cardinalibus legati obuiam: qui regē ad urbem deducant. Ordinentur qui in toto itinere: dum erit i terris eccliæ: faciant expenſas Regi. In die introitus uicecamerarius, ſiue gubernator urbis cum p̄fecto ſenatore, conſeruatoribus, cācellariis, capitibus regionum & aliis officialibus & nobilibus ciuibus primi exibūt obuiam ad ſe cundum aut tertium lapidē, Ad primū lapidē occurret Regi familia Pōtificis cum oibus ordinibus & officialibus curiæ. ſacer ſenatus Cardinalium in porta obuiabit Regi, Et per priorem Eporum Cardinalium fient uerba cōgratulatoria noīe Pontificis & collegii, & oēs Cardinales tangent manum Regi: & oſculabuntur genam. deinde hoc ordine intrabūt urbem. primo præcedunt familię Dñorum Cardinalium, & curialiū mixtim, familia deinde Pontificis cum officialibus curiæ ſecularis. uideliçet ſcriptoribus Aplicis abbreuiatoribus & hmōi. Et cum familia Regis: barones, nobiles, conſeruatores, oratores, principum, & Regū nō prælati: p̄fectus urbis, & ſenator. Siquis princeps aut magnus nobilis erit cū Rege locetur inter oratores laicos, uel cum ſenatore aut p̄fecto pro dignitate ſua. Nota tñ qđ orator Imperatoris ſemper p̄cedit ſenatorem. Sequentur deinde ſeruientes armoꝝ cum ſuis baculis argenteis quoꝝ aliqui ſemper diſcurrent curantes: ut alii p̄cedant ſecundū datum ordinē. Deinde ſacrum collegium Cardinalium Epi, preſbyteri, Diacōi. Rex uero erit medius inter duos ſeniores Diaconos in ultimo loco, poſt Regē erunt imediate duo aut tres cubicularii ſiue ſecretarii ſui. Deinde oratores, prælati, Archiepi, Epi, protonotarii, abbates. Et ſi quis p̄latus erit cum Rege erit inter p̄latos oratores, pręlati ex familia Papæ in hmōi actibus: qñ collegium eſt pręſens non p̄ponuntur aliis: quia collegium eſt ibi tūc nomine ſuo & Pontificis. ſed ſtabunt in loco ſuę promotionis. Clerus urbis cū uicario occurret Regi ad gradus baſilicę Sancti Petri. & ibi Regi ex equo deſcendenti uicarius offeret Crucem oſculādam: Et tunc p̄cedent cantātes Antiphonam. Ecce ego mitto angelum meum &c̄. Et alios hymnos. & ſic deducetur ad altare maius ordine quo uenerat. ubi ſup faldiſtorium ſibi paratum orabit genuflexus. Interim chorus cantabit rñſorium. Poſſui adiutorium ſup potētē & exaltaui electū de plebe mea. uerſ. Inueni David ſeruū meū. oleo ſancto meo unxi eum. ℟. Et exaltaui &c̄. Itē aliud. Tua potētia, tuum regnum Dñe, tu es ſup oēs gentes: da pacem Dñe in diebus nris. uerſ. Creator oium Deus terribilis & fortis: iuſtus, & miſericors. ℟. Da pacē &c̄. Finito rñſorio, Rege adhuc proſtrato pmanente prior Cardinalium dicit uerſus & oſones infraſcriptas ſupra Regem ſtans in cornu dextro altaris: ubi dicit Euāgelium. Pater nr̄. uerſ. Et ne nos inducas in tentationē. ℟. Sed libera nos a malo. uerſ. Deus iudiciū tuū Regi da. ℟. Et iuſticiā tuā filio Regis. uerſ. Saluū fac Dñe. N. Regē. ℟. Deus meus ſperātem in te. uerſ. Mitte ei auxilium de ſancto. ℟. Et de Syon tuere eum. uerſ. nihil

pficiat inimicus in eo .℣. Et filius iniquitatis nō apponat nocere ei.uerſ. Dñe exaudi oīonem meā.℣.Et clamor meus ad te ueniat.uerſ.Dñs uobiſcū.℣.Et cum ſpū tuo.Oremus.Deus:cui oīs poteſtas famulat': da huic famulo tuo.N.Regi proſperū ſuæ dignitatis effectū,in quo te ſemp timeat tibiq; iugiter placere cōtendat.Deus qui btō Petro aplo tuo collatis clauibus regni celeſtis aīas ligādi:atq; ſoluēdi Pōtificiū tradidiſti cōcede,ut interceſſiōis eius auxilio famulus hic tuus.N.Rex.a nexibus pctōrū liberetur .Prætēde Dñe.N.Regi famulo tuo dexterā cœleſtis auxilii:ut te toto corde perquirat :& quæ digne & humiliter poſtulat,aſſequi mereat'. Per Chriſtum.Dominum Noſtrum.Amen.

Surgat Rex ab oratione,& deducatur a Cardinalibus ad aliquem locum ſibi præparatum ad hoc,& ibi eum dimittant cum duobus ultimis preſbyteris & totidem ultimis Diaconis Cardinalibus,alii omnes aſcendant ad Pōtificem:qui paratus cum pluuiali,& mitra precioſis exit ad publicum cōſiſtorium in prima aula Regali ornatum.cum omnes ſederint: facta a Cardinalibus conſueta reuerentia duo antiquiores Diaconi ibūt ad Regē cum ſex, aut octo prelatis acceptis a ſolio Pontificis:& illi duo iuniores ibūt ad conſiſtoriū,& facta reuerētia Sanctiſſimo Dño nro ſede bunt in loco ſuo.& mox deducetur Rex ad Pontificem a quatuor Cardinalibus in hunc modum. Primo pcedent familiares Regis,tum quatuor ſeruientes armorum,& poſt eos miniſter cerimoniarum.Inde duo preſbyteri Cardinales,Deinde Rex medius inter duos antiquiores Diaconos,& poſt eū ſex aut octo prælati prędicti. Rex tertio genu flectet in cōſpectu Pontificis,duo preſbyteri Cardinales pcedentes facient reuerētiam Pontifici,& expectabunt ibi:ſtantes ante Pontificem . deinde aſcendet primus Diaconus,& poſt eum Rex: qui genuflexus oſculatur pedem Sanctiſſimi Dñi noſtri.Pōtifex porrigit ei manum:quam poſtq; fuerit oſculatus:leuet eum,& recipiat ad oſculū oris,Interim aſcēdet & alius Diaconus his peractis,& aliquibus uerbis gratulatoriis et grates agētibus pontificem & Regem dictis:deducitur Rex a Diaconis ad ſedendū poſt primū Epm Cardinalem.Et ipſi reuertuntur ad ſedendū ad locum ſuum. Et tunc ſi pontifici placet proponunt' ab aduocatis aliquę cauſę:quibus finitis ſurgunt oēs,& Rex accedit ad Pontificē cū Cardinalibus, & eius familia oſculatur pedes Pontificis.Deinde Pōtifex cū oībus reuertit' ad cameram,& mittit aliquos Cardinales qui deducāt Regē ad camerā ſuā.

Et nota qd' ſecundū qd' legi in pluribus libris cerimoniarū Rex i pria die aduētus ſui nō debet ſeruire Pōtifici in aliquo actu,neq; in ferēda cauda,neq; in mēſa ſi ſecū prāderet:neq; in aliqua re.In aliis aūt diebus portabit caudā pluuialis,dabit aquā manibus,ſiue i miſſa,ſiue in mēſa,& in cōuiuio portabit primū ferculū.& in collatiōe primū potū & hmōi.ſedebit aūt ubicūq; erit i publico aut i ſecreto cū cardialibus poſt primū cardialē

ſuper cuſſinum aureum,ſiue purpureum,& in loco ſuo incenſabitur,& capiet pacem per eundem:ut alii Cardinales.

Pontifex donabit Regem aliquibus mūeribus deuotis & precioſis,ueſte aurea,& equo phalerato,ſicut fecit Sixtus quartus Chriſtigeruo Regi Daciæ,& Ferdinando Regi Sicilię:qui Romam uenerūt tempore Iubilei anno Milleſimo quadringenteſimo Decimo tertio.

In diſceſſu ſociabitur Rex a Cardinalibus uſq; ad portam ciuitatis. Si Rex ueniet ad urbem ob aliam cām:q̄ peregrinationis:poſſent ommitti omnia,q̄ fiunt in Eccleſia Sancti Petri.Et ſine ſupplicatione cleri deduceretur a Cardinalibus ad locum deſtinatum,& inde ad conſiſtorium publicum,ut dictum eſt. Si uero Pontifex non eſſet Romę, neq; in terris ſuis:quando Rex aliquis ad eum ueniet:tunc neq; per tot dietas mitteret ante eum,neq; faceret ei expenſas.in ingreſſu autem honoraretur,& reciperetur in conſiſtorio publico,ut ſuperius dictum eſt.

De receptione Reginę. Cap.III.

Si aliqua Regina ueniret Romam honoraretur:& in eius aduētu omnia ſeruarentur:quæ dicta ſunt de Rege in omnibus & per oīa.& in Eccleſia dicuntur quę inferius ponemus:ſed non recipietur a Pōtifice ad oſculum oris:ſed ad pedis,& manus.neq; poneretur ad ſedendum inter Cardīnales,uerū ſalutato Pōtifice poſt oſculum pedis,& manus Papa ſurgeret, & rediret ad cameram ſuam:& illa dimitteretur cum aliquibus Cardinalibus ad locum ſibi paratum.Quod tamen ſeruatum non fuit in Regina Dacię tpe Sixti quarti,& Innocentii octaui,non enim recepta fuit in cōſiſtorio:ſed a collegio ſeducta ad domū ſuę habitatiōis . In Eccleſia fieret ei ſuggeſtus ornatus extra & prope capellā,ubi cū ſuis ancillis poſſet ſtare,& audire miſſam,& cum Diaconus Thuris ſuffitu excipit Cardinales: Reginā acoluthus unus eodē mō excipiat:ſimiliter,cū datur pax Cardinalibus: Subdiaconus qui ſeruit in miſſa portet pacē argēteam:ſiue auream oſculandā Reginę,Neq; illa ſeruit in aliquo Pontifici, nec debet eſſe aliquo modo in cōuiuio cū Pontifice. In porta igitur Eccl'iæ ſancti Petri ſup gradus occurrit ei clerus cū ſupplicatiōe indicta, & p̄latus offert ei crucē oſculandā.Et chorus cantat rñſoriū . Iſta eſt ſpecioſa inter filias Hieruſalē : Scut uidiſtis eam plenā charitate,& dilectiōe in cubilibus,& in hortis aromatū.uerſ.Iſta eſt ſpecioſa,q̄ aſcēdit de deſerto deliciis affluens.Sicut uidiſtis.&c̄.Gloria patri.&c̄.Sicut uidiſtis &c̄.Deinde cantando.Te Deū laudamus pueniunt ad altare maius:ubi Regina ſuper faldiſtorium orat.Interim p̄latus ſtans apud altare dicit ſuper eam uerſiculos,& orationem uidelicet. uerſ. Saluam fac ancillam tuam Domine.℣. Deus meus ſperantē in te.uer. Mitte ei auxiliū de ſancto.℣.Et de ſyon tuere eam. Verſ.Nihil proficiat inimicus in ea.Reſpon.Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. Verſ.Fiat pax in uirtute tua.Reſpō. Et abūdātia

in turribus tuis.uerſ.Domineexaudi orationẽ meã.℟.Et clamor meus ad te ueniat.uerſ.Dominus uobiſcum.℟.Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Deus, cuius prouidentia in ſua diſpoſitione non fallitur: ineffabilẽ clementiam tuam ſupplices exoramus, ut ſic Heſterreginam Iſraeliticæ plebis cauſa ſalutis ad Regis Aſſueri thalamum, regniq; ſui conſortium trãſire feciſti. Ita hanc famulã tuam chriſtianæ plebis ſalutis gratia: ad gratiam tuam tranſire facias: ut tibi ſuper omnia iugiter placere deſideret, & te inſpirante: quæ tibi placita ſunt, toto corde perficiat, & dextera tuæ potentiæ illam ſemper hic & ubiq; circundet: Per Chriſtũ dñm nr̃m. Amẽ.

De receptione primogeniti Regis. Cap.IIII.

Primogenitus Regis, quia eſt hęres Regni, & futurus Rex, ſi ſuperſtes erit: honoratur eiſdem fere cerimoniis in ſuo aduentu: ſicut de Rege diximus: pauca mutabuntur. Non mittentur obuiam per tot dies p̃lati: neq; mittentur Legati Cardinales, ſed per unum, aut duos dies mittentur etiam aliqui Prelati, & collegium obuiabit in porta urbis, deſcendet ad palatium Apoſtolicum: & ducetur ſuo tẽpore a duobus Diaconis ad Pontificem ad publicum conſiſtorium, & poſt receptionem ad oſculum, ſedebit poſt primum preſbyterum Cardinalem: & non poſt primum Epiſcopum: ut ſit aliqua differentia inter patrem, & filium. Si ueniret Romã cauſa deuotionis poſſet recipi in eccleſia ſancti Petri ſicut de Rege diximus, ſed in orationibus nõ diceret .ſ.Rex. ſed ſimpliciter famulus tuus .N. oĩa alia ſeruentur, ut ſuperius dictum eſt de Rege. In capella ſedebit ut diximus. Thure excipietur, & accipiet Pacem ut Rex. In receſſu deducetur a collegio Cardinalium uſq; ad portam ciuitatis, & ſemper erit medius inter duos Seniores Diaconos Cardinales: ut in ultimo loco tam in ueniendo: quam in redeundo.

De receptione alicuius Principis electoris Imperii: ſiue alterius maximi Principis.

Principes electores Romani imperii digniores habentur aliis principibus præter Reges, ſicut Cardinales aliis prælatis ratione electionis, hii ſeptem numero ſunt: tres Archiepiſcopi, Colonienſis, Maguntinus, & Treuereñ. Tres Principes, comes Palatinus Rheni: Dux Saxonię: Marchio Brandeburgenſis: Septimus additus fuit Rex Bohemię: Colonienſis cancellariæ Imperiali præeſt per Italiam. Maguntinus qui ut decanus eſt electorum per Germaniam, Treuerenſis per Gallias, & ſingulis illorum ſua prouincia & diœceſi procedit ſecundum Caroli quarti ſanctionem. Palatinus: qui inter laicos primum locum obtinet: Archidapifer eſt Imperii, & ad eum pertinet deferre aureum pomum ante Cęſarem, Dux Saxõiæ Archimareſcallus eſt: & enſem nudũ ante Cæſarẽ p̃fert. Brãdeburgenſis camerarius Imperii cenſetur: & ante Cæſarem ſceptrum Imperiale portat. Et q̃uis ille comes, hic Marchio dicatur: ſunt tamẽ & Ducatus

catus titulo omnes inſigniti. Nam palatinus ex ducibus Bauarię primus habetur. Et Brandeburgeñ. Pomaramię & Stetinenſem ducatus obtinet. Sed comitatui & marchionatui fuit attributa eligendi poteſtas. Hæc uoluimus delibaſſe: quæ non facile alibi legas: ut omnes ſciant quantam auctoritatem nomen electoris imperii ibi uendicet: quos tã prelatos q̃ principes pari modo honorandos eſſe in eorum aduentu ad curiam cenſeo niſi in ſedendo: ut poſtea dicemus.

Princeps igitur maximus excipietur: ut agrum Eccleſię Romanę intrauerit omni humanitate & honore: ut diximus de Rege, ſed non tanto apparatu, neq; clerus ibit obuiam cum proceſſione. mittẽtur aliqui a Põtifice obuiam per unum, aut duos dies. In ĩtroitu eorum familię cardinalium ſigillatim unaquęq; per ſe extra portam per quingentos paſſus, uel circa exibunt obuiam principi: gratulabuntur felicẽ eius aduentum nomine heri ſui: & offerent domum & eius bona. Oratores principum, & ſenatus ulterius progredientur, familia Papę poſt alias familias ibit obuiã Principi. & demum duo Cardinales nomine Pontificis & collegii paulo extra portam principi occurrent, & poſt cõgratulationem capient eum medium: & ducent ad Pontificem in publicum cõſiſtorium hoc modo. p̃cedent familiæ Cardinalium & primum qui in breuibus ſunt: deinde familia principis cum ſuis ſarcinis, demum familiares Papæ laici cum nobilibus, poſtremo oratores non prelati, Princeps deinde medius inter dictos duos Cardinales, & ante eos ſeruientes armorum. poſt uero prælati oratores cum prelatis papę, deinde ſiquis prelatus erit cum principe honorabitur pro ſua dignitate, poſtea ſequentur alii prelati ordine ſuo cõſueto. deducetur princeps ad palatium, & expectabit in parua capella cũ ſua familia, illi duo Cardinales ibunt ad Põtificem: qui paratus ex more exibit ad publicum conſiſtorium paratum in aula ultima non in prima regia, & facta reuerentia a Cardinalibus proponetur aliqua cauſa ab aduocatis: & cum prima erit finita uel ante, ſi placebit Sãctiſſimo Domino noſtro, quatuor aut ſex prelati ex primis aſſiſtentibus diſcedent a pedibus Pontificis & ibunt ad deducendum principem ad conſiſtorium: qui ueniet medius inter duos primos iuniores. & facta reuerentia recipietur a Pontifice ad oſculum pedis, manus, & oris: deĩde poſt aliqua uerba quibus & gratias aget: & gratulabitur, ſurget, perq; clericum cerimoniarũ deducetur ad ſedendum inter duos ultimos Diaconos Cardinales, & proponetur aliqua cauſa, uel finietur propoſita. finito conſiſtorio ſurgent omnes, & princeps cum aliquibus Cardinalibus ibit ad Pontificem: & illo ſtãte, & cum Pontifice confabulante poterũt eius familiares oſculari pedes Papę. Poſtea Papa reuertetur ad cameram ſuam: & princeps ibit imediate poſt crucem inter duos iuniores cardinales, & ſic ſedebit in Eccleſia. & ibi quãdocunq; erit cum Reuerendiſſimis Cardinalibus. Et cum abſcedet a Papa,

& ibit ad locum ſibi aſſignatum: debet deduci ab illis duobus Cardinalibus: qui eum deduxerunt ad palatium.

De receptione principis non ita clari. Cap. VI.

Princeps aũt non elector Imperii, ſiue Dux non ita clarus magnus tñ iiſdem fere cerimoniis honorabit, ſed nõ ibunt obuiã ei Cardinales aliq; neq; ſedebit inter Cardinales: tuerũ poſt oẽs Cardinales, & erit medius intrans inter duos primos p̃latos Pontificis, cętera ut ſupra. Et ſi eẽt Dux, aut princeps minoris fortũæ: qui nõ deberet ſedere in ſedibus Cardinaliũ nõ recipietur in cõſiſtorio publico, ſed mõ ſupra dicto deducetur ad ſuum hoſpitium.

De principe electore prælato. Cap. VII.

Princeps elector Archiep̃s uidelicet Magũtinus, Coloniẽſis, ſiue Treuerenſis q̃uis p̃cedant laicos electores, cũ ultra ſacram dignitatẽ ẽt ducatus titulo decorentur, tñ familiarius conſueuerũt a Põtifice tractari in ſedendo: ut audiui. Nam ex eis nemo meis tp̃ibus ad curiam uenit. Credo tñ qđ debeant recipi: ut alii principes electores. Et in ſedendo erit ille Archiep̃s elector poſt oẽs Cardinales in ſede Diaconorũ Cardinalium. Si tamẽ erit p̃ſens alius ſimilis princeps: quia tũc ipſe non cederet illi, poterunt, ſi erunt plures ſedere in eodem ſedili ſecundum ordinem ipſorum.

De receptione oratorum, ſiue Legatorũ Regum, & principũ, ſeu rerum publicarum. Cap. VIII

Pridie q̃ oratores ſunt ingreſſuri urbem, debent id ſignificare honeſto modo. Et ſi ipſi oratores ueniunt ad p̃ſtandam obedientiã ſummo Pontifici: ſiue ob aliquã rem magni momẽti & ſpectãtem ad bonum publicũ, tũc Pontificis noĩe debet intimari per curſores Cardinalibus & prelatis curiæ dies, & hora introitus illorũ oratorum, & per quam portam, & ut mittant familiam ad honorandum. Et nota qđ intimatio hmõi non conſueuit fieri niſi in caſibus prædictis. cum aũt oratores ob res priuatas ſuorum dñorum ueniunt, nõ mittuntur familiæ, ſed priuati amici mittunt.

Tempore Sixti cerimoniæ hmõi fuerũt multo laxiores, idq; ambitioni, & gratię datũ non improbandum ſi res ad priſtinam grauitatem reducerentur. Die igitur & hora p̃dicta familiæ Dñorũ Cardinalium ſeparatim exibũt obuiam oratoribus per medium miliare: uel circa extra urbem. Si ueniunt per portam Sancti Petri. familiæ non tranſeunt domum leproſorum, neq; ullo modo aſcendunt montem, & ſimiliter ſi per portam Sanctæ Marię de populo non tranſeunt pontẽ Æmilium. Aduenientibus oratoribus, ille cui cõmiſſum eſt a Cardinali accedit: & noĩe Dñi ſui gratulat̃ felicem aduentum oratorum, & dicit Dominum ſuum miſiſſe familiam ſuam ad honorandum illorum introitum propter reuerentiam, deuotionem, affectionẽ, ſiue beniuolentiam, ex dñi illius conditione cuius titulos diligenter ſeruare debet, quem habet erga dominum illorum, & polli-

cetur: atq; offert oẽm operam Dñi ſui, domum, familiã & omnia quę poteſt: qñcunq; operam requirent illorum, & habito ab illis reſponſo: recedũt ad partem, dant locum aliis, & uadunt ad loca ſua, & ſemper honorabiliores remanent cum oratoribus. familia Papę debet eis occurrere paulo extra portam, & facta ſalutatione aptantur per clericum cerimoniarũ in hunc modum. Primo procedunt familię curialium tam cardinalium q̃ aliorum: qui in breuibus ſunt, deinde ſarcinæ, & familia oratorum nouorũ bini & bini, poſt familiares Papę laici, & nobiles, ac barões: ſi qui ſũt: tum ſeruientes armorum cum ſuis baculis argenteis, Inde oratores: quorum primus erit medius inter duos primos prelatos Pontificis. Deinde ſi erunt plures oratores ponentur unus poſt alium medius inter unum prælatum Pontificis & unum ex oratoribus principum: qui ſunt in curia: ſiue ſint prelati ſiue laici, & prelatus Pontificis erit a dextris noui oratoris: & orator antiquus a ſiniſtris. Quando nõ erunt plures oratores noui ſequẽtur, unus prelatus palatii & unus orator, & qui ſuperhabundabunt ſiue p̃lati palatii: ſiue oratores: ibunt bini & bini. Q đ ſi oratores eſſent tot numero: ut & prelati Papę, & oratores antiqui nõ ſufficerent ad retinendos eos medios: ibunt poſt primum: qui erit iter duos: ut diximus: ex palatio: alii bini & bini: unus orator nouus & unus prelatus palatii, ſiue unus orator antiquus, & hoc alternatim. uidelicet poſt primũ erit unus orator antiquus: deinde unus prælatus palatii, & ſic deinceps uſq; ad ultimum. Sequentur deinde alii prelati ſuo ordine, & poſt eos Subdiaconi, auditores, clerici camerę, acoluthi, cubicularii, alii familiares Papę togati, demum alii curiales. Cum peruenerint ad portã hoſpitii nouorum oratorum, ipſi noui oratores firmabunt ſe ante portam in equis: & agent gratias prælatis & oratoribus: qui eos deduxerunt, & ſic remanebunt in porta reſpondentes facientibus reuerentiam cum capite derecto quouſq; prelati omnes tranſeant: & diſcedant. tunc intrabunt domum: & deſcendent ad quieſcendum. Neq; prius ibunt in publicum q̃ uiſitauerint ſummũ Pontificẽ. Die deinde ſtatuta parabitur conſiſtorium publicum in aula conuenienti oratoribus: ut alias diximus. & pridie ĩtimetur Cardinalibus. prelatis, & officialibus curię. hora conſueta Dñi Cardinales ueniũt ad palatium, & ſummus Põtifex paratus pluuiali, & mitra preciosis exit ad publicum cõſiſtorium. Interim oratores ipſi ueniunt ad palatium comitati ab amicis, & aliqui Cardinales amici ſolent mittere familias ſuas ad deducendum eos ad palatium. nam tales Cardinales prę ueniunt aliquantulum alios, & ſtatim mittunt familias. Et eſt aduertendum: qđ Papa non prius exeat ad conſiſtorium q̃ oratores intrauerint palatium, ne indecenter oporteat eũ expectare. Illi autem: ut deſcenderint, expectabunt ĩ capella minori, uel ſi conſiſtorium erit in aula regali: expectabunt in aliquo loco inferius ad hoc eis parato, cum Pontifex & alii ſederint: fit reuerentia a Cardinali-

bus more ſolito, Deinde proponitur aliqua cauſa ab aduocatis. Tũc cle-
ricus cerimoniarum perquirat a referendario: qui habet curam ſignatu-
rę: quot cauſę ſint proponendæ, & cum tempus uidebitur, aſſumat præ-
latos e numero aſſiſtentium Papę tot, quot ſufficiant pro numero ora-
torum, uidelicet: ſi erit unus uel duo oratores: non aſſumantur minus q̃
quatuor: & deducantur medii. Et ſi fuerit inter oratores aliquis prela-
tus: debet deferre cappam. Oratores ſi eſſent ſex, octo, uel plures orato
res: tot aſſumantur prelati: & unus ultra ut primus orator ſit medius,
alii unus orator & unus prelatus, qui prelati ibunt ſimul ad locum, ubi
oratores expectant, & eos deducent ad conſiſtorium. cum apparuerint
in conſpectum Pontificis: Tertio cum diſtantia genuflectunt: prout cle
ricus cerimoniarum, qui eos præcedet, oſtendet, & tunc aduocatus ta-
cebit: etiam ſi ſua propoſitio non eſſet finita. Oratores preeunte primo
prelato ad Pontificem aſcendent, & recipientur ad oſculum pedis, ma-
nus, & oris. & genuflexi dicent ſecrete aliqua uerba, & preſentabunt Pa-
pę literas credentiales: uel publica documenta commiſſionis eorum,
quas prius oſculabuntur, quam in manibus Pontificis tradant. Ponti-
fex literas, & inſtrumenta dat ſecretario, & oratores per clericum cerimo
niarum ducuntur retro ſcamnum preſbyterorum Cardinalium: quod eſt
in conſpectu Pontificis, & ibi ſtant quouſq; ſit tempus exponendi. Ad-
uocatus autem ſi non finierat, proſequitur cauſam ſuam, Et ea finita. Se
cretarius Pontificis ſurgit, & legit literas, & inſtrumenta ſtans ante Pon
tificem clare & diſtincte pronunciando, ita ut bene ab omnibus intelli-
gatur. Quibus finitis: orator cui incumbit ſtans detecto capite: accep-
to ſigno incipit orationem ſuam, & alii eius collegę ſimul ſtantes capi-
te detecto permanent: & illo ſe inclinante, uel genua flectente pariter ſe in
clinant, & genuflectunt. Finita oratione Pontifex reſpondet ut ſibi uide-
bitur. procurator autem fiſcalis rogat omnes protonotarios, clericos
camerę, & alios notarios publicos de obedientia preſtita, uel actu facto,
& reſponſo Pontificis: & petit inſtrumentum & inſtrumenta. poſt reſpõ-
ſum ſurgunt omnes, & oratores interim ueniunt ad Dominum noſtrum
ad circulum cum aliquibus Cardinalibus, & eorum familiares oſculan-
tur pedes Pontificis: qui mox reuertitur ad cameram ſuam: ut uene-
rat. Oratores deducuntur ad hoſpitium ſuum a ſuis amicis particu-
laribus: & non a familiis Cardinalium: quia illę debent comitari Do
minos ſuos.

SECTIO QVARTADECIMA

DE CONCILIO GENERALI. Cap.I.

CRIPTVRI Cerimonias in ſacro generali Concilio
ſ. ſeruandas Primum de loco concilii, & ſedium diſpoſitione
diſſerendum putamus, Deinde de perſonis, & earum habitu.
Tertio de ordine rerum gerendarum, & ultimo de ſacris pre
cibus: & orationibus ad Deum.

Generale concilium: tunc canonicum & legitimum reputatur: cum a
Romano canonico Pontifice indicitur, uel qđ ſchiſmatis ſæuientis pro
cella catholica Eccleſia ſibiipſi indicit. Neq; concilium aliquod ſuſcep-
tum legimus: quod Apoſtolica beati Petri ſedes non probauerit, illiq;:
uel per ſuum antiſtitem Romanum Pontificem, uel per eius legatos non
præfuerit.

De loco, & ſedibus concilii. Cap.II.

In dicto igitur concilio generali ornetur locus concilii, id eſt ubi pu-
blicę ſeſſiones habẽdę ſunt in Eccleſia cathedrali, ſiue alio capaci loco in
hunc ferme modum.

Primum caueatur: ut nullus omnino aditus relinquatur ad ipſum lo-
cum preter unum tantum: qui ualuis: & firmis clauſuris obſerari poſſit.
Si erit Eccleſia cathedralis relinquenda erit, dummodo ſit capax pars ſu
perior apud altare maius pro miſſis ſolennibus celebrandis: & aſſeribus,
aut alia materia ſeparanda a parte inferiori: in qua ſedes aptabuntur pro
concilio. Igitur in capite loci ubi ſeſſiones celebrandę erunt: conſtrue-
tur thalamus pro ſede Papę cum tribus gradibus debitę proportionis,
latitudo ultimi plani erit decem palmorum, longitudo uero duodecim:
in medio erit ſedes cum ſuo poſtergali, & cum ſcabellis magno & paruo,
& omnia erunt ornata: ut fit in publico conſiſtorio. erunt etiam duo ſca-
bella hinc inde pro Diaconis aſſiſtentibus Papę. In iſta linea mille aliæ
erunt ſedes: niſi forte Imperatoris, aut Regum: ſi quis iſtorum eſſet inter
futurus concilio. Sedes Imperatoris parabitur iuxta ſedem Papæ: quę ha
bebit duos gradus coniunctos gradibus Papę, ſed non tantę latitudinis
aut longitudinis, erit ornata cum panno aureo poſt tergum, ſed non ſu-
pra caput. habebit ſcabellum paruum ad pedes uiridi colore pictum. Et
aduertendum qđ locus: ubi ſedet Imperator non fit altior loco, ubi tenet
pedes Pontifex. Si uero reges adeſſent unus uel duo: parentur ſedes pro
eis cum poſtergali uſq; ad ſpatulas, & ornentur ut ſcamna Cardinalium,
habebunt tamen puluinaria ex crameſino, & ſcabellum uiride ſine gradi-
bus, & ponentur hinc inde non ad lineam omnino ſedis Papę ſed aliquan
tulum tranſuerſę: ut poſſint reſpicere ad faciem Pontificis a dextris, de
inde & a ſiniſtris intra gradus ſedis Papalis. Per longitudinem loci erũt
ſcamna pro Cardinalibus, & prelatis cum poſtergali, & unico gradu: lon
gitudinis octo cannarum: uel circa, ſed media pars a dextris pro Epiſco-
pis, & preſbyteris. & alia pars a ſiniſtris pro Diaconis Cardinalibus erit

aliquantulo eminentior uidelicet quatuor: aut quinq; digitorum altitudine, pulchrioribus pannis ornata. Poſt ſcamna prædicta in tranſuerſum ante faciem Pontificis ad lineam erigantur quatuor ſedes patriarchales diſtinctæ, & ſeparatæ ſuis poſtergalibus, & gradibus ad ſimilitudinem ſcamnorum prędictorum, & collocentur paribus interuallis: ita ut quadraturam facientes lineam tranſuerſalem impleant. & inter duas medias erit quaſi ianua, & aditus ad ſedes primę quadraturæ. Intra hanc primam quadraturam fiĕt ſedilia humiliora ſine gradibus, & ſine poſtergali per longitudinem cum tranſuerſa uſq; ad aditum: qui debet relinqui latitudine unius cannæ uel circa. poſt primam quadraturam fient & alia ſcamna poſt priora eiuſdem fere altitudinis ſine poſtergali tamen, quæ cõplectantur poſt etiam patriarcharum ſedes: relicto ſpacio pro aditu, & item: ſi locus erit capax: fiat alius ordo ſedilium poſt ſecũdum, & tot quot loci amplitudo, & prælatorum numerus exigit: Erigatur etiam in dicto cõuentu altare aliquod cum Cruce, & ſacra Euchariſtia, ſiue reliquiis ſanctorum in loco congruo: ubi poſſit Pontifex orare cum uenit ad concilium, & cum dicit preces pro ſynodo illuc faciem conuertere.

Si autem Papa non erit futurus in Concilio: poterunt ſcamna prędicta fieri apud altare maius ſine ſede Papali, Et præſidens concilii finita miſſa paratus ſacris ueſtibus ac ſi eſſet celebraturus ſedebit in faldiſtorio poſito ante altare uertens renes ipſi altari.

Qui habent uocem deliberatiuam in conciliis. Cap. II.

In conciliis autem illis uenerandis, ac ſacroſanctis: quibus fides noſtra, & recta uiuendi norma purgata, atq; firmata eſt, non legimus interue niſſe ſtatuendi cauſa niſi Epiſcopos & abbates, & hii tantum decretis ſe ſubſcribebant. Epiſcopos appellamus etiam Epiſcoporum principes. quoniam hęc eſt ſuprema in Eccleſia Dei poteſtas. inferioris autem gradus eccleſiaſticos uiros, & principes ſeculares conſulendi, ac inſtruendi gratia: non autem decernĕdi intererant: qui (ut periti aiũt) conſultiuam uocem habent in conciliis, non definitiuam ſeu deliberatiuam. Aderunt igitur in conciliis ad ſtatuendum: Romanus Pontifex tanq; rector & moderator totius Eccleſię, paſtor gregis dominici, & omnium Epiſcoporum Epiſcopus. Sacer Cardinalium ſenatus, patriarchę, primates, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates: quibus non immerito & ordinum religioſorum generales magiſtri additi ſunt: deniq; omnes prælati: qui ſecundum formam iuramenti, quod præſtant cum ad dignitates promouentur: ad ſynodum uenire tenetur, Alii autem ut diximus diſſerendi, inſtruendi, conſulendiue gratia poterunt intereſſe: non tamen in ſeſſionibus publicis induti ſacris ueſtibus ſedebunt neq; ſententiam dicent.

De diuerſis officialibus concilii.

Aderunt ĕt diuerſi magiſtratus: & miniſtri concilii: quos tamen Pontifex ſũmus (ſi pręſens erit) cõſtituet alios: qui negocia proponĕda ſuggerant. Alios qui ueniĕtes ad conciliũ in uolumine deſcribãt. miſſorũ, ac legatorũ facultates examinent, & publica documĕta rimĕtur. Alios qui locũ cõcilii cuſtodiãt. Geſta aũt cõcilii excipere: & in publicã formã redigere ſpectat ꝓprie ad ꝓtonotarios Aplicos, clericos camerę, & ſecretarios Papę: qui tñ anteq̃ ſcripta ſua publicĕt: corrigĕda illa exhibeant his: qui a Põtifice, ſiue a cõcilio erunt deputati. Sedes aũt omnibus cõſignabunt clerici cerimoniarũ. Si papa erit in cõciliis: & cũ difficultas aliqua orietur, conſulent ſuper ea re ſummũ Pontificĕ. Sin uero ſũmus Pontifex abeſſet: conſtituerĕtur a cõcilio: qui ſedibus cõſignandis pręſint.

Ordo ſedĕdi in cõciliis. Cap. III.

Ordo aũt ſedĕdi in publicis ſeſſionibus hic erit. Summus Pontifex in ſolio Põtificali ſedebit: cui a lateribus ſuper ſcabellis ſedebũt Diacõi duo aſſiſtĕtes, & prior p̃ſbyteroꝝ in ſcabello ĕt in loco eminĕti: ſiue a dextris, ſiue a ſiniſtris: prout in capella cũ cappa celebrat: ſed tũc: & quoties indiuinis miniſtrat, ut capellanus aſſiſtens erit indutus pluuiali, non planeta. Imperator, ſi aderit, ſedebit in ſede ſua ad dexteram Põtificis, & tunc Diaconi nõ ſedebunt apud ſedem Papę: ſed ante ipſam ſedem hincinde ſuper paruis ſcabellis: ut erat mos antiquis: & hoc ne Diaconus a dextris uidea tur ſedere medius iter Papã: & Imperatorĕ. Reges ſedebunt in nominatis ſedibus ſuis. Ep̃i: & p̃ſbyteri Cardinales in prima parte eminĕtiori ſcãnorũ a dextris, Diaconi Cardinales p̃ter illos duos ĩ prima parte a ſiniſtris. Patriarchę quatuor Eccleſiarũ Cõſtãtinopolitanus. Anthiochenus. Alexãdrinus: & Hieroſolimitanus ſedebunt in quatuor illis ſedibus ſingularibus contra faciem Pontificis. Et nota: qd̃ p̃dicti Patriarchę in miſſis, & aliis actibus ſiue ſint parati, ſiue non: ſedent ante aſſiſtentes Papę. Alii Patriarchę, primates, Archiep̃i, Ep̃i. Abbates parati ſedebũt in ſcamnis poſt Cardinales hincĭde. primũ tamĕ locũ habebit uicecamerarius: ſi erit pręlatus paratus. Et ita ſeruatum legimus ĩ cõcilio Piſano pręſidĕte Alexãdro quinto. & in Cõſtantienſi pręſidente Ioanne uigeſimotertio. Deĭde oratores regum: & principum: ſi erunt parati, inde reliqui pręlati parati. Et impleta prima quadratura ſcamnorũ: implebũtur reliquę poſt illã. poſtremi erũt Generales ordinũ. Et aduerte: quod pręlati omnes cuiuſcũq; ſint gradus ſecũdũ Gregorii Papę decretum, ſedebũt iter collegas ſuos ſecũdum ordinem: ſiue promotionem ſuam. Aſſiſtĕtes Papę parati ſedebũt ſuper gradus thalami Põtificalis ad ſiniſtram partem, protonotarii Apoſtolici: & clerici camerę ad dextrã. ſubdiaconi uero auditores rotę: & acoluthi ĩ parte anteriore ad pedes Papę. Sup planũ ſedebũt duo cubicularii ſecreti Papę, decanus auditorum: qui ſeruit de mitra, & ſecretarius Papę

si nō est prelatus. Oratores autem laici, siue nō prælati sedēt itra primam quadraturam in sedibus illis humilioribus pro dominorum suorū digni tate: ita ut digniores sint propinquiores primis scamnis Papę. & si ade rit aliquis magnus priceps sedebit in scāno Diaconorum post oēs Diaco nos, si alias cōsueuit sedere in suo scāno. alii inferiores Dñi laici inter uel post oratores nō prelatos: secūdum eorum qualitatem. Cæteri uero sacer dotes: & clerici: qui aderūt: stabūt post scamna prelatorum: ut poterunt.

Ordo rerum gerēdarum in cōciliis. Cap. IIII.

Ordinem autem rerum agēdarum ex antiquis cōciliis propter eorum uetustatem colligere nō potuimus: nisi q̄tum ad sessiones pertinet: in qui bus discussa cōmuniter proponebātur, & per uerbū placet a patribus fir mabātur. Sed quoniam nouissimorū cōciliorū Cōstātiēsis: & basileen. res gestę diligentissime annotatę fuerūt, & in ordine satis inter se cōgruunt: modum in illis seruatum perstringemus. sed defuit in Basileen congrega tione multitudinis in sanctos Episcopos reuer ia, & superabūdauit te meritas, atq; arrogātia: quādo nō pluris fieret sentētia optimi cuiusq; an tistitis q̄ minimi canonici, & id quod ad Ēpos spectat, diffinire: & sanci re unusquisq; sibi arrogaret. unde Ecclesiam Dei, quam imitari cōuenit, in diuturnam: & pernicioſam scissuram adduxit. Ordinē igitur profecto illius cōcilii: & procedēdi modum laudarem: si prelatis tantum: ut prisci uoluerūt: decernēdi: & diffiniēdi potestatem permisissent. Sed abstine bunt (ut arbitror) postea horū exēplo ab huiusmodi nouitate, & bene or dinata idoneis ministris cōmittēt. Modum igitur hūc seruabāt: qui abſen te Pontifice nō incompetēter fortasse seruari poterit: si prelatis: ut dixi mus: relinquetur tantum statuēdi facultas.

De Cōstātiensi: & Basileen cōciliis. Cap. V.

Primum omnes ad cōcilium uenientes siue suo: siue alieno nomine per cursores prēordinatos describebātur. tum patres omnes per quatuor na tiones diuidebant. Italicam, Germanicam, Gallicanam, & Hispaniēsem. In Cōstantiensi tamen synodo: quia Hispani cum suo Benedicto decimo tertio diu in contumacia persistentes non affuerunt nisi in fine. Anglica na quartum locum obtinuit: quæ Basileę cum Gallicana est cōnumerata. Ex nationibus pari ex unaquaq; numero quatuor conuentus creabant: quas sacras deputationes uocitabāt: locis, uocabulis, & potestate discre tas. nāi prima fidei catholicę. secūda de pace populi Christiani. tertia de reformatiōe Ecclesię. & in postrema de aliis emergētibus negociis agita batur. Erāt cuiq; cōuētui separata tribūalia: & loca: i quibus cōuenirēt p prii magistratus, Presidēs qui cōcionē aduocaret, negotia pponeret: & se cūdū maioris ptis sniās cōcluderet. Promotor: qui tāq̄ curator publicus i gereret negotia: istaretq; ut absoluerent. Scriba qui gesta decretaq; publi

cis documētis annotaret. Nūcius deide, siue apparitor: quī patres cōuoca ret, citaret, edicta ꝓponeret, & similia. Cōueniebāt hęc collegia ter i heb domadæ iisdem horis in propriis prętoriis: ubi re diuina peracta rebus gerendīs operam dabant. Et quatuor deinde sacris deputationibus duo decim uirorum collegium eligebatur, terni ex unoquoq; conuentu: & na tione: uiri doctrina: & experientia clari: ad hos negocia omnia primum deferebantur: qui rebus mature digestis uel ea respuebant, uel si admittē da uidebantur: ad collegium, cui competerent, remittebāt: eratq; his po testas: cum aliquid graue instaret: cōuocare quatuor conuentus etiam ex tra ordinem. Cæterum, quæ a duodecim uirorum collegio ad quempiam ex quatuor conuentibus remittebantur: proponebantur per presidētem illius conuentus, neq; licebat illa die de propositis decernere: nisi res ma nifeste celeritatem necessariā exigeret, quod maior deinde pars statuisset ad alios tres conuentus deferebatur. eorum opinio cum rationibus: & ar gumentationibus utriusq; partis. quod per tres conuentus approbatum erat: ad presidentem concilii publicis documentis deferebatur. qui statu to die in generali congregatione de ea re referebat: neq; licebat presiden tem de aliqua re agere cum patribus in generali cōuentu: nisi prius de ea deliberatum (siue ut aiebant) concluſum fuisset per quatuor: aut saltē per tres deputationes. Demum ubi quicpiam a patribus approbatum erat in generali congregatione: quæ octauo quoq; die frequentabatur: in for mam decreti redactum in publica sessione ritu solenni statuebatur.

De generali congregatione in conciliis.

Generalis congregatio differt a publica sessione. quod in illa res sta tuendę per quatuor deputatiōes discussę approbabant hoc modo. Vbi in sacris deputationibus aliquid decernendum censebatur: presidens illa rum quisq; in suo cōuentu id firmabat his uerbis. In nomine Sanctę Tri nitatis Patris: & Filii: & Spiritus Sancti. Ego concludo in talem senten tiam. idem fiebat deinde in generali congregatione. ubi uero presidēs cō cilii presidentium deputationum uota cognouerat: concludebat nomi ne totius concilii. Oportebat tamen illum concludere secundum presi dentium uota. his peractis cum res ita exigebat publica sessio indiceba tur. In omnibus tamē supradictis: si Papa erit presens: ipse erit rector, mo derator, ac dispensator. & deputationes, collegia, magistratus, & rerum omnium ordinem pro suo arbitrio constituet. Quæ ideo recēsuimus: ut posteri hinc capere possint, quæ res publicę magis expedire uidebuntur.

De publica sessione: & sacris precibus.

Publicę sessiones his cerimoniis celebrari cōsueuerunt. Anteq̄ prima sessio celebretur, indicitur omnibus consiliariis triduanū ieiuniū, deide statuta die Pontifex cū omnibus prelatis: & aliis: qui interesse debent: ac

clero cum sacrà pompa:si placet,uenit ad locum concilii: ubi per ipsum Pontificem,uel alium prelatum cantatur missa de Sancto Spiritu: & fit Pontifici reuerentia per Cardinales,& omnes prelatos paratos. In aliis sessionibus non solet semper cantari missa solennis ante:sed Papa audita missa priuata uenit ad concilium cum pluuiali rubro:& mitra preciosa,& facta oratione ante altare ascendit ad sedem suam,& similiter omnes alii sedent in sedibus prenominatis, & fit ei reuerentia a Cardinalibus cum suis cappis laneis:si prius non est facta,deinde duo seniores Diaconi accipiunt dalmaticas,& unus eorum stolam:& manipulum, quia est cantaturus Euangelium,subdiaconus etiam paratur,deinde acceduut ad Pontificem,& imponunt ei sandalia,& dicitur psalmus.Quã dilecta.Interim Cardinales:& alii prelati accipiunt paramenta sibi cõueniẽtia omnes rubri coloris.omnibus indutis aliquantulum quiescunt.Tunc silentio facto Diaconus a dextris surgens alta uoce præfatur. Orate. Et mox tam Pontifex super faldistorium sibi paratum: q alii sine mitra ĩ terra genuflexi dicendo orant uersi ad altare.surgens deinde Pontifex solus: aliis prostratis permanentibus,absolute dicit hanc orationem in tono competenti uidelicet. Ad sumus Domine Sancte Spiritus,ad sumus quidem peccati ĩmanitate detenti,sed in nomine tuo specialiter aggregati: ueni ad nos:& esto nobiscũ,& dignare illabi cordibus nostris.Doce nos quid agamus,quo gradiamur,& ostende,quid efficere debeamus:ut te auxiliãte tibi complacere in omnibus ualeamus. esto salus:& effector iudiciorum nostrorum,qui solus cum Deo patre:& eius Filio nomẽ possides gloriosum:non patiaris perturbatores esse iusticię.qui summam diligis equitatem, non in sinistrum nos ignorantia trahat.non fauor inflectat.nõ acceptio munerum,uel personę corrumpat:sed iunge nos efficaciter tibi solius tuę gratię dono:ut simus in unum:sed in nullo aberremus a uero:quatenus in nomine tuo collecti sic in cunctis teneamus cũ moderamine pietatis iusticiam:ut hic a te in nullo dissentiat sententia nostra:& in futuro pro bene gestis consequamur premia sempiterna.Qua finita oẽs respondeant.Amen.Finita oratione Diaconus a sinistris surgens uersus ad patres dicit:Erigite uos,& omnes surgunt.Et cãtores cantant Añas.
Exaudi nos Domine:quoniam benigna est misericordia tua secundũ multitudinem miserationum tuarum respice nos Domine.Iterum Diaconus a dextris conuersus ad patres dicit.Orate:& similiter oẽs procumbũt: & aliquãtulũ orãt secrete.Surgẽs deinde Diaconus a sinistris dicit: Erigite uos,& oẽs surgũt.Et Põtifex oĩbus stantibus detecto capite dicit orationem absolute.Mẽtes nostras quęsumus Dñe Paracletus, qui a te ꝓcedit, illuminet,& in oẽm:sicut tuus promisit filius:iducat ueritatẽ.Qui tecũ uiuit:& regnat in unitate eiusdem.Qua finita iterum omnes genuflectunt, & fit litania:quæ per duos ex cãtoribus pronũciatur,& oẽs respondẽt,&

post uersum illum:ut donum Apostolicum &c.surgens Põtifex cum mitra benedicit synodo dicens: Vt hãc Sanctam synodũ:& omnes gradus Ecclesiasticos benedicere digneris.Et oĩnes respõdent. Te rogamus audi nos.Iterum dicit: Vt hãc Sanctam synodum,& omnes gradus Ecclesiasticos benedicere:& regere digneris.ꝟ. Te rogamus audi nos.Et tertio Vt hanc Sanctam synodum:& omnes gradus Ecclesiasticos benedicere, regere,& cõseruare digneris.ꝟ. Te rogamus audi nos.Et procumbẽte iterum Pontifice litania perficitur.Deinde surgunt omnes:& Pontifex uersus ad altare sine mitra dicit.Oremus:Diaconus a dextris.Flectamus genua,& Diaconus a sinistris.leuate.Et Põtifex.Da quęsumus Ecclesię tuę misericors Deus:ut Spiritu Sancto congregata hostili nullàtenus incursione perturbetur.per &c.in unitate eiusdem &c.Tum Diaconus petit benedictionem pro Euangelio,& imponitur a Pontifice incensum more solito,& cantatur Euangelium competens rei:de qua agitur cum luminaribus:& cerimoniis consuetis:& in fine Pontifex osculatur librum:& incẽsatur more consueto:presbyter Cardinalis paratus cũ pluuiali seruit Põtifici & de libro:& de nauicula incẽsi: ac si Põtifex celebraret.finito Euãgelio oẽs sedent,& Põtifex patres hortatur uerbis cõueniẽtibus ad faciẽda decreta assignãs rationes cur ita sit faciendũ.deinde surgẽs sine mitra incipit hymnũ. Veni Creator Spiritus. oẽs genuflectũt,& ipse ẽt postq̃ ceperit genuflectit procumbens super faldistoriũ quousq; primus uersus perficiatur.Deinde oẽs surgunt:& stant capitibus detectis cãtores: & patres,si uolũt, ꝓsequunt̃ hymnũ.in fine Põtifex dicit uerꝟ.Emitte Spũm tuũ:& creabũtur.ꝟ.& renouabis faciẽ terrę.Et Pontifex. Oremus.Deus qui corda fideliũ Sancti Spũs illustratione docuisti:da nobis in eodẽ spũ recta sapere,& de eius semper cõsolatione gaudere. per.D. &c.in unitate eiusdẽ &c.Demum duo cãtores dicũt:Benedicamus dño.ꝟ.Deo gratias. Quibus finitis Diaconus legit decreta faciẽda,& rogat patres an ista placeant:qui incipiẽdo a sũmo Põtifice respõdẽt placet,uel nõ placet.& ꝓtonotarii Apostolici clerici camerę:& alii Tabularii rogati decreta notãt: & in publicã formã redigunt:quæ deinde bulla,ac sigillo Apostolico muniũtur. Euãgelia mutãtur in sessionibus secũdũ materias,quæ tractãtur. Si Romãus Põtifex nõ adesset:ꝑsidẽs cõcilii paratus Cũ sandaliis:Diacono:& subdiacono oĩa faceret:ut predictũ est:nisi ea quæ ad sũmũ Pontificẽ tantũ spectant.Decreta legeret aliquis prelatus,& litere signẽtur bulla concilii,Decretis firmatis oẽs deponũt Sacras uestes.& Tũ reuertũtur domũ quẽadmodũ uenere. Si Papa est presens decreta intitulãtur hoc modo.Martinus Episcopus seruus seruorũ Dei Sacro approbãte cõcilio &c.ut in Constantien̄.Si autem abest Põtifex.sic scribitur:ut Basileen̄.Sacrosancta generalis synodus Basileensis in Spiritu Sancto legitime cõgregata:generale cõciliũ faciens:& uniuersalẽ Ecclesiã repręsentãs &c

SACRARVM CERIMONIARVM
SECTIO QVINTADECIMA.

De morte:& exequiis Reuerendiſſimorum Cardinaliũ. Cap. I.

QVONIAM Sacra Philoſophia ẽ aſſidua meditatio mortis:quia nihil omnino certius:q̃uis hora incerta ſit:decet ſũmos uiros ſemper paratos eſſe quo ad interiorem:& exteriorem hominem,ne improuiſi ab ultimo die opprimantur.Dũ igitur mente:& corpore ualebũt domini Cardinales,& alii prelati,& magni uiri Eccleſiaſtici (ſi ſapiant)rebus ſuis conſulant:& ultimam uoluntatem indulgente Pontifice legitimo firmabunt teſtamento.Quod ſi dũ ſanus erat quiſpiam,neglexit:ſaltem dum corpore languet,& mortem aduentare timet,id agere non prętermittat:ſed cum recte animę ſuę:familię:& ſuis hęredibus proſpexerit:id precipue curet:ut ex numero Cardinalium executores eos deligat ſui teſtamenti:qui integritate,& auctoritate clari habeantur,qui familiam tueri:& legata,atq; relicta teſtatoris implere uelint,& poſſint.Cæterum qui ægrotanti aſſiſtent,ſi ille morbo preſſus eius rei non meminiſſet,curet diligenter:ut in tempore Eccleſiaſtica ſacramenta non clam,ſed publice adminiſtrentur,& dum in extremis laborare incipit,aduocent Executores:qui decedentem ſolitis officiis cõſolentur:& bonorum omnium deſcriptionem faciãt,eaq; fidis miniſtris:& in locis tutis cuſtodienda cõmittant. Executores in domo decedentis conuenientes,quæ ad ſalutem,ſeu conſolationem animę illius pertinent,in primis procurabunt,ordinabuntq;:ut uiri religioſi pſallentes,& orantes morientem circũſtent,adminiſtrationi:& curę domus preficiant aliquem ex ſuis:qui cum officialibus domus:familiam gubernet pacifice,& quiete:& neceſſaria prouideat.Indeq; ad deducendum funus,quæ opportuna ſunt,ſtatuant:& cõmittant.ſit etiam qui orationem funebrem meditetur. Cum autem languens Spiritum Creatori reddiderit:miniſtri depoſito ex lecto poſt morulam cadauere illud calida aqua lauent,barbam radant.mundetur:& ita curent opportunis remediis:ut corpus ſine fętore uſq; ad preſtitutum tempus reſeruari poſſit. Significent executoribus horam tranſitus:ut illi de hora funeris deliberare ualeant. Etiam deinde per curſores aliis Cardinalibus prelatis:& curialibus,atq; etiam collegiis:& cõuẽtibus Clericorum,ac religioſorum: quos funeri intereſſe uoluerint intimabunt. Sed nota:quod ante Sixti quarti tempora Cardinales non conſueuerunt ire ad domum Cardinalis defuncti niſi executores tantum,mittebant autem familias ſuas:poſt ea tempora fere omnes interſunt quando uigilię dicuntur:non tamen ſequuntur funus,quid magis deceat:alii uiderint.Miniſtri Cardinalis defuncti:ut corpus mundauerint,illud ueſtiant omnibus quotidianis indumentis uſq; ad rochetum

incluſiue:deinde ornent eum ſacris ueſtibus:ac ſi miſſam eſſet celebraturus.Si eſt preſbyter,aut Epiſcopus Cardinalis imponãt ſandalia,amictũ,albam,cingulum,ſtolam,manipulum,tunicellam,dalmaticam,chirothecas,planetam,mitram ſimplicem,& annulos. Si uero eſſet Diaconus ſupra ſtolam tranſuerſam dalmaticam tantum imponerẽt,& mitram ſimplicem in capite ea ſcilicet ornamenta quibus uteretur:ſi euangelium eẽt dicturus.Et ita indutum deponant in terra ſuper aliquem pannum:ſiue tapete cum cereis ardentibus a capite,& a pedibus.ponent ſuper eius pectus Crucem aliquam,quam manibus teneat.Interea tota domus nudetur ornamentis omnibus.In maiori aula domus quaſi in medio paretur lectica ex tabulis:quę antea diſtendatur ſex palmis,latitudine decem,longitudine duodecim palmorum aut circa:& ſuper eam ponatur lectus ex lana ſiue pluma cum ceruicali lõgo,& magno pãno aliquo cooperiatur lectus,& lectica circa a lateribus. hinc inde ponãtur ſcamna cum foraminibus:ut Ibi ponantur ſex cini:aut uiginti intortitia.Ad pedes lecti erit menſula cum mappa munda,& ſuper eam duo candelabra cum luminaribus,ſuper pellicium unum una ſtola cum pluuiali nigri coloris.Item uas cum aqua benedicta & aſperſorio,& thuribulum cum nauicella incenſi,& libellus pro dicendis orationibus.circum circa per totam aulam ponantur ſedilia pro Cardinalibus prælatis,& aliis curialibus:qui ueniunt ad honorandum defunctum.Familiares in iſtis uigiliis,& in deducendo funere non interſunt:quia non ſunt adhuc induti ueſte lugubri,habebunt tamen ſinguli nigrum biretum expenſis defuncti.Cum aderit hora pręſtituta corpus defuncti ita ornatum:ut diximus:ponetur ſuper lectum in aula,& accendentur intorticia.Cardinales,prelati,& alii qui uenerunt ſedebunt circũ circa. Religioſi per ſingula collegia,ſiue per ſingulos conuentus incipient uigilias:& primi dicent inuitatorium cum primo nocturno,& poſt reſponſorium tertię lectionis dignior ex eis indutus ſuperpellicio,ſtola & pluuiali ſtans apud mẽſam ad pedes lecti dicit.Pater noſter,aſperget & incenſabit per circulum,& deinde ſequitur. Et ne nos inducas cum uerſ. & oratione conſuetis.Cum incipient cantare diſtribuentur cantantibus aliquę candelę,cum primum finierint aliqui ſequentur ſecundum:& deinde tertium nocturnum,& deinde laudes.& digniores:qui aderũt: incipient. Et ſi eſſent plura collegia,ſiue plures conuentus poterunt duo ſimul cantare unum nocturnum,Paretur interim feretrum ad portandum corpus,& quinquaginta aut ſexaginta ĩtorticia:quæ ante corpus per ſtabularios deferantur.Finitis uigiliis ponitur corpus ſuper feretrum:& religioſi ſuo ordine prędecũt,deinde luminaria,poſtea corpus:quod per religioſos defertur,poſtremo ſequũtur prelati,& curiales.& cum peruenerint ad eccleſiam:ubi ſepelitur.finito officio omnes deſcendunt quiſq; ad ſuam. Hæc funeris deductio ſępe intermittitur propter uarias cauſas,& tunc factis

uigiliis in domo defuncti:discedunt omnes:& in nocte portatur corpus ad Ecclesiam per familiam cum aliquibus religiosis. Post hęc executo res statuunt diem:in quo exequiæ incohentur:& interim distribuunt panum nigrum familię,prelatis quinq; cannas,capellanis quatuor,scutiferis tres,stabulariis duas cum dimidia.ordinant ut fiat pallium aureum pro lecto sub campana,siue castro doloris, qđ fiet Ipsum castrū doloris cum lectica,scamnis pro intorticiis,& banchis in quibus sedeat familia. Item pingantur arma:suspędanturq; circa Ecclesiam,Altare,& castrum. fiet cera ad sufficientiam . consuerunt esse ad sex,uel octo milia librarum cerę. suspendantur itorticia circumcirca in Ecclesia unius lanceę spacio inter se distantia.a lateribus lecti hinc inde:super scamnis ponantur duo decim,aut decem & octo intorticia in quolibet latere.prędiciantur aliqui qui teneant computum ceræ.& qui illam subministrent distributoribus, alii qui curent:ut missę uere & suo ordine legātur : & dent elemosynam celebrantibus.Ordinent:qui Cardinalis primam , & qui ultimam missam sit celebraturus.qui prælati intra nouenam celebrent:& aliæ missæ legantur.qđ cantores cum capella ,cum paramentis ,& libris opportūis ex palatio Apostolico adsint.qđ ibidem sint quinq; pluuialia nigra cū suis stolis:q; committatur quatuor Cardinalibus ut cum celebrante in fine missæ apud castrum doloris absoluant:ut inferius dicemus.q; parentur quatuor scabella apud primas.& postremas columnas castri.& alia necessaria .Omnibus opportune dispositis:uesperi ante statutam diem per cursores faciunt intimari Cardinalibus,prelatis, oratoribus,& officialibus curię:qđ in tali loco cras incipientur exequię bonę memorię Reuerendissimi Domini Cardinalis.N.& Reuerendissimus Dominus.A.celebrabit. & Dominus,uel Magister.B.faciet orationem.Mane deinde hora competenti Reuerendissimi Domini Cardinales conueniunt ad Ecclesiam.sedebunt prope altare maius in sedilibus pro eis preparatis:nudis tamen & sine aliquo panno.prælati & alii curiales sedebunt in locis suis, familiares defuncti Cardinalis summo mane omnes nigris uestimentis induti:simul bini & bini ex domo defuncti ueniēt ad Ecclesiam,duo cursores eos precedent:& sedebunt in banchis circa castrum doloris pro eis locatis.supra lectum:qui erit sub castro doloris:erit pannus aureus cum insignibus defuncti,& duo ceruicalia nigra,ad caput lecti & ad pedes duo pilei rubri ipsius defuncti.Hinc ide adstabunt duo parafrenarii mortui Cardinalis: qui cum duobus flabellis factis cum insignibus Cardinalis ex serico nigro uideantur abigere muscas etiam si sit tempus hyemale:qui sedulo flabella placide monent.Omnibus paratis icipitur missa pro defunctis . Et cum fuerit dicta prima collecta:clerici cerimoniarum incipiūt distribuere ceram Dñis Cardinalibus primum:tum oratoribus,& prelatis:ide familię defuncti,deinde officialibus curię,demum ceteris presentibus tam

mulieribus q̄uiris.Quę profecto dispensatio cerę, siue potius dissipatio est ualde importuna,& tumultuosa , & meo iudicio satis iconueniens.Nā obstrepitum,& clamorem petentium ,& rapientium cādelas diuinum officium,& funebris oratio admodum conturbatur ,anteq̄ incipiatur Euāgelium accenduntur dictę cādelę : & per ministros tenentur accensę usq; ad finem missę.Finita missa post Requiescāt in pace fit sermo in laudē defuncti .& Cardinalis,qui celebrauit,dimissa plāeta accipit pluuiale,& sedet cum mitra alba : dum fit sermo.Illo finito iterum accenduntur candelę,& quatuor alii Cardinales:si mortuus erat Episcopus Cardinalis, Episcopi Cardinales:si tot numero fuerint presentes,& si deficiat numerus. presbyteri supplent,Si uero mortuus erat presbyter , siue Diaconus:quatuor presbyteri Cardinales capiūt superpellicium,amictum,stolam ,pluuiale nigrum ,& mitram albam in capite, & simul cum celebrāte uadunt ad castrum doloris hoc ordine.primo procedunt duo ex capellanis celebrantis cum superpelliciis:unus defert thuribulum,& nauicellam , alius uas aquę benedictę cum aspersorio .deinde duo alii cum candelabris,& luminaribus.Inde Subdiaconus paratus cum cruce .deide duo Cardinales iuniores parati.tum duo seniores parati.ultimo Cardinalis ,qui celebrauit,& post eum Diaconus paratus,& alii sui capellani cum superpelliciis. unusquisq; Cardinalis habet secum unum capellāum cum superpellicio : qui seruit ei de mitra,& aliquos scutiferos:qui ei assistūt:quorum unus defert cereum accensum.Cum peruenerint ad castrum doloris : Subdiaconus cum cruce,& ceroferariis ponit se ad pedes lecti in medio extra castrū tamen :post eum sunt cantores .ad caput lecti ponit in medio contra crucem faldistorium celebrantis,super quod ille sedet,& apud eum stat Diaconus euangelii:qui defert incēsum , & aquam benedictam,& alii capellani.senior Cardinalis ponit se iuxta columnam ad humerum dextrum secundus in dignitate iuxta columnam ast pedem sinistrum. Tertius Cardinalis ad humerum sinistrum,ultimus ad pedem dextrum : & ibi aliquantulum quiescunt.caput lecti figitur proximior pars altari:& pedes pars propinquior portæ Ecclesię.post morulam surgūt omnes deposita mitra : & tenente librum uno ex capellanis celebrans cum Diacono incipit absolutionem. Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine: quia nullus apud te iustificabitur homo:nisi per te oium peccatorum ei tribuatur remissio.non eum ergo q̄s Dñe tua iudicia aliis sententiis premant:quem tibi uera supplicatio fidei Christianę commendet,sed gratia tua illi succurrente mereatur iudicium euadere ultionis ęternæ.qui dum uiueret insignitus est signaculo sanctę trinitatis per Christum Dñm nostrum Amen.
Finita oratione Cardinales omnes sedent cum mitra:& cantores cantāt primum responsorium.Subuenite &c̄.Anteq̄ finiatur responsorium:Diaconus cum deferentibus incensum,& aquā bñdictam accedit ad seniorem

Cardinalem ad humerum dextrum ſedentem. & cum cãtatur Requiẽ ęter nam: clericus cerimoniarũ accipit thuribulũ & nauicellam, & accedit ad ipſum ſeniorem Cardinalẽ, & offert thuribulũ, Diacono uero nauicellã, Cardinalis imponit incenſum in thuribulo dicens. Ab illo bñdicaris &c̃. Deinde cũ cantores cantant Kyrieeleiſon: ſurgunt oẽs ſine mitra, & ipſe primus Cardinalis dicit uoce cõpetenti Pater noſter. Et mox capit aſperſoriũ de manu Diaconi: & circuit lectũ aſpergẽs illum aqua bñdicta. Diaconus interim eleuat a manu dextra fimbriã pluuialis. cũ uero Cardinalis tranſit ante alios Cardinales ibi aſtantes: facit unicuiq; reuerentiã inclinãdo caput, & idem ẽt facit Cruci: Diaconus uero qui ſimul pergit genu flectit: facto circuitu reddit aſperſoriũ Diacono, & de eius mãu capit thuribulum, & ſimili mõ incenſat circũ circa inclinando ſe Cardinalibus, & Cruci. Vt aũt cõpleuit gyrum reddit thuribulũ Diacono & reuertitur ad locũ ſuum. Diaconus qñ dat aliquid Cardinali, uel recipit ab eo: oſculat eius manũ Cardinalis ſtans in loco ſuo uoce cõpetenti. tenente librũ ante ipſum Diacono: dicit. Et ne nos iducas &c̃. ℟. ſed libera &c̃. uerſ. A porta inferi. ℟. Erue Dñe aĩam eius. uerſ. Requieſcãt in pace. ℟. Amen. uerſ. Dñe exaudi oronem meam. ℟. Et clamor meus ad te ueniat. uerſ. Dñs uobiſcũ. ℟. Et cum ſpũ tuo. Oremus. Deus cui oĩa uiuunt, & cui nõ pereunt moriẽdo corpora noſtra, ſed mutant in melius: te ſupplices deprecamur ut ſuſcipi iubeas aĩam famuli tui. N. per manus ſanctorũ Angelorum deducendam in ſinũ amici tui Abraæ patriarchę reſuſcitandam in nouiſſimo iudicii magni die, & quicquid uitiorũ fallente Diabolo ꝓtraxit: tu pius & miſericors abluas indulgendo per Chriſtũ Dñm noſtrum. ℟. Amen.

Finita oratione Cardinales ſedent & chorus cantat rñſorium. Qui Lazarũ reſuſcitaſti a monumẽto fętidum tu eis Dñe dona requiem, & locũ indulgẽtię. uerſ. Qui uenturus es iudicare uiuos, & mortuos, & ſeculum p ignem. Tu eis &c̃. Requiẽ ęternã &c̃. Tu eis &c̃. Kyrieeleiſon. Diaconus interim cum portantibus incenſum & aquam benedictam accedit ad ſecundum Cardinalem apud ſiniſtrum pedem. Et cum dicitur Requiem imponitur incenſum. ad Kyrieeleiſon ſurgunt omnes, & deinde ipſe ſecundus Cardinalis dicit Pater noſter. aſpergit & incenſat: ut primus, & reuerſus ad locum ſuum dicit. Et ne nos &c̃. ℟. Sed libera nos &c̃. A porta inferi. ℟. Erue Domine animam eius. uerſ. Requieſcat in pace. ℟. Amen. uerſ. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor &c̃. uerſ. Dominus uobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Fac quęſumus Dñe hanc cum famulo tuo. N. defuncto miſericordiam: ut factorum ſuorum in pęnis nõ recipiat uicem, qui tuam in uotis tenuit uoluntatem: ut ſicut hic eum uera fides iũxit fidelium turmis: ita eum illic aſſociet Angelicis choris p Chriſtum Dominum noſtrum. ℟. Amen. Finita oratione ſedent Cardinales cum mitra: & chorus cantat reſponſorium. Domine quando ueneris iu-

dicare terram: ubi me abſcõdam a uultu irę tuæ? quia peccaui nimis in uita mea. uerſ. Commiſſa mea paueſco, & ante te erubeſco, dum ueneris iudicare, noli me condemnare. Quia peccaui &c̃. Requiem &c̃. Quia peccaui &c̃. Kyrieeleiſon. ter. Interim Diaconus cum ſociis accedit ad tertiũ Cardinalem apud ſiniſtrum humerum ſedentem: & in tempore ponitur incenſum. Et ad Kyrieeleiſon omnes ſurgunt ut ſupra. Et ipſe tertius Cardinalis dicit Pater noſter, aſpergit & incenſat ut alii &: reuerſus ad locum ſuũ dicit. Et ne nos inducas ℟. Sed libera &c̃. uerſ. A porta inferi. ℟. Erue Domine animã eius. uerſ. Requieſcant in pace. ℟. Amen. uerſ. Domine exaudi &c̃. ℟. Et clamor &c̃. uerſ. Dñs uobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Inclina Domine aurem tuam ad preces noſtras: quibus miſericordiam tuam ſupplices deprecamur: ut animam famuli tui. N. quam de hoc ſeculo migrare iuſſiſti in pacis: ac lucis regione conſtituas, & ſanctorum tuorum iubeas eſſe conſortem. per Chriſtum Dominum noſtrum Amen.

Oratione completa ſedent Cardinales: chorus cantat. ℟. Ne recorderis Domine peccata mea dum ueneris iudicare ſeculum per ignem. uerſ. Dirige Domine Deus meus in conſpectu tuo uiam meam. dum ueneris. &c̃. Requiem &c̃. Dum ueneris &c̃. Kyrieeleiſon. Chriſte. Kyrie. Interim Diaconus cum ſociis accedit ad ultimum Cardinalem apud dextrum pedem: & in tempore imponitur incenſum ſurgunt ad Kyrieeleiſon. Et ipſe Cardinalis quartus dicit. Et ne nos &c. ℟. Sed libera &c. uer. A porta inferi. ℟. Erue Domine animam eius. uerſ. Requieſcat in pace. ℟. Amen. uerſ. Dominus uobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Abſolue quęſumus Domine animam famuli tui. N. ab omni uinculo delictorum: ut in reſurrectionis gloria inter ſanctos & electos tuos reſuſcitatus reſpiret per Chriſtum Dominum noſtrum. ℟. Amen.

His finitis ſedent: & chorus cantat Libera me Domine de morte æterna in die illa tremenda: quãdo cęli mouendi ſunt, & terra: dum ueneris iudicare ſeculum per ignem. uerſ. tremens factus ſum ego: & timeo dum diſcuſſio uenerit: atq; uentura ira. Quando cęli &c̃. uerſ. Dies illa dies iræ calamitatis & miſeriæ dies magna, & amara ualde. Dum ueneris &c̃. Requiem ęternam &c̃. Libera &c̃. Kyrieeleiſon. Chriſteĕ. Kyrieĕ. Interim Diaconus cum ſociis accedit ad Cardinalem: qui celebrauit ſedentem ad caput, & in tempore imponitur incenſum ad Kyrieĕ. ſurgunt Cardinales ſine mitra, & qui celebrauit dicit Pater noſter, aſpergit, & incẽſat: ut fecerũt alii quatuor: & reuerſus ad locum ſuum ſtans dicit. Et ne nos. &c̃. ℟. Sed libera &c̃. uerſ. A porta inferi. ℟. Erue Domine animam eius. uerſ. Requieſcãt in pace. ℟. Amẽ. uerſ. Dominus uobiſcum. ℟. Et cum ſpũ tuo. Oremus.

Abſolue quęſumus Domine animam famuli tui. N. ut defunctus ſeculo tibi uiuat, & quę per fragilitatem carnis humana conuerſatione cõmiſit, tu uenia miſericordiſſimæ pietatis tuæ abſterge. Per Chriſtum Do-

minum nostrum.℟.Amen.Deinde dicit idem Cardinalis Requiem ęternam dona ei Domine.℟.Et lux perpetua luceat ei.Et in fine duo cantores dicunt Requiescat in pace.℟.Amen.

His completis omnes ordine: quo uenerant reuertãtur ad loca:ubi ac ceperant paramenta, & exuunt sacras uestes.Alii autẽ Cardinales & prælati dum hęc fiunt circa castrum doloris: remanent sedentes in locis suis expectantes finem.Demum omnes discedunt ad suas habitationes.

In prima, & nona die:quę est ultima:in qua fiunt eędem cerimoniæ:ni si qđ in ultima non fit sermo: Consueuerunt legi in Ecclesia ubi fiũt exequię centum quinquaginta missę,& datur per eleemosyna cuiq; celebranti unus grossus Papalis, & duę paruę candelę. Aliis septem diebus intra nouenam dicuntur centum missę quolibet die.& hora competenti cantatur missa pro defunctis per aliquem Episcopum. & familia defuncti adest sedens in loco suo. Interea non accenduntur circa Ecclesiam,sed super scamnis a lateribus lecti, & nouem supra castrum doloris sine aliis candelis. Cardinales non ueniunt.distribuitur cera celebranti, & ministris,clericis siue religiosis illius Ecclesiæ,familię defuncti & aliis:qui adsunt. Apud sepulchrum uero ubi iacet corpus quotidie ponuntur duo in torticia quę ardent dum diuina celebrantur. Finita missa intra nouenam prælatus qui celebrabit, deponit planetam & accipit pluuiale & mitram, & precedente Subdiacono cum cruce,ceroferariis, incenso & aqua benedicta uadit ad castrum doloris.Eum sequuntur Diaconus & alii ministri altaris.Religiosi autem siue clerici Ecclesię disponunt se circa castrum: Subdiaconns cum Cruce & ceroferariis ad pedes. prælatus uero stans ad caput in medio sine mitra absolute incipit. Non intres in iudicium ut supra.Et in fine chorus cantat primum Responsorium. Et post Kyrieeleison.prælatus sine mitra dicit.Pater noster. Aspergit & incensat per circuitum: ut supra diximus de Cardinalibus. Et deinde stans in loco suo dicit, & ne nos inducas &c̃.cum aliis uersiculis & prima oratione in fine cuius dicit.Requiem ęternam dona ei Domine.Respon.Et lux perpetua luceat ei. Et chorus dicit. Requiescat in pace. Et sic reuertitur ad se exuendum.In secunda die dicitur secundum Responsorium. Et secunda oratio, & sic deinceps. Et cum finierint reincipitur a primo.

In nona die fit omnino: ut in prima:nisi qđ non fit sermo. Cantatur missa per Cardinalem, & per Cardinales fit absolutio apud castrum doloris. A die uero quo est sepultum corpus usquequo incipiantur exequiæ consueuerunt in ea Ecclesia celebrari aliquot missę p̃ defunctis nõ tamẽ per prælatos.& fiũt ad partem ibi aliquot eleemosynæ ꝓpter hoc. Familia uero defuncti solet per quadraginta dies sustentari in eius domo,& tandem unicuiq; redditur aliquod premium. uel secundum taxationem a domino factam:uel ut executores censuerint habita ratione ser-

uitii, temporis: & qualitatis.

De ægrotatione, morte, & exequiis Romani Pontificis. Cap.II.

Romanus Pontifex:& si mortales omnes dignitate:& auctoritate p̃cellit:omniaq; in terris ligare:& soluere queat:fati tamen extremam necessitatem soluere nequaq̃ potest. Non est discipulus supra magistrum: nec seruus maior Domino suo.Filio suo non pepercit Deus: quem mori uoluit:ut hominem a perpetua morte liberaret:utq; omnes agnoscerent neminem a corporali morte omnino esse imunem.Cogitet summus Pontifex(& si omnium sit maximus)se tamen esse mortalẽ,& elogium illud quod inter solennia coronationis suę decantari solet sedulo memoria repetat.Pater Sancte Sic transit gloria mundi,omnis caro fenum, & omnis gloria eius tanq̃ flos agri.Sit igitur semper Pontifex paratus:ut bonus pastor, solertissimus Vicarius:& diligentissimus uillicus rationem reddere Domino suę administrationis:& cupiens dissolui:& esse cum Christo.cum Martino Turonensi clamet:& dicat.Domine si adhuc populo tuo sum necessarius:non recuso laborem: fiat uoluntas tua:curetq; eo maiori studio quo cæteris omnibus pręest:ut ultimum actum: quo solo coronari electi solent,cum laude perficiat.Quod si forte non agnosceret:dum ęgrotat: morbi periculum:medici qui illius curam gerunt:cum de eius salute dubitare cęperint prudentibus uerbis eum admoneãt semotis arbitris:hortenturq; ad ea peragenda,quæ ad animæ suę salutẽ pertinent:polliceantur se oẽs studio acturos,quæ spectãt ad corporis sanitatẽ aperiant eidẽ confessori Pontificis:qui uerbis apertioribus secrete tamẽ: & cum sũma reuerẽtia:& charitate moneat Põtificẽ i quo sit discrimine: hortetur:ut uolũtati diuinę nõ iuitus adhęreat,cogitet quẽ locũ teneat: oportereq;:ut alios prĩcipes uerbo:& exemplo ad uiã salutis deducat. Põtifex sua sponte,qđ melius erit:uel saltem his monitionibus excitatus cũ ultimũ diẽ appropinquare cognouerit,primũ peccata sua cõfessori diligẽtissime cõfiteatur,petatq; ab eo plenariam indulgentiã.deinde tẽpore cõgruo iubeat ad se uocari p̃latos domesticos:& prĩcipales familię suę,& prędente sacratissimo Christi corpore primum confiteatur: & catholicam fidem quam affirmet se semper inconcusse, & firmiter tenuisse: & in ea uelle uiuere,& mori: cum Deo placuerit. Tum petat ueniam ab omnibus:si quem forte iniuste offenderit,largiatur eis aliquas gratias spirituales: roget:ut orent Deum pro anima sua, & petat a sacrista uel ab aliis prælatis: ut tunc sacratissimum uiaticum recipiat: ut cum tempus eis uidebitur,alia Ecclesię sacramenta sibi administrent. Conuocet post hęc:dũ sensus integri sunt:Sacrum Cardinaliũ senatum: profiteatur

iterū catholicā fidē. petat ueniam si in sua administratione quēpiā iniuste offenderit. Roget: ut orent pro anima sua, cōmendet eis Ecclesiam Dei: & hortetur in electione successoris diligentes sint: & unanimes, & talem Eligant: qui Christianos uberius: q̄ ipse pauerit: qui pasci nouerit, & si ci uidebitur nominet unū, uel plures: quos suo iudicio magis idoneos arbi tretur. Aperiat etiam eis debita: & credita: si qua sunt: & similiter scriptu-ras, pecunias, & gēmas, ac preciosa quęq; manifestet, condat testamētū suum: si uult: & eligat sepulturam. Demum cōmendet Senatui familiam: & attinentes suos, & gratias spirituales: quas uoluerint eis largiatur, eos-q; cum sua benedictione dimittat. Huiusmodi ultimum cum fratribus su is sermonem (ut audiuimus.) Nicolaus quītus nostro tempore habuit, & quod ipsi uidimus, Pius secundus. Hic etiam in uigilia Assumptionis bea tę Virginis cū pridie de sacramento altaris cōmunicatus fuisset: & cum domesticis: inter quos minimus eram, quę superius conuenire diximus, peregisset. Sacrum collegium ad se post Vesperas conuocari iussit, pa-tresq; longo: & dulci sermone q̄q̄ morti proximus. (Nam secunda noctis hora expirauit) allocutus est. Vidimus Cardinales omnes abūde lachry mantes cubiculo languentis exire. Et ultra supradicta omni studio horta tus est Senatum: ut expeditionem contra Turcas ob quam rem ipse An-conam se contulerat, prosequerentur. Post hęc Cardinales: ut cognoue rint Pontificem in extremis laborare, tres delegibunt ex collegio unum uidelicet de quolibet ordine: qui simul cum camerario inuentarium faci-ant de omnibus bonis, quæ sunt in Palatio Apostolico, & illa reponāt in loco tuto sub bona custodia. Quæ uero ad Sacristam pertinent: reuideāt: & dimittant apud Sacristam, quoniam est officium perpetuum. Deinde prouideant Cardinales: si in urbe moritur Pontifex: ne tumultus aliquis concitetur. Aduocent: & intromittant prudenter: & in tempore Ecclesia sticam militiam, & eam disponant per ciuitatem in locis opportunis, p-uideant etiam prouinciis Ecclesię mittendo cōmissarios uiros graues, & prudentes. Pontifice uero Animā agente, aliquis ex prelatis domesticis ei adstet: & crucem inspiciendam, osculandamq; illi crebro offerat: redi-gatq; ei ad memoriam passionem Christi. Cubicularii adstent cum dili-gentia ministrantes necessaria. Sacrista in tempore extremam unctionē: & cōmendationem animę faciat: prout in ordinario. Pęnitentiarii uero circūstent, legant psalmos pęnitentiales: passionem Christi: & alias de-uotas orationes: dum adhuc expirat. Postq̄ uero spiritum Creatori reddi derit legant officium mortuorum. Cardinales uero debent mox narrare: & singuli absoluere Defunctum Pontificem dicentes unum responsoriū cum suis uersiculis: & orationē pro defunctis uidelicet. Deus qui iter Apli cos, &c. Et ut quisq; absoluit: discedit. cubicularii autem parent aquā ca-lidā cū herbis odoriferis: & fratres plūbatores lauent eius corpus, tōsor

radat barbā. Interim lauet corpus cū optimo uino albo aromatizato: & calido: & loca spumātia impleātur aromatibus mirrha: & aloes, nares: & aures impleātur musco, & demū bene fricent manus, & totū corpus bal-samo: quod cubicularii: & sacrista subministrabūt. Post hęc pęnitētiarii i duāt eū cōmunes uestes usq; ad rochetū. deinde sacras: ac si esset celebratu rus incipiendo a sandalis usq; ad mitram simplicem: tum & ānulo cum fa uone, pallio, spinulis: & omnibus ornamētis. paramēta erunt rubri colo ris. ponent ide corpus ita ornatū super feretrum, siue lecticam coopertā aureo panno cum Pōtificis: & Ecclesię armis: & subtus caput ceruical ex panno aureo, & ad pedes duo alii similes: super quibus erunt duo pilei Pō tificales. Corpus lauabitur: & ornabitur in camera secreta: & ornamen-tū ponetur in lectica: siue feretro in camera papagalli. Et ibi usq; ad Diē: si Pontifex in nocte morietur: pęnitentiarii uigilantes: & psallentes custo dient corpus, & habebunt expensas: & omnia necessaria a palatio. Dein-de hora competenti pręcedente subdiacono Apostolico cum cruce: & cū cappa sua obscuri coloris uidelicet uiolacea. Cantores capellę cantabūt Sub uenite, & penitentiatii portabunt corpus ad capellam maiorem. por tabuntur ante corpus uiginti sex aut uiginti octo intorticia accensa per scutiferos defuncti. Reliquum familię sequetur. cantores: & pęnitētiarii cātabūt Vesperas: & uigilias pro defunctis quousq; ueniāt alii religiosi. Et nota quod camerarius: si non est Cardinalis, debet omnibus dum fiūt personaliter interesse. Si uero est Cardinalis: non Ipse, sed uicecamerarius intererit. Collegia clericorum, & conuentus religiosorum: ut uenerint cantant uigilias: aspergunt: & incensant corpus: & absoluunt: ut in exe quiis Cardinalium diximus. Postq̄ omnes absoluerint deducunt funus ad Ecclesiam Sancti Petri, & ibi ponitur corpus in medio Ecclesię, præfe-runtur multa intorticia: & familia sequitur. finito officio remanet ibi corpus per biduum, aut triduum: ut populus possit illum uisitare: & oscu-lari manum. In nocte reponitur in capella maiori: & tandem noctu sepe-litur: interdum uigilię per collegia: & conuentus non cantantur, sed per canonicos beati Petri defertur corpus ad Ecclesiam cum capitulo: & fa milia. Interim parantur exequię. erigitur castrum doloris cum lecto: & alia fiunt, quæ in exequiis Cardinalium supra notauimus. Sed largius: & abundantius. familiares Papę, officiales curię: & urbis officiales si Ro-mę fit, uestiuntur pāno nigro: ut in libris camerę Apostolicę plenius ap paret: ad quos uos remittimus. fiunt large Eleemosynę pro anima Pon-tificis religiosis uiris: & mulieribus per camerarium, & thesaurarium: & maxime si camera est diues. In prima die exequiarū legunt ducētę missę, cū eleemosyna. Missam solēnē cātabit prior Epōs Cardinaliū, fit sermo de laudibus Pōtificis: & i fine fiūt absolutiōes a senioribus: ut in exequiis Cardinaliū scriptū ē. Accenduntur eodē die intorticia multa circūcirca

in Eccleſia:& candelę ſupra caſtrum doloris,& idē fit in die nono.miſſam tunc cātat ſub prior Ēporum Cardinaliū.Intra nouenā quotidie aliquis Cardinaliū celebrat incipiēdo a ſenioribus poſt ſubpriorē Ēporū:& legū tur Cētum miſſę.Intorticia circa Eccleſiā:& ſupra caſtrū doloris nō acce dūtur.Reliqua fiunt:ut in primo,& nono die.Diſtributio cerę fit quoti die Cardinalibus,p̄latis,familię,curialibus,& aliis:qui aderūt:& quoti die fiunt abſolutiones a Cardinalibus in fine miſſę circa caſtrum dolo ris.Quotidie poſt miſſam conueniunt Cardinales in loco congruo con ſulentes de rebus Eccleſię:& ordinantes cōclaue. Nona die poſt miſſam de defunctis cantatur miſſa de Spiritu Sancto,& fit ſermo exhortatori us ad electionem Pontificis.

De ſignificatiōe mortis eius p̄ collegiū,Et de ſtilo ſcribendi. Cap.III.

Mortuo Pontifice Collegiū id literis ſuis pricipibus:& maximis p̄la tis ſignificat,utiē in ſcribēdo ſtilo Apoſtolico filios:& fratres illos appel lās:quos Pōtifex ita uocat,& ſingulares ſingulariter ſalutat:& alloquiē.

De bullis plumbatorū per uicecācellariū frangendis. Cap.IIII.

Vicecancellarius:ut primū Pontifex expirauit, bullas:quibus literæ Apoſtolicę ſignari conſueuerūt:a plūbatoribus accipit,& partē illam in qua literę cū nomine Pōtificis inſcriptę ſunt publice:& corā pluribus p̄ ipſos plumbatores frangit,& ad ſignādum omnino ineptas reddit. Aliā uero partem in qua Apoſtolorum capita ſunt ſculpta lineo pāniculo in uolutam alligatam:& ſigillo ſuo ſignatam camerario tradit:& diligētiſ ſime curat ne aliquę literę ſignari poſſint poſt Pontificis obitum.

Officium miſſę Apoſtolica ſede uacante.Introitus.

Suſcitabo mihi ſacerdotē fidelē:qui iuxta cor meū:& animā meā fue rit:& ędificabo ei domū fidelem,& ambulabit corā Chriſto meo cunctis diebus.uerſ.ut ſedeat cum principibus:& glorię ſolium teneat.Dñi enim ſunt Cardines terrę:& poſuit ſuper eos orbē.Gloria patri.Sicut erat &c.

Oratio.

Supplici Dñe humilitate depoſcimus:ut Sacroſanctę Romanę Ec cleſię concedat Pontificē illum tua imenſa pietas:qui & pio in nos ſtudio ſemper tibi placitus:& tuo populo pro ſalubri regimine ſit aſſidue ad glo riam tui nominis uenerandus Per Dominum noſtrum &c.

Lectio Epiſtolę beati Pauli Apoſtoli ad Hebręos.

Fratres adeamus ad thronū gratię eius:ut miſericordiā p̄ſequamur,& gratiā inueniamus in auxilio opportuno.Omnis nāq; Pōtifex ex hoibus aſſumptus p̄ hominibus cōſtituit in his,quę ſunt ad Deū:ut offerat dona & ſacrificia p̄ peccatis:qui cōdolere poſſit his,qui ignorant,& errāt:qm̄ & ipſe circundatus eſt infirmitate.Et propterea debet:& quemadmodum pro populo,ita & p̄ ſemetipſo offerre pro peccatis.Nec quiſq̄ ſumit ſibi honorē niſi qui uocatur a Deo tāq̄ Aaron.Sicut q̄ Chriſtus nō ſemetip̄m

clarificauit:ut Pontifex fieret,ſed qui locutus eſt ad eum,Ego hodie ge nui te,quemadmodum & in alio loco dicit.Tu es ſacerdos ſecundum or dinem Melchiſedech.Qui in diebus carnis ſuę preces,ſupplicatiōeſq; ad eum:qui poſſit eum ſaluum facere a morte cum clamore ualido:& lachry mis offerens exauditus eſt pro ſui reuerentia.G.R.Pontifex ſacerdos ma gnus inter fratres ſuos: ſuper cuius caput fuſum ē unctionis oleum:& cu ius manus in ſacerdotio conſecratę ſunt,ueſtituſq; eſt ſanctis ueſtibus de buit per omnia fratribus ſimilari.uerſ.ut miſericors fieret:& fidelis Pon tifex ad deum:ut repropiciaret debita populi.Alleluia.uerſ.Sacerdos ſit Sanctus:ſicut ego ſum Dominus:qui ſanctifico uos.Alleluia.

Tractus in ſeptuageſima.

Erunt Filii Iacob ſicut a principio,& cetus eius coram me permane bit.uerſ.Et erit dux eius ex eo,& priceps de medio eius producetur. uerſ. Et applicabo eum:& accedet ad me.uerſ.Quis enī iſte eſt:qui applicet cor ſuum:& appropinquet mihi ait dominus?uerſ.Et eritis mihi in populū, & ego uobis in Deum.

Euangelium.Secundum Ioannem.

In illo tēpore dixit Ieſus diſcipulis ſuis.Si diligitis me mādata mea ſer uate:& ego rogabo patrē:& aliū Paracletū dabit uobis:ut maneat uobiſ cum in ęternum:ſpiritum ueritatis:quem mūdus nō poteſt accipere,quia non uidet eum,nec ſcit eum.Vos autem cognoſcetis eum:quia apud uos manebit,& in uobis erit.Non relinquam uos orphanos.ueniam ad uos. adhuc modicum:& mundus iam me non uidet.Vos autem uidebitis me: quia ego uiuo:& uos uiuitis.

Offertorium.

Non participent̄ ſancta,donec exurgat Pōtifex i oſtēſiōe:& ueritate.

Secreta.

Tuę nobis Domine habundantia pietatis īdulgeat:ut ſacra munera: quę tibi reuerenter offerimus gratum maieſtati tuę Pontificē ſanctę Ma tris Eccleſię regimini p̄eſſe gaudeamus.Per.D.N.Ieſum Chriſtum.

Cōmunio.

Veſte Sancta utetur Pontifex: qui fuerit cōſtitutus:& qui ingredieba tur tabernaculum teſtimonii:ut miniſtret in ſanctuario.

Oratio poſt cōmunionem.

Precioſi corporis:& ſanguinis tui nos Domine ſacramento refectos mirifica tuę gratia maieſtatis de illius ſummi Pontificis aſſumptione lę tificet:qui & plebem tuam uirtutibus inſtruat,& fidelium mentes ſpiri tualium aromatum odore perfundat.Per Chriſtū dōm noſtrum.Amen.

SACRARVM CERIMONIARVM

PRAEFATIO IN SECVNDVM CERIMONIARVM ROMANAE ECCLESIAE LIBRVM.

Maxima mihi pars operis absoluta uideri poterat, cũ Romani Pōtificis augustissimam nominationem: cum ritus, ac cerimonias tanta religione obseruari solitas priore libro peregi. Quin etiam Imperatoris, ac Principum excipiendi ratio addita. Diuorũ nostrorum Apotheoses. celebres illę Eulogię. Sacro sanctorũ Cardinalium allectio. Conciliorum usus. deducendi Pontificis solennis, ac frequens pōpa. Iusta demum Cardinalibus, ac Pontifici persoluenda Coronidem nō solum uni libro, sed toti plane operi imponebant. Quid.n. Amplius quisq̃: aut maius optare poterat? Sed consulendum etiam curiosis fuit: & quando multa adhuc nobis longo usu probata supererãt scitu haud indigna: nō negleximus hanc etiam partẽ, quæ religionẽ ipsam præcipue tangeret: neq; solum attingeret, sed mysticas illas species in sacris obseruatas omnino referet. Agetur a nobis igitur hoc altero: qui sequitur libro, quo ritu, qua pietate in sacris Pontifex Maximus utatur. Qui dies illi peculiares: quibus etiam diuis operetur: ut his etiam, qui ea cotidie spectãt: ac tractant: non ingrata futura sint: dum legẽt. erit & illud ex ipsa lectione emolumenti, ut si quis forte spectauerit: & quædam interim obliuioni mandauerit: habeat hac in parte unde subsidium petere possit: & omnia uelut illustri monimẽto posita statim recognoscat. nam his: qui nunq̃ interfuere tanto gratiora, ac iucundiora fore arbitramur: quanto res ipsa maior, ac tota religiōis, pietatisq; nostrę sit. Legãt igitur libẽter ista omnes, & cum a superioris libri lectiõe fatigatus animus fuerit: secedat uelut in pratum hoc secundi libri: quem nos: ut reliqua ad usum, uoluptatẽq; omnium primi concinnauimus. neq;. n. iuidimus, quod pleriq; omnes faciunt utilitatem hanc publicam mortalibus. aut soli sapere hac in re uoluimus. utinam occasio nobis esset data ista maturius Edendi. sed quando hoc potissimum tempore emisimus, habeant saltem illã mihi gratiã: qui primi istęc legent: ut ornatum maiorẽ a nobis non requirant res ipsas nuda, ac simplici oratione prodentibus. alioqui cum multa noua nostrorumq; temporum plane essent: uerbis obsoletioribus, atq; usitatis, ut ab omnibus intelligi plenius possent: utendum fuit. bene uale.

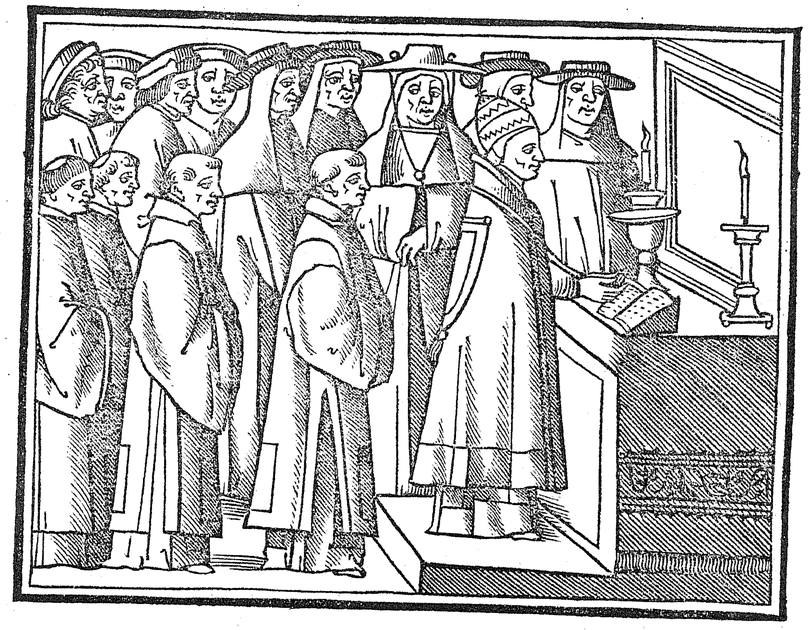

SACRARVM CERIMONIARVM ROMANAE ECCLESIAE. LIBER SECVNDVS

DE PRIMA DOMINICA ADVENTVS DOMINI. Cap.I.

PRIMA DOMINICA DE ADVENTV Consueuit celebrare camerarius Sanctissimi Dñi nostri Papæ, si non est Cardinalis. Si uero est Cardinalis, celebrat uicecamerarius, si est Episcopus. Q d' si non est Episcopus: aliquis ex primis assistentibus Papæ celebrat. quã hora competenti præueniens ad capellam accipit Pontificalia paramẽta coloris uiolacei, & mitrã simplicem: Diacono, & Subdiacono plane tas plicatas ante pectus habentibus sermonem facit Procurator ordinis prędicatorum.

Ordo seruandus quando cantatur missa ordinaria coram Papa per Prelatum. Cap.II.

Hac die summus Pontifex in camera paramenti: q̃ Papagalli dicitur, induitur amictu, alba, cingulo, stola, pluuiali rubro simplici, & mitra nō auri phrygiata per seniores diaconos Cardiales duos sibi assistẽtes, & duos Subdiaconos: qui debent stare quasi retro Pontificem a coluthis minĩ

ſtrantibus paramenta:& oram ſiue extremitatem albę ad terram aptanti-
bus,Diaconi Cardinales:poſtq mitram impoſuerunt Pontifici, faciũt ei
reuerentiam,oſculantes eius manum dextrã ſub antiphrygio pluuialis il-
lis protenſam :& mox fimbrię pluuialis anteriores dantur per clericũ ce-
rimoniarum deferendę alicui protonotario, qui procedit ad ſiniſtrã Pon
tificis aliquantulum ante,cauda uero pluuialis datur ferenda alicui ma-
gno nobili,uel oratori laico. Tum Pontifex hoc ordine ad capellam,ſiue
ad eccleſiam ꝓcedit.Primo familiares Cardinaliũ,& deinde ſcutiferi Pa-
pe p̃cedunt,tum procuratores principũ & ordinum religioſorũ,inde ad-
uocati,& ſecretarii mixtim,deinde cubicularii,acoluthi, clerici camerę,
auditores cũ magiſtro ſacri palatii.poſt hos ſequũtur nobiles maiores,ba
rones,conſeruatores urbis,oratores nõ prẹlati, Senator urbis : & ſiqui
alii principes ſunt :qui nõ ſedeant inter Cardinales. Tum ſubdiaconi apo
ſtolici quorũ unus portat Crucẽ Papalẽ,& duo magiſtri hoſtiarii iũctim
cum eis procedunt. Inde ſi quis adeſt princeps:qui ſtet in ſede Cardinaliũ,
Deinde Diaconi,p̃ſbyteri:Ep̃i,Cardinales,Demũ duo antiquiores Car-
dinales Diaconi aſſiſtentes,ſiue medium hñtes Pontificem.poſt quem ſe-
quuntur duo cubicularii ſecreti cũ auditore:qui ſeruit de mitra inter eos,
Deinde ſecretarius,ſi nõ eſt p̃latus cũ medico,demũ Ep̃i aſſiſtentes Papæ,
Oratores,p̃lati,Archiep̃i,Ep̃i,ꝓtonotarii,abbates,generales ordinum,
& reliqui togati.Et hic ordo ſemper ſeruat:qñ Papa exit ad capellam nõ
ꝓceſſionaliter,ſiue ad ueſperas,ſiue ad miſſam cũ pluuiali & mitra .Papa
igitur cũ Cruce,& Cardinalibus uenit ad capellam,& ante altare procũ-
bit ſuper faldiſtoriũ:ubi detracta mitra per Diaconũ ſibi a ſiniſtris aſſiſtẽ
tem :orat.p̃latus aũt celebraturus:ut primũ uidet Pontificem uenientem
depoſita mitra ſurgit & Pontifici procũbenti apud faldiſtorium facit p-
fundam reuerentiã caput inclinando,deinde dum Pontifex orat,uadit de
tecto capite retro ad ſiniſtrã Pontificis ſequentibus Diacono,& Subdia-
cono.Quo ſurgente ab oꝝone remouetur faldiſtoriũ: & ſcabellum p̃ cleri
cos capellę: uel ſi abſunt,p̃ cerimoniarios.Prẹlatus aũt accedens facit cũ
eo cõfeſſionem Pontifice inchoante.Dicto per Pontificẽ indulgentiam
&c.prẹlatus retrahit ſe,& a Subdiacono manipulus illi imponitur :cum
quo & Diacono dicit:Deus tu cõuerſus &c̃.uſq; ad finem, & ibi remanet
quouſq; Pontifex diſcedat.tũc aſcẽdit ad altare dicẽs .Aufer &c̃.Et apud
altare dicit.Oramus te Dñe &c̃.Et cum dicit.Quorũ reliqę hic ſunt oſcu
latur altare in medio.deinde librũ miſſalem in cornu Euangelii p̃ Subdia
conum ſibi porrectũ & ibidem in medio altaris expectat quouſq; thuribu
lum p̃ Diaconum ſibi miniſtretur.Pontifex uero cũ duobus Cardinali-
bus ſibi aſſiſtentibus cõfeſſionem perficit,Deinde accepta mitra aſcẽdit
ad ſolium,ſedet:& fit ei reuerẽtia per oẽs Cardinales.primo per Ep̃os,De
inde p̃ſbyteros & Diaconos.Cũ aũt prior p̃ſbyterorũ Cardinaliũ uenit

ad reuerentiam accedit ad Pontificem clericus cerimoniarum cum thuri
bulo & nauicella:qui facta per p̃ſbyterum Cardinalem reuerentia porri-
git illi nauiculam:& ille Pontifici dicens:Bñdicite Pater ſancte, manum
Pontificis deoſculatus.& Papa imponit incẽſum more ſolito dicens:Ab
illo bñdicaris:i cuius honore cremaberis.In noĩe patris,& filii,& ſpiritus
ſancti.amen.Cerimoniarius recepta nauicula.reportat thuribulum ad al
tare, quod Diaconus miniſtrat celebranti:qui incẽſat altare more conſue
to,Deinde incenſatur ipſe a Diacono in cornu Epiſtolæ.Tum Papa cum
mitra ſedens.poſtq̃ Dñi Cardinales fecerunt reuerẽtiam ,a priore preſby
terorum Cardinalium in infimo gradu ſolii ante ipſum genuflexo incen-
ſatur.Interim ueniunt ad circulum oẽs Cardinales,& incenſato pontifi-
ce duo priores prẹlati aſſiſtentes uidelicet primus cum libro miſſali.alius
cum candela accenſa accedunt ad Pontificem,qui depoſita mitra ſurgit
& dicit Introitum,& Kyrieĺ.cum Cardinalibus:qui mox diſcedunt,& ua
dunt ad loca ſua,& Pontifex ſedet ſi tempus dabitur quouſq; dicunt̃ ora
tiones:celebrans uero cum primũ incenſatus fuerit, accedit ad faldiſtori
um cum mitra:qua depoſita ſtãs altare uerſus dicit Introitum,& Kyrieĺ.
uno ex capellanis ſuis librum tenente.finito a cãtoribus Kyrieeleiſon : ce
lebrans uerſus populum oĩbus cõſurgentibus dicit Oremus . & oratiões
conſuetas quatuor,primã dicit ſub ſua cõcluſione.ſecundam.Deus qui de
beatę Marię uirginis utero.Tertiam.Omps ſempiterne Deus i cuius ma
nu ſũt oẽs poteſtates.Quartam.Deus oĩum fidelium paſtor,& rector ſub
ſua cõcluſione:ad quas Pontifex depoſita mitra:cũ Dñs uobiſcum dicit̃
ſurgit.celebrante dicente ultimã orationẽ:Subdiaconus depoſita planeta
, accipit librum epiſtolarũ & facta reuerentia primo ſacerdoti, deinde
altari & Papæ comitante cerimoniario ipſe ſibi librum tenens dicit Epi
ſtolam oĩbus ſedentibus:ea dicta p̃cedente cerimoniario accedit cũ libro
ad oſculandum pedem Pontificis,& reuerſus ad celebrantẽ reaſſumit pla
netam,& accipiens miſſale tenet illud ante celebrantem:qui ſedens in eo
legit epiſtolam,graduale &c.& Euangelium,Deinde ſedet Subdiaconus
in loco ſuo.ſimiliter aſſiſtentes Papæ offerunt ei librum:& legit celebrãs,
cum incipitur Alĺa, ſurgit Diaconus:& illi planeta extrahitur, & plicat̃
ſi non eſt alia plicata ,& ſic plicata imponitur,& in humero ſiniſtro ſuper
ſtolam:& fortiter cum cingulo ad hoc dato ligatur,Et tenens librũ euan
geliorũ ambabus manibus ante pectus:facit reuerentiam primo celebrã
ti,deinde altari,demũ Papę,& ſolus accedens ad altare ipſum librum po
nit ſupra illud in medio,& genuflectit. Tum ſurgens p̃cedente cerimonia
rio uadit ad Papam:& oſculatur pedem eius : cerimoniario pedem Papæ
diſcoperiente . deinde reuertitur ad altare,& genuflexus dicit:Mũda cor
meũ &c̃.quo finito accipit librum ex altari ambabus mãibus ante pectus
tenens,uadit ad celebrãtem,ſi ſupereſt ei tẽpus.Interim uero alius cerimo

niarũ clericus cum thuribulo, & nauicula accedit ad Pontificẽ, & aſſiſtẽs preſbyter Cardinalis ſimul: & imponitur incenſum per Pontificem ut ſupra in principio miſſę dictum ẽ. Deinde cerimoniarius cum thuribulo, & nauicula redit ad celebrantem: datq; uni ex miniſtris thuribulũ ad dextrã nauiculã ad ſiniſtram, tum accipit duo candelabra cum candelis ardentibus de altari uel credentia, & conſignat duobus miniſtris iunioribus celebrantis. Deinde cum tẽpus fuerit, itur ad euangeliũ hoc ordine. primo p̃cedit cerimoniarius alios dirigens, & inſtruens, tum thuriferarius cũ thuribulo & nauicella, inde duo cũ candelabris, deinde Subdiaconus, demũ Diaconus cum libro ante pectus, ut ſupra, Et factis reuerentiis celebrãti, altari, & Papę uadunt ante Papam: ubi Diaconus genuflexus petit a Pontifice bñdictionem, deinde ſubdiaconus ſtans medius inter duos ceroferarios tenet librum Euangeliorũ, & Diaconus incipit Dñs uobiſcum.

Et nota qđ non eſt neceſſarium neq; ex antiquis cerimoniis. qnod cũ Diaconus petit bñdictionem aſſiſtant ei ceroferarii. Diaconus uero cũ dicit Euãgelium: nõ debet uertere faciem ad altare: ſed ad altaris cornu dextrũ. quod in capella Papę Romæ nõ ſeruatur: quia uerteret faciẽ ad ipſum põtificem. in ſancto Petro aũt & alibi ſemper ſeruatur. Cum aũt dicit. Sequẽtia Sancti Euangelii &c. ſignat cum pollice dextro librum: deinde frontem, os, & pectus, cum rñdetur Gloria tibi Dñe incenſat ter librum uidelicet in medio a dextris & ſiniſtris. Finito Euangelio fit reuerentia altari & Papæ. Diaconus & ceroferarii reuertuntur ad celebrantẽ, Subdiaconus portat librum apertum oſculandũ Papę, & deinde reuertitur ad celebrantem. Cerimoniarius facit ſignum preſbytero Cardinali aſſiſtenti: & accipiens thuribulum de manu thuriferarii offert illud ipſi aſſiſtenti. qui ſtans ante gradus incenſat Pontificem ſine mitra ſtantem, & reuertitur ad locũ ſuum inter alios Cardinales: Papa uero ſedet: & capit mitram. deinde ducitur per cerimoniarũ ad pedes Pontificis: qui ſermonem eſt habiturus. qui genuflexus, & illos deoſculatus petit bñdictionem dicendo. Iube Dñe bñdicere, tunc Papa benedicet dicens. Dñs ſit in corde tuo, & in labiis tuis: ut digne & fructuoſe annuncies uerba ſua ſancta. in noie patris &c̃. Et benedictione accepta ille dicit indulgentias. Pater Sancte Papa concedit quinq; annos, & totidẽ quadragenas Et ille recedens factis reuerentiis uadit ad pulpitum: ubi facit ſuum ſermonẽ, quo finito expectat in pulpito & Diaconus per cerimoniariũ ante gradus ſedis Papę ducit, & ſtans alta uoce dicit. Confiteor &c̃. Ante cuius inchoationem ſurgunt oẽs. ſed Papa, & celebrans ſunt cũ mitra. Cũ uero Diaconus dicit, Et tibi pater, ſi militer. Et te pater: debet genuflectere. Et cũ dicit Mea culpa ſingulis uicibus manu dextra pectus percutiat. Finito confiteor. Orator pronunciat indulgentias per Pontificem conceſſas. & deſcẽdit quo uult. Interim ſubdiaconus Apoſtolicus portat Crucem ante papam, & papa ſurgens ſine

mitra ex libro cantat. precibus & meritis &c̃. Miſereatur. Indulgentiam &c̃. & dat benedictionem: ut in libro. Et cum deponitur mitra põtifici: deponitur mitra celebranti. Et unus protonotarius accedit ad Papam cum dicit. Et benedictio Dei &c̃. Qui diſcendentibus aſſiſtentibus capit fimbriam pluuialis, & tenet ante corpus Papæ. Et nota qđ quotienſcunq; papa cantat, uel legit aliquid ex libro. ſi tunc non celebrat primus Epiſcopus aſſiſtens tenet ante eum librum ſupra caput, & ſecundus Epiſcopus tenet candelam accenſam, Diaconi uero ſi aſſiſtunt hinc inde tenẽt manus, Si uero papa celebrat miſſam, ſiue ueſperas ſolennes aſſiſtens Cardinalis, ſiue Epiſcopus ſit, ſiue preſbyter, tenet librum ſupra caput, Et primus Epiſcopus non Cardinalis adiuuat eum. alii ut ſupra. Facta benedictione, uel ſi ſermo non fit, oſculato libro, & incenſato Pontifice: ut ſupra diximus, celebrans incipit Credo. & Cardinales uenientes ad circulum circũſtant Pontificem: & cum eo credo perficiunt, Cum dicitur. Et incarnatus eſt. Cerimoniarius capit ex credentia burſam cum corporalibus: & eam dat Diacono: qui ambabus mãibus eam accipiens uſq; ad oculos eleuat, portat ad altare cum reuerentiis ſolitis: ubi extractis hinc inde corporalibus explicat ſuper altare: burſam uero ad locum minus impeditum ponit. Deinde reuertitur ad locum ſuum. Finito credo ſurgit celebrans ſine mitra, & uerſus ad populum dicit. Dominus uobiſcũ, Deinde uerſus altare. Oremus: & legit Offertorium. tum ſedet. imponitur ei mitra: extrahunturq; chirothecæ a miniſtris, & unus ex ſcutiferis portat aquam: qui primo facit reuerentiam Papę, Deinde altari, tum celebrant cui dat aquam manibus, miniſtri tenent mappam. Interim aſſiſtens celebrantis ducitur per cerimoniarum cum miſſali, & cuſſino ante pectus ad altare cum reuerentiis ſolitis: ubi ponit librum in loco Euangelii ſuper cuſſinum: & inuẽit, quę ſunt dicenda, Deinde ad partem in cornu dextro expectat celebrantem, Interim etiam paratus Subdiaconus ante credentiam cum uelo circa collum, & inde accipit Calicem cum patena, hoſtia, & palla: & cooperitur cum uelo, & accedit ad cornu ſiniſtrum altaris uidelicet Epſtolę. Et poſt eum unus ex capellanis celebrantis ampullas uini, & aquæ manibus portans, Celebrans autem lotis, & exterſis manibus aſcẽdit ad altare deducente Diacono. & cum uertit ſe: uel trãſit ante Papam, extrahitur ei mitra: & facit reuerentiam Pontifici: Deinde uadit ad mediũ altaris: & Diaconus ſtans a dextris eius accipit Calicem de manu Subdiaconi, & ponit ipſum ſuper altare, Deinde accipit patenam cum Hoſtia: & illam dat celebrãti: qui eam offert cum orationibus conſuetis aſſiſtente capellano ſuo in libro omnia demonſtrãte. Interim Diaconus erigit calicem, & accipit ampullam uini de manu Subdiaconi & ponit uinum in calice. Nam Subdiaconus poſtq̃ depoſuit calicem: uertit ſe ad illum: qui portauit poſt eum ampullas, & ex eius manibus primo accipit ampullam uini, & eam:

ut dixi dat Diacono, Deinde accipit ampullam aquę: & uersus ad pontificem porrigit aquam benedicendam: quam postq̃ fuerit per pontificem benedicta, ipse Subdiaconus infundit in calicem, deinde reddit illi: a quo eam accepetat. Et Diaconus dat calicem celebranti: offerunt simul cum oratiõibus &c̃. Subdiacono uero imponitur in dextra manu patena. quã cooperit: & uadit ante medium altaris in loco cõueniẽti. Interim uero cerimoniarius cum thuribulo & nauicula uadit ad Põtificem: & assistẽte p̃ sbytero Cardinali ministrante Impõitur incẽsum ut supra. Deinde reuertitur ad altare, & dat thuribulũ Diacono, & ille celebranti: qui suo tpe incensat oblata primũ, deinde altare. postea acceptamitra in cornu epistolę incẽsat ipse a Diacono, Tum lauat manus, & deposit a mitra reuersus ad medium altaris prosequit missam prout in ordinario. Diaconus uero celebrãte incensato: cum thuribulo accedit ante Pontificem, quẽ incẽset Cardinalis assistens, tum per Diaconũ incẽsatur ipse Cardinalis, Deinde alii duo Cardinales assistẽtes, postea alii more consueto. Interim celebrãs procedit in missa suo ordine. Cum peruẽtum est ad p̃fationem: & incipit Per oia secula &c̃. ponit manus super altare, & Papa surgit cum mitra, & alii oẽs surgunt, & presbyter Cardinalis assistẽs Papæ recedit a scabello, & uadit ad locum suum, & ammouet scabellum: quia amplius illuc ad sedendum nõ reuertitur. Celebrãs cum dicit Sursum corda: eleuat manus aliquãtulum de altari: tum dicit. Gratias agamus, sup uerbo Dño eleuat altius manus, & iungit ante oculos, deinde extẽsas eas tenet usq; in finem cũ est circa medium p̃fatiõis: Cardinales incipiũt uenire ad circulum ante Pontificem, & finita p̃fatione dicunt. Sanctus cũ Papa stante sine mitra, deiude discedunt suo ordine ad loca sua, & Papa reassumit mitrã. Dũ dicitur Sanctus: clerici capellę incẽdunt quatuor intorticia, & per cerimoniarũ dantur quatuor capellanis celebrantis, & ducuntur inferius ante altare: ita ut mediũ inter se habeant Subdiaconũ patenam tenẽtem: sit q; inter eos & altare cõpetẽs distãtia: ut ibi possit stare Papa cum suis assistentibus, & ministris. Papa aũt cum celebrãs dicit. hãc igitur oblationẽ: cum mitra descendit ad faldistorium ante altare: ubi deponitur illi mitra. Cerimoniarius uero incẽsat sacramẽtum: dum eleuatur: gẽuflexus ad celebrantis dextram. Et facta eleuatiõe reponitur Papę mitra, qui ad sedẽ suam reuertitur: ubi iterum sibi mitra deponitur, & sine ea stat usq; post factam cõionem corporis & sanguinis Dñi: tunc ei reponitur. Cum autem dicitur. Pater noster circa finem Subdiaconus reuertitur ad altare, & dat patenam Diacono: qui eam dat celebranti. eodem tempore ueniunt Cardinales ad circulum ad dicendum. Agnus Dei cum Papa: quo dicto discedunt, & presbyter Cardinalis assistens de circulo accedit ad altare, & pacem a celebrante accipit. Assistens uero celebrãtis dicto Agnus cum celebrãte dimittit librum in manu Diaconi ministrãtis, & factis reuerẽtiis

altari & Papę uenit ad cornu sinistrum altaris: & ibi expectat. Subdiaconus uero ministrans uadit ad dextrum latus celebrantis. presbyter uero Cardinalis assistens uadit ad Pontificem, & ei dat osculum pacis dicens. Pax tecum, deinde reuertitur ad locum suum. Et Diaconi Cardinales assistentes primo a dextris, deinde alter a sinistris Papæ cum debitis reuerentiis accipiunt pacem a Papa: qui dicit. Pax tecum: & illi respondent & cũ spiritu tuo. Interim assistens celebrantis ductus ad priorem presbyterorũ assistentium ab eo accipit pacem quam primo dat aliis Cardinalibus. Et deinde datur pax omnibus in capella more consueto. Celebrans autem ut sumpsit sacramentum purificatur Subdiacono ampullas uini & aque ministrante. Diaconus librum reportat ad cornu Epistolę, Subdiaconus uero accipit calicem mundat & aptat cũ patena & purificatorio. plicat corporalia: ponit in bursa, imponit supra calicem, & omnia simul portat ad credentiam. postmodum reuertitur ad celebrantem. Celebrans facta purificatione accipit mitram, lauat manus & extergit. deponitur mitra, & ea amplius: si Papa præsens est non utitur. Legit cõmunionem: tum in medio altaris uertit se ad populum & dicit Dominus uobiscũ. Deinde ad altare in cornu Epistolę. Oremus & orationes. Quibus finitis in medio altaris uertit se ad populũ & replicat Dominus uobiscum. Et ad altare rursum reuertitur. Quo dicto Diaconus uersus ad altare dicit. Benedicamus Domino. Cantores respondent. Deo gratias: celebrans inclinato capite ante Crucem. Placeat tibi &c̃. Quo finito retrahit se ad cornu Epistolæ, & faciem uertit ad Pontificem. Interim Subdiaconus Apostolicus portat Crucem ante Papam: qui stans dat benedictionem dicens: Sit nomen Domini &c̃. more consueto uno ex protonotariis auriphrygium ad sinistram tenente, Data benedictione per Pontificem celebrãs uertit se ad altare dicens. Dominus uobiscum. Initium sancti euangelii secundum Ioãnem. In principio erat uerbum &c̃. Reuertitur ad faldistoriũ, deponit omnia paramenta dicit Orationes trium puerorum &c̃. & redit in pace.

De prima Dñica aduentus Papa absente. Cap.

Cum autem in absentia Pontificis Cardinales huius diei officio interunt celebraturus prelatus de quo supra diximus, accipit omnia paramẽta. & sic paratus Cardinales expectat, post quorũ aduentum cerimoniarius accedit ad ipsos Cardinales petens ab eis licentiam pro officio inchoando nomine celebrãtis. Qua habita celebraturus cum mitra accedit ante superioris gradus altaris facta prius Cardinalibus reuerentia caput p̃ funde inclinando: & tunc cardinales ei assurgere debent, ille uero deposita mitra facit Altari similiter reuerentiam, & cum Diacono ac Subdiacono geneflexus dicit confessionẽ more cõsueto. Cãtores interim dicunt Introitum & Kyrieeleison. Finita cũfessiõe celebrãs ascẽdit ad medium altaris: osculatur illud, deinde librum euãgeliorum. Tum ministrãte Dia

cono nauiculam:& cerimoniario thuribulum .Imponit incensum,incẽ sat altare :deinde incensatur ipse cum mitra.tum reuertitur ad faldistorium: ubi deposita mitra dicit Introitum & Kyrieeleison.quo finito depo sita mitra surgit:& conuersus ad populum dicit.Dominus uobiscum. Deinde ad altare Oremus:& orationes:& alia utsupra per totum usq; ad finem Epistolæ.Qua finita Subdiaconus librum clausum ante pectus tenens uadit ad celebrantem: coram quo genuflexus ponit librum in eius gremio,& manum illius osculatur:quem librum cerimoniarius ab eo recipiens ponit ad locum suum:deinde surgit Subdiaconus,& tenet missã le celebranti ut supra.Cum dicitur Alleluia:& Diaconus librum euange liorum super altari posuerit:Cerimoniarius cum thuribulo ; & nauicula uadit ad celebrantem in faldistorio sedentem.ubi ministrãte Diacono ce lebrans imponit incensum ac signat ut supra.Cerimoniarius tũc dat uni ex ministris thuribulum qđ dextra: & nauiculam quam sinistra manu prę ferat . & duo candelabra cum luminaribus aliis duobus: Diaconus uero interim ad altare accedens genuflexus dicit,Munda cor meum. Tum capiens ex altari Librum Euangeliorum,& ante pectus illum tenens:ad ce lebrantem in faldistorio sedentem reuertitur,& genuflexus coram eo dicit . Iube Dñe benedicere . & benedictione recepta procedit ad lectionem Euangelii ordine supradicto.Finito Euangelio factis reuerentiis reuertuntur omnes ad celebrantem,& Subdiaconus portat ad osculãdum librum Euangeliorum apertum celebranti:qui mox per Diaconum incẽsatur:quo facto Oraturus adducitur ad celebrantem.Et si Episcopus uel abbas sit capite tantum inclinatus,Si uero inferior genuflexus coram celebrante dicit.Iube Domine benedicere.Et benedictione accepta petit indulgentias populo publicandas,& celebrans committit ei publicationẽ indulgentiarum a Papa concessarum.uadit deinde oraturus ad locum cõsuetum,& facit sermonem ut supra.Finito sermone statim pronunciat indulgentias nomine consueto. Tunc celebrans deposita mitra uersa facie ad altare dicit Credo ,& alia ut supra dictum ẽ.Finito Offertorio sedet celebrans.deponuntur ei annuli & chirothecę,lauat manus,surgit deinde, & cum mitra ascendit gradus altaris:unde facta reuerẽtia Cardinalibus procedit ad medium altaris:ubi deponitur ei mitra,& alia facit ut supra. Cerimoniarius thuribulum & nauicellam suo tempore affert, & ministrãte Diacono celebranti imponit incensum benedicens & incensans: ut supra.deinde incensatur ipse celebrans,& successiue Cardinales & alii ordine suo,continuatur missa ut supra.Dicto agnus dei assistens celebrãtis cũ suo libro in manibus diaconi uenit ad manũ dextrã celebrãtis, & ibi ante altare genuflectit.surgit.osculatur altare,& pacẽ a celebrãte accipit:quã dat postmodũ primo Epo,primo pbytero, & primo diacono Cardinalibus,& successiue aliis:& cũ uiderit celebrãtem purificationem sumpsisse

dat pacem Cerimoniario qui perficit cursum suũ,& alia fiũt:ut supra.dicto Benedicamus &c.celebrans complet Placeat &c.Et imponitur ei mitra.Stans in medio altaris:& uersa facie ad ipsum altare : & manus ante pectus iunctas habens dicit.Sit nomẽ Dñi Benedictum.Et cum dicit.Sit nomen Dñi:cum pollice,& indice simul iunctis dextræ manus facit sibi signum Crucis in pectore : sinistram uero tenet supra stomachum suum cum dicit Benedictum iungit manus ante pectus.Deinde cum dicit. Adiutorium nostrum i nomine domini: cũ manu aperta signat se signo Crucis incipiens a capite.deinde sub umbilico.Tum a sinistro,deide a dextro humero se tangens manum sinistram:ut supra tenens. Postea dicit Benedicat uos omnipotens Deus.& cum dicit Deus iungit manus:& cum dicit Pater:uertit se ad manum dextram signum Sanctę Crucis faciens.Deinde uersus ad medium dicit.Et filius .Et iterum signat . Tandem in fine sic nihilominus signãs tertio dicit. Et Spiritus Sanctus.Et circulum perficiens ad altare se uertens dicit.Dominus uobiscum.Initium Sancti Euãgelii:&c.Et facta Reuerentia Cruci,deinde Cardinalibus cum mitra ad faldistorium reuertitur dicendo Euangelium Sancti Ioannis:& alia,quæ sunt dicenda.Ibiq; exuitur &c.ut supra.

De Missa Papali in Dominicis aduentus. Cap.

Si autem sũmus Pontifex hac uel aliis Dominicis in aduentu uoluerit solẽniter celebrare:parabitur in camera paramenti:ut supra diximus : & descendet ad Ecclesiam siue capellam.Cardinales autẽ:& alii prelati erũt cum suis cappis laneis:& facta oratione more solito ante altare accedet ad sedem:ubi consueuit accipere paramenta:sedet:& fit reuerentia a Cardinalibus tantum cum suis cappis laneis.Interim Subdiaconus Epistolam dicturus paramenta sibi conuenientia prẽter manipulum :& planetam,quæ capit postea cum Papa intrat ad altare,& acoluthi,atq; alii officiales:qui utuntur superpelliciis supra rochetum dimittunt cappas:& capiunt superpellicia.deinde Põtifex incipit Deus in adiutorium meum intende pro tertia stans sine mitra:& sedet cum incipitur psalmus:& accipit sandalia:& legit psalmos:& orationes consuetas:& in fine cãtat orationem pro tertia presbytero Cardinali qui ei assistere debet librũ supra caput cum sua cappa lanea tenente.paulo ante duo Diaconi assistẽtes: & Diaconus cantaturus Euangelium uadunt ad capiendum ornamenta uidelicet planetas ante pectus plicatas uiolacei coloris:& alia cõsueta,Diaconus tamen cantaturus Euangelium accipit amictum,albam,cingulũ, & stolam:& ita uadit ad parandum Pontificem : quo sacris uestibus indu to ipse:& subdiaconus Epistolę capiũt planetas:& manipulos:& interim duo alii diaconi uel in defectu eo9 duo ultimi pbyteri assistũt Põtifici cũ suis cappis.finita tertia tres diaconi parati reuertunt ad Pontificẽ:qui lauat manus ministrante pbytero Cardinali adhuc cũ cappa lanea,depõit

mitram pluuiale:& ſtolam:& accipit paramenta more conſueto,& tunc omnes Cardinales,prelati:& officiales capiunt paramenta ſibi competentia:& in omnibus,ac per omnia ſeruantur cõſuetę cerimonię:ut plenius dicemus infra in Natiuitate Dñi noſtri,excepto quod illi aſſiſtit p capellano prior preſbyterorum Cardinalium:& nõ prior Epiſcoporũ: qui prior preſbyterorum & nunc:& quotiens ſeruit pro aſſiſtente tã in ueſperis,q̃ in miſſa induitur pluuiali:& non planeta,& ſedet in loco aſſiſtentis,& in ueſperis cantat tertiam antiphonam:ut aſſiſtens.ſub prior uero preſbyterorum miniſtrat uinum ad purificationem manus poſt cõmunionẽ,& cantat quartam antiphonam in ueſperis,alia omnia:ut in Natiuitate.

De ſecunda Dominica aduentus. Cap.

Secũda Dñica aduẽtus cõſueuit celebrare unus ex Epis aſſiſtẽtibus Papę eo ordine prout ſupra Dñica dictum eſt:& ſimiliter dicuntur quatuor orationes:ut ſupra.Sermonem facit procurator Ordinis minorum.

De tertia Dominica aduentus. Cap.

Tertia Dñica aduẽtus Dñi quia cãtatur Introitus Gaudete ī domino ſemper:celebrare cõſueuit preſbyter Cardinalis cum paramentis uiolaceis:& mitra auriphrygiata,Diaconus:& ſubdiaconus utũtur dalmatica:& tunicella.dicũtur quatuor orationes,prout in prima Dñica:& Dñs uobiſcum,non Pax Vobis,ante primam orationem.omnia alia dicũtur:& fiunt prout ſupra in prima Dominica dictum eſt.Sermonem facit procurator ordinis Eremitarum. In hac die conſueuerunt antiqui Pontifices celebrare,erant Veſperę Papales precedentes:& potus in aula.

De quarta Dominica aduentus. Cap.

Quarta Dominica aduentus celebrare conſueuit unus ex Epiſcopis aſſiſtentibus Papę cum paramentis uiolaceis.dicuntur quatuor orationes. miniſtri utuntur planetis plicatis ante pectus,& omnia alia fiũt prout ſupra in prima Dominica dictum eſt.Sermonem facit procurator ordinis beatę Marię de monte Carmello.

De Vigilia Natiuitatis Chriſti.

Si uero Vigilia Natiuitatis Chriſti ī Dñica uenerit celebrat: unus ex aſſiſtẽtibus Papę:ut ſupra in paramẽtis uiolaceis.miniſtri utũtur tunicella:& dalmatica.Cardinales non debẽt facere reuerẽtiam Põtifici:quia in Veſperis illam ſunt facturi.Dicũtur quatuor orationes prima de Vigilia ſub ſua cõcluſione.Secũda de Dñica.Tertia contra paganos. Quarta pro Pontifice,prefatio dicitur de aduentu:& nõ fit ſermo.

De Veſperis Vigilię Natiuitatis Chriſti
Põtifice in craſtinum celebraturo.

In Vigilia Natiuitatis Dñi nr̃i Ieſu Chriſti.Si Sãctiſſimus Dñs nr̃ in craſtinũ ẽ celebraturus,ueſpę fiũt ſolẽnes hoc ordine.Põtifex ĩdutus ī camera paramẽti,quę papagalli dicitur:amictu,alba,cingulo,ſtola,pluuiali albo,& mitra p̃cioſa procedit ad Eccleſiã ordine cõſueto,ſubdiaconis,auditoribus,clericis camerę:& acoluthis in ſuperpelliciis amictibus quod tñ fit pro eorum cõmodo:& euitãdo ſeruitorũ nimio ſtrepitu,ne habeant in capella ſe exuere cappis:& ſuperpelliciis induere.nõ quod ordo ſic iubeat:quia cum aliis prelatis ſe ueſtire deberent.Cardinales autem:& prelati alii in cappis prȩcedunt:cum peruenerint ad altare:Põtifex detracta mitra in faldiſtorio ante altare ſibi preparato accumbit:& orat.ſurgit deinde:& accepta mitra uadit ad ſolium.Interim prelati omnes exceptis Cardinalibus ſe induunt pluuialibus,& alba mitra. uidelicet Archiep̃i,Epiſcopi:& Abbates.protonotarii autẽ cum cappis ſuis permanent. cum ſedit Pontifex:Cardinales accedunt ad reuerentiam.ultimi duo Cardinales ſiue ſint preſbyteri,ſiue Cardinales Diaconi: cum exhibuerint reuerentiã:aſſiſtunt Pontifici a dextris:& a ſiniſtris.& Diacones:qui aſſiſtebant diſcedunt:& induunt ſe paramẽtis:& tunc ẽt omnes alii Cardinales exceptis illis duobus:qui Papę aſſiſtunt:paramentis ſe induunt uidelicet Epiſcopi pluuialibus,p̃ſbyteri planetis,Diacõi dalmaticis:& prius amictu oẽs induuntur: & etiam ſuperpelliciis,quibus placet. Diacones uero duo prefati: cum primũ induti ſunt:reuertũtur ad Põtificem:& illi qui remanſerant uadunt ad loca ſua:& cõuenientibus ſibi indumẽtis induũtur. Poſtq̃ Cardinales oẽs induti fuerint,ſurgit Põtifex:& detracta mitra uerſus ad altare dicit ſecrete.Pater noſter.Deinde ſeipſum ſignans alte dicit. Deus in adiutorium meum intẽde.Finito Gloria patri a cantoribus.Subdiaconus cãtaturus poſtero die Epiſtolã ſtans ante Pontificẽ ante gradus inferiores ſedis Põtificalis facta prius ei reuerentia prȩintonat ſubmiſſa uoce Papę antiphonam:& ea prȩintonata expectat ſtãs quouſq; Papa antiphonam ipſam intonauerit. Tũc accedunt duo Epiſcopi aſſiſtẽtes cum libro:& lumine.& prior Epiſcoporũ Cardinaliũ ẽt aſſiſtẽs accipit librũ:& capite ſuo ipſum tenens Pontifici apponit iuuante eum ſeniore ex duobus Epiſcopis aſſiſtentibus:& iuniore candelam ardentem tenente:Pontifex incipit antiphonam:quam cantores proſequuntur uſq; ad finem. Qua per Pontificem intonata ſubdiaconus cum cerimoniario facit reuerentiam Papę:& ad ſua loca reuertuntur.Idem ſeruatur in ītonatiõe aliarum antiphonarum,& etiam in intonatione hymni.Incepto pſalmo Põtifex ſedet:& accipit mitram,ſimiliter alii oẽs.Epiſcopus Cardinalis aſſiſtens ſedet in cathedra nuda inter Diaconũ a dextris Papę:& ſedẽ Cardinalium ſibi parata uerſa facie ad altare:ſi loci diſpoſitio patiatur:ſin uero locus non eſſet capax:ad ſiniſtram locatur:ut fit in capella palatii: & ſi locus eſſet nimis anguſtus:ut aliquãdo euenit in quibuſdam Eccleſiis:ſedet ī ſuo ordine cũ aliis Cardinalibus ſiue Eps ſit,ſiue p̃ſbyter Cardinalis. Cãtato pſalmo:& iterata ãtiphona ſubdiaconus ſurgit:& diacono aſſiſtẽti

a dextris Papę prẽintonat ſecũdum antiphonam plane: quam Diaconus ipſe ſurgens depoſita mitra intonat alte: & cantores proſequũtur: ut prius, & dum unus ex Cardinalibus aſſiſtentibus Papę ſurgit, ſemper etiã alii Cardinales aſſiſtentes: & Epiſcopi aſſiſtentes. ſimiliter faciunt alii Cardinales: dum unus eorum ſurgit, ſurgunt & alii omnes, & etiam omnes prẽlati: qui ſunt in capella ſurgunt ſemper ſurgẽtibus Cardinalibus aliis nõ autem ſurgentibus Cardinalibus aſſiſtentibus tantum. Tertiam antiphonam ſimiliter ſubdiaconus prẽintonat priori Epiſcoporum Cardinaliũ ibidem aſſiſtenti. Quartam priori preſbyterorum Cardinalium. & quintam Diacono Cardinali aſſiſtenti a ſiniſtris Pontificis reiterata a cantoribus poſt finem coniuncti pſalmi. Quinta antiphona: ſubdiaconus exhibita prius reuerentia altari: & Papę ſtans in loco: ubi legitur Epiſtola uerſa facie ad altare ita tũ quod non uertat renes ad Papã cantat capitulum. Interim ſurgit Pontifex: & ſtat cum mitra. alii uero omnes ſtãt ſine mitra Cãtato capitulo unus auditorum rotę modo prędicto Papę prẽintonat hymnum tunc Pontifex mitra depoſita ex libro ſibi oblato: ut ſupra alte incipit hymnum: quem cantores proſequuntur: & Pontifex ſic ad finem hymni ſtat ſine mitra. cãtatur deinde a cãtoribus uerſiculus, & inde ſubdiaconus ſtãs coram Põtifice prẽintonat ei antiphonam ad Magnificat: quam Pontifex ſtans ſine mitra ex libro alte intonat: & cãtores proſequũtur. Interim ſedet Põtifex: & accipit mitrã: & accedit acoluthus cũ thuribulo: & nauicella: quã dat Epiſcopo Cardinali aſſiſtẽti: qui eã offert Põtifici dicẽs Benedicite Pater ſancte, & ſuppoſito per acoluthũ thuribulo Põtifex imponit incẽſum: reaſſumit deinde nauiculam acoluthus: & accedit ad cornu ſiniſtrũ altaris: & ibidem expectat Põtificem. Interim duo auditores accedunt ad altare, & hincinde eleuant iteriorẽ partẽ ſuperioris tobaleæ altaris: & plicãt uſq; ad mediũ, uel circa: cũ ĩcipiẽt. Magnificat: ſurgit Pontifex: & cũ mitra deſcendit ad altare: quẽ ſequũtur Cardinales ipſi aſſiſtẽtes, auditor mitra ſeruiẽs: & cubicularii ſecreti. alii auditores eleuãt fimbriam Põtifici ante pedes, cum aſcendit gradus altaris: & idem faciũt quãdo ad ſolium reuertitur. Si autem duo tãtũ auditores intereſſent eleuata tobalea altaris ueniunt ad Pontificem: & ei fimbrias eleuãt. Cum Põtifex peruenit ad altare: extrahitur ei mitra: oſculatur altare in medio, & acoluthus thuribulũ Epo Cardinali aſſiſtẽti offert. Epus uero Cardinalis Põtifici, tũ põtifex incenſat altare more ſolito, poſt incẽſationem altaris pontifex recepta mitra facit reuerentiam altari: & reuertitur ad ſoliũ duobus auditoribus fimbrias, ut prius tenentibus. alii duo auditores Tobaleam altaris: ut prius erat, explicant. uel ſi tantum duo ſint auditores explicent Tobaleam: anteq̃ fimbrias pontificis teneant. pontificem deinde cum mitra in ſolio ſtantem Epiſcopus Cardinalis aſſiſtens ſtãs ante in ſimũ gradum ſolii recepto ex manibus acoluthi thuribulo icẽſat ter thuribulum ducendo, qui incenſatus deponit mitram, & detecto capite ſtat uſq; ad finem Magnificat. Inde ſubdiaconus accepto thuribulo incenſat Epiſcopum, demum Epiſcopum Cardinalem aſſiſtentem ſtantem ante cathedram ſuam, & ſucceſſiue alios duos aſſiſtentes. deinde reliquos Cardinales, poſtea prẽlatos omnes paratos. poſtmodum omnes ordine ſuo: ut in miſſa. cantato Magnificat ſedet Papa: imponitur ei mitra: & cantatur Antiphona. Accedunt deĩde duo acoluthi cum duobus candelabris: & luminaribus ad gradus ſolii: inter quos ſtat medius cerimoniarius: & Põtifex ſtans detracta mitra dicit. Dñs uobiſcum. Et cantoribus reſpondentibus: Et cum ſpiritu tuo. offertur ei liber: ut ſupra. Pontifex dicit orationem, & eo demum replicãte Dñs uobiſcum duo acoluthi candelabris: & cerimoniario factis reuerentiis redeunt ad altare, inde dicto Benedicamus a cantoribus ipſe Põtifex dat benedictionem uno protonotario auri phrygium tenente more ſolito: qua data deſcendit de ſolio, genuflectit ĩ faldiſtorio ante altare cũ mitra orat. deĩde ſurgens redit ad camerã.

De publica compotatione, ſiue collatione, potus in aula a priſcis uocitatus. Cap.

Si Solennis collatio, prout aliquando Pontifices conſueuerunt facere, fieri debet: in prima aula palatii parabũtur omnia ad inſtar publici cõſiſtorii. paretur credentia magna eminens duodecim uel circiter gradus habens pro uaſis aureis, chryſtallinis: & argenteis deſuper ponendis ad magnificentiam tantum. credentia huiuſmodi erit altitudinis a terra uſq; ad eius planum ſiue menſam palmorum ſeptem, uel circa. menſa eius erit longitudinis palmorum. xxii. & latitudinis ſeptem, uel circa. & deſuper gradus: ut diximus: qui ſatis ſint pro uaſis ſupradictis, quę ſuo ordine locentur. In ſecunda uero aula parentur duę credentię: una parua pro Sanctiſſimo Domino noſtro: & alia longior pro Reuerendiſſimis Dominis Cardinalibus: ubi conſtituantur uina, cõfectiones, aqua, confecterię mãtilia, mappę Scyphi, phialæ, & alia pocula, uaſaq; aurea, ſiue argentea opportuna in competenti numero: & quantitate. Magiſter domus Apoſtolici palatii prouidebit in tempore de uino diuerſi generis, confectionibus diuerſarum ſpecierum uexillulis longitudinis unius palmi cum inſignibus Papę: & Cardinalium in confecteriis ponendis. Et centum intorticiis pro collatione: & matutinis. In uigilia igitur Natiuitatis Chriſti. Si ueſperę in capella palatii celebratę ſunt: Ponifex finitis ueſperis in ſede ſolii ſui deponit mitram: & pluuiale, & imponitur ei cappa de carmaſino. Interim etiam omnes Cardinales intus: prẽlati uero: & alii omnes extra cancellos capellę paramenta: & ſuperpellicia deponunt: & cappas accipiunt. Pontifex uenit ad aulam: ubi collationem eſt facturus Cruce prę cedente. Si uero ueſperę huiuſmodi in baſilica Sancti Petri ſunt celebratę: illis finitis Pontifex reuertetur ordine conſueto ad cameram papa-

galli ubi depositis pluuiali:& mitra accipit cappam:ut supra.Cardinales uero,prelati:& alii omnes: qui sua paramẽta,& ornamẽta in basilica pẽ dicta post uesperas deposuisse debent,& cappas accepisse,ponuntur in di cta camera Papagalli:& expectant,qui cum Papa uenit ad aulam prędi ctam Cardinalibus subsequentibus sine Cruce tamẽ:manebũt usquequo collationem perfecerit.Pontifice igitur sedente nobilissimus totius cu rię etiam si Rex,aut Imperator sit:ducetur ad credentiam Papę ad dãdã aquam hoc ordine.duo seruientes armorum pręcedent,magister cerimo niarum in suo habitu,magister domus baculum ferens mantello indu tus.auditor sine mantili.Auditor mantile portans cum sua cappa lanea. deinde aquam ferens medius inter magistrum sacri hospitii:& seneschal lum secretum,Papa manus lauante Diaconi assistentes adiuuant: & om nes Cardinales surgunt,alii omnes genuflectunt.Dum Papa lauat, Ceri moniarius acceptis aliis duobus seruientibus armorum uocat alium post prędictum nobiliorem:qui portabit primum ferculum, quẽ ducit ad cre dentiam Papę:deinde cum ferculo ad Pontificem hoc ordine.duo seruiẽ tes armorum,cerimoniarius,magister domus:qui expectat ad gradus so lii, auditor sine mantili,auditor cum mantili,scalcus secretus.deinde fe rens ferculum solus,similiter ibit solus.postea qui potum portat. Omnes hi excepto magistro domus ascendunt ad Pontificem:& Cardinales assi stentes extendunt ante Pontificẽ tobaleam:quam auditores hinc :& inde genuflexi tenent.deinde assistens a dextris dat ad pręgustandum ex fercu lo latori,& ambo assistentes detectis capitibus stantes apponunt manum ad confectoriam,ex qua Pontifex cibum sumit.& exinde descendunt om nes:qui uenerant:& ascendunt alii cum primo potu:quem deducunt ma gister hospitii:& Cardinales assistentes.similiter aliam tobaleam de ma nibus auditoris secundo uenientis accipientes illam extendunt ante Pon tificem:quam auditores tenent:ut supra.deinde facta per portantem ui num credentia in uase,quod ad partem portat, & per alium scutiferum Papę aquam portantem simpliciter de aqua, Cardinales assistentes iu uant miscentem aquam uino Papę.recepto potu per Pontificem descen dunt isti:& ascẽdunt alii.& hic ordo usq; ad finem collationis seruat:scal cus secretus:& magister hospitii uicissim comitantur cibos: & pocula, quæ portantur per nobiliores ꝓceres,siue oratores prẽsentes clerico ceri moniaꝝ ordinãte:& secrete deducẽte:& incipiẽte a nobiliori ẽt si eẽt Rex, aut Imperator.Solent quatuor spẽs cõfectionũ haberi:& quater uinũ ad potũ ministrari.Descẽdẽte a Põtifice illo:qui ultimũ potũ dedit, descen dunt etiã Cardinales assistentes,& ad sua loca uadunt.Tunc unus ex cubi cullariis Papę ꝑcedente alio cubiculario: & cerimoniario portat mappã lõgã mũdam ante priorẽ Cardinalem:cuius unũ caput ipe ibidẽ tenet:ali ud capit secũdus cubicularius,& illud extendit usq; ad ultimũ Cardinalẽ

ubi illud tenet.Quod si forte una mappa tam longa nõ sit:portẽtur alię, quę sufficiant:ita tamen quod pro qualibet sint duo cubicularii:qui eam per capita:ut supra teneãt,tum pręcedẽte scalco Papę cubicularii in suo habitu singuli habentes mappulas breues in humeris ipsum sequũtur por tantes unusquisq; unã cõfecteriã discopertã confectionibus plenam:& in qualibet confecteria sit unum uexillulum ab una parte habẽs insignia Põ tificis:& ab alia illius Cardinalis:cui defertur.primus cubicularius por tet confecteriam priori Cardinalium.Secundus alteri seniori Cardinali um:& sic de aliis.Primum cubiculariũ sequunt̃ duo scutiferi prioris Car dinalium:primus mappulam habẽs in humeris:& poculũ uini in dextra manu,secundus uas cum aqua sine mappula.Secundũ cubiculariũ sequã tur duo scutiferi secundi Cardinalis similiter uinum,& aquam portãtes: ut primi:& sic de singulis.quatuor etiam uicibus quatuor species confe ctionum:& uinum prout Pontifici:& Cardinalibus portant. Finita col latione Cardinaliũ scutiferi cũ mappulis ad collum aliis seruiunt uideli cet oratoribus,prelatis,& aliis omnibus ad scabellum Papę sedentibus. Erunt de quolibet ferculo octo bacilia:& multo plura cum uino: & uasa aqua plena.residuum quod in bacilibus remanet inter scamna Cardina lium sedentibus,& aliis circũstantibus spargi solet.Finita collatione re ducitur Papa ad cameram suam:& omnes discedunt.

De matutinis noctis natiuitatis Christi Papa prẽsente.

In matutinis noctis natiuitatis Dñi nostri Iesu Christi Pontifex indu tus amictu:alba,cingulo:& stola:si placet: benedicet ensem:ut in prima parte supra posuimus.Deinde assumpta cappa de carmasino pręcedente Cruce:& subsequentibus Papam Cardinalibus: quia non habet mitram, uadit ad capellam unus ex clericis camerę ensem cum Galero de beuaro. cum perlis prẽfert ante Crucem.Et facta oratione in faldistorio ante al tare Pontifex uadit ad sedem suam a duobus Cardinalibus Diaconis assi stentibus deductus:& cum sederit ipsi Cardinales recedunt,sedentq; in lo cis suis inter alios Cardinales.Cum uero Papa fuerit in ecclesia, clericus camerę ensem cum Galero prędicto super altare ad cornu Epistolę repo nit:& non fit reuerentia per Cardinales.Pontifex autẽ accepto a cerimo niario ante ipsum genu flexo signo surgit:& detecto uel semidetecto capi te stans uersus ad altare secrete dicit.Pater noster.deinde cantando:& sibi os cum pollice signando dicit.Domine labia mea aperies.℣.& os meum. Deinde signans se a fronte ante pectus dicit.Deus in adiutoriũ meũ intẽ de &c.Et stat quousq; cõpleãtur inuitatoriũ,hymnus:& antiphona primi psalmi.primo psalmo incepto sedet.similiter primus Episcoporum assi stentium aptat Papę cappã:& ante ipsum extendit fimbrias. Et nota qd̃ semper in oĩbus officiis:qñ Papa surgit:oẽs surgunt:qñ autẽ sedet,omnes sedent,nisi i quibusdam reuerẽtiis:ut̃ suo loco Dicemus. Cũ dicit̃ tertius

psalmus primi nocturni cerimoniarius capit librum lectionum, & clericus capellę pulpitum nudum: & prędcedente cerimoniario ad medium capellę inter cornua amborum scamnorum Cardinalium uersus ad altare ponit dictum pulpitum: & cerimoniarius librum desuper: & redeũt ad locum suum. Cũ dicitur uersiculus primi nocturni: cerimoniarius accepta parua candela cerea accensa factis reuerentiis altari: & Papę uadit ante pulpitum. & finito uersiculo Papę facit signum: ut surgat, qui surgit: & capite semiderecto dicit. Pater noster, quod secrete prosequitur. deinde dicit alte. Et ne nos. Et assistentes Episcopi apportant librum: & candelam ex quo Papa dicit absolutionem: Exaudi &c. Interim cerimoniarius illũ: qui dicturus est lectionem: ad pulpitum ducens ibidem expectat finem absolutionis: qua finita lectionem dicturus genuflexus uersa facie ad Pontificem cantat. Iube Domne benedicere. Et Papa stans: ut supra ei benedicit dicens. Benedictione perpetua benedicat nos Pater ęternus. ℟. Amen non tamen signum Crucis super eum faciens: sed tantum uerba benedictionis proferens. finita lectione cum dicit. Tu autem Domine miserere nostri: genuflectit uersa facie ad altare. deinde surgit: & factis reuerentiis altari: & Papę uadit ad osculum pedis Pontificis cerimoniario prędcedęte: & pedem Pontificis discoperiente, & demum coperiente. quod semper obseruatur nisi Cardinalibus. deinde ad locum suum quisq; reuertitur. Si autem dicturus lectionem Cardinalis sit: cum peruenerit ad pulpitum facit reuerentiam altari, & Papę more consueto, & dicendo. Iube Domine caput inclinat uersus Pontificem, & cum dicit. Tu autem Domne caput inclinat uersus altare. quo dicto factis reuerentiis ad locum suum reuertitur: & cerimoniarius redit ad altare ad locum suum ibi expectãs, quousq; incipiatur uersus aut citius, uel tardius: secundum quod longum erit responsorium: & uersus. deinde factis reuerentiis: ut supra, redit ad pulpitũ, & aliam lectionem secundam dicturum ducit: & facit: ut supra, Pontifex ad secundã lectionem sedens benedicit dicens. Vnigenitus Dei filius &c. & similiter ad tertiam cum dicit. Spiritus Sancti gratia &c. Deinde cantantur tres psalmi secundi nocturni: & post uersiculũ surgit Pontifex cõuersus ad altare detecto capite alte dicit. Pater noster. secrete ꝓsequitur: & alte pronũciat. Et ne nos. Deĩde ex libro dicit absolutionem. Ipsius pietas &c. & benedictionem ad quartam lectionem Deus pater omnipotens &c. & sedet. quintam legit nobilis cui datur ensis: si est prędens, & stat ac uelit illam legere hoc ordine: incepta quarta lectione Cerimoniarius nobilem missum ad Angulum post sedem Diaconorum Cardinalium ducit illum ubi Galerus sit: uel ad aliũ locum cõuenientem, & illic clericus camerę ensem cum Galero de altari capiens portat. idem nobilis induitur superpellicio: & desuper ense prędcingitur ad latus sinistrum: & pluuiali albo induitur: cuius apertura super brachio eius dextro sit: & Galerus p̃dictus

dictus ei in capite ponitur, quo sic induto clericus cameræ ad locum suum reuertitur, & nobilis finita quarta lectione dum cantatur responsorium, ante Pontificem per cerimoniarium ducetur: & ibi ante gradus solii, depositio ad manus cerimoniarii galero facit reuerentiam altari, deinde Papæ: ad quem conuersus stans euaginat gladium: et tertio cum eius mucrone terrã tangit, uibratq; deinde ter, & tãdem tergit eum super brachium sinistrum: & reponit in uaginam, & accedit ad pulpitum: ubi finito responsorio uersus ad Pontificem genuflexus dicit: Iube &c. Et Pontifex sedens benedicit ei dicens: Christus perpetuę &c. Tum ille stans cantat lectionem, & cerimoniarius tradit galerum prędictum uni ex familiaribus dicti nobilis: qui sedeat ad pedes loci: in quo dictus nobilis sedere solebat: finita lectione idem nobilis ducitur ad osculum pedis Papę indutus ut cantauit: & deinde reducitur ad locum: ubi indutus fuit, ubi exuitur pluuiali, & superpellicio, & ense decingitur: quem cerimoniarius tradat dicto familiari galerum tenenti: quem super ensem reponit: ut prius erat: qui ensem erectum cum galero desuper teneat sedens, ut supra usq; ad finem officii. & nobilis ille per cerimoniarium ad suum locum reducitur. Quando uero non est præsens, cui ensis datur, clericus camerę indutus superpellicio cantat quintam lectionem. Et quando Papa uadit ad capellam, & inde reuertitur, tam in matutinis q̃ in missa maiori semper clericus ipse portat ensem cum galero. Si uero nobilis cui ensis datur præsens sit, & nesciat legere: ipse nobilis nihilominus in tempore induitur superpellicio: & pluuiali, accingitur gladio, & galerus ei imponitur, ut supra: deinde ducitur ad Pontificem: & omnia facit prędcise: quę supradicta sunt nisi qđ non petit benedictionem, nec legit lectionem, quę loco suo clericus camerę indutus superpellicio facit: & in fine osculantur ambo Pontificis pedes: nobilis primum, deinde clericus camerę. Et nota qđ satis cõpetenter Pontifex daret ensem nobili si esset prędens, in loco isto anteq̃ ille accingeretur ense. & tunc dum cantatur responsorium quartæ lectionis: nobilis induitur superpellicio, & pluuiali, ut diximus: Et ductus ante Pontificem finito responsorio genuflexus accipit a Pontifice ensem: qui dicit illam orationem. Solent Romani Pontifices. &c. Et tunc descendens cum habitu extrahit ensem, quo prius a ministris accintus fuerat & facit ut supradictum est. Sextam lectionem legenti Pontifex benedicit dicens. Ignem sui amoris. Deinde cantantur tres psalmi tertii nocturni, & uersiculi. Tum Pontifex surgens capite detecto conuersus ad altare dicit: Pater noster, ut supra, & ex libro absolutiõem: A uinculis. &c. Diaconus Cardinalis assistens a sinistris cantat septimam lectionem cum euangelio, & omilia: qui apud pulpitum inclinatus ante Pontificem dicit. Iube. & Pontifex stans benedicit dicens. Euangelica lectio, & perseuerans stans quousq; incipiatur omilia, tum omnes sedent. Octauam lectionem

cum euangelio cantat Diaconus assistẽs a dextris iisdem cerimoniis:cui inclinato capite benedictionem petenti Pontifex sedens benedicit dicens p euangelica dicta:tũ surgit Põtifex ad euangelium:ultimam lectionem cantat ipse Pontifex qui stans uersus ad altare capite detecto dicit: Iube dõne benedicere.sed nullus benedicit,cantores respondent .Amen. Assistentes presbyter Cardinalis,& duo Episcopi accedunt cum libro,& lumine:duo acoluthi cum suis cappis,cum candelabris,et luminaribus, stant ad gradus more solito,usq; in finem. Et Pontifex perficit lectionẽ, & in fine uersus ad altare dicit: Tu autem domine.&c. Interim cum Papa lectiõem cantat:ponuntur pluuiale albũ preciosum super altare pro Pontifice:& paramẽta super credentia pro Cardinali missam celebraturo, si ante illic posita non fuerunt. Et diaconus,ac subdiaconus capellæ in sacristia,aut alio conuenienti loco se induunt more solito,capellani etiam cardinalis celebraturi ad credentiam suis coctis induuntur .Finita lectione subdiaconus apostolicus in sua cappa submissa uoce præintonat Pontifici. Te Deum laudamus:qui ex libro si placet illud intonat : & cantores prosequuntur:quo incepto cardinalis missam dicturus accedit ad altare,& in faldistorio consueto accipit sandalia:& dicit psalmos : Quam dilecta &c. Deinde induitur omnibus paramentis consuetis per subdiaconum,& diaconum capelle,ut moris est.cum dicitur uersus . Te ergo quæsumus:ad uerba,Quos precioso sanguie redemisti Papa in sede sua & omnes alii genuflectunt.& in fine Pontifex sine mitra dicit,Dominus uobiscum:& orationem:Concede quesumus,ex libro cum assistentibus, & ceroferariis more solito,& in fine Pontifex replicat . Dominus uobiscum: & cantores dicunt Benedicamus.&c. Et Pontifex ante sedem solii sui exuitur cappa,& pluuiali albo,& mitra induitur . & accedit ante altare ubi cum celebraturo &c. illuc ueniente dicit confessionem more solito ,& incipitur introitus,& missa.& non fit reuerẽtia Papæ per Cardinales,quia fiet in missa maiori,sed finita confessione ascendit ad solium. Et presbytero cardinali assistente ministrante Papa imponit incensum,celebraturus incensat altare:incensatur ipse.deinde Papa,qui surgit sine mitra , & dicit introitum. Interim Cardinales ueniunt ad circulum,cum quibus dicit Kyrieeleison,deinde:& in terra.&c . Quo dicto presbyter Cardinalis uenit ad scabellum suum,ad assistẽtiã Pontifici:Pax uobis dicitur & una tantum oratio,post offertorium omnes incensantur , & pax datur more consueto.finita missa Papa dat benedictionem : & non indulgentias:deinde recedit Papa cum omnibus Cardinalibus, prelatis,& officialibus: ensis ẽt cum galero,si ille cui datus ẽ,presens sit,per ipsius familiarem ante eum in suo loco procedentem portatur. Alioquin si absens sit,per clericum cameræ ante Crucem ad cameram Pontificis reportatur, ubi manet usq; ad missam maiorem.

De ordine cantantium lectiones. Cap.

Lectiones in hac nocte triplici ordine cantari cõsueuerunt nostris diebus. Omnes explicabimus. Pontifex pro tempore:ut magis placebit seruari mandabit. Ante tempora Pauli Secundi seruatum uidimus:& legimus hunc modum. Primam lectionem clericus cerimoniarum, Secundã acoluthus,tertiam auditor,Quartã iunior presbyter Cardinalis, Quintam,nobilis cui datur ensis,uel eius loco clericus cameræ , Sextam subdiaconus aplicus,Septimã diaconus assistẽs a sinistris,Octauã diacõus a dextris,Nonam Pontifex. Cardinales dicunt cum suis cappis laneis,alii oẽs cũ superpelliciis:hunc modũ hactẽus seruauit Innocẽtius Octauus. Alius modus sub Paulo Secundo:primam acoluthus , Secundam auditor, Tertiam subdiaconus cantabat, Quartam iunior presbyter Cardinalis,Quintam nobilis ab ense:& si nesciret literas eius loco clericus cameræ. In absentia uero illius secundus iunior presbyter Cardinalis. Sextam alius iunior presbyter Cardinalis.ita ut duo uel tres iuniores presbyteri dicerent in secundo nocturno:duo in præsentia nobilis , tres in eius absentia,a iuniori tamen incipiendo. Vltimæ tres lectiones ut prius cantabantur. Sixtus autem quartus uoluit , ut omnes lectiones cantarentur per Cardinales.& sex primæ incipiẽdo a iuniori diacono,siue presbytero in absentia diaconi,per ordinem cantarentur,& per Episcopos Cardinales,si deficerent,aliæ tres ultimæ,ut prius per diaconos assistentes,& Papam. Si uero in his matutinis interesset Imperator ipse cantaret septimam lectionem sub Euangelio Exiit edictum a Cæsare Augusto:his cerimoniis:cum cãtatur ultimus psalmus in tertio nocturno,clerico cerimoniarum ordinante:diaconi assistentes Papæ accedũt ad Imperatorẽ: quẽ a sua sede ad planum descẽdere monet:& illic cum induunt superpellicio: deinde accingunt ense benedicto:demum induit pluuiali albo : non cum apertura super humerum dextrum:sed ante pectus:ut Episcopi:ut in sigillis imperialibus sculptus apparet:galerus eius armigero traditur . Nam Cæsar illud in capite non portat,quia est insigne ducalis dignitatis: quæ longe est inferior Imperiali. Imperator sic ornatus ducitur medius a Cardinalibus diaconis ante Pontificem , qui facta reuerentia nudat ensem, inclinat,uibrat , tergit, & recondit:ut de nobili diximus . Tum accedit in tempore ad pulpitum:& profunde inclinatus ad Pontificem uersus dicit. Iube D. Benedicere. Et Pontifex. Euangelica lectio.&c. Tum Imperator legit euangelii partem usq; ad omiliam tantum si placet : & omiliam prosequitur diaconus:qui assistit a sinistris. Q d si Imperator uult totam lectionem legere:laudabile erit:& diaconus ipse nihil dicit. In fine lectionis Imperator cum suo habitu, siue totam, siue partem lectionis dixerit, ascẽdit ad osculum pedis Pontificis:deducentibus & ministrãtibus ipsis diaconibus Cardinalibus . postremo reducitur ante suã sedẽ:ubi exuitur

ſacris ueſtibus:& enſis cum galero detur armigero Cæſaris, qui illum de inde tenet:& portat ante Cæſarem:qui reuertitur ad ſedem ſuam, & Diaconi ad aſſiſtentiam Papæ.Hunc modum ſeruari uidimus: cum Frideri⸗cus tertius Imperator ſub Paulo ſecundo Romæ his celebritatibus in⸗terfuit: Anno Salutis Milleſimo quadrīgēteſimo ſexageſimo octauo.

De laudibus:& miſſa in aurora. Cap.

Cantores poſt receſſum Papæ dicunt laudes cantādo:uel legēdo pro ut eis magis placebit.Interim Sacriſta induitur pro ſecunda miſſa dicen da omnibus paramentis pontificalibus:ut in aliis miſſis fieri ſolet. Acce dit ad altare dicens:Introibo.& Confiteor. & ut alias:cantores incipiūt Introitum : & proſequūtur ut alias Papa abſente in capella fieri ſolet:Fi⸗nita miſſa ſtans cum mitra ante medium altaris dat benedictionē ut mo ris eſt:& non pronuntiantur indulgentiæ.

De miſſa maiori .Papa perſonaliter celebrante. Cap.

In miſſa maiori Natiuitatis Domini noſtri ſummus Pōtifex celebra turus capit in camera papagalli ,aut alia conuenienti paramenta con⸗ſueta:uidelicet amictum,albam,cingulum,ſtolam,pluuiale album,& mi tram precioſam:& omnes Diaconi Cardinales:in camera paramēti : nō tamen ubi Papa parare debet:anteq̄ Papa exeat,capiant paramenta ſua uidelicet amictum,dalmaticam,& mitram .Ille qui dicturus eſt euangeli um ultra pręmiſſa accipit albam,cingulum,& ſtolam, manipulum uero capiet in eccleſia cum Papa fecerit confeſſionē apud altare. Et ſic indu⸗ti intrantes ad Pontificem ipſum paramenta ſupra nominata induunt. omnes alii preſbyteri,& Epiſcopi Cardinales in camera,ubi Diaconi in duti ſunt ,paramenta accipiunt:uidelicet amictū,& planetas.Ep̄i Cardi nales pluuialia,amictum,& ſuperpellicium,& albas mitras,& induti in⸗trant ad Pontificē. Patriarchę uero, Archiepiſcopi:Ep̄i:& Abbates plu uiale capiūt,ex Cardinalibus autem qui ſunt religioſi loco rocheti ca⸗piunt ſuperpelliciū,& omnes cum albis mitris, pœnitētiarii planetas tā tum.Sudiaconus,qui epiſtolam latinā eſt dicturus,amictum,albā, cingu lum,tunicellā,& manipulū :alii uero Subdiaconi , apoſtolici auditores, clerici camerę,& acoluthi ſupra rochetū coctas.omnes præter Cardina les in aula ante camerā paramenti accipiant ſacras ueſtes,tali tempore: qđ omnes ſuis paramentis ſint induti:anteq̄ Papa camerā ſuā exeat. In⸗duto Pontifice Thuriferarius accedit ad Pontificē:& miniſtrante prio re preſbyterorū Cardinalium: Pontifex incenſum imponit in thuribulo dicens. Ab illo benedicaris.&c. Deinde ſeptem Acoluthi capiunt ſep⸗tem candelabra cum luminaribus,& uadunt ante Crucem, Thurifera⸗rio præcedente,quem antecedat unus clericus cameræ enſem cum gale⸗ro deſuper poſito portans.Et hoc ſi Papa illos adhuc non dedit.Si uero Papa alicui præſēti dedit unus de eiuſdem familia dictum enſem cum ſuo

galero in prędicto loco portabit.Et cum i eccleſia fuerit ad pedes illius, cui datus eſt ,ſedebit:& ſic per totū officium tenebit. ſupplicantis igitur more procedet ad eccleſiam hoc ordine . Scutiferi Papę cum minori⸗bus nobilibus,procuratores ordinum,& principum,Secretarii ,& aduo cati mixtim,Cubicularii extra cameram ,oratores laici ,& non prelati Impatoris,Regū,pricipū,& cū eis Senator urbis ,& cōſeruatores,& Ba rōes,ac maiores nobiles:Acoluthi Papę,clerici cameræ,Auditores Ro tę cū Auditore cauſarum cameræ ap̄licæ, & Subdiaconi ap̄ici oēs in ſu perpelliciis ſupra rochetum.Magiſter ſacri palatii in habitu,& loco ſuo acoluthus Thuriferarius , & ad minus duo ceroferarii : cum luminibus accenſis.Deberet tamen in huiuſmodi , & omnibus aliis ſupplicationi⸗bus ſeptem candelabra cum totidem luminaribus deferri per acoluthos: ſed quia aliquādo acoluthi nō adſūt tot nūero, hoc ommittitur: Cerofe rarios autem immediate ſequitur Subdiaconus epiſtolam lecturus indu tus,ut ſupradictum eſt, Crucem baiulans ad latera ,habens duos magi⸗ſtros hoſtiarios cum uirgis : quem ſequuntur prelati omnes parati hoc ordine.penitentiarii ſine mitris:Abbates,Epiſcopi,Archiepiſcopi,prę⸗lati,oratores,aſſiſtentes Papæ,omnes cum paramentis, & mitris, ut ſu⸗pra dictum eſt:ſucceſſiue,Diaconi,preſbyteri,& Epiſcopi Cardinales,aſ ſiſtentes hinc,& īde.Deinde Papa : cuius pluuialis auriphrygiū duo Dia coni Cardin ales aſſiſtentes hinc & inde iuxta eum incedentes deferent. fimbrias poſteriores ,id eſt caudam pluuialis nobilior laicus in urbe exi ſtens:etiam ſi ſit Imperator.uel Rex ,& hoc ſi Papa pedibus incedat . Si uero portatur in ſede ,duo Cardinales prędicti aſſiſtētes ipſum immedia te prędecedant, & qui lecturus eſt euangelium inter eos medius , qui alio⸗quin iret ante Papam ſolus.ſuper Papam portatur baldachinū per octo principes,& oratores laicos inſigniores,& magnos barones, cōſeruato res urbis:& tales,aut omnibus deficiētibus per ſcutiferos Papę.nobilio ribus portantibus detur ſemper primus locus:hoc eſt anterior:ita qđ illi continuo præcedant Papam . Si uero huiuſmodi ſupplicationibus inte⸗rerunt Imperator,Reges,duces,aut maximi principes,incedent in loco in quo ſolent ſedere.Imperator ad ſiniſtram Papæ, Rex cum primo Epiſ copo Cardinali , primogenitus Regis cum preſbytero , maximus Dux ſiue princeps,ſeu Dux,inter ipſos diacones iuniores,& Epiſcopos aſſiſtē tes Pontifici.ſequuntur cubicularii de camera,qui ſecreti appellātur:au⸗ditor ſeruiens de mitra , Medici ſecreti , & primus ſecretarius , ſi non eſt prelatus.Demum protonotarii,& prælati non parati in ſuis cappis:hoc ordine perueniunt ad eccleſiam .Pontifex poſtq̄ ad eccleſiam peruenerit ſuper faldiſtorio ante altare ſibi præparato genuflectit,Diaconus a ſini⸗ſtris mitram Papę tollit de capite,quam dat Auditori ad mitram ſerui⸗enti , & alius aſſiſtens Cardinalis Birretum amoueat . facta oratione , &

surgente Papa Diaconus a dextris birretum primo, deinde mitram: alio Cardinale a sinistris uitas tenente imponit: qui deinde uadit ad sedem paratam: ubi sacris uestibus indui debet: Quo sedente Cardinales primo deinde omnes alii prelati ordine suo accedant ad reuerentiam. Cardinales omnes factis consuetis reuerentiis osculantur auriphrygium per manū dexteram Papæ protensum, prælati uero euntes ter genuflectunt, & eius genu dextrum osculātur, Diaconus, & subdiaconus epistolam, & euangelium in græco lecturi parati esse debēt apud altare. Subdiaconus, & Diaconus: qui ad cornua altaris in inferiori gradu stare uel sedere possūt, put tempus postulat, sicq; manere usq; post missam: finita reuerentia extrahit mitra Papę, & birretum ut supra. qui deinde surgit, & stās uersus altare secrete dicit. Pater noster. Deinde alta uoce cantando, & se signando. Deus in adiutorium meum. &c. manens ita quousq; incipiatur per cantores psalmus. Legem pone: quo incepto sedet, & imponitur ei birretum, & mitra ut supra. Tum Subdiacōus latinus accedit ad altare cui mapulā quā dam Sacrista supra brachia ponit, & super eam caligas, & sandalia, quæ ambabus manibus ad oculos eleuatis ad Pontificem defert, hunc sequantur omnes acoluthi: quibus accipientibus et extendentibus fimbrias pluuialis Papę Subdiaconus cum uno ex secretis cubiculariis Papæ subtus intrant, & cūmunia calciamenta Papæ extrahentes & caligas, & sandalia ei imponunt. Interim Episcopi assistentes Papę librum ante ipsum & candelam ex more tenent, Diaconi assistentes cum Pontifice dicunt Antiphonam: Ne reminiscaris. &c & psalmum, Quam dilecta. &c. ut in libro. Interim cantatur Tertia per cantores: qui cum ad capitulum peruenerint, quod unus ipsorum eātabit, Papa surgit cū mitra, & cū finito breui responsorio uersiculus dicatur, accedunt ante Pontificem Episcopus Cardinalis assistēs: ut librum teneat pro oratione, & cerimoniarius cum duobus ceroferariis. finito uersiculo deponitur mitra Pontifici: qui dicit stans uersus ad altare Dominus uobiscum, & orationem Episcopo Cardinali librum super caput tenente: & uno Episcoporum assistētium cum manu adiuuante alia candelam tenente. qua finita Pontifex repetit Dominus uobiscum: & Cerimoniarius cum ceroferariis reuertit ad altare: cantores uero dicunt, Benedicamus Domino. His finitis sedet Papa cui reponitur mitra, & lauat manus in missa. Aduertat cerimoniarius: ut incipiat a minus digno de quatuor nobilibus laicis, qui debent aquam deferre, ita qd nobilior sit ultimus. Et semper debet eligi ad hoc opus nobiliores etiam si Reges, aut Imperator adessent. Pontifex manus lauat, oēs laici in capella existentes genuflectūt, prælati uero surgūt, & stāt sine mitra capite detecto. Cardinales depositis tm̄ mitris surgūt. Iotis manibus extrahit mitra Pōtifici, qui surgit, & ante eū ponit scabellū, sup qd stat Diaconus Cardinalis Euangeliū lecturus: qui iuuātibus duobus aliis diaconibus a dextris, & a sinistris Papæ ac Subdiacono latino retro ipsum Papā stantibus Papæ mitrā primo, Deinde pluuiale, & stolā extrahit: & sacris paramētis: quæ ex altari p acoluthos deferuntur ipsum induit hoc ordine: primū cingulo cū succintorio in pte sinistra pēdente: qui cingulo p̄dicto cingit subtus alio cingulo quod Eps tenebat. & isto secūdo ligato soluit: & deponit cingulū primū: Tū cruce pectorali postea fauone, quē diaconus sup caput Papę ipōit replicatū ut ante oculos pēdeat, & partē quā dextra manu tenet, collocet sup humerū dextrū: & aliā super sinistrum, & oras ambas fauonis depēdere facit circa pectus iuxta mensurā unius palmi. Deinde stola, quæ ab humeris pēdeat. tū tunicella, & dalmatica. albā ministri circa fimbrias aptēt: ut terrā tāgat. His oibus p Diaconū adiuuātibus diacōibus assistētibus: & subdiacono, qui ē a sinistris Papa iduit. de q̄bus p diaconū osculāda porrigūt Crux pectoralis, fauon, stola & in fine palliū anteq̄ sibi iponat, & sliter cū exuit Papa, cū accipit dalmaticā resi det extrahit, ac aptat ei per Diaconū fauō circa caput. quo aptato amouetur scabellū super quo stabat Diaconus induēs: & imponūtur Papæ per Diaconū, & subdiaconū chirothecę: qui ante & postq̄ illas sibi imposuerint osculantur eius manus, & chirothecas, Deinde reponit scabellū. & Papa induitur casula & extrahit fauō circa collū & aptatur, ut æqualiter pēdeat circum circa. Interim unus subdiaconorū apostolicorū palliū de altari uelo coopertū apportat: qd diaconus ab ipso accipiens Crucē posteriorē pallii Papæ osculādā porrigit, deinde illud adiuuāte subdiacono latino Papæ imponit eo modo, ut pars duplex sup sinistro humero maneat, inde portant tres spinulę, quarū unā pulchriorē diaconus Cruci anteriori palli infigit, aliā cruci super humerum sinistrū, & tertiā infigit subdiaconus Cruci posteriori. Sūt autē hmōi spinulę taliter infigēdę, ut tertio crucē pertrāseāt: palliū autē non pforēt, neq; planetā tāgāt, qd q; gēmæ spinulæ maneāt ad extra infigentis. Tū rursus aptatur fauō circa pectus ut pēdeat sub anteriori pallii Cruce, & planeta supra brachia Pōtificis. Deinde ipse diaconus Papę mitrā imponit. Accedit interim primus Epōrū Cardinaliū assistens, & iponit Papæ iā mitrā tenēti annulū pōtificalē, & alios quos Papa uoluerit: cuius manum osculat. Hęc oia Pontificis ornamēta prius per sacristā super altare præparātur, & ordine prædicto instruēte cerimoniario per acoluthos ad Pōtificē deferuntur, assignāturq; ad manus diaconi Cardinalis prædicti. post hæc Epo Cardinali assistēte, & ministrāte Pontifex ponit incensū in thuribulo dicēs Ab illo benedicaris. &c. Tū Papa supplicabūdus uadit ad cōfessionē ante gradus altaris duobus auditoribus fimbrias eleuātibus a pedibus. Ordo procedēdi: thuriferarius: duo ceroferarii in quorū medio Crucē ferēs, subdiaconus latinus librū euāgeliorū, & in eo manipulū Papę inclusū ante pectus gestās. Inde diaconus euāgelii cū Epo Cardinali assistēte. quē sequit

auditor ad mitram ſeruiens medius inter duos cubicularios ſecretos: deinde Epi aſſiſtétes. Inter altare & ſedem, ī qua Papa paramēta accipit, occurrunt Papę. tres ultimi preſbyteri Cardinales quorū ſenior primo deinde alii duo per ordinē Pōtificē in ore primo, deinde ī pectore oſculāt. ſubdiaconus interim librū Euāgeliorū cerimoniario tenēdū tradens Papā ambabus manibus retro ad eius ſpatulas appoſitis ſuſtētat. Inde Cardinales illi tres, cū Papa ante altare ſe firmauerit, redeunt ad loca ſua, Idē facit ſubdiacōus cū Cruce, & ceroferarii: thutiferarius uero ad cornu epiſtolę altaris genuflexus expectat finē cōfeſſionis. cū Papa fuerit ante gradus altaris Diacōus Euāgelii depōit ei mitrā, & eā auditori tradit ad hoc ſeruiēti. Papa medius iter Ēpm Cardinalē a dextris: & Diaconū Euāgelii a ſiniſtris ſtās facit cōfeſſionē more ſolito. duo Diaconi Cardinales aſſiſtētes ſtāt poſt Papā: & aliq̄tulū ſe retrahūt Ēpo & diacono cedentes. poſt Diaconus, & ſubdiaconus genuflexus perſiſtit cū libro euāgeliorū & manipulo intus, quē imponit Papæ dicto Indulgētiā. prius tñ eius manū oſculat. facta cōfeſſione Papa aſcēdit ad altare, & illud in medio oſculatur, Subdiaconus librū Euāgeliorū aperiens illū oſculādū Papæ offert in cornu euāgelii Ēpo Cardinali aſſiſtēte ipſū adiuuante. Quo facto Diaconus euāgelii ad dextrā Pōtificis in medio altaris ſtātis accedēs, & una cum eo thuriferarius incenſum & thuribulū Papę offerūt: qui impoſito incēſo ut ſupra, altare incenſat more conſueto.

Et aduerte qđ dū Papa eſt apud altare Diaconus euangelii ſemper miniſtrat incēſum, & incēſat Pōtificem: cum ante Papa eſt in ſede, tunc Cardinalis Ēps ſiue preſbyter aſſiſtens hoc facit. Incenſato altari Pōtifex tradit thuribulū Diacono euangelii: & in cornu epiſtolę ſtans per Diaconē a dextris aſſiſtētem aſſumpta mitra a diacone euangelii ibidē incenſat, & ad mediū altaris ſe retrahēs adhuc uerſus ut incēſatus eſt ſtās cum mitra Diacones Cardinales primo euangelii deinde aſſiſtentes duos tantum ad oſculum oris primo, deinde pectoris recipit. Inde Papa cum mitra facta altari reuerentia uadit ad ſedē ſuam eminentem. in qua ſtans detracta mitra dicit Introitū et Kyrieeleiſon cum Cardinalibus aſſiſtētibus Ēpo cardinali aſſiſtente librū ſuper caput tenēte iuuātibus ipſum duobus Ēpis aſſiſtentibus ut alias dictum eſt. Diaconus & ſubdiaconus latini manent in cornu epiſtolę altaris, & ſimul dicunt Introitum, & reliquū miſſæ tēpore ſuo: cū quibus Diaconus & ſubdiaconus græci dicūt & in terra & patrē. Deinde Papa reſidet cū mitra, & per auditorē qui ſeruit de gremiali imponitur ei gremiale ſuper genua: quod gremiale dictus auditor ſemper ſeruat captū ex credētia, & cū Papa ſedet, illud imponit ſuper genua: & cum ſurgit illud accipit, & ſeruat quouſq; Papa lauat manus poſt offertorium. tūc portat gremiale ad credētiam: & Diaconi aſſiſtentes ſedent in ſcabellis hinc inde iuxta Papam more ſolito. Epiſcopus uero Cardinalis aſſiſtens ſedet ſuper cathedram nudam ſeu in faldiſtorium inter Diaconem a dextris Papę, & ſedē Cardinalium iuxta murum ſibi paratam. Diaconus uero euāgelii cū Papa ſederit & alii Cardinales aſſiſtentes ſedet & ipe in ſiniſtro cornu altaris uidelicet epiſtolę ſuper ſcabellum ibidem poſitū uertens faciem ad cornu euangelii. Diaconus autem grēcus ſuper gradū altaris ſedet in cornu euangelii, & ſubdiaconus latinus, & grēcus in cornu epiſtolę ſuper inferiorem gradum uultu ad Pōtificem uerſo. finito Kyrieeleiſon detracta Papę mitra, & tenēte Epiſcopo librum ut ſupra, eleuatis manibus iuxta altitudinem humerum, & eorum diſtantiam extenſis digitis, ſed nō diſiūctis ſtans uerſus altare Dicit Gloria in excelſis. Et cū dicit Deo iūgit manus ante pectus, deinde ea cū Cardinalibus aſſiſtētibus tm̄ plane plecta reſidet, & finito Gloria depoſita mitra ſurgit & dicit manibus eleuatis uerſus ad populum Pax uobis. Deinde orationem Epiſcopo Cardinali aſſiſtente ut ſupra librum tenente. Interim ſubdiaconus portans librum epiſtolarum ante pectus uadit ad legendum epiſtolam: altero ex clericis cerimoniarum ipſum aſſociante. finitis orationibus ſubdiaconus ſtans in loco conſueto. uidelicet inter cornu epiſtolæ & ſedem eminentem Papæ per tranſuerſum ita qđ a dextris altare, & a ſiniſtris Papā habeat: ſibi ipſi librum tenēs cātat epiſtolā, & Papa cum mitra ſedet: ſubdiaconus uero finita epiſtola retrahit ſe aliquantulum, & immediate ſubdiaconus græcus per cerimoniarium cum debitis reuerētiis ad eundem locum, in quo latinus cantauit, ducitur: ubi & ipſe ſtans uerſus, & librum tenens ut alter cantāt epiſtolā grēcā: qua finita ambo ſubdiaconi ſimul cerimoniario prēcedēte accedunt ad oſculū pedis Papę latinus primum: deinde græcus. inde ambo redeunt ad altare, & ibi latinus cum Cardinale diacono legit epiſtolam & alia: aſſiſtentes uero Ēpi portāt librum Papę: & uno ipſorū illū ſupra caput tenēte Papa legit epiſtolā, graduale: & euāgelium: cum cantatur graduale uel ſequētia ſi cantatur Diaconus Cardinalis euangelii accipit librum euangeliorum, & portans illū ante pectus ſuum: uadit ad altare & ſupra illud librum ponit. quo ibidem dimiſſo cū debitis reuerentiis uadit ad Papam: coram quo ſtans capite inclinato manū eius reuerenter oſculatur cerimoniario eum aſſociāte: deinde reuertit ad altare coram quo genuflexus dicit Munda cor meū. &c. tunc accipit librum euāgeliorū de altari, & illum tenet ante pctus: interim paratur pulpitum cū uelo aureo per clericos capellæ in loco cōſueto: id eſt apud gradum altaris in cornu dextro: ita ut uertat ſuā faciem ad ſiniſtrā nō ad corpus altaris: & ſeptē acoluthi cū ſeptē intorticiis, & alius acoluthus cum thuribulo & nauicella uadit ad Papā cū Ēpo Cardinale aſſiſtēte: quo miniſtrāte ut ſupra Papa imponit incēſum, & acoluthus reuetit ad ſeptem acoluthos ceroferarios qui parati ſunt cū ſeptē cādelabris ſiue ſeptē intorticiis accēſis. Cardinalis uero Ēps ad cathedrā ſuam nudā, hora com

petenti procedit ad locū euāgelii:hoc ordine.Cerimoniarius,thurifera rius,ceroferarii,Subdiaconus .diacōus qui cū ante Papā fuerit,ſtās capi te inclinato uerſus ad Pontificem dicit.Iube Dñe benedicere. & accepta benedictione uadit ad pulpitum.ponit librum ſuper illud,& ſeptem cero ferarii faciunt circulum ante eum.Subdiaconus uero ſtans poſt pulpitū inter illud & Ceroferarios pulpitum amplectitur.& ambabus mānibus ex utraq; parte tangit librum euangeliorum:Diaconus iunctis manibus di cit.Dñs uobiſcum.& cum dicit.Sequentia ſancti euangelii : ſignat pol lice dextro librum,deinde frontem,os,& pectus.cum reſpondetur.Gloria tibi Dñe:incenſat ter librum primo medio,deinde a dextris & a ſiniſtris. Finito euangelio factis reuerentiis conſuetis Diaconus cum quinq; cero ferariis reuertitur ad altare ſtans ibidem iuxta ſcabellum ſuū:Subdiaco nus uero capit librum euangeliorum ante pectus,& ibidem iuxta pulpitū a latere expectans finē euangelii græci:duo ceroferarii cum thuriferario etiam manent iuxta pulpitum hinc & inde.Diaconus uero grēcus accipit librum ſuum ponens illum ante pectus uadit ad altare, & dimiſſo ſuper altare libro Cerimoniario prēcedente & pedem Papę diſcooperiēte, & cooperiente uadit ad oſculū pedis Papę,niſi forte eſſet Eps,tunc nō pedem ſed genu dextrum Papæ oſculari debet.tum ad altare reuertitur corā quo genuflexus dicat Mūda cor meū &c̄. Deinde ſurgit.accipit librū euāgeliorum ante pectus,& p̄cedente eū Subdiacono ſuo poſt Cerimoniariū uadit ad gradus ſedis Papę:ubi genuflexus petit benedictionē. qua habita uadit ad pulpitium. ponit deſuper librum . Subdiaconus uero grēcus ſtans retro ad pulpitum tenet ut latinus fecerat,Diaconus deinde dicit ſignat,& incenſat:ut de latino diximus Subdiacono ſibi reſpondente.Finito Euangelio Subdiaconus capit librum,& Diaconus cum duobus ceroferariis redit ad altare ad ſua loca.lectis euangeliis Subdiaconi portāt libros apertos ad oſculandū primo latinus,deinde grēcus . Tū Papa ſtās ſine mitra per Epiſcopum Cardinalem ad gradus ſolii ſtantem incenſatur more cōſueto.deinde Papa dicit.Credo in unum deum : & plane cum aſſiſtentibus tantum Cardinalibus perficit ſymbolum . & cum cantatur Et incarnatus eſt:cū mitra caput uerſus ad altare humiliter inclinat, Cardinales autem & alii omnes genuflectunt quouſq; dictum ſit & Homo factus eſt.quo dicto omnes ſurgunt & ſedent.Diaconus uero cum Subdiacono latino uadunt ad credentiam Papæ : ubi paratus erit unus ſcutifer Diaconi cū uaſis & duobus mantilibus pro lauādis & extergendis manibus:quibus lotis ad altare redeūt : ubi per ſacriſtā Papę porrigit eis q̄dā tobalia ſericea:quā ſuper altare explicant:deinde Subdiaconus uadit ad credētiam ſacriſtę,ubi ponitur ei p̄ cerimoniariū quidam pāniculus propter hoc confectus:qui retro ad collum ligatur & ſtringit:ut ante a collo depēdeat,& ipſum ad lōgitudinē brachiorū coopiat:& accipiēs burſam

cum corporalibus & ſuper eam hoſtiaria cum hoſtiis,& deſuper purificatoriu m omnia diſcoperta cum debitis reuerentiis ad medium altaris portat,& Diacono latino apud altare expectanti conſignat:qui ea accipiēs ponit ſuper altare uerſus cornu epiſtolæ ſimul & purificatorium & hoſtiariam de corporalibus & ibidem prope ponit.extrahit corporalia de burſa & explicat in loco ſuo.burſam uero ponit inter crucem & corporalia: uel alio conuenienti loco,ubi non impediat.Interim ſacriſta de ſua credētia dat uni acoluthorum ampullas uini,& aquæ uacuas duobus uelis aureis coopertas,& ſub axilla ſiniſtra pateram unam argenteam , ipſe uero ſacriſta aureum uelum circa collum habens accipit de dicta ſua credentia calicem cum patena ,cum quibus Pōtifex eſt celebraturus:& paruū quod dam coclear aureum ſuper patenam ponit:quæ omnia parte dicti ueli cooperta prēcedentibus duobus ſeruientibus armorum & ſequente dicto acolutho ad credentiam Papę defert:ubi cum aqua, de qua credentiarius primum probam faciat,mundat ac tergit calicem patenam,coclear,ampullas & pateram,deinde iplet ampullas uino & aqua,& ex ampullis dat credentiariis in unam eorum pateram:ut faciant credentiam ſiue probā, & reſtituit ampullas & pateram acolutho:qui eas portauit :quas ut prius cooperit,& pateram ſub axilla ponit,Sacriſta uero cum calice patena & cocleari copertis:ut uenit prēcedentibus dictis duobus ſeruientibus armorum & acolutho uadit ad cornu epiſtolæ altaris,& ponit omnia in dicto cornu ſuper altare.Et Diaconus latinus accipiens tres hoſtias ex hoſtiaria ponit eas ordinatim ſuper patenam:ſicq; papam expectant. Finito Credo Papa depoſita mitra ſurgit & dicit Dñs uobiſcum,& Oremus: & lecto Offertorio ſedet . reponitur ſibi mitra,& per Diaconos aſſiſtentes extrahuntur ei annuli & chirothecæ,& Papa abluit manus ordine cōſueto.quibus lotis reponuntur ei annuli per Diacones aſſiſtentes: ubi prius erant:& Papa deſcendit ad altare duobus auditoribus ſemper fimbrias eleuantibus:ubi Diaconus euangelii latinus extrahit ei mitrā,Interim duo Epi aſſiſtentes prēuenientes Pontificem ponunt miſſale ſuper altare in cornu euangelii ſuper puluinum,Et Eps Cardinalis aſſiſtēs dicit quæ ſunt dicenda,& ea digito ſuo Papę ſemper oſtendit.Diaconus uero euangelii latinus accipit hoſtiā unam de tribus:quę ſunt ſuper patenā,& cū ea alias duas hoſtias tangit,& eam dat ſacriſtę comedendā, deinde accipit aliam hoſtiā de duabus quæ remanſerant & cū ea tangit patenā & calicē per totū,intus & extra:& ſimiliter dat eam ſacriſtæ comedēdam,poſt hęc de ampullis uinum & aquam in patera dat Sacriſtę ad p̄guſtandū,& deinde accipiens patenam cū hoſtia eam dat in manibus Papę:qui illam Deo offerens dicit.Suſcipe ſancte pater &c̄. Tunc idem Diaconus ponit uinū in calice ad ſufficientiā pro tribus:Subdiaconus uero latinus accipit coclear p̄dictū:ſup quod ſacriſta īponit aquā ex ampulla,& ſubdiaconus in-

clinatus uersus ad Pontificem dicit. Benedicite, & benedictione accepta simul cum Diacono latino infundit in calicē, quem Diaconus dat in manus Papę, & simul cum Papa calicem tangens illum offerunt dicentes. Offerimus tibi Domine &c. Et Papa ponit eum super corporalia cum eo signum crucis faciēs: quem mox Diaconus palla cooperit. Subdiacono uero latinorum per cerimoniarium impōitur quodam uelum circa collū retento etiam panniculo, quem prius habebat, & patena in manu dextra, & dicto uelo cooperitur, cum qua post Papam uadit: & ibi stās permanet usq; circa finem Pater noster, interim unus acoluthorum cum thuribulo & nauicella accedit ad cornu epistolę altaris, & cū Papa dixerit Veni sanctificator &c. offert nauiculā Diacono latino, & thuribulū Papę: qui imponit incēsum dicens. Per intercessionē &c. Deinde Pōtifex accepto thuribulo de manu Diaconi icēsat primo oblata Diacono pedem calicis tenente, deinde altare more consueto: & demū in cornu epłę reddit thuribulum Diacono, & accepta mitra stans ibidem a Diacono incēsatur, & mox accedentibus ministris & nobili cum aqua tertio lauat manus ordine consueto. Interim uero Diaconus euangelii: ut Pontificem incensauit primū incēsat Epm, & Diaconos Cardinales assistētes iuxta altare, & Pontificē in suis locis stantes. postea omnes Cardinales, oēs Reges, & magnos principes, siqui adessent: deinde Epos assistētes incipiēs ab illis qui de libro & candela seruiunt. alii nāq; post Pōtificem inter altare & solium circulum faciūt, deinde dat thuribulum uni ex subdiaconis cum superpellicio astanti: qui incēsat primo Diaconū euangelii stantē medium inter alios duos Diacones assistentes, postea prelatos oēs paratos, deinde alios more cōsueto. Finitis orationibus secretis Pōtifex positis ambabus manibus hincinde super altare incipit cātando. Per oīa secula seculorum. &c̄. Et cū dicit. Sursum corda, eleuet aliquātulum māus, & disiūctas teneat: cū dicit, Gratias agamus: altius eleuat, & cum dicit deide: Nostro iungit ambas manus ante faciem: & caput deuote inclinat, deinde iterū disiungit manus, & disiunctas tenet usq; ad finem prefationis: qua finita iungens iterum manus ante pectus dicit. Sanctus &c̄. Clerici uero capellę in tempore accendunt octo intorticia, quę per Cerimoniarium dantur acoluthis Apostolicis, & ipsis deficiētibus auditoribus: quę ipsi post Episcopos assistentes per ordinem stantes accensa tenent usq; post communionem Pontificis, & omnium aliorum a Pontifice se communicantium. Cum eleuatur sacramentum posito per aliquē incēso acoluthus incensat more cōsueto. post eleuationem autem sacramenti mox sacrista cū uelo circa collum: ut supra, accipit calamum quendā aureum cum suo stilo panno sericeo inuolutum manu dextra, & sinistra quendam calicem, quem parte dicti ueli a collo pendente cooperit, & precedēte acolutho, cui ampullas uini & aquę coopertas: ut prius dederat, & sub una axilla

pateram cōsuetam, sub alia uero axilla pateram auream paruam cū ansa pręuntibus duobus seruientibus armorum ad credentiam Pontificis uadunt: ubi sacrista accepto in una magna patera uino a credentiariis sibi porrecto, quod ante pręgustauerat lauat diligenter, & abluit calicem, calamum etiam pateram paruam auream, ampullas uero uino & aqua euacuat, & recenti uino, & aqua implet: quę omnia credentiarii prelibāt. Et mox ordine quo uenerant, reuertuntur. Sacrista autem omnia super altare ponit in cornu epistolę. Cum Pōtifex dicit Benedicis, & prestas nobis. Diaconus euangelii latini detegit calicem, & Pōtifice dicēte Per ipsum &c̄. signāte calicem digitis dextræ manus pedem calicis tenet & Hostiā super corporalia reposita tegit calicem, & ad suum locum post Pontificem reuertitur. Tum Pōtifex positis super altare manibus disiunctis incipit cātando. Per omnia &c̄. Et cum dicit. Pater noster: eleuat manus ante pectus, & eas sic usq; ad finem tenet, cum dicit. Et dimitte nobis, Subdiaconus patenam tenens facta altari reuerentia uadit ad cornu Epistolę & patenam dat Diacono euangelii: uelum uero cerimoniarius super credentiam sacristæ reponit. Cum Papa dicit orationē. Libera nos &c. Diaconus euangelii patenam ipsam tradit Pontifici: qui se cum ea oratione finita signet more consueto, & eam supponat Hostię. Diaconus uero calicem detegat, supra quem Pontifex Hostiam frangat, & particulam illā quę in dextra manu restat super calicem paululum eleuatam tenens dicit cantando. Per omnia &c. Pax Dñi &c. Et signat ter cum particula super calicem, deinde eam in calice depōit, tū dicit submissa uoce Agnus Dei. Et cum Pontifex altare deosculatus dicit. Pax tecum. Epūs cardinalis assistens osculato prius altari a Pōtifice pacē accipit osculādo ipsū in ore, deinde in pectore: simili modo duo Diaconi Cardinales assistentes a Pontifice pacem accipiunt ipsum primo in ore, Deinde in pectore osculando, altare aūt non osculātur: Diaconus aūt euangelii a Pontifice nunc pacē non accipit. sed postq̄ ipsum Papa communicauerit accepta pace a Pontifice. Epūs cardinalis assistens præcedente cerimoniario defert pacē aliis cardinalibus, Regi &, nobilissimo cuiq;, si adsūt ordine suo, deide primo Episcopo assistenti uidelicet ei: qui de libro seruit: qui aliis pacem submistrat. post hęc uni ex Subdiaconis in superpellicio: qui pacem prosequitur prelatis paratis cum uicecamerario, si sit protonotarius, & aliis more cōsueto. postq̄ Pontifex pacem dederit Epo, & Diaconis cardinalibus assistentibus capite discooperto ascendit ad sedē eminentem, quē sequuntur Epūs & Diacones cardinales prefati. & alii Epi assistētes cum libro & cādela accensa, & ibi stans capite detecto & inclinato pontifex uersus ad altare aliis Cardinalibus & Episcopis assistentibus in locis, & officiis suis ministrātibus Diaconus euangelii apud altare detecto capite patenam cum sacramento reuerenter accipiens & ambabus manibus tenens eā in

altum usq; ad oculos eleuat. Et primo uertit se a latere suo dextro uidelicet epistolę usq; ad medium circulum Id est ut eius rhenes sint ad altare, & per eandem uiam reuertitur ut prius erat, secundo a sinistra parte usq; ad medium deinde procedens uersus cornu dextrum uidelicet Euangelii: ubi Subdiaconus expectat genuflexus patenam cum sacramẽto summa reuerẽtia ei tradit, & mox Subdiaconus surgit, & Diaconus genuflectit quousq; Subdiaconus discedat, & portet sacramẽtum a sinistra manu Papæ altero Cerimoniariorum eius fimbrias attollente, & Pontifex aduenienti sacramento profunde se inclinat & illud reuerenter adorat, Cum Subdiaconus peruenit ad Pontificem, stet ad eius sinistram erectus, & nõ genuflexus, Diaconus uero accipiẽs Calicem discoopertum ex altari eo modo se uertit, ut de patena fecerat, inde accedit cum calice ad Pontificem ad dextrum eius latus. Cerimoniarius similiter ei fimbrias leuat. tunc Papa dictis orationibus opportunis sumit unam partem corporis Domini Subdiacono continuo patenam tenente, aliam uero partem in duas partes diuidit pro Diacono & Subdiacono. Interim sacrista uelum circa collum tenens, ut supra accipit calamum aureum in sinistra, & Calicem de quibus supra diximus uelo coopertos in dextra, & antecedente acoluthi ampullas uini, et aquę coopertas portante, & sub eius axillis duas pateras supradictas tenẽte accedunt ad Põtificem, cui Episcopus Cardinalis assistẽs capiẽs calamum prædictum illum discooperit, & uino ex ampulla cum stilo intus mundat super calicem: quẽ adhuc tenet sacrista deinde uinum infundit in pateram argẽteam imponẽs modicũ de aqua, ex alia ampulla, & dat sacristæ pro credẽtia. Et cum Põtifex corpus Christi sumpserit. Episcopus Cardinalis porrigit ei calamum: quem Papa ponit in Calice in manibus Diaconi existẽte, & sanguinis partem sugit: residuum cum particula hostię dimittit pro Diacono & Subdiacono. Tunc Diaconus Calicem dextra tenẽs, & calamum sinistra, quem tamẽ de Calice nõ extrahit stans inclinato capite Põtificis manum dextram ex osculatus reuerẽter ex eius manibus de corpore Christi communicat. Item osculata Põtificis facie cum calice, calamo, & diuinissimo sacramento ad altare reuertitur, & cum calamo in sinistro cornu stans sanguinis partem sugit. Interim Subdiaconum coram se genuflexum, & eius dextram prius deosculatum Pontifex de residuo corporis Christi cõmunicat, & simpliciter ei osculum pacis donat: qui ad Diaconum cũ patena eleuata ad cornu altaris accedẽs, & ipse de sanguine cum calamo sugit: cum primo diligẽter patenã super calicẽ excusserit, curaueritq; ne aliqua particulaea remaneat sacramenti: ac unus eorum particulam in Calice existentem ad labia calicis retrahit, & eã sumit. Impositio deinde in calicẽ uino albo se purificãt, & calicem ad credentiã sacristę restituũt. Cum primum uero Põtifex Subdiaconũ cõmunicauerit, Eps Cardinalis assistẽs imponens

ex ampulla uinum in calicem: quem sacrista portauit dat Papæ ad purificãdum: Quo purificato sacrista cum calice illo, & patera argentea ad credentiam suam redit, & prior p̃sbyterorum Cardinalium ampullam uini manu dextra, & paterã auream manu sinistra ab acolutho accipiẽs Põtifi cis digitos super dictã pateram uinum effundendo abluit, & reddita acolutho ampulla pateram cũ uino ad altare reportat: cõsignatq; ministris & ad locum suũ redit. Eps uero Cardinalis album pãniculum, quod purificatorium appellãt, sibi ad hoc a sacrista assignatum Põtifici tradit cum quo digitos tergit, deinde acolutho illud restituit cum ampullis ad credẽtiam sacristę reportãdum. Põtifex autem facta purificatiõe mitram accipit, & sedens quarto lauat manus ordine supradicto nobiliori aquã ministrante. Interim duo primi Epi assistẽtes pręcedunt ad sinistrum cornu altaris cũ libro, puluino, & candela, & Pontifex lotis, tersisq; manibus surgens descẽdit ab altari: ubi ante gradum inferiorem deposita mitra per Diaconum Euãgelii accedit ad altare, osculatur illud in medio: uadit ad cornu epistolę: ubi liber paratus est, & dicit postcõmunionem, tum redit ad medium altaris: & illo osculato uersus ad populum stans dicit. Dominus uobiscũ: & interea dum respõdetur, Et cum spiritu tuo uadit ad librũ: ubi dicit. Oremus, & orationem: qua in totum finita cum respondetur Amen: reuertitur ad medium altaris, illud osculatur: & iterum ad populũ dicit. Dñs uobiscum, & responso dato. Et cum spũ tuo: Diaconus Euãgelii stans post Papã medius inter duos Cardinales assistẽtes cantat. Ite missa est uersus ad populum: ut Põtifex. Interim Subdiaconus non Epistolę sed alius accipit Crucẽ, & eam portat ante Põtificem iter ipsum & populum. Respõso Deo gratias: Põtifex stans inclinato capite in medio altaris dicit. Placeat tibi &c̃. Quo dicto benedicit populo solenniter dicens. Sit nomen Domini benedictum &c̃. Data benedictione per Pontificem Eps Cardinalis assistens ad sinistram Pontificis uersus ad populum pronunciat indulgentias sub his uerbis. Sãctissimus in Christo pater, & Dominus noster Dñs. N. diuina prouidẽtia papa octauus dat, & cõcedit omnibus hic pręsentibus plenariam indulgẽtiam: uel tot annos, & totidem quadragenas de uera indulgẽtia in forma Eccleśię cõsueta, Orate Deum pro felici statu suæ sanctitatis, & sanctę matris Eccleśię. Interim dum indulgẽtia huiusmodi pronũciatur, Diaconus Euãgelii extrahit papę pallium, & illud supra altare reponit. Cardinales etiam, & prelati omnes paramẽta sua deponũt & cõsuetum habitũ accipiũt. Põtifex uero sic paratus ad palatium reuertit cũ baldachino associatus a Cardinalibus in cappis: Diaconi tñ parati ex decẽti more deberẽt comitari põtificem missalibus indumentis adhuc paratum usq; ad cameram suã. Et nota qd hac die Dñi Diaconi Cardinales, & omnes alii officiales papę nõ sacerdotes debẽt cõmunicare de sacramento altaris.

De traditione enſis, & pilei: Cuius benedictionem
require ſupra in prima parte. Cap.

Si Pontifex hoc die traditurus eſt enſem cum pileo alicui Principi uel nobili in Romana curia preſenti ſi illum in matutinis non dedit: finita miſſa Pontifex aſcendit ſedem ſuam eminentem: corā quo genuflectit Princeps uel nobilis circūſtantibus dominis Cardinalibus: & tenēte ante Pōtificem uno ex clericis camerę enſem cum pileo prędicto. Pontifex eū alloquitur hoc modo (Conſueuit hoc aliquando fieri in camera Papę Poſt q̄ ipſe fuit paratus in corona Cardinalium) Solent Romani Pontifices ſi preclara natalis Domini celebritate &c. ut ſupra in benedictione enſis. His dictis Pontifex tradit enſem cum pileo Principi: uel nobili prędicto, qui illis acceptis Pontificis pedem oſculatur deuote: & gratias agit: tum enſem cum Galero huiuſmodi tradit uni ex familiaribus ſuis: ipſe autem in ordine: & loco ſuo uadit ante Pontificem: & ipſum uſq; ad camerā Papagalli comitatur precedēte ſemper īmediate ante eum illo: qui enſem cū pileo portat. Deinde deduci debet nobilis ipſe ab omnibus prelatis palatii: & familia Papę: & ab oratoribus, & baronibus urbis, ac aliis nobilibus amicis ſuis uſq; ad domum habitationis ſuę hoc ordine. Primo equitabunt familiares: & curiales omnes in brenibus. deinde ſcutiferi Papę quos ſequuntur barones Romani, & oratores: deinde Comites: & Duces ſi qui ſint, poſt hos ſeruientes armorum, & poſt eos enſem cum pileo geſtans: quem īmediate ſequitur ille: cui datus eſt enſis medius inter duos ſeniores prelatos palatii. deinde ſequētur alii prelati palatii: & prelati oratores: & alii ſucceſſiue, cubicularii: & alii capellani: & togati. Cum deductus ipſe domum peruenerit, ibidem in loco conuenienti ſe firmet deducētes uerſus & capite detecto agat Gratias ſingulis prelatis illis cum ante ipſum equitant recedentes caput inclinando, & poſt receſſum omniū prelatorum caput tegat: & domum ſuam intret: & recedant omnes. Ordo p̄ dictus obſeruatus fuit in die Natiuitatis Chriſti Anni Milleſimi quadringenteſimi octuageſimi quinti Pontificatus Dñi Innocentii Papę octaui Anno primo, qua per prefatum Pontificem enſis cum pileo datus fuit Illuſtriſſimo Dño Franciſco de Aragonia filio quarto nato Ferdinandi Sicilię Regis ad preſtandum obedientiam nomine Regis genitoris ſui ſūmo Pontifici cum quibuſdam aliis prelatis: & Dñis Romam miſſo, qui in matutinis cum cerimoniis predictis cantauit quintam lectionem, & finita miſſa deductus fuit de palatio per p̄latos palatii: & alios curie, cubicularios, & ſcutiferos Papę, ac Ducem Amalfitañ. Comites morcouii: & montis Agani, oratoreſq; q̄plures uſq; ad palatium Vrſinorum in campo florę. quod Reuerēdiſſimus Dñs Ioannes de Aragonia Sanctę Sabinę preſbyter Cardinalis eius germanus ſecundo natus, ad cuius dextram ipſe Dñs Franciſcus continuo equitauit, inhabitabat. Si uero enſis prę

dictus dareē alicui Regi in curia preſenti, deduci debet ab omnibus Cardinalibus & tota Romana curia. Si uero cui enſis dandus eſt: i curia nō ē, clericus cameræ qui eum ad miſſam ante Crucem portauit eodem modo & ordine eum finita miſſa reportat ad palatium Papę uſq; ad cameram papagalli.

De ueſperis uigilia In Natiuitatis Chriſti Papa
in craſtinū non celebraturo. Cap.

Si ſanctiſſimus Dominus noſter in die Natiuitatis Chriſti nō celebraret: Veſperis tamen & miſſę intereſſe uellet: Veſperæ hoc modo dicūtur. hora competenti Papa indutus in camera papagalli amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali albo, & mitra precioſa uenit ad capellam more conſueto. orat ante altare mitra depoſita. Finita oratione ſurgit, & reaſumpta mitra aſcendit ad ſolium: ubi ſedens recipit Cardinales ad reuerentiā. deinde depoſita mitra ſurgit, & ſtans uerſus ad altare ſecrete dicit. Pater noſter. Quo finito alte incipit. Deus in adiutorium: & cū incipitur Pſalmus ſedet, & accipit mitram, & omnes alii ſedent. prior preſbyterorum Cardinalium incępto pſalmo uadit ad ſcabellum, & aſſiſtit Pōtifici: & ſic oēs ſedent uſq; ad capīm. Cū incipiē capitulū, Papa ſurgit cū mitra & oēs alii ſurgunt. cum incipiē hymnus extrahitur mitra Pontifici, qui ſtat uſq; ad inchoationem antiphonæ ad Magnificat. Interim dum hymnus dicitur unus acoluthorū extra cancellum capellæ dimittit capam, & capit ſuper pellicium & redit ad capellam ſtans cum clericis cerimoniarum. Incępta antiphona ad magnificat Papa ſedet. accipit mitram. acoluthus ſuperpellicio indutus accedit ad Pontificē cum thuribulo & nauicella: & preſbytero Cardinali aſſiſtente miniſtrante Pontifex ponit incēſum more cō ſueto. Interim duo ex auditoribus præueniunt ad altare, & hinc inde ſtantes eleuant anteriorem partem ſuperioris mappę altaris: & illam plicant uſq; ad medium uel circa. Cum incipitur Magnificat Papa cū mitra aſcēdit ad altare duobus auditoribus fimbrias eleuantibus: & Cardinalibus atq; Epiſcopis aſtiſtentibus auditore ad mitram ſeruiente, & ſecretis cubiculariis ipſum comitātibus. Cum Papa peruenerit ad altare in medio deponitur ei mitra: & aſſiſtens preſbyter cardinalis miniſtrat Papę thuribulum. Papa incenſat more ſolito altare. Incēſato altari papa reddit thuribulum preſbytero Cardinali: qui dat acolutho. accipit mitram & redit ad ſolium: in quo ſtans cum mitra incenſatur per preſbyterum cardinalē ſtantem ante gradus ſolii: deinde acoluthus incenſat preſbyterum Cardinalem. & alios duos aſſiſtētes & ſucceſſiue omnes Cardinales alios & alios in capella exiſtentes more ſolito, cum primum uero papa recedit de altari, illi duo auditores mappam altaris ut prius erat, explicant, alii duo fimbrias papę eleuant uſq; ad ſolium. Interim cum dicitur Magnificat duo alii acoluthi extra cancellum capellę dimiſſis cappis ſuper pel-

liciis induuntur:redeunt ad capellam & cum cerimoniario ſe locant.Fi=
nita antiphona ad Magnificat præcedente cerimoniario duo acoluthi
præfati cum candelabris,& candelis accedũt ante gradus ſolii Papę me=
dium inter ſe habentes clericum cerimoniarum.Papa ſurgit, & depoſita
mitra dicit.Dominus uobiſcum quaſi uerſus ad altare. Oremus.Interim
accedunt ante Pontificem duo primi Epiſcopi aſſiſtentes primus cum li=
bro alius cum candela:& Papa dicit orationem,& cum dicit In fine ora=
tionis Per omnia ſecula ſeculorum: illi duo Epiſcopi aſſiſtentes cum li=
bro,& candela ad ſuum locum reuertuntur, cum Papa dicit Dñs uobiſ=
cum ſecundo acoluthi factis ſolitis reuerentiis reuertuntur ad altare:ubi
candelabra ad ſuum locum reponuntur. Interim unus ſubdiaconorum
accipit Crucem,quam portat ante Pontificem. finito Benedicamus Do
mino Deo gratias Papa ſtans dat benedictionem dicens.Sit nomen Do
mini.&c.& non indulgentias.Papa Benedicẽte unus protonotariorum
genuflexus ſupra ſcabellum ante Pontificem tenet auriphrygium ſiniſtri
lateris pluuialis Papę in tranſuerſum ante umbilicum pontificis. Ponti=
fex data benedictione ſedet.accipit mitrã:& uadit ad faldiſtoriũ:ubi ge=
nuflexus orat cum mitra.ſurgit,& redit ad cameram:auriphrygium plu
uialis hinc inde Diaconi aſſiſtentes portant nunc & in omnibus ſolen=
nitatibus:aliis uero diebus aliquis ex ptonotariis apoſtolicis auriphry=
gii fimbrias ſimul iunctas a latere Pontificis defert:fimbrias uero poſte
riores aliquis princeps,uel nobilis ex laicis.

De miſſa in die Natiuitatis Chriſti Papa præſente non celebrante. Cap.

In die natiuitatis Chriſti Pontifice non celebrante unus Epiſcoporũ
Cardinalium rem diuinam peragit hoc ordine.hora competenti perueni
et ad eccleſiã,ſeu capellã Cardinalis celebraturus:& paramenta accipiat
eo ordine ut ſupra in prima Dominica aduentus eſt expreſſum: ſic para=
tus Pontificis aduentũ expectans. Pontifex aũt paratus in camera papa
galli amictu, alba,cingulo,ſtola,pluuiali,& pcioſa mitra uenit ad eccleſiã
ſeu capellam.More conſueto orat.facit confeſſionem.fit ei reuerentia &
alia obſeruãtur ,prout ſupra in prima Dominica aduentus eſt expreſſum.
finito a cantoribus ultimo Kyrieeleiſon celebrans depoſita mitra ſtans
uerſus altare dicit Gloria in excelſis Deo.& Cardinales cum Pontifice p
ficiũt Et in terra pax.&c.Et nota qd quando dicitur Gloria in miſſa:car
dinales cum dixerint introitum & Kyrieeleiſon cum Papa: non recedũt
de circulo ſed expectant quouſq; per celebrantem incipiatur Gloria, &
cum Pontifice hymnũ angelicũ perficiũt:deinde factis reuerentiis reuer
tuntur ad ſedes ſuas:& Pontifex ſedet cum mitra.Idẽ facit celebrãs poſtq;
& ipſe compleuerit cum ſuis miniſtris hymnũ:& cum Pontifex ſederit fi
nito a cantoribus Gloria:Surgunt oẽs:& celebrans depoſita mitra ſtans

uerſus ad populũ dicit Pax uobis.Deinde ad dextrã uerſus ad altare Ore=
mus & orationem quę unica eſt.cũ in euangelio dicit & Verbũ caro fa=
ctũ eſt:Papa,celebrans:& omnes alii genuflectunt. Finito euãgelio cele=
brãs ſtãs ſine mitra uerſus ad altare dicit Credo. Interim Papa oſculatur
librũ euangeliorũ:incenſat:& Cardinales ueniunt ad circulũ. nõ fit ſer=
mo.Alia omnia fiũt ut in prima dñica aduẽtus eſt exp̃ſſũ excepto Bñdica
mus dño,Diacõus uerſus ad populũ dicit.Ite miſſa ẽ, quo dicto celebrãs
cũ eo uertit ad altare:& dicit in medio altaris capite inclinato Placeat &c.
Interim cerimoniarius petit a Pontifice indulgẽtiã,quã celebrãti notifi=
cat.Papa dat bñdictionẽ more conſueto.Interim celebrãs ſtans in cornu
epiſtę detecto capite uerſus ad Pontificẽ data bñdictione uerſus ad populũ
p̃nũciat indulgẽtias dicẽs:Sãctiſſimus in Chriſto pr & dñs nr dñs.N.di
uina puidẽtia Papa.x.dat & cõcedit oibus hic p̃ſentibus ſeptem annos,&
totidẽ quadragenas de uera indulgẽtia in forma eccl'ię cõſueta, orate de
um p ſublimi ſtatu ſuę ſãctitatis & ſãctę matris eccleſię: Tũc uerſus ad al
tare illud in medio oſculat dicẽs.Dñs uobiſcũ.Sequẽtia ſãcti euãgelii. ua
dit ad faldiſtoriũ ſine mitra:ubi exuit a miſtris oibus ſacris ueſtibus. acci
pit cappã,& uadit i pace.Interi etiã Põtifex ad camerã ſuã reuertit.Q d ſi
Põtifex ab eccl'ia,uel capella recederet añq̃ celebrãs ſacras ueſtes depoſue
rit:debẽt duo ſui ordis Cardiales ipſũ expectare,& extra eccl'iã deducere.

De ueſperis uigilię Natiuitatis Chriſti Papa abſente. Cap.

Si uero Põtifex maximus infirmus aut alias impeditus ueſpis huius ui
giliæ & miſſæ diei intereſſe nõ poſſet:hoc ordine peragit officiũ.p ueſpis
Eps Cardinalis craſtina die celebraturus p̃uenit ad eccleſiã, & facta ora=
tione ante altare ſedet in faldiſtorio in cõuenienti loco præparato:diaco
nus capellę aut alius aſſiſtẽs, & miniſtri,ſeu capellani ipſius Cardinalis uſ
q; ad numerum nouẽ oẽs ſunt induti coctis.Pontifici ſacra facturo ſtan=
ti ante faldiſtorium per ſcutiferos exuitur cappa,& per aſſiſtentem capel
læ & alios capellanos,ſiue miniſtros induitur amictu,alba,cingulo, cru=
ce,pectorali ſtola,quę pendeat a ſpatulis, pluuiali, & mitra preciofis,ac
ãnulo pontificali.paramenta omnia per miniſtros ex altari ordinate por
tantur.ſic indutus Pontifex expectat aduentum Cardinalium:deinde ob=
tenta per cerimoniarium a Reuerẽdiſſimis dñis Cardinalibus de inchoã
dis ueſperis licẽtia detrahit per capellanũ de mitra ſeruientem illi mitra,
qui ſurgit,& uerſus ad altare dicit ſecrete.Pater noſter,quo finito alte in=
cipit Deus i adiutoriuũ &.a cãtoribus Dñe ad adiuuãdũ.&c.Incepto pſal
mo ſedet in faldiſtorio & mitra ei imponit.cũ incipitur capitulũ ſurgit
ſtat cum mitra uerſus ad altare.finito capitulo extrahitur ei mitra, & ſtat
ſine ea uſq; ad finem hymni uerſus ut erat.cum incipit antiphona ad Ma
gnificat, ſedet celebrans:imponitur ei mitra,& cerimoniarius accepto
thuribulo cum nauicella accedit ad celebrãtem:qui miniſtrãte aſſiſtente

imponit incensum in thuribulum more consueto:& cum incipitur Magnificat, cum mitra surgit:& factis reuerentiis Cardinalibus uadit ad altare:ante cuius infimum gradum deponitur ei mitra: & facta reuerentia altari ascēdit & illud īmedio osculat̄.accipit deide thuribulū de manu assistentis,& incensat altare more cōsueto.quo incensato imponitur ei mitra & redit ad faldistorium factis prius altari & Cardinalibus consuetis reuerentiis.In faldistorio stans cum mitra incensatur ab assistente:deinde deponitur ei mitra:& assistens p̄cedente cerimoniario celebranti facta reuerentia & altari incensat Cardinales per ordinem Episcopos ,presbyteros,deinde Diacones.postmodum alios more consueto.Finito Magnificat celebrans sedet & imponitur ei mitra.finita Antiphona post Magnificat deponitur ei mitra & stans ante faldistorium uersus ad altare dicit Dominus uobiscum,& orationem diei conuenientē.Interim duo capellani medium inter se habentes capellanum librum tenentem stantes uersis faciebus ad celebrantem duo candelabra tenent cum faculis ardē tibus usq; ad finem orationis,& cum replicatur post orationem Dominus uobiscum:inde descendunt.& cerimoniarius candelabra ad sua loca reponit.Dicto Benedicamus.&c.Imponitur celebranti mitra : cum qua facta reuerentia Cardinalibus & altari uadit ad medium altaris stans uersus ad altare dicit,Sit nomen Domini.&c.& benedicit more solito,& nō dantur indulgentiæ. Data Benedictione factis reuerentiis ut supra cum mitra reuertitur ad faldistorium.exuitur ornamentis:quæ super altare reponuntur.induitur cappa & ad domum redit.

De matutinis Natiuitatis Christi Papa absente. Cap.

Cum uero Sanctissimus Dominus noster in hac nocte ad matutinas non uenit : hora competenti Cardinalis primam missam celebraturus in sua cappa lanea consueta accedit ad faldistorium iuxta altare in loco, mō suo cōsueto p̄reparatum habens penes se nouem capellāos coctis indutos: ubi cū aliq̄tulum quieuerit p̄ cerimoniariū impetrata a Reuerēn. Dominis Cardinalibus licentia incipiendi, Cardinalis officium faciens surgit:& detecto capite stans uersus ad altare dicit secrete Pater noster, Deinde alte Domine labia mea aperies.&c.℟.Et os meum.&c . Deus in adiutorium.℟.Domine ad adiuuandum.&c.& stat capite aperto quousq; p̄ficiatur inuitatoriū,psalmus, & hymnus.incepto primo psalmo sedet, similiter faciunt omnes alii Cardinales prælati ac officiales. cum dicitur psalmus tertius primi nocturni:cerimoniarii uadūt ad mediū chori inter sedes Cardinaliū presbyterorū & diaconorū:ubi pulpitū locant & librū desup:deinde redeūt ad locū suū.finito uersu primi nocturni celebraturus cardinalis surgit & apto capite stans uerso uultu ad altare dicit alte Pater nr̄,qd̄ secrete p̄ficit.deinde dicit alte Et ne nos.℟.Sed libera . Exaudi.&c. Interim cerimoniarius cādelā ceream accendit . quā & pulpito affigit &

unum ex cāt oribus cum reuerentiis consuetis ad pulpitū ducit:ubi finita absolutione cantor ipse uersus ad celebraturum inclinato capite dicit alte.Iube Dñe benedicere ,& benedictione accepta cantat lectionem . qua finita cum dicit Tu autem dñe:genuflectit uersa facie ad altare,deinde ad locum suum reuertitur. Eodē modo fit in omnibus lectionibus & nocturnis.celebrans primam,quartam,& septimam Benedictionē dat stans nudato capite quousq; dicitur.Et reliqua , tunc sedet.nonam lectionem cantat ipse celebraturus stans ante faldistorium:& uersa facie ad altare:capellanus autem suus assistens in superpellicio tenet ei librum.cum dicit.Iube domne benedicere,stat inclinato capite uersus ad primum cardinalem in choro præsentē:qui dat benedictionem.finita lectione statim celebraturus ipse incipit cantando.Te Deum laudamus,cantoribus prosequentibus usq; ad finem.&c.Interim paratur ipse omnibus ornamentis pro missa:ut moris est.Nota tamen qd̄ commodius est quando incipitur Tertius nocturnus:ut celebraturus capiat sandalia,& dicat psalmos.Quam dilecta.&c.& ita sæpius obseruatum est.finito Te Deum celebraturus indutus omnibus paramentis,uel si omnibus adhuc indutus non est,in illis quibus tunc indutus est astantibus duobus ministris cum candelabris hic inde dicit uersus ad altare stans ante faldistorium sine mitra Dominus uobiscum:oremus , & Orationem.iterum Dominus uobiscum & cantores dicunt.Benedicamus.

De prima missa Natiuitatis Christi Papa absente. Cap.

Dicto a cantoribus Benedicamus Domino,Deo gratias celebraturus indutus omnibus paramentis accedit ante superiores gradus altaris cum mitra:ubi facit reuerentiam Cardinalibus,deinde detrahitur sibi mitra facit confessionem.cantores dicunt Introitum .celebraturus accedit ad altare.osculatur illud & librum,incensat altare . & alia facit ut moris est,post finem missę dat benedictionem: & non denunciat indulgentias.

Si Papa in nocte Natiuitatis personaliter celebrat. Cap.

Si autem in hac nocte Summus Pontifex uellet celebrare omnia seruāt ur , quę in missa Papali supra descripsimus,nisi qd̄ cōmunicaret in altari ipse solus,& non in sede eminenti:& non sugeret sanguinem cum calamo sed more cōmuni:& non se purificaret,quia est celebraturus tertiam missam,in qua cōmunicat in sede eminenti se & ministros.Item si uellet se cundam missam celebrare immediate non deponeret sacras uestes,sed dictis laudibus ea solennitate : qua uesperæ cantari solent,inciperet secundam missam.Tres presbyteri uenirēt obuiam,& alia omnia cōsueta seruarentur:sed cōmunicaret in altari solus,ut de prima diximus.

De laudibus & secunda missa Papa absente Cap.

Finita missa recedunt omnes:& dicuntur laudes per cantores , & secūda missa per Sacristam,& alia prout supra dictum est.

De tertia missa in die Natiuitatis Christi Papa absente Cap.

Cardinalis Episcopus in die Natiuitatis Domini Papa absente tertiã missam celebraturus preuenit ad ecclesiam orat .&c. prout supra de missa in presentia Papæ celebranda dictum est. Debent autem esse paratę in credentia lances duę pro lotione manuum argenteę tamen non inauratę quibus manus abluantur. Et scutifer aquam dans factis reuerẽtiis cardinalibus & altari genuflexus coram celebraturo facit credentiam, deinde dat aquam ut supra. Induitur celebraturus omnibus paramentis Pontificalibus, & alia fiunt prout supradictum est: Induto celebraturo postq̃ Cardinales cõgregati fuerint, petita ab eis licentia surgit de faldistorio cum mitra, & eundo uersus medium altaris extrahitur ei mitra per capellanum de ea seruientem, qui se ad partem retrahit. celebrãs uero facta reuerentia altari dicit confessionem. &c. & imponitur ei manipulus. ut supra in alia missa dictum est: ascendit ad medium altaris. & osculatur illud. deinde librum missalem ut supra anteponit, deinde diacono ministrante incensum: postmodum desuper signum Crucis faciens incensat altare ut supra. quo incensato imponitur ei mitra, incensatur in cornu epistolæ a Diacono, deinde cum mitra facta reuerentia Cruci uadit ad faldistorium deponiturq; ei mitra & stans uersa facie ad altare dicit Introitum & Kyrie eleison uno ex suis capellanis librum tenẽte: deinde sedet & impõitur ei mitra ut supra dictum ẽ in alia missa per totum usq; ad finem Epistolæ. qua finita subdiaconus librum clausum ante pectus suum tenens uadit ad celebrantem & genu flexus ponit librũ super eius genua & manum illius supra librum positum osculatur, & surgens libro epistolarum deposito tenet missale celebranti ut supra interim dum dicitur alleluia, & Diaconus dũ librũ euangeliorũ supra altare posuerit, cerimoniarius cum thuribulo & nauicella uadit ad celebrantem: qui ministrante Diacono imponit incensum & signat ut supra. Cerimoniarius autem tunc dat uni ex capellanis celebrãtis thuribulum in dextram & nauicellam in sinistram & duo candelabra cum luminaribus de credentia uel altari duobus aliis capellanis eiusdẽ. Diaconus uero iterea ad altare uadit: de quo librũ accipiens & ipm añpectus tenẽs añ altare gẽu flexus dicit Iube dñe bñdicere. & bñctione accepta procedit ad lectionem euãgelii ordine supradicto, finito euãgelio factisq; reuerentiis reuertitur ad celebrãtẽ. Subdiaconus portat deosculãdũ librũ euãgelio & apertũ celebrãti & diaconus illum incẽsat, & mox celebrãs uersa facie ad altare dicit credo. &c. quo finito deposita mitra surgit: & uersus ad populum dicit Dñs uobiscum. Tunc uertens se ad dextrã ad altare dicit oremus & offertorium: sedetq; & deponitur ei ãnulus & chirothecę. lauat manus & cętera ut supra, surgit deinde, & cum mitra uadit usq; supra gradus altaris & facta reuerentia Cardinalibus procedit ad mediũ altaris, ubi deponitur & mitra, & alia facit ut supra, & ministrãtibus Diacono, & cerimõiario imponit incẽsũ bñdicẽs & incẽsans ut supra: qui deinde incensatur a Diacono: & succesiue Cardinales incensantur ordine suo, & alii ut supra. Dicto Agnus Dei assistens celebrantis dimisso libro in manibus Diaconi uenit ad manum dextram celebrantis & ibi ante altare genu Flectit. surgit. osculat & Pacem a celebrante accipit: quam dat postmodum primo Episcopo, primo presbytero: & primo Diacono Cardinalibus, succesiue aliis ut supra: Et cum uiderit celebrantem sumpsisse purificationem: dat Pacem cerimoniario, qui perficit cursum suum. & alia fiunt ut supra. Dicto post Orationes Dominus uobiscum per celebrãtẽ, & Ite missa est per Diaconum: celebrãs dicit Placeat tibi. &c. quo dicto imponitur ei mitra & benedicit solenniter dicens more cõsueto: Sit nomen Domini. &c. Et demum cõuersus ad populum pronunciat indulgentias per Papam concessas. Deinde ad sinistram manũ se uertẽs ad altare osculat illud i medio: & facta reuerẽtia Cruci deide Cardinalibus cum mitra ad faldistorium reuertitur dicendo Euangelium sancti Ioannis, & alia quę sunt dicenda. Interim sacris uestibus exuitur. ut supra.

De die Sancti Stephani. Cap. XXIIII.

In die sancti Stephani protomartyris officium peragit presbyter cardinalis in paramentis rubeis more solito. dicitur Oratio diei sub sua conclusione, deinde etiam dicitur oratio pro commemoratione de Natiuitate Domini etiam sub sua conclusione: & fit sermo.

De festo sancti Ioannis Euangelistę. Cap. XXV.

In die sancti Ioannis Euangelistæ celebrat presbyter Cardinalis in paramentis albis more consueto. oratio diei dicitur sub sua conclusione: deinde fit commemoratio de Natiuitate Domini, & Sancto Stephano sub alia conclusione: & fit sermo his duobus diebus. si Papa celebrat seruiit ei pro assistẽte prior Presbyterorum Cardinalium: & non fit sermo nisi per ipsum Papam, aut aliquem ex Cardinalibus.

De uigilia Circuncisionis & eius festo. Cap. XXVI.

In uigilia Circũcisionis Domini fiunt uesperę more cõsueto: ad quas Papa uenit albis paramentis. In die celebrat Episcopus cardinalis in paramentis albis. dicitur tantum una oratio: & fit sermo.

De uigilia Epiphanię Domini. Cap. XXVII.

In Vigilia Epiphanię Domini fiunt Vesperę Papales, quibus Papa ornamentis Albis paratus interesse solet. In Die missa more solito dicitur, quam celebrare solet Episcopus Cardinalis in paramentis albis dicitur una Oratio tantum. Et cum Diaconus cantans Euangelium dicit Et procidentes adorauerunt eum Cantãdo genu flectit. quibus dictis surgit, & perficit. Simili modo Papa, & oẽs alii, & fit Sermo.

De festo purificationis Beatę Mariæ Virginis. Cap. XXVIII.

Festum purificationis beatæ Mariæ uirginis non habet ueſperas ſolẽnes pręcedentes. In die autem officiũ peragĩtur hoc ordine. Et primo ordinantur candelæ in loco conuenienti benedicendæ, & deſtribuendæ per illos: ad quos ſpectat. uidelicet duo cerei magni ponderis uiginti librarũ uel circa deaurati, depicti: & alius minor etiam pulchre ornatus põderis duarum librarum uel circa, quem Pontifex in proceſſione in manu portat. Item faculę cerę albæ pro Cardinalibus, Regibus, & maximis principibus põderis trium librarum quęlibet uel circa. Item faculæ in numero ſufficienti pro oratoribus, & prelatis cerę cõmunis ponderis duarum librarum quælibet. Item faculę unius libręin numero ſufficienti pro ſubdiacõis, auditoribus, clericis camerę, acoluthis, cubiculariis, cerimõiariis, ſcutiferis Papę, & aliis officialibus. Item faculę medię libręin numero copioſo pro populo. Aduiſcentur etiam credentiarii Papæ qđ in mane ordinent in loco: ubi candelarum diſtributio fiet: in angulo ſuper altare uel in alio loco condecenti, uaſa & aquam pro lauandis manibus Papę cum mantili & gremiali, ac medulla panis. præparent etiam clerici capellæ in loco conuenienti duo candelabra & cum luminaribus uas aquę benedictæ cum aſperſorio, et thuribulum cum nauicella. Item parent baldachinum pro ſupplicatione habenda pro Pontifice. Deinde hora cõgruẽti Papa idutus amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali rubro, & mitra ſimplicibus uenit ad capellã uel eccl̃iam: ubi cãdelæ ſunt benedicendæ. Et facta oratione añ altare, cum ſederit, Cardinales faciunt reuerentiã in cappis conſuetis. duo ultimi remanent in aſſiſtentia Papę. Et Diaconi duo aſſiſtentes uadunt ad capiendum paramenta, & illis reuertentibus illi duo ultimi uadunt ad ſedes ſuas & ibi capiunt paramenta. Cardinales alii interi in locis ſuis, & prælati extra capellã capiũt paramẽta uiolacei coloris ſtatui ſuo & ordini cõueniẽtia. Diaconi cardiales portãt planetas plicatas ante pectus. quibus omnibus paratis Põtifex benedicit cãdelas more ſolito. Solẽt tum quãdo Papa benedicit, et deſtribuit cãdelas in parua capella ad euitandam frequẽtiam. Cardinales & alii officiales omnes accipere paramenta & coctas in camera paramenti, & uenire cum Papa parati ſacris ueſtibus non tamẽ ſupplicantiũ more. Et tũc Cardinales cũ paramẽtis ſupradictis faciunt reuerentiã prædictam Pontifici. Papa uero miniſtrãtibus Epis librũ & cãdelã & aſſiſtentibus duobus diaconibus cardinalibus more ſolito ſtãs detracta mitra benedicit cãdelas uerſus ad illas ſubmiſſa uoce legẽdo dicẽs Dominus uobiſcũ. ℟. Et cũ ſpiritu tuo. Oremus. Domine ſancte Pater. &c. cũ quatuor ſequẽtibus prõ ut in ordinario. Incepta quĩta or̃one per Põtificẽ uocat̃ prior p̃ſbyterorũ cardinaliũ. accedit ad Põtificẽ: eũ eo duo acoluthi ſuppelliciis induti unus cũ thuribulo

& nauicella: alius cũ uaſe aquę bñdictę, & aſperſorio. Finita benedictiõe imponit incẽſum in thuribulũ more cõſueto. deinde accepto aſperſorio de manu p̃ſbyteri cardinalis ſtans ſine mitra aſpergit tertio cãdelas, & deinde incẽſat ducẽs ter thuribulũ, ſedet poſt hęc & imponit̃ ei mitra. Tum prior Eporum Cardinaliũ accedit ad Papã, & accipit duos magnos cereos de manu camerarii, uel eius locũtenentis cui clerici cameræ eos ſubminiſtrant, & illos dat Dño Papæ cum debitis reuerentiis oſculãdo primo cereum, deinde manũ Pontificis, cũ Põtifex eos tangit. Qui cerei deinde dantur ad mandatũ Papę duobus nobilibus: quorũ alter inſignior uidelicet uadit ad dextrã, alter ad ſiniſtram Papæ. & ibidem ſtantes eos tenẽt uſq; ad finem miſſę. poſt magnos cereos datur Pontifici alius cereus minor ornatus: quem deide ſeruat unus ex cubiculariis camerę. Et iſto utitur Papa in toto officio. Cum Papę cerei dantur, cantores incipiunt Lumen ad reuelationem. Cereos omnes diſtribuendos debent miniſtrare clerici cameræ ſtantes a loco ubi ſunt candelæ, uſq; ad Papam, & illos dare ad manum Diaconi Cardinalis Papę aſſiſtentis a parte cãdelarum: qui illas Papę miniſtrat. ut uero Papa accepit ſuas candelas: duo auditores a credentiariis Papæ mappulam ſumentes eam per Cardinales aſſiſtentes gremio Pontificis imponũt, & hinc inde genu flexi illam tenent. Et Pontifex incipit diſtribuere aliis. primo Dominis Cardinalibus ſecundum ordinem incipiendo a ſeniore id eſt ab eo: qui ſibi cereos dedit, & Cardinalibus officialibus uidelicet uicecãcellario, camerario, & pęnitẽtiario dat duas cãdelas pro quolibet. Celebraturus autem cum primum candelam ſuam acceperit, uadit ad faldiſtorium ſuum apud altare, & accipit paramenta omnia pro miſſa conſueta. ſicq; paratus expectat Pontificem more ſolito. Cardinales cum cãdelas accipiunt: manum Papæ oſculantur, deinde genu, alii uero prelati parati ter ante Pontificem genua flectentes. accepta candela oſculantur genu tantum. Nota qđ pęnitentiarii oſculantur pedem tantum, & ſimiliter in Dominica palmarum. Omnes uero alii quicunq; ſint genu flexi coram Pontifice accepta candela oſculãtur eius pedem. Diſtributio autem fit ſecundum ordinem conſuetum curię. Ita tamen qđ prelati prę ferantur parati oratoribus laicis, & clericis nõ paratis quorumcunq; oratores ſint, & quibuſcũq; ẽt aliis principibus exceptis illis: q̃ inter cardinales ſeu in plano ſupremo ſolii Papæ locũ hñt. Illi aũt ſtati ſequũtur cardinales aut aſſiſtẽtes Papę, et alios quoſcũq; p̃latos. Finita diſtributiõe portatur aqua ad abluendas manus papæ p nobiliorẽ curiæ comitãtibus ip̃m ſeruiẽtibus armoꝝ, & magro ſacri palatii, ſeu hoſpitii: quẽ ẽt duo auditores p̃cedunt, quorũ unus mappulã ad tergẽdũ manus portat more cõſueto. Et portat̃ cũ aqua ſupra uas ip̃m medulla pãis pro mundandis manibus Papę per credentiarios ut ſupra parata, & prior Epiſcoporum cardinalium adiuuat infundentem aquam manibus Pa

pę ut consueuit. Lotis manibus accedunt ante Pontificem duo acoluthi cum candelabris, & luminaribus: & deponitur mitra Papæ: qui surgit, & Episcopis assistentibus ex more librum ministrantibus dicit cantando: Oremus. & diaconus a dextris dicit Flectamus genua, & omnibus uersus altare genua flectentibus aliis Diaconis a sinistris statim continuat Leuate. Surgunt omnes: & Papa cantat orationem. Exaudi Domine. &c. pro ut in ordinario sub conclusione per Christum Dominum nostrum. qua finita, Papa sedet & accipit mitrã: & priore presbyterorum Cardinalium & acolutho ministrantibus imponit incensum pro supplicatione more consueto: & cantores incipiunt antiphonam Cum appropinquaret Dominus. Accenduntur cãdelę & fit supplicatio more solito usq; ad locum paratum unde Proiicere debet cãdelas populo. Deinde ad ecclesiam siue capellam: ubi missa dicenda erit: hoc modo proceditur. Scutiferi Papæ quos sequuntur alii more consueto prout supra in die Natiuitatis Christi dictum est. Papa, Cardinales, & alii omnes debent propriis manibus suas candelas portare ardentes a loco: ubi inceperit supplicatio: usq; ad locũ ubi missa erit dicenda. Cum autẽm peruentum fuerit ad locum ubi candelę per Papam populo sunt proiiciendę: manent omnes extra locũ suo ordine, & cum Pontifice intrant subdiaconus cũ Cruce, & ceroferarii, clerici camerę ministrantes candelas, Episcopi assistentes Papæ, Diaconi assistentes Papæ & Cardinales, qui uoluerint intrare pro loci capacitate. cãtores apud hostium extra cantant: alii Episcopi omnes parati stant hinc inde ordinate extra dictum locum quousq; Papa candelas populo proiecerit. Papa uenit sub baldachino: quod per nobiliores curię more consueto portatur. proiectis cãdelis supplicatio reuertitur eo ordine: quo uenit. uel si alibi celebrandum est q̃ ubi candelæ benedictæ sunt, proceditur usq; ad capellam ubi missa erit dicenda: & officiales & prelati omnes extra cãcellum superpellicia & paramenta deponunt: & cappas accipiunt, cũ quibus intrant capellam. Cardinales autem intrant cum paramentis quæ deponunt intus in suis locis. & extingũtur cãdelæ omnes exceptis duobus cereis Papę: quos illi duo nobiles deputati cõtinuo tenẽt ardẽtes. Papa cum fuerit ãte inferiores gradus altaris: ubi missa dicẽda erit. Si in illa capella cãdelas nõ benedixit, genu flectit in faldistorio & deposita mitra orat more cõsueto. cum surgit, extrahitur sibi pluuiale rubrum & stola uiolacea, & accipit stolam, & pluuiale alba preciosa. Si uero ibidem candelas benedicit, quum prius ibi orauit cum primum ante altare fuerit, deponit paramenta simplicia prædicta recipit alba & p̃ciosa, & ibidẽ añ altare cum celebraturo cardinale facit confessionẽ: & incipit missa. finita confessione accepta mitra preciosa ascẽdit ad sedem eminentem. non fit ei amplius reuerentia & presbytero cardinali assistẽte ministrãte imponit incensum, cardinales interim ueniunt ad circulum, incẽsatur altare, deide

Papę qui post dicit itroitũ, & alia more solito. Finito gloria i excelsis &c. p̃sbyter cardinalis assistit ut moris ẽ. Anteq̃ icipiat euãgeliũ, accẽduntur omnes cerei, & per Papam Cardinales & prælatos, & alios oẽs accensi tenentur in manibus usq; ad finem euangelii. Deinde reddũtur seruitoribus qui eos ardentes tenent usq; post cõionem. dicitur tm̃ una oratio, & ordinarie non fit sermo. Ministri utuntur dalmatica & tunicella.

Si festũ purificatiõis caderet in dñica septuagesimę bñdictio, & distributio cãdelarũ cũ supplicatõe fiũt ut p̃dictũ est, missa aũt fit de Dñica, & festum purificationis, transfertur in secundam feriam sequentem.

Sequit̃ de festo purificatiõis Btẽ Marię uirginis Põtifice absente. Cap.

Si uero Põtifex nollet uel nõ posset officio hodierno itereesse, nec cãdelas bñdicere ac distribuere, p̃sbyter Cardinalis celebraturus p̃uenit ad ecclesiã hora cõuenienti, & postq̃ duo ad minus Cardinales aduenerint celebraturus uadit ad faldistoriũ, accipit oia paramenta uiolacei coloris usq; ad dalmaticã inclusiue omissis tm̃ chirothecis, pluuiale uiolaceũ & mitrã simplicẽ & annulũ pontificalẽ, & accedit ad mediũ altaris: ubi medius inter Diaconũ, & subdiaconũ stans deposita mitra uersus ad cãdelas bñdicẽdas dicit. Dñs uobiscũ. Oremus Dñe sancte pater cũ quatuor sequentibus oõnibus, put in ordinario: quibus dictis ministrãte Diacono imponit incẽsum, aspergit, deinde cãdelas, tum incẽsat prout supra dictum est: quo facto ponit̃ faldistoriũ ad mediũ altaris: ubi sedet celebrãs, accepta mitra renibus ad altare uersus. & tũc Cardinales oẽs & p̃lati, & officiales oẽs paramenta, & suppellicia suo ordini cõgruentia accipiunt, uidelicet Cardinales in locis suis stantes: alii uero oẽs extra capellę cancellũ. oibus sic paratis accedunt ad celebrãtem Cardinales, deinde p̃lati bini & bini cũ mitris in capite & cũ primi duo Cardinales corã celebrãte fuerint, deponunt mitras. Idẽ facit celebrãs, & surgit. ministrãtibus igit̃ uicecamerario, & clericis camerę uel in eorum absentia magistro domus palatii, & aliquibus cubiculariis cãdelas prior cardinalium dat cãdelã celebrãti sine aliqua deosculatiõe, deinde celebrãs sine mitra stans dat priori, & successiue oibus cardinalibus singulas cãdelas. Interim distributiõe incipiẽte cãtores cãtant Añam. Lumẽ ad reuelationẽ, sedet deinde celebrãs accepta mitra & extẽditur illi p̃ ministros mappula: q̃ duo ex capellanis suis suppellicio iduti hinc, & inde gẽu flexi tenẽt, & celebrãs distributionẽ p̃sequit̃ dans primo p̃latis detectis & inclinatis aliquãtulũ capitibus corã eo stãtibus, deinde aliis oibus nõ paratis successiue corã eo genu flexis singulas cãdelas. cardinales & p̃lati parati oẽs, neq; cãdelã, neq; manũ dãtis osculãtur, sed cum reuerẽtia tm̃ cãdelas recipiũt, alii uero hoies genuflexi recepta candela celebrãtis manũ osculãtur. Finita distributiõe celebrans sic sedẽs lauat manus. tũ deposita mitra ammouetur faldistorium. Tunc stans in medio altaris uersus ad crucem in altari positam dicit cantando

abſolute. Oremus. Diaconus flectamus genua. Subdiaconus Leuate. tūc proſequitur celebrans oīonem. Exaudi qs Dñe &c. prout in ordinario. Qua completa miniſtrante Diacono celebrans imponit incenſum, & omnes ſuas candelas accēdunt, deinde ordinatur ſupplicatio ad locum: ubi candelę populo proiici debent hoc modo. Procedunt ſcutiferi Cardinalium, & alii laici, deinde ſcutiferi Papę cum mīoribus nobilibus, poſt eos procuratores ordinū, ſecretarii, & aduocati mixtim, cubicularii, oratores principū, & magni nobiles, cantores, acoluthi Papę, clerici camerę, auditores, ſubdiaconi Aplici, unus capellanus celebrantis cū thuribulo, & nauicella, ſubdiaconus capellę crucē ferens: ita qd figura Crucifixi ante ſe reſpiciat nō retro medius inter duos capellanos celebrantis ſuppelliciis indutos duo cādelabra cū candelis ferentes, poſt eū pēnitentiarii Papę, abbates, Ēpi, Archiēpi, Diacones, p̄ſbyteri, Ēpi Cardiales, deinde celebrans medius inter capellanū ſuū aſſiſtentē pluuiali indutū a dextris & Diaconū capellæ a ſiniſtris & fimbrias pluuialis ſui hinc inde eleuantes. poſt eū alii capellani ſui ſuppelliciis induti: deinde protonotarii, & alii togati. In aula iuxta locū p̄dictum fit ſtatio. Celebrās uero cū ſuis miniſtris Cardinalibus, qui uoluerint, locū aſcendit: & candelas proiicit populo. deinde eo ordine, quo uenerint de capella reuertunt. deponūt paramenta oēs, & ſuas cappas accipiunt, celebrans aūt apud faldiſtoriū deponit pluuiale, ſedenſq; accipit chirothecas, & ſurgēti īponitur caſula, mitra, & annulus pontificalis. cū accedit ad altare facit confeſſionē: & incipitur miſſa more cōſueto: dicitur tm una oratio. Ad euangeliū celebrans ſuā cādelam ardentē in manu tenet. idē faciunt cardinales prelati & alii oēs in capella exiſtētes. Finito euāgelio reſtituunt candelę ſeruitoribus, & per eos tenentur ardentes uſq; poſt cōionem celebrantis: tunc extinguntur. Oīa alia fiunt more conſueto, & non fit ſermo.

Ordo diſtribuendi candelas.

Ordo aūt diſtributionis candelarū eſt iſte. ueniunt Cardinales primo digniores, deinde alii. Si imperator adeſt: illi primo Pōtifex dat candelā poſtq̄ ipſe ſuas accepit, & deinde priori Ēporū Cardinalium: tunc Regi ſi adeſt, inde ſecundo Cardinali, tunc alteri Regi ſi adeſſet, & demū aliis Cardinalibus & principibus: qui inter illos ſedēt ordine quo ſedēt. quod ēt ſeruatur in ramis palmarum, ſecus aūt in cineribus: quia poſt oēs Cardinales dantur principibus laicis ēt Imperatori & Regi. Et aliqn̄ ut legi poſt oēs prælatos paratos, tunc magni principes: qui inter Cardinales ſedent, locū habere ſolent, uel ēt illi qui in plano ſolii Papæ ſedent. Ēpi aſſiſtētes, uicecamerarius, ſi ē paratus p̄lati oratores parati, Archiēpi, Ēpi, Abbates, pēnitentiarii parati, oratores principū non parati & cū eis Senator, & cōſeruatores, ſi Romę ſint, ptonotarii, gñales ordinū, nobiles ad gradus ſolii Papæ ſtantes, ſubdiaconi, Aplici auditores, clerici camerę, acoluthi Papæ, cubicularii ſecreti, clerici cerimoniarū, Diaconus & Subdiaconus capellę, cubicularii extra cameram, aduocati, & Secretarii mixtim, procuratores ordinum, cantores Papę, capellani celebrātis, cauſidici Cardinaliū, ſcutiferi Papę, magiſtri, hoſtiarii, officiales, & ciues Romani, deinde alii omnes. ultimo ſeruientes armorum: qui dum fit diſtributio, debent aſſiſtere circa ſolium Pōtificis: & curare ne fiat tumultus, aut impetus in pontificē.

De die Cinerum. Cap.

Prima die Quadrageſimæ, quę cinerū appellatur in mane ſacriſta paret ſup altare uas cū cineribus mūdis factis ex ramis oliuarū anno prętērito benedictis. Itē credentiam Papæ ordinare debēt ſuper angulo altaris duas lances pro lauandis manibus Papæ cū mappa: & unū mantile p̄ gremiali. Deinde hora competenti præuenit ad eccleſiam Cardinalis celebraturus: & in faldiſtorio in loco cōſueto ſibi parato oīa paraméta pontificalia accipiat demptis chirothecis & annulo pōtificali. Pōtifex autē indutus amictu, alba, cingulo, ſtola uiolacea, pluuiali rubeo, & mitra ſimplici uenit ad capellā: & more ſolito facit oīonem ante altare in faldiſtorio. aſcendit ad ſolium. ſedet: & fit ei a Cardinalibus reuerentia more conſueto. Et poſtq̄ duo Diaconi Cardinales ultimi reuerentiā fecerūt, aſſiſtūt Papæ, & duo Diaconi aſſiſtentes uadunt ante ſedem Diaconorum Cardinalium: ubi capiunt paramenta ſua. idem faciunt Cardinales oēs in locis ſuis ſtantes. Duo primi Diaconi: ubi acceperunt paramenta ſua reuertūtur ad aſſiſtendum Papæ, & alii duo uadūt ad loca ſua, & etiam capiūt paramenta. Interim etiam omnes prælati, & officiales ſua paramenta, & cōctas accipiunt extra cancellum capellæ: & unus ſubdiaconus in conuenienti loco induitur amictu, alba, cingulo, & tunicella uiolacea. Omnibus Cardinalibus paratis cantores incipiunt Antiphonam Exaudi nos Dñe &c. Tunc accedit ante Pontificē Subdiaconus Apoſtolicus: ut ſupra dictum eſt paratus portās lancē cineribus plenā detectā: quā de altari ſacriſta ſiue cerimoniarius ſibi dedit: & ad dextram Pontificis genuflectit, ibidem dictam lancem cum cineribus tenens quouſq; Papa omnibus cineres imponat. Tunc accedunt duo Epiſcopi aſſiſtentes cum libro & candela, & Papa benedicens cineres ſedens cum mitra dicit Antiphonā. Exaudi nos Dñe. qua repetita depoſita mitra ſurgit dicens. Dñs uobiſcum. ℟. Et cum ſpū tuo. Oremus. Omps ſempiterne Deus cū tribus oīonibus ſequentibus prout in libro. Incepta quarta oīone uocatur ad Pōtificis dextrā prior p̄ſbyterorū cardinalium, & duo acoluthi ſuperpelliciis induti, unus cū thuribulo & incenſo, alius cū uaſe aquę benedictę, & aſperſorio: qui ambo etiam ad dextrā Pōtificis locantur poſt preſbyterum Cardinalem aſſiſtentem. Finitis orationibus Papa miniſtrante preſbytero Cardinali aſſiſtente imponit incenſum, aſpergit cineres, deinde incēſat, tunc cā

tores incipiunt, Immutemur habitu. &c. Prior Episcoporum iuxta anti quam cōsuetudinem pluuiali indutus sine mitra uelut aliquando seruatū fuit, & Bonifacius nonus statuit: nunc uero celebraturus Cardinalis iam omnibus ornamentis sacris pro missa dicenda idutus demptis tamē chirothecis & ānulo pontificali accedit ad Papam: & sine mitra solus detecto capite facta Papę reuerentia stans coram eo supra scabellum nihil dicens imponit Papæ sedenti cineres supra caput in formam Crucis: deinde descendit de scabello. amouetur scabellum. sedet Papa. imponitur ei mitra, & accedunt duo auditores portantes mantile, quod a credentiariis Papę acceperunt, illud hincinde tenent super gremia Papę: qui illi cardinali: a quo cineres accepit: inclinato capite coram se stanti dat cineres dicens. Memēto homo. &c. Et nota qd' si Imperator, aut Rex sit præsens accipit cineres immediate post Cardinales omnes, & osculatur pedem papę, & similiter alii prineipes, qui sedent inter Cardinales recipiunt cineres post eos. Non idem seruatur in destributiōe candelarum, & palmarū: quia hi accipiunt prout sedēt, In isto autem actu qui humilitatem p̄sefert principes sacerdoti se inclinant, & illis cedunt, Cardinalis autem si est ille, qui est celebraturus, acceptis cineribus reuertitur ad faldistorium suum prope altare: ubi sedet, & accipit chirothecas & anulum pōtificalem, & imponitur ei mitra, sicq; manet usq; ad perfectam distributionem. Accedunt post successiue omnes alii Cardinales & prelati, & alii, unus post alium & a Papa cineres accipiunt ut in candelis. Si autem qui dedit Papę cineres est prior Cardinalium: postq̄ accepit cineres reuertatur ad locum suum, & celebrans in loco suæ receptionis & in habitu suæ dignitatis accipit cineres, & deinde reuertitur ad altare, & capit ad omnia paramēta: uel ut aliqui uolūt accipit cineres cum plāeta statim post priorem Cardinalium. Acceptis cineribus Cardinales inclinati osculantur genu, alii ēt prælati parati genuflexi osculantur pedem Papę, postq̄ cineres ab eo acceperint. Datis cineribus papa adhuc cum mitra sedēs abluit manus more consueto prout etiam supra in purificatione dictum est, Deinde detracta mitra surgit & assistentibus ante eum duobus ceroferariis more solito cantat Dominus uobiscum. ℟. Et cum spiritu tuo. Oremus. Concede nobis Dñe &c̄. sub cōclusiōe per Christum Dñm nostrū, ut in ordinario. His finitis prælati & officiales oēs extra cancellū, Cardinales uero intus in locis suis dimittūt paramenta, & accipiunt cappas suas consuetas. Et Pontifex facta oratione ante altare facit cū celebrante cōfessionē, & more cōsueto incipitur missa. finita confessione Papa ascendit sedē eminētē, & presbytero Cardinali ministrante imponit incensum in thuribulo. presbyter Cardinalis reuertitur ad locū suū inter duos Cardinales. incēsatur altare, deinde celebrans, postea Papa. Interi cardinales ueniūt ad circulū more cōsueto. Incēsato Papa p̄sbyter Cardinalis uadit ad circulum inter

alios cardinales, & Papa dicit Introitū & Kyrieeleison. Cum dicitur Dominus uobiscum ante orationem Papa descendit ad faldistorium: ubi abstracta mitra genuflectit: & sic manet usq; ad finem omnium orationum. Idem facit anteq̄ incipiatur uersus Adiuua nos sic manens usq; ad finē uersus, similiter dicto p eum Sanctus usq; Per oia secula ante Agnus Dei, & ad oēs orationes post cōionem: & tunc oēs alii: qui sunt in capella genuflectūt p̄ter celebrantē, Diaconum & subdiaconū: qui non genuflectunt nisi ad uersum. Adiuua nos. Ad Introitum, Sanctus, & Agnus Dei fit circulus p̄ Cardinales. patena tenetur p̄ subdiaconū. incēsantur oēs post Offertoriū. pax datur: & alia fiunt prout in aliis missis, & fit sermo. dicūtur quinq; orationes: prima de die sub sua cōclusione, secunda A cunctis, tertia Omps sempiterne Deus: qui uiuorū &c̄. quarta contra paganos, quinta pro Papa. Et nota q̄ post ultimā oratiōem in fine missæ dicitur oratio supra populum sub sua conclusione, & Diaconus surgens uertensq; faciē ad populum dicit Humiliate capita uestra Deo, ad quam Papa & oēs alii manent genuflexi quousq; dicitur Per oia secula &c̄. Tūc Pōtifex surgit: & accepta mitra ascendit ad solium, ubi deponitur ei mitra. Interim Subdiaconus uenit cum cruce ante Papam: qui dicto per Diaconum Benedicamus Dño, & responso Deo gratias dat benedictionem. deinde redit ad cameram more consueto.

De officio diei Cinerum Papa absente. Cap.

Si autem in die cinerum Papa non sit p̄sens: super credentia parant' duo uasa argentea, duę lances pro lauandis manibus Cardinalis celebrātis & alia more consueto. Deinde Cardinalis celebraturus p̄euenit ad ecclesiam in tempore. induit se paramentis uiolaceis usq; ad planetam exclusiue dimissis chirothecis & annulo pontificali. accipit pluuiale super dalmaticam, & mitram albam, & accedit ad altare: ubi deposita mitra astans in cornu sinistro altaris uidelicet epistolę benedicit cineres in lance ibidem super altare positas per sacristam: ut supra dictum est. cum uenerint Cardinales impetrata licentia celebrans cum mitra faciens reuerentiam Cardinalibus accedit ad medium altaris: ubi deposita mitra redibus ad altare uersis a dextris habēs Subdiaconum capellę peluim cum cineribus reuerenter tenentem priori Episcoporum cardinalium in sua cappa lanea consueta ad se uenienti stans caput nudum inclinat: super quod prior prædictus etiam capite detecto cineres imponit dicens Memento homo &c. Cui mox similiter caput inclināti celebraturus imponit etiam cineres eodem modo. Cum ueniunt successiue cardinales reliqui bini & bini cum suis cappis ad cineres. Et celebrans cum dat cineres cardinalibus stat sine mitra: deinde per clericos cappellæ apportat' faldistorium: in quo celebrans sedet & accepta mitra & mappula pro gremiali: quā diaconus capellæ sibi imponit duobus capellanis superpelli-

ciis indutis hinc & inde genuflexis illam tenentibus, dat cineres prelatis & aliis omnibus ad eum uenientibus: qui omnes se profunde inclinant. tamen neq; Cardinales: neq; alii manum uel aliud cineres imponentis debent osculari. datis cineribus celebrans Diacono & Subdiacono mantile tenentibus lauat manus. surgit deposita mitra. ammouetur faldistoriū & reponitur in loco consueto, & stans in cornu epistolę uersus altare dicit. Dominus uobiscum. ℟. Et cum spiritu tuo. Oremus. Concede nobis Domine: ut in ordinario, deinde reaccepta mitra uadit ad faldistorium, deponit pluuiale, sedensq; accipit chirotecas. incipitur missa in qua cū dicit Dominus uobiscum ante orationes quę epistolam precedunt: Cardinales, & alii omnes in locis suis genuflectunt, & sic permanent usq; ad finitas omnes orationes. Idem faciunt quando in tractu dicitur uersus. Adiuua nos Deus &c. per totum uersum. Similiter dicto Sāctus, usq; per omnia secula seculorum ante Agnus Dei &c̄. Dicto Dominus uobiscum ante orationes post cōmunionem. Et hoc seruatur in omnibus missis festorialibus & mortuorum in capella Papę, siue sit presens, siue sit absens Papa: omnes genuflectunt dictis temporibus, & fit sermo. Accedunt autem singuli pro cinerum perceptione eo ordine, prout supra in festo purificationis Beatę Mariæ uirginis in distributione candelarum est ordinatum.

Si Papa in die cinerum celebrabit. Cap.

Si autem in hac die cinerum Papa uellet ipsemet celebrare: finita oratione post dationem cinerum Papa sedet aliquantulum & mox surgens sine mitra incipit. Deus in adiutorium meū pro nona. & cum incipit psalmus Mirabilia: sedet. Cardinales & alii omnes retinent sua paramenta. Diaconus euangelii, & Subdiaconus epistolę parati usq; ad planetam exclusiue induunt Papam more solito: Diaconi assistentes cum suis planetis ante plicatis adiuuant: dum sandalia imponūtur: Papa dicit q̄ dilecta &c̄. Finita nona: ut alias in tertiis Papa lauat manus cum ceremoniis cōsuetis. & tunc incipit seruire pro assistente capellano prior presbiterorū cum pluuiali non cum planeta. parato Pontifice Diaconus & Subdiaconus capiunt planetas plicatas ante pectus & manipulum. fit supplicatio ad altare more consueto: occurrunt tres presbyteri Cardinales ut alias, Diaconus euangelii, & Subdiaconus epistolę dimittūt & reassumunt planetas: ut diximus in prima Dominica de aduentu. genuflexiones ad orationes, uersum & post sanctus seruātur: ut prædiximus, & omnia alia quæ in missis papalibus seruari solent: nisi qd̄ Papa communicat in altari nō autem in sede eminenti. Et similiter communicat ministros: & cum calamo: & dicitur tantum una oratio cum alia supra populum. genuflectit tamen Papa: cū dicitur Adiuua nō in faldistorio ante altare, sed in sede sua. Si Papa celebrans uellet ipsemet sermonem facere post euāgelium descē deret ad faldistorium ante altare, & facta oratione sederet super cathedrā sibi positam

sibi positā ante altare i medio ita ut renes uerteret ad altare, & inde sermonem haberet ad populum, & hoc si altaris statio requireret, uidelicet qd̄ inde uideri possit populus, & tunc Diaconi assistentes sederent hinc inde & ante Diaconum a dextris sederet prior presbyterorum assistēs, & apud eum diaconus euangelii, a sinistris uero Diaconus assistens tantum. Si autem sedendo ante altare non posset uideri populus, ut Romæ in ecclesia sancti Petri. tunc ex sede eminenti Papa haberet sermonē: & sederent omnes ut consueuerunt. Si uero aliquis Cardinalis habiturus est sermonem: ipse debet seruire pro assistente cuiuscūq; conditionis sit & cum pluuiali.

De prima Dominica quadragesimæ. Cap. XXXIIII.

Prima dominica quadragesimę celebrare solet uicecamerarius Papæ si est Episcopus: & si non est Episcopus dignior Episcoporum assistentium Papę cum paramentis uiolaceis. diaconus & subdiaconus utūtur planetis plicatis ante pectus, dicuntur quinq; orationes: prima de die sub sua conclusione, secunda Acūctis, tertia Omnipotens sempiterne Deus qui uiuorum. &c. quarta cōtra paganos: quinta pro Pontifice, omnes hę quatuor sub sua cōclusione: & fit sermo, quem facit procurator ordinis prędicatorum. Omnia alia fiunt more consueto.

De secunda Dominica quadragesimę. Cap. XXXV.

Secunda dominica quadragesimę celebrare solet alius ex Episcopis assistentibus Papę in paramentis uiolaceis. Ministri utuntur planetis plicatis prout in dominica præcedente. dicuntur quinq; orationes ut supra. Omnia alia fiunt more solito. Sermonem facit procurator ordinis minorum.

De tertia Dominica quadragesimæ. Cap. XXXVI.

Dominica tertia quadragesimę celebrare solet unus ex Episcopis Papæ assistentibus in paramentis uiolaceis. ministri utuntur planetis ut supra. dicūtur quinq; orationes. & omnia alia fiunt prout in prima dominica quadragesimę. Sermonē facit procurator ordinis Eremitarum diui. Augustini.

De quarta dominica quadragesimę quę dicitur lætare siue de Rosa Cap. XXXVII.

Quarta Dominica quadragesimæ, quę dominica Lętare uel de Rosa uocatur, celebrare solet unus ex reuerendissimis dominis presbyteris cardinalibus. Hoc mane anteq̄ Pōtifex secretam cameram exeat. in camera papagalli iuxta lectum paramenti aut alio cōuenienti loco insternit̄ parua mensa mappulis mundis cooperta fericeis, duo cādelabra cū luminaribus desuper. thuribulum cū incenso, uas aquæ benedictæ cum aspersorio ampulla cum balsamo, pixis cum musco, & unū paruum coclear, ac candelabrum pro rosa desuper ponenda. cum Pontifex exit de camera secreta: præfertur ei aurea rosa per unum ex cubiculariis secretis: & ponitur su

p mẽſam ſuper candelabrum prędictum. Et omnia ſeruantur circa benedictionem, & traditionem roſę, quę ſuperius diximus in prima parte, Pontifex igitur hora competenti auream roſam deferens ſiniſtra manu, & dextra populum benedicens ad eccleſiam cum pluuiali, & mitra preciosis procedit. duo Cardinales aſſiſtentes hinc & inde fimbrias pluuialis Papæ eleuatas portant. Caudam uero portat nobilior laicus. cum Papa fuerit in capella apud faldiſtorium dat roſam Diacono a dextris aſſiſtenti: & ille uni ex clericis camerę, qui eam ad altare portat. & per ſacriſtam: uel eo abſente per clericum cerimoniarum locatur ſuper altare in medio. tunc fit confeſſio & miſſa incipitur more conſueto. finita confeſſione Pontifex aſcendit ad ſolium. celebrans utitur paramentis uiolaceis & mitra preciosa. miniſtri utuntur dalmatica, & tunicella non planetis, hac die non dicitur Pax uobis: ſed Dominus uobiſcum. Dicũtur quinq; orationes, & alia fiunt, pro ut in Dominica prima quadrageſimę. Sermonem facit procurator ordinis Beatę Marię de monte Carmelo. finita miſſa datur Roſa, & ſociatur ille cui data eſt, ut ſupra diximus in prima parte.

De quinta Dominica quadrageſimę. Cap. XXXVIII.

Quinta dominica quadrageſimę, quę de paſſione dicitur anteq; Papa de camera exeat coperiantur Cruces ſuper altare: & quę ante Pontificem portari ſolet. ſi officium peragi debet in capella maiori conſueuit parari quoddam uelum ſericeum ſuper altare: quo imagines in pariete altaris depictę cõtegantur: Hodie celebrare conſueuit aliquis prelatus Romanæ curię, Tres orationes dicuntur, prima de die ſub ſua concluſione. Secunda contra paganos, tertia pro Pontifice ſub ſua concluſione. cum in fine Euãgelii dicitur Ieſus autem abſcõdit ſe, & exiuit de templo clerici capellę ſuper altare uelum paratum cordulis in rotulis ſupra in altum confixis euntibus ſurſum trahunt: ut eo imagines omnes ibidem depictę cooperiantur, & ſermo per aliquem prelatum, uel per fratrem ordinis ſeruorum fieri conſueuit.

De Sexta Dominica quadrageſimę in palmis Papa preſente. Cap. XXXIX.

Sexta Dominica quadrageſimę quę palmarum appellatur, ordinentur palmę in capella benedicẽdę, & deſtribuẽdę, uidelicet duę magnę uariis floribus, & perpulchre laboratę, tertia parua ſimili modo ornata, & laborata pro Pontifice. alię palmę primis duabus minores etiam pulchrę ornatę ſine floribus tamen pro Cardinalibus, minores pro prelatis & pro oratoribus, & magnis nobilibus, pro officialibus ac aliis omnibus ad capellam uenientibus. deficiẽtibus palmis parãtur rami oliuarũ,

in numero copioſo crucibus ex foliis palmarũ cõfectis ſingulis alligatis. Item credentiarii Papæ ordinent ſuper angulo altaris capellę: ubi benedictio fieri debet: duo uaſa conuenientia pro lauandis manibus Papæ: cum mantili, & gremiali ac medulla panis, clerici capellæ preparent thuribulum cum nauicella cocleari, & incenſo: uas aquæ benedictæ cum aſperſorio, & duo candelabra cum luminaribus. paretur etiam per forerios ad oſtium capellę baldachinum. Hora deinde conuenienti Pontifex paratus amictu, alba cingulo, ſtola uiolacea, pluuiali rubro, & mitra ſimplici precedentibus Cruce ac Cardinalibus, & aliis more ſolito uenit ad capellam: ubi palmæ ſunt benedicendæ. facta oratione ante altare aſcendit ad ſolium, ſedetq;. tunc cardinales ueniunt ad reuerentiam cum cappis, deinde capiunt paramenta ſua uiolacea: ut ſupra in candelis, & cineribus diximus: & ſimiliter omnes alii prælati & officiales. omnibus paratis Papa depoſita mitra ſurgit: & miniſtrantibus duobus Epiſcopis aſſiſtentibus librum, & candelam more ſolito. Papa ſtans benedicit palmas incipiens uerſ. Dominus uobiſcum. Oremus Auge fidem in te ſperantiũ Deus. &c. cum præfatione & quinq; orationibus ſequentibus. interim nihil cantatur. Cum quinta oratio dicitur: Prior preſbyterorum cardinalium uenit ad dextram Papę: & duo acoluthi unus cum thuribulo & nauicella, & alius cum aſperſorio & uaſæ aquę benedictę. finitis orationibus miniſtrante priore prædicto Papa adhuc ſtans ſine mitra imponit incenſum: deinde aſpergit uerſus palmas tertio, poſtea incenſat ter ducens thuribulũ, tum dicit Dominus uobiſcum, & aliam orationem, quę incipit Deus qui filium tuum. &c. Tum ſedens accipit mitram: & preſbyter Cardinalis ac acoluthi ad ſua loca reuertuntur: accedit deinde prior epiſcoporum cardinalium ſtans detecto capite ante Pontificem, illi dat ſigillatim duas magnas palmas: quas Põtifex dat duobus nobilioribus curię tenẽdas: & d'ferẽdas. qui iuxta Pontificẽ hinc & inde collocantur: deinde dat eidem tertiam minorem, qua Pontifex in officio utitur: & hanc unus ex cubicularijs ſecretis ſeruat, Et ad unamquamq; palmam oſculantur palmam, & manum Pontificis. incepta diſtributione palmarum cantores dicunt Antiphonã Pueri hebręorum. pro ut in ordinario. palmas miniſtrant clerici camerę camerario uel eius uicecamerario: qui eas det Cardinali ad illam Papę manum aſſiſtenti: ad quam poſitę ſunt palmæ: & duo auditores accedunt, quorum dignior mappulam pro gremio Põtificis: quam a credentiariis Papę accipit, Cardinalibus aſſiſtentibus porrigit, qui eam gremio Pontificis ſuperponant. auditores uero illam hinc & inde genu flexi tenent uſq; ad finem diſtributionis. Tunc Pontifex priori Epiſcoporum Cardinalium dat palmam, qui eam deuote ſuſcipiens eius manum deinde genu dextrum oſculatur. Idem faciant ſucceſſiue omnes Cardinales.

postmodum prelati omnes parati, & omnes alii. pro palmis ueniunt prelati parati genu flexi. postq̃ palmas receperint dextrum genu tantum, alii uero omnes pedem Papæ osculantur, uidelicet cancellario maiore penitentiario, & camerario Sanctę Romanę Ecclesię Cardinalibus dantur duæ palmę pro quolibet. Celebrans recepta palma sua uadit ad faldistorium prope altare: ubi depositio paramento accipit cappam, sedensq; dicit Psalmum. Quam dilecta. &c. capit sandalia, & paratur more consueto. si missa in illa capella dicenda erit, in qua palmę sunt benedictæ, poterit etiam prius accipere sandalia, & alia paramenta, & cum habitu ordini suo congruo ire pro palma, & deinde redire ad faldistorium. Si uero in alio loco benedicuntur palmę, celebraturus accepta palma redit ad locum suum, ubi deponens paramenta accipit cappam, & uadit ad capellam uel ecclesiam: ubi rem diuinam est peracturus. ibidem paramenta recipit. ministri utuntur planetis ante pectus plicatis. finita distributione Pontifex lauat manus ordine consueto deferente aquam nobiliore laico, & ministrante Episcopo cardinali primo. tum deposita mitra surgit. accedunt Pontifices assistentes cum libro, & candelabris, & Papa stans Dicit Dominus uobiscum. Oremus. Omnipotens sempiterne Deus, prout in ordinario. Interim ordinatur supplicatio: & octo nobiles, qui baldachinum super Pontificem portẽt. Papa finita oratione sedens accipit mitram, & ministrante presbyterorum Cardinalium priore ponit incensum. Et nota qđ ad priorem diaconorum cardinalium spectat semper ordinare supplicatiões: & anteq̃ Papa surgat, & eius crux se moueat, Diaconus a sinistris Papa assistens uersus ad populum alta uoce dicit In mediũ lectionis Procedamus in pace, & cantores respondent: In nomine Christi amen. supplicatio fit usq; ad locum ubi Pontifex populo palmas proiiciet, & deinde ad ecclesiam siue capellã: ubi officiũ peragendũ erit, proceditur eo ordine ut supra in die purificationis Beatę Mariæ uirginis est exp̃ssum. postq̃ Pontifex palmas populo proiecerit cũ ad ecclesiam siue capellam reuertitur, anteq̃ Crux ingrediatur, intrãt duo uel tres ex cantoribus & clauditur porta, & ibi duo uel tres ex prædictis cantoribus cantant Gloria laus. &c. Et cantores, qui sunt ab extra repetunt eundem uersum, prout in ordinario. Finitis uersibus uel maiori parte, ut tempus postulabit, cantores ab extra cantant Antiphonam. Ingrediente Domino: & subdiaconus cum Cruce tãgit portam: quæ aperitur, & intrant omnes. prelati, & officiales anteq̃ cancellum capellæ intrent, deponunt paramenta, & superpellicia, & accipiunt cappas. Cardinales uero in locis suis paramenta deponunt, & cappas accipiunt. Papa cum fuerit ante altare orat in faldistorio sine mitra, si prius ibidem non orauit, tum surgit, & cum celebrante dicit confessionem, & incipitur Introitus.

finita confessione Papa ascendit ad solium, sedetq; & ministrante priore presbyterorum imponit incensum, quia non fit ei reuerentia a Cardinalibus, cum prius facta sit, unaq; tantum oratio dicitur. Dum cantatur tractus: clerici capellę portant paramenta ad locum: ubi stant cantores. ibi tres ex eis dicturi passionem parantur amictu, alba, cingulo, manipulo, & stola in modum Diaconi coloris uiolacei. omnes consueuerunt tamen plerunq; uti uariis coloribus importunitate aliquorum, & contra uoluntatem clericorum cerimoniarum. uidelicet qui euãgelistæ personã sustinet albo, Iudeus rubro, Christus nigro. Sed honestius ẽt ut omnes utãtur uiolaceis. Et circa finem tractus mouẽt se a loco: ubi se induerint, & ille qui euãgelistam aget portat librum, & precedit, Sequitur iudęus, deinde Christus. faciunt reuerentiam altari & Papę, deinde ascendunt ad osculum pedis papę unus post alium: prout uenerunt: deinde uadunt ad locum euangelii consuetum: ubi passionem cantare debent sine luminaribus & incenso. Adducuntur etiam illuc tres capellani celebrãtes, quorum unus stans in medio aliorum duorum tenet librum super caput suum, sicut ad euangelium subdiaconus tenere consueuit & mutantur per uias. Dum incipitur passio Papa surgit deposita mitra, & omnes alii surgunt, & stant usq; in finem palmas manu tenentes. Celebrans uero deposita mitra uadit de faldistorio suo ad cornu epistolæ altaris: ubi stat discooperto capite & palmã etiam manu tenet. super altare habet missale & plane legit passionem uersus aliquantulum ad illam cantantes. Et postq̃ passionem legerit, dicit pro euangelio: Altera autem die, prout in ordinario. finita passione a cantoribus redit ad faldistorium suum. cum cantor in passione dixerit. Iesus autem iterum clamans uoce magna emisit spiritum. Papa in solio, celebrans ante altare, & omnes alii in locis suis detectis capitibus genu flectunt orantes per spacium unius Pater noster. Tum surgentibus omnibus cantor perficit passionem, & Papa sedet, & accipit mitram. Cãtores uero factis reuerentiis altari, & Papę recedunt. Diaconus autẽ planetam plicatam habens super humerum sinistrum accipit librum euangeliorum, & illum ponit super altare. deinde uadit ad osculũ pedis Papę. tum reuertitur ad altare & ibi genu flexus dicit Munda cor meum. &c. Interim ministrante priore presbyterorum cardinalium Papa imponit incensum more consueto. Diaconus dicto Munda cor meum. &c. accipit librum de altari tenens illum ante pectus suum, & accedit ante gradus Papæ: præcedentibus illum thuriferario, & duobus capellanis celebrantis sine candelabris, & luminaribus ac Subdiacono sequente, ut alias: petitq; benedictionem. incensat librum. & cãtat euangelium. quo finito Papa osculatur librũ & incensatur, ac omnia alia fiũt, ut in aliis missis. Ad eleuationem Sacramẽti Papa etiam solet tenere palmã suã nõ alii. Et nõ fit sermo. finita missa Papa dat benedictionem, & celebrans pronun-

ciat indulg entias.Illi duo nobiles cum palmis pręcedere debent imme-
diate Pontificem poſt diacones aſſiſtentes uſq; ad cameram papagalli.& illas ibi camerariis ſecretis conſignare.

De officio Dominicę palmarum Papa celebrante. Cap.XXXX

Si Papa hac die palmarum uoluerit celebrare:omnia ſeruabũtur ; quę in aliis miſſis papalibus ſeruari ſolẽt .Diaconus & Subdiaconus utuntur planetis ante pectus plicatis,quas non accipiunt niſi cum Papa habue-
rit omnia paramenta, & ipſi induti uſq; ad planetam excluſiue induunt Papam.Sed paſſionem cantabunt tres cantores more conſueto:Si Car-
dinalis diaconus eam noluerit cantare:ſi autem Cardinalis cantare uo-
luerit ,ut antiqui factitarunt:ſeruabitur ut latius dicemus infra in Para-
ſceue.Cum uero peruẽtum fuerit ad locum,ubi dicitur.Altera autem die Diaconus Cardinalis depoſita planeta & plicata ea,ac poſita ſuper hu-
merum ſiniſtrum:petit benedictionem.& facit ut alias quando eſt dictu-
rus euangelium. Noſtris temporibus non portantur luminaria ad hoc euangelium ſed incenſum tantum.Legi tamen in libris cerimonialibus, qđ luminaria portantur ad hanc partem.Quid conuenientius , maiores ſtatuant.alia ſeruantur ut alias.

De officio Dominicę palmarum Papa abſente. Cap.XXXXI

Si uero Papa non interſit huius diei officio:parantur palmæ in loco conuenienti ,ut ex altari commode benedici poſſint . Et Cardinalis cele-
braturus pręuenit ad eccleſiam:ubi capit paramenta omnia uſq; ad dal-
maticam incluſiue.deinde imponitur ei pluuiale,mitra, ac annuli ponti-
ficales ſine chirothecis : quibus ſic indutus , poſtq̃ Cardinales uenerint, Impetrata ĩcipiẽdi uenia accedit ad altare cum mitra,& facta reuerentia Cardinalibus deponitur ei mitra,& facit reuerentiam Cruci in altari po
ſitę:& ſtans in medio altaris ex libro ibidem ante ipſum poſito benedi-
cit palmas aſſiſtente ſibi a dextris Diacono:& a ſiniſtris ſubdiacono,pa-
ratur interim aqua benedicta cum aſperſorio,& thuribulum cum naui-
cella incenſi,quę duo ex capellanis celebrantis tenẽt.finita benedictione celebrans imponit incenſum in thuribulum,deinde aſpergit,tum incen-
ſat palmas miniſtrante diacono . ponitur poſt hæc ei faldiſtorium ante medium altaris:ubi ſedet,& accipit mitram,& mappulam ſuper gremi-
um:Et clerici camerę, & uicecamerarius, uel in eorum abſentia cubicu-
larii Papæ,& alius prælatus miniſtrent palmas celebranti . Interim om-
nes Cardinales iuxta ordinem ſuum in locis ſuis depoſitis cappis capi-
unt paramenta ſua.ſimiliter omſnes prælati, ac officiales conſueti extra cancellum capellæ paramenta,ſeu ſuperpellicia accipiunt , in quibus ad capellam reuertuntur.poſtq̃ omnes paramenta acceperint,accedunt car-

dinales omnes:primi ſeniores,deinde alii per ordinem bini & bini,& can
tores incipiunt Pueri hebręorum .cum fuerint primi ante celebrantem coram eo mitras deponũt :ſurgit celebrans depoſita mitra,& e manibus primi Cardinalis accipiet palmam . Deinde celebrans det eidem primo Cardinali,& ſucceſſiue omnibus aliis Cardinalibus palmas , ſtans ſem-
per ſine mitra.Tum ſedẽs cum mitra dat palmas omnibus prelatis ,aliis dum ſufficiunt,deinde det ramos oliuarum.Et neq; Cardinales neq; præ-
lati palmas accipientes manum aut aliquid celebrantis oſculari debent: ſed ſolum palmas accipiendo aliquantulum caput inclinant . Alii uero omnes uidelicet protonotarii,officiales, & quicunq; alii non parati pal-
mas accipiendo coram celebrante genu flexi manum oſculari debent. Veniunt autem eo ordine ad palmas recipiendas,quo de candelis,& ci-
neribus diximus.Finita diſtributione celebrans adhuc ſedens cum mitra ante altare lauat manus,deinde depoſita mitra ſurgit: amouetur; faldi-
ſtorium,& ſtans in medio altaris uerſus ad altare Dicit cantando Domi-
nus uobiſcum.&c.Oremus.Omnipotens ſempiterne Deus.&c . Deinde imponit incenſum in thuribulo & ordinatur ſupolipatio.Crucem defert Subdiaconus capellæ omnibus paramentis indutus inter duos cerofe-
rarios,quos præcedit thuriferarius.Crucẽ pręcedunt ſcutiferi Papę.&c. pr out ſupra in miſſa Papæ,poſt crucem prælati omnes parati.deinde car
dinales,& in fine celebrans ſolus medius inter Diaconum capellę a dex-
tris & capellanum ſuum aſſiſtẽtem ſine pluuiali, ambos eius pluuialis fim
brias ſuſtinentes.Et omnes deferunt in manibus ſuis palmas. Cantores uero iuxta portam:ubi Papa conſueuit palmas proiicere,ſe firment.lo-
centur itaq; per ordinem prælati omnes deinde Cardinales taliter qđ iu
nior ſit iuxta portam,extra quam ſolent proiici palmę populo.& hoc or
dine uadunt ad locum:ubi palmæ ad populum proiiciuntur:quem ingre-
ditur celebrans cum ſuis miniſtris & aliis cardinalibus:qui intrare uolue
rint,& palmas populo proiicit.tum ordine,quo uenerant , ad capellã re
uertuntur,ſiue ad eccleſiam:ubi miſſa celebranda eſt . Subdiaconus uero cum Cruce & cantores cum fuerint apud portam capellę:ſiue eccleſiæ ſe
firmant ab extra:& duo uel tres cantores intrant,& clauditur porta om
nibus aliis extra manentibus.Quibus hinc inde ſuo ordine ſtantibus can
tores qui ſunt intus incipiunt Gloria laus.&c. Reſpondent cantores ab extra ut in ordinario.Tum illi ab extra dicunt Antiphonam Ingredien-
te Domino.Et ſubdiaconus cum Cruce portam tãgit,aperitur,& intrãt omnes.Cardinales in capella deponunt paramenta in locis ſuis , prelati uero & officiales extra cancellum capellę,& capiunt cappas laneas . cele
brans uero uadit ad altare:ubi in faldiſtorio ſuo depoſito pluuiali ſedet, capit chirothecas,planetam ,mitram , & annulum Pontificalem. Tum accedit ad confeſſionem , & dicit miſſam more conſueto,& dicitur tan-

tum una oratio, & non fit ſermo: Cum tractus dicitur, cantores tres parant ſe pro paſſione dicenda, & circa finem tractus intrant capellam, ueniunt ad celebrantem, cuius manum genu flexi oſculantur: deinde cum tribus capellanis celebrantis accedunt ad locum conſuetum, & dicunt paſſionem. Interim uero, dum paſſio dicitur Celebrãs ſtans in cornu epiſtolę altaris palmam in ſiniſtra tenens, & miſſali ſuper altari poſito legit paſſionem & euangelium, ut ſupra Papa pręſente dictum eſt. finita paſſione reuertuntur ad loca ſua cantores: diaconus capellę ponit librũ ſupra altare, & celebrans accedit ad faldiſtorium accepta mitra, ubi ſedẽs miniſtrãte Diacono capellę imponit incẽſum. deinde dicto per Diaconum ante altare, Mũda. &c. illi coram ſe genu flexo Benedicit, & alia omnia fiunt ut ſupra diximus.

De matutinis tenebrarum quartæ Ferię maioris hebdomadę Papa pręſente. Cap. XLII

Feria quarta maioris hebdomadę, quę ſancta dicitur, clerici capellæ ponunt in tempore in preſbyterio, ſiue in plano altaris ad cornu epiſtolæ in oppoſito loci ubi faldiſtorium pro celebrante poni ſolet, in capella ſacri palacii, & alibi pro loci diſpoſitione. ponetur cãdelabrum in ſuperiore parte triangulare aptum pro quindecim candelis unius librę pro qualibet, uel circa. ſuper cãdelabrum ipſum aptant, & collocant candelas ipſas pro matutinis tenebrarum. hora deinde conuenienti Papa indutus amictu, alba, cingulo, ſtola uiolacea, & manto cum caputio inuerſo ſupra caput, uel cappa rubra de ſcarlato ſine mitra, & non pręcedente Cruce uadit ad capellam & poſt eum Cardinales, & pręlati. alii diaconi Cardinales qui alias aſſiſtere ſolent uadunt poſt preſbyteros Cardinales in loco ſuo, quia Papę non fit aſſiſtentia. fimbrias portat dignior ex aſſiſtentibus Epiſcopis poſt Papam. Quando Papa habet mantum aſſiſtẽtes Epiſcopi non debent habere cappas ſed mantum, quod mantellum aſſiſtentis ſiue croceam uocant cum caputio inuerſo in modum cubiculariorum. Cum Papa peruenerit ad capellam, facit orationem modo ſolito, deinde uadit ad ſedem ſuam. Cardinales non aſſiſtunt: neq; fit ei reuerentia a Cardinalibus. cum quieuerit aliquantulum ſurgit, & detecto capite uerſus ad altare dicit ſecrete Pater noſter, quo completo caput ſibi ipſi cooperit, & cantores incipiunt pro matutinis. Zelus domus tuę. &c. cum incipitur Pſalmus, Papa ſedet & omnes alii aſſiſtentes Epiſcopi aptant mantum Papæ ſiue cappam. Ad finem cuiuſlibet pſalmi tam in matutinis q̃ in laudibus cerimoniarius facta reuerentia Papę accedit ad candelabrum quindecim candelarum, & extiguit unam ex candelis. finito primo nocturno Papa ſurgit, & detecto capite ſtans uerſus ad altare dicit. Pater noſter ſecrete, & illud proſequitur. quo finito ſine ulla pronunciatione abſolutione ſiue benedictione ſedet: ſimiliter & alii omnes cantores in loco eorum ſtantes ex libro ſuper eorum pulpito poſito uerſi ad altare abſolute incipiunt lectiones ex libro Threnorum ſine lamentationum Hieremię prophetæ: ut in breuiario, & in principio, & fine faciunt reuerentiam altari, & Papę. idem fit in ſecundo & tertio nocturno. Cum incipitur Benedictus, Papa ſurgit ſtans detecto capite uerſus ad altare. & remanet una cãdela ſuper candelabrum. Interim extinguntur per cerimoniarum ſex candelę ſupra altare paulatim: qui ita diſpenſat tempus, ut in ultimo uerſu extinguat ultimam candelam. clerici capellæ extingunt etiam eodem ordine ſex intorticia poſita ſuper cancellum capellę, dum replicatur Antiphona ad benedictus. Papa circa finem deſcendit ad faldiſtorium: & cerimoniarius accedit ad candelabrum, & unicam candelam. inde accipiens eam ardentem ad cornu Epiſtolę altaris portat, & eam ibi ſub altari abſcondit ardentem. cum incipitur Chriſtus factus, Papa genu flectit in faldiſtorio, & ſuper illud procumbit. Quo finito cantores dicunt. Miſerere alte legendo ſine nota uſq; ad finem. Et Papa adhuc genu flexus dicit orationem. Reſpice &c̃. uoce intelligibili uſq; Qui tecum excluſiue, quod ſecrete complet. Et finita oratione cerimoniarius incipit pulſare manibus ſuper gradum altaris uel aliquod ſcabellum, & omnes faciunt fragorem, & ſtrepitum aliquantulum. Et mox cerimoniarius profert cãdelam accenſam, & omnes ſilent. ſurgunt & diſcedunt. candelę quindecim ſpectant ad clericos cerimoniarum. Supra ſcripta omnia ſeruantur in quinta, & ſexta feria ſequentibus in matutinis: in quibus nõ portatur Crux ante Papam, neq; ipſe uenit cum mitra.

De matutinis tenebrarum quartę feriæ maioris hebdomadæ Papa abſente. Cap. XLIII.

Papa uero abſente pro matutinis tenebrarum i quarta feria maioris hebdomadę. poſtq̃ Cardinales aliqui in capella fuerint, & aliquantulum quieuerint, & intorticia ſuper cancellum, ac candelę ſuper altare, & candelabrum accenſa ſunt: Cerimoniarius licentia impetrata cantoribus ſignum facit, qui dicant. Pater noſter & incipiunt Antiphonã primi pſalmi, qua incepta ſurgunt cardinales & omnes alii. incepto pſalmo ſedent omnes cerimoniarius in fine cuiuſlibet pſalmi extinguit unam candelã, ut ſupra. cũ rñdetur ad uerſiculũ cuiuſlibet nocturni: oẽs ſurgũt, & detectis capitibus uerſi ad altare ſtãtes dicũt ſecrete Pater noſter. deinde ſedẽt & cãtores dicũt lamẽtatiões & lectiones ut ſupra. cum incipitur benedictus, ſurgunt cardinales, & alii oẽs, & eo. finito cũ repetit̃ antiphona ſedẽt uſquequo incipiat̃ Chriſtus factus, tũc genu flectunt. finito miſerere

prior cardinalium uel ut aliquando ſeruatum eſt Cardinalis in craſtinum celebraturus genu flexus in ſuo loco inter alios Cardinales dicit Oratio nem:Reſpice.&c.Alia omnia fiunt ut ſupra.

De quinta Feria maioris hebdomadę,quæ Cęna Domini dicitur Papa præſente. Cap.XLIIII.

Feria quinta in cęna Domini Sacriſta debet ſummo mane aut per diem antea paraſſe locum: ubi honorifice reponatur ſacramentum, Quod Romę fieri ſolet in parua capella palatii, & forerii baldachinum album ante cancellos capellæ magnę ſuper credentia præter conſueta. paretur alius calix cum palla & patena,& mappula ſericea,ſuper calicem pro miſſa ordinatum ponantur duę Hoſtiæ conſecrandæ, Item portentur candelæ circa finem miſſę diſtribuendæ pro deducendo Sacramento & proceſſibus,ad locum conuenientem,uidelicet una duarum librarum uel circa pulchre laborata pro Papa.pro Cardinalibus cerę albę trium librarum uel circa quælibet,& duarum librarum ceræ comunis quælibet pro prelatis paratis tantum:quia nullis aliis candelę deſtribuuntur.Item parentur duodecim intorticia ad honorandum Sacramentum cum portatur,deinde hora competenti Papa indutus amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali albis, & mitra precioſis uenit ad capellam,orat, & facit confeſſionem more ſolito.non fit ei reuerentia a Cardinalibus, quia fiet poſtea in loco benedictionis anteq̃ legantur proceſſus. facta confeſſione Papa aſcendit ad ſolium,ſedetq;, & miniſtrante priore preſbyterorum Cardinalium imponit incenſum:incenſatur altare,Papa,& celebrãs more conſueto.Interim Cardinales ueniunt ad circulum·Gloria in excelſis,& Pax Domini ad collectam primam,& Credo in unum Deum dicuntur & una oratio tantum.non fit ſermo.non datur oſculum Pacis poſt Agnus Dei, ſed Pax Domini,& Agnus Dei.ante omnes orationes ſequentes dicuntur.Omnia alia fiũt ut alias.paulo ante cõmunionem cerimoniarius portat Calicem predictum de credentia ad altare pro reponendo in eo Corpus Domini reſeruandum. facta cõmunione per celebrantem de utraq; ſpecie anteq̃ ſe purificet,reponit reuerenter Corpus Domini reſeruandũ in calicem ultimo paratum.quem Diaconus cũ palla patena deſuper poſita, ac uelo ſericeo cooperit:& i medio altaris collocat reuerẽter,deinde celebrãs ſe purificat in eodẽ loco.& reuerẽtia facta Sacramẽto ſine mitra quaſi lateraliter in cornu epl̃ę ubi ſtãs uerſa facie ad populũ lauat manus ob reuerẽtiam Sacramẽti,& cõplet miſſã.Interim prelati & ſubdiaconi,auditores, clerici camerę,& acoluthi extra cãcellũ capellę capiunt paramẽta & ſuperpellicia ut moris eſt.Subdiaconus Crucẽ ante Põtificẽ portaturus oia paramẽta accipiat,ac ſi epiſtolã eẽt dicturus.per cerimõiariũ uero diſtribuũtur cãdelę,quæ portãtur p clericos capellæ.pro Sãctiſſimo Dño noſtro datur uni ex cubiculariis ſiue ſecretis, & pro Cardinali-

bus dantur ſuis familiaribus ſeruientibus de cera alba. omnibus autem aliis prælatis paratis de cera communi.Et in fine miſſæ dicitur. Ite miſſa eſt.Finita miſſa Papa dat benedictionem,& non indulgentias. & celebrans ſignãs altare dicit.Initium ſancti Euangelii &c̃.Accedit ad faldiſtorium.exuitur omnibus paramẽtis miſſalibus.& deinde alia ordini ſuo conueniẽtia accipit,, ſicut alii Cardinales,& uadit ad locum ſuum inter alios Cardinales:qui omnes paramenta ordinibus ſuis conuenientia accipiunt.Sex capellani celebrantis cum ſuperpelliciis intorticia ante ſacramentum portant.omnibus paratis duo acoluthi offerunt duo thuribula Papę,& miniſtrante preſbytero Cardinali Papa imponit incẽſum, & accenduntur omnes cãdelæ Papę,Cardinalium,& prælatorũ: ac duo decim intorticia uel plura,ſi Papę placet,quę portantur per capellanos celebrantis duo per quemlibet.deinde Papa deſcendit ad altare:ubi genu flexus corpus Domini in calice pro craſtina die repoſitum reuerenter incenſat ter thuribulum ducens: Deinde calicem ipſum cum ſacramento facta reuerentia deuote accipit,illumq; detecto capite portat ſub baldachino:quod extra cancellos capellæ expectantes aſſiſtentes Papæ digniores Epiſcopi cum ſuis pluuialibus portant:mitras ſuas in manibus ferentes.hoc autem ordine proceditur. primo ſcutiferi Papæ,procuratores ordinum,Aduocati mixtim cum ſecretariis,cubicularii nobiles & oratores,cantores Papę hymnum Pange lingua cantantes,clerici cameræ,auditores,duo acoluthi cum cãdelabris.Subdiaconi,quorũ unus tunicella,& alius ut ſupra paratus Crucem portat.poſt crucem Abbates,Epiſcopi,Archiepiſcopi,Oratores, prælati, Vicecamerarius, ſi eſt Epiſcopus,alii aſſiſtentes Papę,Diaconi,preſbyteri,Epiſcopi Cardinales omnes ſine mitris.Deinde omnia intorticia quæ ſequuntur,duo acoluthi cum candelabris,& duo acoluthi cũ thuribulis ſacramentũ continuo incenſantes. Deinde Papa medius inter duos Diaconos Cardinales aſſiſtentes ſub baldachino ut diximus:qui hinc inde phrygium pluuialis Papę eleuatum retinent.Caudam portet dignior laicus urbis.Papam ſequantur auditor de mitra ſeruiẽs medius inter duos cubicularios ſecretos.protonotarii,& alii ſine paramentis.Cum papa fuerit in loco:ubi ſacramentum reponi debet,Cardinalis:qui celebrauit uel Diaconus a dextris Papę aſſiſtens illud de manibus Papæ recipiat, & in locellum reponit,Et Papa aliquantulum retrocedens facta reuerentia incenſum miniſtrante preſbytero Cardinali imponit,& ſacramentum denuo: ut prius incenſat:Deinde ſacriſta locellum claudit,& clauem tradit Cardinali in craſtinum celebraturo.

De proceſſibus:qui fiunt per Papam. Cap.XLV.

His peractis extinguntur cãdelæ & intorticia omnia prẽter faculas, quę ſuper candelabris acoluthorum ſunt crucem præcedentium. & itur

ſupplicationis more ad locum:ubi proceſſus legi debent :ordine quo ex capella maiore ad minorem cum ſacramento uenerũr. baldachinum per oratores,uel nobiles ſupra Papam portatur.Cum ad locum benedictionis peruenerint:uel potius ſtatim repoſito ſacramẽto Papa demiſſo pluuiali,& ſtola albis.accipit ſtolam,& pluuiale rubra preciosa, ſedetq; ſuper ſedem ibidem ſibi paratam.ubi Cardinales omnes tantum ad reuerẽtiam recipit.deinde accedit ad pulpitum, unde uideat populum. Et Subdiaconus tunicella indutus ſtans a ſiniſtris Papæ legit proceſſum latine. Et Diaconus Cardinalis ſtans a dextris Italico ſermone. dum incipiuntur proceſſus:accenduntur candelæ : & Papa,& alii tenent ſuam accenſam.Finitis proceſſibus Papa, & omnes alii proiiciunt eas ſuper populum.His peractis mouetur pannus niger : qui erat ante Papam pendens in conſpectu populi,& datur benedictio ſolennis.Sancti Apoſtoli &c.ut in libro,& publicatur plenaria indulgentia per duos Diaconos Cardinales aſſiſtentes,in latino per illum a dextris,& in ſermone Italico per illum a ſiniſtris.Deinde Papa reuertitur ad palatium ad mandatum faciendum.Et cardinales ſeniores, ſi uolunt,Põtifice indulgente diſcedunt. Iuniores,& Diaconi remanẽt.paramẽta uero dimittũt in loco bñdictiõis.

De mandato faciendo. Cap.XLVI.

Cum Papa peruenerit ad aulam ad hoc paratam : ſint ibi ordinati tredecim pauperes in albis ueſtibus nouis a Pontifice ſibi datis ſedentes ſuper ſcamnis altis bene ornatis.credẽtia ordinata ſit cum floribus & herbis odoriferis, uaſis cum aqua calida & frigida:ac rebus aliis opportunis uidelicet peluibus tredecim cum totidem uaſis aqua calida implendis.Item tredecim mappulis in alio bacili. Item aurei papales tredecim duplices,ſiue uiginti:ſex ſimplices,& totidem nummi argentei pro eleemoſyna pauperum .Nam Papa dat cuilibet pauperi unum aureum duplicem:uel duos ſimplices,& totidem argenteos, & hi in aliquo uaſe,diſponũtur:duo uaſa pro lauandis manibus Papę cum ſuo mantili. Item paretur etiam pulpitum cum ſuo pallio albo pro Euangelio, & liber euangeliorum: ac aliud pulpitum pro cantoribus.duo candelabra cum luminaribus,thuribulum cum nauicella,& incenſo,quę acoluthi teneant,ſedes pontificalis in plano,pluuiale rubrum, & ſimplex, & ſtola uiolacea pro Pontifice, & liber pro oratione. Cum peruentum fuerit ad locum : Papa exuit pluuiale precioſum, & induit ſimplex,& ſedet in ſede ſua cum ſimplici mitra. Tunc acoluthus cum thuribulo accedit, & miniſtrante primo preſbytero Cardinali:uel digniore alio poſt eum in eius abſentia,Papa imponit incenſum more conſueto,Deinde Diaconus Cardinalis paratus ſacris ueſtibus librum tenens ante pectus ſtans ante Põtificem detecto, & inclinato capite petit benedictionem dicens. Iube Domne benedicere. Deinde uadit ad pulpitum : poſt quod ſtet

Subdiaconus Apoſtolicus tunicella,& aliis paramentis indutus tenens librũ more ſolito.Et Diacõus dicit.Dñs uobiſcũ,ſignat,incẽſet & cãtet euangelium.quo finito ceroferarii reuertuntur ad credentiam, & clerici capellæ amouent pulpitum:Subdiaconus autem portet librum oſculandum pontifici,& diaconus, qui euangelium dixit,illo finito Papam incẽſat,cantores finito euangelio cantant Mandatum nonum.Papa tũc ſurgit.extrahitur ei pluuiale,& portatur ex credentia linteum per auditorem ſeniorem minore auditore ipſum prẽcedente,quo Papa per Cardinales aſſiſtentes præcingitur,& precinctus deſcendit,& genu flexus cum mitra ſimplici ante primum pauperem aſſiſtentibus ſibi duobus Diaconis Cardinalibus lauat ei pedem dextrum,quem Subdiaconus tunicella indutus a dextris Papę genu flexus tenet.unus ex cubiculariis (nam per ordinem ueniunt unus poſt alium cum pelui & aqua)ad ſiniſtram Papæ genu flexus ſiniſtra ſua uas tenet,& dextra ex aquiminario aquam tepidam miſcet,lotum pedem Papa ſtatim mantili tergit,& oſculatur:Theſaurarius uel in eius abſentia unus ex clericis camerę tenet peluim cum pecuniis,& alius ex clericis cameræ uas cum mappulis, & cum Papa oſculatus eſt pedem,dat lauato mappulam cum qua eum exterſit,& aureum duplicem uel duos ſimplices cum tot argenteis. Idem facit ſucceſſiue ſinguli s.& pro ſingulis portentur per alios cubicularios ſingula uaſa : Lotis omnibus Papa reuertitur ad ſedem ſuam,ſeditq; ,& lauat manus cum cerimoniis conſuetis .Deinde ſurgit dicit Pater noſter ſecrete : poſtea & ne nos.&c.℟.Sed libera.&c.uerſ. Tu mandaſti mandata tua Domine.℟. Cuſtodiri nimis.uerſ. Tu lauaſti pedes diſcipulorum tuorum.℟. Opera manuum tuarum ne deſpicias.uerſ. Domine exaudi orationem meam.℟. Et clamor meus ad te ueniat.uerſ.Dominus uobiſcum.℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Adeſto Domine quæſumus officio ſeruitutis noſtræ, & quia diſcipulis tuis pedes lauare dignatus es, ne deſpicias opera manuum tuarum:quę nobis retinenda mandaſti,ut ſicut hic a nobis exteriora abluuntur inquinamenta,ſic a te omniũm noſtrum interiora lauentur peccata,quod ipſe præſtare digneris Qui uiuis,& regnas Deus Per omnia ſecula ſeculorum.Amen.Duo interim acoluthi ante ipſum duo candelabra cum luminaribus tenent.His finitis Papa omnibus prẽſentibus nihil dicens intrat cameram,& omnes diſcedunt,omnes prẽlati qui mãdato huiuſmodi ſeu lotioni pedum intereſſe uoluerint,debent habere cappas prout in capella habere conſueuerunt,& non mãtellos. Notandum q; ante Sixtum Papam quartum proceſſus ſolebant legi, & benedictio ſolennis dari plerunq; ante miſſam, Deinde dicebatur miſſa, & ſacramentum poſt communionem portabatur ad loculum pro die craſtina per Diaconum ſecundum rubricam communem, & aliquando per

celebrantem ſociantibus tantummodo miniſtris altaris cum luminari-
bus:& illis reuerſis finiebatur miſſa,& in fine ſi proceſſus non erant lecti
ſupplicantium more illuc proficiſcebatur Pontifex cum omnibus ordi-
nibus curiæ,& legebantur,& in fine fiebat mandatum ut dictum eſt.Six-
tus autem prefatus proinde conſiderans Saluatorem noſtrum non poſſe
a nobis ſatis dignis laudibus uenerari,ordinauit modum ſupradictum.
Finita miſſa poſtq̃ Papa diſceſſerit:forerii debent nudare totam capellã,
altare,ſedem Papæ,& omnia.

De officio in cena Dñi papa celebrante. Cap.XLVII

Si hac die Pontifex uellet ipſemet celebrare,& ſicut antiqui conſue-
uerũt primo proceſſus facere,tñ poterit ſeruari ordo a Sixto quarto da-
tus,ſi placuerit:& tunc Pontifex cum pluuiali rubro, & mitra ſimplici-
bus deſcendit ad Eccleſiam ordine conſueto,& non ſupplicatione inſtru
cta. facta oratione ante altare aſcendit ſedem: ubi conſueuit accipere
paramenta, nec uero fit reuerentia a Cardinalibus:quia fiet in loco:ubi
proceſſus leguntur.tres Diaconi,Subdiaconi, acoluthi,clerici came-
re: & auditores parantur paramentis ſibi conuenientibus. Diaconus
euangelii,& Subdiaconus Epiſtolæ capiunt ſibi omnia opportuna pre
ter manipulum. Pontifex deinde ſurgens ſine mitra ſub ſilentio dicit Pa
ter noſter, & cantores dicunt Nonam ſine nota . Interim imponuntur
Pape ſandalia more conſueto,& legit pſalmos.Quam dilecta &c.In fine
cum dicitur Chriſtus factus eſt &c.deſcendit ad faldiſtorium ante altare
& genu flectit uſq; ad finem, & finito a cantoribus Miſerere etiam genu
flexus dicit orationem. Reſpice queſumus,deinde redit ad ſedem ſuam:
ubi lauat manus,& deponit pluuiale & mitrã,& accipit paramenta albi
coloris precioſa,& alia ut moris eſt.Et tunc Cardinales,& omnes prela-
ti capiunt paramenta ſibi conuenientia .Prior Epiſcoporum Cardinali
um aſſiſtit. omnia fiunt:ut in aliis miſſis papalibus,niſi qd̃ Papa com-
municat ſolus in altari,& non in ſede eminenti,& ſanguinem ſumit ex ca
lice non cum calamo,& reponit corpus Chriſti reſeruandum in craſtinũ
in calicem paratum anteq̃ digitos abluas, quod antiquitus portabatur
mox ad ſacriſtiam quæ eſt apud altare Diui Petri per Diaconum: uel per
Epiſcopum Cardinalem aſſiſtentem. poterit tamen portari per Papam
in fine miſſe ſecundum inſtitutionẽ Sixti ſupplicantibus omnibus cũ cã
delis:ut ſupra,& repoſito ſacramento extinctis candelis ibitur more cõ
ſueto ad legendos proceſſus .Conſuerunt Romani Pontifices hac die cõ
ficere ſanctum chriſma,& oleum ſanctum & catecuminum,& benedice-
re Agnus Dei in primo anno pontificatus.

De officio diei Iouis Sanctæ Pa-
pa abſente. Cap.XLVIII

Si Pontifex Officio diei Iouis non interſit paratis omnibus pro miſ
ſa celebranda,& reſeruando in craſtinum ſacramento:que ſuperius dixi-
mus:Cardinalis celebraturus tempore congruo capit paramenta,& ſo-
litis cerimoniis perficit miſſam uſq; ad factam cõmunionem.deinde an-
teq̃ ſe purificet reponit ſacramentum reſeruandum in calice. incenſat,&
ſupplicatione habita illud portat ad locum preparatum hoc ordine.pre
cedunt ſcutiferi Cardinalium & Pape:ſi adſunt,aduocati,ſecretarii, cu-
bicularii,deinde acoluthi,clerici camere,auditores, Subdiaconi Apo-
ſtolici,nobiles oratores,cantores dicentes Pange lingua. capellani cele
brantis cum intorticiis,cerimoniarius cum thuribulo,ſeu duo cerimo-
niarii cum duobus thuribulis continuo incenſantes ſacramentum, dein
de celebrãs ſine baldachino medius inter Diaconum,& Subdiaconum:
quem ſequuntur ſine paramento Epiſcopi Cardinales preſbyteri & Dia-
coni,& prelati in cappis ſuis,& alii officiales: ſi tamen uellent parati cũ
ſolenni ſupplicatione procedere:ſeruaretur ordo deſcriptus ſupra, quan
do ſacramentum portatur per Pontificem:niſi qd̃ crucem portaret Sub
diaconus capellæ:& Cardinali miniſtrarent ſui miniſtri, & non officia-
les Pape.Repoſito ſacramento eodem modo reuertuntur ad altare, &
perficitur miſſa: & datur benedictio, & publicantur indulgentie ſi Papa
non facit proceſſus.

De lotione pedum tredecim pauperum
Papa abſente. Cap.XLIX.

Paratur in aula conſueta pro tredecim pauperibus lauandis creden-
tia,& alia:ut ſuperius diximus. deinde uenit Cardinalis lauaturus. Se-
det.faldiſtorio in loco conuenienti ſibi preparato: ubi accipit ſtolam,
& pluuiale uiolacea,& mitram ſimplicem, & miniſtrante Diacono ca-
pelle: qui paratus cum Subdiacono:ut in miſſa fuerat ei aſſiſtit. Cardi-
nalis imponit incenſum. deinde Diaconus librum Euangeliorum ante
pectus tenens genu flectit ante Cardinalem benedictionem petens: qua
accepta aſtantibus duobus ceroferariis uadit ad pulpitum ſignans in-
cenſans,& cantans:ut moris eſt Subdiacono capelle ſtante retro pulpi
tum,& librum tenente. Finito euangelio ceroferarii reuertuntur ad cre
dentiam.Subdiaconus portat librum oſculandum Cardinali. & Dia-
conus eum incenſat.deinde deponitur Cardinali pluuiale, & per unum
eſuis capellanis portatur linteum:quo per Diaconum, & Subdiaco-
num cingitur.accedit deinde cum mitra ad pauperes,& incipiens a pri-
mo ſingulis genuflexus pedem dextrum lauat.extergit.oſculatur, & dat
mappulam cum aureis,& argenteis Subdiacono pedem tenente, & ca-
pellanis ſuis pelues, & aquam :Clericis cameræ uaſa cum mappulis,

& pecunia miniſtrantibus. Quibus lotis accedit ad faldiſtorium, ubi ſedens lauat ſibi manus uno ex ſcutiferis aquam miniſtrante, tum ſurgit & detecto capite incipit alte Pater noſter, quo ſecrete completo dicit. Et ne nos, & uerſ. & oratiõem Adeſto Domine, prout in ordinario, qua finita depoſitis ſacris ueſtibus, accipit cappam & ad domum ſuã reuertitur.

Quando Papa proceſſibus tantum interſſe uolet & publicam indulgentiam populo dare. Cap. L.

Si uero Papa hodierna die miſſæ & mandato non intereſſet, ſed proceſſibus tantum: id hoc ordine agitur. poſt benedictionem miſſæ per celebrantem datam non publicantur indulgentię, prelati etiam & Cardinales ac alii accipient paramenta in locis ſibi conuenientibus, & diſtribuantur candelæ, ut ſupradictum eſt. Pontifex autem indutus amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali rubro, & mitra preciosis in camera papagalli miniſtrante priore preſbyterorum Cardinalium ex more imponit incẽſum & ſupplicabunde procedit ad locum: ubi leguntur proceſſus. crucẽ precedunt thuriferarius, & ceroferarii, & alii ut alias. Et portatur baldachinũ per nobiles, & oratores ſuper Papam uſq; ad locum benedictionis. fit ibidem Papę reuerentia per Cardinales more ſolito. accenduntur candelæ omnes, & leguntur proceſſus: Quibus finitis proiiciuntur candelę. amouet pãnus niger. Papa bñdicit more cõſueto. & deinde ad camerã ſuã uadit. ſicut ſeruatũ fuit ãno primo Innocẽtii octaui, ppter eius ifirmitatẽ.

De ſexta feria maioris ebdomadę Papa preſente. Cap. LI.

Die ueneris in paraſceue ſolet officium facere qui precedenti die in cena Domini celebrauit, quia uidetur inde dependere, & unum atq; idem eſt officium: Cardinalis celebraturus parat ſe cum paramentis nigris ſiue ſandaliis & ſine chirothecis, & nõ dicunt ãtiphonę Ne reminiſcaris, nec pſalmus. Quam dilecta. &c. Miniſtri utuntur planetis plicatis. altare debet eſſe totaliter diſcopertum. ſuper credentiam debet eſſe uas cum bocali tãtum pro lauandis manibus, & non alia uaſa ad ornatum quæ in aliis miſſis habentur: & aliud uas pulchrum pro offertorio iuxta Crucem pro tempore adorationis ponẽdum cum duabus mappulis ſericeis pulchris. mappa credentiam tantum cooperiat, & a nullo latere dependeat: & duo candelabra cum faculis: & ſex intorticia non accenſa ſuper cãcellos: quę omnia poſt adorationem accendũtur. Ante altare ſaldiſtoriũ, p Papa more conſueto uno tantum puluino uiolaceo deſuper poſito, & ad ſiniſtrum aliquantulum retro ponitur ſcabellum nudum pro celebrante. tota capella nuda eſt, & ſedes Papę pulpito uiolaceo tantum cooperta. hora competenti Pontifex indutus amictu, alba, cingulo, ſtola uiolacea, & cappa purpurea cuius capucium duabus ſpinulis hinc & inde ſuper ſpatulis apтetur, ne retro cadat in capite habens mitram ſimplicem, Cruce uelata, & Cardinalibus præcedentibus uenit ad capellam. procumbit in faldiſtorio

diſtorio, & diutius orat uidelicet per ſpacium unius Miſerere mei Deus uel circa ut ſibi placet. Cardinalis celebraturus indutus ut ſupra ſine mitra accedit prope Papam cum ſuis diacono & ſubdiacono, & ſuper ſcabellum nudum a ſiniſtris Papæ ſibi pręparatum ſimiliter oret. Interim clerici capellæ unam mappam, ſiue tobaliam tantum ſuper altare extendunt. Orationibus finitis Papa aſcendit ad ſedem ſuam nudam aſſiſtentibus ſibi duobus Diaconis cardinalibus more ſolito, & celebrans ad ſuum faldiſtorium etiam nudum. Non fit reuerentia per cardinales, neq; miniſtri prophetias, paſſionem, & euangelium dicturi, oſculãtur pedem Papæ, ſed ſine oſculo omnia fiunt. poſtq; omnes conſederint, unus ex cantoribus ſuperpellicio tantum indutus aſſociatus per cerimoniarium accedit ad locum: ubi epiſtola dici ſolet: & factis Papæ & altari reuerentiis ſibi ipſi librum tenens legit primam prophetiam ſine titulo: finita prophetia, factis reuerentiis, cantor ſolus redit ad ſuum locum. Cerimoniarius portat librum ad altare, & celebrans legit ex miſſali prophetiam & tractum. poſt prophetiam dicitur tractus. Domine exaudi. &c. quo finito celebrãs ſtãs añ faldiſtoriũ uerſus ad altare ſine Dñs uobiſcũ abſolute dicat. Oremus, & diaconus retro eũ ſtãs flectamus gẽua: & ſubdiaconus leuate celebrãs dicit oſonem. deinde ſedet & aliã prophetiam cantat etiam ſine titulo ſubdiaconus in dicto loco: & ea cantata legitur per celebrantem cum tractu. Alius poſtea tractus dicitur, qui dum cantatur portantur paramenta ad cantores, & tres ex eis parantur pro paſſione cantanda, ut dictum eſt in Dominica palmarum: qui in fine tractus ueniunt, & facta reuerentia locantur in loco conſueto, & aſſiſtentibus tribus capellanis, ut librum teneant, cantant paſſionem, ut ſupra in die palmarum dictum eſt. celebrans autem incepta paſſione: nulla ad Papam facta cerimonia detecto capite accedit ad cornu epiſtolę altaris ſtans aliquantulum uerſus ad paſſionem ſine mitra, & paſſionem cum miſſali ante eum poſito legit ſecrete. Et cum peruentum eſt per cantores ad locum, ubi dicitur. Et inclinato capite tradidit ſpiritum. Papa, & celebrãs, ac omnes alii in ſuis locis genu flectunt uerſi ad altare aliquantulum orantes: cum Papa ſurgit & ſe erigit, ſurgunt omnes & continuatur paſſio uſq; ad finem. qua finita Papa & celebrans, ac cardinales ſedent. Tum Diaconus capellę depoſita planeta capit illam uel aliam plicatam quę ſub brachio eius dextro ligatur. celebrans in altari perficiat paſſionem in toto. peruento deinde ad locum, qui legitur in tono euangelii: cantores factis reuerentiis reuertuntur unde uenerunt. Diaconus capellę ponit librum ſupra altare, & genu flexus dicit Munda cor meum. deinde ſine benedictione, & ſine luminaribus, & abſq; incenſo præcedente cerimoniario. & ſequentibus ipſum ſubdiacono, & duobus capellanis celabrantis, accedit ad locum euangelii, & cantat, ut in libro quem ſubdiaconus tenet ſtans

in medio inter duos capellanos prędictos. Consueuerunt tamen antiqui portare luminaria ad partem:in qua legitur in tono euangelii, & ea finita illa extinguere:& ita seruatum legi tempore Gregorii noni, Innocentii tertii.& aliorum.Hodie non seruatur.Lecto euāgelio Papa non osculatur librum, neq; incensatur:sed ille qui est oraturus accedit ad pedes Papę,& illis non osculatis, neq; petita benedictione tantum petit indulgētias.Deinde uadit ad pulpitum.facit sermonem, & in fine statim pronuntiat indulgentias:quia non dicitur Confiteor, neq; datur benedictio.His peractis celebrans surgit,& dimissa mitra accedit ad cornu altaris epistolę,& dicit Orationes solennes, pro ut in ordinario, in quibus diligenter aduertendum est in responsione.Amen, Et ad Flectamus genua, quando dici debeant,& quando omitti.cum dicitur ultima oratio, uel parum ante clerici capellę ponunt unum magnum tapete a superiori gradu altaris per longum capellæ:& super primos gradus ponunt puluinum magnum uiolaceum,& desuper mappulam unam sericeam pulchram, super qua postmodum Crux ponitur. Finitis orationibus celebrans accepta mitra uadit ad faldistorium :ubi deponit mitram,& casulam :& procedit ad posterius cornu epistolę iuxta parietem . & diaconus accipit Crucem uelatam de altari,& illam offert celebranti,qui eam reuerenter accipiens eius sumitatem ad Crucis transuersum detegit manu dextra: deinde ambabus manibus eam eleuans ad oculorum altitudinem,stans uoce demissa solus cantat:Ecce lignum Crucis capellano suo assistente cum pluribus a sinistris sibi librum tenente.Omnes tūc surgunt.& capita detegūt. Cerimoniarius ministri,& capellani omnes celebrantes apud altare omnes prosequuntur:In quo salus Mundi pependit.Cantores tunc perficiunt. Venite adoremus.ad quæ uerba uidelicet Venite Adoremus Papa & omnes alii excepto celebrante genu flectant . deinde celebrans procedit ad ipsum cornu altaris in eodem latere manēs , & discooperit brachium dextrum Crucis:& caput figurę crucifixi,& eam eleuat ut supra , & aliquantulum altius, cantat ut supra.cui respōdetur,& genu flectitur ut supra. Tertio celebrās procedit ad medium altaris , & uersus ad populū discoopit totam Crucem, & eleuās,& altius cātās facit ut supra.& ut supra rñdetur , & genu flectitur. finitis respōsiōibus celebrans cū reuerētia,& deuotione solus sine ministris uadit ad locum paratum prędictum nō faciēdo reuerentiam neq; Papę, neq; altari, ubi genu flexus reponit crucem reuerenter, surgit,& facta tātum Papæ reuerentia ad faldistorium suum reuertitur:ubi unus ex scutiferis suis ei sedēti calciamēta detrahit. Interim per cerimoniarium ponitur ad sinistrum brachium Crucis pro offertorio uas unum aureum,& cātores incipūt cātare Populeus,& cōtinuāt ad finem adorationis. Tum per cerimoniarium nudatur Crux Papalis,& acoluthi omnes accedūt ad eleuādas fimbrias Papę. cubicularii se-

creti subtus genu flexi extrahūt eius calciamēta.qđ si forte Pōtifex , propter eius inualitudinem aut alia ratione non uelit sibi calciamenta detrahi,debent nihilominus acoluthi fimbrias tenere,& cubicularius subtus genu flectere.ac si calciamenta deponeret ad deuotionem , & exemplū circumstantium . Auditores fimbrias non eleuant, sed Papa dimissa mitra uadit ad adorandum Crucem medius inter duos Diaconos cardinales assistentes:quem aliqui ex suis Episcopis assistentibus sequuntur.& ter cum distantia genu flectit,& orat anteq̄ illam osculetur . Et postq̄ illam osculatus fuerit, proiicit in appositum uas ibi paratum uigintiquinq; ducatos in auro, uel plures, ut sibi placet,& reuertitur ad sedem suam,& acoluthi ut supra fimbrias tenent,& cubicularii calceos reponunt. Quo facto accedunt duo Episcopi assistentes cum libro,& candela , & Papa legit.uers.Populeus, prout in ordinario usque ad finem . cum primum Papa ad sedem suam reuersus est, Cardinales uadunt bini,& bini ad Crucē, ad adorandū , primus erit celebrans, qui solus de faldistorio sine ministris uadit,& reuertitur,& in adoratione ad sinistram suam habebit priorem Episcoporum Cardinalium, quos sequantur alii Cardinales bini,& bini:qđ si numerus Episcoporum cardinalium impar sit , ultimus Episcopus adorabit cum primo presbytero. Idem fiat de presbyteris,& diaconibus cardinalibus in ultimo tantum loco, si cardinaliū impar sit numerus, poterunt tres ultimi simul adorare. duo Diaconi assistentes adorent in loco suę receptionis. Interim ueniunt duo alii Diaconi ad assistendum Papæ·Et celebrans cum assistente sedendo legit.Populeus.&c. Si autem Imperator, aut Rex intersint adorant,& osculantur in ordine, sicut recipiunt cineres , ideſt post omnes Cardinales cæterum. post Cardinales adorant Episcopi assistentes, quorum si impar sit numerus, ultimus assistens uenit ad dextram primi ex aliis prelatis, idem obseruetur in singulis ordinibus infra scriptis. & si inter assistentes sit aliquis protonotarius, uel abbas ille adorabit primus, post Episcopos omnes . post assistentes ueniunt alii Episcopi, postea oratores laici successiue, protonotarii, abbates, pœnitentiarii, subdiaconi apostolici, auditores , clerici cameræ, acoluthi, cubicularii secreti, clerici cerimoniarum, Diaconus: & subdiaconus.capellę, cubicularii extra, secretarii cum aduocatis procuratores ordinum, cantores , capellani assistētes, scutiferi Papæ, caudatarii, & alii omnes, circa finem adorationis, accenduntur candelæ super altare, & credentiam, ac intorticia super cancellum, & Diaconus accipit bursam corporalium super credentia, & corporalia extendit super altare more consueto, deinde finita adoratione accedit ad Crucem, quam reuerenter accipiens nulli faciens reuerentiam reportat ad altare . Cerimoniarius uas accipit, & pecunias ex lance in paniculo ligatas reponit super altare. Interim i loco ubi corpus Domini positum est, parantur duo thuribula cū

igne, duodecim intorticia, & baldachinum. & ſubdiaconus apoſtolicus capiens Crucẽ Papę præcedentibus ſcutiferis, & officialibus conſuetis procedit ad locum prędictum medius inter duos ceroferarios. ipſum ſequuntur Cardinales in eorum cappis, deinde Papa. Fimbrias cappę pontificię portat primus Epiſcoporum aſſiſtentium. Papam ſequuntur prælati ordine conſueto: celebrans autem conſueuit etiam aliquãdo Papam aſſociare, aliquando uero remanere prope altare. Quando autem Papã aſſociat quod eſt honeſtius, debet ire in paramentis miſſalibus ſolus immediate ante Papam. uel medius inter duos Cardinales ſeniores miniſtris ſuis apud altare manentibus. Cum Papa peruenerit ad locum: ubi reponitur Sacramentum, deponitur ei mitra. Deinde cum uenerit ad locum: ubi eſt ſacramentum, primum genu flectit, & facit orationem, deinde ſacriſta aperit capſulam, & Papa ſtans ſine mitra miniſtrante priore preſbyterorum cardinalium ponit incẽſum in thuribulis per duos acoluthos in cappis coram ſibi oblatis, & cum uno thuribulo genuflexus in ſuperiori gradu altaris incenſat Sacramentum anteq̃ extrahatur ex capſa. Quo incenſato celebrans ſi adeſt, uel diaconus Cardinalis a dextris Papæ aſſiſtens extrahit calicem cum ſacramento de capſula, & dat ad manus Papę: qui illum cum deuotione, & reuerentia capite detecto portat ad altare: ubi officium erat peragendum ordine quo uenerãt. & portantur intorticia per capellanos celebrantis immediate ante Papam & duo thuribula per acoluthos cum cappis, qui continuo incenſant. ſuper Papam autem portatur baldachinum per Epiſcopos aſſiſtentes digniores. cantores interim cum portatur Corpus Domini, cãtãt Vexilla Regis prodeunt. Cum uenerint ad ultimum gradum altaris, celebrãs capit calicẽ de manibus Papę & illum reuerenter ponit ſuper altare, & Papa rurſus incenſat ſacramẽtum, & ad ſedem ſuã reuertitur. Et ibi ſtat detecto capite cũ deuotione uerſus ad ſacramentum. interim intorticia manent accenſa uſq; poſt cõmunionem, & ea tenent dicti capellani genu flexi per ordinem uidelicet una pars eorum a cornu dextro. & alia a cornu ſiniſtro altaris. Cum autem ſacramentum poſitum fuerit ſuper altare celebrãs: extrahit Sacramẽtũ de calice, & ponit ſupra patenã, quam diaconus tenet nihil dicens. Diaconus patenã cum Sacrameto offert celebrãti: qui hoſtiã ſacrã ſuper corporalia ponit nihil dicendo. Interim Papa ponit incenſum more conſueto, miniſtrãte preſbytero Cardinali: qui mox ad ſuum locum iter alios Cardinales reuertitur, & cerimoniarius portat thuribulũ celebrãti, qui incẽſat ſacramentum, & altare more ſolito, & nõ incenſatur celebrãs neq; Papa: ſed altari incenſato in cornu epiſtolæ ſtãs ſine mitra uerſus ut pridie, celebrãs lauat manus, deinde uerſus ad mediũ altaris inclinãs ſe dicit. In ſpiritu humilitatis, & in animo cõtrito ſuſcipiamur a te Domine, & ſic fiat ſacrificiũ noſtrum in cõſpectu tuo hodie ut placeat tibi Domine De-

us. Deinde uertit ſe ad populum dicens, Orate fratres. ut meum ac ueſtrũ ſacrificium acceptabile fiat apud Deum omnipotentem. Tum conuertens ſe ad altare omniſſis omnibus aliis. abſolute dicit. Oremus Præceptis ſalutaribus moniti, & diuina inſtitutione formati audemus dicere. Pater noſter. &c. uſq; ad finem. chorus reſpondet, Sed libera nos a malo. adqđ celebrans poſtq̃ ſecrete reſpondit Amen, continuat in priſtino tono abſolute dicens. Libera nos Domine. &c. quo dicto celebrans facta prius uſq; ad terram reuerentia, Sacramentum in dextram accipit, & eleuat altius q̃ alias fieri ſolet, ut ab omnibus uideri poſſit: & ſtatim deponit, diuiditq; in tres partes, quarum unam ultimam mittit in calicem more conſueto nihil dicendo, deinde dicit Perceptio Corporis tui Domine Ieſu Chriſte. &c. Panem cęleſtem accipiam, & nomen Domini inuocabo. Domine non ſum dignus. &c. Tum cõtinuat Corpus Domini noſtri. &c. Et hoc dicto ſignat ſe cum ſacramento, & illud ſumit reuerenter: tum nihil dicens ſumit uinum, & aquam, cum particula in calice exiſtenti. Interim exportantur intorticia, & extinguntur more ſolito: deinde in cornu epiſtolę accipit mitram, & lauat manus more cõſueto. Tum depoſita mitra, redit ad medium altaris, ubi dicat Quod ore ſumpſimus Domine pura mente capiamus, & de munere temporali fiat nobis remedium ſempiternum. Quo dicto redit ad faldiſtorium, reponit omnia paramenta, reſumit cappam, & uadit inter alios cardinales ad locum ſuum. facta oratione cãtores incipiant pro ueſperis ſine nota añam. Calicã ſalutaris accipiam, & alia pro ut in ordinario. Tum dicetur Magnificat. Papa ſurgit depoſita mitra, & dum replicatur antiphona, reaſumpta mitra deſcendit ad faldiſtorium. & cum dicetur Chriſtus factus. &c. genu flectit ſic manens uſq; ad finẽ pſalmi Miſerere. & in fine dicit Orationẽ. Reſpice. &c. ut in matutinis dictum eſt. & finitis omnibus reuertitur ad cameram ſuam eo ordine quo uenit. dignior aſſiſtens portat fimbrias cappę Põtificę ſimul collectas. Cum Papa fuerit in camera, conueniunt Sacriſta, ſubdiaconi apoſtolici, & clerici cerimoniarum: & diuidunt pecunias in ordinatione Crucis oblatas in tres partes, unam ſacriſtæ, aliam ſubdiaconi, tertiam clerici cerimoniarum accipiant.

De matutinis tenebrarum, quintę, & ſextę ferię maioris hebdomadæ Cap. LII

In matutinis tenebroſis hoc ſero, & in quinta feria præterita idem ſeruatur per omnia ut in matutinis quartę feriæ ſuperioris diximus, hoc mutato, qđ altare, ſedes Papę, & tota capella debent eſſe nuda.

De indulgentia danda populo: Cap. LIII.

Et notandum qđ ſi populorum multitudo conuenerit ad urbem hoc tempore deuotionis gratia, conſueuerunt Pontifices anteq̃ uadãt ad miſſam de mane, & ſimiliter in die anteq̃ uadant ad matutinas tenebroſas ex

ire ad locum benedictionis publice cum pluuiali rubro, & mitra simplici bus, & populo benedicere, Cardinalibus, prelatis, & aliis officialibus in habitu consueto capellæ euntibus. Et si hoc debet fieri: locus ille para= tur per aliquot horas ante: ut populus intelligat Pontificem daturum es se benedictionem. post benedictionem Papa reuersus ad cameram, & di= missis sacris uestibus cum cappa, & mitra plana ad missas. uespere autem cum cappa, & sine mitra cum tempus sibi uidebitur uadit ad capellam ad matutinas ut supra.

De officio diei ueneris Papa celebrante. Cap. LIIII

Si in parasceue Papa uoluerit ipsemet celebrare, quod antiquitus Ro mani Pontifices, & nostris etiam diebus Nicolaus quintus facere con= sueuerunt: hic ordo seruabitur. Parantur duæ credentiæ more solito, sed non cum pompa: nam i credētia Papę non erunt nisi uasa necessaria ad sacrificium. alia ad ornatum non ponūtur. Et capella tota nuda, sedes nudæ, altare nudum, & sine aliquo ornamento.

Hora competenti Pontifex indutus amictu, alba, cingulo, stola, cap= pa rubra Cardinalari, & mitra alba simplici more solito exit ad eccle si= am. orat ante altare. accedit ad sedem: ubi consueuit accipere paramen= ta, & nunq̄ hac die ascendit ad sedem eminentem nisi in fine ad uesperas. Cum aliquantulum quieuerit sedens surgit sine mitra, nulla enim fit ho die reuerentia, nullæ osculationes, & uersus ad altare sub silentio dicit Pa ter noster, & mox cantores legunt Nonam. Pontifex, ut illi incipiunt, se det. Interim Diaconus Euangelium dicturus, & Subdiaconus capiūt pa ramenta omnia sibi opportuna præter manipulum, & planetam, & in al bis parant Pontificem cum est tempus. similiter Subdiaconi, auditores clerici capellæ, & acoluthi capiunt superpellicia. Pontifex non dicit Quam dilecta & cætera: quia non utitur sandaliis, sed in tempore uadit ad faldistorium ante altare, & dum dicitur in fine nonę. Christus factus ē &c̄. genu flectit sine mitra usq; in finem, & dicit orationem Respice quę sumus genu flexus. Deinde reuertitur ad sedem prędictam. Deponit mi tram, & cappam: lauatq; manus cerimoniis consuetis, & prior presbyte rorum cardinalium seruit pro assistente. Deinde per Diaconum, & Sub diaconum paratur cōsuetis paramentis exceptis sandaliis, subcinctorio, fanone, & chirothecis: quibus hodie non utitur: & ad paramenta dicun tur orationes consuetæ. pontifex & omnes alii utuntur paramentis nigri coloris. cum Papa incipit parari: Cardinales & omnes alii prælati capi unt paramenta sibi conuenientia. Episcopi pluuialia, presbyteri & Dia coni planetas ante pectus. Pontifex accepto pallio cum spinulis, & mi tra simplici & annulo pontificali sedet aliquantulum, & Diaconus ac sub

diaconus ministri accipiunt manipulum & planetam. Et tunc præceden te alio Subdiacono cum Cruce inter duos ceroferarios cum candelis ex tinctis, & sine incenso Papa ordine consueto accedit ad altare: sed tres presbyteri non procedunt obuiam Papæ apud altare. abstrahitur ei mi tra a Diacono Euangelii: & Papa genu flexus ac procumbens super nu dum faldistorium diutius orat: & similiter omnes alii genu flexi orāt. In terim extenditur super nudum altare a sacrista & cerimoniariis mappula munda alba. Finita oratione surgit pontifex, osculatur altare, deinde cū mitra sedet super nudam cathedram positam in cornu sinistro id est Epi stolę, ita ut faciem uertat ad dextrum cornu Euangelii: presbyter Cardi nalis assistens sedet super gradum primum ad pedes Papæ, & post eū tres Diaconi: in quorum medio sedet: qui Euangelium est lecturus. Subdia= conus est in gradu inferiori ad pedes Diaconi Euangelii. Assistentes epi scopi super gradus, & in terra post Papam alii in loco consueto. omni= bus consedentibus unus ex auditoribus factis reuerentiis altari, & Pa pę accedit ad locum: ubi dicitur Epistola: & ibi librum sibi tenens di= cit primam prophetiam sine titulo, & in fine non osculatur pedem Pon tificis, sed dato libro uni ex ministris, factisq; solitis reuerentiis reuerti= tur ad locum suum. Finita prima prophetia dum cantatur tractus Pa pa legit ipsam prophetiam ministrantibus librum Episcopis assistenti= bus: sed sine candela accensa. post tractum surgit Pontifex, & omnes alii. ammouetur cathedra, & stans Pontifex sine mitra in cornu epistolæ di= cit. Oremus. Et Diaconus a dextris dicit Flectamus genua, & mox Dia conus a sinistris Leuate, & omnes surgunt, & Pontifex dicit orationem. Subdiaconus interim dimittit planetam, & uadit cum libro ante pectus ad locum consuetum: ubi finita oratione legit Epistolam more solito. il la finita non osculatur pedem Pontificis, sed reassumpta planeta redit ad locum suum, & Papa legit Epistolam, & Tractum ministrantibus li brum assistentibus: ut supra. Cōsueuit antiquis temporibus: ut legi: Dia conus Cardinalis Euangelii cantare passionem, & etiam partem quę di citur in tono Euangelii: quod si facere uoluerit Diaconus: ipse circa fi= nem tractus exuit planeta, & planetam accipiet super humerum sini= strum in modum stolę, & assumpto libro euangeliorum ante pectus fa= ctis reuerentiis illum ponet super altare, & genu flexus dicet orationem Munda cor meum. Surgens deinde accipit librum, & factis reuerentiis, sine benedictione, incenso aut luminaribus accedit ad pulpitum, ubi le cturus est passiōem in loco consueto. Subdiaconus Epistolę stat post pul pitum, & duo acoluthi iuxta eum. & sic finito tractu Diaconus incipit: Passio &c̄. Et cum peruentum fuerit ad locum, qui legitur in tono Euan gelii: non petita absolutione absolute: prosequitur Euangelium In anti=

quis tamen libris inuenio: quod ad hanc partem euangelii hodie & aliis tribus diebus quando legitur Passio portantur luminaria: quę lecto euangelio extinguntur hodie, & incensum. & etiam rubrica communis hoc innuit. In eo tamen tempore seruatum est, ut supra diximus.

Si autem Diaconus non cantabit passionem: nunc tres cantores habitu, & ordine in missa superiori prędicto cantabunt passionem, & circa finem Diaconus Euangelii exuet planetam, & plicatam super humerum sinistrum accipiet: ponet librum super Altare: genu flexus dicet Munda cor meum. &c. Et illo reassumpto ibit ad pulpitum cum Subdiacono, & Acoluthis ut supra diximus. Pontifex dum incipitur passio, surgit, & deposita mitra stans legit & ipse passionem secrete ex libro super Altare posito in cornu Epistolæ uersus aliquantulum ad legentes passionem, Finita passione sedebit quousq; incipiatur Euangelium. tunc surget, & stabit ut supra usq; in finem, tunc iterum sedebit, nec osculabitur librum, neq; incensabitur. Diaconus finito euangelio, & alii qui secum erant, factis reuerentiis reuertuntur ad loca sua. Qui autem est facturus sermonem si est prælatus cum pluuiali nigro, & alba mitra, si alius cum habitu alias consueto accedit ad Pontificem, & genu flexus petit indulgentias populo publicandas, & non benedictionem. Deinde ascendit pulpitum, & facit sermonem suum. & Pontifex sedet in cornu epistolæ uersus ad prędicantem, reliqui sedebunt ut supradiximus. finito sermone prædicator statim pronunciabit indulgentias a summo Pontifice concessas, non fit confessio, neq; datur benedictio sed mox surgit Pōtifex, amouetur cathedra, deponit mitram, & stans in dicto cornu ex libro supra altare stante cantat Orationes. Oremus dilectissimi. &c. ut in ordinario, & Diaconi cantant flectamus genua Leuate. hoc ordine ad primam orationem prior Diaconorum, id est qui dixit euangelium, (nā ad eum spectat Pontifici ministrare,) dicit flectamus genua. & secundus dicit leuate ad secundam orationem, secundus Diaconus ideſt qui assistit a dextris dicit Flectamus genua, & tertius qui a sinistris dicit Leuate, ad tertiam orationem, tertius dicit Flectamus genua, & primus dicit Leuate, ad quartam primus dicit Flectamus, & secundus, Leuate. & sic per circulum usq; in finem pro iudeis non dicitur Flectamus quorum impietatē exhorrescens ecclesia pro illis orans non genu flectit: quia hodie ipsi illudebant Saluatori nostro genua ante illum flectentes. finitis orationibus, Pontifex depositio pallio super altare, exuit planetā & expectat in angulo posteriori cornu epistolę. Sacrista capiens Crucem ex altari illam reuerenter portat ad manus Diaconi, qui illam dat ad manus pontificis. Pontifex Crucem detegit, imponit, & adorat iisdem cerimoniis quas supra scripsimus. Papa facta oratione reuersus ad cathedrā

suam quę ponitur ei ad cornu epistolę, reassumit calciamenta sua omnia: & sedens legit improperia: quæ a choro cantantur. Interim Cardinales prelati, & alii omnes ordine superius dicto Crucem adorant. Diaconus autem euangelii, ut Crucem adorauit, simul cum subdiacono uadit ad credentiam Papæ: & ibi ambo lauāt manus: deinde reuersi ad altare explicant super illud mappulam sericeam, & subdiaconus cum suo paniculo circa collum ex credentia Sacristę portat corporalia tantum cum purificatorio, quę Diaconus explicat super altare. Deinde reuertitur ad Pontificem. qui finita adoratione Crucis lauat manus consuetis cerimoniis cum mitra: & mox illa deposita reassumit planetā, & mitram per manus Diaconi. Crux uero per Sacristam reponitur super altare. Et accenduntur luminaria, Pontifex impositio incenso in thuribulo ministrante primo presbytero Cardinali, assistente supplicabundus uadit ad locum ubi reconditum est Sacramentum. quod reportat ad altare cerimoniis supradictis: nisi qđ hic omnes habent paramenta, & omnia alia seruantur, quę superius & in ordinario dicta sunt. Papa communicat in altari solus, & non sugit uinum cum calamo, sed de calice bibit. Notandum tamen qđ ante Ioannem. xxii. Diaconus portabat ad altare Sacramētum. quod etiam cōmunis rubrica habet post illa tempora Pontifex celebrās illud reportat & melius. Aduertendum tamen qđ hodie nullus incensatur neq; Papa neq; alius, nisi solum Sacramentum. Sacrista in tempore cum acolutho calice, ampullis, patenis uadit ad credētiam Papę. et more solito mundat omnia, & mandat fieri pręgustationes per credentiarios, & portat uinum, & aquam primo, & post cum uasis suis superior presbyterorum Cardinalium ifundit uinum super digitos Papę cum purificat, quod alias facit prior: communione facta pontifex in cornu altaris cum mitra lauat manus solitis cerimoniis. Deinde depositio pallio super altare ascendit sedem eminentem nudam, ubi depositis sacris uestibus, induit cappam purpuream, & cum mitra simplici sedet. Interim omnes alii deponunt paramenta. Et mox a cantoribus leguntur uesperę. Et in fine Pontifex descendit ad faldistorium, & genu flectit cum dicitur Christus factus est. &c. Et post Miserere dicit Orationem Respice quæsumus. Domine. &c.

Q đ Papa hac die non sedet in sede in camera. Cap. LV

Et nota qđ hac die secundum antiquas cerimonias Papa in camera sua non consueuit sedere super sedes: sed super scabella. & Cardinales si-

nito officio, & deducto Pontifice ad cameram descendit sine confabu-
latione aliqua.

De officio ueneris Sancti Papa absente. Cap.LVI

Si Papa hac die absens erit: Cardinalis officium peracturus tempore cõgruo ad capellam ueniens capit sacras uestes, ut superius diximus, & cum alii Cardinales conuenerint ad altare: procedit cum ministris consuetis, & mitra in capite: Et facta reuerentia Cardinalibus conuersus ad altare deponit mitram: & genu flectit procumbens super scabellum nudum cum puluino ante altare positum. Et ibi prolixius orat. tum surgens ascendit ad altare, & illud tantum osculatur. Deinde reassumpta mitra uadit ad faldistorium. & in officio proceditur ut supradictum est usq; ad finitam passionem, & euangelium. Tunc habiturus sermonem accedit ante Cardinalem. petit indulgentias, & ascendit pulpitum. Reliqua seruantur, ut prius, usq; ad denudationem, & depositionem Crucis: qua in loco parato posita reuertitur ad faldistorium, ubi detractis sibi calceamentis uadit sine ministris ad adorandam Crucem, & cum eo ad sinistrã primus Cardinalis qui secum adoret, deinde alii cardinales, & alii ordine supradicto. Cruce adorata Cardinalis reuertitur ad faldistorium, ubi calciamenta sibi reponuntur, ac planeta, & mitra. sic sedet usq; ad finem adorationis. Papa ante tempus consueuit mittere celebranti eandem pecuniã quã presens solet offerre, & ill pro se offerat. Finita adoratione sub diaconus capellæ indutus planeta plicata accepit Crucem: quam precedentem scutiferi Papæ officiales, & cantores ut moris est: Sequuntur diaconi, presbyteri, Episcopi, Cardinales, deinde celebrãs cũ mitra medius inter diaconum a sinistris, & suum assistentem a dextris sequentibus ipsum omnibus capellanis suis superpellicis indutis, & aliis prelatis suo ordine. cum celebrans peruenit ad locum, in quo corpus Domini repositum est: deponit mitram, & procedit ante locum, & genu flectit. tum diaconus aperit capsulam, & Cardinalis surgens incensat, ut supra dictum est Sacramẽtum, & illud in calice conditum a diacono deuote accipit, & sericea mappula, quæ a collo ei dependet, honeste coopertum sine mitra defert ad capellam ordine quo, uenerunt cãtoribus cantantibus Vexilla Regis prodeunt. &c. ante Cardinalem, qui facit officium. Immediate procedunt capellani præfati intorticia deferentes, & cerimoniarius, qui continuo incensat Sacramentum. cum peruenerit ad altare celebrans imponit calicem super corporalia. & iterum incensat, ut prius, alia omnia fiunt ut supra. Et dicto Christus factus est. &c, & Miserere pro uespers, ipse qui fecit officium cum cappa sua inter alios Cardinales in loco suo genu flexus dicit orationem Respice. &c. Qua dicta omnes ad sua loca reuertuntur.

De sabbato sancto Papa presente. Cap.LVII

Sabbato Sancto paretur capella more consueto, & Altare, ac sedes Papæ ornentur palliis duplicibus intus albo, & uiolaceo exterius. paretur etiam cereus paschalis, qui ponatur in loco conuenienti ante faciem Pontificis: & iuxta cereum ponatur unum pulpitum albo panno aureo coopertũ. hora competenti Cardinalis celebraturus uenit ad capellam, & more solito induitur sandalis, & aliis paramentis usq; ad dalmaticam inclusiue: deinde capit pluuiale uiolaceum. & stans in cornu epistolæ uersus ad altare. & libro super altari posito benedicit nouum ignem in aliquo uase sibi oblatum, & incensum ponendum in cereo. & imponat ex naui cula incensum in thuribulo ministrante Diacono, & subdiacono albis tantum indutus, deinde aspergit ignem nouum, & incensum, & ea postea incensat. tum reuertitur ad faldistorium suum, ubi deposito pluuiali accipit chirothecas, planetam uiolaceam, mitram albam simplicem, annulum Pontificalem, & sedet in faldistorio suo. Papa deinde uenit ad capellam indutus amictu, alba, cingulo, stola uiolacea, cum pluuiali rubro, & mitra simplicibus. Et facta oratione in faldistorio ante altare ascendit ad sedem: ubi fit ei reuerentia a cardinalibus. Et cum accedit primus presbyter cardinalis, accedit etiam cerimoniarius cum thuribulo. & Papa imponit incensum more solito: cum quo incenso itur ad paruam capellã, uel extra locum: ubi fit capella hoc modo. primo pcedit cerimoniarius, quem sequuntur capellani duo celebrantis: quorum alter a sinistris nihil tunc defert: alter uero a dextris in dextra thuribulum, & in sinistra nauiculam portat cum incenso, & illos subdiaconus capellæ omnibus paramentis indutus, in quibus debet in altari ministrare portans crucem: cuius imaginem ante se uertit. sequuntur ipsum Diaconus dalmatica alba, indutus. & quatuor capellani celebrantis. sic uadunt ad capellam paruam, uel ad locum deputatum: ubi Diaconus accipit arundinem cum tribus candelis in summitate illius ibi paratam, & reuertuntur ad capellam Papæ hoc ordine. precedit thuriferarius cum socio portante in quodam uase quinq; illa magna grana incensi benedicti: quos sequitur subdiaconus cum Cruce, & illum Diaconus cum arundine, ad cuius sinistram stat cerimoniarius candelam paruam accensam de nouo igne in manu portans, quem sequuntur alii quatuor capellani prædicti. Cum peruenerint intra portam capellę inclinat arundinem Diaconus, & cerimoniarius accẽdit unam ex illis tribus candelis desuper positis, & ille eleuans arundinem genu flectit, similiter & omnes alii cum eo, & cantat ipse solus Lumen Christi, quod dum dicit: Papa & celebrans cum mitris: ac omnes alii: qui sedebunt, surgunt, & manent sic erecti quousq; tertio id dictum fuerit, Cantores respondent Deo gratias. Procedunt deinde

intrā portā cancelli, & ibi reuerſus accenditur alia candela, & intrant cancellum cum cruce ubi altius dicitur per Diaconū. Lumē Chriſti, & rñ detur ut ſupra, tertio procedunt ante Papam, & altare, ubi accenditur ter tia candela, & ibi genu flexus Diaconus uerſus ad altare, iterum altius dī cit Lumen Chriſti: reſpondent cantores, ut ſupra. Deinde in eodem loco diaconus dat arundinem uni ex illis quatuor capellanis eum ſequentibus qui ibidem cum ſubdiacono Crucem tenente, ac thuriferario, & aliis ca pellanis expectant. Diaconus uero accipit librum euangeliorum, & ante infimum gradum ſedis Papæ genu flexus petit benedictionem a Papa, ce rimoniario tantum ipſum comitāte. qua habita accedit ad pulpitum: po nit librum ſuper illud, quem deinde incenſat, ut fit in euangelio. A dextris Diaconi ſtent ſubdiaconus cum Cruce, & thuriferarius: a ſiniſtris uero ille capellanus cum arūdine, & alius capellanus tenens in uaſe quinq; gra na incenſi benedicti figenda in cereum. Tunc diaconus uerſa facie ad Pa pam cantat. Exultet iam. &c. Quo incepto deponitur mitra Papæ. Et ſur gunt omnes ut ad euangelium ſtantes uſq; in huius igitur. &c. Tunc di miſſo cantu per diaconum cerimoniarius porrigit ei unam candelam ac cenſam, cum qua Diaconus accendet illa quinq; grana incenſi, & infigit unam poſt alium in cereum in modum Crucis, ita ut Crux uerſa ſit ad pō tificem: deinde proſequitur cantum ſuum uſq; ad qui licet ſit dimiſſus. tūc interim cantu dimiſſo Diaconus accipit arūdinem, & accendit cereum, deinde cantum ſuum proſequitur uſq; ad finem. Quo finito reuertitur ad altare quilibet ad locum ſuum: ubi Diaconus exuitur dalmatica, & capit planetam uiolaceam plicatam ante pectus. Interim clerici capellæ po nant pulpitum nudum in medio capellæ uerſum ad medium altaris prout in matutinis noctis Natalis Domini poni ſolet: & ſuper illud librum epi ſtolarum, ex quo cantantur prophetiæ, faldiſtorium ponatur ad cornu epiſtolę altaris ſuper quo ſedet celebrans uerſus ad cornu euāgelii. Tunc Cerimoniarius conducit cum debitis reuerentiis unum ex cantoribus ſu perpellicio indutum ad pulpitum prædictum, qui facta reuerentia altari, & Papæ dicit prophetiam ſine titulo. Deinde factis reuerentiis oſcula tur pedem Pontificis, & redit ad locum ſuum. celebrans uero finita pro phetia ammoto faldiſtorio cātat orationem pro ut in ordinario, eodem modo cātētur alię undecim prophetię p cātores. finita duodecima pro phetia, & oronei qua nō dicitur flectamus genua, bñ tñ dicit oremus, Pa pa deſcēdit ad faldiſtoriū, ſupra quod pcūbit cū mitra retinēs illā p totā litaniā. celebrās uero depoſita mitra, & planeta aſſociatus a diacono, & ſubdiacono uadit ad ſcabellum ad ſiniſtram partem: ſuper qđ ſimiliter procumbit: & duo ex cantoribus cātāt litanias prout in libro genu flexi ante ſcabellū poſitū poſt Pontificē in medio capellæ, ſup qđ librū tenēt. cū puētū fuerit ad peccatores te rogamus. &c. Papa ſurgit, deponit mitrā

& pluuiale uiolaceum, & accipit album precioſum & celebrans cum mi niſtris reuertitur ad faldiſtorium, ubi deponit uiolacea paramenta, & ac cipit alba. idem faciunt miniſtri. forerii deponunt ab altari & fede Pa pę palia uiolacea, & dimittunt alba. accenduntur tunc etiam luminaria ſuper altare, & credētia, & intorticia ſuper cācellum, & deponitur per cle ricos capellæ uelum ante imagines ſuper altare, & palium ante altare. In terim cantores proſequuntur litaniam: qua finita ſtatim cantat Kyrie e leiſon promiſſa, & illud reiterant, quouſq; Papa dixerit confeſſionem cū celebrante, & redierit ad ſedem, & fuerit incenſatum altare, & Papa cum Cardinalibus dixerit: Kyrie eleiſon: Cum primum litania eſt finita, & Pa pa acceperit pluuiale, celebrans accedit ad ſiniſtram Papæ, & ſimul faci unt confeſſionem, ut moris eſt. deinde Papa aſcendit ad ſedem ſuā, & mi niſtrante priore preſbyterorum Cardinalium nauiculam imponit incen ſum in thuribulo, celebrās uero aſcēdit ad altare, oſculatur illud & librū ut moris eſt. & accepto thuribulo incēſat altare more conſueto. deinde in cenſatur ipſe, & Papa. Interim Cardinales faciunt circulum ante Papam & dicunt cum eo. Kyrie eleiſon. Quibus completis cantores finiunt Ky rie eleiſon, & celebrans ante faldiſtorium cantat Gloria in excelſis Deo. Et ſtatim pulſantur campanę palatii, & alię omnes per urbem. Dicitur de inde Pax uobis: & una oratio tantum. Subdiaconus dicit epiſtolam, cum ea finita dicturus ſit Alleluia. Finita epiſtola poſtq̄ ſubdiaconus qui dixit eam oſculatus eſt pedem Papę, ſubdiaconus apoſtolicus, qui opportuno tempore paramenta omnia, ac ſi epiſtolam lecturus eſſet, in camera Sa criſtę, uel alio loco idoneo acceperat, procedens ante gradum ultimum ſolii Papę facta debita reuerentia, ſtans dicit alta uoce uerſus ad Papam, Pater ſancte annuncio uobis gaudium magnum, quod eſt alleluia. Et tūc depoſita mitra ſurgit: & cantat Alleluia a tertio ſemper uocem eleuan do prout in ordinario. Pontifice uero interim cum mitra ſtante Conſue uit tamen Sixtus quartus ſtans ſine mitra cantare primum Alleluia poſt q̄ Subdiaconus apoſtolicus illud nunciauerat. Secūdo et tertio celebrans cātabat, qđ quātū cōueniat alii iudicēt. deinde dicit tractus. Laudate do minum omnes gentes. quo incepto diaconus accedit cum libro ad altare & alia facit more cōſueto. ad euāgelium portatur thuribulum ſine lumi minaribus, tamē duo capellani celebrantis ſequētes thuriferariū loco ce roferariorū ipſum aſſociāt. poſt euāgeliū nō dicit Credo, neq; offertoriū ſed tātū Dñs uobiſcum, & oremus, & alia dicūtur prout in ordinario. ob lata incēſantur, ſimiliter Papa, & alii oēs ac proceditur in miſſa more cō ſueto uſq; ad cōmunionē: Pax Dñi dicitur, Agnus dei non dicitur, ppte rea Cardinales nō ueniūt ad circulū, & Pacis oſculū nō datur, ſed oēs ora tiones dicūtur, pro ut in miſſali uſq; ad cōmunionē excluſiue. facta cōmu niōe p celebrātē, & eo purificato cātat a cantoribus alleluia ter: pſalmus

Laudate &c. prout in ordinario pro uesperis. Interim celebrans accedit ad cornu epistolæ: ubi accepta mitra lauat manus: deinde illa deposita stans ibidem uersus ad altare legit Vesperas. cum cantatur antiphona ad Magnificat, cerimoniarius accedit ad Papam cum thuribulo: qui ministrante presbytero cardinali imponit incensum, & celebrans incensat altare. incensator ipse celebrans, Papa, & omnes alii per diaconum capellæ ordine consueto. Replicata post Magnificat Antiphona celebrans stans in medio altaris uersus ad populum dicit. Dominus uobiscum: deinde ante librum oremus: & orationem, Qua finita diaconus dicit. Ite missa est, cum duplici alleluya, & Papa dat benedictionem & indulgentias, quas denunciat celebrans, & non fit sermo. Notandum qđ fel. re. Sixtus Papa quartus ordinauit, qđ Cardinales dicerent prophetias supradictas. primam iunior Cardinalis siue diaconus esset, siue presbyter. aliam sequens. & sic de aliis continue gradatim ascendendo usq; ad nonam inclusiue, decimã Cardinalis assistẽs a sinistris. undecimã a dextris assistẽs: duodecimã dixit Sanctitas sua. & hæc ordinatio fuit tẽpore suo obseruata postea demissa: quia non uidebatur dignitati apostolicę conuenire, ac quadrare cerimoniis papalibus, & debitis.

De habitu Papæ. Cap. LVIII

Hoc mane Sanctissimus Dominus noster finita missa, & dimissis in camera papagalli paramentis p̃dictis accipit caputium, & birretum alba: quibus utitur, deinde usq; ad sabbatum in albis inclusiue, & eisdem diebus Paschalibus non utitur aliquo habitu rubeo, sed albo tantum, Et similiter, si uti uellet mantello coloris albi, uteretur his diebus, & non alterius coloris.

De sabbato sancto Papa absente. Cap. LIX

Si autem Papa huius diei officio non interesset: cantores legunt omnes duodecim prophetias ante pulpitum, ut supra positum, Quibus finitis celebrans deposita planeta, reassumpta mitra associantibus ipsum diacono, & subdiacono uadit ad scabellum cum cussino sibi paratum, ubi Papa confessionem facere solet, ubi genu flectit cum mitra quo usq; dicatur Peccatores: tũc surgit, & uadit ad faldistoriũ, deponit paramenta uiolacea, & capit alba, & mitram preciosam. finita letania accedit ad confessionem, cãtores incipiunt kyrie eleison, ac alia fiant, ut supradictũ est. subdiaconus apostolicus non paratur, nec annunciat alleluia. sed finita epistola postq̃ subdiaconus eius manũ osculatus fuerit surgit celebrãs deposita mitra uersus ad altare ante faldistoriũ stans cãtet alleluia ter ut supra dictum est, cãtoribus totiens idem respondentibus. alia omnia fiãt ut supra, & non fit sermo.

De sabbato sancto Papa celebrãte. Cap. LX.

Si in hac die Sabbati sancti Papa uoluerit personaliter celebrare, hic

ordo seruabitur. primo ignis nouus bñdicetur apud altare: in quo Papa ẽ celebraturus a iuniori presbytero Cardinali amictu, alba, cingulo, stola, & pluuiali uiolaceo induto, & simul incensum in cereo affigendum ordine superius denotato, & hoc anteq̃ Pontifex ueniat ad Ecclesiam. hora competenti Papa indutus: ut superius dictum est, uenit ad capellam prędcedente Cruce more consueto sine processione, tamen orat ante altare. ascendit sedem eminentem, & fit ei reuerẽtia a Cardinalibus cum capis laneis: imponit incensum per acoluthum sibi delatum ministrãte presbytero Cardinali. Et Diaconus Cardinalis Euãgelium, & Subdiaconus Apostolicus epistolam dicturi parati cum dalmaticis, & tunicellis albis, & aliis ornamẽtis accedũt: & Subdiaconus quidem capit crucem papalem, & prędcedẽte thuriferario incipit iter extra capellam. Diaconus uero inclinatus ante Põtificem dicit. Iube Domne benedicere. Et Papa Dominus sit ĩ corde tuo &c̃. Et mox Subdiaconus sequitur, & post eum quatuor alii acoluthi: quorum unus portat bacile cum quinq; granis incẽsi figẽdis in cereo. cum peruenerint extra capellam in loco prędparato, Diaconus accipit arundinem cum tribus cãdelis, & intrans capellam tertio genu flectit dicens. Lumen Christi: ut superius dictum est, & tandem tradita arũdine uni ex acoluthis accedit ad pulpitum supra quod positus est liber Euãgeliorum. Incensat & incipit. Exultet iam angelica &c̃. pro benedictione cerei Diaconus, & Subdiaconus deponunt Dalmaticam, & tunicellam albas, & Pontifex surgens sine mitra secrete dicit. Pater noster pro nona, & cãtores legunt nonam, & in fine Pontifex uadit ad faldistorium, & procumbit: dum dicitur Christus factus est pro nobis obediens &c. Et dicit Orationem. Respice quæsumus Domine &c̃. Interim uero Subdiaconi, Auditores, clerici camere, ac acolithi omnes alii capiunt superpellicia, & põtifex finita oratiõe surgit, & uadit ad sedem: ubi cõsueuit accipere paramẽta. sedet. accipit sãdalia. dicit psalmus. Quã dilecta, & alias oratiões cõsuetas. lauat manus, & paratur omnibus ornamẽtis pontificalibus uiolaceis pallio, & mitra simplici a Diacono, & Subdiacono in albis existẽtibus. & dum Papa accipit planetam Cardinales, & alii prędlati omnes capiũt paramẽta sibi cõuenientia uiolacei coloris. Diaconus, & Subdiaconus iduto Põtifice accipiũt planetas ante pectus plicatas, & manipulum. prior presbyterorum Cardinalium assistit põtifici cum pluuiali uiolaceo. Sãdalia tamẽ Papæ erunt alba cum perlis: quia illa nõ mutat, & similiter subcictorium, & stola. Tũc Papa cũ p̃sbytero Cardiali, & Diaconibus assistẽtibus, & cũ Diacono, & Subdiacono ministris nõ tñ processionaliter accedit ad altare, & tres p̃sbyteri Cardinales nõ ueniũt obuiã. ascẽdit ad altare, & sine mitra illud osculatur, deinde reassumpta mitra ascẽdit ad sedẽ eminẽtẽ, & ibi sedẽs aliquãtulum quiescit, si autem non esset ibi sedes ad partem: ubi accipiat paramenta

poterit illa recipere in ſede conſueta, & inde deſcendere ad altare, & rurſus illuc redire. Si uero Diaconus Cardinalis Euangelium dicturus non ſit diſpoſitus cantare Lumen Chriſti, & facere benedictionem cerei: poterit id fieri non icompetenter per Diaconum capellæ ſicut paſſio cantatur per alium q̃ per Diaconum ordinarium, & maxime cum Papa tunc nõ ſit indutus miſſalibus indumentis. Pontifice igitur in ſua ſede Diacono Euangelii apud altare, & aliis omnibus in locis ſolitis conſedentibus unus acoluthorum cum ſuperpellicio ſurgẽs uadit ad pulpitum nondum poſitum contra cornu Epiſtolæ ſub preſbyterio: & ſine titulo cantat primam prophetiam. In pricipio creauit Deus &c̃. Et illa finita ſi placet domino noſtro eadem cantatur græce ſecundum Iacobum Gaietanum, & ſecũdum Petrum Ainelii Epiſcopum Senogallien̄. & alios, qui ſcripſerũt de cerimoniis. Legi etiam apud aliquos maiores noſtros coram Pontifice omnes duodecim lectiones latine, & greçe legi conſueuiſſe, Sed poſteriores de prima tantum fecerunt mentionem. Finita lectiõe accedit ad oſculum pedis Papę, & papa ſurgens ſine mitra dicit oremus, Diaconus a dextris flectamus genua, & Diaconus a ſiniſtris leuate. Deinde Papa ꝓſequitur orationem. Alię lectiones, ſiue prophetię ſimili modo dicuntur per acoluthos, & per capellanos Papæ, id eſt per auditores. & Diaconi aſſiſtentes alternatim dicunt. Flectamus genua, & a dextris leuate. & ſic deinceps. Finitis duodecim lectionibus Papa deſcendit ante altare, depõit pallium & planetam, & cum mitra procumbit ſuper faldiſtorium, dum dicitur Litania. Alii autem cardinales prælati procumbunt apud ſedes ſuas & ſine mitra. Subdiaconus autem non epiſtolæ aliquãtulum retro Papam a dextris contra cornu epiſtolæ genu flexus ante ſcabellum ſupra q̃ librum tenet, cantat Litaniam, & chorus reſpondet replicando eadẽ quę ille dicit. Cum peruentum eſt ad peccatores ſurgit Papa cum ſuis aſſiſtentibus, & miniſtris: & uadit ad ſedem: ubi accipere cõſueuit paramẽta. Diaconus, & Subdiaconus dimiſſis planetis accipiunt albas tunicas, & Papam exuunt uiolaceis: & induunt albis paramẽtis, & omnes Cardinales, & prelati accipiũt paramenta alba. & altare: & ſedes Papę ornãtur albis palliis, & accendũtur luminaria ſuper altare. Interim Subdiaconus alius proſequitur Litaniam uſq; in finem. Et cantores illa finita cantant Kyrie eleiſon quouſq; Papa fuerit in ſede eminenti ad cantãdum Gloria. Papa autem aſſumptis precioſis ornamentis, & poſito incẽſo in thuribulo Cruce præcedẽte proceſſionaliter procedit ad altare. oſculatur altare, & librum Euangeliorum incenſat: incẽſatur: recipit tres Diacones ad oſculum ex more, & aſcendit ad ſedem eminentem: ubi dicto Kyrie eleiſon nouies cãtat Gloria in excelſis Deo. pulſantur campanæ proſequitur & in terra, Deinde Pax uobis, & orationem, & Subdiaconus deinde dicit epiſtolam more cõſueto. Finita epiſtola Subdiaconus dimiſſo libro in manibus

nibus cerimoniarii immediate accedens ante ſolium Pontificis ſtans infra gradus uoce ſubmiſſa dicit Pater ſancte annũcio uobis gaudium magnum, qđ eſt alleluia, & mox aſcendens oſculatur eius pedem: & accedens unus ex auditoribus preintonat Papę Alleluia. qui ſurgens ſine mitra tertio cantat Alleluia, ut in ordinario: deinde ſedet. & cantatur Alleluia, & uerſiculi, & euangelium, ad quod nõ portantur luminaria, ſed incenſum tantum: & petitur benedictio, & oſculatur liber. Papa non dicit offertorium, ſed dicto Dominus uobiſcum lauat manus, deſcendit ad altare. & procedit in miſſa ut alias, uſq; ad finem communionis. Agnus Dei non dicitur: nec Pax datur. Dicit tamen Papa illam Orationem. Domine Ieſu Chriſte, qui dixiſti apoſtolis tuis pacem. &c. & illa dicta mox aſcẽdit ad ſedem eminentem, & ibi communicat, & ſugit ſanguinem cum calamo more conſueto, ſed non recipit ad oſculum oris diaconum, aut alios poſt cõmunionem. facta purificatione ſedet: lauat manus, & chorus incipit Alleluia pro ueſperis. Pontifex in ſede permanet, & ad Magnificat ſubdiaconus preintonat ei Antiphonam. deinde ſedet cum mitra, imponit incenſum: & cum incipitur Magnificat, deſcendit: incenſat altare: reuertitur ad ſedem: incenſatur ipſe, & alii more conſueto. ipſe ſtans ſine mitra: expectat finem deinde cum repetitur Aña. ſedet: & circa finem deſcẽdit ad altare: Dicit Dominus uobiſcum: & Orationem, & Diaconus Ite miſſa eſt Alleuia Alleuia. datur benedictio. publicantur indulgẽtię, & eſt finis, deponuntur paramenta in capella ut alias.

SECTIO SECVNDA

De feſto Reſurrectionis Domini Papa celebrante. Cap. I.

IN feſto paſchatis reſurrectiõis ſaluatoris Dñi nr̃i Ieſu Xp̃i i quo eſt mutatio capparum Papa indutus pluuiali albo, & mitra precioſis miniſtrante priore p̃ſbyterorum etiam parato nauiculam & acolutho thuribulum, imponit incenſum. deinde ſupplicatione præeunte uenit ad eccleſiam ſub baldachino, quod oratores portant uel nobiles Cardinales, & p̃lati oẽs ſunt parati paramẽtis albis cõueniẽtibus & officiales oẽs i albis ut moris ẽ. Cardiales duo diacõi aſſiſtẽtes portãt fimbrias pluuialis Papę, & nobilior urbis caudã. Cũ uenerit ad eccleſiã, Papa facta Oratione ſuper faldiſtorio uadit ad ſedem, ubi parari debet, & fit ei reuerentia a Cardinalibus, & omnibus prælatis paratis more ſolito, finita reuerentia Papa depoſita mitra ſurgit, & ſtans uerſus ad altare dicit, ſecrete Pater noſter: Tũ in cãtu Deus in adiutoriũ. &c. & ſtat quouſq; pſalmus incipiatur. quo incepto ſedens accipit mitram, & accedunt Epiſcopi aſſiſtentes cum libro dicendo. Quam dilecta. &c. & ſubdiaconus cum

ſandalis: quem ſequũtur acoluthi pro tenẽdis fimbriis. & Papa dicit pſalmum, & induitur ſandalis more conſueto. Dicta per cantores Antiphona Hæc dies. &c Papa depoſita mitra ſurgit. Dicit Dominus uobiſcum. & cantores dicunt Benedicamus Domino. Tum Papa ſedens lauat manus, & paratus omnibus paramentis uenit ad confeſſionem ſupplicabũdus, & omnia alia fiunt prout ſupra in die Natiuitatis Domini notatum eſt, uſq; ad Credo in unũ Deũ. in quo dicto Et homo factus eſt, ſubdiaconus portat ad altare criſtallinum cum multis hoſtiis paruis conſecrandis pro communione populi patena coopertum, & deſuper burſam cum corporalibus, hoſtiariam cum hoſtiis, & purificatorium: quæ omnia Diaconus accipiens ponit ſuper altare in cornu epiſtolæ, deinde ſacriſta uadit ad aliam credentiam pro lauandis calice papæ, & ampullis, & alia fiunt more conſueto. Diaconus Cardinalis ponit dictum calicem criſtallinum cum hoſtiis paruis ſuper corporalia in medio ante Crucem. Ita ut non impediat incenſationem calicis, & hoſtiæ, ſed qđ inter ambos calices ſit competens diſtantia. Cum dicetur per papam Suſcipe Sancte pater omnipotens ęterne Deus, &c. calix Hoſtiarum diſcooperitur, & eleuatur aliquantulum per Diaconum, & eo dicto per eũ recooperitur cum patena, & reponitur, cum Papa dicit Per omnia ſecula ſeculorũ, ante prę fationem uel parum ante duo Diaconi cardinales iuniores præter illos, qui aſſiſtunt Papę, uel ſi diacones, duo iuniores preſbyteri cardinales accedunt ad altare, unus ad dextrum, alter ad ſiniſtrum cornu altaris, & ſtãtes hinc inde alter alterius faciem inſpicit, uel ut alii uolunt, & melius ad populum reſpiciunt, repręſentantes duos angelos, qui apparuerunt in albis cuſtodientes ſepulchrum Saluatoris, qui ibidem ſtare debent, uſq; ad Agnus Dei. Cum Papa aſcendit ad ſedem ſuam, tunc deſcendunt ad loca ſua redeũtes. In hac die poſtq̃ Papa dicit Per omnia ſecula ſeculorum ante Pater nr̃ nõ reſpondetur Amen. ſed Papa continuat Oremus præceptis. &c. Pax datur omnibus, etiam Diaconibus cardinalibus communicandis pręter illum, qui euangelium cantauit. Cum papa communicauerit ſe, & diaconum, & ſubdiaconum de Sanguine more ſolito, Papa ſe purificat, ſed digitos non abluit propterea ſacriſta pateram illam auream hic non portet neq; adhuc prior preſbyterorum cardinaliũ ad papam uocetur. Cum primum autem diaconus, & ſubdiaconus per papam cõmunicati apud altare more ſolito Sanguinem ſumpſerint, diaconus euãgelii accedit ad ſiniſtram Papę in ſolio ſine mitra ſtantis pro honore ſacramenti in altari poſiti ſtanſq; dicit in tono conſueto Cõfiteor Deo omnipotenti beatę Mariæ ſemper uirgini. beato Michaeli Archangelo. beato Ioani Baptiſtę, ſanctis apoſtolis Petro, & Paulo, ac omnibus ſanctis, & tibi pater: quia peccaui nimis, cogitatione, uerbo, & opere, mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa. Ideo precor beatã Mariam ſemper uirginem beatum Michaelẽ archangelum, beatum Iaonnem Baptiſtã, ſanctos Apoſtolos Petrum & Paulum, & omnes ſanctos, & te pater orare pro me ad dominum Deum noſtrum. Quo dicto Diaconus reuertitur ad altare ad locum ſuum, & Papa ſtat ſine mitra Epiſcopo cardinali aſſiſtente lib[…] tenente dicit in cantu more ſolito. Miſereatur ueſtri omnipotens Deus, & dimiſſis peccatis ueſtris perducat uos ad Vitam æternam. Reſpondetur. Amen. Deinde dicit: Indulgentiam, abſolutionem, & remiſſionem omnium peccatorum ueſtrorum tribuat uobis omnipotens, & miſericors Dominus. Reſpõdet. Amen. Inde ommiſſis uerbis, & benedictione &c. populum tãtum Cruce ſignat nihil dicens. Tum Diaconus ſtans in medio altaris accipit calicem cum hoſtiis pro populo conſecratis patena coopertum. & quas bis ut prius fecerat cum patena, & Sacramento pro Papa, & illum dat ſubdiacono ante ſe genu flexo, qui illum portat ad ſiniſtrum papę ibidem ſtans uſq; ad finitam communionem. Subdiaconum ad Pontificem euntem ſequuntur duo auditores cum mappula ſericea gremio Pontificis imponenda anteq̃ populum communicet, quam dicti auditores hinc, & inde apud papam genu flexi tenent uſq; ad finem communionis. poſtq̃ Subdiaconus ad papam peruenerit, Papa ut Sacramento reuerentiam fecit ſemitecto capite, ſi frigus ei nocet, uel omnino detecto, ſi recte ualet, depoſita patena illi ſuperponit plures hoſtias, & eã dat Epiſcopo cardinali a dextris ſibi aſſiſtenti tenenda. Eſſet tamen ſecurius qđ ſubdiaconus cũ calice ſacramẽti ſtaret ad dextrã papę, & Papa ſiniſtra manu teneret patenam inter ſe & Calicem, & extraheret ſingulas hoſtias pro ſingulis cõmunicandis. Papa ſingulis cum cõmunicat dicit Corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti cuſtodiat animam tuam in uitam ęternam, ſinguli cõmunicandi anteq̃ cõmunionem ſumant oſculentur manum Papæ pedem autem non oſculentur. cum Papa cõmunionem populi incipit, Sacriſta, uel Diaconus gręcus ſtans in cornu epiſtolę in manibus ſuis teneat calicẽ cũ puro uino quo cõicati ſe purificẽt: & in ſiniſtra hẽat mappulã albã mũdã, qua ipſi ora extergant, deide ad loca ſua redeãt uenient autem hocordine. primo diaconi Cardinales, qui oſculantur añ cõionẽ manũ papę, deinde cõicatos quos ſequuntur alii eo ordine quo fit incenſatio, Cõmunione facta Papa ſurgit ſi cõmunicando ſedebit. & facit reuerentiam ſacramento, & ſubdiaconus reportat hoſtias ſi quæ remanſerint ſuper altare, ubi manent ad finem miſſę, tunc Papa ſedet, & accedit acoluthus cum duabus pateris, una aurea pro Papa, & alia pro credentia in manibus uinum, & aquam portans, & cum eo uenit prior preſbyterorum cardinalium, quo infundente uinum ſupra pateram auream. papa ſine mitra abluit dgitos, tum accepta mitra lauat manus more conſueto. Deinde deſcendit ad altare, & finitur miſſa. Q ua finita, & dicto Placeat, Papa ſtans in altari ſine mitra dat benedictionem, & non indulgen-

tias. Tum dicit Dominus uobiſcum, & Initium ſancti euangelii ſecundum Ioannem. &c. uſq; ad finem. Et Papa cum pallio. (Nam illo cū celebrauit in ſupplicationibus uti debet ſi alia indumenta miſſalia habet,) ſuplicatione p̄eunte ſub baldachino quod ut ſupra nobiles portāt p̄cedentibus officialibus in albis, & omnibus prælatis paratis eo ordine, quo uenerunt ad eccleſiam: uadunt ad locum benedictionis publicę per uiam ultimę, nauis in qua firmat ſe ad uidendum uultum ſanctum, deinde aſcendit ad locum benedictionis: ubi ſolenniter benedicit populum. dat indulgentias plenarias, quas Diaconus a dextris pronunciat in latino & alius a ſiniſtris in uulgari. Omnes Cardinales, & prę̄lati exuunt ſe. & aſſociant papam uſq; ad principium ſcalarum: ubi Papa eos dimittit, & uadunt ad comedendum, & non fit ſermo.

De communione Imperatoris aut Regis. Cap. II

Si Autem Imperator aut Rex aliquis eſſet a Papa communicandus, tūc poſtq̄ Papa cōicauit ſe, & Diaconū, ac ſubdiaconū, diacōus dicto ante pontificem Confiteor Deo. &c. uadit ad altare, & unā tātum hoſtiā ponit ſuper patenam pro Imperatore uel Rege. factiſq; circulis conſuetis illam dat ſubdiacono ad pontificem deferendam. Imperator uel Rex deducitur a priore Epiſcoporum cardinalium ad pedes pontificis, & recipitur ad oſculum oris. poſtremo ab eodem cardinali ducitur ad altare, & p manus Diaconi purificat, & reducitur ad ſedem ſuam ab eodem cardinali. Deinde portantur aliæ hoſtię, ut ſupra pro diaconibus cardinalibus et aliis. hoc ſeruatū fuit tpe Innocētii Sexti. cū Petrus Rex Aragonū uenit ad Romanā curiam. Anno. Mcccl xxxvi. Q d' ſi plures eſſēt Reges ſimul portētur tot hoſtiæ ſimul, & totidē Cardinales primi deducūt Reges.

De feſto paſchalis Papa non celebrante. Cap. III

Si uero Papa non celebraret, cantatur miſſa per Epiſcopum cardinalem more conſueto, qui communicat ſi uoluerit Diaconos cardinales et alios curiales, ſi ad hoc erūt diſpoſiti. Sed incepta p̄fatione nemo ad cornua altaris accedit, ut ſupra dictum eſt. Sed omnia ſupradicta ommittuntur, & fit miſſa eo ordine prout alias fieri ſolitum eſt. Et non fit ſermo

De ſecunda feria poſt Paſcha. Cap. IIII

Feria ſecunda poſt Paſcha unus ex reuerendiſſimis dominis preſbyteris Cardinalibus celebrat miſſam in paramentis albis. dicitur tātum una Oratio. & non fit ſermo. alia omnia fiunt more ſolito.

De tertia feria poſt Paſcha Cap. V

Feria tertia poſt Paſchę feſtum unus ex reuerendiſſimis dominis preſbyteris Cardinalibus celebrat miſſam in paramentis albis. Dicitur tantum una oratio. & non fit ſermo. alia omnia fiunt more ſolito.

De ſabbato in albis cum dantur Agnus Dei. Cap. VI

Conſueuerunt Summi Pontifices annis primo, ſeptimo, & deinceps

ſingulis ſeptēis benedicere Agnus Dei poſt feſta paſchalia in camera ſua, quorum confectionem, & benedictionē ſatius expoſuimus in prima parte, & deinde in ſabbato in albis in capella publice diſtribuūt hoc ordine. Conſueuerunt tamen antiquitus Romani pontifices in primo anno ipſimet celebrare hac die, ut legimus de Vrbano Quinto. Gregorio undecimo Auiniōi, & Vrbano ſexto Romæ. die ſabbati in albis quādo Agnus Dei diſtribui debent: celebrat miſſam aliquis preſbyterorum cardinaliū in paramentis albis more conſueto poſt orationem diei Dicitur oratio contra paganos, & alia pro Pontifice, & non fit ſermo. Alia omnia fiunt more conſueto uſq; ad Agnus Dei, quo dicto Cardinalis aſſiſtens accedit ſolito more ad altare. accipit pacem, & eam defert ad pontificem, & diſtribuitur ut alias. poſt acceptam pacem Cardinalis, & prę̄lati omnes capiunt paramenta alba ordinibus ſuis cōuenientia. Cardinales in locis ſuis, prę̄lati uero, & officiales extra cācellum capellæ. celebrans facta communioue lauat manus, & dicit poſt communionē more ſolito: deinde uadit ad faldiſtorium, ſedenſq; accipit mitram. incepta per cantores poſt cōmunione, miniſtranteq; preſbytero cardinali nauiculam Papa ponit in cenſum more conſueto. tum præcedente ſubdiacono capellæ cum Cruce iter duos ceroferarios: ante quos thuriferarios incedit cum thuribulo fumigante ſubdiaconus apoſtolicus indutus ſacris ueſtibus, ac ſi epiſtolam ſolenniter lecturus eſſet una cum clerico cerimoniarum ſequentibus ipſum duobus aliis capellanis celebrantis ſuperpellicis indutis uadit ad locum paratum: ubi ſacriſta lancem unam magnam Agnus dei In bombice indutis plenam mappula pulchra ſericea coopertam ornauit. & lancem cum Agnus dei accipiens p̄cedente thuriferario ordine, quo iuerat, reuertitur ad pontificem. cū fuerint intra oſtium capellę genu flectunt omnes, & ſubdiaconus cātat competēti uoce. ita ut ab omnibus audiatur dicens Pater ſancte, iſti ſunt Agni nouelli, qui annunciauerunt uobis allelu ia, modo ueniunt ad fontes, repleti ſunt claritate alleluia. cantores reſpōdent ea uoce Deo gratias alleluia. quod ſecundo facit ſubdiaconus, dum fuerit ante oſtium cancelli, & tertio ante ſolium pōtificis genu flexus. pōtifice interim ſemper cum mitra ſedēte, niſi q̄d' intrāte Cruce a principio omnes ſurgūt, & ſtatim ſedēt. Deinde aſcēdit ad dextram pōtificis: ubi genu flexus dictam lancem tenet uſq; ad finem diſtributionis. Thurifera rius autem cum aliis omnibus ad ſua loca diuertit, accedunt autem ad pōtificem duo auditores cum mātili quod diaconi cardinales aſſiſtētes gremio pontificis ſuperponunt. ipſis auditoribus illud hinc, & inde genu flexis tenentibus. Tum ueniunt ante Pontificem per ordinem omnes Cardinales unus poſt alium a ſeniore ad iuniorem, & factis debitis, ac cōſuetis reuerentiis porrigunt mitras ſuas cornua mitrę deorſum uertētes. & Papa imponit eis tot Agnus dei, quot ei placet. Antiquitus dabāt cui-

libet Cardinali tres Agnus dei,prælatis duos,aliis unum tãtum.Cardi-
nales oſculãtur eius manum primo,deinde genu dextrũ. cardinalis cele-
brãs uenit de faldiſtorio ſolus ſuo tpe,& in ordine ſuo iuxta ſcamnum ca
pit Agnus dei,ut alii,& reuertitur ad faldiſtorium:ubi ſedet cum mitra uſ
q; ad finem diſtributionis.prælati ſimili modo ſicut cardinales, ſed genu
flexi Agnus dei in mitras accipiũt,& oſculãtur genu dextrum papæ non
manum.protonotarii,& omnes alii capiũt Agnus dei in manus genu fle
xi,deoſculãtur pedem papę.finita diſtributione Papa lauat manus more
conſueto.cardinales,& omnes alii deponũt paramenta:celebrãs reuerti-
tur ad altare dicit in medio Dominus uobiſcũ : & apud librũ Oremus:&
Orationes more cõſueto.Ite miſſa eſt dicitur cũ duplici alleluia. Et dein-
ceps non dicitur cũ alla.Papa dat benedictionẽ,& indulgentias quas ,p-
nunciat celebrãs. Seruatum legimus apud antiquos qđ circa finẽ prã
dii portabatur in mẽſa magnũ uas plenum Agnus dei cum bõbice,quos
Pontifex diſtribuebat omnibus ſuis familiaribus.Paulus autem ſecũdus
noſtro tẽpore per totũ illum diẽ,& etiã ſequẽtem poſt prãdium diſtribuit
Agnus dei populo romano,& oibus utriuſq; ſexus ad palatiũ ueniẽtibus

De eodem die quando non ſunt diſtribuendi Agnus dei. Cap.VII

Annis uero quibus hac die Agnus dei nõ ſunt diſtribuẽdi, celebrat ali
quis prælatus in paramẽtis albis.dicitur in miſſa Gloria in excelſis,Pax
uobis.Et poſt oſonẽ diei duæ alię.uidelicet cõtra pagãos.& ,p Papa.in fi
ne miſſę.Ite miſſa ẽ cũ duplici alla:et oĩa alia ordie cõſueto.et nõ fit ſmo.

De feſto annũciationis Beatæ Marię uirginis,&
ueſperis papalibus in quadrageſima. Cap.VIII

Feſtum annunciationis Beatę Marię uirginis,plerũq; cadit intra qua
drageſimã,& de feſto fit die,quo cadit niſi uenerit in Dominica.quia tũc
tranſfertur ad ſecũdã feriã poſtmodũ ſequentem:& ſi cadit in quinta feria
maioris hebdomadæ, & deinceps uſq; per totã octauã paſchatis tranſfer
tur ad ſecũdam feriam poſt octauam,fit officiũ miſſę in capella papę or
dinarie,& per unũ ex preſbyteris cardinalibus, & fit ſermo . Solẽt tamẽ
aliquando Pontifices celebrare hoc feſtũ in aliqua eccleſia beatę Mariæ
in urbe.cõſueuerunt antiqui Pontifices celebrare hoc die, & tunc ſi feſtũ
fuiſſet die lunæ in quadrageſima in præcedenti dominico die fiebant ueſ-
peræ papales cum paramentis .idem fiebat ,ſi feſtũ celebrabatur poſt paſ
cha.In aliis autem temporibus quia in quadrageſima ueſperæ dicũtur an
te prandium non fiebant ueſperę ſolennes. ſed ne iſta ſolennitas remane-
ret ſine ueſperis ſolennibus, poſt miſſam in qua una tantum oratio dici-
tur ſcilicet de beata Virgine Papa depoſitis miſſalibus idumẽtis accipie-
bat pluuiale album, & incipiebat Deus in adiutorium.&c. pro ueſperis
ſtans in ſede ſua eminenti,& cardinales atq; prẽlati omnes permanebant
cum ſuis paramentis,& incipiebantur Antiphonæ per papam,& cardi-

nales more ſolito.Si autem Papa nõ celebraſſet,ſed aliquis cardinalis aut
prælatus alius in ſua prẽſentia.tunc finita miſſa Papa incipiebat pro ueſ-
peris.Deus in adiutorium.incenſabat,& cantabat oratiões, ſicut conſue
uit facere:quando non eſt celebraturus.hodie non facimus ueſperas neq;
ante neq; poſt.Et nota qđ in ueſperis dicuntur duæ orationes de feſto, &
de feria in miſſa autem dicitur una tantum,quia dicitur ad partem miſſa
de feria.Et quotienſcunq; Papa celebrat ſolenniter per totam quadrage
ſimam dicit unam orationem tantum.

De Feſto Sancti Marci. Cap.VIIII

Hac die ordinarie non fit miſſa ſolennis publica .conſueuit tamen ali
quando Romanus Pontifex equitare ad eccleſiam Sancti Marci de ur-
be,Miſſamq; celebrare aliquis Epiſcopus in paramentis rubris. & non
fit ſermo. Papa cum pluuiali rubro,& mitra precioſa accedit ad alta-
re.deponit mitram.orat ſuper faldiſtorium procumbens. reaſſumit di-
ctam mitram. Et iterum procumbit dum Litania cantatur : quam duo
ex cantoribus conuenienti loco poſt pontificem coram ſe habentibus li
brum ſupra ſcabellum genu flexi dicũt,pro ut in ordinario uſq; ad finem
aliis cantoribus ipſis reſpondentibus.finita Litania ſurgunt omnes.Pa-
pa facit confeſſionem cum Epiſcopo celebrante ut moris eſt. Cum au-
tem aſcendit ad ſolium,cardinales ueniunt ad reuerentiam, & non faci-
unt circulum,ſed tantum aſſurgunt.prior Epiſcoporum non aſſiſtit pro
pter anguſtiam loci,ſed tempore opportuno de loco ſuo accedit ad pon
tificem,& miniſtrat nauiculã.Dicitur Gloria in excelſis .Pax uobis .una
oratio tantum,Credo, Prefatio de apoſtolis, & alia more conſueto .fa-
cta communione per celebrantem religioſi,& clerus urbis ſuo ordine cir
cumeunt altare,& proſequuntur ſupplicationem ſuam more ſolito . Inte
rim perficitur miſſa.& in fine Papa dat benedictionem ſupplicatione ſuo
ordine tranſeunte:cuius tranſitum Papa conſueuit expectare, & ea finita
ſurgit Pontifex,& aſcendit ad palatium uel alio ut placet reuertitur.

De uigilia,& feſto aſcenſionis Domini. Cap.X

In uigilia Aſcenſionis Domini fiunt ueſperę papales,& in die miſſa ſo
lennis in paramẽtis albis,quã celebrare ſolet Epiſcopus cardinalis.dicit
tantũ una oratio,& nõ fit ſermo:quẽ facturus oſculetur pedẽ papę,uel ge
nu.ſi ſit ꝑlatus petat benedictionẽ,& nõ indulgẽtias.finito ſermõe fit cõ-
feſſio ſed nõ denũciãtur indulgẽtię,cũ Papa ſit poſt ſolennem benedictio
nẽ daturus publicas.Igitur cũ dicit cõfeſſio accedit ſubdiaconus cũ cru
ce.& cõfeſſione finita Papa dicit.ꝑcibus.&c.alia oĩa fiũt more cõſueto.fi
nita miſſa Papa dat bñdictionẽ.qua data papa eo ordie quo de camera ue
nit uadit ad locũ,ubi bñdictionẽ publicã ẽ daturus.quẽ cardiales ꝑlati &
alii officiales aſſociant in cappis ſuis ſine paramentis.Pontifex in loco ꝑ
dicto dat Benedictionem ſolennem populo. Et in fine plenarias indul-

gentias ſi placet: quas publicant duo Diaconi cardinales: Senior primo in latino. Deinde alius in uulgari, quibus publicatis Papa redit ad camerā ordine conſueto.

De uigilia Pentecoſtes, & mutatione capparum. Cap. XI

In uigilia Pentecoſtes Cardinales, & prelati Romanæ curiæ depoſitis cappis, & capuciis pellibus ſubduplicatis, accipiunt alias cum ſerico rubro, ſiue carmeſino: in quibus ueniunt ad ueſperas ſolennes, quæ fiunt more conſueto. conſueuit etiam Pontifex Hymnum ueſperorum. uidelicet Veni creator ſpiritus, in ſede ſolii ſui ſtans detecto capite inchoare, deinde deſcēdere ad faldiſtorium: ubi poſtq̄ genu flexit, et non prius cantores proſequuntur Hymnum. finito primo uerſu ſurgit Pontifex, & aſſumpta mitra redit ad faldiſtorium: ubi depoſita mitra ſtat uſq; ad finem hymni. alia omnia fiunt more ſolito, ſed ad primum uerſum Hymni Pontifex ſemper genu flectit hac die ſiue ipſe incipiat ſiue non. Hæc mutatio capparum fit hodie in die Feſto Reſurrectiōis dominicæ decreto Leonis Papę. X. in concilio Lateranenſi. quia ita fiebat antiquitus.

De Die Pentecoſtes Cap. XII

In die Pentecoſtes Pontifex indutus paramentis purpureis preciosis uenit ad eccleſiam, & conſueuit ſolenniter celebrare in tali die cerimonis conſuetis. qđ ſi non eſt diſpoſitus ad celebrandum, Sacra facit unus ex reuerendiſſimis Dominis Epiſcopis cardinalibus ornamentis rubris paratus, & tunc Papa orat in faldiſtorio. facit confeſſionem cum celebrato, & alia more conſueto. Dicitur tantum una oratio circa finem alleluia. Ante uerſum Papa uenit ad faldiſtorium: ubi genu flectit. & cantores incipiunt, & proſequuntur uerſum. Veni Sancte Spiritus uſq; ad finem. Finito uerſu ſurgit Pontifex, & accepta mitra uenit ad ſolium, & fit ſermo. Si Papa non celebrat omnia alia obſeruabuntur more conſueto, Sed ſi Pontifex celebrat, obſeruabuntur omnia prout in miſſa maiori in die Natiuitatis Chriſti ordinatum eſt, & non fit ſermo.

Feriis ſecunda, & tertia poſt Pentecoſtem nihil fit in capella hodie. quibus tempore Pii, & Pauli, & aliorum ſuperiorum pontificum conſuetum fuerit celebrari, ſicut in ſecunda: & in tertia feria in paſchate.

De uigilia, & feſto Sanctę Trinitatis. Cap. XIII

In uigilia Sanctę Trinitatis fiunt ueſperę papales, ad quas uenit Pontifex ornatus albis ornamentis. In die fit miſſa ſolennis, quam celebrat preſbyter Cardinalis ornamentis albis paratus. Dicitur tantum una oratio. alia omnia obſeruantur more conſueto, & fit ſermo.

De Vigilia Corporis Chriſti. Cap. XIIII

In uigilia Corporis Chriſti fiunt ueſperæ papales: ad quas uenit Pontifex ornamentis albis paratus. Quibus finitis uicarius Papæ de mandato Sanctiſſimi Domini noſtri Papę mandat clero urbis, qđ in tempore adſit in ſupplicatione, & proficiſcantur ante ordines curiæ. Mandetur etiam per uicarium Sancti Petri canonicis, & aliis beneficiatis eccleſiaſticis baſilicę prędictę ſub aliqua graui pęna: qđ non interrumpant neq; ſe immiſceant ordinibus & prelatis Romanę curiæ, ſed illos precedant, & per ſe aut cum clero urbis ſupplicationē faciant. Et Reuerendiſſimus Dominus Camerarius committat curſoribus qđ mandent Rom. curię officialibus: qđ ſinguli ſub aliqua graui pęna interſint ſupplicationi hora competenti cum ſingulis intorticiis.

De feſto corporis Chriſti Papa preſente. Cap. XV.

In die ſummo mane Sacriſta paret ſacramentum in tabernaculo decēti ſuper altare capellę, forerii etiam portent baldachinum in loco congruo intorticia ſingulis ſcutiferis Papæ portanda dentur ante ſacramētum, deinde hora competenti Cardinales, & prelati omnes in locis ſuis capiunt paramēta alba ordini ſuo conuenientia, ut alias. Et Pontifex acceptis paramentis albis in camera papagalli uadit ad capellam: ubi eſt ſacramentum ante altare depoſita mitra genu flexus orat, tū ſurgit & ſtās ſine mitra miniſtrāte priore preſbyterorum Cardinalium nauiculam imponit incenſum in duo thuribula: deinde genu flexus cum uno ex thuribulis prędictis incenſat ſacramentum ter illi thuribulum ducens. Quo facto imponitur collo Pontificis mappa ſericea per Cardinalem aſſiſtentem, Deinde porrigitur ſacramentum ipſum Pontifici per Diaconem a dextris aſſiſtentem Pontifici adhuc genu flexo. Qui accepto ſacramento ſurgit, & ſine mitra illud portat aliquātulum. tum accepto bireto deſcendat ſub baldachino. Cardinalis celebraturus interea tempore congruo uadit ad eccleſiam: ubi eſt celebraturus, & ibi capit paramenta ordine conſueto. Cum Papa deſcenderit per ſcalas palatii accipit mitram: quam retinet per totam ſupplicationem, quę per priorem Diaconorum Cardinalium in prima porta palatii interim ordinetur, & per Vicecamerarium conſeruetur ordo a priore Diaconorum datus. Non enim ad camerarium, ſed ad priorem prędictum ſpectat ordinare ſupplicatiōes Papales tam equeſtres q̄ pedeſtres, q̄uis a paucis ānis citra camerarii aſſumpſerint ſibi hoc onus. In primis præcedent officiales Romanę curię inferiores ſeu minores gradatim, deinde maiores hoc ordine. Collectores plumbi, ſolicitatores literarum Apoſtolicarum, Notarii, auditorum rotę: procuratores pænitentiariæ: procuratores contradictarum: Abbreuiatores de prima uiſione, de parco minori, Scriptores pæniten tiarię, Scriptores Apoſtolici, Magiſtri utriuſq; regiſtri, Abbreuiatores de parco maiori, Bullatores, Magiſtri plumbi, procuratores ordinū, procuratores pricipum & barones, Cātores: acoluthi ſine cereis, Clerici

camerę, auditores rotę. Quinq; acoluthi cum candelabris, Subdiaconi quorum unus inter duos medius crucem portet, pęnitentiarii, Abbates, Episcopi, Archiepiscopi, Oratores prælati parati, Diaconi, presbyteri, Episcopi Cardinales, duo Diaconi Cardinales Pontifici assistentes si Papa portatur in sede: si uero Papa suis pedibus incedit Diaconi hinc inde portāt fimbrias pluuialis, & scutiferi Papę singuli singula intorticia portantes, duo acoluthi cum candelabris, duo alii acoluthi cum thuribulis continue incensantes ante sacramentum, & unus alius acoluthus: qui naiculam portat cum thure: quod cum opus sit imponit thuribulo. Papa sub baldachino, auditor de mitra seruiens, medius inter duos cubicularios secretos, secretarius Papæ si non est prelatus cum medico Papę, protonotarii, prelati si qui sunt non parati, generales ordinum quos tādem sequantur togati omnes. Hoc ordine itur per uiam rectam usq; ad castrū sancti angeli, & per aliam uiam quæ sancta dicitur reuertitur ad basilicā Sancti Petri si sit Romę apud Sanctum Petrum. Si autem alibi sit Papa, ordinabit quousq; progredi placuerit, & ita seruabitur. Aduertendum tamen est qd̄ digniores nobiles, seu Oratores laici portare debēt baldachinum a principio, & dum intrat ecclesiam in fine. Interim autem medio itinere illud portant inferiores nobiles: qui imitari solent superiores per uiam. Hęc autem supplicatio fit longior, & breuior pro uoluntate, & dispositione sanctissimi Domini nostri Papę, & aliquando pro qualitate tēporis. Vidi aliquando tempore pluuioso qd̄ ex palatio tantum descendimus ad ecclesiam Sancti Petri, & si Pontifex est debilis pedibus portatur in sede, & portat sacramentum. cum Pōtifex fuerit ante altare: ubi missa celebranda erit: genu flectit coram illo, & Diaconus a dextris assistens accipit reuerenter sacramentum de manu illius, & in medio altaris in loco ad id ordinato reponit. Tum Pontifex stans sine mitra ministrante priore presbyterorum Cardinalium imponit incensum, Deinde genu flexus incensat sacramentum. Tum surgit, & cum celebrante facit confessionē more solito. Cum primum officiales & prelati peruenerint supplicabundi ad capellam extra cancellum altaris maioris depositis superpelliciis si ne paramentis accipiunt cappas suas: in quibus intrant capellam prędictam. Cardinales uero parati & in locis suis anteq̄ adueniat Pontifex depositis paramentis accipiunt cappas suas. Finita confessione Pontifex ascendit ad solium, Fitq; ei reuerentia a Cardinalibus, & alia fiunt more solito. Cardinalis celebrans non capit mitram, quando incensandus erit: neq; cum manus lauare debet in altari: sed stans in cornu Epistolę sine mitra illas lauet ob reuerentiam sacramenti. Dicitur tantum una oratio. non fit sermo. Finita missa Papa dat benedictionem, & indulgentias: quas pronunciat celebrans. Alia omnia fiunt more consueto, Descendit deinde Pontifex de solio: Orat in faldistorio sine

mitra & illa reassumpta recedit dimisso in altari Sacramento, quod in sero Sacrista dispensat, ut decet.

De supplicatione huius diei Papa absente. Cap. XVI

Si Pontifex huius diei officio non interesset, parentur omnia, ut dictū est, cardinales, prælati, & officiales in locis suis, in palatio paramenta recipiunt: celebrans uero in capella prope altare accipit sandalia cū psalmis consuetis, deinde amictum, albam, cingulum, stolam, crucem, pectorale, tunicellam, & dalmaticam cum orationibus solitis, & desuper pluuiale, uel si magis placet dimissis tunicella & dalmatica capiat pluuiale. hora deinde opportuna ministrante diacono capellę nauiculam, celebraturus ponit incensum in duo thuribula. Tum genu flexus ante altare incensat Sacramentum. ordinatur deinde supplicatio, quæ fit ordine supradicto. subdiaconus capellæ portat crucem ita qd̄ imago crucifixi ante respiciat non retro. candelabra iuxta crucem supplicationis portant duo ex capellanis assistentis, similiter & thuribula ante Sacramentum. in torticia uero deferant scutiferi papę. capellanus pluuiali indutus a dextris, & diaconus capellę omnibus paramētis indutus a sinistris auriphrygiū pluuialis celebrantis eleuet, baldachinum autem digniores nobiles, ut supradictum est. facta supplicatione cum celebraturus reposuerit sacramentum super altare, imponit incensum ministrante diacono capellę nauiculam. Tum genu flexus ante altare incenset sacramentum, deinde accedat ad faldistorium: ubi depositio pluuiali accipiat tunicellam, & dalmaticam, si illas prius nō accepit, tum chirothecas, planetam, mitram, annulum pontificalem. accedit ad confessionem, & omnia fiunt ordine supradicto. in fine missę celebrans dat benedictionem sine mitra, & publicat indulgentias per Papam concessas.

De uigilia, & festo sancti Ioannis Baptistæ. Cap. XVII

In uigilia sancti Ioannis Baptistæ ordinarie fiunt uesperę papales, & in die missa publica solennis per presbyterum cardinalem in paramentis albis, & fit sermo. & nō dicitur Credo nisi ueniat in die dominico. alia fiunt ut in aliis uesperis, & missis solennibus.

De uigilia, & festo apostolorum Petri, & Pauli. Cap. XVIII

In uigilia apostolorum Petri, & Pauli, si sanctissimus Dominus noster est in crastinum solenniter celebraturus, accipit paramenta rubri coloris preciosa consueta in camera papagalli, & descendit ad ecclesiam nulla supplicatiōe peunte, sed facta reuerētia dñi Cardinales accipiunt paramenta, & obseruantur omnia pro ut supra in Vigilia Natiuitatis Christi notatum est. Si uero non est celebraturus accipit eadem paramenta, & fiunt uesperę more consueto. Et antiquitus erat potius in aula.

In die Apostolorum Petri & Pauli. Si Sanctissimus Dominus noster ẽ celebraturus ut consueuit: cũ potest accipit in camera papagalli amictũ, albam, cingulum, stolam, pluuiale rubrum, & mitram preciosam. Et ministrante priore presbyterorum Cardinalium imponit incẽsum. Interim Cardinales & prælati capiunt paramenta, & officiales superpellicia more solito. Et pontifex supplicabundus uenit ad ecclesiam sub baldachino eo ordine, ut supra in missa maiori natiuitatis Christi est notatum. In missa etiam obseruantur omnia quæ ibidem sunt ordinata. post missam pontifex data in altari benedictione, & indulgentiis per Cardinalem assistentem publicatis dimisso in altari pallio redit ad cameram non habita supplicatione, sed sine baldachino more consueto, & ẽt non fit sermo.

De festo uisitationis Beatæ Mariæ uirginis. Cap. XIX.

In die uisitationis Beatæ Mariæ uirginis solet fieri missa solennis: quã celebrare consueuerat presbyter Cardinalis in paramentis albis, & solebat fieri sermo. Sed hodiernis temporibus huiusmodi solennitas non obseruatur. Sed capella huius diei prętermittitur, quæ non habet neq; habuit uesperas præcedentes.

De uigilia & festo assumptionis Beatæ Mariæ uirginis. Cap. XX

In uigilia assumptionis Beatę Mariæ uirginis solebãt esse uesperæ pales, & in die missa solẽnis: quam solebat presbyter Cardinalis paramẽtis albis indutus celebrare & sermo fieri: sed Romę hodie nõ fit propter festum solenne Romanorum: quod ipsi celebrant in sancta Maria maiori. Si Papa est alibi seruatur ut supra.

De uigilia & festo natiuitatis Btẽ Marię uirginis. Cap. XXI.

In uigilia natiuitatis Beatæ Mariæ uirginis ordinariæ fiunt uesperæ solẽnes, & in die missa solẽnis in capella papæ per presbyterum Cardinalem paramẽtis albis paratum. Et fit sermo.

De uigilia oĩum sanctorũ, & mutatione capparũ. Cap. XXII.

In uigilia oĩum sanctorũ Cardiales & p̃lati dimissis cappis cũ serico rubro accipiũt cappas cũ pellibus albis. Et sanctissimus Dñs nr̃ indutus paramẽtis albis solitis uenit ad Ecclesiã more solito. Et si est die crastina celebraturus, Cardinales facta reuerẽtia cõsueta in cappis capiũt paramẽta sibi cõuenientia albi coloris. idem faciũt prælati, Officiales uero accipiũt superpellicia. si illa prius nõ acceperũt. Alia omnia fiũt, prout supra in uigilia natiuitatis Domini dictum est.

De festo omnium sanctorum. Cap. XXIII

In die oĩum sanctorũ si sanctissimus Dñs nr̃ est celebraturus accipit in camera papagalli paramẽta cõsueta albi coloris simplr̃, & Cardinales in camera paramẽti, & p̃lati ac officiales in aula paramenta sibi cõueniẽtia recipiunt, & officiales superpellicia, deinde ministrãte priore p̃sbyterorũ

Cardinalium Papa imponit incensum. & supplicatiõe præcunte uenit ad ecclesiam sub baldachino, ac omnia alia fiunt prout supra in missa maiori diei natiuitatis Domini nostri Papa celebrante ordinatum est. Et non fit sermo, nisi aliquis Cardinalis illum faceret. Si uero Papa non fit celebraturus, celebrabit Episcopus Cardinalis in paramentis albis ordine consueto, & fit sermo.

In uesperis & matutinis defunctorum Papa pñte. Cap. XXIIII

In sero in capella maiori palatii cantantur uesperę & matutinæ mortuorum hoc ordine. Papa induitur amictu, alba, cingulo, stola, uiolacea, & cappa de rosato sine mitra: uel si placet loco cappę accipit mantum de rosato, & caputium magnum quod ĩuersatur, ita ꝙ pelles in capite ab extra sint, & supra faciem habeat quasi duo cornua. Et cum põtifex manto aut huiusmodi caputio utitur prælati assistentes non debent habere cappas sed mantellos: quos assistentium crocias uocant, & caputia in modũ cubiculariorum supra collum, & non supra caput. hoc modo paratus Põtifex uenit ad capellam Cruce præcedente & Cardinalibus Papam sequẽtibus. duo Diaconi Cardinales: qui assistere consueuerunt uadũt in locis suis post presbyteros Cardinales. cum Papæ non assistãt fimbrias omnes cum cauda simul collectas portat dignior ex prælatis assistentibus in capella. Papa facit orationem in faldistorio capite semicooperto. ascẽdit ad solium & sedet, & duo primi ex assistentibus Epis extendunt fimbrias cappę ante Pontificem. Cardinales oẽs sedent in locis suis, & non fit Papę reuerentia, neq; p̃sbyter aut diaconi Cardinales ei assistunt. postq̃ Papa aliquantulum quieuerit surgit, & stãs capite semicooperto uersus ad altare dicit secrete Pater noster: quo ad finem cõpleto sibiipsi caput cooperiet: tum cantores incipiunt pro uesperis añam. Placebo Domino. qua dicta & incepto psalmo Papa sedet sic manens quousq; incipiatur magnificat. Tunc surgit Papa a seipso semi uel totaliter capite discooperto ꝓut sibi placet. Finito Magnificat papa sedet cooperto sibi ipsi capite sic manẽs usq; ad finem repetitionis antiphonę. Tunc accedunt duo acoluthi in eorum cappis cum duobus candelabris more solito. Surgit põtifex discooperto capite, & stans uersus ad altare dicit cõpetenti uoce. Pater noster ꝙ secrete cõplet, Interim accedũt duo Epi assistentes cũ libro & candela, & papa cõpleto pater noster dicit uersiculũ. Et ne nos inducas in tẽtationẽ. ℟. Sed libera nos a malo. uers. A porta inferi. ℟. Erue Domine aias eorũ. uers. Requiescant in pace. ℟. Amen. uer. Dñe exaudi oronẽ meã. ℟. Et clamor meus ad te ueniat. uers. Dñs uobiscũ. ℟. Et cũ spũ tuo. Oremus.

Fideliũ Deus oĩum cõditor, & redẽptor aĩabus famulorũ, famularũq; tuarũ remissionẽ cunctorũ tribue peccatorũ: ut indulgẽtiã, quã semp optauerunt piis supplicationibus cõsequantur. Qui uiuis & regnas Deus p oĩa secula seculorum. ℟. Amen. uers. Requiem æternam dona eis Dñe. ℟.

& lux perpetua luceat eis. Tum duo ex cantoribus dicunt uersiculum Requiescant in pace. ℟. amen. deinde sedeat Pontifex cooperto capite, & aliquantulum quiescat, tum surgat, & capite semicooperto stans uersus ad altare dicit secrete Pater noster, quo cōpleto caput sibi ipsi coopiat. Et cā tores icipiāt pro matutinis Inuitatoriū. Regē cui oīa uiuunt. &c. incepto psalmo primi nocturni uidelicet Verba mea. Papa sedet, sic manens usq; ad rñsionem uersiculi ante primam lectionem. Tunc surgit, & capite semidiscooperto stans uersus ad altare dicit secrete Pater noster, & illud secrete complet, quo completo caput sibi ipsi cooperiens sedet. Tunc unus ex cantoribus stans in eorum loco uersus ad altare facta prius Altari, & papæ reuerentia ex libro dicat primam lectionem, & alia dicuntur prout in ordinario. post uersiculos secundi, & tertii nocturni surgit Pontifex & dicit pater noster. deide sedet pro ut supra in primo nocturno dictum est. incepto psalmo Benedictus: papa surgit stans uersus ad altare capite semi uel totaliter discooperto usq; ad finem psalmi, quo finito sedet cooperto capite. repetita Antiphona post Benedictus accedunt duo acoluthi in eorum cappis cum luminaribus ad locum consuetum. Surgit Pontifex, & stans uersus ad altare dicit pater noster, & alia omnia, pro ut supra in uesperis ordinatum est. dicto a cantoribus Requiescant in pace amen. Papa sedet cooperto capite, & aliquantulum quiescit, deinde uadit ad faldistorium, orat, surgit, & redit in cameram eo ordine quo uenit, digniore ex Episcopis assistentibus fimbrias ut superius portante.

De uesperis, & matutinis mortuorum Papa absente. Cap. XXV

Si autem Pontifex uesperis, & matutinis defunctorum nō interesset, Cardinalis die crastina celebraturus peruenit ad capellam, & facta oratione ante altare sedet in faldistorio in loco consueto sibi parari. capellani ad numerum nouem sint parati coctis, quorum duo hinc & inde stāte iuxta cardinalem deposita illi cappa per scutiferos ministrantibus aliis capellanis paramenta de altari Cardinalem ipsum induunt amictu, alba, cingulo, stola, quæ a spatulis pendeat, pluuiali nigro, & mitra alba plana, Qui sic paratus in faldistorio sedens tempus expectat, deposita deinde mitra, surgit, & stans uersus ad altare secrete dicit Pater noster, & cantores dicant Antiphonam Placebo pro Vesperis, deinde psalmum. quo incepto sedeat Cardinalis accepta mitra, sic manens quousq; Magnificat incipiant, tum surgit deposita mitra stās ad finem illius ad altare uersus, incepta deinde Antiphona sedet cum mitra usq; ad finem Antiphonæ, deinde surgit deposita mitra, & stās uersus ad altare dicit Pater noster & alia ut supra in uespis pontifice p̄sente dictum est, duobus ex capellanis suis duo candelabra tenētibus cum luminaribus unum capellanū qui librum corā celebraturo tenet mediū inter se habētibus. dicto a cātoribus Requiescāt i pace Amē. cardinalis sedet accepta mitra, & aliquātulū quiescit. Deinde depositā mitra surgit, & stans uersus ad altare secrete dicit Pater noster. Et cantores incipiunt Inuitatorium Regem cui oīa uiuunt pro matutinis, & alia prout in ordinario. Incepto psalmo Cardinalis accepta mitra sedet dicto uersiculo primi nocturni cum suo respōsorio surgit deposita mitra, & stans uersus ad altare secrete dicit Pater noster. quo completo sedet cum mitra, & cantores dicunt lectiones & alia: ut in ordinario, idē faciat cardinalis post uersiculos secundi & tertii nocturni. Incepto Benedictus surgit sine mitra stans uersus ad altare: quo finito sedet cum mitra: repetita deinde Antiphona surgit sine mitra, & stans uersus ad altare dicit uoce competēti Pater noster. Quo secrete completo unus ex assistentibus suis capellanis librum cum duobus aliis duo luminaria coram eo tenentibus dicit ex libro uersiculū. Et ne nos cū aliis, & oronē. Fidelium Deus oīum &c̄. ac aliis prout supra in uesperis dictum est.

De cōmemoratione aīarum Papa pñte. Cap. XXVI

In die cōmemorationis animarum super credentiam ponūtur uasa cō sueta exceptis duobus magnis bocalibus argenteis, quibus in missis defunctorum non utuntur. paretur etiam super eam thuribulum cum nauicella, & uas aquę benedictę cum aspersorio. Deinde hora competenti presbyter Cardinalis celebraturus uenit ad capellam & capit omnia paramenta cōsueta nigri coloris exceptis sandaliis & chirothecis, quibus in huiusmodi missa uti non debet: nec consueuit dicere psalmū. Quam dilecta cum aliis. Subdiaconus & Diaconus utuntur tunicella & dalmatica. Deinde Pontifex indutus amictu, alba, cingulo, stola uiolacea, & cappa rubea cuius cucullum super scapulis duobus spaletis aptatur ne deorsum cadere possit & mitra simplici: uel si Pontifici placet loco cappæ habeat pluuiale rubeum simplex, & mitram simplicem. precedentibus Cruce, & Cardinalibus uenit ad capellam. orat in faldistorio, & facit confessionē. cum celebraturo. ascendit ad solium, & non fit ei reuerentia a Cardinalibus, sed duo Diaconi & prior presbyterorum Cardinalium assistūt ei more consueto Papa dicit Introitum cum assistentibus tantum. altare non incensatur: Cardinales non ueniunt ad circulum, neq; celebrans osculatur librum, sed altare tantum. cum celebrans dicit Dominus uobiscum, Papa uenit ad faldistorium, & genu flectit sine mitra sic manens, usq; ad finem orationis & similiter omnes genu flectunt preter celebrantem, & ministros. Id est assistentem Diaconum, & Subdiaconum. Pontifex oro ne finita & accepta mitra redit ad sedem. Dicitur tm̄ una oro. uidelicet Fidelium Deus oīum &c̄. Subdiaconus dicta epla nō osculatur pedē Papæ: neq; Diaconus p euāgelio illū osculatur. ad euangeliū nō portant lumināria, neq; icēsum, neq; diaconus accipit bñdictionē. Finito euāgelio Papa nō osculatur librū, neq; benedicit aquā pro sacrificio in calice ponendā. post Offertoriū Papa iponit incēsum more cōsueto, & icēsant oblata.

altare, celebrans, & Papa tantum, & non alii, Subdiaconus non tenet patenam: ut in aliis missis, sed ad eleuatiõem in cornu epistolæ genu flexus incensat sacramentum. Papa dicto Sanctus cum assistẽtibus uenit ad faldistorium: ubi deposita mitra genu flectit quousq; celebrãs dicat. Per omnia secula seculorum. Ante Pax Domini. Tum surgit Pontifex, & accepta mitra redit ad solium: ubi deposita mitra dicit cum assistẽtibus Agnus Dei. Celebrans non dicit Orationem. Domine Iesu Christe: qui dixisti Apostolis tuis: neq; pax tecum: sed sequentes: Osculum pacis non datur celebrans procedit in missa more consueto. Et Põtifex ad orationem in fine uenit ad faldistorium & genu flectit, deinde illa finita redit ad sedem. Et celebrãs dicto in altari Placeat &c. uadit ad faldistoriũ. depõit uestes sacras & demũ uadit ad locum suum inter Cardinales. nõ datur benedictio: neq; indulgentię. Deinde si pontifex uelit post missam absoluere incepto a cantoribus Responsorio. Libera me Dñe apud sedem deponit cappam & accipit pluuiale rubrum simplex si placet, & ponitur ante eum pannus niger ad hoc paratus, & extẽditur a scabello sedis per planum & gradus solii sui: & quatuor acoluthi superpelliciis induuntur, & dum cãtores replicant Responsorium Libera me Domine: accedunt ad Põtificem duo acoluthi unus cum thuribulo & nauicella, alius cum uase aquę benedictæ & aspersorio, & Pontifex ministrante priore presbyterorum Cardinaliũ nauiculam imponit incensum: presbyter Cardinalis remanet illic apud Papam. cum incipitur Kyrie eleison a cantoribus surgit Pontifex deposita mitra & dicto ultimo Kyrie eleison stans uersus ad altare dicit intelligibili uoce Pater noster: quod secrete complendo ministrante priore presbyterorum Cardinalium aspersorium Papa aspergit tertio supra pannum nigrum ante se iacentem, & reddit aspersorium presbytero Cardinali: quo ministrante thuribulum Papa incensat eodem modo supra pannũ tertio thuribulum ducens & reddito thuribulo presbytero Cardinali. recedunt illi duo acoluthi cum aqua benedicta & thuribulo, & p̃sbyter Cardinalis ad scabellum suum reuertitur. accedunt duo acoluthi cum luminaribus ad locum consuetum, & duo Epi assistentes cum libro & cãdela. Et Papa dicit uers. Et ne nos inducas &c̃. cum aliis & oratione. Fidelium Deus omnium sub sua conclusione, ut in uesperis ordinatum est. post orationem Papa dicit Requiem ęternam &c̃. Et cantores Requiescãt in pace. Tum sedet Pontifex cum mitra, Orat deinde in faldistorio, & redit ad cameram.

Quando Pontifex nollet absoluere. Cap. XXVII.

Si uero Pontifex absolutionem finita missa facere noluerit: celebrans dicto Placeat accedit ad cornu epistolę altaris: ubi deposita planeta accipiat pluuiale nigrum, & mitram simplicem, & stans in dicto cornu uersus ad altare expectat finem responsorii. Interim clerici capellę extendant añ medium

medium altaris a plano illius per gradus deorsum pãnũ nigrum ad hoc ordinatum. Cum responsorium post uersum Requiem ęternam repetitur Põtifex ministrãte p̃sbytero cardinali nauicula põit incẽsum. Duo ex capellanis celebrãtis stãtes iuxta cornu epistolæ altaris tenẽt unus uas aquę bñdictæ cum aspersorio alius thuribulum cum incẽso. incepto Kyrie eleison surgit Pontifex sine mitra, & mitra celebranti depõitur. qui dicto ultimo Kyrie eleison stans detecto capite in dicto cornu uersus ad altare dicit intelligibili uoce Pater noster, quod secrete complet, interim accedit ad medium altaris, & uersus ad dictum pannum ministrante diacono capellæ aspersorio aspergit tertio super eundem pannum, tum ministrante eodem thuribulum eodem modo incensat. Deinde conuersus ad altare ex libro supra illud posito dicit uersum. Et ne nos, & alios cum oratione & in fine Requiem æternam, ut supra dicitur. & dicto per cantores Requiescant in pace. Amen, dicit Dominus uobiscum, signat altare per seipsum dicens Euangelium sancti Ioannis. redit ad faldistorium ubi deponit sacras uestes more consueto.

De cõmemoratiõe oĩm fideliũ defunctorũ Papa absente. Cap. XXVIII

Si uero Pontifex huius diei officio non interfit, presbyter Cardinalis celebraturus preuenit ad capellam, oransq; ante altare, sedet in faldistorio lauat manus, surgit, & capit paramenta oĩa more consueto exceptis sandaliis, & chirothecis quibus nõ utunt in hac missa, nec dicit psalmos Quam dilecta, &c. In credentia non debent esse illa duo bocalia magna argentea quibus cardinales celebrantes uti cõsueuerunt. Sed omnia alia consueta, & præter illa uas aquę benedictæ cum aspersorio, & pannus p absolutione. Subdiaconus, & diaconus utuntur tunicella, & dalmatica In missa celebrans post confessionem, & altaris osculum, non osculant librum, nec incensat altare. Dicitur tantum una oratio uidelicet. Fidelium Deus omnium. &c. ad quam omnes genu flectunt, exceptis capellano assistente Diacono, & subdiacono. dicta epistola subdiaconus non osculatur manum celebrantis. Ad euangelum diaconus non petit benedictionem, nec osculatur celebrantis mãum, nec portantur luminaria, neq; thuribulum, duo tamen ex capellanis assistentis diaconum associant, & subdiacono librum tenenti hinc inde astant, post euangelium celebrans non osculatur librum, neq; benedicit aquam pro oblatione in calice ponendam. Subdiaconus non tenet patenam post celebrãtem, sed genu flexus ad cornu epistolæ tempore congruo ad eleuationem incensat sacramentum: celebrans ministrante diacono nauiculam imponit incensum, incensat oblata, altare & incensatur ipse solus a diacono, & non alii, incepto Sãctus a cantoribus omnes genu flectunt exceptis prædictis quousq; celebrans dicat Per omnia secula seculorum: ante Pax Domini. oratio Domine Iesu Christe qui dixisti apostolis tuis. &c. Pax tecum non di-

citur. oſculum pacis nō datur. ad poſt commūionem omnes genu flectūt uſq; ad finem orationis exceptis prædictis. Non datur benedictio, neq; in dulgentiæ. ſed dicto per diaconum Requieſcant in pace, celebrans dicit Placeat, & cantores incipiunt reſponſorium, Libera me domine, celebrās retrahit ſe ad cornu epiſtolæ: ubi depoſita planeta accipit pluuiale nigrū & mitram planam. interim extenditur pannus niger ante medium altaris. Et cum repetitur Reſponſorium Libera me Domine: miniſtrante diacono nauiculam celebrans imponit incenſum. Et alia fiunt prout ſupra Papa non abſoluēte dictum eſt.

De uigilia, & feſto dedicationis Baſilicę Saluatoris. Cap. XXIX

In uigilia dedicationis Baſilicę Saluatoris ordinariæ ſunt ueſperæ papales, & in die unus ex reuerendiſſimis preſbyteris cardinalibus celebrat in paramentis albis: non fit ſermo, & antiquitus erat potus in aula.

De uigilia, & feſto dedicatiōis Baſilicę pricipis Apoſtolorū. Cap. XXX

In uigilia, & feſto dedicationis Baſilicæ principis Apoſtolorū fit eodem modo, ut in dedicatione Saluatoris. Et ſimiliter erat potus in aula.

De anniuerſario Pontificis proxime defuncti. Cap. XXXI

Solent Summi pontifices immediatis prędeceſſoribus ſuis in die annuo obitus anniuerſariū peragere in capella maioris in qua Epiſcopus celebrat omnibus pontificalibus ornamētis nigris paratus. Papa uenit paratus in cappa rubra, & mitra ſimplici ut ſupra in die commemorationis defunctorum dictum eſt. celebrans nō utitur ſandalis, neq; chirothecis, & in ornamentis atq; in miſſa oia obſeruātur etiam quod genu flexiones, & abſolutionem poſt miſſam ut ſupra in die commemorationis omnium fidelium defunctorum eſt ordinatum, exceptis oratione, ſecreta, & poſt communione quę dicuntur ut infra.

Oratio.

Deus, qui inter ſūmos ſacerdotes Famulū tuū. N. ineffabili tua diſpoſitione cōnumerari uoluiſti pſta quęſumus, ut qui unigeniti filii tui uices in terris gerebat. ſanctorum tuorum pontificum conſortio perpetuo aggregetur per eundem.

Secreta.

Suſcipe quęſumus Domine pro anima famuli tui. N. ſummi pōtificis quas offerimus hoſtias: ut cui in hoc ſeculo pontificale donaſti meritum, in cœleſti regno ſanctorum tuorum iubeas iungi conſortio. Per dominū.

Poſt Communio.

Proſit quęſumus Domine animę famuli tui. N. ſummi pontificis miſericordię tuę implorata clementia. ut eius in quo ſperauit, & credidit ęternum capiat te miſerāte conſortium. Per Dominum. Ad abſolutionē poſt miſſam faciēdam. Dicitur prima oratio uidelicet. Deus qui inter ſūmos ſacerdotes famulum tuum. N. ineffabili. &c.

De anniuerſario aſſumptionis Summi Pontificis. Cap. XXXII

In die ānuo aſſumptiōis Sūmi pontificis ad apicem apoſtolatus ſolet celebrari miſſa ſolennis publica: quam dicere conſueuit preſbyter, uel etiam aliquando Epiſcopus Cardinalis in paramentis rubris, cui Papa & cardinales intereſſe ſolent more conſueto. Miſſa dicitur de Spiritu ſancto, & in ea dicitur Gloria in excelſis Deo, Pax uobis, Credo, & una tantum oratio, uidelicet. Deus qui corda fidelium ſancti Spiritus illuſtratione docuiſti. &c. & non Deus qui hodierna die corda fidēlium. &c. prefatio dicitur de ſancto Spiritu, quę in miſſali poſita eſt dicēda a uigilia Pētecoſtes uſq; ad octauam omiſſis in ea uerbis hodierna die. Omnia alia fiunt more ſolito. Et nō fit ſermo: neq; habet hoc feſtum ueſpas p̄cedētes.

De anniuerſario coronationis Summi pōtificis Cap. XXXIII

In die annua qua Summus Pontifex coronatus eſt: ſolet coronatio ſiue huiuſmodi anniuerſarium celebrare. Et fit miſſa de Spiritu ſancto pariformiter ut ſupra dictum eſt in die anniuerſario aſſumptionis.

De anniuerſario generali omnium ſummorum Pontificū. & Cardinaliū Sanctæ Romanæ eccleſię Defunctorum. Cap. XXXIIII

Solebant Summi pontifices ſingulis annis aliquo die poſt diem commemorationis omnium fidelium defunctorum, uelut Alexander quartus ordinauit, nonis Septembris miſſam publicam pro omnibus ſummis pōtificibus, & omnibus ſanctæ Romanæ eccleſię cardinalibus defunctis in capella apoſtolica coram ſe, & ſacro collegio celebrari facere more ſolito, ut ſupra in die commemorationis omnium fidelium defunctorum dictū eſt. Miſſam celebrabat aliquis Epiſcopus ornamentis nigris paratus abſq; ſandalis & chirothecis. miniſtri utebātur tunicella, & dalmatica & dicebatur tantum una oratio. Et omnia alia fiebant etiam quoad abſolutionem poſt miſſam. ut ſupra in die commemorationis omnium fidelium defunctorum dictum eſt. Quod hodie etiam eſt abolitum. Oratio autem ſecreta, & poſtcōmunio, quę dicebantur hę ſunt, quę ſequūtur.

Oratio.

Deus qui inter apoſtolicos ſacerdotes famulos tuos pontificali ſeu ſacerdotali feciſti dignitate uigere pręſta quęſumus, ut eorum quoq; perpetuo aggregentur conſortio. Per Dominum.

Secreta.

Suſcipe Domine pro animabus famulorum tuorum, quas offerimus hoſtias, ut quibus in hoc ſeculo pontificale: ſeu ſacerdotale donaſti meritum in cęleſti regno ſanctorum tuorum iubeas iungi conſortio. Per.

Poſtcommunio.

Proſit quęſumus Domine animabus famulorum tuorum miſericordiæ tuæ implorata clementia, ut eius in quo ſperauerunt, & crediderunt, æternum capiant te miſerante conſortium.

Ad abſolutionem poſt miſſam.

Abſolue q̃s Dñe aĩas famulorũ tuorũ ab oi uinculo delictorũ ut in reſurrectionis gloria ĩter ſãctos & electos tuos reſuſcitati reſpirẽt.p. D.N.

De miſſa que pro animabus Imperatoris, Cardinalium, & Regum nouiter defunctorum in capella dici conſueuit. Cap. XXV

Conſueuerunt Romani pontifices quotienſcunq; Imperator aut aliquis cardinaliũ, uel Rex moritur in Romana curia, uel extra eam etiam ſi exequię publicę in eccleſia, in qua ſunt ſepulti, aut alibi ſint habitę, unã miſſam publicam in capella palatii facere celebrare, & illi etiam intereſt Pontifex paratus ut ſupra in die commemorationis omnium fidelum defunctorum dictum eſt. celebrat aliquis Epiſcopus in paramentis nigris, ſine ſandaliis, & chirothecis, & miniſtri utuntur dalmatica, & tunicella, ac omnia alia fiunt quo ad abſolutionẽ poſt miſſam, ut ſupra in dicto die commemorationis animarum ordinatum eſt: exceptis oratione, ſecreta, & poſt communione, quę dicuntur prout infra ordinatur.

Oratio pro Imperatore defuncto.

Oño hęc plenius cũ aliis oñonibus cõtinet ĩ ordinario: ubi uide ſi placet.

Oratio pro Epiſcopo Cardinali defuncto

Deus q̃ ĩter ap̃licos ſacerdotes famulũ tuũ. N. ep̃m cardinalẽ põtifica li feciſti dignitate uigere preſta quęſumus, ut eorum quoq; perpetuo aggregentur conſortio.

Secreta

Suſcipe Domine ꝓ anima famuli tui. N. Epiſcopi cardinalis. quas offerimus hoſtias: ut cui in hoc ſeculo pontificale donaſti meritum, in cœleſti regno ſanctorum tuorum iubeas iungi conſortio. Per.

Poſt communio.

Proſit quæſumus Domine animæ famuli tui. N. Epiſcopi cardinalis miſericordiæ tuę implorata clementia, ut eius in quo ſperauit. & credidit ęternum capiat te miſerãte conſortium.

Ad abſolutionem poſt miſſam.

Abſolue quęſumus Domine animam famuli tui. N. Epiſcopi cardinalis ab omni uinculo delictorum, ut in reſurrectionis gloria inter ſanctos tuos reſuſcitatus reſpiret. Per Chriſtum.

Oratio pro Rege defuncto.

Inclina Domine aurem tuam ad preces noſtras: quibus miſericordiã tuã ſupplices deprecamur, ut animã famuli tui. N. Regis: quem de hoc ſeculo migrare iuſſiſti in pacis ac lucis regione conſtituas, & ſanctorũ tuorum iubeas eſſe conſortem. Per Dominum.

Secreta.

Annue nobis quęſumus Domine ut animæ famuli tui. N. Regis hæc proſit oblatio, quã imolãdo totius mũdi tribuiſti relaxari delicta. ꝓ. Dñm

Poſt communio

Abſolue q̃ſumus Dñe aĩam famuli. N. Regis ab oi uinculo delictorum. ut in reſurrectiõis gl̃ia ĩter ſctõs, & electos tuos reſuſcitatus reſpiret. ꝓ. D.

Ad abſolutionem poſt miſſam.

Abſolue quęſumus Dñe animã famuli tui. N. Regis ut defũctus ſeculo tibi uiuat, & quæ per fragilitatem carnis humana conuerſatione cõmiſit, tu uenia miſericordiſſimę pietatis abſterge. Per Chriſtum. Dñm. N. Amẽ.

Oratio pro p̃ſbytero Cardinale defuncto.

Deus q̃ inter ap̃licos ſacerdotes famulũ tuũ. N. preſbyterum cardinalẽ ſacerdotali feciſti dignitate uigere, p̃ſta q̃s: ut eorum quoq; perpetuo aggregẽtur conſortio. Per Dominum.

Secreta

Suſcipe Dñe q̃s pro aĩa famuli tui. N. p̃ſbyteri cardinalis, quas offerimus hoſtias: ut cui in hoc ſeculo ſacerdotale dediſti meritum, in cœleſti regno ſanctorum tuorum iube as iungi conſortio. Per.

Poſt cõmunio.

Proſit quęſumus Domine animę famuli tui. N. preſbyteri cardinalis miſericordiæ tuę implorata clementia, ut eius in quo ſperauit, & credidit te miſerante æternum capiat conſortium. Per Dominum.

Ad abſolutionem poſt miſſam.

Abſolue quæſumus Domine animam famuli tui. N. preſbyteri Cardinalis ab omni uinculo delictorũ. ut in reſurrectiõis gloria inter ſanctos, & electos tuos reſuſcitatus reſpiret.

Pro Diacono Cardinali defuncto.

Inclina Domine aurem tuam ad preces noſtras: quibus miſericordiam tuam ſupplices deprecamur: ut animam famuli tui. N. Diaconi cardinalis. quam de hoc ſeculo migrare iuſſiſti: in pacis, ac lucis regione conſtituas, & ſanctorum tuorum iubeas eſſe conſortem. Per Dominum.

Secreta.

Annue nobis Domine: ut animæ famuli tui. N. diaconi cardinalis hęc proſit oblatio. quã imolãdo totius mũdi tribuiſti relaxare delicta. ꝓ Dñm.

Poſt communio.

Abſolue quęſumus Domine animam famuli tui. N. Diaconi Cardinalis ab omni uinculo delictorum: ut in reſurrectionis gloria inter ſanctos, & electos tuos reſuſcitatus reſpiret. Per Chriſtum.

Ad abſolutionem poſt miſſam.

Abſolue quęſumus Domine animam famuli tui. N. Diaconi Cardinalis: ut defunctus ſeculo tibi uiuat: & quę per fragilitatem carnis humana conuerſatione commiſit, tu uenia miſericordiſſimę pietatis abſterge. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

SACRARVM CERIMONIARVM

IN TERTIVM CERIMONIARVM ROMANÆ ECCLESIÆ LIBRVM PRÆFATIO.

Ertius hic mihi ac ultimus liber absoluitur: ut nihil etiam curioso desit, persecuti autem sumus, cum alia, tum uero & minima quęque, quæ neglecta, aut imperitię, aut negligentię notam inuerant. Tametsi in his, quæ ad pietatem spectãt, quid nam sit minimum, qd omitti iure possit non uideo. grauius certe offendũt ea neglecta, quę maiora sunt: quęq; summam ipsã pietatem attingant: & hęc ubi conniueas non paruũ etiã momentũ ad casum lapsumq; faciũt. utinam hęc ætas tãta constanter illa retineret, q̃ diligẽter a maioribus nostris & obseruata sunt, & nobis etiã ueluti per manus traddita. Illud certe hac in parte dissimulare non possum: qd quanto minore ambitione ueteres Deum optimum Maximum coluere: Tanto fortasse Deo gratiores, acceptioresq; fuerunt eorum preces. nec. n. superi aliud a nobis exigũt, q̃ mentem animamq; puram: quam quãdocunq; afferas: illi uero ueniam facillimi tribuant. Nec tamen cultus hic noster, qd ad nos attinet aspernendus est: qui nihil tale tantumq; præstare Deo possumus, qd parem illi meritorum in nos gratiam referat. Quare meo iudicio qui & impensiorẽ ornatum, & magnificentiorem apparatum in polluta animi pietate ac Christiana simplicitate Deo exhibet: illi plane nihil deesse potest, quod ad absolutam perfectamq; religionem attineat. Quod ut plane præstet: hi etiam libri in primis faciunt. Quos eo libentius edendos, publicãdosq; curaui, Quod existimarẽ summum illud religionis, ac pietatis nostrę fastigium, quod Romæ tãtum obseruari soleat: hactenusq; uni aut alteri cognitum erat: intellectum nunc demum ab omnibus admirationem primum, tum uero etiã ingentem uoluptatem legentibus allaturum.

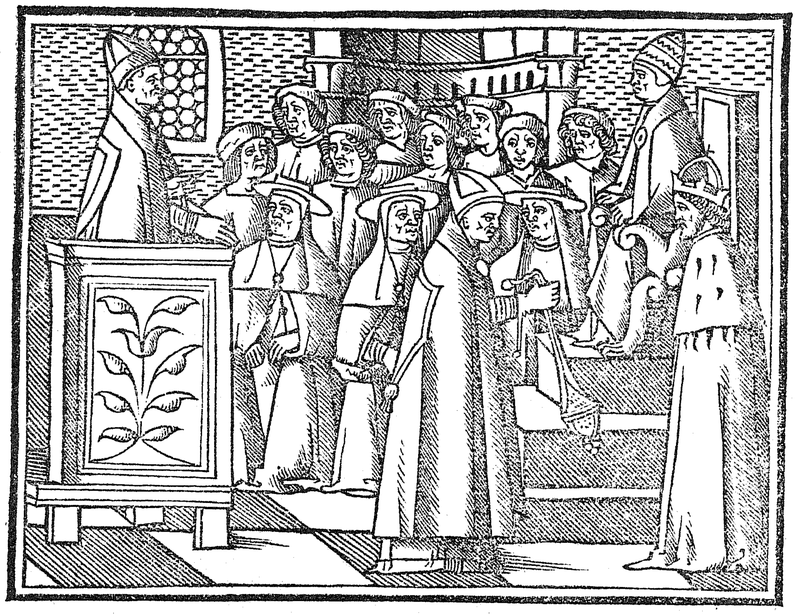

SACRARVM CERIMONIARVM SANCTÆ ROMANÆ ECCLESIÆ LIBER TERTIVS.

SECTIO PRIMA.

DE REVERENTIIS ET PRIMO DE REVERENTIA ALTARIS. Cap.I

ACCEDENS PRIMVM AD ECCLESIAM, siue capellam Pontifex genu flectit ante altare super faldistorium, & capite detecto orat. Cardinales, prelati & alii omnes, tam clerici q̃ laici similiter primum intrantes genu flectunt in terram, orantq;. Pontifex surgẽs ab oratione cum mitra ueneratur altare caput inclinando anteq̃ inde discedat. Cardinales quotiens uadunt uersus altare, uel ante illud trãseunt: profunde caput inclinãt altari. alii omnes tam Episcopi, q̃ clerici, siue laici transeuntes ante altare genu flectunt.

Qd Romanus Pontifex nemini reuerentiam facit. Cap.II

Romanus Pontifex nemini omnino mortalium reuerentiam facit assurgendo manifeste aut caput inclinando, seu detegẽdo. Romano q̃ uero Imperatori postq̃ illum sedens ad osculum pedis, & manus suscepit, ali-

quantulum assurgit ad oris osculum mutuo caritatis amplexu illum benigne recipiens. idē aliquando facit & magnis regibus. Cæteros omnes tam principes q̄ prelatos cuiuscūq; dignitatis sint: cum ad oris osculum eos recipit, non assurgit: sed sedēs recipit. Consueuerunt tamen Pontifices Cardinalibus, & maximis principibus priuatim aduentantibus: & reuerentiam facientibus, cum non sint in pontificalibus aliquantulum caput inclinare tanq̄ reuerentiam reddentes. Et hoc non ex officio, sed ex laudabili humanitate.

De reuerentiis: quæ Romano Pontifici exhibentur. Cap. III

Omnes mortales, & prefertim Christi fideles cuiuscunq; sint dignitatis & preeminentię cū primum in conspectum Pōtificis aduenium distātibus spaciis ter ante illū debēt genu flectere, & in honorē Saluatoris nr̄i Iesu Christi: cuius uices in terris gerit, eius pedes osculari. Imperator, Reges, maximi principes, principum, seu potentatuū oratores prima uice & ad osculum manus, & oris recipiuntur, alii ad pedis tm̄. Cardinales uero profunde se inclinant bis, & tertio flectunt genu nouiter uenientes, & osculantur pedem Pontifici sacra tractāti. Cardinales dextram manum sub auriphrygio pluuialis osculantur, Episcopi parati genu tantū. Imperatores, Reges, & maximi principes manum, & pedem.

De solēni reuerentia Cardinalium qūo, & qn̄ fiat. Cap. IIII

Quotiēscunq; Pontifex paludatus, & mitratus in publicum exit, siue ad diuinum officium, siue ad consistorium, exhibetur ei solennis reuerentia a Cardinalibus in hunc modum. postq̄ Pont. fex in sede sua aliquantulum quieuerit, siue in publico consistorio assistentibus sibi duobus diaconibus hinc inde prior Eōrum Cardinalium incipiēs anteriorem cappæ suę partem manibus eleuās, & caudam illius per terrā trahens uersus Pōtificem proficiscitur. Cum ante illius faciem ex opposito uenit, firmās se & manibus extensis ab anteriori parte cappam capiens, manus sic cappa inuolutas eleuans simul iungit ante pectus, & profunde ante Pontificem caput & humeros inclinat. Idem prius facit ante altare, si est in capella: tum recte procedens ad Pontificem manus ad pectus cum cappa tenens ne illa gressum impediat gradus solii pontificalis ascendit, & Pontificis manum dextram sub auriphrygio pluuialis protensam osculatur. Deinde aliquantulum retrograde a sede discedens profunde iterum Pontifici se inclinat, & ad sinistram suam se uertēs ad locum suum reuertitur. Idem oēs faciunt suo ordine. Prior p̄sbyterorum Cardinalium, si missa tunc ē celebrā, da cū fecit reuerentiā firmat se ad dextrā Pontificis, & ministrat incensum: ut inferius dicemus cū de incensatione tractabimus. inde ad locum suum reuertitur. duo Diaconi assistētes, si non fecerunt reuerentiam in camera Pōtificis: cum illum sacris induerunt, q̄ facere plerunq; solēt faciūt nunc in loco suo post p̄sbyteros cardinales. hmōi reuerētia a cardi-

nalibus nō fit nisi semel in die quocūq; tēpore, neq; unq̄ eodem die reiteratur, etiam si bis eodem die cōuenirent uidelicet ad missam, & ad uesperas. & nunq̄ fit nisi Pōtifex sit cum pluuiali & mitra: neq; unq̄ fit in officio defunctorū, aut in die ueneris sancti, etiā si Papa haberet pluuiale, & mitrā.

De reuerentia Cardinalium ordinaria erga Pontificem. Cap. V

Item Cardinales quotienscunq; Papa surgit in capella, & ipsii surgūt transeunte ante eos pontifice. discooperiunt caput: & se inclinant: cum loquuntur cum Pontifice in circulis, aut in publico detecto capite inclinati loquuntur. clam uero & in consistorio secreto iussi sedent & cooperiunt. similiter cum Papa uertit ad quemlibet eorum sermonē: ille talis surgit, & caput detegit: & sic permanet. nisi iubeatur a papa sedere, similiter cum respondet. Item cum Papa nominat uenerabiles fratres nostros sanctæ romanæ ecclesiæ cardinales: oēs assurgunt aliquātulum, & caput detegūt. cardinales discedentes de curia uel de nouo redeūtes siue publice siue priuatim recedāt: uel recipiantur a pontifice: osculātur pedem eius, & eleuati manum, & os: si inuitentur, maxime cum reuertuntur.

De reuerentia Cardinalium inter se. Cap. VI

Cardinales inter sese & gestis, & uerbis, & nutu summam exibent reuerentiam stando, sedendo, eundo, equitando, & in rebus omnibus alter alteri deferendo. Quando aliquis cardinalium in prętentia pōtificis publice celebrauit, Si Papa discedat e capella anteq̄ Cardinalis depōit sacras uestes, tunc duo sui ordinis cardinales remanent in scamno suo illum expectantes: & cum ille reassumpta cappa sua a faldistorio discesserit: uadūt illi obuiam. congratulantur de celebratione deuote peracta, & deducunt illum: ubi sunt alii cardinales. Si autem Papa est adhuc in capella, ille reassumpta cappa uadit ad locum suum, & nullus cardinalis illum expectat aut obuiam, uadit neq; per illos fit ei assistentia prętente pontifice. Fit autem eis assistentia absente pontifice in principio, & in fine ab aliis prælatis domesticis suis, aut particularibus amicis suis, & cum Cardinalis absente pontifice est facturus officium, semper anteq̄ incipiat: petit licentiā per cerimoniarium ab aliis cardinalibus, & quoties ex faldistorio uadt. ad altare, facit eis reuerentiam, & illi aliquātulū, & tunc assurgere debēt

Quando assurgunt Cardinales, & prælati in capella Cap. VII

Inter sacra si Eps, aut presbyter cardinalis assistens assurgit aliqd actu rus aut dicturus: duo diaconi assistētes, & similiter Epi assistētes assurgūt, alii aūt cardinales, & prętati nō surgūt. Si uero aliqs ex aliis cardinalibus surgit: oēs alii cardinales, & p̄lati, qui sunt in capella surgūt p̄ter assistētes.

De reuerētia Cardinalis quādo uenit officio iā īchoato. Cap. VIII

Si qs cardinaliū incepto iā officio Pōtificē i solio suo residē te ad capellā uenerit: primū ut cācellos ingressus ē, paululū pgressus genu flectit uersus altare: & orat. tū surgēs, pcedit, & facta ut alii reuerētia caput inclinādo

altari, & Papę aſcendit ad ſedem, & oſculatur manum pontificis ſub auriphrygio, & cum inde diſcedit iturus ad locū ſuum aſſurgūt omnes cardinales, & oēs prælati, & anteq̄ ipſe a Pontifice facta reuerentia diſcedat, nemo illi neq; prelatus, neq; cardinalis aſſurgit, Q d' ſi forte dum ille uenit Papa ſtaret, orationes, euangeliū, ſiue tale quippiā audiens: tunc Cardinalis cum ſurgit ab oratione ſtet, & expectet quod Papa ſedeat, & tūc uadit ad reuerentiam exibendam. Quod ſi uenerit: dū fit per alios reuerentia: uadat in locum ſuum procedens ſedeat ſecundum ſuum ordinē. Quando autem in abſentia Papę fit officium, & aliquis cardinaliū ad capellam uenerit incępto iam officio primo genu flexus oret uerſus ad altare ut ſupra: tum ſurgēs capite detecto uertit faciem ad ſedes prælatorum caput inclinando quaſi eos ſalutans: qui omnes ut primū ille ſurrexit ab oratione ei aſſurgūt, & detecto capite, & ſalutatis prelatis ille pergit uerſus cardinales ſui ordinis, & non uadit ad locum ſuum directe, niſi eſſet ultimus, ſed ab ultimo incipiens quaſi ibi remanere uelit, inuitatur a ſingulis ut aſcendat quouſq; ueniat ad locum ſuum directe niſi eſſet ultimus, & ipſe modeſte ſemel atq; iterum inuitat ſubſequentem: ut præcedere uelit, & tandem in locum ſuum reſidet. hoc idem facit quotienſcunq; aliquis uenit poſt alios præſente uel abſente pontifice. ſemper incipit ab ultimo loco preſbyterorū, ſi eſt Epiſcopus ſiue preſbyter, diaconorū ſi ē diaconus. Et nota qd' q̄diu unus ex Cardinalibus ſtat omnes cardinales, & omnes p̄lati ſtare debent: preterq̄ in preſentia Papæ aſſiſtentes: ut ſupra diximus.

De reuerentia erga Cardinales. Cap. IX

Reuerēdiſſimi dñi Cardinales qui baſes, & colūnę ſunt Sacroſanctæ Romanæ eccleſię, & membra nobiliſſima Myſtici Corporis merito ab omnibus & ubiq; uenerandi ſunt, & maxime honorandi, ita tamen qd' ſit differentia inter ipſorum, & ſummi Pontificis reuerentiam.

De reuerentiis, quæ fiunt Cardinali diuina celebranti. Cap. X

Cardinali igitur celebranti in preſentia Papæ neq; fiūt genu flexiones ab aliquo, neq; fit ei p̄guſtatio, ſiue credētia. Et ſimiliter in omnibus aliis actibus publice aut priuatim coram Pontifice nemini iſti duo actus reuerentiales exibentur. niſi tantum Romanorum Imperatori, ſi adeſſet in cō uiuio cum Papa, non Regi, nō cardinali, non principi quātumcunq; maximo. In abſentia uero Pontificis cardinali celebranti fiunt genu flexiones a ſcutiferis, cum lauat manus, & capellanus dū accipit, & dū dimittit ſandalia, dū fimbrias tenet, & fit p̄guſtatio. Et quoniam cardinalis celebrans abſente Pontifice cum e faldiſtorio uadit ad altare cum mitra facit reuerentiam cardinalibus caput illis inclinādo, uidetur ualde cōſentaneū, ut tunc cardinales alii ei aſſurgant, & in reuerentia correſpondeant.

De bulla pro celebrando ſuper altare Sancti Petri. Cap XI

Aduertendum tamē qd' nemini neq; cardinali licet celebrare ſuper altare Sancti Petri, aut aliarum eccleſiarum patriarchalium urbis niſi diſpenſatione Papæ: de quā debet cōſtare per literas apoſtolicas bullatas affigendas prope altare. Curet igitur cardinalis, qui eſt ibi celebraturus: ut in tempore expediatur bulla.

De reuerentiis quę priuatim fiunt Cardinalibus. Cap. XII

In aliis autē actibus tā domi q̄ alibi, & ſi nōnulli dicant i curia Romana genu flexiones pontifici tantummodo deberi, ego autem arbitror nō eſſe abſurdum, ſed ſatis honeſtum ſimplices laicos, & clericos non prelatos in primo congreſſu ante cardinales genu flectere non tamen in palatio apoſtolico, & minus preſente Pontifice. Sed ad modeſtiā, & benignitatem Cardinalis pertinet, & cenſeo qd' non dimittant illos diutius permanere genu flexos, & clericos preſertim in ſacerdotio, aut aliqua dignitate eccleſiaſtica conſtitutos. Sed ut primum ante ſe genua flexerint, ſtare iubeāt, neq; aliter eos audiāt, quod a pluribus Reuerēdiſſimis patribus ſeruari uidi domi. cum Cardinales lauātur ante comeſtionē, uel poſt cō ſueuerunt omnes laici domeſtici genu flectere, alii caput det egere.

De reuerentia Epiſcoporum erga Cardinales. Cap. XIII

Quod autem aliqui ex Reuerendiſſimis dominis cardinalibus permittant, ut audiui Epiſcopos ante ſe loqui genu flexos, & in meſa dū manus lauāt ſimiliter mantile miniſtrare ualde abſurdum uidetur. & quamuis ſępe apud pleroſq; reuerendiſſimos dominos in conuiuiis fuerim, & ante & poſtq̄ inter Eōs indignus adſcriptus ſum, nunq̄ tamen id ſeruari uidi. adſcribendū eſt hoc (pace illorum dixerim) ignauię, ac uecordię, prelatorū qui talia faciunt, qui ſupremam in eccleſia dei epiſcopalē dignitatem nō cognoſcūt, ſiue eorūdē ambitioni, atq; adulationi: qui ut gratiā cardinalis aucupētur, dignitatis ſuę rationē nō habentes, quā ſeruiliter deturpant. cardinales autem qui talia ſiue ex inaduertētia, ſiue alia cauſa patitur, in charitate Dei obſecro: ut importunas huiuſmodi adulationes reiiciāt, & cogitent ſummū pontificem nō alio titulo q̄ Epāli decorari, & cū is publice et in re diuina lauat manus, nō epiſcopus aliquis ſed capellanus ſuus auditor rotę mantile ſubminiſtrat: qd' ſi forte aliquos mei ſiles tanto faſtigio uiderit nō p̄ſonā, ſed ſacro ſanctā dignitatē in eis uenerēt, & opa illorū utātur in his rebus, q̄ dignitati utriuſq; congruūt. Decet tñ eōs in oībus publice, & priuate quātū p̄ dignitatē licet reuerēdiſſimos dños cardinales honorare, ac uenerari: & eis p̄uiribus aſſiſtere, obſeq. & inſeruire. Nec minus cōuenit cardinales ipſos benigne ſuſcipere eōs, & quos ſummus Pontifex fratres appellat nō ut ſeruos: ſed ut cōfratres honorare. In capella p̄ſente Pōtifice nulla cardinalibus p̄ tranſeuntes ante illos fit reuerētia: niſi p̄ illos qui dāt incēſum, ſiue pacē: ut ſuo loco dicemus. Abſēte uero Pontifice fit reuerentia per tranſeuntes ante eos caput inclinando tam per celebrantem, q̄ per alios miniſtros.

De reuerentia quę fit Episcopo celebranti. Cap.XIIII

Epō in romana curia celebranti corā Papa uel corā aliqbus cardinalibus nullæ fiūt genu flexiōes, & nō fit pgustatio. Si uero neq; Papa neq; aliqs cardinaliū adsit fiūt gēu flexiōes & pgustatio, utī sua Eccl'ia, si uoluerit Episcopus cum Papa loquens genu flexus semper permanet dum loquitur, & dum ei per Papam respondetur.

SECTIO SECVNDA

De ordine sedendi in capella Papę. Cap.I

Vmmus Pontifex in solio suo pontificali sedet, quod ornatum esse debet cum suo puluino aureo panno cum postergali ex colore tempori congruente in capella, in consistorio autem publico etiā cū panno aureo pendente super caput scabellum maius simul cū plano solii panno rubro cooperi': et apud magnū scabellū apponitur paruū detectum: quo pro gradu utitur. hincinde a dextris & a sinistris sedent sup scabella nuda rubro colore depicta Diaconi duo Cardinales assistentes: qui Pōtifici seruiunt: & illū semp deducunt. Et debēt esse antiquiores Diaconi id est primo assumpti. A dextris Papæ infra gradus solii Epi & pbyteri cardinales sedēt cū scamnis lōgis, cū gradu, & postergali pānis quos uocāt Attrebatenses ornati. Ea scamna duas fere partes quadraturæ cōsistorii occupant. In alio scamno sito contra primū scamnū Eporū Cardinalium pariformiter ornato sedēt Diaconi Cardinales, & antiquiores in capite. Q d' si pbyteri cardinales in suis scamnis ob multitudinē sedere non possūnt, sedent in sede Diaconorum ordine tñ retrogrado ut antiquiores sint in fine scamni: & illorum iunior sit post iuniorem Diaconū. Et hoc modo antiquior pbyter, qui ultimo sedet in ista sede: uidet' continuare post ultimo sedentem in ordine Eporum & pbyterorum. hoc sępe accidit in basilica Sancti Petri dū in absīde siue tribuna ecclesiæ apud altare maius diuina celebrātur. Q d' si forte adest aliquis princeps, qui sedere solet post Diaconos Cardinales i eorū ordine: ut hoc tpe Despotus peloponeñ. hic sedebit medius inter ultimū Diaconū, & ultimū pbyterū. si aūt ultra duos assistentes nō supsit nisi unus Diaconus, ille sederet post ultimū pbyterū Cardinalē i quocūq; sedili pbyter ille sedet q̄ si nullus supesset diaconus: et pbyteri in suis scānis sedere nō possēt, sederēt ordine supradicto. Si Impator Romāorū adest sedet in sede cū postergali, & puo scabello uiridi ornata cū suo puluino, & pāno aureo uiridi sita iter sedem Pōtificis & scānū Eporū Cardinaliū. Et tūc diaconi assistētes nō sedēt in loco cōsueto apud sedē: sed apud faciē pōtificis in paruis scabellis positis supra supremū gradū solii pōtificalis i cornibus. Reges ēt, iter quos cō-

putabatur Imperator Græcorum, sedēt. Primus si plures adsunt post primum epm cardinalem, & alius post secundum, & ita deinceps sic q̄ semp aliquis Cardinalis, siue Eps, siue pbyter sit medius inter pricipem & pricipem. primogēitus Regis sedet post primū pbyterū Cardinalē si Papa celebrat, & Rex adsit, sedebit solus i chatedra nuda iter Cardinalē assistētem Papæ, & Eporum Cardinaliū sedem. fratres aūt aut alii filii Regum & reliqui maximi principes sedent, uel inter Diaconos mixtim cū eis ita tñ ut unus Diacōus primo sedeat, & postea unus priceps, & sic deinceps: uel sedēt post eos Diaconos in eodē ordine secūdū qualitatem ipsorum, si nullus adesset Diaconus Cardinalis sedent eodē ordine iter & post iuniores presbyteros Cardinales. Quatuor uero Patriarchæ principales uidelicet. Constantinopolitanus. Alexandrinus. Antiochenus. & Hierosolimitanus sedere consueuerunt inter Episcopos Cardinales ut supra diximus de Regibus, & in curia Romana ferebant continuo cappam, & faciebant sibi deferre caudas ut Cardinales. nostris autem diebus, & tempore Eugenii quarti neq; sedent inter Cardinales, neq; portatur eis cauda. Sedent autem ante assistentes Papæ Episcopos non Cardinales, & ut assistentes seruiunt Papæ de libro & lumine. Alii principes non ita clari sedent in supremo gradu solii pontificalis. Ad sinistram uero Pontificis in sedibus humilioribus sedent Episcopi non Cardinales assistentes Papæ, & inter eos Sacrista palatii Apostolici in loco statui suo condecenti. Et hoc dico si est prælatus: ut semper consueuit esse. Reliqui prælati sedent in sedibus pro eis ordinatis retro scamna diaconorū cardinalium, siue gradibus, aut postergali. In capella autē sancti Petri infra sedilia ipsorum diaconorum primum locum inter prælatos obtinet uice camerarius, deinde oratores Regum, ac principū prælati, tū Archiepiscopi, Episcopi, protonotarii, Abbates generales ordinum, & pœnitentiarii, sed protonotarii, & abbates solēt hēre proprium locum ultimum in ordine. alii supradicti sedēt post Epos in fine scamnorum. Legi tamen q d' procurator ordinis Hierosolimitanorum, & procurator ordinis Theutonicorū cōsueuerūt sedere post abbates. Meo tēpore non uidi eos sedentes ibi, neq; alibi, ut procuratores: sed aliquando gerentes se pro oratoribus sederunt cum aliis oratoribus. Si autem uicecamerarius est protonotarius, cum prelati habent sacra paramenta: debet tenere primum locum in sedili protonotariorum. & post eum alii oratores principum, si sint eiusdem ordinis, Senator cōseruatores, & barones urbis atq; alii proceres, supradictis primis inferiores sedebunt in secundo, & tertio gradu solii pontificalis pro eorū qualitate. primum inter istos Senator locum obtinebit, Oratores Cæsaris, Regū, pricipum, & potentatum: qui sunt prælati sedent ordinarie post scamna episcoporum, siue presbyterorum Cardinalium ante faciē Pontificis sedētis

niſi ibi ſit altare.ut in Sancto Petro,& ſimilibus locis fiunt quaſi duę alæ officialium incipientes infra gradus ſolii hincinde,& ſimul coniungun-tur ante faciem Papę in capite ſcamni Diaconorum Cardinalium. & hi omnes officiales ſedere debent in terra ſuper pannos uirides:qui coope-riunt ſolium capellę.Et ſi noſtro tempore:qui a ſiniſtris ſunt uſurpauerũt ſibi ſedes ſuper gradus ipſius capellę in palatio Apoſtolico:qui uero ſunt a dextris ſedent in terra ſine aliquo ſedili ſecũdum antiquas, & debitas ce-rimonias q̃uis ſint digniores:quod profecto rationi nõ quadrat. Hic or-do ſedẽdi ſuper terram cõfunditur etiam in capella ſancti Petri poſt tẽpo-ra Pauli ſecũdi.Nam tunc nemo ipſorum audebat ſedere aut in gradibus capellę palatii,aut in gradibus ſolii Põtificalis in capella Sãcti Petri,ni-ſi in ultimo tantum gradu.Ordo autem ſedẽdi in ipſis talis eſt.Subdiaco-ni primum.Deinde auditores rotæ,clerici camerę,acoluthi,cubicularii, ſecretarii,& aduocati ſimul,qui alas coniungunt ante faciem pontificis, Subdiaconorum antiquior primum locum obtinet a dextris, ſecundus primum locum a ſiniſtris,tertius ſecundum locum a dextris,& quartus ſe-cũdum locum a ſiniſtris,& ſic deinceps.Ex auditoribus decanus rotę ſer-uit de mitra,& ſedet iter cubicularios ſecretos in capella palatii, & locis ſimplicibus.In eccleſia aũt Sancti Petri ſedet ſuper gradũ ſecundum,aut tertium nõ longe a pedibus Diaconi Cardinalis a dextris: ut cõmodius poſſit miniſtrare mitrã.Antiquior ex aliis primum locum tenet a dextris poſt ſubdiaconos tertius priñũ locum a ſiniſtris poſt eoſdem. A dextris poſt primum auditorẽ locum tenet magiſter ſacri palatii:qui ubicũq; or-dines curię cõueniunt:ſi adeſt,ſedet uel ſtat poſt unum ex auditoribus, ẽt ſi unus tãtum adeſſet,uel ſi oẽs adeſſent unus tãtum ex eis pręcedit magi-ſtrum ſacri palatii:& ita uidimus ſemper ſeruari.ſequũtur deinde hincin-de alii auditores,clerici camerę & cubicularii in cõiunctiõe alarũ. Secre-tarii & aduoçati ſedẽt.Q d̃ ſi nũerus cubiculariorũ & aliorũ iferiorũ eſſet amplior cõduplicãtur poſt primos alii:ita tñ ut in primo circulo ſint. ex omni ordine aliqui poſt ipſos.E regione Papę ſedẽt ꝓcuratores quatuor ordinũ mẽdicantiũ, & poſt eos ꝓcuratores aliarũ religionũ.duo cubicu-larii ſecreti ſedẽt in terra ad partem ſiniſtrã haud longe a ſede Papę ad pe-des Eꝑorum aſſiſtẽtiũ,& inter eos medius decanus rotæ ſeruiẽs de mitra, & ſecretarius Papæ ſi nõ eſt p̃latus.Medicus Papę ſedet in capite gradus ſcãni Diaconoꝝ Cardinaliũ ante Põtificis faciẽ caudatarii Reuerẽ.Car-dinaliũ ſedẽt ſup gradus ſcamnorũ ad pedes Dñorum ſuorũ.p̃latus cele-brans ſedet in ſuo faldiſtorio prope cornu epł̃ę:aſſiſtẽs capellanus eius in gradu altaris penes p̃latum,& ante eũ Diaconus & Subdiaconus mini-ſtrãtes,ſeruiẽs de mitra poſt renes capellani aſſiſtentis. Reliqui miniſtri celebrãtis cum ſuperpelliciis ſedẽt ſuper terrã faciẽtes alam a ſiniſtra,p̃-lati & omnes prędicti uertunt faciem ſuam ſedentes: ut uertit celebrans.

Cathedra ſiue faldiſtorium celebrantis.ſi locus patitur,ſemper debet eſſe apud ſiniſtrum cornu altaris,hoc eſt a latere epiſtolæ.Hoc enim cornu ſi-niſtrum uoco reſpectu ipſius altaris ſicut eſt:dextrum uero ubi legitur euã-gelium.Qui aliter appellant reſpectum habent ad celebrantem non ad al-tare.Nam unumquodq; corpus dextrum latus habet & ſiniſtrum.Sed ce-lebrans dum cantat,uel legit officium miſſæ uertit faciem ad altare ubi-cũq; ſit.Dum aũt ſedet ſi altare eſt apud parietem,& tam chorus q̃ popu-lus ſunt inferius:ut in capella palatii & communiter in pleriſq; eccleſiis. Tunc prælatus ſedens uertat faciem ad populum, & ſolium Papę, tunc locari ſolet a parte euangelii id eſt dextra.ſi uero altare ſit in medio a ſe-de id eſt tribunę.Papa ſedet in medio contra altare,& celebrans in cornu Epiſtolæ prędictę,& uertit faciem ad ſedem Papę, ut in Sancto Petro & multis eccleſiis urbis. Alii autem pręter ſupra nominatos quantum-cunq; nobiles,aut graduati ſint nõ ſedẽt in capella Apoſtolica.laici ſtãt: clerici togati ſedent in terra ſuper pannos uirides: ſed in capella Sancti Petri & locis ſimilibus:quia extremitates alarum coniungi non poſſunt propter altare. cubicularii,& alii inferiores ſedent ad partem poſt pri-mos in terra,uel inter ſedes prælatorum ad ſiniſtram,& gradus ſolii pon-tificalis. Et nota qd̃ nullus omnino cuiuſcunq; ordinis ſit debet ſede-re ſolus.Si unus ſupereſſet Diaconus ſederet cum preſbyteris Cardinali-bus.Si unus tantum adeſſet protonotarius aut abbas ſedebit poſt Epiſco-pos,& ſic de ſingulis.Capellani curiales:qui aderunt ſedent in terra inter ſcamnum Cardinalium. Et hic eſt ordo ſedendi in capella Apoſtolica. Alii autem officiales,qui non ſedent,hoc ordine ſtant.

De illis qui ſtant. Cap.II

Magiſter ſacri hoſpitii, quæ dignitas ut alias diximus eſt in nobili do-mo comitum ſtat ante introitum ſcamnorum Cardinalium id eſt apud fi-nem ſcamni preſbyterorum Cardinalium & poſt eum ſtant magiſtri ho-ſtiarii cũ ſuis uirgis purpura tectis.ſcutiferi Papę & minores nobiles ſtãt in ipſo introitu ſcamnorum,& poſt ſcamnum p̃ſbyterorum Cardinaliũ

De ſeruientibus armorum. Cap.III.

Seruiẽtes armorum ſtant circa hoſtium cancelli capellę intus & extra ſeruantes oſtium cancelli.Quamuis antiquis temporibus nullo pacto in-trabant capellam,ſed extra cancellum ſtabant omnes.Sed non eſt mul-tum inconueniens,q; duo ex eis ſint intus:dummodo contineant ſe apud oſtium:& non diſcurrant per capellam.Q d̃ ſi aliqua mãdata habeant ad extra ad Dominos Cardinales,aut alios nutu uocent aliquem ex clericis cerimoniarum,& per illum mandata tranſmittant. Intra cancellos Pa-pę non permittant intrare niſi illos,qui debent intrare, multitudinem ſtã-tium intra cancellos & ſcamna Cardinalium expellant ita qd̃ non occu-pent prelatos,neq; conculcent oratores.dimitantur ibi tñ nobiles ſcu-

tiferi Papę:& unus uel duo pro quolibet cardinali, clerici togati in terra ſedeāt aut extra mittātur, in capella nō permittāt ſedere ſuper ſcamna, niſi oratores & prælatos cōſuetos, procurēt ut teneatur ſilētium. dum ſacra fiunt, & maxime dum fit ſermo, & dum cantores ſilēt. Quomodo autem ſedere debeāt in ſuis locis poſuimus.

De clericis cerimoniarum. Cap. IIII

Rurſus circa altare clerici cerimoniarum circumſtāt, & apud credētiam intēti, & ſoliciti ad omnes actus, qui in capella fiūt. Hi præcogitare ſemper et meditari debēt, quę ſunt agēda, & quæ inſtāt ſtrenue, diligēter, & memoriter exequi, tractareq; omnia ſumma dexteritate, & modeſtia. Nō eſt mediocre onus clericorum cerimoniarum: qui pro omnibus uigilāt in capella & quibus omniū defectus adſcribuntur. Hii duo tātum ordinarii eſſe conſueuerunt, alter in diuinis curam præcipuam gerat circa perſonam Pontificis, ad quam ſemper reſpiciat, ſi quid imperet, & ad omnes qui ſunt in capella, ut prælati, ut oratores, ut nobiles, ut alii omnes ſtent ſuo quiſq; loco non tamen diſcurrant ſurſum, & deorſum ſine cauſa, ut uideatur multa agere, ut quidam faciebat. Ad ſummum pōti ficem non accedat ſine urgēti cauſa, uel niſi uocatus, & tunc cum ſolitis & debitis reuerētiis ad reuerendiſſimos dominos Cardinales accedat cū opus eſt, cum grauitate, & reuerētia, Alter uero clericis cerimoniarū uacet altari, & circa pſonā celebrātis ac alios miniſtrorū. uterq; tñ oīa pſpiciat & pariter curet ſuppleatq; defectus collegę cū illos puidet, Anteq̄ uadāt ad capellam maxime in ſolennitatibus, & actibus non frequentatis, conueniant ſimul. pręuideāt quę ſunt agēda. diuidāt inter ſe onera, & concordēt de occurētibus: ne poſtea in capella oporteat cōtēdere, iunior defert antiquiori. id eſt in officio priori, & primas partes illi permittat, prior tractet iuniorem & nouitium ut fratrem, & bonum collegam: ſi habent tertium eo utātur ut decet, quāto plures erunt ſi erunt concordes, & ordinem inter ſe ſeruabūt: facilius & melius ſatiſfaciēt. Si erūt inter ſe cōtrarii melius eſſet unus tantum, cum ducunt aut reducūt prælatos aut nobiles ad data ſibi loca uel ad aliquos actus modeſte, & reuerēter icedāt, & genu flexiones, atq; inclinationes doceant. ſimiliter miniſtros altaris. & quādo aliquem actū facere debēt. (Nam omnes magni, & paruia cerimoniario deducuntur) quiete, & modeſte ducāt, miniſtrant, & aptēt, ac non urgeāt, non impellāt, nō uehant, ſicut aliquādo fieri uidi. cerimonias omnes, & maxime in miſſa papali, & quæ ad perſonam Papę pertinēt grauiter, modeſte, & cum congruēti mora peragāt, ut reuerentiam, & deuotionem aſpicientibus maiorem inducāt.

De Cardinali aſſiſtenti Pontifici in diuinis. Cap. V

Summo Pontifici celebrāti, ſiue audienti diuina ſolenniter ſemper aſſiſtit prior Epiſcoporum, ſiue prior preſbyterorum cardinalium in officio

aſſiſtit prior Epiſcoporum, ſiue prior preſbyterorum Cardinalium in officio capellani: preterq̄ quando Papa non habet mitram, tunc enim nulla fit aſſiſtētia. Aſſiſtētia eteni fit in miſſa, in ueſperis, & in benedictionibus. In matutinis nunq̄ fit: quia tunc Papa nunq̄ habet mitram.

Quando Epiſcopus Cardinalis aſſiſtit Papę celebranti, & de diebus ſupplicationum. Cap. VI

Prior Epiſcoporum Cardinalium aſſiſtit in diebus ſupplicationū: quādo Papa uadit ſub baldachino, & cū ſupplicatione ad altare. uidelicet in Natiuitate Domini Ieſu Chriſti. in Circunciſione. in Epiphaniis, Ramis palmarū, Cæna Domini, Reſſurrectione Domini, Aſcenſione, Pentecoſte, Dominica Trinitatis. Corporis Chriſti, Sancti Ioannis Baptiſtæ, ſanctorum apoſtolorum Petri, & Pauli. Et in omnibus glorioſiſſimæ Virginis Marię feſtiuitatibus. Item in feſto omnium Sanctorum in canonizatiōe alicuius ſancti, in ſua coronatione, & quotienſq; ſolennizaret aliqđ feſtū. In his omnibus aſſiſtit Epiſcopus cardinalis, & ſedet ſuper nudam chatedram inter Papam, & alios Epiſcopos cardinales. Si Papa celebrat in ueſperis, & in miſſa.

Quando preſbyter Cardinalis aſſiſtit Papę celebrāti. Cap. VII

Prior autem preſbyterorū cardinaliū ſeruit in aliis temporibus uideli cet in dominicis Aduētus Domini, in ſecūdo & tertio die poſt Natale domini, In die cinerū in dominicis quadrageſimę prętereq̄ in palmis, in Paraſceue, in Sabbato ſancto, in albis, in ſecunda & tertia feria Paſchatis & Pentecoſtes, in ordinationibus: & ſi quando Papa in uigiliis, aut pro defūctis ſoleniter celebraret, quod raro accidit. Papa enim ſecūdum antiquas cerimonias nunq̄ cōſueuit ſolenniter celebrare pro defunctis. Itē in abſolutionibus defunctorū ſi quando fiūt per papam & in oibus benedictionibus, & quotienſcunq; Papa intereſt diuinis, & nō celebrat principaliter.

De aſſiſtentia in ueſperis cum paramentis. Cap. VIII

Cardinalis igitur aſſiſtēs pōtifici, ſiue Epiſcopus, ſiue preſbyter in ueſperis papalibus indutus pluuiali & alba mitra ſedet in ſua nuda catedra, ſi eſt Epiſcopus cardinalis: ſi uero eſt preſbyter in ſcabello nudo inter ſedem Papę, & Eporum cardinalium ſedilia. cū Papa eſt intonaturus primā antiphonā ad ueſperas: accedit ad eum, & ſuper caput ſuum retinet librū, ex quo Papa intonat antiphonā: deinde redit ad ſuam cathedrā. ſtans deinde in ſuo loco intonat tertiā antiphonā. Item cum Papa eſt itonaturus hymnum ſimiliter accedit, et tenet librum, & redit ad locum ſuum. ſimiliter cū intonat antiphonā ad Magnificat, & tunc nō diſcedit: ſed poſtq̄ pontifex intonata antiphona ſederit, accipit nauiculā incenſi de manu acoluthi: & miniſtrat pontifici: dū imponit incenſum more ſolito, deinde reddit nauiculā acolutho, & expectat finem antiphonę. Tum cum incipitur Magnificat: ſequitur pontificem euntem ad altare. Et poſtq̄ pontifex oſculatus

fuerit altare offert illi thuribulum, quod ab acolutho receperat, & cathe nularum extremitates primo exoſculatus ponit ad ſiniſtram manum, par tem uero iuxta ſummitatem thuribuli ad dextram, oſculando ſemper ma num pontificis, & tunc, & quando aliquid dat uel recipit ab eius manibus retrahit ſe, deinde dum Pontifex incenſat altare. & tandem finita incenſa tione ſtans in cornu epiſtolę accipit thuribulum e manu põtificis. & illud dat acolutho, qui eum ſeruat, Sequitur deinde põtificem redeuntem ad ſe dem ſuam, & firmat ſe ad infimum gradum ſolii, & cum Papa fuerit in ſe de: accipiens thuribulum ab acolutho ſtans ſine mitra incenſat pontifi cem ſtantem cum mitra: Demum reuertitur ad locum ſuum dato thuribu lo uni ex ſubdiaconis, qui incenſat omnes alios. Cum uero Papa eſt dictu rus orationem, iterum accedit cardinalis aſſiſtens, & retinet librum ſupra caput, deinde reuertitur ad locũ ſuũ. Et eſt finis ſeruitii ſui pro hac uice.

De aſſiſtentia in miſſa cum paramentis. Cap. IX

In miſſa autem ſi Papa deſcendit ad eccleſiam ſupplicatione præunte, quia ex camera papę mouetur ſupplicatio. Pontifex paratus cum pluuia li, & mitra anteq̃ a lecto paramenti ſe moueat, incẽſum ponit in thuribu lum miniſtrante tunc nauiculam priore preſbyterorum cardinaliũ, & de inde i eccleſia prior Epiſcoporum ſeruit diebus ſuis. In eccleſia autẽ aſſi ſtens cardinalis ſedet in loco ſui ordinis a principio uſq; quo Papa ſit di cturus Orationem ad tertiam: tunc accedit, & tenet librum in capite etiã ſi non eſſet paratus. & ſi eſſet dies ferialis, qđ oratio eſſet dicenda per papã genu flexum ipſe aſſiſtens cardinalis genu flexus teneret librum ante pon tificem, dum diceret orationem. Et finita oratione non diſcedit, ſed expe ctat quouſq; portetur aqua ad lauandũ manus papæ. Et tunc ſtans ad dex tram pontificis apponit manum ad peluim in qua eſt aqua, & ſimul cũ no bili illam portante infundit aquam ſuper manum pontificis, Redit dein de ad locum ubi prius erat. Et in fine cum Papa accipit mitram ipſe Car dinalis accedens immittit ei annulum põtificalẽ, & alios & non diſcedit amplius. Sed cum Papa uult intrare ad altare, miniſtrat nauiculam incen ſi cum Papa illud in thuribulum imponit, deinde procedit immediate an te papam ſimul cum diacono cardinali euangelii ad dextram. Et cũ Papa facit confeſſionem ſtat ad eius dextram, & Diaconus ad ſiniſtram. finita confeſſione cum papa oſculatus fuerit altare ſimul cum Subdiacono of fert ei oſculandum librum Euangeliorum, deinde retrahit ſe ad partem qđ Papa imponat incenſum, incenſet altare, & incenſetur. Nam apud alta re non cardinalis aſſiſtens, ſed Diaconus euangelii ſemper miniſtrat naui culam, & incenſat Papam, Cardinalis uero id officium facit cum Papa ẽ apud ſedem eminentem, & illic ſtans tenet librum ſupra caput dũ Papa le

git introitum, poſtea ſedẽte Papa uadit ad ſuam cathedram nudam, ut in ueſperis. Sed aduertendum, qđ ſi aſſiſtẽs eſt preſbyter, & nõ eſt Epiſcopus cardinalis nõ ſedet ſuper cathedram ſed ſuper ſcabellum rubro colore pi ctum cum pluuiali tamen ut Epiſcopus. Cum Papa eſt dicturus Gloria in excelſis Deo: accedit, & tenet librũ ſuper caput, & deinde proſequitur cũ eo Hymnum angelicum. & redit ad ſedem ſuam. Item cum Pontifex eſt di cturus orationes, accedit & tenet librum ſupra caput quouſq; Papa finiuerit orationes: & redit ad locum prędictum. Si fieret ſermo & poſt ſermonem Papa faceret abſolutionem. &c. ſimiliter accederet, & teneret librũ ſupra caput. Cum papa eſt dicturus Credo in unum Deum: ſimiliter accedit, & tenet librum ſuper caput: & deinde proſequitur cum eo ſymbolum. Item cum Papa eſt lecturus offertorium: accedit, & tenet librum. cum uero Papa legerit ſedens Epiſtolam, Graudale, & Euangelium, non ipſe ſed Epiſcopi aſſiſtentes non cardinales tenent librum. Accedit etiam cum papa eſt lauaturus manus poſt offertorium, & ſeruit ut ſuperius diximus in prima lotione. deſcendit deinde cum põtifice ad altare, & ponit ſe ad eius ſiniſtram: ubi eſt liber miſſalis. Et ibi tenet ipſum librum eleuatum aliquãtulum cum ſiniſtra, & cum dextra uertit folium. & digito oſtendit pontifici: quę ſunt dicẽda. & cum Papa poſt incenſationem manus tertio lauat, ſeruit ut ſupra. Et nota qđ quando Cardinalis aſſiſtens ſeruiturus eſt de libro: duo primi Epiſcopi non cardinales aſſiſtentes papæ ſubſeruiunt ipſi: quorum prior ſeruat librum, & apponit manum, cum Cardinalis illum tenet ſupra caput, alter uero tenet candelam accenſam ante librum: & in altari ille prior tenet manum ſub libro. & præoſtendit dicenda cardinali: alter ſimiliter tenet cãdelam, & iſti cum libro prędeuniunt ad altare, & ſimiliter ad ſedem. aſſiſtens Cardinalis præfatus intendit deinceps adminiſtrationi libri diligenter ueniendo, & oſtendendo omnia dicenda, uſq; dicto Agnus Dei. Tunc uero cũ Papa dicit orationẽ Domine Ieſu Chriſte: qui dixiſti apoſtolis tuis Pacem. &c. accedit ad dextrã pontificis. genu flectit. ſurgit. oſculatur altare: deinde in tempore accipit pacem a pontifice: & eam defert ad alios cardinales incipiendo a primo Epiſcopo cardinali: & illi primo dat pacẽ oſculando ipſum in facie, deinde primo preſbytero, inde primo diacono, non tamen ex illis, qui ſunt apud altare: ſed ex iis, qui ſunt apud ſedilia cardinaliũ in ſuo ordine. deinde ſi quis eſt princeps, qui ſedeat i ſcamnis cardinaliũ illi dat & in fine primo ex Epiſcopis aſſiſtentibus non cardinalibus: ideſt illi, qui ſeruit de libro, demum dat pacem uni ex ſubdiaconis: qui illam diſtribuit omnibus gradibus, & ordinibus capellę more conſueto, redit deinde Cardinalis aſſiſtens ad pontificem iam apud ſedem eminentem exiſtentem, & accipiens calamum aureum de manu ſacriſtę cum quo Papa Sanguinem Chriſti ſugere debet: illum cum ſuo ſtilo ſuper quẽdam calicem ſacriſta uinum ex ampulla ſuper

fundente purgat, & de ipso uino dat ad pręgustandum ipsi Sacristæ. Tum cum Pontifex Corpus Christi sumpserit: Cardinalis calamum ipsum prius a se deosculatum in calice: ubi est Sacramētū, immittit, & ponit ad manus papæ: qui cum illo Christi sanguinem sugit, & in calice illum ad manus diaconi euangelii dimittit. Tum aliquantulum uini, & aquæ, si papæ placet, in calice superius dicto imponens, non tamen in quo est Sacramētum: dat pontifici ad purificandum os. Retrahit se deinde ad partem cardinalis assistens quousq; Papa post Purificationem manus quarto solenniter lauet: cui seruit, ut supra diximus: & descendentem deinde pontificē ad altare pręcedit, illiq; dum legit postcommunionem, & cātat, seruit de libro, & demum data solenni benedictione per Papam in altari pronunciat indulgētias ex parte pōtificis: & sic est finis sui seruitii in eo officio missę. In diebus supplicationū: in quibus prior episcoporū cardinalium assistit, prior presbyterorum indutus sua planeta post communionem corporis, & sanguinis Domini infundit uinum ex ampulla super digitos pontificis ad eos purificādos dextra manu, & sinistra supponit quādā paterā aureā cū ansa, & deinde uinū ipsū purificationis portat ad altare, & dat ministris, & ad locum suum reuertitur. Si uero assistit papæ: ipse prior presbyterorum in diebus supra nominatis erit indutus pluuiali, non planeta, & in uesperis intonabit tertiā antiphonam, & quartam subprior presbyterorum. In missa infundet uinum pro purificatione ad digitos papę: sicut supra diximus de priore presbyterorum.

De assistentia Cardinalis sine paramētis in uesperis. Cap. X

Quādo autem Papa nō celebrat principaliter, & interest publice diuinis cum pluuiali, & mitra, tunc assistit & prior presbyterorum cū cappa lanea tam in uesperis q̄ in missa. Et seruit in hūc modum. In uesperis facit reuerētiā cū aliis: & sedet in loco suo a pricipio. Deinde cum Papa dixerit. Deus in adiutoriū meum intēde. &c. dum incipitur prima antiphona anteq̄ cardinales alii sedeāt ducitur ad scabellum assistentiæ, quod ponitur ad sinistram papę ante assistentes Episcopos, si locus est idoneus, ut in capella palatii. In Sancto Petro uero & aliis locis illius proportionis sedet ut in missis papalibus. Quando locus esset arctior, sederet in loco suo inter alios, nisi alibi esset locus magis cōueniēs. Cū est apud suū scabellū, sedet cū aliis usq; ad capitulū: tū surgit cum aliis & incepta antiphona ad Magnificat. cum acoluthus uenit uersus pōtificē cum thuribulo, ipse cardinalis primo accedit ad dextrā pōtificis, & capiēs nauiculā de manu acoluthi ministrat pōtifici, ut superius diximus: reddit deinde nauiculam acolutho. & stās expectat finē antiphonę. Cum incipitur Magnificat procedit cū pōtifice ad altare: & accedēs ad illius dextrā accipit thuribulū adolens de manu acoluthi, & illud dat ad manus pontificis. Et cū papa incēsauerit altare, recipit ab eo thuribulū in cornu epistolę. & illud reddit acolutho & sequitur pōtificem redeūtē ad sedem, sed expectat ante infimum gradū. Et cum Papa fuerit ante sedē suam, cardinalis accipiens thuribulum ab acolutho illum incēsat more solito, & mox reuertitur ad suum scabellum: ubi stans incensatur. sedet deinde cum replicatur Antiphona, & in finem post benedictionem pontificis uadit ad sedendum cum aliis dominis Cardinalibus in loco suo.

De assistentia in missa sine paramentis. Cap. XI

In missa autem assistens Cardinalis cum fecerit reuerentiam solennē pōtifici, firmat se ad eius dextrā, & ministrat incēsum ponēdū in thuribulo, & hoc si tunc cantatur Introitus. Q d' si inter reuerentiā cardinalium & in introitu missæ fiat interuallum, ut in candelis, cineribus, palmis, & similibus, tunc non ministrat incēsum, sed postea cum Papa facta confessione cū celebrante redierit ad sedē suam, & cū celebrans incensauerit altare, & ipse fuerit incensatus Cardinalis assistens ex circulo, uel scāno cardinaliū ueniens ante infimū gradū sedis papæ, finita omniū cardinalium reuerentia accipiens thuribulū de manu cerimoniarii genu flexus incensat pontificē sedentē, & reddit thuribulū cerimoniario, deinde stat in circulo cum aliis cardinalibus. Et dicto cū pontifice Kyrie eleison, & Gloria, si dici debet, uadit ad scabellū assistentiæ, & ibi stat uel sedet pro tēporis exigentia usquequo cerimoniarius uenit cum thuribulo ad pontificē ante Euangeliū, tunc pręueniens cardinalis ponit se ad dextrā papę, & ministrat nauiculā, & mox reuertitur ad scabellū, & ibi permanet usq; ad finē euangelii, tunc stans ante infimū gradū incensat pontificē, reddit thuribulum cerimoniario, & si est habendus sermo, uadit ad scamnū ad locū suum cū aliis cardinalibus. Si uero non fit sermo, uadit ad scabellū suę assistentiæ. Finito sermone, & data benedictione a Papa uadit ad circulum cum aliis, dū dicitur Credo. & illo finito uadit ad scabellū assistentię. Inde cum Papa est impositurus incēsum post offertoriū: accedit & ministrat nauiculā ut supra: deinde cū celebrans incensauit altare, & est incensatus accipit thuribulū a cerimoniario, & incensat pontificē sedētē ipse genu flexus, & reuersus ad suū scabellū stans incensatur a diacono euangelii, ut dicemus inferius. Et paulo post cū icipiē pręfatio, discedet a scabello. reuertitur ad locū suum cū aliis cardinalibus, & amplius non reuertitur ad scabellū: quod a ministris remouetur, & ponitur ad partem. Sed cū in circulo cū aliis dixerit Agnus Dei, inde se mouens accedit ad altare ad dextrā celebrantis: & genu flexus osculatur altare primū, & mox celebrās dicta oratione congrua dat illi osculū pacis dicēs Pax tecū, & ille respondet Et cū spiritu tuo: deinde discedens ascendit ad pontifiē in sede stantē, & dat ei pacis osculū, & reuertitur ad locū suum: Ad quē mox accedēs capellanus assistens celebrantis ductus a cerimoniario accipit pacē ab eo & illam distribuit cęteris, ut dicemus in loco suo. Et hic est finis sui ministerii in mis-

sa. Si autem esset missa defunctorum: & Papa in fine uellet absoluere. tunc ueniret ad scabellū assistētię, & sederet ibi, dū cantatur responsorium, & in tempore ministrat: dū papa imponit incensum in thuribulo. dum aspergit aquā sanctam, & dū incensat porrigendo aspersoriū, & thuribulū, & ea recipiendo. Idem etiā facit quotienscunq; Papa aliquid publice benedicit. seruit de aspersorio, & incēso ut dictum est. Modus autē, qui seruari solet p assistētē cardinalē in sua ministratiōe, & seruitio: ē huiusmodi generaliter.

Quomodo Cardinalis assistens seruit in sua assistētia. Cap. XII

Quotienscunq; e scamno, aut e circulo cardinalium uadit ad Pontificē aut ad scabellū assistentię capite detecto, & eleuatis sibi ambabus manibus a parte anteriori cappa, capite uersus cardinales superiores, & inferiores aliquantulum inclinato quasi licentiam discedēdi ab eis petens, & caudam cappæ per terram trahens proficiscitur, & facta reuerentia altari, & pontifici uadit ad scabellum, seu ad pontificem. cum est apud scabellum, capite salutat Diacones, & alios assistentes, & pariter sedent omnes. Cum autem est ministraturus incensum pontifici, cum uidet cerimoniarium cum thuribulo uenientem: surgit, & uadit ad dextram pōtificis: & dimissa manu dextra per aperturam cappæ, & sinistra per oram inferiorem accipit nauiculam a cerimoniario siue ab acolutho, & ambabus manibus offert illam pontifici, ita ut apertura nauiculę sit uersus pontificē, & inclinatus dicit Benedicite Pater sancte, & anteq̄ Papa accipiat coclear illud, & deinde eius manum, & similiter cum illud reponit, & tunc reddit nauiculam cerimoniario, cum in altari porrigit thuribulum papę osculatur primo cathenulas: quas dat ei ad manus, & dans, & recipiens thuribulum osculatur eius manum.

Q d̄ Papæ debent osculari manus cum aliquid traditur, siue ab eo accipitur. Cap. XIII

Et nota qd̄ tam Cardinalis assistens, q̄ quiuis alius laicus, siue clericus, qui aliquid dat ad manus papæ, si est Cardinalis prælatus, aut princeps, si est inferior osculatur pedem, & similiter cum a pōtifice aliquid accipit eidem osculatur manum, & illi pedem. Assistens igitur partes superiores cathenularum: ubi sunt annuli tenens ipse in dextra pōit ad sinistrā pōtificis, & partes iferiores iuxta sūmitatē ciborii i sinistra sua tenēs pōit ad manū dextrā papæ, cū icēsat pōtificē, si Pōtifex stat, & ipse stās incēsat ter ducens tractim thuribulum cum aliquali distantia inter tractū, & tractū: tū surgens reddit thuribulum cerimoniario, & facta reuerētia pontifici reuertitur ad suum scabellum, & anteq̄ incensetur, inuitat Diaconum a dextris papę: Cum autem est discensurus a scabello inclinat se prius uersus altare deinde facit reuerentiam Pontifici, & discedit.

De assistentia Diaconorum Cardinalium, & quomodo Papa paratur in camera ordinarie. Cap. XIIII

Duo Diaconi Cardinales antiquiores in cardinalatu debent semper assistere, & ministrare, ac seruire pōtifici in omnibus publicis actibus, c ū tamen Papa est in pontificalibus ideſt cum pluuiali, & mitra, uel cum mitra tantum, ut in Parasceue, & missis defunctorum aliter non assistunt. Cum Papa exit ad cameram paramēti, quę papagalli dicitur: duo Diaconi prędicti stantes capite detecto hinc inde apud lectum paramenti induunt papā sacris uestibus: antiquiore diacono a dextris principaliter operante, qui primum rubrum birretum pōtifici detrahēs albū illi imponit. deosculatur, & imponit illi amictum, & circa collum decenter aptat, ita ut uestium collaria cooperiat, & adiuuantibus altero diacono, & duobus Subdiaconis apostolicis, qui retro sunt, colligant cordulas. imponit deinde albam, & adiuuantibus supradictis circa collum, & circa manus decenter componit, & aptat. inde cingulo cingit, & albā attollit acoluthis, qui hæc omnia genu flexi circum circa subministrant, albę extremitates aptantibus, ut ęqualiter fluant. postea imponit stolam a collo pēdentem, & a lateribus colligit. amictum tamen, & stolam prius pontifici exosculanda offert, q̄ ea illi imponat. imponit illi post hęc pluuiale, & ante pectus ornamentum pectorale, & demum mitram. Hęc omnia ornamēta sacrista prius explicat, & disponit super lectum paramenti. Induto pōtifice duo diaconi prædicti unus post alium ferunt consuetam reuerentiā secedentes per aliquot passus inclināt se profunde, deinde accedētes ad pontificem osculātur eius dextram sub auriphrygio pluuialis porrectam. Et capientes hinc inde fimbrias anteriores pluuialis in diebus supplicationum: & cum Pontifex aliquid manu gestat, ipsi deferant. In aliis uero diebus eas protonotario deferendas tradunt, & capite cooperto prędūt immediate pontificem. Et aduertendum qd̄ ipsi diaconi dum seruiūt papę in aliquo actu, dum eum per capellam comitantur fimbrias eleuantes, aut tale quippiam facientes, semper sunt capite detecto. Cum Pontifex uenit ad ecclesiam, siue ad capellam: diaconi firmant se apud faldistorium, & pontifice adueniente capiunt fimbrias pluuialis. & dum ille genu flectit ante faldistorium: fimbrias ipsas super faldistoriū disponūt, & mox diaconus a sinistris extrahit illi mitram, & a dextris birretum. Deinde si tunc est missa celebranda: finita oratione Papa surgit, & facit confessionem cum celebrante: Et tunc diaconus a sinistris retrahit se aliquantulum dans locum celebranti: qui stat ad sinistram pontificis. finita confessione, (& si nōdicitut missa, finita oratione) diaconus a dextris imponit birretum, & mitram pontificī adiuuante altero diacono, & ambo capientes fimbrias deducunt eum ad sedem eminentem. Quotienscunq; Pa

pa debet eleuare manum dextram, siue signando, siue pectus percutiendo, diaconus a dextris eleuat pluuiale capiens fimbrias ante pectus. cum debet eleuare manus ambas ambo diaconi hinc inde eleuāt. qñ est aliquis lecturus ex libro apponunt hinc inde manus, similiter & cum est osculaturus librum euangeliorum. cum Papa accepit pacem a cardinali assistente ipsi unus post alium descendunt a sede pontificis, & facta reuerentia altari, & pontifici (ut fieri solet cū fit reuerētia) solennis, ascendunt ad papā, eiq; genam sinistram exosculandam præbent, dicentiq; Pax tecum respōdent Et cum spiritu tuo. In fine missę descendentes cum pontifice ad faldistorium cōponunt fimbrias super illud, & cū surgit (nam mitra tūc nō remouetur) capiētes fimbrias eas dant protonotario: nisi ipsi inferant in diebus supra nominatis. Et quotiescunq; mitra est papæ imponenda, uel birretum: ea imponit diaconus a dextris. Et qñ est remouēda mitra, eam remouet diaconus a sinistris, & birretum a dextris. diaconi prædicti stant pōtifice stante, & similiter stante cardinali assistente. sedent sedente pontifice & nihil faciente. Si autem Pontifex sedens legeret: uel benediceret incensum, aut tale quicpiam faceret: starent cum omnibus assistentibus. Cū pōtifex ad cameram redierit: exuunt eum sacris uestibus: in eodem loco cooperante pricipaliter diacono a dextris: qui dat ei stolam, & amictum ad osculandum. cum aliquid operatur circa pontificem. cum Pontifex aliquid legit uel cum eis loquitur, cum uadunt & deducūt illum per capellam sursum aut deorsum ad altare, ad faldistorium, ad sedem: semper debēt esse capite nudo. Et cum generalis supplicatio fit anteq̄ Papa de loco discedat, Diaconus a dextris dicit alta uoce Procedamus in pace, & chorus respōdet In nomine Christi Amen.

De officio Cardinalis diaconi euangelium lecturi. Cap. XV

Diaconus Cardinalis lecturus euangelium in missa pontificali ante, & tempore sibi congruo Deo per confessionem recōcilietur: quia est participaturus de sacramento altaris simul cum pontifice. Cum uero erit in palatio, anteq̄ Papa exeat ad cameram paramenti, accipiat sacras uestes, uidelicet amictum supra rochetum, albam, cīgulum, stolam, dalmaticam. manipulum autem accipiat cum Papa intrauerit ad altare. Et hęc fiunt in diebus supplicationum: cum Papa descendit ad ecclesiam & sub baldachino, Si autem Papa non iret ad ecclesiam supplicatione pręunte: tunc caperet paramenta sua prędicta. cum Papa accipit sandalia, & si uti debeat planeta non dalmatica, tunc illam capit postq̄ papam induerit omnibus sacris ornamentis. Sed nostris temporibus raro Papa celebrat nisi in diebus supplicationum. Igitur Diaconus, ut supradictū est, paratus cum papa descendit ad ecclesiam supplicabūdus uadit immediate añ eū solus uel si papa uehetur in sede, ibit medius inter duos diaconos assistentes papę.

In eccl'ia faciet reuerētiā papę in suo ordine, & inde firmabit se ad dextrā papæ apud assistentem diaconum ab ea parte antediaconū prædictū. cum uero Papa finita hora lauerit manus: diaconus euangelii ascendit scabellū positum ante papā, & primo retrahit illi mitrā cū pluuiali, & stola, & afferētibus acoluthis ex ordine sacra ornamēta, primo accipit cīgulū cū subcinctorio, & cū eo p̄cingit pōtificē ita ut subcinctoriū pēdeat a sinistra pōtificis. firmato bene cingulo soluit aliud cingulū, quo prius Pōtifex erat accīctus, & alba circum circa bene dispositā accipit Crucē pectorālē: quā osculādā offert pontifici, & deīde ad collū ponit, ut añ pectus pēdeat. cū accipit fauonē quē supra caput pōtificis ponit cū plicatura a pte anteriori diligēter illū aptat: primo offerat fauonē osculādū pontifici illū ambabus manibus tenēs, tū imponat super eius caput, ita ut ante oculos pendeat, & media pars illius ad dextrā: media ad sinistram, & extremitates eius pariter fluant: deinde extremitatem fauonis quæ a sinistra pontificis defluit super illius dextrum humerū impōit, & quę a dextra super sinistrū, ut mentum papę circundēt tanta amplitudine: ut spacio palmi uel circa a mento distent, & a frōte dependeat medii palmi latitudine. imponit deinde Diaconus pontifici stolā ad collū quā prius eidem deosculādā offerat. & pendere facit ab humeris. tum imponat tunicellā, & fauonem a parte anteriori circa collū diligenter extrahat, imponatq; dalmaticam, & fauonem extrahat attollatq; illum ab oculis pontificis supra caput aliquātulum, & pontifici sedenti imponat chirothecas, quas prius osculetur, & similiter osculetur manum pontificis. ipse tum dextrā tantum imponat, & subdiaconus sinistram: qui stans a sinistra ī omnibus Diaconum iuuat. tum surgit Pontifex, & diaconus imponit ei planetam quę tātum inde aptatur super brachia, & sacco. similiter ut supra extrahitur ut equaliter circum circa pendeat, adaptata planeta Diaconus partem fauonis, qui erat super caput pontificis reflectit supra collum, & circum circa decenter aptat. Deinde accipiens pallium Crucē illius posteriorem osculandam offert pontifici: illumq; adiuuante subdiacono super pōtificis humeros imponit, ut fauonis oras complectatur, & aliquātulum ex fauone sub pallio uideatur. Aduertatq; ut partem pallii duplicem super sinistrum humerum imponat, tum Spinulam pulchriorem Diaconus Cruci anteriori parte pallii infigit, aliam Cruci super humerum sinistrum existenti, tertiam uero Subdiaconus in Cruce posteriori figit. Spinulæ: taliter infigēdæ sunt, ut a gemma ad dextram infigentis remaneat, & interea Crucem pertranseant non autem perforent pallium, neq; planetā tangant. Non enim figitur ad retinendum pallium, sed ad mysterium Passionis significādū: poterunt q; pro retinēdo pallio paruæ spinulę imponi si placuerit. debet tñ diaconus aduertere, & sępe aptare palliū: ut decēter humeros, & fauonē ambiat. post hęc diaconus mitrā imponit pōtifici, & procedēte illo ad altare ibit ad sinistrā Episcopi cardinalis assistētis immediate ante Pōtificem.

Et cum Papa fuerit ante altare, deponit ei mitram, & ſtans a ſiniſtra Pontificis facit cum eo confeſſionem. Deinde cum Papa fuerit oſculatus altare, & librum: accipit de manu acoluthi nauiculam incenſi, & inclinatus dicit Benedicite pater ſancte. oſculatur coclear: & dum Papa illud capit: ut incẽſum imponat, illius manus oſculatur, & ſimiliter cum illud reponit in nauicula. Deinde accipiens thuribulum de manu acoluthi prædicti, cui prius nauiculam reddiderat, illud ad manus pontificis ponit cathenulas uidelicet ſuperiores ad ſiniſtram, inferiores ad dextram: quas prius, & deinde manum oſculatur. Cum Pontifex incenſat altare, illi ad dexteram & cleuando manicas dalmaticæ, & planetam. Deinde facta incẽſatione ſtans in cornu epiſtolę accipit thuribulum de manu Papę quã oſculatur: & illum: cum mitram accipit, incẽſat ter thuribulum ducẽs: inclinatq; ſe Pontifici profunde anteq̃ incenſet, & poſt, & in iſto actu. & ſimiliter poſtq̃ Pontifex incenſauerit oblata, mitram imponit, & Diaconus aſſiſtens a dextris, in aliis uero omnibus actibus, cum Papa eſt apud altare, Diaconus euangelii ſemper illi imponit, & deponit mitram: ſemperq; in altari miniſtrat nauiculam, & incenſat Pontificẽ: quem mox reddito thuribulo acolutho ſtantem circa medium altaris oſculatur primo os, deinde pectus. quod & alii duo Diaconi aſſiſtentes faciunt. Deinde diſcedẽte Pontifice ad ſedem eminentem Diaconus remanet in cornu epiſtolę: ubi ſimul cũ Diacono, & græcis, ſi adſint, leget Introitum, & dicit Kyrie eleiſon ex libro ſuper altare ſtante, & a ſuo capellano accipit manipulum, & Papa ſedet, ſedente & ipſo ſuper ſcabellum in dicto cornu ſuper gradum altaris poſitum, uertens faciem ad cornu euangelii. Cum Papa dicit. Gloria in excelſis. Surgit Diaconus, & cum Subdiacono & græcis proſequitur hymnum angelicum: & ſedente Papa ſedet in loco ſuo, & ſimiliter ſurgit ad orationes, & illis finitis ſedet. Cantata epiſtola per ſubdiaconum Diaconus in cornu Epiſtolæ & ipſe illam legit cum gradali, & uerſibus, deinde tempore congruo accipit librum euangeliorum, & illum ante pectus ſuum tenens cum reuerentiis ſolitis uadit ad altare, ſuper quod librum ponit in medio: quo ibi dimiſſo cum debitis reuerentiis aſcendit ad pontificem, & manum eius dextram reuerenter oſculatur, deinde reuerſus ad altare genu flexus, & iunctis manibus dicit Munda cor meum, & labia mea omnipotens Deus: qui labia Eſaię prophetæ calculo mundaſti ignito, ita me tua grata miſeratione dignare mundare ut ſanctum euangelium tuum digne ualeam annũciare. per Chriſtum Dominum noſtrum Amen. Tum ſurgens accipit librum de altari, & illum ante pectus portans tempore congruo uadit ante pontificem, & ſtans apud iſimum gradum ſolii inclinatus profunde dicit. Iube Domne benedicere. Et accepta benedictione uadit ad pulpitum, ſuper quod librum portat, & circunſtantibus ſeptem ceroferariis iunctis manibns incipit Dominus uobiſcum, Et cum dicit ſequentia, & Initium ſancti euãgel pollice dextro ſignat librum, deinde frontem, os, & pectus: & cum dein deſpondetur à choro Gloria tibi Dñe: accipiens thuribulum de manu acoluthi incenſat librum ter in medio, a dextris, & a ſiniſtris, deinde red dito thuribulo iunctis manibus: quas ſupra librum tenet, proſequitur eu gelium. quo finito factis reuerentiis reuertatur ad altare. Cum Papa dixerit Credo in unum Deum, Diaconus ſtans in cornu epiſtolę proſequitur ſymbolum cum Subdiacono & græcis: quo finito Diaconus, & Subdiaconus uadunt ad credentiam Papæ: ubi aliquis ex familiaribus Diaconi expectat cum uaſis & mantili: & ibi ambo mundant manus, & reuertunt ad altare: & mappam quandam ſericeam amplam a ſacriſta oblatam extẽdunt ſupra altare, tum Diaconus expectat cũ uaſis, & mantili ſtans in cornu epiſtolę, Subdiaconus uero ex credentia ſacriſtę portat ad altare burſam cum corporalibus, hoſtiaria & purificatorio: quæ omnia conſignat ad manus Diaconi: qui ponẽs burſam ſuper altare primo remouet ab ea hoſtiariam cum extractis ex burſa corporalibus: magnum corporale explicat ſuper altare paruum ſuper magnum ponit ad partem. burſam collocat in loco condecenti, uel ante ſe, uel ad partem: deinde ueniente ſacriſta cum calice: & ampullis primo ex hoſtiaria tres hoſtias capit, quas ponit ſuper patenam per ordinem ad rectam lineam. Et ueniente Pontifice ad altare ante gradum ſtans depõit ei mitram: & brachium illius dextrũ reuerenter capiens, & ſubleuans deducit ad medium altaris. Tum conuerſus ad dextram: ubi patena cum tribus hoſtiis ſuper calicem exiſtit cũ hoſtia: quæ eſt a dextris, tangit alias duas, & illam dat comedendam ſacriſtæ. Deinde hoſtiam quę eſt ad ſiniſtram capiens cum ea tagit patenam & calicem intus, & extra per totum, & ſimiliter illam dat comedendam ſacriſtæ. Tum capiens patenam cum hoſtia, quę in medio remanſit, illam prius exoſculatus dat ad manum Pontificis dextram quam deoſculatur. Tũ cõuerſus ad calicem pauxillum uini & aquæ ex ampullis ſuper uaſculum infundit, & dat ſacriſtę ad præguſtandum, & imponit uinum in calice ad ſufficientiam: ut ſatis ſit pro tribus communicantibus. aquam uero in calicem Subdiaconus infundit ex paruo cocleari. Quo facto Diaconus calicem dat ad manus Pontificis, & cum eo dicit orationem Offerimus tibi &c̃. Et cum Papa calicem ſuper corporalia poſuerit: Diaconus ſtatim illum palla ideſt paruo corporali tegit, & cũ Papa eſt impoſiturus incenſum miniſtrat nauiculam: & facit: ut in prima incẽſatione diximus. Sed cum Papa incenſat ſuper et circa oblata, tunc Diaconus dextrã manũ tenet ad pedem calicis, ne forte rueret. Et ſiniſtram ad manicas dalmaticę Põtificis, ne cum illis pallam pcutiat. Et in fine cũ incẽſauerit Papã, incẽſat cardinalẽ aſſiſtentẽ eẽm, ſiue p̃ſbyterũ. Et duos diacones cardinales aſſiſtẽtes ibi apud altare, dũ uadit ad alios cardinales oẽs incenſat ſuo

ordine bis ducens thuribulum ante, & post, illis se inclinãs, idem facit & prīcipi, si quis adest, qui in scamno cardinalium sedeat, tum reuertitur ad altare. et Episcopos nō cardinales assistentes pontifici incēsat semel tātū thuribulum ducens, & sine inclinatione. deinde stans post pontificem medius inter duos diaconos cardinales assistentes incensatur ipse ab uno ex subdiaconis, cui ipse tradit thuribulum. pstat post hęc inter prędictos diacones quousq; Pontifex finierit prędictionem, & tunc accedit ad eius dextram, & cum eo dicit Sanctus. &c. & reuertitur ad locum suum. Et quotiescunq; Pontifex signat super calicem, aut Hostiam: accedat reuerenter, & eleuet manicã dalmaticæ, ne cum ea percutiat calicem, & pallam, & mox reuertatur ad locum suum: & ab eo puncto: in quo Pontifex incipit canonē, id est Te igitur: semper attēte aduertat, ut ī tempore possit eleuare manicam, tegere & detegere calicem cum sit opus. Cum Pontifex consecrat Hostiam genu flectit ad dextrum latus, & dum eam eleuat, & ipse ab eo latere planetam. Et cum ille reposuerit Hostiam super Corporalia, ipse detegit calicem, & rursus genu flectit. Et similiter attollit planetam cum Pōtifex eleuat Calicem, quo depositō statim palla tegit, & redit ad locum suum, dum post Eleuationem Sacramenti Pontifex dicit Benedicis, & præstas nobis, Diaconus accedens detegit Calicem. Et cum Pontifex cum Hostia signat super calicem dicendo Per ipsum. &c. retinet ipse duobus digitis dextræ manus calicis pedem, & cum Pontifex reposuerit Hostiam super corporalia ipse tegit calicem, & reuertitur ad locum suum. Cum uero in fine Pater noster subdiaconus reportat patenam: Diaconus accedens ad latus pontificis uertitur ad subdiaconum & de manu eius accipit patenam, quam cum Pontifex dicit Libera nos quæsumus Domine. &c. dat illi ad manū dextram, & prius osculatur patenam, & postea manū Pōtificis. & cum Pontifex patenam supposuerit Hostiæ, ipse detegit calicem Et semper quādo ipse detegit calicē, genu flectit adorans sacramētū. & cū Pōtifex immiserit particulā hostię in calice, iterū calicē tegat. & cū pōtifice dicat Agnus Dei. &c. & reuertit' ad locū suū, & non capit pacē a pōtifice, qa illā capiet postq̄ cōicauerit. Cū uero Pōtifex data pace ascēderit ad sedē eminētē, tūc Diaconus, si apud altare remansit, accedēs debitis reuerētiis accipit patenā cū sacramēto corpis Christi ex altari ambabus manibus, & illā modeste eleuās usq; ad oculos uertit se a dextra sua ad mediū circulū ita ut renes uertat ad altare, & p eandē uiā reuertitur quousq; faciem suā uertat ad altare. Tum uertēs se a sinistra parte rursum gyrat ad medium circulū. & subdiacono genu flexo super gradū ante cornu euāgelii patenā cū sacramento cōmittit: qui stans surgit, & diaconus genu flectit sacramētū adorās. Cū uero subdiaconus ab altari discessit, surgit diacōus & cū sacramētū puenerit ad Pōtificē, diacōus accedēs hmōi reuerētiis ex altari calicē cū sāguine christi accipit, ac eleuās, & gyrās ut cū patēa fecit

ipse calicem ad Pontificē defert nulli tunc reuerentiā faciens, & ad dextrum pontificis latus cōstituens expectat quoad pōtifex de corpore christi cōicet dum calicē subministrat pontifici, ex quo ille sanguinē calamo sugit. Quo facto diaconus paterā dextra tenēs: sinistra calamū intra calicem existentē retinet, & curuato capite manum pontificis exosculat'. corpus Christi ab eo reuerenter accipit, & mox eius faciem osculat'. tum cū calice, & Christi sanguine ad altare reuertit' nusq̄ calamū ex calice extrahens, & ibi stans in cornu epł̄e p̄tem sanguinis cū calamo sugit. Reliquū uero cū particula hostię sacratæ, q̄ in calice remāsit. Subdiaconus cū patena ad altare reuersus reuerēter suscipit cū prius patenā ipsam diligēter sup calicem excusserit, ne particula sacrī in ea remaneat. Tum Diaconus cū Subdiacono calamū supra calicem uino purgāt & abluunt: atq; eodē uino se purificāt. deinde si non sunt alii cōicandi. Diaconus expectat pōtificē apud altare: si uero sunt cōicandi alii, sicut in resurrectiōe Dñi, diaconus postq̄ se purificauerit, factis debitis reuerētiis ascēdit ad pōtificē, & stans ad eius sinistrā in tono eius cōsueto dicit, Cōfiteor Deo oīpotēti, beatę Marię sēp uirgini, beato Michaeli archāgelo, beato Ioāni baptistę, sanctis Ap̄lis Petro & Paulo, oībus sanctis, & tibi pater, quia peccaui nimis cogitatiōe, uerbo, & opere mea culpa mea culpa mea maxima culpa: Ideo precor btām Mariā semp uirginē, beatū Michaelē Archāgelū, btūm Ioāné baptistā, sanctos Ap̄los petrū & Paulū, oēs sanctos, & te pater orare p me ad dñm Deū nr̄m. Et cum dicit, & tibi pr̄, & rursus & te pater: inclinat se, pfunde ante pontificē. & cū dicit mea culpa &c. ter pcutit pectus cū manu dextra, & mox diaconus: ubi hæc dixerit reuertit' ad altare. & postq̄ pontifex fecerit absolutionē, Diaconus reuerēter accedēs accipit de altari calicē crystallinum, uel aliud uas in quo sunt hostiæ cōseruatę p cōicādis, & eleuat, & gyrat a dextris & sinistris: ut prius diximus, & Subdiacono genu flexo: ut prius dat ad portādum ad pōtificē. Ipse uero apud altare expectat quousq; pontifex cōicato populo reuertat' ad altare. Veniēti igitur ad altare pontifici deponit mitrā, & ponit deinde se in loco suo stans medius post pontificē inter duos Diaconos. & cum papa finierit oīones ultimas: & dixerit Dñs uobiscum, ipse Diaconus uersus: ut pontifex dicit cantando. Ite missa est in tono solennitati conuenienti cū alleluia, uel sine alleluia pro temporis exigentia. & in fine cum Papa cōpleuerit omnia, & uult discedere ab altari, extrahit illi pallium, & reponit illud super altare, nisi Papa sit iturus ad benedictionem: uel ad alium actū supplicatione præunte: quia tūc debet portare pallium. Deinde uadit cū Pōtifice paratus usq; ad eius cameram ipse, & alii Diaconi ex debito more: q̄uis nonnunq̄ ex indulgentia pōtificis solent dimittere paramenta, & postq̄ deduxerunt Papam extra ecclesiam illum dimittere, & redire ad domos suas: sed honestius est sicut diximus, ut pontificem adhuc missalibus

paramentis indutum Diaconi parati ad cameram usq; deducant.

Si autem tempus exigeret:ut Diaconus uti deberet planeta,& nō dalmatica,tunc Diaconus parabit Pōtificem sine planeta. Et cum imposuerit illi mitram post omnia ornamenta,ipse accipit planetam:quam deinde ponit,anteq̄ cantet euangelium,& plicatam accipit super humerum sinistrum,& sic cum ea manet quousq; Papa cōmunicauerit. Tunc rursus induitur planeta,ut prius. Aduertat etiam Diaconus quotiēscunq; aliquid dat ad manum Pontificis uti, primo deosculetur rem ipsam, deinde manum Pontificis. Item quando post consecrationem tegit,uel detegit calicem.primo & post reuerenter genu flectat:& adoret sacramentū.

De supplendis uicibus Cardinalium in assistentia Papæ deficientium. Cap.XVII

Si celebrante Pontifice prior Episcoporum Cardinalium abest:qui illi assistere debet in officio capellani:eius uices suppleat senior Episcopus Cardinalis. Et si nullus adest Episcopus:senior presbyter Cardinalis. Itē si prior presbyterorum in sua assistentia deest:senior ex aliis presbyteris supplet. qd' si nullus adest presbyter Cardinalis:iunior Episcopus Cardinalis supplet eius uices, siue cum paramentis,siue cum cappis laneis:Diaconus autem non supplet uices Episcoporum,neq; presbyterorum. Si uero adest unus diaconus tantum in assistentia,iunior ex presbyteris Cardinalibus supplet locum secundi Diaconi. Sed Diaconus qui aderit tanq̄ Archidiaconus,& in proprio officio sedebit a dextris,& mitram semper ponet,& deponet presbytero Cardinali a sinistris adiuuante. si nullus adesset presbyter iunior,Episcopus Cardinalis supplet, & tunc Episcopus erit a dextris. Sed Diaconus q̄uis non sit a sinistris semper tamen ponet, & deponet mitram. Q d' si nullus adesset Diaconus: duo iuniores presbyteri siue Episcopi,Illis etiam deficientibus assistunt. & si Pōtifex celebraret pricipaliter in uesperis siue in missa essent in habitu Diaconorum cū dalmaticis,& non in proprio. Et nota qd' Pontifex non potest interesse diuinis cum solennitate nisi ad minus cum tribus Cardinalibus:quorum duo assistant loco Diaconorum,& tertius ut capellanus assistens. In missa autem quando Papa celebrat solenniter:quatuor ad minus sunt necessarii duo Diaconi assistentes,Diaconus euangelii,& Episcopus siue presbyter Cardinalis, capellanus assistens. Sed ut dixi presbyteri uel Epi officium Diaconorum supplere possunt. Diaconi non possunt supplere officium eporum siue presbyterorum in diuinis.

De officio assistentiū nō cardinaliū.S.D.N.Papę. Cap.XVIII

Scripturi deceps de officiis platorū,& aliorū officialiū curiæ Romanę de illis officiis,& seruitiis suis tm̄ dicēus:q̄ exhibēt sūmo pōtifici in diuino officio,& publicis actibus,& q̄ ptinēt ad sacras cerimōias. de aliis nē nīæ pfessiōis. Et prio de assistētibus epis,& platis R.o. Pōtifici assistere

consueuerūt in diuinis, & publicis actibus ordinarie decē plati ex dignioribus curiæ ut ex libris cameræ apostolicæ coniectare licet:qui portiones decem ex minutis distribuūt assistentibus,nostris tamen temporibus aliquando pauciores,sæpius plures fuerunt. Ad hos spectat pontifici assistere:& in diuinis illi seruire de libro & de lumine:& semper sequūtur pontificem immediate post cubicularios,& medicos secretos. Et quando sunt parati præcedunt immediate cardinales. cū pōtifex ante altare fecit orationem,& ascendit ad sedem eminentem,sequuntur illum,& sedent uel stāt secundum exigētiam ad sinistram partem. His cōnumerant etiam sacristam si sit prælatus,& sedet in loco statui suo conuenienti. Inter istos non habetur ratio officiorum siue legationū,sed digniores, & antiquiores in dignitate prędedūt. duo ex eis primi siue Patriarchæ,siue Archiepiscopi, siue Episcopi sint:seruiunt pontifici primus cū libro, alter de lumine hoc modo. cum pontifex aliquid est dicturus ex libro, accedunt hi duo assistētes & primus genu flexus in scabello sedis pontificis,si Papa sedet: si autē stat,stans librū tenet supra caput ante faciē pontificis ambabus manibus illum sustinens,& diaconi assistentes apponunt hinc inde manum. Secundus uero candelam accensam ante librum retinet stans in loco conueniēti. Q d' si dum solenniter celebratur,& Episcopus siue presbyter cardinalis retinet librum:tum ille primus dat librū cardinali,& illū adiuuat,& librū deinde recipit. Et in altari,dū Papa celebrat,seruiunt ambo,& cū cardinali ministrant librū,& candelam ut dictum est. præueniunt hi duo semper pontificem & ad altare,& ad sedem. inueniunt quę sunt dicēda, & signant. cum Pontifex celebraturus est in sede:ubi accipit paramenta,assistunt ante eius faciem diuisi in duas alas hinc inde. cum est apud altare faciunt semicirculum post illum,& seniores hinc inde stant in capitibus semicirculi exceptis illis duobus,qui seruiūt in altari de libro,& de lumine. cum Papa etiam nō celebraturus a sede descendit ad faldistorium ante altare semper illum sequuntur,& post eum genu flectunt. Et similiter cū redit ad sedem,sequuntur & redeunt ad locū suum. surgētibus cardinalibus assistentibus surgūt,& illis sedentibus sedent. Si nullus adesset protonotarius,cum papa exit ad officiū,primus ex eis defert anteriores fimbrias pluuialis,& item si nullus adesset nobilis,aut orator:qui deferret caudam pluuialis,primus ex eis defert. Et si neq; protonotarius,neq; orator adesset:duo ex eis supplerent:primus ad caudam,secundus ad fimbrias. Quando autem Pontifex non habet pluuiale,sed cappam amplam laneam,sue purpuream,uel mantum,tunc primus ex eis portat fimbrias, & caudam simul cōiunctas retro post pontificē,& cū socio fimbrias aptant sub faldistorio:quādo pōtifex nō portat mitram: & apud sedē illas ante, & super scabellum extēdit. Et semper illi,qui seruiunt manū dextram emittūt per aperturam cappę anteriorē,& sinistrā per extremitatē cappę & cōuo

luta cauda cappę illam ſub axilla, & ſuper ſiniſtrum brachium retinẽt: ut ſint magis expediti ad ſeruiendum. Et quando Papa exit ad capellã cum manto papali, & cum caputio ſupra caput inuerſo, quod facere conſueuit in matutinis tenebroſis, & aliquãdo etiam in aliis diebus propter frigus, tunc Epi aſſiſtentes debent habere mantellum aſſiſtentię apertum a parte anteriori, & caputium in modum cubiculariorum.

De officio Sacriſtæ. Cap. XIX

Sacriſta Aplici palatii, quod eſt officium ppetuũ, ſemp cõſueuit eẽ plus: nec cõſuetudo aſtringit ad aliquẽ ordinem religioſorũ: ut aliqui aliquãdo dixerunt. Et quia hẽt curam, & inuẽtarium rerũ ſacriſtię, & opera ſua eſt cõtinuo in palatio, habet camerã in palatio, & expenſas in tinello cũ ſuis ſeruitoribus. Ad hunc ſpectat ex mãdato Pontificis nũciare: & diſtribuere miſſas celebrãdas dñis cardinalibus, & platis curię, qñ, ubi, & p quem eſt celebrandũ in diebus ordinariis, & qñ placet Pontifici. Debet p terea reſeruare & cuſtodire ſuo inuentario paramenta: & ornamẽta oĩa, q̃ ptinent ad altare ad pſonam Papę, & platos, atq; miniſtros celebrãtes in capella Papę, uidelicet ueſtes ſacras, uaſa ſacra: ubi reliquię ſanctorũ recõdũtur, cruces, calices, cãdelabra, imagines, & uaſa precioſa. Et ẽt ſubmiſtrare: & cuſtodire: quę ptinẽt ad capellam ſecretã Papę, & ad capellam cõem palatii: ubi quotidie celebratur. Debet tpe per clericos capellæ ordinare altare, credentiã, & quę ptinẽt ad celebrationem miſſæ: uel diuini officii, pręter hęc debet anteq̃ Papa exeat ad camerã paramenta pparare ſup lectum paramenti ſacras ueſtes mitras, & ornamẽta: quibus uti debet ſũmus Pontifex. Et quia ſolus nõ poſſet tot rebus ſatisfacere, oportet qđ habeat aliquem capellanũ uel ſocium: qui eũ adiuuet in inueniendis, ppandis, explicandis, & adaptandis rebus opportũis. Debet ẽt ſemp intereſſe, qñ Pontifex celebrat ſiue publice, ſiue priuatim, & miniſtrare oportuna, & habere exactã prouidẽdi curã: ne res ſacriſtię deſtruãtur: & ut deſtructa inſtaurẽtur, & quę deficiunt denuo fiant. Cum Papa ſoleniter celebrat, parat credentiam ſuam in tpe, & ſeruat ea quę in miſſa papali pſcripſimus. Adinuenit in tpe libros opportunos pro pſona Papę, tam p miſſa q̃ pro benedictionibus, abſolutionibus, & aliis diuinis officiis, & eos Epis aſſiſtentibus cõſignat, curat diligenter: ut ſacrim corporis chriſti nitide, & munde ſemp conſeruetur in loco cõuenienti, & qđ ſemp ante illud ardeat lumen. cũ uero pontifex in põtificalibus equitabit ppareat ſacrim i puluino ornato, & ſuper equũ album faleratũ imponi faciat: equũ freno ducit aliquis ex ſuis familiaribus. clerici capellę cum laternis pręcedẽt, ipſe uero ferulam manu geſtans in habitu ſtatui ſuo condecenti equitans ſubſequitur: curabitq; cum ad locum deſtinatum peruẽiat: ut ſacrim in loco honeſto, & cum luminaribus reponatur. In cõclaui electionis noui põtificis intereſt, & pręparat quæ ad rem diuinam ptinent, & ipſe celebrat coram

coram patribus, & pro nouo pontifice induměta congrue ſubminiſtrat. Item in tranſitu uel obitu pontificis aſſiſtit. adminiſtrat ſacramenta eccleſiaſtica, niſi Cardiales id faciãt, & cũ cerimoniarius procurat funus. Et de ſacriſta hactenus in gñe, nã particularia latius in locis ſuis poſuimus.

De officio protonotariorum. Cap. XX

Protonotarii officiũ eſt notare ea, quę in publicis conſiſtoriis geruntur: cum rogãtur a procuratore fiſcali, & cum opus fuerit in publicã redigere formã. Ideo oportet eos intereſſe publicis conſiſtoriis. De officio eorum in cancellaria nihil ad nos. Pontifici in publicum cũ pluuiali, & mitra exeũti protonotarius fimbrias iferiores ſimul iũctas deferre debet. nã ad ſiniſtrã pontificis præcedens caudãq; cappæ ſuæ ſibi deferẽs, ut de epiſcopis aſſiſtẽtibus diximus, ſiniſtram ad extremitatem fimbriarum, dextrã ad ſuperiorem partẽ ante corpus pontificis tenens proficiſcitur. cũ peruenit ad locum: ubi pontifex cõſiſtit, dimittit fimbrias ad manus diaconorum, & uadit ad locum ſuum: cũ Põtifex in diuinis eſt daturus Benedictionẽ ſolennem protonotarius accedit, & genu flexus ſuper ſcabellũ ſedis papæ. dum Papa benedicit fimbrias inferiores a ſiniſtro latere eleuat, & cũ eis corpus pontificis tegit ab umbilico & infra. finita benedictione dimittit fimbrias, & reuertitur ad locum ſuũ.

De ſeruitio Subdiaconi apoſtolici. Cap. XXI

Quæ Subdiaconum agere oporteat ſpecialiter in ueſperis, aut in miſſa dum Papa pricipaliter celebrat, ſuperius diximus in locis opportũis. nũc generalia quędã ſubiũgemus. Subdiaconi participantes quinq; ſunt numero noſtris tẽporibus. Cum Papa in publico procedit, ſiue ad diuina ſiue ad humana negocia, unus ex eis Crucẽ papalem pręfert, ſiue equo ſiue pedibus, ſiue utcunq;. Quando Papa autem exiit ad camerã paramẽti: ut ſacras ueſtes induat, duo ex eis ſunt ibi prope lectum paramenti, qui ſtãtes hinc inde poſt diaconos aſſiſtentes iuuent illos cũ pontificem parant. Et illo ſacris induto unus ex eis capiat Crucẽ, & præcedat. eius uero collegę præcedant immediate Crucẽ. Inter Crucẽ, & papam cardinales tantum, & qui in eorum ſcamno ſedent incedere oportet, & nullos alios. duo magiſtri hoſtiarii cũ ſuis uirgis collateraliter aſſociant crucẽ. Subdiaconus crucẽ reponit in capella in loco congruo, deinde uadit ad locũ ſuum cum aliis: & primum locũ obtinẽt ſubdiaconi inter omnes alios prælatos, ſiue officiales non pileatos. cum Põtifex poſt ſermonẽ, uel in fine miſſę eſt daturus ſolennem benedictionẽ, ſubdiaconus accipit crucẽ papalẽ, & ponit ſe ante pontificẽ, uertitq; crucifixum uerſus pontificẽ. Et cum ille incipit Precibus, & meritis ſiue, Sit nomen Domini genu flectit. data Benedictione ſurgit, & reponit crucem in loco ſuo: ſiue ſi eſt recedendum incipit procedere, & expectat in loco cõuenienti, quoad Papa appropinquet. In camera papagalli reponit crucẽ, & uadit ad exuendum pontificẽ

cum aliis:Sed aduertat Subdiacõus cũ portat crucẽ,ut ſemper crucifixũ uertat ad põtificẽ qui ſequitur. cum autẽ pontifex non ſequitur, Crucifixus ſit in parte anteriori.De modo equitãdi in pontificali, & de uariis ſeruiciis :quę ſubdiaconus in diuerſis actibus exhibet põtifici,& adminiſtratione palliorum in propriis locis abunde ſcriptũ eſt.

De auditoribus. Cap.XXII

Auditores cauſarũ Sacri palatii,qui capellani ſunt Summi Põtificis, debent illi aſſiſtere in diuinis,& in omnibus publicis actibus.illorũ Decanus, id eſt ſenior in officio ſemper ſeruit Sanctiſſimo Domino noſtro de mitra,& tunc habet ſindonẽ ſericeã ad collum ſupra cappã, uel ſupra ſup pelliciũ,& eſt medius inter duos cubicularios ſecretos immediate poſt papam.Cum igitur Papa apud lectũ paramenti induit ſacras ueſtes auditores adſtãtes a ſiniſtra genu flectunt:& deficiẽtibus acoluthis miniſtrãt paramenta eorum loco.In eccleſia uero quando Papa ex faldiſtorio aſcẽdit ad ſedem eminẽtem,& quotiens a ſede ad altare,uel ad faldiſtorium deſcẽdit:duo auditores hinc,& inde eleuant inferiores fimbrias ueſtimẽtorum eius:ne impediant papam euntẽ,ne ue pedes ſupra ueſtẽ imponat, & inclinati pariter cũ eo procedũt:Sed aduertant qđ ita modeſte ueſtes eleuent, ne crura pontificis uideantur. Quando Pontifex eſt incenſaturus altare, duo ex eis præueniunt ad altare,& hinc inde eleuant mappã primã, quæ eſt ſuper altare uſq; ad mediũ altaris,& ponunt ſuper aliam mediam.Deinde expectãt ad ptẽ genu flexi quoad papa ĩcẽſauerit altare,& mox ſurgẽtes reſtituunt mappã,ut prius erat.Q đ ſi nõ adſunt alii duo auditores ut fimbrias eleuent iidem duo eleuent prius mappã,& deinde uadunt ad fimbrias papæ,& ſimiliter poſt incenſationẽ reponant mappã,& poſtea attolãt fimbrias.Item quotienſcũq; Papa publice lauat manus,duo ex eis uadunt ad credẽtiam, & ſenior accipit mãtile,& illud duabus mãibus eleuatis uſq; ad faciẽ profert ad pontificẽ:& illo deoſculato ponit ſupra gremium pontificis,& genu flexus a dextra,& collega ſuus a ſiniſtra tenent mãtile quoad Papa lotus manus abſterxerit, deinde illud cũ ſocio reportat ad credẽtiã,& una manu tantum, tum reuertitur ad locũ ſuum.anteq̃ ueniat ad Põtificẽ cum mãtili ſemper tertio genu flectit.Similiter cũ Papa eſt diſtributurus candelas,cineres,palmas,ſeu agnus Dei :accipiunt a credẽtiario mantile,& ponũt ſuper gremium pontificis, illudq; utrinq; retinent uſq; ad finem diſtributionis.Et generaliter quotienſcunq; mãtile,ſeu gremiale portatur ad pontificẽ,aut ante eum tenetur:idẽ fit per auditores,Et cum Papa celebrat,unus ex eis cõtinuo ſeruit de gremiali, qđ ipſemet debet accipere a credentia ſacriſtę,& illud finito ſuo officio illuc reportare.Auditor aut qui ſeruit de mitra, cũ eſt imponẽda mitra, illã dat ad manus diaconi cardinalis miniſtrãtis a dextra:cum uero ẽ remouẽda, accedit ad Diaconum,qui eſt in ſiniſtra,& ex eius manibus mitram accipit cum debitis ſemper reuerentiis.

De Magiſtro Sacri palatii. Cap.XXIII

Magiſter Sacri palatii cõſueuit eſſe ex ordine prędicatorum, & ordinarie quando fit conſiſtorium legit in palatio publice aliquid in Theologia.Adhunc ſpectat ordinare:qui debeat facere ſermones in capella Apoſtolica,& eorum ſermões præuidere,curareq; ut nihil dicat puritati fidei, & grauitati illius loci contrarium, & ſedet uel ſtat ſemper poſt primum auditorem, qui adeſt.

De Clericis Camerę. Cap.XXIIII

Clerici camerę Apoſtolicæ & ipſi adſtant pontifici cum apud lectum paramẽti capit ſacras ueſtes genu flexi ad ſiniſtram poſt auditores,ad eos pertinet portare enſem benedictum cũ pileo ante papam in nocte,& die Natiuitatis Domini.tenent uaſa cum auro,& argento,& mantilibus dandis pauperibus,quando Pontifex lauat illis pedes. Item ſubminiſtrant camerario ſiue Diaconis aſſiſtẽtibus candelas,& palmas:quę diſtribuuntur per papã,& ſimilia.In ſacris non operantur niſi in nocte Natiuitatis Domini,unus ex eis qui dicit quintam lectionem loco illius,cui enſis datur.

De Acoluthis. Cap.XXV

Acoluthi Apoſtolicæ ſedis octo ſunt ordinarii.hi etiam cum Pontifex apud lectum paramenti,& ſimiliter in eccleſia eſt celebraturus,induitur ſacris ueſtibus circũſtãt genu flexi,& ornamẽta ſubminiſtrant diaconis Cardinalibus.In ſupplicatione, & diuinis officiis celebrante põtifice cãdelabra, intorticia,ampullas uini,& aquæ,thuribulum cum nauicella incenſi, uas aquæ benedictę cum opus eſt, & ſimilia portant, & de illis, cum tempus eſt,ſeruiunt.Debent igitur cum Papa eſt celebraturus omnes intereſſe:quando autem non eſt celebraturus tres ad minus interſint, & maxime in ueſperis,& tunc portant ſecũ ſuperpellicia, quia unus ex eis debet ſeruire de incenſo,& duo alii de candelabris:dum Papa dicit orationem.Et ſupra rochetum debent habere ſuperpellicium. In eorum defectu Auditores rotę Iuniores ſeruiunt.

De Cubiculariis ſecretis,& aliis. Cap.XXVI

Cubicularii ſecreti duo ſemper pontificem ſequuntur immediate in capella,& in conſiſtoriis:ſedent non longe a pedibus papę a ſiniſtris in terra tamen ſine aliquo ſedili.hi ſemper intendere debent ad faciem papę põſto facturi.ſi quid eis imperet:ſeruant honeſte ſub ueſtibus ſudariola, ſiue naſitergia,birreta,& ſimilia.Et ſi Põtifex illis uult uti,ea porrigũt diacono cardinali aſſiſtẽti ad ſiniſtrã. Alii cubicularii,ſi papa fertur in ſede,ipſi cum ſcutiferis portant pontificem. In diuinis non habẽt aliud officium ſecreti cubicularii:cum Cardinales ueniunt ad reuerentiam pontificis, remouent paruum ſcabellum a ſede,& facta reuerentia illud reponunt. Et hoc iunior ex illis facit quoties opus eſt,& ammouet,& reponit.

De Secretariis, & Aduocatis. Cap.XXVII

Secretarius principalis Sanctissimi Domini nostri, si est ꝑlatus, sedet, uel stat in loco suę prelationis in capella, Si non est prælatus, stat inter cubicularios secretos. ordinarie nullum habet exercitium in diuinis. Si forte aliquæ literę presentarentur, eas Pontifex illi consignare posset. in publicis consistoriis siue prelatus sit siue nō, sedet ad pedes pontificis in plano solii, & instrumenta atq; literas, quæ dantur pontifici ab Oratoribus, palam legit. alii secretarii nullum habent exercitium in publicis actibus. Aduocati in diuinis nullum habent exercitium. In publicis autem consistoriis proponunt causas, ut superius diximus. cum de publicis consistorijs ageremus. Aduocatus pauperum primo proponit uel Aduocatus Fisci, si est causa fiscalis.

SECTIO TERTIA

De habitu omnium tam celebrante Pontifice q̄ non celebrante. Cap.I

CVm Pontifex solenniter celebrat siue uesperas, siue missam, Epi cardinales, & oēs alii, qui sūt i dignitate epali siue abbatiali, pluuialibus utūtur, & albis mitris. presbyteri Cardinales planetis, Diaconi cardinales dalmaticis, & mitris et albis. sed mitræ cardinalium sunt ex serico damasceno, aliorum ex tela linea. itē Epi, & presbyteri cardinales plerunq; sub sacra ueste habent superpellicium, & amictū, aut saltem alterum ex his. cū quo uestium collaria cooperiant. Diaconi, quādo paramēta sunt uiolacea, aut nigra, utuntur planetis ante pectus plicatis, & non dalmaticis: Et ex decore semper debent habere amictum, ut collaria uestium tegant. prelati, religiosi quia non habent rochetum sub ueste sacra habeant superpellicium. pœnitentiarii papę planetas, & sine mitris. Subdiaconus, qui portat Crucem, & qui lecturus est epistolam, tunicella induitur, alii subdiaconi clerici camerę, & acoluthi supra rochettū habent superpellicium. clerici cerimoniarum, clerici capellæ, cātores papę capellani cardinaliū, q seruāt eorū mitras, superpelliciū tātū habent.

Vbi & quando capiuntur paramenta. Cap.II

Et hi omnes, si Papa supplicatione pręeūte descendit ad ecclesiam, qđ fieri debet ad missam tantum, & in diebus supranominatis: capiunt paramenta in palatio uidelicet Cardinales in prima camera paramenti, nō autem in secunda, quę dicitur papagalli. Nam ibi solus Papa paratur. prelati, & alii extra dictam cameram ubicunq; uoluerit. Si autem fiunt uespere papales: aut dies est non supplicatiōi deditus: qui utūtur superpellicio possunt illud capere in aulis palatii, Sed Cardinales, & alii prelati in uesperis capient paramenta in ecclesia facta per cardinales reuerentia solen

ni papæ, Cardinales apud sua sedilia, prelati extra cācellos capellę. In missa autē non supplicatoria cardinales capiunt paramēta in suis sedibus: cū Papa accipit planetam: & similiter prælati extra cancellum: & finito officio in eisdem locis deponunt paramenta omnes præter diacones assistētes: qui sacris induti pontificem in missalibus ornamentis recedentem ex cōgruo, & debito more comitātur usq; ad camerā. Quando autē Papa celebrata missa esset daturus solennem benedictionē populo ex suggestu, ut in Resurrectione: oēs cardinales parati illuc secū proficiscuntur, & prelati similiter: & data benedictione dimittunt paramenta. protonotarii cappis suis laneis semper utuntur. & similiter uti solebant.

De Auditore. & correctore. Cap.III

Auditor cōtradictarū: & corrector literarū Apostolicarū primum locum habeāt post protonotarios: qui etiā si fuisset Epi, aut archiepi, nō in duebāt sacras uestes, sed sequebātur pōtificē post ꝓtonotarios. Sed aduerte qđ illo tpe protonotarii prędecedebāt Epos, meis autē tpibus de auditore, & correctore prędictis nihil uidi seruari. Cubicularii, & secretarii eodē habitu utūtur uestibus scilicet solutis cū manicis ad amplitudinē manus latis: & caputiis circa collū, & pectus a capite descēdētibus: Aduocati uestibus manicatis cū uariis, & caputiis, ut cubicularii: sed secretarii, & aduocati habēt caputia sup collū aliquātulū inuersa. Seruientes armorū debent esse honeste armati cū suis bacculis argēteis in manu. Et hi sunt habitus cū Papa celebrat solenniter, aut procedit ad ecclesiam supplicatione peunte. Quādo autem procedit sine supplicatione hoc modo utuntur.

De habitu Papę. Cap.IIII

Sūmus Pōtifex cū in publicū uenit solenniter, aut habet pluuiale, aut cappā in modū cardinalis apertā tamē a pectore, & mitrā, aut mantū papale cū caputio supra caput, utitur & mitra simplici i officio defunctorū & in die Veneris sācti. in matutinis autē quocūq; tpe nunq̄ utitur mitra, sed aut cappa lanea, aut māto papali cū caputio supra caput. i matutinis tñ in nocte Natiuitatis Dñi nr̄i Iesu Christi, & in cōpotatione, q̄ solet fieri post uespas antecedētes: uti solet Pontifex cappa purpurea pellibus armillinis duplicata. Quam, ut legi, primus inuenit Bonifacius nonus. duobus tñ utitur coloribus albo, & rubro utroq; in pluuiali. in ornamentis autē missalibus utitur colore tpi cōgruente, & cū mitra simplici, stola uiolacea. in aliis uero uestibus nō sacris supra rochetū rubro tantū, nisi a sabbato Sancto usq; ad sabbatū in Albis i clusiue. Et infra rochetum utitur semper toga alba, & caligis rubris cū sandaliis aurea cruce ornatis.

De habitu cardinalium. Cap.V

Reuerendissimi Domini cardinales cuiuscunq; sint ordinis, utuntur semper in capella, & in publico cappa ampla supra rochetū coloris uiolacei plus uel minus clari, aut obscuri blaui, siue ęrei: & aliquādo rubri sed

rarius. Nam ruber color proprie ad papã pertinet & ad legatos, qui imittuntur de latere extra Italiam, uel ad aliquod negotium: Nam in istis casibus Pontifex solebat donare legato mantum rubrum cum caputio, & in illo habitu dabat audientiam legatus in sua prouincia, Paulus Secundus instituit qđ Cardinales birreto rubro uterentur, & super equis siue mulis rubris stratoriis. cappa Cardinalis potest esse ex lana siue ex zamelloto. Et in officiis defunctorum, & sede uacante, & a quarta feria maioris hebdomadæ usq; ad sabbatum Sanctum solebant uti cappis suis obscuris cũ pellibus de griseis, & non de uariis, hoc tamen hodie non seruatur, sed a uesperis omnium sanctorũ inclusiue usq; ad mane dominicę Resurrectionis exclusiue utuntur albis pellibus de uariis. In reliquo tempore utuntur serico rubri coloris loco pellium.

De habitu prelatorum. Cap. VI

Alii prelati Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, Protonotarii. Itẽ & Subdiaconi, Auditores rotę, clerici cameræ, & acoluthi omnes utuntur cappis laneis supra rochetum, ut cardinales, sed non ex zamelloto neq; coloris rubri, aut uiolacei nimis clari. prælati assistentes papę cum Põtifex habet mantum cum caputio inuerso supra caput debent & ipsi habere mantellum alias crociam appellatum, & circa collum caputium, sicut cubicularii, & non supra caput: & hoc si Papa habet mantum, & non aliter. prelati extra ecclesias suas non utuntur cappa ampla nisi in Romana curia, cum adsunt sacris siue profanis, uel publico consistorio cum põtifice in eius capella, cappas tamen non capiũt, neq; deponunt intra cancellos capellę, neq; in prima aut in secunda camera paramenti, sed extra ubi uoluerint: sic etiam sacras uestes.

De habitu Cardinalium, & Prelatorum Religiosorum. Cap. VII

Prælati ex ordinibus Mendicantium uadũt cum suo habitu etiam in cardinalatu nisi qđ sunt ampliores, & lanæ magis preciosę: ex monasticis autẽ utuntur cappa ampla colore nigro cũ pellibus nigris, ut nostro tempore. Nicenus, & Atrebatensis cardinales uelut uidi aliquos Abbates cum pellibus griseis, uel si sunt alterius coloris prælati utuntur habitu sui ordinis sed ampliori, & non utuntur rocheto, Assumpti autem ex canonicis regularibus, quia in suo ordine portant rochetum, deferũt etiam in prelatura. sed utũtur capello, ut alii religiosi uidelicet nigri coloris supra & infra per totum: inferiores officiales utuntur habitu superius dicto.

De Habitu Sermonem habituri. Cap. VIII

Ille autẽ, qui orat in capella, si est Episcopus, uel Abbas cum pluuiali orat & cũ mitra. Si electus tantum, & secularis orat in cappa supra rochetum, similiter si est inferioris ordinis, & in capella portat cappam, & ro-

chetum cum illis orat. Si non portabat rochetũ neq; cappam, tunc oratus assumit cappam tãtum sine rocheto. Et finita oratione ad partem illã dimittit extra capellam. Mendicãtes, & alii Religiosi orãt in suo habitu.

De circulis Cardinalium, qui fiunt ante Papam. Cap. IX

Domini Cardinales primum, dum Papa in camera sui paramenti accipit sacras uestes, faciunt circulum ante suam Sanctitatem stantes capite detecto: sed consueuit Pontifex illos inuitare, ut cooperiant caput, & tempore frigoris monere iterum, ut tegant, quod ipsos tandem facere conuenit. Et hic senior erit ante sinistram papę, & alii per ordinem illum sequentur. Secundo domini Cardinales ueniunt ad circulum ad Introitum facta reuerentia ante missam hoc modo. iunior Diaconus incipit, & ponit se factis reuerentiis altari, & Papæ in ultimo loco contra sinistram pontificis. Senior in loco primo, & uiciniori Papæ. iunior uero ex presbyteris cardinalibus primo se mouet a loco suo, & ponit se haud longe a iuniore Diacono ante faciem papæ. illum sequuntur presbyteri, & deinde Episcopi incipiendo semper a iunioribus: ita ut senior Episcopus cardinalis descendat tãtum de gradu, in quo sedebat, & teneat primum locum, & uiciniorem ad Pontificis dextram, Hoc ordine ueniunt ad circulum Domini Cardinales ad Introitum, Kyrie eleison, & Gloria, simul ad Credo, ad Sanctus, & ad Agnus Dei. præueniunt quando datur tempus maxime ad Sanctus, & ad Agnus Dei, Stant semper & in uia, & dum sunt in circulo capite detecto, ueniendo, & redeundo faciunt altari reuerẽtiam, & Papę. cum uadunt iuniores incipiunt. cum reuertuntur ad sedes, incipiunt seniores: & Diaconi, post presbyteros omnes in missis tantum ueniunt ad circulum, & non in uesperis, & in missis pro defunctis non ueniunt ad circulum, neq; in sexta feria Parasceues, in diebus ferialibus ueniunt.

SECTIO QVARTA

De habẽtibus sermonem in capella Papę, & primo de Papa. Cap. I

Vmmus Pontifex non consueuit facere sermonem alio quopiam celebrante, sed tantum dum ipse celebrat, & tunc si altare est apud parietem ita ut prelati, & omnes sint inferius, ut in capella palatii, tunc Papa descendit e sede eminenti, & sedet ante altare super faldistorium, uel sedem ibi paratam uertens faciem ad populum, & renes ad altare: & post eũ Diaconus euãgelii. deinde diacõus assistens a dextris, a sinistris uero sedet Diaconus tm̃, & qui ab illo altari assistit subdiacõus apostolicus: & si sunt græci diaconus & subdiaconus, sedẽt in secũdo gradu ad illorum pedes hinc inde græci a dextris subdiaconus solus a sinistris post sermonẽ diacõus euãgelii facit cõfessionẽ: cardialis assistẽs annũciat

indulgẽtias & Papa dat bñdictionẽ ſtãs in eodẽ loco more conſueto, deinde reuertitur ad ſedẽ eminẽtẽ, & ibi dicit Credo, uel Dñs uobiſcũ ꝓ tẽporis exigẽtia. ſi aũt ſedes papę nõ infra, ſed ſup altare ẽ ut in eccleſia Sãcti Petri & ſimilibus, tũc Papa qui auertit faciẽ ad chorũ & ad populum ſedens in prædicta ſede ſua facit ſermonẽ, & oẽs ſedent in loco conſueto.

De Cardinalibus. Cap. II

Cardinales nõ faciũt ſermonẽ in capella papę, niſi celebrãte põtifice, uel cũ ipſemet Cardinalis celebrat. Si facit ſermonẽ in miſſa papali ipſe, uel eꝑs, ſiue ꝑſbyter ſit, debet aſſiſtere in officio capellã ẽt ſi non ſit prior: & in tpe cũ pluuiali, & mitra facere ſermonẽ. Si uero ipſe celebrat: dicto euãgelio ipſe deponẽs caſulam accipit pluuiale, & uadit ad oſculũ manus põtificis. petit bñdictionẽ, & indulgẽtias: & aſcẽdit pulpitũ, & cũ mitra ſimplici orat. Et nota qđ Diaconus Cardinalis nõ ꝑdicat in capella põtificis, neq; alius quiſpiã nõ ꝑlatus niſi ſit doctor in Theologia ſecũdũ antiquas. & ꝓbatas cerimonias, q̃uis hodie non mõ inferioris gradus uiri, ſed ſine dignitate, aut ſacro ordine in ſtudiis humanitatis tm̃ docti non ſine loci, & ordinis põtificalis dedecore onus orandi in totius orbis grauiſſimo, ac celeberrimo cõſeſſu ſibi aſſumãt. Eꝑs ſi orat, debet ẽt celebrare ordinarie, & orat: ut de Cardinali diximus, niſi q̃ põtifici genu, nõ manũ oſculat. Si nõ celebrat oraturus ſup rochetũ uel ſuppelliciũ induit pluuiale, & cum mitra orat: idem facit in abbatiali dignitate conſtitutus.

Si oraturus ẽ officialis palatii, q̃ portet rochetũ, & cappã nõ tm̃ ꝑlatus. Si aũt nõ utiẽ rocheto orat cũ cappa tm̃. Religioſi nõ ꝑlati orat cũ ſuo habitu. Oraturus igitẽ finito euãgelio cũ habitu ſibi cõdecẽti offert ſe clerico cerimonias: qui, poſtq̃ papa eſt oſculatus librũ euãgelior, & incẽſatus ſederit cũ mitra in ſua ſede, ducit oraturũ cũ reuerẽtiis cõſuetis ad pedes pontificis: quos orator genu flexus oſculat. Tunc erecto capite dicit Iube Dñe bñdicere: & Põtifex Dñs ſit in corde tuo, & in labiis tuis, ut digne, & fructuoſe annũcies uerba ſua ſancta i noie Patris &c. Et orator iterũ. Indulgẽtias pater ſanctę, & Papa cõcedit indulgẽtias, ꝓut ſibi placet.

Conſueuerũt tm̃ pontifices nr̃o tpe, q̃m ꝑlatus celebrat, dare quinq; annos. q̃m Cardinalis, ſeptẽ annos. in maximis uero ſolẽnitatibus decem annos, q̃m uero ipſemet celebrat plenariã indulgẽtiã, & aliq̃n decem annos. Sed cũ annis annũciant ſemp totidem quadragenę. Maiores nr̃i erãt ali quãto parciores in iſtis indulgẽtiis, & rõ eſt, in miſſa papali ſe extẽdebãt ad ſeptẽ ãnos. Orator audito pontificis mãdato de indulgẽtiis cum reuerentiis cõſuetis uadit ad pulpitum, & eo cõſcenſo quieſcit aliquãtulũ, dũ ſe cõponat cũ capite cooperto, & eſt cũ mitra, ſi illa utiẽ. incipit ſuã orõnẽ. ſigno crucis tm̃ ante ſe ꝑmuniet. cũ noiat põtificẽ: aut in eius aſſiſtentia Cardinales, detegit caput: & ſe profunde inclinat uerſus pontificẽ ad cardinales aliquãtulum caput hinc inde flectit. cum dicit Aue Maria gratia flexus orat inter orãdum cum pontificẽ appellat, caput detegit, alioquin ſemper eſt coopertum. finito ſermone caput detegit: & expectat. diaconus autẽ euangelii ductus ante pontificẽ dicit alte Cõfiteor Deo &c. Et tunc Papa & omnes ſurgunt. ſed Papa etiam celebrãs. finito Confiteor cũ mitra diſcedit Diaconus, & qui orauit ſtans adhuc in ſuggeſtu pronunciat indulgentias a pontifice conceſſas. Et ſtatim deſcẽdit, & uadit in pace. Interim uero aſſiſtentes papæ accedunt ad eius pedes cum libro, & lumine: & ſubdiaconus apoſtolicus Crucem papalem ante eius faciem ponit. Et Pontifex ſine mitra dicit Precibus, & meritis. &c. Et dat Benedictionem more ſolito protonotario fimbrias anteriores eleuante.

SECTIO QVINTA

De quibuſdam extraordinariis, & regulis generalibus, Et primo de Auditore, & correctore. Cap. I

a Vditor contradictarũ, & corrector lr̃arum apr̃icarũ, ſunt antiq officiales Romanæ curię. & ut legi in cõſtitutiõibus dicti officii cõtradictarũ ꝑ Eugeniũ quartũ cõfirmatis, ſub data florẽtiæ anno Incarnatiõis dñice Milleſimo Quadrigẽteſimo Triceſimo quarto, ſexto idus februarii Pontificatus ſui anno quarto. Statuit Eugenius audito rẽ prędictũ in capella, & conſiſtorio, & locis omnibus iuxta laudabilẽ curię cõſuetudinẽ primũ locũ inter omnes Archiepiſcopos, Epiſcopos, & inferiores, oratoribus pricipũ, dominorum, ſeu communitatũ exceptis in eundo, ſtando, & ſedẽdo obtinere, poſt quem ſtatim ſequi uoluit correctorem literarum apoſtolicarum. Legimus etiam in pluribus libris cerimoniarum, qđ in ſupplicationibus ibãt immediate poſt ꝓtonotarios cũ ſuis cappis laneis poſt pontificẽ etiam ſi fuiſſent Archiepiſcopi, aut Epiſcopi, nam tunc alii prælati ꝑcedunt papã cum paramentis, & mitris. qđ ſi prælati alii nõ erant parati, ſequebantur papã poſt protonotarios, & auditorem, atq; correctorem: qui duo ſedẽdo ſemper erant poſt protonotarios ante alios ꝑlatos. de ꝓtonotariis ſcimus decretũ fuiſſe a Pio ſecũdo in cõuẽtu Mãtuano, qđ deinceps nõ ꝑcederẽt eꝑos aut ſupiores. Et ita ſeruat. de auditore, & correctore ꝑdictis meo tpe nunq̃ fuit habita aliqua ratio in capella papæ, neq; preſcriptus eis locus aliquis eundo, aut ſedendo. hęc omnia uolui addidi ut nemo uideatur prætermiſſus. Quid deinceps ſeruandum ſit, maiores ſtatuant.

De incenſatione altaris, & aliorum ordinarie. Cap. II

Secundũ cõſuetudinẽ romãę eccl̃ię i ueſpis ſemel tm̃ fit incẽſatio deſt ad Magnificat, & tunc incenſat Papa altare. incẽſatur ipſe, & deinde alii, omnes. in miſſa poſt cõfeſſionem incẽſat altare celebrãs. incẽſatur ipſe, &

Papa tantum ad euangelium Diaconus incensat librum in principio, in fine Papa solus incensatur & eo absente celebrans tantum. post offertorium celebrãs incensat oblata, & altare. incensatur ipse, deinde Papa, & demum omnes alii ordines capellę. Ad eleuationem sacramentum tantum incensatur. Incensatio autem fit hoc ordine, Acoluthus siue cerimoniarius accipit thuribulum cum prunis ardentibus ex loco conuenienti, & ponit cathenularum annulos in manu sua sinistra ita ut dependeat thuribulum, nauiculam autem incẽsi portat dextra cum apertura nauiculæ a parte exteriori, & factis in tempore reuerentiis altari, & papę annuit cardinali assistenti: qui ex loco suo accedit ad dextram Papę: & cerimoniarius post eum accedens: ubi iterum genu flexit in plano ante pontificem, surgit & nauiculam dat in manibus Cardinalis assistentis: qui illã ambabus manibus tenens uertit aperturam: ubi est coclear uersus pontificem dicẽs Benedic pater sanctæ. Cerimoniarius aũt interim cum dextra manu aperiens late thuribulum, & per cathenulas inter summitatem, & infimã partem illud retinens partem inferiorem: ubi sunt prunę, supponit manibus pontificis ita ut ipsa pars inferior ęquetur nauiculæ in manu Cardinalis assistentis, & pontifex capiens cum cocleari incensum tertio ponit in thuribulo interim dicens: Ab illo benedicaris &c̃. & in fine facit super illud signum Crucis. Cardinalis assistẽs interea stat inclinato capite, & anteq̃ papa accipiat coclear illud osculat̃, & cum papa illud accipit: & iterum dum reponit, osculatur eius manum, & demum reddit nauiculam cerimoniario: qui ut uenerat, reuertatur ad locum suum, & similiter Cardinalis assistens. Cerimoniarius uadit ad altare. tradit thuribulum adolens Diacono euãgelii: qui illd̃ ponit ad manus celebrãtis annulos uidicet cathenularum in sinistra, & cathenulas iuxta summitatem thuribuli in dextra. celebrans sine mitra stans ante medium altaris primo inclinat caput uersus altare illi reuerẽtiã faciẽs. tum, si sint ibi oblata, id est calix, & hostia, facit super ea ter signum crucis cum thuribulo incipiẽs ab altari, & ducẽs uersus se, & deinde in trãsuersum: tũc facit super eadem circulos duos cum thuribulo a dextra in sinistram, & tertium ecõtrario a sinistra in dextram: Deinde iterum seiclinat Cruci, & eleuatis manibus tertio thuribulum tractim ducẽs illã reuerenter incẽsat. & rursus caput illi inclinat, tum incẽsat bis imaginem a dextra parte Crucis, & toties imaginem a sinistra. Procedit deinde a sinistra, & tractim incensat superiorem partem altaris, siue sint ibi imagines, siue picturę, siue candelabra, tãtum. Si uero sunt super altari imagines: incẽsata Cruce, quę est in medio, procedit ad sinistram partem crucis: ut diximus. Cum peruẽit ad cornu altaris sinistrum: ubi dicitur epistola flectit manum se iclinãs aliquãtulum dextrorsum: & icẽsat iferiorem partem ipsius cornu bis ducẽs thuribulum: tum assurgẽs uertẽs se incensat superiorem partem altaris us-

q̃ ad crucem: & iterum se inclinans incensat reliquam partem superiorem usq̃ ad cornu dextrum: ubi pariter se inclinans incẽsat: ut de sinistro diximus: uertens se deinde incensat inferius anteriorem partem altaris a dextro in sinistrum cornu. Et cum transit ante crucem, uertit se ad eam, & illi caput inclinat. Cum est in sinistro cornu firmans se tradit thuribulum Diacono, & accipit mitram. & a Diacono incensatur. Tũ Diaconus tradit thuribulum Cardinali assistenti: qui surgẽs uadit ante gradus solii Põtificis, & genuflexus supra infimum gradum incensat Pontificem sedentem cum mitra ter ducens thuribulum. Deinde reddito thuribulo Diacono surgit, & uadit ad suum scabellum. Diaconus autem stans ante eum inclinat caput primo, Deinde incensat bis thuribulum ducens. Et nota q̃ hęc incensatio siue circa altare, siue circa Papam, siue Cardinales fit tractum modeste, quiete, & sine strepitu, ac sine properatione. Cardinales autem anteq̃ accipiant incensum quisq̃ semper inuitat alium subsequentem caput uersus illum inclinando. Cardinalis assistens inuitat Diaconum a dextris, & ille deinde suo tpe Diaconum a sinistris: qui nullum inuitat. Primus inter Epos Cardinales inuitat subsequentem: & sic usq̃ in finem sedium Eporum, & presbyterorum. qd̃ si quis presbyterorũ esset in sede Diaconorũ ultimus in prima sede inuitat primũ alterius sedis p̃sbyterũ: qui sedere debet in fine scamni. Et ultimus inter p̃sbyteros inuitat primũ Diaconũ sedentẽ in capite illius scãni. Incẽsato igitur cardinali assistente diaconus euangelii trãseundo genu flectit ante Pontificẽ. Et primo se inclinat, Deinde bis incẽsat, & iterũ se inclinat ante diaconũ cardinalẽ a dextris. idẽ facit cardinali diacono a sinistris: deide uadit ad primũ Epm cardinalẽ, & quoties trãsit ante Papã genu flectit. incẽsat pariformiter & reliquos cardinales epos primũ, tũ p̃sbyteros, & demũ diacones iisdẽ cerimoniis. Nã singulis primo se iclinat, tũ bis ducẽs thuribulũ incensat: demũ rursus se inclinat. Idẽ facit Regi inter cardinales uel principi: qui in eorũ scamnis sedẽt. Impatorem aũt non Diaconus euangelii, sed primus Eps nõ cardinalis assistẽs Papæ incẽsat stans, & bis thuribulũ ducens, & imediate post Papã. Alios oẽs incẽsat diaconus euãgelii põtifice non celebrãte. Clericus cerimoniarũ ducit diaconũ incẽsantem, quẽ si nõ est assuetus officio instruit: & genu flexiones, atq̃ inclinatiões oẽs primo facit. Si uero expertus est factis primo reuerẽtiis retrahit se ad partem: & expectat eius progressum, aduertens tamen ne erret. Incensatis Cardinalibus si q̃s magnus princeps est in supremo gradu sedis Pontificalis: ut puta aliquis Dux ex minoribus, siue præfectus urbis, siue capitaneus ecclesiæ: aut frater siue nepos Pontificis: quos Pontifex uult honorare: incensantur ante assistentes, Sed neq̃ fiunt ante eum inclinationes, & semel tantum ducit̃ thuribulũ. post hos incensantur similiter assistentes Papæ, deinde uicecamerarius, & oratores Cęsaris, si sunt p̃ntes, tũ Senator urbis, post eũ ora-

tores prelati ,si inter eos sint aliqui regii:Inde oratores regum, & princi pum non prelati.Q d si uicecamerarius abest:incensantur Cesaris orato res ante alios:ubicunq; sint,deinde senator.tum oratores prælati , si sunt regii inter eos:sin minus incipitur a laicis ,si sunt Regii,& cæteris pari bus a prælatis semp incipitur,neq; refert an potentior sit rex uel priceps: laici q̃ prælati:dummodo eiusdem dignitatis sint.Et ab ea parte,qua inci pitur presentibus imperialibus incensantur omnes oratores etiam mino res.Et hoc etiam in uicecamerarii præsentia obseruatur. Inde Archiep̃i, Ep̃i,protonotarii,Abbates,generales ordinum,& penitentiarii Papæ:q omnes sedent in sedibus.Inde reuertitur ad solium Pontificis,& ibi incẽ sat conseruatores urbis,barones,& alios nobiles ibi sedere solitos,tũ sub diaconum Aplicum a dextris Papæ,& alios cappatos ab ea parte. Deide Subdiaconum a sinistris,& post eum auditorẽ:qui seruit de mitra Sanctif simo Dño nostro.Deide alios cappatos subdiaconos auditores clericos camere & acoluthos,tum cubicularios secretos & secretarium,si est cum eis:Inde capellanum assistentem celebrantis,& subdiaconum epistole.In de cubicularios alios aduocatos,& secretarios mixtim,& demum procu ratores ordinum.Si magister sacri hospitii adest:qui stare solet apud finẽ scamni presbyterorum cardinalium,incẽsatur post nobiles sedẽtes circa pedes Papæ.Post procuratores incensantur capellani celebrantis stantes in superpelliciis,& deinde scutiferi Pape & alii nobiles :qui sunt cum eis. tum magister hostiarii & seruientes armorum:qui sunt apud portam can celli.reuersus demum ad credentiam credentiarios & cerimoniarium:& ipse in fine a cerimoniario incensatur.

Et nota qd̃ omnes qui accipiunt incensum,debẽt stare,& nõ sedere,& esse capite detecto exceptis Papa & celebrante:qui cum mitra accipiunt incensum.Papa in principio missæ,& post offertorium sedẽs incensatur. Aduertat Diaconus:& non incẽset qui non assurgunt. Quando Papa ce lebrat:acoluthus seruit de incenso,& Diaconus Cardinalis euangelii in censat Papam,Cardinales,principes qui cum eis sedẽt & ep̃os assistẽtes Inde ipse incensatur ab uno ex Subdiaconis Apostolicis ,nõ tñ ab eo qui cantat epistolam:& ille incensat alios.in uesperis solẽnibus papalibus cũ paramentis idem Subdiaconus incensat.In uesperis sine paramentis aco luthus seruit de thuribulo,& incensat oẽs pręter Pontificem.absente Põ tifice capellanus assistens cardinalis faciẽtis officium debet incẽsare sine pluuiali tñ,nam illo in uesperis non utitur:in cuius locum si non est aper tus,substituitur diaconus Papę cum superpellicio tamen.

De ordine dandi pacem inter missarũ solẽnia Cap.III

Quando Papa celebrat osculato altari dat primo pacẽ cardinali Ep̃o assistenti : qui ab eius dextra genuflexus primo osculatur altare,& deinde accipit osculum a Pontifice,eiq; dicenti Pax tecum,respondetur.Et cum spiritu

ip̃ũ tuo.Deinde Pontifex uertit faciem ad cornu epistolę,& recipit ad os culum pacis duos diaconos assistẽtes,sicut receperat Ep̃m Cardinalẽ.Si aũt Impator sit præsens,primo illum recipit ad osculũ pacis,deinde car dinalẽ ep̃m,& duos diaconos assistentes. Ep̃s cardinalis deinde dat pacẽ primo Ep̃o cardinali existenti cũ aliis cardialibus primo p̃sbytero,& pri mũ diacono existẽti apud scãna.Itẽ principi laico,qui sedet in scãno car dinalium,& demũ primo ep̃o cardinali assistẽti papę, & i fine subdiaco no ap̃lico:qui aliis pacẽ distribuit,& ipse ep̃s cardinalis reuertit ad sum mõ pontificẽ.Quãdo aũt aliquis cardinalis siue p̃latus celebrat pontifice p̃nte,cardinalis assistens dicto Agnus Dei recedit de circulo: & factis re uerentiis ascẽdit ad altare,& genu flexus illud osculat primũ ,tũc surgẽs capit pacẽ a celebrante,& deinde ascendit ad Papã, cui dat osculum pa cis,ut supra,deinde reuertitur ad locũ suum cũ aliis cardinalibus :& alii diaconi assistentes descẽdentes a latere Põtificis factis reuerentiis simili ter ascendunt ad Papã, & capiunt ab eo osculum pacis.Et si adest Impa tor accipit pacem a Pontifice ante diaconos assistentes faciens reueren tias cardinales genuflectendo tñ non inclinãdo solũ.Interim uero capel lanus assistens celebrantis cum pluuiali ductus a cerimoniario relinquẽs librum missale ad manus Diaconi euangelii cum reuerentiis solitis acce dit ad cardinalem assistentẽ,& ab eo accipit osculum pacis, & se ei incli nat anteq̃ capiat:& postq̃ acceperit pacẽ.deinde dat pacem priori Ep̃orũ cardinalium:tũ sub priori ep̃orum:inde primo ex diaconis in sede demũ principi laico si quis adest in ordine cardinalium,& his oĩbus inclinat se primo:& postea deinde dat pacem p̃fecto,siue magno pricipi qui sedet ad pedes papæ.Inde primo ep̃o assistenti,tum uicecamerario: qui eam dat p̃ lato iuxta eum stanti,& ille alteri,& sic cæteri:deinde oratori Cæsaris lai co uel non prelato,& ille alteri oratori iuxta eum stanti etiam si alter nõ sit imperialis uel regalis orator,& sic de aliis. Tum senatori,inde primo Episcopo in secundo ordine,& primo in tertio,& sic de aliis,si sunt plu res ordines episcoporum , deinde primo protonotario in illorum ordi ne: qui sunt in eisdem locis ,siue abbates,siue generales,aut pœnitentia rii accipiunt pacem a superioribus. Interea si celebrans iam perfecit cõ munionem suam,reuertitur assistens capellanus ad altare, & cerimonia tius accipit ab eo pacem , & distribuit reliquis : quibus ille non dederat. Post nominatos primo dat pacem nobilibus,& baronibus : qui sunt ad pedes papę,deinde magistro sacri hospitii si adest, tum subdiacono a dex tris & ille reliquis cappatis ab eo latere,inde subdiacono a sinistris ,& ille similiter suis cappatis ,deinde auditori seruienti de mitra , & ille secre tis cubiculariis.tum alteri cerimoniarum clerico,deinde Diacono euan gelii,& ille subdiacono : ide primo ex cubiculariis,primo ex aduocatis si ue secretariis,deinde primo ex procuratoribus,tũ prio ex capellãis celebrã

tis;postea antiquiori ex scutiferis papæ;primo ex hostiariis;& primo ex seruientibus armorũ;& sic est finis.Absente uero uicecameriario dat primo oratori Cęsaris;& ille alteri;ut supra dictũ est;tũ senatori:deinde primo oratori ꝑlato;si cęsaris orator ẽ laicus;uel non ꝑlatus:sin autẽ dat primo oratori laico;seu nõ ꝑlato;& aliis ut supra diximus. qđ si ẽt oratores Cæsaris nõ intersint dat senatori;tũ oratoribus prælatis;si inter eos sint Regii:sinminus icipiẽt a laicis;si ibi sũt Regii:& cęteris paribus a ꝑlatis.

Quando Papa lauat manus ante missarum solennia; & actibus publicis. Cap.IIII

Princeps;nobilis;siue orator;qui aquã ferre debet ad lauandũ manus pontificis;in tempore uocatur a cerimoniario:& a duobus seruiẽtibus armorũ cõducitur ad credẽtiã papæ;& cũ eo duo auditores rotæ hinc apud credẽtiã imponitur circa collum mappula sericea lõga;quæ utrinq; ante pectus ei dependet.manu dextra capit inferiorem peluim:in quo credentiarius aquã imponit; & nobilis aliquantulum aquæ ex pelui imponit in uasculũ;quã credẽtiarius pręgustando bibit:tum siniſtra manu capit superiorem peluim;& a magistro hospitii; uel scalco papę cooperiuntur pelues mappula a dextra partẽ pẽdente;tũ eleuatis manibus cũ peluibus usq; ad oculos adiuuantibus hinc inde magistro hospitii; & scalco Papę; uel saltim altero;si alter abest.ad põtificẽ proficiscit hoc ordine. primo ꝑcedũt duo seruiẽtes armorũ:hos sequũtur cerimoniarii;qui genu flexiones; & gestus ostẽdũt:tũ duo auditores quorũ senior portat duabus manibus mantile;qđ a credẽtiario acceperat;illo prius ab eo osculato:demũ nobilis cũ peluibus aquę medius;ut diximus;inter magistrũ hospitii;& scalcũ; cũ transeũt ante altare oẽs genu flectũt;& anteq̃ ad põtificẽ pueniant;tertio genu terrã tangunt;cũ peruenerint ad eius pedes auditor mantile deosculatũ deponit super genua pontificis;& diaconi assistẽtes illud explicãt. & ipsi auditores genu flexi hinc inde extremitates mãtilis retinẽt.cardinalis assistẽs interea siue Eps siue presbyter accedit ad põtificẽ;& ponit manus ad pelues.nobilis aquã portãs eleuata superiore pelui;positaq; in loco inferiori super eius labiũ imponit pauxillũ aquæ;quã ꝑgustãdo sorbet; & deinde adiuuãte assistẽte cardinali infũdit aquã super manus pontificis in subiectã peluim;dextra superiorẽ cũ aqua;inferiorẽ siniſtra; ubi aqua recipitur:retinẽs.Interim laici oẽs circũstantes genu flectunt. cardinales surgunt sine mitris:ꝑlati surgunt detecto capite. lotis manibus diaconi assistẽtes replicant mãtile super manus papæ.Nobilis iisdẽ reuerẽtiis;& ordine reuertitur ad credẽtiã papę. Auditor rea umpto mãtili cũ socio sequitur nobilẽ;& id reddit credẽtiario;& reuertiẽ ad locũ suũ.hic ordo seruatur quotiens Papa publice lauat manus; & quando celebrat; quia quater sunt lauãdę manus. Incipitur a minus digno ita ut dignior etiã si esset Rex; aut Imperator;ultimo ferat aquam ad manus Pontificis.

De luminaribus in capella Papę;& Sacris Imaginibus super Altare. Cap.V

Super altare;cũ diuina peraguntur;siue Cardinalis;siue alius prelatus celebret:cãdelabra sex super altare:super credentiã uero duo cum luminaribus semper habentur;ad euangeliũ luminaria duo;ad eleuationẽ Sacramẽti funalia quatuor.super cãcellos capellæ;si Cardinalis celebrat;sex.si alius prælatus:quatuor funalia ardẽt.Si Papa celebrat; super altare cãdelabra septẽ ardent:super credentiã duo:ad euangeliũ latinũ septẽ:ad euãgelium grecũ duo;ad eleuationẽ Sacramenti funalia octo:super cãcellos octo.Ad supplicationes Papales semper cãdelabra septẽ. Quando Papa nõ est præsens; duo cãdelabra ardẽt. Si Papa celebrat in aliqua ecclesia: ubi sedes eminens multũ distet ab altari;ut in ecclesia Lateranensi; uel in ecclesia sancti Pauli de urbe:tũc cũ Corpus;& Sanguis ex altari defertur ad Papã:octo funalia;quę ibi permanent accensa usq; post cõmunionẽ;feruntur ante Sacramentum:primo ante Corpus; deinde ante Sanguinẽ; neq; extinguntur anteq̃ sit completa cõmunio.Imagines; & Reliquię ponuntur super altare.quando utuntur mitra auriphrygiata.&non aliter.

De ministris celebrantium. Cap.VI

Cardinali diuina celebrãti adesse debẽt Diaconus;& subdiaconus cũ suis paramẽtis opportũis;cappellanus assistẽs cũ superpellicio & pluuiali;seruiens de mitra cũ superpellicio;& mappula longa ad collũ; & septẽ alii capellani cũ superpelliciis: qui seruire debẽt;unus in sustinendo librũ supra caput;unus in ampullis;alius in tenẽdo thuribulo; & quatuor in tenendis candelabris in euangelio;& funalibus in eleuatiõe. & iuniores debent seruire in istis ultimis:totidẽ aderunt celebrãti uesperas:prælato autem nõ cardinali ultra diaconũ subdiaconũ & assistẽtẽ cum pluuiali; aderunt quatuor alii tantum ministri cum superpelliciis.in credẽtia pro cardinali erunt tres scutiferi;pro prelato duo tantum.

De Euangelio;& Epistola grece legendis. Cap.VII

Euangeliũ;& epla grece legũtur quotiẽscunq; Põtifex Romanus publice;& solẽniter celebrat;si illi placuerit:& in hoc nõ est aliqua festiuitas magis priuilegiata q̃ alia.In coronatione Põtificis legi obseruatũ esse uocari ad hoc monacos ex monasterio cryptę ferratę; si Romę fiat;qui sũt fere in suburbiis;& liguã ac ritũ Grecanicæ eccle seruare cõsueuerũt.ego tamen nunq̃ uidi illos in tali exercitio.Habeãtur igit duo;qui docti sint; & linguam grecã bene nouerint:neq; adhibeãtur qui sint inexperti;& nõ intelligunt:quia raro est qđ non sit aliquis doctus in illa lingua; qui cum audiunt barbarizãtes;siue solecizantes;irrident solẽnia nostra. melius est a tali actu desistere;q̃ ponere nõ idoneos. oportet tamẽ;ut hi in diaconali & subdiaconali ad minus ordine sint cõstituti.uidi tamen sæpius obseruari;qđ Episcopus quispiã euãgeliũ græce dixerit;epam uero alius uir non

indoctus neq; uilis. Hanc autē cōsuetudinē grēce legendi hinc ortā puto: ut appareat romanā eccl'iam in se cōtinere utramq; gētē grēcā scilicet & latinā: ex quibus eccl'ia Dei fere tota cōsistit: in qua quidē primatū obtinet, qd' Grēci diu recusarunt, Apostolica sedes. Ego reperi in antiquissimis codicibus non modo Euangelium, & Epistolam sed & prophetias, & Passionem Christi in sacra hebdomada, & alia huiusmodi Grēce legi consuetum fuisse. Hi Diaconus, & subdiaconus debent accipere paramenta, quando alii, & sedere, ut in missa papali diximus.

De genu flexionibus in capella. Cap. VIII

In diebus solennibus cū Papa uenit ad missā, dū facit cum celebrante cōfessionē, Pōtifex, celebrās, Cardinales, & prælati omnes stantes faciūt cōfessionē prēter assistētes: qui post Papam genu flectunt. reliqui omnes genu flectunt, deinde cū Pontifex ante eleuationē Sacramenti uenerit ad faldistoriū omnes genu flectūt, & cū Sāctitas sua eleuato Sacramēto surrexit, omnes surgunt, cum Papa dat benedictionē post sermonē, uel in fine missę cū incipit Precibus, & meritis. uel Sit nomē omnes genu flectūt prēter Cardinales & p̄latos. prælati tamē cū incipitur, & Benedictio Dei Patris, siue Bñdicat uos Omnipotens Deus: genu flectunt. Cardinales stātes se inclināt: In diebus ferialibus, & missis defunctorū genu flectūt oēs ad primas orationes ante epistolā. & ad ultimas post cōmunionē. Et cū dixerit Sanctus genu flectunt, & ita permanēt usq; ad Per omnia secula seculorū ante Agnus Dei. Itē ad uersum Adiuua nos Deus salutaris nr̄ in quadragesima oēs genu flectūt, ad uersum in Credo, Et incarnatus ē &c. oēs genu flectūt semper in Euāgelio. In principio erat uerbū cū dicit', & uerbū caro factū est. In Euangelio Epiphanię cū dicitur, Et p̄cidētes adorauerūt eum. in Passione Dñi nr̄i cū dicitur, Et inclinato capite emisit spiritū. Itē cū i missa sancti Spiritus dicit' uersus. Veni sancte Spiritus. &c. oēs genu flectūt. in uesperis cū dicitur uersus. Veni creator Spiritus, & similiter. Aue maris stella, oēs genu flectūt & permanēt usq; ad finē uersus. Inter pascha & Pentecostem nō fiūt genu flexiones. etiā in ferialibus nisi ad eleuationē Sacramenti, & ad Incarnatus est: & Veni sancte Spiritus. Et ad Hymnos Veni creator, & Aue maris stella, si pro tempore dicendi erunt. Et generaliter quotiescunq; ille qui facit Sermonem dicit Aue Maria: omnes genu flectunt.

De mitris, & Tiara cū triplici corona, quibus Papa utitur. Cap. IX

Romāi Pōtifices tribus mitris pro tēporis exigētia secūdū antiquas cerimonias utebātur. prima, & preciosior erat cū unionibus, & gēmis, & habebat auriphrygiū in circulo, & titulo. ideſt p̄ mediū a circulo ad summitatē, & hac utebātur in solēnitatibus. per circulū designāt, ut aiunt coronā potestatis, per auriphrygiū qd' ad summum ascēdit contēplatiuę uitę discursum. Secunda etiā erat cū unionibus auriphrygiumq; tantūmodo habebat in circulo, & hac utebātur in consistoriis tam publicis, q̄ priuatis: per quam significabatur Regia potestas. Tertia erat alba ex damasceno sericeo, siue unionibus, siue auro aut aliquo ornamēto: & hac utebātur in dñicis aduētus, & quadragesimę diebus ferialibus, & in officiis defunctorū. Hodie quatuor mitras habemus. p̄cipiori utit' Papa in maioribus solēnitatibus, secūda ēt quæ' p̄ciosa ē & ābę habēt auriphrygiū in circulo, & in titulo utit' i diebus nimis solēnibus, & in cōsistoriis. Tertia mitra nihil habet auri, sed ex unionibus ornata, & habet circulum, & titulū ex unionibus, & ista utitur Papa dñicis aduētus, & quadragesimę p̄terq; in dñica Gaudete, & dñica Lętare: in quibus utit' secūda mitra. Quarta est ex serico damasceno multo auro cōtexta. sed nō habet uniones, aut gēmas, & hac utit' in ferialibus diebus, & aliquādo in diebus solēnibus, post principiū: ut minus grauet': & maxime dū fit sermo. habet ēt aliā magis simplicē ex damasceno cū paruo auro, qua utitur in officiis defunctorū, et diebus ferialibus maioris hebdomadę. Est p̄terea tiara triplici corona ornata, qd' regnū appellat': per quam significat' Sacerdotalis, & Imperialis summa dignitas. atq; potestas, hac tiara utit' Pontifex in maximis solēnitatibus eundo ad eccl'iam, & redeūdo. sed nunq̄ illa utit' in diuinis. Cū uenit ante altare, deponit tiarā. orat, & assumpta mitra uadit ad sedē, & cū ista prosequit' diuinū officiū, siue in uesperis, siue in missa, tiara autē interim reponitur super altare. finito officio cū Papa reuertit' ad palatiū rursus ei imponit' tiara. cū hac coronat' in die suæ Benedictionis, & coronationis. Antiquitus quando Romanus Pōtifex diebus solēnibus tiarā hanc ferebat: fiebāt ei laudes a diaconis, & officialibus. ut in coronatione. Exaudi Christe. &c. & Pōtifex dabat presbyteriū. Hodie utrūq; abolitū est. Dies autē, quibus Papa coronabat', erāt infrascripti. uidelicet. i festo sanctorū quatuor coronatorū, sancti Martini, sancti Clemētis, in dñica Gaudete, in dñica Lętare, in Natiuitate Dñi, in sancti Stephani, in Ephiphania, in Resurrectione, & secūda Feria, in Dñica Ego sum pastor bonus, in Ascensione, in Pentecoste, in sancti Petri, in sancti Siluestri, & in anniuersario suæ coronationis.

De processibus generalibus. Cap. X

Processus legi cōsueuerūt, & excōmunicationes fulminari ter in anno in quita Feria cęnæ dñi, in die Ascēsionis, & in dedicatione basilicę apl'orū Petri, & Pauli eodē ordine, & modo. Nunc id fit tm̄ in cæna Dñi. causas, cur in istis diebus potissimum fiāt, istas dicūt. in cęna Dñi habuit principiū Christi Sacramētum: cōgruit ut in illa die excludātur ab eccl'ia, qui eo sacramēto indignos se reddiderūt. in Ascensione Christus rogauit pro fidelibus suis dicens. Pater sancte serua eos: quos dedisti mihi: declarat' qd' nō orauit p̄ istis. in dedicatiōe declaratur qd' excludūt' a loco cōgregationis, & orationis fideliū. Candelæ accēsę proiiciūtur, & extinguunt, quia si

cut cãdela accensa proiecta extinguitur, ita illi sic eiecti ab ecclesia lumine & gratia spiritus Sancti priuãtur. cãpanę tumultuosæ pulsãtur: quia sicut illarum ordinata pulsatione fidelis populus congregatur, ita confusa, & tumultuaria infideles dissipantur. Cum fiunt aliis temporibus processus contra certas, & noiatas personas: omnes sunt parati, & fit iisdem cerimoniis. cum autem fiunt contra incertos, solus Papa est paratus: alii sunt in suis cappis laneis & ita seruatum legitur a Clemẽte Papa sexto anno quarto die prima Februarii. cum fecit Processus contra interfectores Andreæ Regis Sicilię illustris incertos, & non nominatos.

Quibus diebus uocantur Cardinales ad capellam Papæ. & quibus fit sermo, uel nõ fit. Et quãdo fiũt uesperæ, aut supplicatio. Cap. XI

Papa celebrante ordinarie nunq̃ fit sermo: nisi ipsemet uelit orare, aut aliquis Cardinalis id faciat.

In diebus qñ fit solẽnis supplicatio nõ fit sermo. Fit aũt i diebus infrascriptis. Et primo Cardinales uocantur ad capellam in diebus sequentibus.

In prima, secunda, & quarta dominica aduentus Domini, & fit sermo.

In Natiuitate Domini nostri Iesu Christi, & non fit sermo. Et ante fiunt Vespæ papales. & i Nocte matuini, & prima, ac secũda missa. In missa maiori Diaconi Cardinales, & alii officiales capellę cõicanť a Papa.

In sancto Stephano. & fit sermo.

In sancto Ioanne euangelista. & fit sermo.

In Circuncisionis. & fit sermo. ac fiunt uesperæ.

In die Epiphanię. & fit sermo. Et uesperę.

In die Purificationis. & non fit sermo. & fit supplicatio cum paramentis uiolaceis. Et candelarum distributio.

In die cinerum, & fit sermo, & dantur cineres cum paramentis uiolaceis.

Prima, Secunda, Tertia, Quarta, & Quinta Dominica in Quadragesima. Et fit sermo.

Dominica in Palmis. & non fit sermo. Et fit distributio palmarum, & supplicatio cum uiolaceis paramentis, & palmis.

Quarta feria maioris hebdomadę fiunt matutinæ tenebrosæ in sero.

Quinta feria in cęna Domini, & non fit sermo. & fit supplicatio ad processus in albis. & fit mandatum. In sero matutinę tenebrosę.

Sexta feria in Parasceue. & fit sermo. In sero fiunt matutinę tenebrosæ.

Sabbato sancto. & nõ fit sermo.

In Die Resurrectionis. & non fit sermo. Diaconi cardinales, & alii officiales capellęc ommunicant a pontifice.

In secunda, & tertia feria, & non fit sermo.

In sabbato in albis nõ fit sermo. Dãtur Agnus Dei. portantur paramẽta.

In ãnũtiatiõis btẽ uirginis fit ẽmo. fiũt uespę. Si nõ uenit i quadragesima

In Ascensione Domini fit sermo. fiunt uesperæ.

In Pentecoste fit sermo. fiunt uesperę.

In secunda, & tertia feria non fit sermo.

In Dominica sanctæ Trinitatis fit sermo. fiunt uesperę.

In solẽnitate corpis Christi nõ fit ẽmo, fit supplicatio i Albis, fiũt uespę.

In Natiuitate sancti Ioãnis Baptistę fit sermo, & fiunt uespę.

In festo apostolorum Petri, & Pauli non fit sermo, fiunt uesperæ.

In festo Visitationis beatæ Mariæ non fit sermo, neq; uesperę.

In festo Assumptionis Beatę Mariæ fit sermo, & fiũt uesperę

In festo Natiuitatis beatę Marię fit sermo, & fiunt uesperæ.

In festo oĩum sãctorũ fit sermo, & fiũt uesperę. & i sero uesperę, & matutinę pro mortuis.

In commemoratiõe defunctorum non fit sermo.

In dedicatione Basilicæ Saluatoris non fit sermo, fiunt uesperę.

In dedicatione Basilicę apl̃orũ Petri, & Pauli nõ fit sermo, & fiũt uesperę.

In festo sancti Andreę, non fit sermo, & non fiunt uesperę.

In cõmemoratione oĩum Põtificũ, & Cardinaliũ defunctorũ nõ fit sermo

In Anniuersario obitus prędecessoris non fit sermo.

In Anniuersario assumptionis pontificis non fit sermo.

In Anniuersario coronationis pontificis non fit sermo.

Dies in quibus nostro tpe Papa aut Cardinales celebrãt. Cap. XII

Dominica tertia aduentus Domini, quę dicitur Gaudete.

In nocte Natiuitatis Domini, & in missa maiori.

In die sancti Stephani. & in die sancti Ioannis euangelistę.

In Circuncisione, Epiphania, Purificatione beatę Marię uirgini.

In q̃rta feria cinerũ, i quarta dñica quadragesimæ, q̃ dr̃ lętare, uel de rosa.

In dominica palmarum.

In quinta, & sexta feria, & sabbato maioris hebdomadę.

In die Resurrectionis, & duobus diebus sequentibus.

In sabbato in Albis, si dantur Agnus dei, alioquin celebrat alius p̃latus.

In annunciatione Beatæ Marię uirginis.

In Ascensione Domini nostri.

In Pentecoste, & duobus diebus sequentibus.

In dominica sanctæ Trinitatis.

In solẽnitate corporis Christi.

In Natiuitate beati Ioãnis Baptistę.

In Natalitiis apostolorum Petri, & Pauli.

In Visitatione, Assumptione, & Natiuitate Beatę Mariæ uirginis,

In festo oĩum Sanctorũ, & cõmemoratione oĩum fidelium defunctorum.

In dedicatiõe Basilicę Saluatoris, & i dedicatõe basilicarũ Petri & Pauli.

In anniuersario Assumptionis, & coronationis præsentis pontificis.

In oĩbus supradictis diebus consueuerunt Romani Põtifices antiquis

tẽporibus p̃ ſemetipſos celebrare, ſed nr̃is diebus ad quatuor uel quinq; aut plures ſolennitates reſeruantur. in natiuitate Dn̄i, in reſurrectione, in pentecoſte, in natalitiis Ap̃lorum Petri, & Pauli, & in feſto oĩum ſanctor̃. in his ordinarie: quando non ſunt impediti celebrãt, & extraordinarie in canonizationibus ſanctorum, in ordinationibus, ſiue cõſecrationibus ſi quando eas faceret. Et in coronatione imperatoris, ſiue Regis alicuius. in aliis autem diebus capellæ celebrant alii prelati

Et nota qd̃ quando Papa p̃ ſe celebrat, oẽs Cardinales, & prælati portant paramenta ſibi conuenientia coloris tempori cõgruentis tam in ueſperis q̃ in miſſa. ſed non ſemper deſcendunt ad eccleſiam cum paramentis, ſed tantum in diebus ſupplicatoriis in miſſa.

Secundum antiquas obſeruationes erant alii dies in quibus fiebat capella. noſtris temporibus ab Eugenio quarto & citra ſupra ſcripta fuerũt obſeruata. q̃uis a tẽpore Sixti uſq; ad hũc diem aliqua fuerint prætermiſſa & immutata. Solẽnitas ueſperarum fit ſemp ordinarie in primis ueſperis. in ſecundis nunq̃ fit ordinarie nr̃o tempore. Quando Papa eſt in craſtinum celebraturus fiunt ueſperę ſolennes, & capiunt paramenta a Cardinalibus poſt factam reuerentiam, & incipiuntur Antiphonę per Cardinales & Papam. In aliis non capiuntur paramenta. Et Papa incipit Deus in adiutorium &c̃. Incenſat ad Magnificat: & dicit orationem, & dat benedictionem, & nihil aliud in eis agit.

Sermones committuntur, & reuidentur per magr̃m ſacri palatii: ut p̃diximus. Et in quatuor primis Dn̄icis aduentus, & quadrageſimę fratres quatuor ordinum mendicãtium orant. In prima ordinis p̃dicatorum. In ſecunda ordinis minorũ. In tertia ordinis eremitarũ Sancti Auguſtini. In quarta ordinis carmelitarum. In aliis autem diebus Pontifex ſi placet, & ordinarie magiſter ſacri palatii cõmittit ſermones ad beneplacitum.

Quibus diebus Pontifices Romani conſueue runt a conſiſtorio ſecreto ceſſare. Cap. XIII

Die Dominico tertia, quinta feria, & ſabbato per totum annum ordinarie non fit conſiſtorium.

Non fit conſiſtorium in diebus infraſcriptis.

In uigilia, & in die circunciſionis Dn̄i uſq; poſt diem Epiphanię
In feſto ſancti Antonii
In feſto ſanctorum fabiani & Sebaſtiani
In feſto ſanctæ Agnetis
In feſto ſanctorum Vincentii, & Anaſtaſii
In cõuerſione ſancti pauli
In uigilia, & feſto purificationis
In feſto ſancti Blaſii
In feſto ſanctę Agathę

In cathedra ſancti Petri
In feſto ſancti Mathiæ
In feſto ſancti Gregorii
In feſto ſancti Benedicti
In uigilia & feſto annunciationis Beatæ Marię uirginis.
In uigilia & feſto Aſcenſionis Domini
In uigilia & feſto pentecoſtes, & duobus diebus ſequentibus.
In uigilia & feſto corporis Domini
In feſto ſancti Marci euangeliſtæ
In feſto Apoſtolorum Philippi & Iacobi.
In feſto inuentionis ſanctæ Crucis
In feſto ſancti Ioannis ante portã latinã
In feſto apparitionis ſancti Michaelis
In feſto ſancti Barnabę Apoſtoli
In feſto & uigilia natiuitatis ſancti Ioannis Baptiſtæ
In uigilia & feſto Ap̃lorũ Petri & Pauli. Et in cõmemoratiõe ſancti Pauli
In feſto ſanctorum Ioannis & Pauli
In octaua ſancti Ioannis Baptiſtę
In octaua Apoſtolorum Petri & Pauli
In feſto ſanctę Mariæ Magdalenę
In feſto ſancti Iacobi Apoſtoli
In feſto ſancti Petri ad uincula
In feſto ſancti Laurentii
In uigilia & feſto Aſſumptionis Beatæ Marię uirginis, & in octaua.
In feſto ſancti Bartholomei
In feſto ſancti Auguſtini
In feſto decollationis Beati Ioannis Baptiſtę
In uigilia & feſto natiuitatis Beatę Marię, & in octaua eius
In feſto exaltationis ſanctæ Crucis
In feſto ſancti Matthei Apoſtoli
In feſto dedicationis Beati Michaelis
In feſto ſancti Hieronymi
In feſto ſancti Franciſci
In feſto ſancti Lucę euangeliſtæ
In feſto Apoſtolorum Simonis & Iudę
In uigilia & feſto omnium ſanctorum
In commemoratione defunctorum
In dedicatione Baſilicę Saluatoris
In dedicatione baſilicæ Apoſtolorum Petri & Pauli
In feſto ſancti Martini
In feſto ſanctę Cecilię

In festo sancti Clementis
In festo sanctę Catherinæ.
In festo sancti Andreę apostoli.
In festo sancti Nicolai.
In festo sancti Ambrosii.
In festo sanctę Lucię.
In festo sancti Thomę apostoli.
In Vigilia Natiuitatis Domini usq; ad diem post Epiphaniam nō fit cōsistorium. Sed aliquādo conueniunt Domini Cardinales cum Papa ad tractandum, & consultandum, si est opus.
Itē a quta feria ante quinquagesimā usq; ad quartā feriā cinerū inclusiue.
Item a dominica in palmis usq; ad Dominicam in albis inclusiue.
Itē quādo fiunt uacationes curię in ęstate statuuntur aliqui dies, in quibus tātum fit consistorium, & tempus uacantiæ. Et quando audientia resumetur, debet ītimari curialibus, ut quis possit ꝓcurare facta sua.
In anniuersariis pontificū cardinalium, siue regū: quādo ꝓ eis fit capella.
In die ānniuersario assūptiōis, & corōatiōis Romāi pōtificis ꝓ tpe existētis.
Item quotiescunq; fit publicum consistorium uel capella.
Item quando Imperator, Rex, Cardinalis legatus ad curiam uenit: aut recedit a curia. Et similiter quādo nouus Cardinalis: aut aliquis magnus Princeps uenit. Et quando ordinaria consistoria sunt interrupta, Cardinales nō uadunt ad consistorium: nisi uocentur a Papa. Quando autem nō sunt interrupta. uadunt semper statutis, diebus etiam non uocati, nisi prohibeātur. dies uero consistoriales sunt Secunda, Quarta, & Sexta Feria per totum Annum diebus supra nominatis exceptis.

Sacrarum Cerimoniarum Romanæ Ecclesię Libri Tertii Finis.

Gregorii de Gregoriis Excusere Leonardo Lauredano Principe Optimo. Venetiis. M.D.XVI. Die. XXI. Mensis Nouembris.

DEVS FAVEAT

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA DE GRANADA